Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ESTUDIS
UNIVERSITARIS
CATALANS

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS

VOLUM VIII

ANY MCMXIV

BARCELONA
TIPOGRAFÍA L'AVENÇ : MASSÓ, CASAS & Cª
RAMBLA DE CATALUNYA, 24

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

TAULA

Pàgs.

D. Lluís B. Nadal i Canudas 1
BASSAS, Andreu. — *Els privilegis de Castelló i del Comtat d'Empuries* . . 250
BETÍ, Manuel. — *Un inventari del castell de Penyíscola, any 1451* . . . 92
CASACUBERTA, Josep M.ª de. — Vegi's SERRALLONGA, Lluís G. . . . 103
DURÀN I SANPERE, Agustí. — *Orfebrería catalana* 148
MAS, Josep, pvre. — *L'aniversari del rei Jaume II* el Just *a la Seu i a altres esglesies de Barcelona i son territori* 202
NICOLAU D'OLWER, Ll. — *Literatura catalana* (Notes i comentaris) . . 83
PUJOL I TUBAU, Mn. Pere. — *Un altre manuscrit català del* Flos Sanctorum 67
RIERA, J., pvre. — *Document inèdit del rei Odó en favor de Petroni* . . 248
RUBIÓ I LLUCH, Antoni. — *La cultura catalana en el regnat de Pere III.* . 219
SERRA ET VILARÓ, Joanne. — *Pretiosa sive Caputbrevium monasterii castri cardonensis* 3
SERRALLONGA, Lluís G., i CASACUBERTA, Josep M.ª de. — *Índex dels noms propis de la* Crònica *d'En Ramón Muntaner* 103

RESSENYES DE CÀTEDRES

Literatura catalana (1914-1915) 321
Dret civil català (1913-1914). 326
Historia de Catalunya (1913-1914). 327

BUTLLETÍ BIBLIOGRÀFIC

Art i Arqueología, pp. 306-308. — Dret, pp. 308 i 309. — Folk-lore, p. 309. — Historia i Geografía, pp. 310-314. — Historia Literaria i Filología, pp. 315-320.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

GRAVATS

Fragment d'un *Flos Sanctorum* català, foli CCII. — Fig. 1 : BERNAT LLEOPART (1435), Detall de la creu de Sant Nicolau, Cervera. — Fig. 2 : Anvers de la creu de Sant Nicolau. — Fig. 3 : Revers de la creu de Sant Nicolau. — Fig. 4 : Detall de la creu de Sant Nicolau. — Fig. 5 : Pom o llanterna de la creu de Sant Nicolau. — Fig. 6 : Braç-reliquiari de Sant Llorenç, Cervera, esglesia de Santa María. — Fig. 7 : Reliquiari. — Fig. 8 : Creu de Sant Salvador, Tarroja. — Fig. 9 : Creu de Vilagrassa. — Fig. 10 : Reliquiari del Sant Misteri de Cervera, robat en 1915. — Fig. 11 : Encensers de l'esglesia de Sant Francesc, Cervera. — Fig 12: JERONI RATERA? (1660) : Caixeta d'argent de l'esglesia de Santa María, Cervera. — Fig. 13 : Marc de l'argent (Arxiu Municipal, Cervera). — Fig. 14 : Marc de l'argent, fragment d'un retaule de Sant Eloi (Museu de Barcelona). — Fig. 15 : Calze de l'esglesia de Santa María, Cervera. — Fig. 16 : Calze de l'esglesia de Santa María, Cervera.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Abreviatures adoptades en el Butlletí bibliogràfic

A = L'Antropologie.
AAACat = Anuario de la Asociación de Arquitectos de Cataluña.
AB = Analecta Bollandiana.
AIC = Arxius de l'Institut de Ciencies (Institut d'Estudis Catalans).
AIECat = Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans.
AM = Annales du Midi.
ASL = Archivio Storico Lombardo.
ASSa = Archivio Storico Sardo.
BA = Boletín Arqueológico (Tarragona).
BABLBar = Boletín de la R. Academia de Buenas Letras (Barcelona).
BAHMadr = Boletín de la R. Academia de la Historia.
BBa = Bibliofilia (Barcelona).
BBCat = Butlletí de la Biblioteca de Catalunya.
BBSAF = Barcelona. Boletín de la Sociedad de Atracción de Forasteros.
BCEBa = Butlletí del Centre Escursionista de la Comarca de Bages.
BCECat = Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya.
BCEVi = Butlletí del Centre Excursionista de Vich.
BDCat = Butlletí de Dialectología Catalana.
BDLlCat = Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana.
BDR = Bulletin de Dialectologie Romane.
BECh = Bibliothèque de l'Ecole des Chartes.
BHi = Bulletin Hispanique.
BMa = The Burlington Magazine.
BMRC = Bulletin des Musées Royaux du Cinquanténaire.
BSALul = Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana.
BSDIt = Bulletino della Società Dantesca Italiana.
BZ = Byzantinische Zeitschrift
Cat = Catalunya.
CiD = Ciudad de Dios.
CT = Cuadernos de Trabajos.
E = Estudio.
EFr = Estudios Franciscanos.
EM = La España Moderna.
EUCat = Estudis Universitaris Catalans.
FranziskS = Franziskanische Studien.
ICat = Ilustració Catalana.
Lec = La Lectura.
MA = Le Moyen Age.
NM = Neuphilologische Mitteilungen
NuT = Nuestro Tiempo.
RA = Revue Archéologique.
RABM = Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos.
RAC = Revue de l'Art Chrétien.
RBibl = Revue des Bibliothèques.
RCat = Revue Catalane.
RCEHG = Revista del Centro de Estudios históricos de Granada y su Reino.
RDR = Revue de Dialectologie Romane.
REH = Revue des Etudes Historiques.
REJ = Revue des Etudes Juives.
Ren = Renaixement.
RFE = Revista de Filología Española.
RJb = Kritischer Jahresbericht über die Forstschitte der roman. Philologie.
RJCat = Revista Jurídica de Cataluña.
RLR = Revue des Langues Romanes.
RMCat = Revista Musical Catalana.
RMen = Revista de Menorca.
RMM = Revue du Monde Musulman.
RMont = Revista Montserratina.
Ro = Romania.
RoR = The Romanic Review.
RPyr = Revue des Pyrénées.
Rusc = Ruscino.
VC = Vida Cristiana.
ZRPh = Zeitschrift für romanische Philologie.

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

D. Lluís B. Nadal i Canudas

El dia 20 d'agost de 1913, cap al tard, ens sorprenía dolorosament la noticia de la mort de l'amic i mestre el nom del qual encapsala aquestes ratlles. Encara que de temps es veia com En Nadal anava marfonent-se, lo cert és que ningú esperava que pogués venir tan depressa un fatal desenllaç. Se sabía que tres dies abans havía ingressat en una clínica, se parlava que devía fer-se-li una operació quirúrgica, però no es podía pensar que la mort fos imminent i vingués d'una manera tan sobtada. Aquesta, a tot-hom sorprengué, però no devía ésser així al difunt, que s'havía preparat cristianament per rebre-la abans d'entregar-se a la llanceta dels metges.

En Nadal havía nascut a Vich als 10 d'octubre de 1857, fent sos estudis en sa mateixa ciutat. Ell, que sempre havía mostrada gran afició pels estudis històrics i que havía escrita bella monografía sobre el virrei del Perú, *Don Gabriel d'Avilés*, demostrant ses dots d'investigador seriós en el volum III de l'*Episcopologio de Vich*, en 1907, fou triat per ocupar la càtedra d'Historia de Catalunya en els Estudis Universitaris Catalans, càrrec que desempenyà saviament, aconseguint treure deixebles ben aventatjats i dels que pot esperar-ne molt la Patria.

Durant els sis anys darrers de sa vida fou per als Estudis Universitaris Catalans bona cosa més que un professor : ell portà en gran part el pes de la institució, encaminant-la pels viaranys de l'acció i la prosperitat. Fundà i dirigí aquesta Revista dels Estudis, feina en la qual En Nadal era expertíssim, ja que en ell hi havía d'anys saba de un gran periodista, dels que no descuiden detalls per a la savia presentació d'un fascicle interessant.

La seva labor periodística fou grandíssima. Per espai de molts anys collaborà assiduament a *La Veu del Montserrat*, revista que acabà per dirigir en els temps darrers de sa aparició. En la premsa periòdica catalana que sortí a Vich durant vint-i-cinc anys mai hi faltà amb assiduitat exemplar l'exposició del seu criteri, que era el d'un home de gran seny, manifestada en forma correctís-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

sima i amb claredat i precisió admirables. D'En Nadal pot dir-se que durant molt de temps donà expressió concreta al pensament dels vigatans.

Una de les qualitats preeminents del difunt fou l'enteresa de caràcter. D'ell pot dir-se que fou una ànima forta, viril, de les que saben on van. Els que l'havíem tractat amb alguna intimitat devíem forçosament esser admiradors d'aquesta condició tan poc freqüent en els homes de nostres dies. La seva enteresa, En Nadal, sabía conjuminar-la amb un imponderable esperit de sacrifici i exemplar abnegació, trobant-se'l sempre disposat a sacrificar-se per les idees nobles, i especialment per la Religió i la Patria, a les quals havía consagrats tots els seus entusiasmes.

En Nadal fou, també, un gran organitzador i un excel·lent home de lletres. La primera d'aquestes qualitats l'acredità en les solemnitats de la consagració de la restaurada iglesia monasterial de Ripoll en 1892, i més tard, en 1910, en les festes del Centenari d'En Balmes, per a les quals ell donà el programa complet, cuidant en bona part de l'execució. Sos llibres anònims *Nova Consagració de Santa María de Ripoll* i *Crónica de les festes del Centenari den Balmes*, queden en recordança de dues dates memorables, per més que en ells s'amaguen, tant com és possible, les iniciatives del qui els escrigué. Coneixent les dots d'activitat d'En Nadal, la Junta dels Jocs Florals i, igualment, la de l'Orfeó Català se cregueren obligades a demanar-lo per a formar-ne part. Els seus mèrits com a literat, l'acrediten les novel·les *Qüestió de nom* (1881), *Margaridoya* (1884), *Benet Roure* (1887), *Los milions del Farinayre* (1888), *Lo Beneyt y la Porqueyrola* (1893) i *La Nonada* (1904), a més d'una multitut de quadrets i excel·lents impressions de turista que queden escampades en revistes i periòdics, i en part mínima han estat recollides en els volums *Notes de viatge* (1907) i *Narracions* (1915). De les poesíes publicades o inèdites se'n podría també fer un bell volum, havent-n'hi varies que obtingueren premis en els Jocs Florals (englantina en 1895 i Flor natural en 1899). Idea d'En Nadal fou la publicació del volum de *Poesíes* del gran Papa Lleó XIII, acompanyant la versió catalana a l'original llatí, havent-se ell mateix encarregat de la traducció de dotze de les composicions que figuren en l'aplec. També traduí al català *La vaga dels forjadors* d'En Copée, i donà a llum un delicadíssim llibre d'ètica amb el títol de *La Nuvia*.

Sigui això consignat en recordança d'un home de gran talent, laboriós i de nobles ideals, a qui el Senyor sens dubte haurà donat lloc entre els justos que gaudeixen de la gloria perdurable.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Pretiosa sive Caputbrevium monasterii castri cardonensis, editum a JOANNE SERRA ET VILARÓ.

DIVERSI sunt auctores qui de hac re, seu melius de sancti-Vincentii monasterii castri cardonensis historia scripserunt:

P. Jacobus Villanueva in suo «Viage literario a las iglesias de España», vol. VIII, epist. LXV, Valentiæ edito, in typis de Oliveras, anno millesimo vicesimo primo.

Josephus Ballaró et Casas et Joannes Serra et Vilaró in «Historia de Cardona» in lucem edita Barcinone, anno millesimo nongentesimo sexto, in arte typographica «La Académica».

Et ego ipse etiam aliquas notulas in «Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya», vol. XIIIº, prodidi.

Alii et optimi sunt historiographi huius monasterii; sed eorum scripta typis data non sunt, nempe:

P. Emmanuel M. Ribera scripsit «Tratado de las excelencias y grandezas de la ilustre villa de Cardona», cuius statum ignoramus; sed de eo loquitur Petrus Serra et Postius in elogio tam perillustris auctoris, anno millesimo septingentesimo tricesimo septimo, in «Diario de los literatos de España», vol. III, art. II, prodito.

Laurentius Ortiz de Zárate et Araoz, ultimus huius monasterii abbas, scripsit «Abaciologio de Cardona», in unico volumine quingentarum septuaginta paginarum in folio, quod in episcopali cœlsonensi tabulario servatur. Huius operis complementum erat «Miscelanea curiosa», ubi transcripta documenta, quæ historiam huius monasterii spectant, quamplurima erant, de quo mentionem facit ipse auctor in «Abaciologio», et Villanueva loco prædicto.

Inter eos qui de Cardonæ historia tractavere memorabilis et honore dignus est canonicus Michael Mitjans, qui scripsit «Index y Recopilacio de tots los actes, manvals, llibres y escriptvres del Arxiv del Illvstre Capítol de la Iglesia Secvlar, y Collegiata Molt Insigne de Sant Vicens de Cardona. Disposat y escrit per lo Rt. Miquel Mitjans Canonge de ella. Inseguint la deliberació presa per dit Ille.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Capítol en lo ques tingué als 13 de 9bre. de 1718. Presidint lo Mt. Ille. y Rt. Sr. Dn. Javme de Portell y Font, Abad de esta Iglesia. Ab assistencia dels Rnts. Srs. Martí Riera, Saldoni Valls, Miquel Mitjans, Pasqual Vilar Dr. en Drets, Pere Joan Canto y Estany, Pau Oliva, y Sagimón Santamaria Dr. en Sta. Theologia Canonges de dita Iglesia. — Se enquadernà lo present llibre als 19 de Juny de 1721». Magnum est volumen quingentorum foliorum, ubi documenta archivi capitularis eiusdem ecclesiæ, in compendium, sunt redacta. Nunc vero in capitulari cœlsonensis cathedralis archivo servatur, quo a canonicis qui Concordati causa de Cardona ad Cœlsonam destinati fuere, translatum est; id autem, ut in pristinum locum restitueretur, ex ipsis capitularibus esset præstolandum.

In sumitate castri cardonensis, magna cum maiestate adhuc stat, quamvis in apothecam conversum et aulas per interposita tecta, quibus impossibile est unico visu suam interiorem magnitudinem aspicere, templum sancti martyris Vincentii, ubi per longa secula canonici regulares monasterii eiusdem nominis Deum laudavere.

Origo huius monasterii, cuius ut perenne monumentum futuris gentibus hoc harmonicum templum, architectonicæ undecimi seculi artis singulare exemplum, manebit, ad primam ascendit ætatem, qua analogicæ institutiones sedem patria nostra fixere.

Eremitarum sancti Augustini ordinis historiographi, Fr. Petrus del Campo,[1] Fr. Josephus Massot,[2] et Fr. Jacobus Jordan,[3] ut certum habent quadringentesimo quarto circiter anno, sancti Augustini discipulos, qui, ducti a sancto Paulino de Nola, jussu illius ad monasteria fundanda in nostrum venerunt Principatum, unum instituisse in loco ubi apud Cardonam, medio œvo, sancti Vincentii monasterium fuit canonicorum regularium sancti Augustini. Hanc vero opinionem, etiamsi non contradico, ut improbabilem prætereo, eo quia non sunt historica documenta quæ de eo certe fidem faciant.

Ait autem auctor vitæ Ludovici Pii, Eginhartus, hunc regem, jussu patris sui Caroli Magni, cum esset historiographus ocularis testis, quoniam in expeditione comitem se ipsi exhibuit, ad expellendos sarracenos ex Marca venisse, et quod «Ordinavit illo tempore in finibus Aquitanorum circumquaque firmissimam tutelam. Nam civitatem Ausonam, castrum Cardonam, Castamserram, et reliqua oppida olim deserta munivit, habitari fecit, et Borrello Comiti cum congruis auxiliis tuenda commisit»,[4] ex quibus clare elucet destructum fuisse Cardonæ castrum et ab hoc rege restauratum atque munitum.

In finibus octavi seu in exordiis sequentis seculi hæc restauratio eveniret.

---

1. *Historia General de los Hermitaños de S. Agustín.*
2. *Compendio historial de los Hermitaños de nuestro padre San Agustín.*
3. *Historia de la Provincia de la Corona de Aragón de la Sagrada Orden de los Hermitaños de N. Gran Padre San Agustín.*
4. *Marca Hispanica*, lib. tertius, § VIII.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Anno septingentesimo nonagesimo octavo omnes auctores Ludovici Pii expeditionem inscribunt; tamen Masdeu[1] nonagesimo septimo, quamvis alio loco[2] cum cæteris concordat.

Credendum est hac restauratione refectam fuisse ecclesiam, quia tunc temporis mos erat muros turris et templi simul construere, cum id mœnia non constitueret.

Victa iterum Cardona et sarracenis subdita, rursus a Wifredo comite devicta et instaurata fuit anno octingentesimo octogesimo octavo, de qua restauratione fuse loquitur eius nepos Borrellus in famosa charta populationis, anno nongentesimo octogesimo sexto data. Juxta hoc documentum, jam comes Wifredus jusserat quod castri noviter refecti ecclesiæ quidem denarii, decimæ, duæ salis somatæ et omnia ligna necessaria darentur, ut ait nepos ejus Borrellus ad confirmationem istius donationis : «Et sic perdonamus ad omnes abitatores loci istius, et ad illos qui venturi sunt et erunt, illam quartam partem de illo toloneo, sicut fuit ab initio est hodie in presente, sic fiat perpetualiter, exceptus ipsos denarios, et ipsas ceras, et ipsa decima de illo toloneo, donare facimus ad domum Sancti Vincentii sicut fecerunt parentes nostri ex toto, et in hebdomada duas somatas salis, et necessaria ligna; et vos nullam redibicionem vel funcionem sive censum alicui faciatis, nisi sancte ecclesiæ, id est, vera primicia, et veram decimam, et fidelem sacrificium, et dilectam offercionem a Deo, et ad ecclesias propriasⁿ[3] quibus certissime seculo nono eius existentia probatur.

Sed primum, cuius autographum viderat Villanueva,[4] documentum in quo de titulari sancto Vincentio martyre mentio fit, ad nongentesimum octogesimum primum annum pertinet. Legitur in ipso anno XXVI Leutharii francorum regis, Ermetruitam donationem fecisse «ad domum Sancti Vincentii qui est fundatus in castrum Cardona».

Historiam fabricæ huius templi et ipsius præpositorum prætereamus, eo quia magis ad rem nostram spectat suam internam constitutionem, animam quæ ipsum vivificavit, studere.

In scriptura anni nongentesimi octogesimi primi ex qua locuti sumus, legitur Ermetruitam donationem fecisse «ad *domum* Sancti Vincentii»; quo verbo *domum* cuiusdam congregationis vident auctores existentiam seu unionem clericorum ad servitium Sancti Vincentii deditorum. In privilegio Cardonæ a comite Borrello dato idem verbum iteratum invenimus, et illud confirmatur ex eo quod huic domui dedisset «in hebdomada duas somatas salis, et necessaria ligna» quibus exhibetur numerosa communitas quæ magnam amborum copiam consumebat. Priusquam ad sumptus domus Sancti Vincentii opinor hunc salem fuisse tanquam

1. *Historia crítica de España*, vol. XII, pag. 107.
2. Id. ib., vol. XIII, pag. 20.
3. *Historia de Cardona*, ap. I.
4. *Viage literario a las Iglesias de España*, vol. VIII, pag. 148.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

redditus in specie, ut cum ipso possent aliis necessariis cum mutatione subvenire; somata enim tantidem erat quasi onus, seu pondus 124'8 klgrs.,[1] quod quidem comitis donum erat non solum sufficiens ad domum clericorum, sed ad populum etiam sustentandum.

Ex scriptis in fine seculi decimi et in exordiis sequentis exaratis constat donationes titulari hujus templi factas fuisse «et servientibus Deo in prefata ecclesia», quod patefacit illis temporibus canonicam existere seu unionem clericorum, qui communiter vitam agebant sub cuiusdam superioris directione.[2]

Anno decimo nono post millesimo ad plenam huius monasterii ingredimur cognitionem. Cum ad pessimum statum hæc devenisset ecclesia, propter militum usurpationes, qui eo tempore, debellandi gratia, aut aliis subveniendi necessitatibus, crebro ecclesiarum bona sui juris faciebant, et maxime irritas donationes a suis prædecessoribus relictas reddebant, vicecomes Cardonæ, Bremundus, qui eam perquam splendidissime dotavit, et fundamenta fodit huic delubro quod ad hanc usque diem stat, ipsam reformare consuluit et sublimare, pro cujus exitu in consilium advocavit episcopum Olibam; et huius restaurationis charta, præsentibus egregia comitissa Ermesinda, vidua comitis barcinonensis Raimundi Borrelli, eius filio Berengario, comiti urgellensi Ermengaudo et sancto episcopo eiusdem nominis, firmata fuit.

In hac severioris disciplinæ restitutione[3] notandum est ibi velle clericos sufficientes et ipsis præesse «canonicum abbatem qui armorum penitus expers esset, et divine facundia scientie, et vite puritate, tam docere, quam preire clerum et populum merito posset. At si lœtali stimulo occumberet, vicecomes qui tunc esset loci ipsius, clerus quoque ac plebs nihilominus scientia probatum et vita, ex eadem ecclesia perquirerent et prefferrent; quod si secus cederet, et ita notissimum aliunde rimantes excirent, et supradicte ecclesie preficerent : similem vero modum et legem in cuncta successione servarent».

Quibus verbis patefit tunc temporis clericos fuisse reformatione indigentes et, si ipsis erat abbas præpositus, hunc «canonicum» non fuisse, seu observantem regulas canonicales; adeo ut prædecessores potius fuisse armis deditos, quam clericos mores proprii status observantes, deduci videatur; qua de causa non solum armorum penitus expertes esse præcipit, sed divina scientia plenos et vitam agentes ita honestissime, ut clerum et populum docere merito possent et præesse; ex qua comparatione antiquioris monasterii existentiam probari opinamur.

---

1. Ait Ortiz : «Cada somata son dos fanegas y 10 celemines, medida de Avila, que se computan a cien libras de peso cada una.»

Antiquis temporibus erat synonymia inter somatam et onus -*carga*- ita ut monumenta vetera distinctionem faciant inter somatam muli, æqui et asini, et hominis etiam et feminæ, sed recentiori ævo, in Catalaunia, hoc nomine viginti sex librarum pondus intelligitur; sed, quidquid sit, est immodicum ad sumptus unius familiæ pondus.

2. Villanueva : ib., vol. VIII, pag. 168.

3. Hoc reperies documentum apud Villanueva *Viage Literario*, vol. VIII, pag. 285.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Canonicos fuisse hos clericos subditos cuiusdam abbatis directioni multis probatur monumentis, in archivo capitulari eiusdem monasterii apud Cardonam reconditis; sed, ad probationem, tantum referam abbatem Willielmum, in suo testamento, decimo calendas julii, luna undecima, Henrici regis anno decimo (1040) condito, dixisse : «eligat ipse abbas cum *canonicis* unum ex clericis eiusdem ecclesiæ», et in huius monasterii reformatoris vicecomitis testamento, tertii idus januarii anni tricesimi Rodberti regis (1026), legitur : «Sic dimmito ipsos alodes meos a prelibato Sto. Vinc°. ad ipsa *Kanonica*, etc.», et in alio loco ipsius testamenti : «Donamus Sto. Vicentio suprascripto loco et ad ipsa *canonica*, ut in perpetuum liceat possidere : : : clericis et sacerdotibus ibidem Deo servientibus : : :»,[1] quæ quidem verba distinctionem inter clericos et canonicos eiusdem domus manifestam faciunt. Insuper in suo testamento vicecomes Bremundus clare distinguit inter donationes factas domibus monachorum et domibus canonicorum : illorum *cœnobium*, horum autem *canonicam* appellat, et quando donationes facit cardonensi hæc verba semper usurpat : *ad ipsa kanonica*, eodem modo ac gerundensi, vicensi et barcinonensi. Sed huic ultimo argumento, quod ex Ortiz de Zárate exscribo, contradicit hæc charta : «: : : ego enguntia uiceschomitissa et filio meo bremundo gratia dei uiceschomite : : : sic placuit in animis nostris : : : ut cartham donationis fecissemus ad domum sci. uincentii *cenobii* cuius ecclesia fundata est in castrum cardona : : : Facta carta donationis · XVI · klds. aplis. anno · XXV · regnante radberto rege». (1021).[2]

Tam si prius in hoc monasterio canonica fuisset, ut ait Ortiz de Zárate,[3] quam si primus instituit vicecomes Bremundus, ut opinatur Villanueva,[4] quæstio evenit quinam canonica erat norma cardonensis monasterii. Visum est consiliarios vicecomitis Bremundi fuisse prælatos et clericos Vici et Urgelli, quorum approbatione processit ad restaurandam cardonensem ecclesiam et in honorum fastigium evehendam. Non dubium quin, ut ait Villanueva,[5] Aquæ-Grani consilium darent quam ipsi profitebantur, potius quam alterius ab ipsis ignotæ; et revera omnes vitæ religiosæ professores credunt vota quibus obstricti sunt præcellentissima esse.

Regularium duæ præcipuæ institutiones erant : Sancti Augustini et ea quæ anno octingentesimo decimo septimo in Aquæ-Grani concilio instituta fuit, cuius fundamentum erant canones comunitati clericorum eius ecclesiæ a sancto Mettis episcopo præscripti. Substantialis varietas inter canones Augustinianos et Aquisgranos in eo erat quod his adscripti bona propria possidere poterant, quod illorum omnino interdictum erat. Quamvis in monasterio Cardonæ erant redditus

1. Ex autogr. in arch. ab. Cardonen., cuius mentio fit apud Ortiz, ib., pag. 172.
2. Ex autogr. in arch. cap. eiusdem monast. fasc. Mu, num. 931.
3. Ib., cap. 4.°
4. Ib., vol. VIII, pag. 171.
5. Id. ib.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

et bona communia, nihilominus poterat unusquisque, arbitratu suo, de parte sib pertinenti disponere et quidquid cuiusvis alterius juris acquirebat; ex quibus deducitur ab ipsis Aquæ-Granis canones observari. Quamplurimas adduci possemus chartas, quarum aliquas tantum, exempli causa, referemus, antiquiores canonum Augustinianorum introductione. Quædam emptionis necnon venditionis asservantur abbatis Willielmi in quibus constat de propriis bonis fuisse, atque in ipsius prænarrato testamento legitur : «Magnum mihi et satis licitum esse videtur Domum Dei edificari, atque *ex rebus meis* honorare, audientes : : : quod elemosina a morte liberat. Dimito atque concedo ad titulum S. Jacobi, qui est consecratum intus in ipsa confesione S. Vincentii Cardonensis *Alodes meos proprios* : : : Alaudem quem habeo in locum quem vocant Lobosa, qui *mihi advenit per comparationem*».[1] In aliorum abbatum chartis similia reperiuntur verba, in ipsis autem nulla mentio fit monasterii, unde deduci debet nomine proprio fieri; sed sufficienter patefit duobus abbatis Ugonis; altera decimi octavi anni regis Philippi (1078), quo anno credendum est tantum canonicum fuisse, quia abbatis non fert titulum, ut in altera quæ ad annum vicesimum ipsius regis (1081) expectat; in utraque tamen cessionem facit monasterio diversorum bonorum suæ proprietatis, hereditario jure ex patre in se venientium, ut clarius videbitur in translato inferius scripto.[2] Cum canonicam Augustini regulam

1. Ortiz : ib., pag. 170.

2. «In nomine sancte et indiuidue trinitatis Vgo prolis ermemiri · Donator sum domino deo et sancto uincentio cardone. Inprimis dono atque per hanc scripturam donationis mee prenominato sancto uincentio pariliatam · i · de terra que est ad ipso auelano · quam fuit de guilelmo unifredi qui est quondam. Et aliam pariliatam terre cum modiata uinee que est ad ipso furno iuxta castrum cherbasin · et predicta terraestculta et herema. Et in alio loco petiam · i · terre que fuit mironis ansulphi · et ipsas uineas de subter castrum alarigo prope solarium de me donatore. Et ipsum uilarem anticum cum ipsa uinea que est sita in iamdicto uilare · et cumba · i · que fuit bermundo guisadi et mansionem · i · quam fuit de elliardis · et est ad ipsum podium de alarig. Aduenit ad me ugo prenominato prephata omnia peremptionem siue exgenitori meo · uel per ullasque uoces. Et est prephata omnia in comitatu minorise infra terminum castrum cherbasini sine de alarig. Prephata omnia · affrontant asolis ortu · in ipsa ualle de ipso auelamo. Ameridiana uero parte · intermino argentiola. Occiduana uero pars interminio de montefaro. Circea uero pars interminio de paladela siue de monte menez. Quantum isti termini includunt aut circumeunt sic dono domino deo et prephato sancto uincentio · prephata omnia sicut superius. est scriptum · cum exiis et regressiis earum · sine ulla retinentia. Et est manifestum quem uero predicta omnia de meo iure trado in dominio et potestate predicto sancto uincentio ad suum dominium uel ad suum proprium alodium. Quod si ego donator aut ullus homo uel femina qui contra ista scriptura donatione uenerint ad inrumpendum nullomodo possint facere · sed compono aut componant in duplo predicto sancto uincentio prenominata omnia · et postea firma persistat ista scriptura in eternum. Actum est hoc · VXVIII · K. ianuarii. Anno · XVIII · philippi regis francie. VGO = GviLELMuS Qui et PEBRELLos leuita ✠ Sig ✠ num Vgbertus = Gerallus = Vgobernardi = Sig ✠ num ermessindis uice comitissa. = Gerallus sacer ✠ Sig ✠ num guilelmus bernardi. = Folchone · archidiacon. ✠ uidal. ✠ = Gvilelmus Leuita qui hoc scripsit et sub ✠ die et anno quo supra.

Quoniam legibus nostris constat esse decretum · ut res donate si in presenti sunt tradite · nullo modo repetantur adonatore · ideo EGO VGO aba perhanc scriptura donationis mee · uole ad noti-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

a fine seculi undecimi in hoc monasterio viguisse usque ad millesimum quingentesimum nonagesimum secundum annum, in quo Clemens VIII ipsam abolevit, et postea in collegiatam erexit sub præsidio abbatis cum pontificalium ornamentorum usu, pro certo habeatur; quo tempore fuerit introducta inquirere oportet.

In secunda undecimi seculi parte in hoc monasterio quædam mutatio invenitur, adeo ut abbas, licet non semper, venditiones tamen atque emptiones simul cum clericis sæpe perficeret. Bernardus, abbas, anno decimo regni regis Philippi, octavo calendas septembris (1069), quoddam stabilimentum fecit *cum Congregatione Clericorum S. Vincentii* : *Nos simul, etc.*[1] Iisdem utitur verbis in venditione quam molendinorum de Roquerols anno millesimo octogesimo sexto fecit Guillelmus Bernardus «ad fulconi archilevita[2] et *congregationi sancti uincentii*».[3] Tunc etiam inter canonicos hæc apparent nomina : *sacricustos,*

---

tiam deducere (quod) elegi derebus · meis facere mea propria uoluntate. Et ideo sub sancte trinitatis sacratissimo nomine · ego supra dictus VGO per seriem huius · spontanee scripture dono et presentialiter trado · Domino deo et Sancti uincentii cardone · Ipsum castrum de cerbasi ipsa medietate · de ipso castro quomodo ego habeo uel patre meo dimisit · uel ego habere debeo uel per qualicumque uoces. Hid est ecclesia et decimis atque primiciis · et oblationibus simul cum homines qui ibidem sunt uel in eius terminis aud erunt placitos et seruiciis mandatum et districtum quomodo ad usum hominem pertinet uel nominare possit · simulcum ipsas dominicaturas · simili modo ipsum kastrum de sancti nazarii · ipsas meas uoces · et ipsum castrum de alarig · et de mont far · quomodo ego habeo uel habere debeo uel homines per me. Est autem omnia supra scripta in comitatu minorisa uel castrum argenscola · et habet afrontationes hec omnia · de parte orientis in ipso auela demeridie prope intermine argencola uel de suas quadras · de occiduo ad ipso reger de mont far · de latere uero circi intermine de iorba uel mont menet. Quantum infra istas afrontationes includunt et isti termini ambiunt sic dono et trado adomino deo et sancti VINcentii · ad suum plenissimum et proprium alodem propter remedium anime mee uel parentum meorum cum siluis et garicis et pascuis · et petris et aquis cum exitibus · et reductibus earum. Et si ego VGONIABA donator aut ullus homo contra ista carta uenerit pro inrumpendum non hoc ualeat uindicare set in duplo componat cum insua melioratione · et in auten ista carta firma permaneat modo uel omnique tempore. Actum est hoc · iiii · NNS. apprelii · anno ·xx· r egn i philippo regi. Sig ✠ num VGOABA qui ista carta mandauit scribere et testes firmare rogauit. = Sig ✠ num bernardus raimundi. Sig ✠ num Guilelmus raimundi. Sig ✠ num petrus ipo sub diaconus. Sig ✠ num Bermundus sub diaconus. Sig ✠ num vgbertvs bernadi. Sig ✠ num mironi guielmi. Sig ✠ num pontius bernardi Sig ✠ num bernardus amati. Sig ✠ num Guilelmi bernardi-Raimundus sacri custos ✠ REIMVNDVS VICE COMES ✠ RAIMVNDVS BERNARDI Fvichone · archidiachonus ✠ = leuita qui hoc scripsit die et anno ✠ ut supra .VGO.» (Ex. autogr. in arch. cap. eiusdem monast. fascic. No, nums. 987 et 988.)

1. Ortiz : ib., pag. 183.
2. In capitulo barcinonensi hac fruebatur dignitate.
3. «In nomine domini · Ego guilelmus · bernardi · Vinditor sum adomino deo et sancto VINCENCIO · et ad fulconi archileuita et congregacione sancti uincencii · per hanc scripturam uinditionis mee · Vindo uobis · duos molinos · qui mihi aduenit deparentorum aut per ullas que uoces · (et sunt) infines decardona ubi in loco que uocant rocherols · et adfrontant de parte orientis in casals qui fuerunt de adalbert. De meridie in ipso alod de sancti petri derodes uel me uinditore. De occiduo in ipso pug de castel corb. Aparte uero circii in ualfermosa (quantum) includunt sic uindo ego guillem adprephato sancto VINCENCIO uel eius canonicis · ipsos molinos aquis aquarum

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

prior, præpositus, refectorium quæ, quidem, licet non certo, cum eo ipso tempore in ecclesiis inveniantur quarum clerici canonibus Sancti Augustini non erant adscripti,[1] huius tamen reformationis introductionem significant. In quadam charta anni vicesimi tertii regis Philippi, sexti calendas octobris, cuius mentio fit ab Ortiz,[2] invenimus quemdam *Raimundum Sacricustodem* et *Arnaldum monachum et levitam.* Etiam in archivo capitulari eiusdem monasterii, in alia anni vicesimi secundi ipsius regis, invenitur quidam *sacricustos.* In prædicto anno vicesimo tertio huius regis Philippi, calendis februarii, invenitur alia ipsius archivi in qua legitur : «Ego Poncius *Prior* S. Vincentii Cardone, et Amatus *Prepositus* cum omni congregatione Clericorum et Laicorum::: Nos simul in unum:::».[3] Geraldus, in suo testamento octavi calendas julii vicesimi quinti anni Philippi franchorum regis (1085), quædam mobilia huic legavit monasterio ut venderentur et *De pretio construant refectorium de Cardona* et, si numerata non suficerent, aliorum venditionem disposuit *donec iam dictum refectorium factum sit.*[4]

In dubium, hanc reformationem in regulæ Sancti Augustini introductione constitisse, non venit; quia constanter ipsam in hoc monasterio viguisse videmus, quin aliud ei exordium tribuere possimus. Ex tunc non mensa solum, sed cætera etiam communia erant, nihil proprium, in quo stat disparitas essentialis huius regulæ ab aliis. In cuius testimonium id addi volumus, quod in anno millesimo octogesimo nono receptus fuit ad regulariter serviendum in hoc monasterio clericus Haianricus, ad quod dimissit seculum et terrenis rebus valedixit.[5]

---

uie ductibus · et reductibus · petras mobiles uel immobiles cum ipsa casa cum suo solo superposito · et cum ipso ort · et cum omnibus · sibi pertinentibus · quantum ibi ha(beo) abintegrum · inprecio placibile · XXX solidos · et · I · denarios vico. Et est manifestum. Quod si ego uinditor adullusque homo uel femina qui contra ista carta uindicione uenerit adinrumpendum non hoc ualeat uindicare quod requirit. Set componat adpref(ato sancto Vincencio). Facta ista carta uindicione · xvi · kalendas decembris. Anno · XXVI · Regnante filippo rege. Sig✠num Guillem bernard · qui ista carta fecit scribere · et adtestes firmare rogaui. Sig✠num Guillem bernard de palad. Sig✠num Guifred bonef(ilii). Sig✠num Guillem duran de nitols. Sig✠num amand doneil = PETRVS LEVITA · qui hanc cartam Rogatus scripsi. Die et anno = qvod svpra.» (Ex autogr. in arch. eiusdem monast. fascic. CU, num. 432.)

1. Villanueva : ib., pag. 172.
2. Ib., pag. 183.
3. Ortiz : ib., pag. 184.
4. Id., ib.
5. «Quoniam legibus censetur ut quecumque Sanctis dei baselicis aut per principum aut per quorumlibet fidelium donationes collate reperiuntur uotiue · ac potentialiter in earum iure irreuocabili modo legum eternitate firmetur · id circo in dei omnipotentis nomine ego haianricus · clericus · qui propter amorem dei seculo et omnibus que possidebam renunciavi · ut cum celesti milicia possidere merear gaudia paradisi. Pateant hominibus · uniuersis · quoniam non ab aliquo coactus uel ullius ingenio suasus · sed deuote grata mente spontaneus trado dono atque concedo Domino Deo et ecclessie sanctissimi Martiris Vincentii cardonensis cui · memetipsum tradidi regulariter seruiturum · cuncta que hereditario iure mii contingunt ex patrum meorum possessione · uidelicet ipsam

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Hoc vero plenissime confirmat, augustinianæ regulæ nomen jam præbens, anno millesimo nonagesimo, post sanctæ Mariæ de Organyà restaurationem monasterii, igne hausti, religiosos Cardonæ canonicos inter alios arcessitos fuisse, ut prælibatam ecclesiam stabilirent «secundum institutionem Sacrorum Canonum, et ut deinceps inibi degentes vivant, et militent Deo secundum vitam Apostolorum, et secundum *instituta Beati Augustini*», quos charta secernit canonicos ab urgellitanis cum religiosorum epitheto.[1]

Quamvis, per hos restaurationis annos, huius monasterii prælatus fuit abbas Ugo, nobili genere natus, nihilominus præpositus erat quidam canonicus quem honorarent eo quia ortum stirpe nobilissima erat, nempe Fulchus, vicecomitalis domus Cardonæ, qui paulo post fuit episcopus barcinonensis, et ipsum instituta beati Augustini introduxisse est existimandum.

In quadam venditionis charta, anni millesimi octogesimi quinti, nominatur huius monasterii canonicus, utpote videri potest in transcriptione inferius inserta,[2] ac eius, et non aliorum canonicorum, cognomentum tantum scribitur,

---

dominicaturam quam habeo intra terminos castri quod dicitur cunilio siue in castro et in domibus terris et uineis pronum et planum cultum uel heremum petris petrarum aquis aquarum uie ductibus· uel reductibus · et tota mea omnia quod ibi habeo uel habere debeo proqualicumque modo qui Mihi ueniunt pro genitores mei uel proqualioumque uoces · totum trado et dono adomino deo et supranominato loco S. VINCENTII · sine ulla diminutione. Et quitquid habentur in comitatu ausone uel minorise · siue in supradictum castrum uel terminum cunilio. Et insuper ipsa alaudia qui est intra terminum podio alto et affrontant hec omnia supra scripta de orientali parte siue meridiana plage interminum mirambello. Aquilonare uero terminum in terminum castro colonico. Occidentali uero parte in ualle uibrera. Quantum hec affrontationes includunt : : : etc. Que est facta · viº · k. ianuarii Anno · xºxvºiiii · regnante philipo rege. Sig ✠ num aianricus ·. qui hoc donum feci et firmaui · firmarique rogaui. Sig ✠ num amatus donelli. Sig ✠ num Bernardus raimundi. Sig ✠ num ermengaudus mironi. Sig ✠ num Guilabertus latro. Sig ✠ num Raimundus sinfredi. Sig ✠ num Teidball. = gerallusquiocconfirmad ✠ = Fulchone Archileuita ✠ = Bermondos subdiachonos · qvi ista carta rogitos scripsit die et anno ✠ Qvo Svpra.» (Ex autogr. in arch. eiusdem monast. fascic. Ni, num. 971.)

1. Ortiz : ib., pag. 185.

2. «In nomine eterni dei et saluatoris nostri. Ego · Guilla femina · et filie mee · idest Adalaizis · et Guascha · et nepotam meam nomine · lozlen · Venditrices · Per hanc scripturam nostre uendicionis uindimus · adomum sancti Vincentii cardonensis atque ad kanonicis eiusdem ecclesie persistentibus · idest Fulchoni archileuita · etceteris fratribus · ibidem deo seruientibus · quimodo ibi sunt · et in antea deo annuente futuri erunt usque · in perpetuum · alodio nostro quem habemus · uel · habere debemus · infra terminos de castroque uocant elennio aduenit nobis prefato alodio · per uocem genitorum nostrorum · siue per ullasque uoces · siue per aprisione uel per comparacione. Est autem prefato alodio in comitato ausonensi uel infra fines de iam dicto castro. Affrontationes uero prenominati alodi continent in his locis Aparte orientis · inteminio castrum de buxumdorsi. Ameridiano uero latus · intermino castri chalaphensi. Ad occiduo namque parte · in termino castrum fuliensi. Acircii uero latus intermino de colonico castro. Qvantum infra his quatuor affrontationibus · abemus · uel habere debemus aut uos emptores per aliquos ueridicos testes in uenire poteritis infra supradictos terminos de prefato alodio tam domibus quam terris cultis uel incultis · uineis · atque uineariis · arborum diuersi generis · puteum cum ortis et ortalibus · et tonam unam residentem in pedrictis domibus · et omnia que ibi habemus · uel habere debemus · totum uendimus deo et Sancti

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ex quo aliquod signum eius præeminentiæ deducitur; sed luculenter confirmatur in altera sexti calendas januarii, anni vicesimi octavi regis Philippi, in qua ipsius mentio fit priusquam abbatis, hisce verbis : «Ego Arnallus proli Mironi donator : : : sum Eclesiæ S. Vincentii Cardonæ vel *Fulcho Archilivite, et Vgo Abba, ceterisque fratribus ibidem Deo servientibus*».[1] Hanc ipsam reformationem introduxisse, expressis verbis testificatur canonicus qui eius obitum scripsit in PRETIOSA huius monasterii, nempe : «Quarto idus Decembris, Barchinone depositio recolendæ memoriæ Fulconis Epi. eiusdem Urbis, atque Vicecomitis Cardonensis, *cuius industria Clerici huius loci* (monasterii) *regularibus sunt documentis edocti, quibus et ipse humiliter subiectus*, postremo adepto culmine Episcopatus, apud prephatam Urbem quievit, beato fine sepultus anno M°.XC°.IX°».[2]

Hoc monasterium episcopis Urgelletanis subditum fuisse per multos eisdem obedientiæ actus ab abbatibus præstitos probaretur; sed sufficienter in lucem venit his verbis quæ leguntur in restaurationis scriptura et dotationis eius canonicæ a vicecomite Bremundo peracta, anno millesimo undevicesimo; «coramque etiam domno Ermengaudo pontifice Urgellitano reverentissimo, hec facta quoque probante pariter et roborante, in cuius diocesi predicta sita extat ecclesia»;[3] et maxime ex his excerptis ex charta dedicationis ecclesiæ eiusdem monasterii: «ERIBALLVS EPS. ✠ qui hoc confirmat ad honorem sancte sedis urgellensis ut ipsa ecclesia sancti uincencii sub eius diocesi sit».[4]

Vincentii · cardonensi · et ad kanonicos eiusdem deo seruientibus · sine ulla reseruatione cum exiis et regressii searum · inpropter placibile precio quos apreciauere bonis homines · idsunt · Vncias · x · ad aurum ualentie · ualente · et nichil de isto precio uobiscum non retinuistis · sed ad nos prenominatas uenditrices fideliter dedistis. Et est manifestum. Si uero nos uenditrices aut ullusque homo uel homines · femina · uel femine · aut ulla grandis persona uel parua contra hac carta suadente diabolo uenerimus · aut uenerit · uel uenerint · ad infringendum · uel inquietandum · uel disrumpendum · non hoc ualeamus · uel ualeant uindicare quod requirimus · uel requirat · aut requirant · sed sicut kannones obseruant et iubent fiant sacrilegi · et excomunicati · et in antea hoc quod confringere uoluerint · in quadruplum ecclesie prescripte atque ad kanonicis eius · componamus · uel componant. Et inantea istam scripturam pleno robore obtineat in secula. Facta cartau indicionis · iii · nonis · iunii · in anno · x°xv° · regnanti regi philipo. Sig✠num Gilla femina. Sig✠num adalaizis. Sig✠num Guascha. Sign✠um iozlen · qui hanc cartam scribere iussimus · et manibus · nostris firmauimus · testesque firmare rogauimus. Sig✠num Guilielmus remundi. Sig✠num Guilielmum gischafredi. Sig✠num Isarno mironi. Sig✠num Bermundo ermemiri. Sig✠num Guilielmum iuliani. ARNALLVS✠SACER. Sig✠num iohannis spera indeo. Sig✠num Remundo ermemiri. Sig✠num Maiansendis que dono et firmo omnes mea.u oces quas habeo uel abere debeo sancto uincentio de isto alaudio suprascripto. = Poncius leuita qui hanc cartam iussione prefati uenditricibus. scripsi sub ✠ die et anno quo supra.» (Ex. autogr. in arch. eiusdem monast. fascic. Ne, num. 955.)

1. Arch. Ab. ap. Ortiz, ib., pag. 188.
2. Ortiz : ib., pag. 189.
3. Villanueva : vol. VIII, pag. 288.
4. *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, vol. XIII.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Sed postquam regula augustiniana hic fuit instituta, ad quod, forsan, aliqui sancti Rufi Avinionis canonici venirent, hi monasterii cardonensis subjectionem sibi ambierunt; nihilominus, abs dubio est, partem habuisse in constitutione nostri monasterii, ut patet ex *Breviario secundum institutum Sancti Ruphi* quod in ecclesia sancti Michaelis Cardonæ custoditum erat. Utraque ecclesia per longum tempus apud romanam curiam litigârunt, monasterio avinionense cardonensis obedientiam petente, cui hoc adversabatur; sed, quamvis bulla Anastasii IV, anni millesimi centesimi quinquagesimi quarti, ipsi jussit obediturum fuisse abbati sancti Rufi «tenore illius sententiæ, quæ inter te, dilecte fili, supramemoratus Abbas (Cardonæ), et dilectum filium nostrum Abbatem S. Rufi, authoritate appostolica lata esse dignoscitur»,[1] et Bosonis, appostolicæ sedis legati, epistola ad sanctum Odonem episcopum urgellensem excomunicavit, et ab omni ecclesiarum limine sequestravit abbatem cardonensem et eos qui ei obedientiam vel hominium causa honoris ipsius ecclesiæ fecerant,[2] credendum est nunquam abbatis sancti Rufi dominationi successisse. Lectum habeo archivum monasterii Cardonæ et quamplurima alia monumenta quæ splendorem huic rei deberent afferre, nullam, tamen, chartam inveni ex qua deducatur abbatem cardonensem aliquando hanc præstitisse obedientiam, e contra quamplurima episcopo urgellensi, ad cuius synodum ibat.

Anno millesimo centesimo sexagesimo primo abbas Bernardus, cum canonicorum consensu, instituit officium Infirmarii, cuius integram institutionis chartam inferius transcribo.[3]

---

1. Originale huius bullæ reperies in archivo capitulari monasterii cardonensis. Abbas Jacobus Portell et Font apographum jussit facere in curia barchinonensi de quo fidem dedit Josephus Romaguera, Vic. Gralis. S. V., octava die februarii, anno millesimo septingentesimo vigesimo primo : et Emmanuel de Armesto, actor ducis Medinaceli et Cardonæ, typis dedit apud Matritum anno millesimo septingentesimo tricesimo quarto, decima die mensis martii.

2. Villanueva : ib., vol. VIII, Apend. num. XXXIII.

3. «Pateat omnibus hec audientibus · quod Ego Guillelmus gratia dei cardonensis Abbas · predecessorum nostrorum venerabilis memorie honestas constitutiones et laudabiles consuetudines· confirmo · et ratas habeo · et si quid ab eis · pretermissum est · suplere uolo. Constat enim quod Kamararius · in adiacencia huius monasterii · usque huc nullas habuerit domos · in quibus sepellectilem Kamere · uel ea que necessaria sunt Kamerario · reponere possit uel obseruare — huius igitur racionis intuitu · memoratus Abbas · et · R · prior · cum consilio · et expressa voluntate tocius capituli · donamus · concedimus · et in presenti tradimus · et assignamus · uobis · Geraldo Kamarario · et uestris successoribus · domos · et locum assignatum · in quo illas edificet · cum omnibus ortalibus · et arboribus que incircuitu sunt · et cum omnibus melioracionibus quas ibi facere uoluerit · et cum ingressibus · et regressibus earum. Tali modo et racione · quod · Geraldus Kamararius harum domorum propriis expensis hadificator · cum Kamera · vel absque Kamera · habeat et teneat domos prenominatas · cum ipsis ortalibus · omnibus diebus uite sue · et post eius obitum · successor eius Kamararius istius ecclesie · habeat et teneat ad seruicium et utilitatem kamere · et semper ad ius kamere spectent — Sunt autem domos · (et o)rtales · in ipso podio · subtus murum kastri. = Actum est hoc · II· k. junii. Anno domini · M · CC · X · = GUILLELMUS CARDONENSIS · ABBAS. ✠ Sig ✠ num Raimundi · prioris ARNALDUS CARDONENSIS SACRISTA ✠ Sig ✠ num Gi.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Ducentesimo decimo anno post millesimo abbas Guillelmus, in instrumento assignationis domus camerarii, confirmat honestas constitutiones et laudabiles prædecessorum consuetudines,[1] sed non constat utrum scripta essent.

Post electionem abbatis Raimundi de Vilanova (1247), qui præpositus erat ipsius monasterii, abbatiæ præposituram adjunxit; sed eius successor, Petrus Sala, consentientibus canonicis, instituit officium Cellararii, ascribens ei redditus et

---

demonteferrario. Sig ✠ num bg. de pulcro loco prioris. Sig ✠ num P. Guillelmi. = Bernardi de fluuiano Sig ✠ num. Sig ✠ num b. de Guardies. Sig ✠ num A. de fluuiano Sig ✠ num b. debleda. b· de albesa ✠ = PETROS prior ssegarren. Qui hoc Scripssit Die et Anno Quo ✠ supra. = Sig ✠ num. f. Sig ✠ num. f. G.» (Ex autogr. in arch. eiusd. monast., num. 855.)

1. «Ann(o ab incar)nacione domini . c°·lx°·i°. post millesimum Bernardus abbas cardonensis· et Petrus · prior · cum uniuersali canonicorum capitulo · obanimarum et corporum suorum salutem corroborandam · concordare visi sun(t domum?) hedificare · et hereditare caritatis · vbi clerici domus Sancti Vincencii infirmi atque minuti Karitatem secundum posse predicte domus · et ministri eiusdem domus inueniant deo larg(inte p)rephatam enim domum predictus abbas et clerici hereditate tali dotant utpote seruicium predictis infirmis et minatis · ab eiusdem domus ministro impendi possit. Imprimis de omnibus · adquisicioni(bus et) exitibus · que sanctus vincencius · et clerici eiusdem loci fecerint comuniter · decimum predicte domui donant sine ulla diminucione. De prepositura uero maiori eiusdem ecclesie · partem quam prepositura habet uel habere debet in molendinis de buida sachs · et decimum carnis quod habet in cardona. De sacrista uero (*hic est spatium non scriptum*). De prepositura uero gerundensi qualiscumque prepositus ibi fit .v. solidos · usque ad natiuitatem domini per unum quemque annum tribuat ministro eiusdem domus omni tempore. De cambra autem mansum qui fuit de mir uidall de guardies · cum seruiciis et pertinenciis et omnibus rebus que ibi habent uel habere debent. Insuper donant et laudant predicte domui et eius ministro · quicquid emere uel acaptare poterit habeat pred(icta) domus · omni tempore · cum consilio fratrum · et quicquid expignoris Sancti Vincencii redimere peterit · similiter habeat et possideat sine ulla inquietudine · usquequo obediencia cuius directum fuerit · redimere possit · et hoc (aut quicquid) minister inde recuperauerit · restituat in honore ad opus predicte domus · ad consilium abbatis · ceterorumque fratrum. Hec omnia supra scripta donant prephate domui predicti domini · ut habeat et possideat omni tempore sine inquietante. Tali modo et conueniencia ut ipsam domum teneat Raimundus rotbaldi et ministret per obedienciam omnibus · diebus uite sue sanus uel infirmus · et faciat · seruicium infirmis fratribus · accepto comuni cibo fratrum sicuti sani · pta. tribuat eis extoto quicquid necessarium fuerit. Predictus uero Raimundus rodbaldi minister huius domus · donat condaminam que uocatur rodbalda quam habet in chalaph · cum manso de plano quod emit de Guillelmo Bernardi de podio alto · et hec facit cum consilio abbatis et aliorum fratrum · et bernardus de castel donat mansum quod tenet raimundus · de angless cum censu et seruicio quod inde facit. Cum uero aliquis canonicorum fuerit ibi infirmus · prepositus donat si unam libram panis ordacii. Hanc uero domum Karitatis siquis abbas vel clericus uel aliquis homo minuere uel distribuere uoluerit uel ad nichilum redigere · anathematis uinculo Auctoritate dei et beati Petri apostoli omniumque sanctorum suorum subiaceat. Similiter autem quisquis clericus uel laycus aliquod beneficium impenderit · sit ei in absolucione peccatorum suorum ex auctoritate dei et petri apostoli · et in omnibus benefactis deo seruiciis huius domus porcionem accipiat. = Actum est hoc · v°ii · k. ianuarii. = Bernardus abba ✠. Petrus prior ✠. Sig ✠ num Bernardi prepositi. Sig ✠ num Guillelmi Sancti Yacobi qui predicto beneficio quarteram unam frumenti omnes annos donem. Berengarius arnalli ✠ de falchs Sig ✠ num berengarius presbyter. Sig ✠ num petrus dechunil. Sig ✠ num arnalli turris brune. = PETROS LEVITA QUI HOC SCRIPSIT DIE ET ANNO ✠ QUO SUPRA · cum literis supra positis · in · viii^a · linea.» (Ex. autogr. in arch. eiusd. monast. num. 6.)

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

proventus præposituræ majori expectantes, exceptis aliquibus ascriptis abbatiæ, cum obligatione canonicales portiones eo modo distribuendi quo, usque tunc, a præpositura factum fuerat, prout in Caputbrevio infrascripto videbimus.[1]

Ait abbas Ortiz de Zárate,[2] in abbatiatu Jacobi Ferrer (1281-1301) quamplurimas contentiones super canonicalibus portionibus et aliis consuetudinibus monasterii evenisse; qua de causa, post eius mortem, officia et munera ad singulos canonicos spectantia, scripta fuere. Hæc est materia huius codicis, quem typis damus, cuius originale in archivo capitulari eiusdem monasterii reperies, fasciculo H, num. 78 et 79,[3] in quo, luce meridiana, intelliguntur mores et consuetudines monasteriales decimi tertii seculi. Ita loquor, quia quamvis hic liber in exordiis seculi decimi quarti fuerit scriptus, duo tamen antiquiores canonici ipsas retulerunt, juxta quod viderant in monasterio observari.

Pergameneus est hic codex et habet triginta quinque folia una cum additamentis et coopertoriis, quæ amplitudinem metiuntur viginti quinque centimetrorum et altitudinem triginti sex, et spatium scriptum sexdecim et viginti quinque, respective. Ad rubricandum non judicabant unum folium anversum et reversum ipsius, sed duas paginas quæ unico visu aspici poterant. In sequenti translato reperies ordinem paginarum in signis arabicis inter parenthesim. Index rubricarum, rubricæ marginatæ, exordia instrumentorum, numera foliorum, initiales litteræ et quamplurimæ aliæ sunt rubei coloris, et frequenter lineatæ.

Caputbrevium huic codici nomen erat, sed canonicus Mitjans ei PRETIOSA nomen dedit, ut scriptum reperies in coopertorio, quod ex litterarum forma eiusdem auctoris deducimus.

Ut ait Ortiz de Zárate,[4] revera PRETIOSA nomen meretur quia chartularium hoc ex optimis est illius temporis, et maximam lucem dat circa mores, usus et consuetudines monasteriorum, et præcipue cardonensis.

---

1. Ortiz : ib., pag. 35 et 37.
2. Id., ib., pag. 39.
3. Hoc archivum nunc custoditur in ecclesia sancti Michaelis Cardonæ, ab anno millesimo nongentesimo undecimo, quando ecclesia Collegiata, vulgariter nuncupata, propter inaugurationem cinematographi in eadem, a clericis exsecrata fuit.
4. Op. cit., pag. 39.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Dominus inluminatio mea
el salus mea quem timebo

[2] Sequitur forma instrumenti pronunciationis Religiosi ffratris Petri oliuonis ex qua descendit caput brevium infrascriptum.

In Dei nomine Cum esset controuersia et longa fuerit contencio inter Dominum bernardum Dei gra. abbatem Monasterii S. Vincentii de Cardona et eius conuentum super questionibus seu demandis que inter eos mo(te) fuerunt. tandem partes ad inuicem concordantes compromiserunt in discretum religiosum uirum ffratrem. Petrum. Oliuonis de ordine fratrum predicatorum conuentus Tarrachon. secundum quod in forma compromissi quod hic inseritur manifeste apparet/ cujus tenor talis est. In dei nomine cum contentio seu controuersia uerteretur seu uerti speraretur inter venerabilem dominum Bernardum Dei gratia abbatem monasterii sancti vincentii de cardona ex vna parte/ et canonicos seu conuentum ejusdem Monasterii ex altera ratione cellarii et prepositure. Gerundensis/ et bajulie salis et porcionum panis et vini et ratione etiam cujusdam pecunie quantitatis que fuit domini Jacobi bone memorie abbatis dicti Monasterii de qua pecunie quantitate dicti canonici asserebant deberi emi redditus predicto Monasterio. predicte partes ad inuicem concordantes compromiserunt in discretos et religiosos ffratrem · Jacobum · Alfonsi priorem fratrum prèdicatorum vrgellen. et fratrem · Petrum. oliuonis ejusdem ordinis doctorem conuentus predicatorum. Tarrachon. tanquam in arbitros arbitratores et amicabiles compositores. Promittentes predicti dominus abbas et conuentus sub virtute juramenti per eos et quemlibet ipsorum prestiti sequi adimplere quicquid predicti Arbitri dixerint uel pronunciauerint super predictis questionibus et omnibus aliis questionibus quousque in hodiernum diem suborte fuerunt inter ipsos qualibet racione de jure laude vel amicabili composicione et secundum consuetudines antiquas et pristinas obseruancias prefati monasterii vel secundum deu et conscientiam ipsorum arbitrorum vel secundum etiam regulam beati augustini. Ita tamen quod si consilium vel assensus reuerendi domini Episcopi vrgellensis fuerit necessarius super predictis quod requiratur per predictos arbitros. Voluerunt etiam et promiserunt predicti dominus abbas et conuentus sub uirtute infrascripti juramenti quod predicti arbitri possint procedere super predictis questionibus et demandis et eas fine debito terminare diebus feriatis et non feriatis seruato jure ordine uel etiam non seruato/ promiserunt insuper sub fide juramenti infrascripti comparere dicte partes coram predictis arbitris omnibus diebus et horis per ipsos eis assignatis. Quod si dicti arbitri non possint commode simul esse ad pronunciandum in dicto facto/ dederunt dicti abbas et conuentus plenariam potestatem dicto fratri. Petro oliuonis quod ipse per se posset in ipso facto pronunciare/ et in ipsum solum compromiserunt ut ipso minime spectato procedat et sententiet in negocio antedicto seruatis in omnibus conditionibus in hoc compromisso contentis. Quod quidem compromissum uoluerun et concesserunt dicte partes ualere et esse in sui roboris firmitate usque ad proximum festum uenturum omnium santorum. Et si fortepre-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

dicti Arbitri simul vel dictus ffrater Petrus oliuonis per se supradictas questiones infra dictum tempus determinare non possent/ ipsum tempus possent ipsi arbitri vel frater Petrus solus prorogare secundum quod ipsis uidebitur faciendum/ promiserunt etiam dicte partes se non proponere nec opponere aliquam exceptionem seu exceptiones per quam vel quas presens compromissum seu processus possit in aliquo viciari seu anullari/ Et sub uirtute prestiti juramenti renunciauerunt partes predicte omni appellationi seu appellationibus. Renunciauerunt etiam omni juri et canonico et ciuili/ communi et singulari ecclesiastico et seculari publico et priuato et [3] omnibus aliis juribus legibus et constitutionibus seu consuetudinibus/ contra hec Repugnantibus. Et specialiter reductioni ad arbitrium boni uiri. Et ad majorem hujus rei securitatem predicti dominus Abbas et conventus juraverunt per deum et ejus sancta · iiii^{or} · euangelia corporaliter ab ipsis et quolibet ipsorum manu tacta predicta omnia et singula attendere et seruare et complere ut dicta sunt superius et in nullo contravenire per ipsos uel interpositam personam jure aliquo siue causa. Actum est hoc · v^{o} · kalendas septembris · Anno · dni · Millesimo · CCC · Septimo/ Sig ✠ num · Bni · dei gratia abbatis monasterii sancti vincencii de cardona/ firmantis et jurantis predicta. Sig ✠ num · Guil lelmi · gros prioris firmantis et jurantis predicta. Sig ✠ num · Petri · cardone camerarii firmantis et jurantis predicta. Sig ✠ num · Guillelmi · martini sacriste firmantis et jurantis predicta. Sig ✠ num · Petri · Giberti · canonici et elemosinarii firmantis et jurantis predicta. Sig ✠ num · Bernardi de albesa precentoris firmantis et jurantis/ Sig ✠ num Petri · de vallo canonici firmantis et predicta jurantis/ Sig ✠ num · Bni. fferrarii · canonici firmantis et predicta jurantis/ Sig ✠ num · Bni. torani canonici firmantis et predicta jurantis/ Ego · Raimundus den · Agut/ not. pucus. cardone pro Petro Johannis Rectore ecclesie ipsius loci hec scribi feci et clausi et hic meum Sig ✠ num apposui : Vnde ego ffrater · Petrus · oliuonis predictus auctoritate mihi in dicto compromisso collata vocato prius dicto ffratre · Jacobo · Alfonsi priore ffratrum predicatorum predictorum vrgellensium · qui se per suam literam excusauit quod nullo modo poterat interesse dictis questionibus terminandis habito plurium consilio sapientum uisis etiam utriusque partis allegationibus et plenarie intellectis compositione amicabili ut omnis diuisionis et dissentionis inter abbatem et conuentum materia auferatur habito etiam in pluribus utriusque partis consensu pronuncio in modum qui sequitur. Intendens ad ea que secuntur obligare tam abbatem quam conuentum sub uirtute prestiti juramenti in primis pronuncio et declaro venerabilem abbatem ex uirtute juramenti per ipsum prestiti bona mobilia que restant de bonis domini quondam abbatis cardone predecessoris sui debere conuertere in vtilitatem monasterii vna cum conuentu ejus secundum formam juramenti prestiti per dictum abbatem in minoribus officiis constitutum/ ea autem que de dictis bonis peruenerunt ad abbatem quacumque ratione pronuncio sibi per conuentum esse dimitenda sicut bladum et pecuniam/ et alia que accepit et duas tacias et cloquearia de argento. ¶ De capellania de sancto Jacobo dico quod si redditus jam empti et assignati sufficiunt ad victum integrum et uestitum ut prouideatur in omnibus capellano sicut vni de canonicis non teneantur abbas et conuentus ad emendum predicte capellanie redditus ampliores quod si non sufficiunt redditus supradicti fiat complementum dicte capellanie ut habeat in omnibus sicut vnus canonicus de bonis dicti domini Jacobi/ que tenentur pro

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

abbate et conuentu nulla alia ordinatione obstante/ quod si abbas qui nunc est vel pro tempore fuerit nollet capellano satisffacere memorato ut premititur tradat ipsos redditus dicto capellano et ipse sibi prouideat et comedat in conuentu sicut in instrumento institutionis continetur. ¶De residuo autem dictorum bonorum emantur redditus ad abbatis noticiam et conuentus. ¶ De libris autem qui fuerunt dicti dni. Jacobi vendantur illi qui ad emtionem librorum cori per abbatem et conventum fuerant assignati/ et teneatur eos reddere quicumque eos tenet/ et de eorum [4] precio emantur dicti libri/ de aliis autem fiat quod abbati et conuentui melius uideatur Item cum constet quod cellareria et prepositura · Gerundensis· tanquam officine dicti Monasterii fuerint institute et ordinate in monasterio (card)one per abbatem et conuentum et per aliquod tempus ordinaciones ille de dictis officinis fuerint obseruate licet abbas predecesor istius per aliquod tempus sibi retinuerit dictas officinas et non constet quod in ordinando seu statuendo dictas officinas seu pietancias abbacia fuerit grauata tali grauamine propter quod debeat reuocari/ et juramentum fuerit prestitum de reducendo conuentum ad pristinas bonas obseruancias/ Ideo declaro et pronuncio predictum abbatem ex uirtute juramenti debere reducere ipsas officinas ad suas observancias assignando videlicet cellarium et proposituram Gerundensem · canonicis ipsius Monasterii· videlicet singulam officinam alteri de canonicis secundum quod pristine fuit statutum et obseruandum. ¶Ad releuandum tamen dictum abbatem de multa penuria et debitis quibus est multipliciter obligatus/ pronuncio quod dicte officine dimitantur sibi per Quinque · annos quibus elapsis ipsum abbatem obligo sub uirtute prestiti juramenti debere assignare dictas officinas omni excusatione et dilatione remota et de hoc fiat publicum instrumentum recognitionis per abbatem/ et assignentur dicte officine per dictum abbatem vel successores ejus cum honore eis in prima institutione imposito nisi possit per legitima documenta ostendi per abbatem et conuentum aliud postea super ordinatum fuisse. ¶licet autem fuerit ordinatum per dnm. Jacobum abbatem et conuentum quod de alienationibus et contractibus que fierent de possesionibus que tenentur pro officialibus dicti Mon. haberet abbas terciam partem lodoismorum inuentum est eundem abbatem ad instanciam conuentus reuocasse. Et ideo non obstante dicto instrumento pronuncio dictum abbatem vel successores ejus nichil debere habere de predictis terciis lodoismorum et instrumentum de hoc confectum renouetur et hec condicio subtrahatur/ et alia de officina precentorie cum propter remissionem tercii lodoismorum illud honus fuerit precentorie impositum/ Et sic pronuncio precentorem non debere cogi ad compoti redditionem nisi sicut vnus de aliis officialibus de conuentu/ tenetur tamen ad bonum regimen cori et quod faciat officium diuinum bene tractum et distincte cantari/ quod scribat tabulam siue breue et die Sabbati mane in qualibet septimana legi faciat in communi ut sciant omnes quid quis cantare aut legere debeat et diuinum officium absque deffectibus dici possit/ remaneat tamen in dicto instrumento ordinacio quod officiales firment instrumentum alienationum in abbatis presencia et conuentus. ¶ Item pronuncio et declaro quod dictus abbas conferat bajuliam salis de consilio et de uoluntate conuentus vel majoris partis/ et quod haberi potuerit pro intrata diuidatur in duas partes/ et medietas sit abbatis simpliciter et alia medietas per equales partes diuidatur inter canonicos de conuentu et redditus et proventus ipsius bajulie

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

recipiat ipse abbas et teneatur dare qualibet die canonicis porcionem carnium sicut in instrumento inde confecto continetur/ Ita quod nullo casu possint eis defficere/ et ad ista omnia obliget se dictus abbas/ cum instrumento nouo et instrumenta antiqua rumpantur/ non obstante instrumento quod fuit confectum inter [5] dnm. Jacobum quondam abbatem ipsius Mon. et conuentum quod abbas per se posset ipsam bajuliam conferre irrequisito inde conuentu. Ista autem vice possit abbas confferre dictam bajuliam per se cuicumque uoluerit/ et teneatur conuentus firmare cui ipse dederit/ de intrata autem non teneatur alicui respondere hac vice ¶ De quocastria etiam dico de uoluntate partium quod abbas ipsam conferat de uoluntate conuentus vel maioris partis/ et quod haberi poterit pro intrata diuidatur in duas partes quarum vna sit abbatis alia per equales partes diuidatur inter canonicos de conuentu/ sed ista vice conferat abbas cui uoluerit/ et teneatur conuentus firmare/ et si aliquid inde habuerit nullam de hoc teneatur hac vice alicui partem dare ¶ Item pronuncio et declaro quod abbas teneatur prouidere bene et sufficienter ipsis canonicis in porcionibus boni panis et in recto pondere ita quod sint in libra · Triginta · Tres · vncie/ sicut modo fit et boni vini et receptibilis per conuentum/ et in aliis que habet facere tam dictis canonicis quam familiis eorum ut consuetum est/ tam pro prepositura majori quam pro aliis officiis dum ipsas tenuerit secundum quod in ipso Mon. antiquitus fieri consueuit ¶ Quod si sit dubium de antiqua consuetudine/ dico quod duo/ vel Tres/ de antiquioribus canonicis de hoc teneatur fidem facere et de omnibus fiat vnum caput breue ad memoriam futurorum et ad omnis turbacionis materiam remouendam/ et stetur dictis et fidei duorum vel Trium canonicorum predictorum et teneatur ipse vel cellararius qui pro tempore fuerit dare semper oua et non denarios ¶ Item cum bona ecclesiastica pauperum sint et ad sustentationem pauperum debeant principaliter deputari et hospitalitas in isto Mon. fuerit hactenus obseruata/ dico et pronuncio et ad hoc obligo abbatem et conuentum sub uirtute prestiti juramenti quod statim restituant religiosis cameram quam consueuerunt in infirmitorio habere cum ipsa camera pro religiosis recipiendis facta fuerit et ad hoc fuerit specialiter assignata ¶ Item pronuncio quod canonici firment contractus uendicionis et omnia que sunt facta per abbatem ex quo fuit inter eos suborta discordia quorum firmam husque nunc distulerunt dum modo non sint facta in Mon. detrimentum ¶ Item pronuncio et declaro sub uirtute ejusdem juramenti quod omnes canonici in communi dormiant/ et statim infra · Octo · dies transferant se et surgant ad matutinas/ et seruent alias obseruancias regulares/ et teneatur dictus abbas aptare dormitorium infra mensem si sit ibi aliquod periculum ad noticiam magistrorum/ quod si aptari non posset prouideat ipse abbas de alia domo/ que sufficiens fuerit ad jacendum in qua omnes dormiant nisi forte cum aliquibus ex euidenti causa et necesaria abbas duxerit dispensandum ¶ Si autem in hiis que pronunciata sunt aliquid est obscurum vel etiam obmissum quod debuit declarari vel aliqua indigent declaratione de uoluntate partium retineo michi protestatem per totum mensem Septembris ¶ Item cum abbas pro defensione rerum Mon. habeat redditus abbacie pronuncio quod abbas in absencia non habeat porcionem nisi sicut fieri consueuit cum quotidiane distributiones dari non debeant nisi tum presentibus in conuentu qui officio intersunt diuino ¶ Item ut hospitibus possit per abbatem absque murmure et ofensa ipsius et officialium prouideri pronuncio quod cellerarius qui pro tempore

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

fuerit teneatur dare quolibet anno abbati pro ouis et aliis que hospitibus habet dare· Septuaginta · solidos/ et prepositus · Gerundensis · Triginta solidos. Dico tamen quod in hoc non intelligatur si dominus · Eps. vel aliquis nobilis comederet hic· tunc enim prepositus · Gerundensis · haberet illis de piscibus prouidere et de fabis et oleo ¶ Concedo tamen quod abbas posset [6] dispensare in juramento ex racionabili causa cum canonicis suis et cum ipso abbate confessor suus canonicus vel alius religiosus quo ad aliquod tempus breue/ non autem quin predicta omnia teneantur sub uirtute juramenti prestiti ad implere ¶ Item moneo et ortor in domino et uirtute juramenti prestiti injungo uos omnes dominos canonicos quod ipsum dominum abbatem tanquam spiritualem patrem in omnibus honoretis humiliter sibi obediatis quod ipse dominus abbas paterno uos foueat affectu/ et uestris necesitatibus condescendat et omnes in simul pacem et concordiam nutriatis ut in grege dominico qui pacem uult et concordiam debeatis merito computari ¶ Si quis autem hanc pacem infregerit tanquam destructor habeatur Mon. et conuentus et sortem recipiat cum eo qui ab inicio nouit discordiam seminare. Hanc pronunciationem laudauerunt concesserunt et approbauerunt dns. abbas et totus conuentus predicti Mon. Lata fuit hec pronunciatio ·viii · idus/ Septembris/ Anno · dni. Millessimo· CCC̊. Septimo/ Presentibus testibus/ ffratre · Guillelmo/ ortolani/ ordine predicatorum. Guillelmus Ri. de Oliuaria rectore ecclesie despareguera et Bernardo de Sorisa et Romeo · Guinardi. Sig ✠ num · Bernardi · dei gratia abbatis Mon. Sancti vincenti de cardona predicta firmantis. Sig ✠ num · Guillelmi · gros prioris cardone firmantis et concedentis predicta. Sig ✠ num · P. cardona camerarii firmantis. Sig ✠ num · Guillelmi · martini sacriste firmantis predicta · Sig ✠ num · Petri · Giberti canonici et elemosinarii firmantis predicta. Sig ✠ num · Bni. de albesa precentoris firmantis predicta. Sig ✠ num · Bni. · fferrarii canonici · firmantis predicta. Sig ✠ num · Bni. · toroni canonici firmantis. Sig ✠ num · Petri · de vallo canonici predicta firmantis. = Sig ✠ num · ffratris · Petri · oliuonis arbitri supradicti predictam pronunciationem laudantis atque firmantis qui adhuc existens infra tempus mi a partibus concessum ad declarandum et suplendum dictum meum. Declaro mutando ne abbas cum suis canonicis/ nec suus cum abbate confessor injuramento ualeat dispensare licet supra aliter contineatur/ Ego · Raimundus denagut not. pub. cardone pro · Petro · Johannis · Rectore Ecclesie ipsius loci hec scribi feci cum dictionibus suprapositis scilicet in · ix^a · vbi dicitur ipsum tempus possent et in · xxx^a· i^a. linea ubi dicitur de intrata et in · xxx^a · iii^a · linea ubi dicitur tam dictis canonicis quam familiis eorum ut consuetum est · clausi et hic meum Sig ✠ num apposui: —

SEQUITUR DECLARATIO FACTA SUPER PREDICTA PRONUNCIATIONE/
CUJUS TENOR DICNOSCITUR TALE ESSE.

¶ Sit omnibus notum · Quod Ego · ffrater Petrus oliuonis lector ffratrum predicatorum conuentus · Terrachon. Arbiter interminandis pretensionibus seu demandis que uertebantur inter venerabilem dnm. Bernardum/ dei gracia abbatem Monasterii · sancti vincencii de cardona et conuentus ejusdem loci infra tempus michi ab utraque parte concessum quo/ possem obscura in mea pronunciatione declarare et omissa suplere suplen [7] do que dimissa fuerunt pronuncio et declaro composicione amicabili quod bonis que fuerunt domini · Jacobi · abbatis

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

quondam que pro abbate et conuentu tenentur emantur · duodecim · solidi censuales per abbatem et conuentum ad opus capellani sancti Jacobi · pro piscibus secundum ordinationem domini · Jacobi/ abbatis predicti/ Et cum istis/ duodecim· solidis et cum aliis quos jam emit ipse abbas/ habeat dictus capellanus integram porcionem panis vini carnium ouorum piscium et vestitus et omnium aliorum sicut vnus canonicus dicti loci. Quod si abbas nolit facere dimitat sibi redditus jam emptos et istos/ Et ipse capellanus sibi prouideat in omnibus. Et teneatur dictus capellanus per se vel per alium dicere euangelium qualibet die in altari sancti vincencii. Ita tamen quod si forte dictus capellanus esset infirmus vel aliter absens pro negociis Monasterii non teneatur ad celebrandum seu celebrari faciendum euangelium supradictum/ De aliis autem bonis que restant · ordinacio predicti domini abbatis defuncti quantum poterit obseruetur/ sicut in anniuersariis candela que ardeat ante altare sancti vincencii/ Quartone panis et pauperibus induendis. Ita quod de quolibet istorum fiat aliquid secundum quod abbati et conuentui videbitur expedire/ Si quid autem de his dimiti habeat ea .preferantur que per ipsum abbatem et conuentum utiliora Monasterio judicentur. Item cum prepositura de gerones per me in dicta pronunciacione nimis fuerit honerata cum crederem eam habere redditus pinguiores et nunc inuenerim quod quicumque eam teneret haberet de suo refundere ad sumptus necessarios faciendos pronuncio quod prepositus/ qui pro tempore fuerit/ teneatur dare quolibet anno abbati pro hospitibus · viginti · solidos cum pronunciassem antea · Triginta · sed in hoc non intelligo si dominus Episcopus vrgellensis · vel dominus cardone in ipso Monasterio comederet temporibus quibus habet dictus prepositus de piscibus prouidere tunc enim ipse prepositus teneretur de piscibus fabis et oleo prouidere/ De illis autem viginti · solidis prouideat abbas hospitibus quibuscumque. Item pronuncio quod sicut abbas tenetur canonicis de quotidianis distributionibus prouidere ita etiam famulis eorum/ sicut sacristaynono et si qui alii sunt quibus ab antiquo prouideri fuerit consuetum/ et ad hoc ipsum obligo eadem obligatione qua ad omnia alia est astrictus. Supplicando ipsi domini abbati quod hec et alia pronunciata in alio instrumento majori quo hec non fuerint immutata faciat executioni mandari. Et de his omnibus ego frater Petrus/ predictus per notarium infrascriptum mandaui fieri publicum instrumentum/ Quod est actum · iiii° · kals. Octobris · Anno · dni. Millesimo CCC · septimo/ presentibus testibus ad hec uocatis et rogatis · Jacobo · pergaminer presbitero/ Petro · gaçoll · Arnaldo · sormat/ et Arnaldo · ceruera/ Sig ✠ num · Michaelis boterii publici Tarrachon. not. qui hec scribi fecit/ et per me Arnaldum Sormat publicum tableionem sub eodem claudi mandauit/ : ≈ Ego · Guillelmus · cathalani hoc scripsi mandato Michaelis boter Tarrachon not. die et anno prefixis:—

SEQUITUR FORMA CUJUSDAM INSTRUMENTI JURATI FACTI PER CONUENTUM VACANTE ECCLESIA ANTE ELECTIONEM/ DE QUO IN PREMISSA PRONUNCIATIONE FIT MENCIO. CUJUS TENOR SEQUITUR.

¶ Notum sit omnibus/ Quod in presencia mei not. infrascripti · Petrus · camerarius/ Guillelmus · prior · de calaf · Bernardus. Guinardi · sacrista Petrus· Giberti · Elemosinarius · Guillelmus · martini infirmarius · Jacobus · fferrarii · precen-[8]tor · Arnaldus · de Joual/ et · Petrus/ de vallo canonici Monasterii sancti

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

vincencii de cardona omnes vna constituti in Monasterio supradicto in vnum ad inuicem conuenientes et quisque ipsorum per se/ voluerunt constituerunt/ et ordinauerunt/ quod cum quis eorum abbas fuerit Monasterii dupradicti/ ipse abbas in simul cum toto conuentu tunc conseruet/ comendet atque ponat in loco ydoneo atque tuto omnia bona vniuersa et singula que fuerunt domini · Jacobi · dei gracia quondam bone memorie abbatis cardone ne ipsa bona deinde possint in aliquo dissipari nec minui/ Et quod ipsa bona quecumque sint et ubique idem abbas conuertat in comodum et utilitatem Monasterii supradicti ad cognicionem totius conuentus ejusdem loci. Voluerunt etiam et ordinauerunt inter se/ quod ipse abbas qui pro tempore fuerit/ nichil de dictis bonis sua propria auctoritate inde possit modo aliquo ordinare/ nec suam uoluntatem facere sine licencia et uoluntate conuentus/ nec conuentus similiter sine uoluntate abbatis/ Ordinauerunt etiam et uoluerunt quod abbas teneat vnam clauem et conuentus alteram/ sub quibus ipsa bona reponantur et conseruentur/ Item voluerunt et ordinaverunt quod ipse abbas reducat omni obstaculo appellacionis remoto conuentum supradictum ad pristinas bonas consuetudines et obseruancias/ non obstante si quid dictus dominus Jacobus bone memorie quondam fecerit contra eos tam in officinis quam in portionibus/ et in omnibus aliis rebus cujuscumque condicionis existant/ pro quibus omnibus predictis et singulis perpetuo obtinendis et seruandis/ quisque predictorum in propria persona juramentum prestitit corporale ad sancta dei · iiii^{or} · euangelia coram ipsis posita. Et ut ueritas hujus rey possit inde melius emineri/ omnes supra dicti et quisque per se mandauerunt per me notarium infrascriptum de his fieri publicum instrumentum. Quod Est factum ·xi· kls. Decembris · anno · domini Millessimo · CCC^{o} · primo · presentibus testibus · Bno. de albesa clerico : Ego. Bn. corbera pucus · cardone not. pro R.^{o} Rectore ecclesia ipius loci hec scribi feci et clausi et predictis omnibus interfui et meum Sig ✠ num aposui : — [9]

HEC RUBRICE QUE SECUNTUR SUNT CAPUT BREVII INFRASCRIPTI
REQUIERE AD NUMERUM CUJUSLIBET

Quibus diebus abbas facit officium in ecclesia ·i·
De preceptore quid habeat facere ·ii·
De sacrista quid habeat dare subsacriste ·ii·
De seruicio quod subsacrista facit in ecclesia primo de festiuitatibus natalis domini · ad · iii · et ad · iiii · et ad · v · prout ibi est largius rubricatum.
De his que sacrista · per se facit ·v·
Quod subsacrista non instituitur perpetuus ·v·
De capellano sancti Johannis quid habeat facere ·v·
De capellano sancte · Marie quid habeat facere ·vi·
De cereis corporis · xpi ·vi·
De nebulis sancti vincentii ·vi·
De priore ·vi·
De elemosinario ·vii·
De obitibus ·viii·
De servicio prepositure majoris de pane et vino et carnibus ·ix·
Instrumentum bajulie ·x·
De comestionibus diei pesche ·xi·
De duplici salsamento ·xi·
Quid abbas antiquitus habebat ·xii·
Quid prepositura tenetur dare camerario ·xii·

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Quid prepositura dat elemosine ·xii·
De nebulis sancti vincentii quas prepositus dat ·xii·
De porcionibus carnium que dantur familiis et extra monasterium ·xii·
De institutione cellarerie ad · xiii · et xiiii · et ad · xv · et ad xvi · pro ut ibi est largius rubricatum.
De prepositura · Gerundensi ·xvi·
De camera ·xvii·
De infirmatorio ·xviii·
De canonicis minoris cori de diachonibus et subdiachonibus ·xviii·
De cocastria ·xviii·
De Porteriis et instrumento conuentionis domini abbatis et elemosinarii ·xix·
De pistricibus ·xxi·
De aiguadera ·xxi·
De lauanera ·xxi·
De capellano sancti Michaelis ·xxi·
De refectorerio ·xxii·
De comestionibus que diuiduntur proporcionabiliter in conuentu ·xxii·
Addicio vnius juste vini ultimi obsequii que fuerat omisa in caput breuio ·xxiii·
De procuratione canonici noui ·xxii·
Post caput breuium secuntur forme quorundam instrumentorum inter que est instrumentum per quod dantur olera diebus ueneris qui ueniunt infra octabas quod antiquitus non fiebat.
Item instrumentum quod procuracio canonicorum nouiciorum est conuersa in capis processonalibus. [10]

¶ INCIPIT CAPUT BREUIUM DE HIS QUE IN MONASTERIO CARDONENSI SUNT FIERI ASSUETA. SEQUITUR PROLOGUS.

¶ In nomine sancte et indiuidue trinitates patris et filii et spiritus sancti Amen. Nouerint vniuersi · Quod cum in quadam pronunciacione arbitraria · que fuit pronunciata per venerabilem virum fratrem Petrum oliuonis · de ordine fratrum predicatorum ac lectorem in conuentu · Tarrachon. super quibusdam questionibus que orte fuerant inter venerabilem dominum Bernardum · dei gracia Abbatem Monasterii sancti vincentii de cardona ex vna parte · et conuentum ejusdem ex altera : Inter alia dictum et pronunciatum siue arbitratum fuisset vt in dicto Monasterio darentur porciones sicut antiquitus fieri consueuit/ et quod de antiqua consuetudine dicti Monasterii · Duo · vel Tres · de antiquioribus canonicis tenerentur fidem facere · et de omnibus fieret vnum · coputbrevium · ad memoriam futurorum/ et omnis turbationis materiam remouendam et staretur · dictis et fidei · Duorum · vel · Trium · canonicorum predictorum · et hoc idem mandasset fieri Reuerendus pater et dominus Dnus. Frater · Raimundus · diuina prouidencia vrgellensis · Episcopus · visitando ipsum Monasterium in cujus domini · Episcopi presencia · et in presencia etiam dicti domini abbatis · Discreti viri · Petrus Geraldus Camerarius · Guillelmus : martini sacrista · et Petrus · Giberti · elemosinarius dicti Monasterii · qui sunt antiquiores in dicto Monasterio excepto domino abbate · Jurauerunt ad sancta dei quatuor · euangelia ab eis corporaliter tacta se ordinaturos fideliter sine fraude dictum caputbreuium · secundum quod uiderunt et audierunt · et per testes fidedignos et instrumenta et alia legitima documenta melius inuenirent · vsque ad proximum uenturum festum pasche quod erit · Septimo · kals. aprilis · proxime venturi · Ideo camerarius · sacrista · et alemosinarius · predicti · de voluntate dicti domini abbatis · assumpserunt sibi in scriptorem ad dictum caput-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

breuium scribendum Bertrandum · Quintini · canonicum et notarium · publicum dicti Monasterii. Qui siquidem · Bertrandus · jurauit ad sancta dei · Quatuor · euangelia in manu dicti domini abbatis · pesentibus · Sacrista · et Elemosinario · predictis et · Bernardo · Bertrandi · capellano sancte Marie se habere in dicto caputbreuio scribendo fideliter sine fraude, Jurauit insuper · Bernardus · Bertrandus · Bertrandi · predictus · in presencia ipsius domini abbatis · Sacriste · Elemosinarii · et notarii · predictorum · super consuetudines dicti Monasterii dicere ueritatem · et intelectum ipsorum · Trium · ordinatorum informare fideliter/ quoties per eos fuerit requisitus · cum idem · Bernardus · Bertrandi · a longo tempore nouerit consuetudines Monasterii supradicti. Quibus peractis in presentia mei notarii prenominati · omnes · Tres · predicti ordinatores processerunt ad ordinandum dictum caputbreuium : me notario presente · vt sequitur. Et premitendo spiritualia tanquam digniora/ de diuino cultu in ecclesia celebrando · per quos debeat administrari primo et principaliter tractauerunt. ¶Dominus abbas consueuit celebrare officium et missam personaliter in sequentibus solempnitatibus · videlicet in vigilia natalis domini · consueuit incipere laudes et deinde per totam diem et in die natalis domini · et in die sancti Stephani consueuit facere totum diuinum officium · diurnum et nocturnum · in ecclesia/ et missas similiter celebrare. [11] ¶ In festiuitatibus Circuncisionis · Epiphanie et sancti vincentii. a primis vesperis festi vsque ad completorium diei · festiuitatis inclusiue. ¶ In festiuitate sancte Marie · febroarii · consueuit facere officium candele et dicere missam. ¶ In dominica ramis palmarum · consueuit benedicere ramos et missam celebrare. ¶ Die jouis in cena domini consueuit mane dicere missa in altari sancte Marie · pauperibus circumstantibus · abluere pedes · Quadraginta pauperibus. et dare comestionem · scilicet cuilibet libram panis et vinum satis · et de · Duobus · pulmentis · et cuilibet pannum stupe lini ad camisiam. Quibus expletis consueuit celebrare missam conuentualem. Et post nonam in capitulo consueuit abluere pedes canonicis et clericis et aliis qui ablui uellent. Et hoc facto consueuit legere ibidem de testamento usque ad illa uerba que dicuntur · eamus hinc · et tunc recedunt inde omnes · et procedunt ad refectorium · et ibidem datur vinum omnibus tam clericis quam laicis. ¶ In die jouis predicta/ die veneris in parasceue/ et die sabbati sequenti · consueuit incipere officium et finire · tam nocturnum quam diurnum · et in die veneris parasceues consueuit fecere officium crucis · et totum officium seu ministerium altaris. ¶ Item die sabbati vigilia pasche/ et in die pasche/ et in crastinum die lune : consueuit facere totum diuinum officium complete in dicta ecclesia. ¶ Item in festo ascensionis domini a vesperis vigilie usque ad completorium diei consueuit facere totum officium complete. ¶ Vigilia pentecostes consueuit celebrare missam/ et deinde facere totum officium tam ad fontes quam in aliis per totam diem/ et in die Pentecostes/ et in crastinum die lune per totam diem consueuit facere totum officium. ¶ In festo assumptionis sancte marie · consueuit facere totum officium · a vesperis vigilie usque ad completorium ipsius die ¶ in festo sancti Michaelis septembris · consueuit se induere ad processionem et ire ad ecclesiam sancti Michaelis · et missam ibidem celebrare. ¶ In festiuitate omnium Santorum a vesperis vigilie vsque ad completorium diei consueuit facere totum officium./ et in crastinum consueuit celebrare missam sollempniter pro defunctis · et absoluere in cimiterio. ¶ Item in aniuersariis habentibus redditus · / et in nouenis defunctorum · consueuit celebrare pro defunctis missam solempnem · et absoluere in cimiterio supra tu-

Quibus diebus abbas facit officium in ecclesia. R.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

mulum defunctorum. ¶ Si uero dominus abbas fuerit absens in dictis solempnitatibus seu festiuitatibus · / prior tenetur supplere uices suas in dicto officio celebrando. ¶ Precentor uero debet ordinare et assignare cantores ad invitatorium tam canonicos quam alios clericos per ordinem · et assignare lectiones tam domino abbati quam aliis · et assignare Ebdomadarium · / diachonum · / subdiaconum · / et lectorem mense et completorii · / et de his omnibus debet ordinare tabulan singulis diebus sabatinis de mane. Item debet in fest's duplicibus ordinare cantores ad officium. Item debet intonare psalmos singulis diebus ad omnes horas · et regere corum in legendo et cantando spaciose · et punctatim/ et vitare murmura et tumultus/ et omnis turbacionis materiam ab ecclesia/ et omnes inho-[12]nestates a dicto coro · / et debet etiam ordinare processionem · / et breuiter totum officium/ in ecclesia. Est tamen consuetudo in dicta ecclesia · quod quicumque legerit lectionem · cantet Responsorium sequentis lectionis · excepto tamen quod dominus abbas semper cantat · Sextum · Responsorium · vel prior in absencia abbatis · / consueuit etiam conscribi antiquitus in dicta tabula quod canonici per septimanas seruirent in refectorio per ordinem · sic videlicet quod canonicus in sua septimana ad hoc sibi assignata non tamen ebdomadarius in sua ebdomada · poneret scutellas et alia comestibilia ad mensas et postmodum sederet et comederet. Set tamen a longo tempore citra ille qui recipiebat denarios salis a bajulo dicti salis · siue esset canonicus siue capellanus : consueuit facere istud seruicium · quoties dabantur carnes pro porcione in refectorio. Et consueuit antiquitus poni prima scutella ante crucem · et secunda coram domino abbate si comederet ibi alias ponebatur coram Priore/ aliis omnibus canonicis preferebatur in hiis ebdomadarius. Item debet procurare anniuersaria · et soluere caritates pro eis juxta ordinacionem et quantitatem cujusque anniuersarii./ ¶ Sacrista preter alia que de jure et obseruancia spectant ad suum officium in ecclesia · consueuit habere sub se ad dictum officium exercendum aliquem clericum qui dicitur subsacrista · cui dictus sacrista consueuit dare de redditibus sacristie scilicet omnes census olei et cere quos habeat in termino et in conuicinio cardone · et in parrochia de Berguz/ in termino de matamargo/ et in parrochia de torroela. Item ultra predicta consueuit dare dictus sacrista eidem subsacriste · Duodecim · libras cere · ex vna parte pro continuo seruicio ecclesie totius anni et pro alia parte unam libram cere pro cereo paschali · et aliam libram pro stella epiphanie./ Item consueuit sibi dare · Duodecim · media quarteria olei. Item medietatem illius medietatis oblationum quam idem sacrista recipit in ecclesiis ville et castri cardone et in tota parrochia cardone. Item illos denarios qui dantur pro cereo in baptismo infantum ad fontes. Item illos denarios que dantur pro redemptione cereorum parturientium. Item quolibet anno consueuit sibi dare capidas per vno super pellicio ad opus sacristaynoni qui pulsat/ campanas./ Item totam primiciam quam sacrista recipit in manso de palad excepto campo retundo dicti mansi. Item totam primiciam quam sacrista recipit in loco de fangars · et in honore dels fangars vocato crao · et in solanis qui fuerunt · Raimundi · de mercatali · quondam · et in orto qui fuit hospicii · Bernardi · Guillelmi · / et in ortis et ferreginalibus qui fuerunt · Bernardi de segalers · pro ut sunt prope uillam · et in ortis qui fuerunt ejusdem · Bernardi · et in aliis ortis suis qui sunt infra flumen cardonerii · et aque dictorum molendinorum de belastar · et in ortis fferrarii · Rubei · contiguis dictis Molendinis · et in tota orta de belastar · et in honoribus qui uocantur vinea de nabo-

De precentore quid habeat facere.

De sacrista quid consueuit dare subsacriste.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

mati · et in sortibus que fuerunt Raimundi · de lobera que sunt inter (dictos honores) de nabomati · et locum de ortis · / et in toto loco de ortis siue de fon-[13]te calido · et in honoribus mansi den · Breuet · vocati aliter de fonte vel den cleriana . / et in ortis · Bertrandi · de na · Bondia · / et in orto den · Guillami · / et in ortis sancte trinitatis · / et in ortis mansi de fonte · / et in campo de fonte · ab ipso fonte frigido vsque al perer · / et in honore dicti mansi de fonte qui est supra uiam qua itur apud arignum · / et in honore de les corbes · prout inde transit iter quo itur de tauernulis ad arignum. Item in honoribus den codina · habitatoris cuberie et dicitur loret · qui sunt in costa del castel · / et in honoribus de armorch · / et de vinea mala · et in honoribus · Berengarii · codina de bestorre. Item in cumba que tenetur pro capellania · Raimundi · de colle · prope villam · / et in honoribus · Petri den balaguer · / et in honoribus · Raimundeti · Johannis · qui sunt prope istos · Petri balagarii. Item in honoribus · Petri · de graels · qui sunt inter viam publicam qua itur ad ortos · et honores mansi de fonte calido. Item in campo de fonte de condemina · pro ut est de cellario de fonte usque in flumen cardonerii · et usque ad torrentem qui discurrit per medium loci de condemina. Item in campo · Berengarii · arlot qui fuit den · Cirera · capellani sancti · Johannis. Item in honore · Petri · mercerii · pro ut est contiguus vallo ville · et est inter honorem de cambres · et carrariam qua itur ad fontem de canconyls · et aliam viam qua itur als colars. In omnibus istis honoribus recipit primiciam dictus subsacrista prout sacrista deberet recipere. Item dat dictus sacrista eidem subsacriste totum jus quod habet in nuptiis et funeribus/ in tota parrochia sancti vincentii · exceptis lectis pannorum mortuorum. Item quicquid proueniat ecclesie in cera et in oleo · et in candelis seu pecunia dum tamen accendantur · vel ponantur ante altare. Item consueuit recipere subsacrista antiquitus pro sacristaynono mediam libram panis de someyg singulis diebus · pro quibus a longo tempore citra consueuerunt dari · Duo · sextaria · ordei · licet dominus abbas qui nunc est fecisset dari dictam mediam libram · Bernardo · bertrandi · tunc subsacriste · de · Quinquaginta · ad · Sexaginta. dies continuos nondum sunt · Quinque anni elapsi. ¶ De cetero uero/ subsacrista tenetur prouidere ecclesie in luminaribus/ tam in candelis et cereis quam in oleo. Ita videlicet/ vigilia natalis domini in matutinis ad invitatorium sun · Duo · cantores et vterque tenet cereum ardentem/ et in laudibus accenduntur · Quatuor · candele ad altare · sancti vicentii · que ardent usque ad finem matutinarum. Item viginti · Quator · lampades ardent supra corum ad totas istas laudes. Item ad missam · Quator · candele ardent ad altare · et Due · candele ab inicio misse donec euangelium sit finitum. In duobus . candelabris . et dicte lampades ad totam missam ardent. Item in vesperis ad altare sancti vicentii · dum vespere dicuntur ardent · Decem · candele · Item ista die et per totum annum quotiens in vesperis et matutinis incensatur accenduntur · Due · candele · in duobus candelabris que portantur ante ebdomodarium · et ardent donec vespere vel matutine sint finite. Item dicte lampades ardent in vesperis istius vigilie. ¶ Die natalis domini in [14] matutinis · Sex · clerici cantant inuitatorium · et quilibet tenet cereum ardentem usque ad finem invitatorii. Item quamdiu invitatorium durat ardent ad altare sancti vincentii · Decem · candele · et finito invitatorio : extinguntur dicte candele. exceptis · Quatuor · que ardent usque ad laudes · et etiam dum missa de gallo celebratur · / et in inicio laudum accenduntur alie · Sex · candele · et sic ardent · Decem · candele ad laudes usque ad finem matutinarum. In istis matutinis incensatur tribus

De seruitio quod subsacrista facit in ecclesia primo de festivitatibus natalis domini.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

vicibus · scilicet in tribus euangeliis que leguntur in nocturnis · / et qualibet vice accenduntur · Due · candele · que portantur in duobus candelabris ut est dictum· Item de dictis lampadibus in inicio matutinarum accenduntur · Duodecim · in vno circulo usquequo cantatur euangelium · liber generacionis/ et tunc accenduntur alie · Duodecim · de alio circulo · et sic ardent omnes · viginti · Quatuor · usque ad finem matutinarum. In istis laudibus ad psalmum/ laudate dominum de celis · Duo· cantores cum cereis ardentibus ante altare cantant antiphonam · infantem vidimus/ ter. Item in missa de gallo que dicitur ad altare sancte Marie · et in missa de luce que dicitur ad altare sancti Johannis · ardent · Quatuor · candele ad altare/ et · due · ponuntur in candelabris et ardent usque ad finem euangelii. Item omnes dicte lampades ardent ad istas missas. ¶ Item ad missam majorem ad processionem ardent dicte lampades que accenduntur in pulsatione cimbalorum/ et si · Quatuor · candelabra deportentur ad processionem debent dari · Quatuor candele · in quolibet vna/ · et facta processione · duo · cantores cum duobus · cereis ante altare incipiunt· Tractus. Item ardent ad altare · Octo · candele ad totam missam preter illas · duas que ardent in candelabris. In vesperis ardent dicte lampades ·/ et ad altare · Quatuor· candele · et ad processiones que fiunt ad altaria ecclesie ardent · Due · candele ante altare ad quod proceditur dum illa processio durat · preter illas que ardent in candelabris · et eodem modo quando processio fit ad fontes ardent · Due · candele circa fontes. et hoc fit per totum annum quandocumque procesio fiat ad aliquod altare in vesperis vel matutinis. ¶ Die sancti Stephani · ab inicio usque ad finem matutinarum · ardent · Quator · candele ad altare/ lanpades uero ardent · Duodecim · vsque ad laudes/ et omnes ad totas laudes sicut en die natalis. Item ad missam ad altare ardent · Quatuor candele · et due in candelabris. Item in uesperis ardent. Quatuor · candele ad altare sancti vincentii · et · due · ad altare sancti · johannis. ¶ Die sancti · Johannis · ad invitatorium ardent · Quatuor · candele ad altare sancti vincentii · et finito inuitatorio · due· tantum usque ad laudes · et ad laudes · Quatuor · et vna candela ardet ad totas istas matutinas ad altare sancti · Johannis. Item lampades sicut in die sancti Stephani. Item ad missam ardent · Quatuor · candele ad altare sancti · Johannis· in vesperis ponuntur · Quatuor · candele ad altare sancti vincentii · et omnes lampades ardent. ¶ Die innocentium fit per omnia eodem modo sicut in die sancti · johannis · eo excepto quod non ardet candela ad altare · sancti · johannis. Set in vesperis · Due · candele tantum ardent ad altare sancti vincentii. [15] ¶ Die circumcisionis in primis vesperis · Quatuor · candele · et in matutinis ad inuitatorium · et laudes · Quatuor · candele · et per totas matutinas · Due candele ardent ad altare · et in secundis vesperis · Due · candele tantum · lampades uero sicut in die natalis. In toto isto octauario si ueniant · Nouem · lectiones · ardent · Duodecim · lampades · et aliis diebus · Sex · lampades tantum. ¶ Die apparicionis domini in primis uesperis et totis matutinis ardent · Quatuor · candele ad altare · et · Quatuor · ad missam · in secundis vesperis ardent · due · candele · lampades uero ardent ista die sicut in die natalis · et per totas istas · Octabas sicut in octabis natalis. Ista die fit stella post altere sancti vincentii in circulo in quo ponitur vna libra candelarum inter istum circulum et circulum qui pendet supra corum · et ardent ad totas laudes. ¶ Die sancti vincentii fit per omnia sicut in die natalis domini. Set infra octabas nichil. ¶ Die sancte Marie febroarii ardent ad altare sancti vincentii · Quatuor candele · in primis vesperis et matutinis sicut in die sancti · johannis · et duo · candele ad al-

De die circumcisionis.

De die apparicionis.

De sancta Maria februa-

De die santi vintii.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

tare sancte Marie · et ad missam majorem · Quatuor · ad altare sancte Marie. Item canonicis dantur cerei · et omnibus aliis tam clericis quam laicis dantur candele · et accenduntur quando in capitulo incipitur antiphona accendite · et ardent usque ad offerendam · et tunc offeruntur cerei et candele. In secundis vesperis ardent · due · candele ad altare sancti vincentii. ¶ Die sancte Marie marcii fit per omnia sicut die sancte Marie febroarii · exceptis cereis et candelis qui tunc dantur clericis et laicis. ¶ Die dominica in ramis palmarum fit sicut in aliis dominicis · processio fit sicut alie processiones. ¶ Feria · Quinta · Sexta · et Sabbato in matutinis seu fars ponuntur · Quindecim candele in re(xia) de quibus extinguitur vna provno quoque psalmo./ Ipsa tamen die veneris parasceues ponuntur · Due · candele ante crucem et ardent quamdiu crux ad adorandum stat ante altare sancte Marie · et iste candele deducuntur · seu soluuntur de communi aceruo oblationis que illa die ponitur ante crucem. ¶ Die sabbati Dum diachonus facit officium cerei · ardent due. candele in duobus candelabris · et cereus ardet postquam est accensus donec officium sit finitum. Et · die pasche · et in crastinum · et die martis · et die ascensionis · et omnibus diebus dominicis usque ad diem martis · festi pentecostes ardet dictus cereus ad totam missam · facta tamen benediccione cerei ista die · et lectis propheciis · ascendunt · Quatuor · cantores ad letryl · cum singulis cereis accensis · qui cerei ardent quamdiu letania durat · quam ipsi cantant · Et quando cantatur antiphona · accendite · dantur cere· canonicis · et candele · aliis clericis · et ardent usque ad offerendam · et tunc offeruntur ¶ Die pasche in matutinis · dantur cerei cantoribus inuitatorii · et candele ad altare sicut in die natalis · per totam diem. Item tribus octauis dantur cuilibet cereus et portantur due candele ante uesperas in cadelabris · ad laudate dominum de celis · in aliquo circulo quem tenet an-[16]gelus · ardent candele ad minus · Sex · uel plures si uoluerit subsacrista. Quando vero incipitur · Te deum/ dantur cerei canonicis/ et candele aliis clericis · / et ardent usque ad finem matutinarum · et quicquid superest · reditur subsacriste · / ad missam majorem dantur cerei et candele canonicis et aliis clericis · et omni populo sicut die sancte Marie febroarii./ Lampades uero ista die sicut die natalis · et per octo · dies · sicut in octaba natalis. Item candele ponuntur die lune et die martis · sicut diebus sancti Stephani · et sancti · Johannis. Item in octaua die pasche · sicut in die circumcisionis. ¶ Die ascensionis fit per omnia sicut die epiphanie./ ¶ Per totum festum pentecostes fit per omnia sicut in festo pasche ·/ excepto quod non dantur cerei nec candele clericis · nec populo/ et per istas octabas fit sicut in octabis pasche./ Lampades uero de festo pasche usque ad festum pentecostes · ardent diebus sabbatinis in vesperis · viginti · Quatuor./ Diebus uero dominicis ad matutinas · Duodecim · usque ad laudes · et ad laudes/ viginti Quatuor · et ad missam et vesperas · arden omnes./ ¶ In festiuitatibus sancti · Jacobi ·/ sancte crucis ·/ sancti Johannis baptiste ·/ sancti petri ·/ sancti laurentii ·/ sancti Michaelis · et sancte · Marie · septembris · et omnium altarium istius ecclesie ponuntur candele sicut in die sancti · johannis · euangeliste/ in festiuitatibus sancte Marie · augusti · sancti augustini et dedicationis ecclesie ponuntur candele sicut in die Epiphanie · in festo omnium sanctorum ardent candele sicut in die natalis · set non ardent cerei ad invitatorium./ In festo sancti trinitatis et sancti andree · ardent · Quatuor · candele ad inuitatorium et laudes · et due · ad totas matutinas/ ad missam · et ad primas vesperas · Quatuor · candele · et ad ultimos, vesperos · due · tantum ·/ ad altare sancte Marie · dum vespere beate Marie dicuntur · diebus vene-

De die sancte Marie Martii.

De diebus quibus fuerit farç.

De sabbato sancto pasche

De die pasche.

De die ascensionis.

De assuetis festiuitatibus anni.

De dier palmarum

De fest tatibus p tecostes.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ris · siue fiat memoria de beata Maria siue non : ardent due · candele · et finitis vesperis · sancte Marie · extinguantur. ¶ Similiter diebus sabbatinis per totum annum ad matutinas sancte Marie · siue sint sollempnes · siue non · ad inuitatorium et laudes ardent ibidem due candele · item quando missa sollempnis de beata Maria · celebratur ad dictum altare diebus sabbatinis · ardent due · candele in altari · et alie due · in candelabris · usque ad euangelium finitum. ¶ Omnibus diebus dominicis ad vesperas sabbati · et ad inuitatorium · et totas laudes · ardent · due · candele ad altare sancti vincentii. ¶ Similiter et eodem modo fit in vesperis et matutinis festivitatum nouem lectionum./ Ad missam uero diei dominice ad processionem · et etiam si non fiat processio · ardent due · candele in duobus candelabris donec euangelium est finitum. Set hoc non fit in aliis festiuitatibus Nouem lectionum que superius non nominantur. Saluo tamen · quod die sancte Agnetis · ardent due · candele in candelabris · sicut die dominica ad missam. ¶ In istis dominicis diebus · et festiuis · et omnibus aliis diebus anni · similiter ad missam conuentualem ardeant ad altare sancti vincentii · Tres · candele · etiam si [17] missa dicatur ibi sumissa voce · dum tamen dicatur per ebdomadarium · vel alium loco ebdomadarii. Si uero aliquis canonicus ex deuocione ibidem celebret preter missam assuetam non ponuntur ibi nisi due · candele tantum./ ¶ Ad matutinas ardet continue semper vna candela in lanterna · / que candela in magnis festiuitatibus ponitur in circulo supra corum./ Ad completorium semper ardeat candela ad legendum · in refectorio et alia ad bibendum · et vna in ecclesia ad totum completorium./ ¶ Item singulis noctibus datur domino abbati palmus candele ad cubandum dum sit in Monasterio. Item quando dominus abbas uenit de extra villam tali hora quod habeat cenare de nocte · dantur sibi candele · ita quod ad suam mensam ardeant due · candele · et ad mensam familie · vna · candela. Et si hospites habeat quibus hidonee non sufficerent · Tria · frustra candelarum. dantur plures ad idoneam sufficienciam. Set si fuerit intra Monasterium · cum consueuerit cenare de die ut decet religiosos sine candelis : tunc non dantur sibi candele pro cena · / nisi forte ex aliqua negociorum manifesta et eminente necessitate fuerit adeo prepeditus quod non liceat ei cenare de die./ Item a longo tempore citra consueuerunt dari candele fratribus predicatoribus et minoribus ad cubandum dum tamen jacerent intra Monasterium · tamen hoc antiquitus non fiebat quando jacebant in Monasterio./ Aliis religiosis nunquam fuerunt assuete dari candele ad cubandum. Item subsacrista debet dare die sancti · jacobi · mensis julii · domino abbati · Quatuor · denarios et omnibus alis canonicis et capellanis · sancti johannis · et sancte · Marie · cuilibet · duos · denarios · pro cena · et dictus subsacrista recipit totam oblationem illius diei · que offertur in ista ecclesia · ita quod nec sacrista nec capellanus sancti Michaelis recipiunt aliquid in ipsa oblatione illius diei. Item subsacrista debet dare candelas canonicis et capellanis sancti · johannis · at sancte · Marie · illi videlicet capellano sancte Marie · statuto per abbatem et conuentum · quociens celebrent missas intra Monasterium. Item quociens capellanus sancte Marie exit absoluere in cimiterium · ponuntur due candele in cruce que portatur ad cimiterium · et si conuentus exeat in cimiterium ponuntur in candelabris. Item debet facere ablui pannos ecclesie. ¶ Item debet dare oleum · Tribus · lampadibus que ardent de die et de nocte ad altare sancti vincentii. Item duabus que ardent nocte dieque ad altare sancte Marie. Item duabus que ardent ad altare sancti · jacobi · quarum una non ardet nisi de nocte tantum · et altera de die et de nocte con-

Diebus sabbatinis infra annum.

De vesperis et laudibus dierum dominicarum festiuitatum · ix · lectionum.

De missa totius anni quot candele ardeant.

De servitio candelarum quod quod fit in matutinis continue.

De candelis dantur domino abbati.

De lampadibus que ardent per totum annum.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

tinue. Item vni lampadi que ardet de nocte tantum ad altare sancti · johannis. Item vni lampadi que ardet ad altare sancti Nicholay · de die et de nocte./ Item vni lampadi que ardet de nocte tantum ad altare sancte crucis. Item vni lampadi que ardet de nocte tantum in galiera./ Omnia ista predicta et singula consueuit et debet facere subsacrista de hiis que sacrista dat sibi prout superius ennarrantur · / et generaliter tenetur dare tot candelas · quot in ecclesia sint necessarie communi seruicio · saluo quod non tenetur dare capellanis nisi hic expres [18] sis · et tenetur insuper facere seruicium ecclesie in cimbalis debitis horis sonandis · et lampadibus accendendis · et vniversa honera dicto sacriste intra ecclesiam incumbentia supportare./ ¶ Excepto tamen quod sacrista debet dare rettes ad cimbala et campanas per totum annum sufficienter/ et incensum/ et omnes ferraduras tam cimbalis et campanis quam aliis intra ecclesiam necessarias et debet dare duas capidas annuatim pro mapis · in quibus comedit vnus pauper in · Quadragessima/ quas capidas recipit elemosinarius. Item dictus subsacrista consueuit et debet tenere in ecclesia aliquem suficientem scolarem ad seruicium ecclesie · qui uocatur sacristaynonus. Qui siquidem sacristaynonus dum missa celebratur ad altare sancti vincentii · non debet seruire alii altari · nec discedere ab ipso altari sancti vincentii · nisi habeat pulsare campanas vel recipere oblationem seu aliquid aliud facere quod ad suum spectat officium · et debet esse continue in ecclesia quamdiu sit tempus celebrandi missam ut preparet necessaria uolentibus celebrare. ¶ Veruntamen iste subsacrista non instituitur perpetue · immo sacrista instituat eum ad annum vel ad plus vel ad minus · prout secum conuenit · et assignat sibi predictos redditus pro suo labore/ et pro seruicio ecclesie · pro quibus idem subsacrista nichil habet in lodoismis nec in dominio. ¶ Debet incensari omnibus dominicis diebus et festiuis inquibus fiant Nouem lectiones · in primis vesperis · et in matutinis/ et ad misam. Et per totam · Quadragessimam singulis diebus ad missam de feria./ ¶ Capellanus canonicalis sancti · Johannis. consueuit quotidie celebrare in altari sancti · Johannis · Saluo tamen quod consueuit tenere suam ebdomadam sicut canonici consueuerunt facere · et ille ebdomade per precentorem in coro ordinantur. Inqua siquidem ebdomada celebrat missam conuentualem ad altare sancti vincentii. Et cum in ebdomada alicujus canonici uenit festum alicujus altaris istius ecclesie dictus canonicus ebdomadarius celebrat in dicto altari cujus est festum · seu in altari sancti vincentii · prout duxerit eligendum/ et in hoc casu capellanus canonicalis sancti Johannis consueuit celebrare in altero dictorum altarium · quod dictus ebdomadarius reliquerit sine missa. Item si canonicus in sua ebdomada jam incepta per ipsum propter aliqua negocia Monasterii absens fuerit ab ecclesia · aut aliqua necessitate impeditus/ ita quod suum officium in ecclesia implere non ualeat tunc capellanus in hoc casu consueuit in se suscipere honus illius ebdomadarii · in missis et horis et aliis que idem ebdomadarius pro sua ebdomada facere teneatur quamdiu absencia vel impedimentum ebdomadarii in illa ebdomada perduravit. Set cessante impedimento vel absencia in ejus septimana ebdomadarius ipse debet resumere suam ebdomadam quam incepit./ In die natalis domini capellanus consueuit celebrare missam de luce in altari sancti Johannis./ Item in illis ebdomadis in quibus abbas et conuentus deserviunt comuniter per ordinem/ ut in septimanis magnarum solempnitatum [19] si forte tam pauci canonici presbiteri essent ibi quod non sufficerent ad totam septimanam. Ita quod singuli singulis diebus deseruirent/

De hiis que sacrista per se facit.

Quod subsacrista non instituitur perpetuus.

Quibus diebus de(bet) incensari.

Decapellano sancti · Johannis · q consuerit cere.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

dictus capellanus in hoc casu consueuit deseruire omnibus diebus illius septimane superantibus in missa conuentuali et horis. Item in festiuitatibus que ueniunt in Quadragessima · vel aliis anni temporibus quibus due misse solempnes in dicta ecclesia celebrantur · dictus capellanus canonicalis consueuit dicere missam matutinalem/ et ebdomadarius majorem. Exceptis tamen illis missis que ordinariae debent solempniter celebrari diebus mercurii pro defunctis · et diebus sabbatinis de beata Maria. Que quidem misse debent celebrari per capellanum sancte Marie · institutum per Raimundum · de villanoua · et in alteri sancte Marie. Et si forte in ebdomada quam tenuerit capellanus sancti · johannis · siue pro se · siue pro alicujus canonici necessitate seu absencia · dum tamen habeat celebrare ad altare sancti vincencii venerit festum/ ita quod due · misse solempniter celebrentur · capellanus sancte Marie · tenetur celebrare alteram illarum et capellanus canonicalis sancti · johannis · alteram ad altare sancti vincentii. Item dum canonicus ebdomadarius induitur ad missam et/ etiam finita missa/ idem capellanus canonicalis sancti · johannis · consueuit incipere officium horarum in coro ecclesie et finire./ ¶ Capellanus sancte · Marie · institutus per · Raimumdum · de villanoua · debet celebrare cotidie in altari sancte. Marie · ita ordinate · videlicet die dominica si fuerit festum vel octabe de quibus fiat maioria in ecclesia · dicitur missa de festo vel de octabis ad altare sancti vincencii · per ebdomadarium · et dictus capellanus · sancte Marie · debet dicere missam de dominica mane · non tamen solempnem. ¶ Die lune debet celebrare pro defunctis · et debet se conuertere ad populum ad oblationem · et post missam absoluere per totum cimiterium · tam in galiera quam alibi ¶ Die martis debet celebrare de hoc quod deus sibi aministrabit. ¶ Die mercurii · debet celebrare sollempniter pro defunctis missam conuentualem mane · et debet sicut die lune se conuertere ad populum ad oblationem · / et absoluere eodem modo. ¶ Die jouis · debet celebrare sicut die martis prout deus sibi aministrabit. ¶ Die veneris debet celebrare pro defunctis et se conuerte ad oblationem · et absoluere sicut die lune. ¶ Die sabbati debet celebrare sollempniter de beata · Maria · missam in conuentu ad horam tercie · / excepto quod in · Quadragessima celebrat ipsam missam mane. ¶ Similiter in Quatuor temporibus et vigiliis quibus celebratur in terciis ad altare sancti vincentii : debet celebrare ipsam missam de mane. Si forte in dictis diebus occurrerit festum/ seu aliquis casus quare non possit vel non debeat ita ordinate ut dictum est celebrare · / non tamen propter hoc debet cessare quin celebret in dicto altari missam cotidie ut est dictum. Item si forte pro aliquo defuncto fiat in dicta ecclesia Nouena · per [20] Nouem dies · idem capellanus illis nouem diebus · debet se conuertere ad oblationem et absoluere supra defunctum. ¶ Item si in illa ebdomada quam tenuerit capellanus canonicalis sancti · johannis · per se/ vel aliqua die qua idem capellanus canonicalis sancti johannis · pro necessitate seu absencia alicujus cononici habeat celebrare ad altare sancti vincentii ut est assuetum · ocurrerit festum alicujus altaris dicte ecclesie · in hoc casu capellanues sancte · Marie · debet celebrare ad altare cujus est festum sollempniter. Et si propter aliquod festum cujus non est altare in ecclesia · vel propter aliquem alium casum · due · sollempnes misse habeant ibidem celebrari dictus capellanus sancte · Marie · debet vnam illarum celebrare ad altare sancte Marie · et capellanus canonicalis sancti · johannis · aliam ad altare sancti vincentii · Nisi fuerit de illis festis vel casibus jam superius ordinatis. ¶ Fuit assuetum ut quicumque detinent uiridarium quod est

De capellano sancte · Marie · quid haheat facere.

De cercis corporis christi.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ecclesie contiguum · teneret in ecclesia · Duos · cereos qui arderent dum corpus christi eleuaretur in altari sancti vincentii · vel in aliis altaribus ubi celebraretur missa conuentualis et istos · duos · cereos perdurare consueuerunt continue per totum annum./ ¶ Fuit etiam assuetum · quod fiunt nebule que transmituntur de campanili in ecclesia die sancti vincentii dum cantatur prosa ad missam/ et transmititur stupa igne accensa simul cum nebulis que omnia procurat prepositus major/ tamen cellararius debet dare ligna ad conficiendum nebulas · et carnes salsas ad ungendum nebularios/ quas carnes recipiuntur de brona de vna perna quam idem cellararius consueuit et debet habere ad opus conuentus/ de qua perna dantur porciones conuentui in festo sancte agnetis./ ¶ Prior post dominum abbatem preest toti conuentui · et habet curam animarum omnium canonicorum post ipsum abbatem · et ab eo canonici recipiunt licentias vel a suo loco tenenti quociens habent extra Monasterium · proficisci. Salvo tamen quod canonici consueuerunt semper quacumque hora diei exire ad domos que sunt ibi prope Monasterium ad illas solum quas capellani vel canonici ibi tenent · et hoc absque licentia. Item consue runt ire spaciatum quacumque hora diei vellent circa castrum sine licentia ac si essent intra Monasterium et hoc fuit eis semper permissum et toleratum per abbatem et priorem. Et dictus prior consueuit continue comedere in refectorio superior in mensa omnibus canonicis. Et est primus in capitulo post abbatem/ et in perceptione porcionum et potest sibi eligere quam uoluerit porcionem. Et debet uidere et recognoscere porciones canonicorum et capellanorum comensalium singulis diebus/ Et si forte aliquis deffectus commitatur in porcionibus vel aliquid de ipsis substrahatur · per abbatem seu prepositum majorem/ vel aliquem alium officialem/ siue etiam per familias : idem prior debet illa facere adaptari et emendari/ et ipse tenetur petere pro omnibus ea que in refectorio debent ministrari tam [21] canonicis et capellanis · quam etiam eorum familiis. Item debet facere teneri silentium in refectorio/ et in claustro/ et in dormitorio/ Item debet corrigere canonicos et monere caritatiue/ et uitare tumultus et murmura a toto Monasterio. et precipue a refectorio/ claustro/ et dormitorio/ et gerere curam omnium · Et debet prouidere quod conuentus habeat bonum panem et pulchrum et bene coctum/ et in uero pondere ut inferius in capitulo prepositure majoris continetur · et quod similiter habeant bene porciones boni uini/ et pulmenta bene parata et hora debita prout debent dari suis temporibus sicut in capitulo cellarii ordinatur · et sint parata tali hora in tempore carnali quod dicta tercia possit conuentus comedere/ Et si forte panis qui ponderatur illa die qua dequoquitur/ in vesperis quando est frigidus · coram priore/ vel per ipsum priorem non habet rectum pondus quod debet habere/ prior frangit vel signat eum taliter · quod libra non deformetur · set agnoscatur ipsum non esse recti ponderis · / Similiter de aliis comestibilibus debet prouidere quod dentur in debita quantitate · / Simili modo diebus quibus cenatur debet cena esse parata statim post vesperos · et hec omnia debet prior taliter procurare et petere ab officialibus quod conuentus singulis diebus absque murmurandi materia procuretur. ¶ Elemosinarius debet dare elemonam panis ordeacei vel mixture omnibus christi pauperibus quacumque hora ad Monasterium uenientibus/ et vinum singulis diebus dominicis omnibus similiter. Item die natalis debet dare carnes cuilibet pauperi cum pane./ Item die sancti Stephani debet dare quartonem illius panis ordaceii cuilibet pauperi/ quod fuit

De nebulis sancti vincencii.

De priore.

De elemosinario quid habeat facere.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

institutum per dominum cardone qui dedit vnum sextarium ordei annuatim elemosine in sale/ Veruntamen isti quartones nec elemosine non habent certam quantitatem nec rectum pondus/ set fit secundum quod potest sufficere · et hoc comititurf idei et consciencie elemosinarii · dum tamen non faciat in hoc fraudem manifestam. Item dominica in carnispriuio · Quadragessime · debet dare carnes cuilibet pauperi. Item die pasche. Die pentecostes/ Die pentecostes. (*sic*) Die omnium sanctorum/ et in carnipriuio aduentus · debet dare carnes dictis pauperibus. Non tamen est certa quantitas. Quibus diebus canonici · consueuerunt dare carnes cum suis elemosinis quas faciunt. Item omnibus religiosis ordinum paupertatis · exceptis predicatoribus et fratribus minoribus · venientibus ad monasterium debet dare comestionem illa die qua accesserint ad Monasterium/ videlicet de illis cibariis que dantur illa die conuentui. Et si forte uoluerit comedere in villa debet dare cuilibet libram illius panis qui datur conuentui et vnam justiam vini cuilibet per totam diem/ tamen de necessitate nisi uoluerit · Elemosinarius non tenetur eis dare porcionem · nisi comestionem tantum intra Monasterium ut est dictum. Et si forte causa predicationis vel infirmitatis seu quacumque alia ratione ultra vnam diem remanserint in Monasterio · seu villa cardone ipse Elemosinarius non tenetur eis da [22] re comestionem · neque aliquid nisi prima die ut est dictum. ¶ Item si pauper presbiter/ vel romipeta verecundus manifeste · venerit ad Monasterium · debet dare ei comestionem/ vel aliquem decentem elemosinam juxta conditionem dicti pauperis. ¶ Item si fratres de la Merce qui alias dicuntur captiuorum · venerint ad Monasterium die natalis domini/ Die pasche/ Die pentecostes/ Die omnium sanctorum · consueuit eis dare vnam libram panis frumenti/ et vnam justam vini/ Item si dicti fratres cum personis abstractis seu liberatis a captiuitate per eos · accesserint ad Monasterium · elemosinarius consueuit eis dare panem et vinum juxta quod nouerit faciendum tam fratribus/ quam captivis/ ¶ Item in · Quadragessima singulis diebus quibus pulsatur ad obsequium debet dare comestionem vni pauperi xpi. in claustro/ cui pauperi debet dare vnam libram panis/ et de pulmentis que preparantur ordinarie canonicis/ et vnum porrum/ et vinum prout bibere uoluerit/ et si superauerit de pane/ dictus pauper asportat secum illud quod superest de pane/ ad quem pauperem cum fuerit sibi mensa parata debet accedere ebdomadarius post missam et dare sibi aquam manibus/ quam vnus janitorum preparauerit/ et idem ebdomadarius post ablucionem manuum osculatur ipsi pauperi manus/ et debet sibi benedicere mensam/ et dicere orationem jam asuetam scilicet postquam surrexit a cena · etcetera./ ¶ Item die natalis domini · Die sancti vincentii · Die omnium sanctorum · et omnibus diebus dominicis anni · debet dare porcionem hospitali pauperum xpi. scilicet vnam libram panis/ et vnam justam vini. ¶ Item tenetur dare · Duobus janitoribus cuilibet · Duodecim · solidos pro uestitu · De quibus debet soluere medietatem in festo natalis domini · et aliam in festo pasche. ¶ Item debet tenere condirecta terramina illius domus ubi janitores debent jacere supra portam majorem Monasterii. Ita videlicet quod habeat ibi ligna ad terramina necessaria · dum tamen abbas vel prepositus major/ teneat parietes dicti domus condirectos/ Item idem Elemosinarius tenetur facere portas ulteriores seu foraneas ipsius Monasterii · scilicet in dicto portali majori · et ipsas portas tenere condirectas et paratas cum cathena et clauibus et aliis necessariis que de ligno vel ferro debent

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ibi esse. Item debet habere curam porteriorum · et eos compellere ad faciendum in Monasterio suum seruicium · assuetum pro ut inferius ordinatur. Item debet dare comestionem vni pauperi annuatim pro anima · Benedicti · de albesa bone memorie abbatis serratexensis. Item alii pauperii annuatim pro anima · Bernardi · de pulcroloco. ¶ Debet recipere elemosinarius · a prepositura majori · Triginta · migerias bladi medii frumenti/ et medii ordei · / in loco sancti · Petri · de arcio vel apud prades. Item singulis diebus vnam justam vini. Item pro quolibet obitu conscripto in capitulario. pro illis scilicet inferius contentis vnam libram panis · et vnam porcionem carnium vel piscium sicut vnus canonicus/ et si dantur oua illa die qua fuerit obitus dantur pro obitu · Qua-[23]tuor · oua/ et hoc fit annuatim in die cujuslibet obitus/ et si die obitus detur misericordia : recipit eam integriter/ Item pro quolibet canonico moriente · et pro capellano canonicali sancti · johannis · in morte sua · recipit · Triginta diebus a die mortis continue numerandis · pro qualibet die · vnam libram panis · vnam porcionem carnium vel piscium illis diebus quibus carnes vel pisces dantur/ vel · Quator. oua illis diebus quibus dantur oua · et illis diebus quibus datur misericordia recipit totam misericordiam integriter. Et postea annuatim die obitus canonici vel dicti capellani · recipit dictam porcionem sicut supra est expressum/ Et pro qualibet dictarum dierum · et pro quolibet obitu · recipit vnam porcionem olerum · et omnium illorum pulmentorum · que conuentui preparantur. Recipit etiam vnam porcionem fructuum · si fructus dentur illis diebus/ Item omni die recipit vnam elemosinam a quolibet canonico et capellano comensali comedenti in refectorio. Item a persona domini abbatis · duas elemosinas · et pro quolibet socio canonico vel capellano recipienti porcionem · / vnam elemosinam/ Set si forte canonicus vel capellanus pranderet extra Monasterium illa die non teneretur dare illam elemosinam. Verum dominus abbas debet dare elemosinas pro se et sociis qualibet die qua comedat in Monasterio siue comedat ibidem in mane siue in sero/ Item pro quolibet hospite comedenti ad mensam domini abbatis · debet facere dominus abbas · elemosinam · exeptis religiosis paupertatis. Item si Episcopus comedat in Monasterio de bonis Monasterii debet facere elemosinas tot quot dat animalibus annonam. Et hoc fit de prepositura majorii. Item cum canonicus nouicius procurat Monasterio · recipit elemosinarius decimam omnium sumptuum quos canonicus facit in dicta procuratione. Item quandocumque alter portariorum est absens a Monasterio/ Elemosinarius recipit illum panem de someyg qui inter ambos solet dari diebus singulis/ et partem porcionis absentis de carnibus piscibus ouis et denariis/ Et si ambo absentes fuerint a Monasterio Elemosinarius recipit porcionem amborum : et facit custodiri januam/ Tamen illa die qua recedunt et ueniunt ipsi janitores non amittunt porcionem. Item in · Quadragessima · et aduentu · recipit a qualibet scutella fabarum · Tres · cloquearitas. Et omnes fabbas/ que superant in refectorio/ et in domo abbatis · / et in coquina. Item die sancti Michaelis septembris capellanus sancti Michaelis pro vno obitu qui est illa die · debet dare vnam porcionem dicto obitui sicut vni canonico/ Ita quod consueuit eam redimere cum denariis competenter si conuentus comedit secum aliter si redimeret albergam daret dicto obitui sicut vni canonico.

Sequitur de obitibus quot et qui sunt usque ad presens tempus.

¶ Obitus uero pro quibus consueuit dari porcio elemosinario usque in presenti die in quo presens caputbreuium ordinatur/ sunt hi qui sequuntur. ¶ Primo in mense januarii obitus Umberti Berengarii istius ecclesie abbatis · / Raimundi Rotgerii

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

militis de puialt/ Raimundi de villanoua abbatis · / Alegren de berguç : [24]/ Guillelmi · de vineamala · / Petri · Ricolf · / Guillelmi · bonifilii · / Raimundi operarii · fferrarii rubei/ Ferrarii · de albesa · / et · Raimundi · sacricustodis· ¶ In mense februarii · scribunturo bitus · Raimundi · bernardi · abbatis/ arnaldi oliva · / Raimundi · rotballi · / Berengarii · sacerdotis · / Laurencii/ vitalis sacerdotis sacricustodis/ Ffalch filii · Bernardi · de falchs · / Poncii capellani de colonico et canonici · / Bernardi · salomonis/ Raimundi · de fortesa sacriste/ Gauberti precentoris/ Bernardi · Guillelmi · capellani cardone/ et Arnaldi · Petri. ¶ In mense marcii · obitus · Petri · Guiberti/ Guillelmi · diuorra/ Fferrarii · Guillelmi · prioris/ Gauberti sacerdotis · / Petri · de villanoua abbatis · / Rotgerii · de pujals militis · / Arnaldi · Raimundi/ Magistri · Guillelmi · prioris/ Berengarii · de mercatallo/ Guilelmi · Raimundi · de mediona · / Raimundi · Rotgerii · de podio alto · / Fferrarii de coenerio · / et Vmberti · sacerdotis · / ¶ In mense aprilis obitus · Berengarii de salau prioris de calaf · / Bernardi · sacerdotis · / Petri Guillelmi · prioris de calaf · / Petri · Giberti/ Geraldi · prioris · / Arnaldi · de turrebruna · / Bernardi · de iuarç · / Guillelmi · arnaldi · / Bertrandi · diachoni · / Poncii · boxadensis/ Petri · sacerdotis · / Poncii · Rotballi · / Geraldi · deam allano · / Raimundi · oliva · / Bonet · de berguz · / Bernardi · den falcho · / Guillelmi · abbatis · / Petri · Bernardi · / Poncii · de podio alto · / Bernardi · abbatis./ ¶ In mense madii obitus · Compagni sacerdotis · / Petri palacii · / Guillelmi · Rotgerii · / Bernardi · de albesa · / Petri · bone memorie abbatis · / Berengarii · Bernardi · de frexaneto · / Raimundi · caluet/ Bernardi · abbatis · / Hisouadi · bermundi · / et Guillelmi · durandi. ¶ In mense junii obitus · Arnaldi · mironis · / Guillelmi · prioris · / Guillelmi · prioris de calaf · Petri · Guillelmi · rotballi/ et · Bernardi · de albesa. ¶ In mense julii obitus nanrici presbiteri · / Dalmacii · de podio alto · / Petri · de sala abbatis · / Fferrarii · de fonte · / Berengarii · de segalers · / Guillelmi · de frexanet · / Guillelmi · de cardona · / Bernardi · de guardies · /Guillelmi · Petri · professi · / Petri · neboti · / Geraldi · abbatis · / Arnaldi · de guardies · Poncii · Rotgerii de puialt. ¶ In mense augusti obitus · Geraldi · de monte-fferrario/ Raimundi rogearii/ Petri · prioris/ Berbundi sinfredi canonici · / Raimundi · Guitardi clerici · / Petri · de gaurdiis/ Berengarii castriedrall/ V · i tal cognomenti Episcopus · Bernardi · de Nodet · / Bernardi · de castroedrall propositi. ¶ In mense septembris · obitus · Guillelmi · Bernardi/ Geraldi · de podio farner/ Guillelmi · cortit · / Raimundi · Bernardi . / Guifredi · sacerdotis · / Bermondi · leuite/ Guillelmi · de porta/ Bermundi · vicecomitis/ Berengarii · de altarriba/ Petri · mironi de berguz/ Guillelmi · de enfesta/ Geraldi de cumba pulcra/ Berengarii · precentoris/ et Raimundi de segalers./ ¶ In mense octobris obitus Bernardi de guardies/ Amoros/ Estephania · / Guillelmi · abbatis/ Berengarii · de Terradas/ Dalmacii · de oulugia/ Petri · leuite/ Bernardi · de vilario/ Guillelmi · gros/ Geraldi · ca- [25] nonici/ Amati natus etc./ Petri · buxadensis militis/ Bernardi · boxadensis canonici · / ¶ In mense nouembris · obitus Petri · prioris de calaf/ Bernardi · cortit · / Nicholai · Ginoth · / Bernardi · de altariba · / Cherbasini · / Poncii Ros · / Bernardi · de flouiano sacriste/ Galcerandi · de cardona · / Arnaldi · de cumba camerarii · / Jacobi · fferrarii abbatis · / Valentie · / Ermessendis · vxoris Nicholai · / andree/ Arnaldi · abbatis · / Bernardi · boxadensis · / Mironi · vitalis/ Raimundi · Arnaldi · / Raimundi de podio alto · / Bernardi · de turre. ¶ Inmense Decembris · obitus · Bernardi · de pulchro loco · / Gellendis · / Guillelmi · Rotgerii · prioris de calaf · / Guillelmi · de

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

vallo prioris de calaf · / Fulchonis Episcopi · / Petri · prioris de calaf · / Bernardi · de castello · / Petri · Guillelmi · / Arnaldi de flouiano · / Raimundi · de garrigosa/ Erimbaldi · pontificis · / Jacobi · fferrarii · precentoris/ Bernardi · canonici · / Guillelmi · de passarell · / Bernardi · de Cirera · / De omnibus istis obitibus consueuit Elemosinarius recipere porcionem asuetam dari pro obitibus anuatim illis diebus quibus sunt scripti in capitulario · licet aliqui obitus sint abrasi ab ipso capitulario nescitur tamen a quo. ¶ Prepositura major debet dare porciones boni panis · et vini · boni et receptibilis per conuentum · ita quod panis consueuit semper esse de pulchro et nitido frumento et farina consueuit barutellari · cum barutello subtili · prout faciunt flequeres/ taliter quod de illo someyg quod remanebat in barutello · consueuit fieri bonus panis de quo dabatur certa porcio porteriis/ et pistrici/ et sacristaynono · et mulieri qui defert aquam · / et postmodum remanebat furfur · / Et consueuit sic fieri · / pondus boni frumenti et puri et purgati consueuit dari pistrici · in quo pondere erat · quarteria fori de calaf · scilicet · Quatuor · puynerie cardone/ et de dicto pondere fiebant · viginti · libre pulchri panis · et Due libre · de someyg · et remanebat vna puyneria pesol de furfure · quod furfur datur nunc cellarario · qui tenetur dare ligna furno · et dictum pondus tradebatur · pistrici in farina multa temporibus retroactis./ Et datur cotidie cuilibet canonico : libra panis et vnus quarto/ et etiam diebus dominicis libra vna et media. Que libra debet esse · Triginta · Trium · vnciarum de pane cocto./ ¶ Item in festiuitatibus sequentibus datur ultra dictam quantitatem seu porcionem · vnus quartonus panis cuilibet canonico et capellano comensali · quem quidem quartonem · recipit nunc lauanera. preter quam in die sancti vincentii · videlicet · die Natalis domini · / in festis/ Aparicionis/ sancti Vincentii/ carnis Priuii · xl^e · / Pasche/ Ascensionis/ Pentecostes/ sancte Marie/ augusti · / Omnium sanctorum/ et in Carnipriuio adventus domini/ Item ultra hec debet dari sacriste/ et camerario/ cuilibet pro scutifero qualibet die media libra panis de pulcriori. Item subsacriste media libra panis de someyg qualibet die pro sacristaynono/ Item duobus porteriis datur vna libra panis frumenti/ et alia de someyg qualibet die inter [26] ambos. Item cocho datur singulis diebus vna libra panis frumenti · et vnus panis ordeaceus/ Item pistrici dantur · due libre panis de someyg illis diebus quibus pinsit parum uel multum · / et singulis diebus dominicis media libra panis frumenti/ et die natalis domini/ pasche/ pentecostes/ et omnium sanctorum · vna libra. Item ayguadere singulis diebus datur vna. libra panis de someyg/ et singulis diebus dominicis · vnus · quarto · de pulcriori pane et/ dictis Quator · festiuitatibus media libra · ¶ Vinum datur cuilibet canonico et capellano comensali vna justa omni die/ que justa est talis · quod · octo juste faciunt vnam migeriam uini. Item datur Elemosine vna justa vini qualibet die. Item porteriis datur inter ambos vna justa vini qualibet die. Item cocho · datur vna · justa uini omni die/ Item aygudere datur media juxta uini omni die/ Item pistrici datur media justa vini · omnie die/ Item lauanere datur annuatim certa quantitas uini in summa scilicet · Quatuor · sextaria. Et istud uinum debet et consueuit esse bonum et receptibile per conuentum./ ¶ Insuper debet dari refectorerio omni die unus quarto panis frumenti. Item quociens mape indigeant ablucione debent ablui · et prepositus major debet dare lauanere ultra illud quod jam sibi dat pro aliis pannis · mediam libram panis pro mapis unius mense/ et aliam mediam pro aliis mapis/ ita quod

De servicio prepositare majoris. Sequitur de pane.

De vino.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

pro qualibet mapa seu touaylla habeat mediam libram panis frumenti. ¶ Item porciones carnium dantur conuenti de bajulia salis quam vnus canonicus vel capellanus sancti · Johannis · consueuit ministrare vel procurare/ pro abbate et conuentu/ quousque fuit ordinatum quod annectaretur seu submiteretur prepositure majori sub certis modis contentis in quodam publico instrumento · facto octauo · Kls. Madii · anno domini · Millesimo · CC° · Nonagesimo auctoritate · Bernardi· Guinardi · tunc precentoris et scriptoris dicti Monasterii. Et ut de omnibus comutationibus dicte bajulie appareat in futurum. Reducitur hic ad memoriam antiquior consuetudo dictarum porcionem carnium · videlicet quia antiquitus dabatur porcio in carnibus · talis/ scilicet · inter · Tres · canonicos vnum quarterium posterius mutonis/ vel vnum quarterium anterius pro duabus porcionibus et media/ et diebus quibus dabantur cuniculi · dabatur cuilibet vnus cuniculus · et denariata carnium salsarum/ et quando dabantur alie carnes · dabantur per talem · modum et quantitatem/ seu valorem ut superius est expressum. Tamen de mutonibus cochus recipiebat jus suum prout nunc fit in magnis festiuitatibus Et tempore· Raimundi · de villanoua bone memorie abbatis · viuebat · dominus Raimundus · de cardona venerabilis memorie vicecomes cardone/ qui habebat quasi continue guerras vel cum rege aragonum · vel comite urgellensi · vel cum militibus de angularia vel domino de Berga/ vel cum aliquibus aliis militibus potentibus/ propter quas guerras · sal cardone cessabat currere · / et per consequens dicta bajulia salis non [27] sufficiebat ad dictas porciones carnium/ imo multociens cessabant porciones carnium quod non dabantur · et si dabantur · aliquando non dabantur complete/ et inde fuit · quod sic fuit modicum · quod bajulus salis daret pro comuni porcione que datur infra annum · Tres · denarios terni · / et in festiuitatibus natalis domini/ pasche · et pentecostes · Tribus · diebus in quolibet festo predicto · dabatur porcio carnium ut antiquitus fieri consueuerat · et similiter in die omnium sanctorum. Et singulis annis dictus bajulus computabat cum abbate et conuentu/ et quicquid superabat de dicta bajulia · diuidebatur inter omnes/ Ita videlicet quod abbas habebat pro duobus canonicis/ et alii canonici omnes et capellani sancti joannis · et sancte Marie · quilibet habebat vnam canoniam seu canonicalem porcionem de illa pecunia que superabat solutis dictis comunibus porcionibus totius anni tam canonicis quam familiis et prouiso hospitibus. ¶ Postmodum uero tempore domini Jacobi · fferrarii · bone memorie abbatis · fuit conuentum · seu ordinatum quod bajulia salis incorporaretur seu anecteretur prepositure majori et prepositura bajulie · prout in dicto instrumento declaratur · cujus tenor inferius continetur./ ¶ Nouerint vniuersi · Quod nos dompnus · Jacobus · dei gracia abbas Monasterii cardone · Et nos fferrarius · Guillelmi · prior ipsius Monasterii vna cum consilio et uoluntate totius conuentus ipsius Monasterii · Considerantes et prospicientes meliora ipsius Monasterii et vtilitatem et prouissionem fratrum nostrorum canonicorum ipsius monasterii presencium futurorum/ Recolentes etiam et premeditantes quod conuentus illius loci frequenter et pluries per diuersa tempora et multa passus est grauem defectum in substitucione et cessatione carnium portionum pertinentium ipsis canonicis · in tantum : quod frequenter murmura et dissensio et disconueniencia oriebatur inter canonicos: ita quod aliquando cultus diuinus in ecclesia retractabatur et impediebatur · volentes sucurrere tali pesti et detrimento et preponderare preterita cum futuris ut omnis dubitatio de medio tollatur · per nos

De portianibus carnium.

Instrumentum bajulie salis vbi declarantur porcionescarnium.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

et omnes nostros successores statuimus et ordinamus cum testimonio hujus instrumenti perpetuo ualituri · quod vniversa nostra bajulia tocius salis cardone · videlicet totum decimum ipsius salis cum bajulo · et bajulis et cum omnibus juribus et pertinenciis et euenimentis cum omnibus denariis inde euenientibus · et aliis omnibus hic expressis et non expressis pertinentibus aut pertinere debentibus · et bonis omnibus ipse bajulie de jure et de consuetudine et usu · tota ipsa bajulia ipsius salis cum omnibus predictis et aliis sibi adherentibus · sit in perpetuum vnita/ annexa et incorporata abbacie et majori prepositure ipsius Monasterii et de ipsa ordinet et faciat sine contradiccione ut nouerit faciendum abbas cum toto illo jure distribucionum quo comunis mensa ipsius Monasterii recipit in ecclesia nostra sancti Michaelis de cardona · et in parrochianis ipsius · et etiam cum medietate omnium aliorum legatorum que pertinent ipsi Monasterio racione sepulture vnde cumque uenerint · et sub quocumque modo et condicione fuerint relicta ipsi Monasterio · [28] alia uero mediatas talium legatorum · totaliter spectet conuentui ipsius Monasterii · et inter ipsos equaliter et portionaliter diuidatur · ita quod dominus abbas nichil recipiat nec habeat in medietate ante dicta · Excepto tamen · quod de dominis vicecomitibus patronis nostris eorum legata et omnia alia que ab eis haberi poterunt/ semper spectarent/ et deinde spectent sine omni deductione abbati vel preposito majori. Hanc tamen constitutionem et ordinacionem et vnionem facimus sub hac forma et conditione omnes unanimiter · quod similiter ipsa abbacia et prepositura major cum omnibus suis bonis et juribus sit unita et annexa ipsi bajulie dicti salis · ita quod inter jura et bona ipsius bajulie et jura et bona ipsius abbacie et prepositure predicte · fiat semper seruicium assuetum conuentui · et omnibus nostris fratribus canonicis et alie nostre familie ut moris est · et fuit antiqua · videlicet de festo sancti Martini · de Nouembri · prouideatur cuilibet canonico/ et capellano nostro canonicali/ et capellano sancte Marie · in qualibet die dominica · et feria · Tercia · et feria · quinta/ in · Quatuor · denariis ratione carnium · usque ad festum tunc sequens pentecostes. Deinde post festum pentecostes · usque ad festum sancti Martini prouideatur ipsis omnibus canonicis · in diebus dominicis · et diebus jouis · cuilibet in · Quatuor · denariis · in sollempnitatibus uero prouideatur · ut sequitur/ In festo natalis domini detur porcio ita. Id est vna porcio arietis · vnus Cirogrillus · Tres · denarii pro carnibus porcinis · vnus denarius pro pane de sopes/ In festo sancti Stephani · Sex · denarii./ In die sancti · johannis · apostoli · Sex · denarii./ In festo Circumcisionis · Sex · denarii./ In festo epiphanie · Octo · denarii./ In festo beati vincentii · Octo · dinarii./ In festo sancte Marie · februarii · Sex · denarii./ In festo carniprivii · Duodecim · denarii./ In festo pasche detur porcio arietis et ueru/ ut moris est · et vnus denarius pro pane de sopes./ In sequenti feria · Secunda · Sex · denarii./ In feria · Tertia · Sex · denarii./ In festo ascensionis domini · Octo · denarii./ In festo penthecostes · detur porcio in omnibus ut in die pasche · / in duobus diebus sequentibus dentur · Sex · denarii./ In festo sancti · johannis · baptiste · Sex · denarii./ In festo sancti Petri · Sex · denarii./ In festo sancti · Jacobi · Sex · denarii./ In assumptione gloriose uirginis · Marie · Octo · denarii./ In festo sancti laurentii · Sex · denarii./ In festo sancti augustini · Octo · denarii./ In festo sancte · Marie · septembris · Sex · denarii./ In festo sancti crucis · Sex · denarii./ In festo translationis sancti vincentii · Sex · denarii./ In dedicatione ecclesie · Octo · denarii./ In festo omnium sanctorum · Duodecim · denarii · pro carnibus · et vnus denarius · pro pane

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

de sopes./ In festo sancti Martini · Sex · denarii./ In festo sancti trinitatis · Sex · denarii./ In festo carnipriuii · Duodecim · denarii./ Festum sancte Marie · februarii · Sancti · Petri · Sancti · jacobi · / Sancti · laurentii · / Sancti crucis · / Sancte · Marie/ septembris/ Sancti Martini/ cum venerint in diebus celarii : non teneatur prouidere bajulia salis nisi in duobus · denariis cuilibet cano-[29]nico/ adhuc prouideat dicta bajulia cuilibet canonico in feria · tercia rogationum in vno · denario/ addimus etiam et volumus dictus dominus abbas et conuentus et fuit inter ipsos conditum et promissum quod predictum seruicium · ut supra scribitur · numquam possit cessare nec defficere canonicis aliqua ratione nam si forte redditus bajulie perirent in parte vel parentur aliquem defectum · suppleatur · et fiat seruicium de bonis abbacie · et prepositure majoris · integriter ut supra scribitur non obstante aliquo excusatione · set omnia bona utriusque administrationis sint ita annexa et unita quod de bonis comunibus utriusque fiat seruicium prescriptum sine aliqua contradimento/. Et similiter nullo obstante contradimento canonicorum possit ordinare dictus abbas de bajulia et bajulo et de omnibus aliis ut nouerit faciendum/ Supradictam ordinationem laudamus et aprobamus · et nostris propriis subscriptionibus confirmamus/ Declaramus etiam ut morterollum detur tempore et diebus assuetis/ Et detur cuilibet canonico in festo pasche et penthecostes vnus · denarius pro carnibus salsatis · cum duobus sequentibus diebus. Actum est hoc · Octauo · kls. madii · Anno · domini · Millesimo CC° · Nonagesimo Sig ✠ num · Jacobi · dei gracia · abbatis cardone firmantis/ laudantis/ et aprobantis omnia predicta et singula. Sig ✠ num ffratri · Guillelmi · prioris qui hoc firmat. Sig ✠ num · Jacobi · de sala sacriste. Sig ✠ num · Petri · cardone camerarii · qui hoc firmat. Sig ✠ num · Raimundi · de fortea cellararii qui hoc firmat Sig ✠ num Bernardi · guinardi precentoris firmantis predicta. Sig ✠ num · Guillelmi · martini canonicis qui hoc firmat Sig ✠ num · Nocholai guidoti canonici. Sig ✠ num. perichoni · giberti canonici. Testes hujus rei sunt · Jacobus de fonte presbiter · et Bernardus torani · et Berengarius çacoma scholaris · Bernardus · Guinardi · precentor et scriptor istius Monasterii · qui hoc scripsit precibus dicti domini abbatis et conuentus cum literis supra positis in secunda linea ubi dicitur considerantes et prospicientes meliora ipsius Monasterii · et suum Sig ✠ num hic imposuit. ¶ Et quia in premisso instrumento aliqua fuerunt pretermissa · quedam alia non bene declarata. Ideo hic pretermissa exprimuntur · et obscura declarantur. Et est certum quod veru seu ast quod datur die pasche est agnorum/ et debet ungi cum sagimine siue aflamari sufficienter/ de quo datur inter duos canonicos seu duas canonicales porciones vnum quarterium/ Saluo quod soli priori datur vnum · quarterium/ Item ista die datur alidem quod fit cum viginti · Quatuor · ouis/ et mititur in ipso salsamentum · pro · Sex · denariis · scilicet piper/ gingiber/ et safranum/ Item de morterollo declaratur · quod de bajulia die pasche dantur · Tres · frixure · seu leuades arietum/ quarum epata seu fetge reseruantur ad cenam · et de toto residuo fit morterollum cum · Sex · decim · ouis/ et Tribus · libris panis · quas dat prepositura major/ dicta uero epata dantur ad cenam in uerum/ item in eadem cena dantur cepe conuentui sufficienter./ Item die lune et die martis primo sequentibus ipsa bajulia dat pro [30] morterollo qualibet dictarum dierum · Duas · frixuras seu levatas arietum · et de toto tam de epatibus quam aliis fit morterollum cum · Octo · ovis. que dat bajulia istis duobus diebus. Et cum duabus libris panis quas dat preposi-

De comestionibus que dantur die pasche.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

tura major. Item istis tribus diebus mititur saffranum in morterollo. Item istis tribus diebus bajulia salis dat cuilibet canonico et capellano canonicali et aliis comensalibus qui canonicalem recipiunt porcionem · denariatam carnium salsarum qualibet dictarum dierum. Item istis duobus diebus scilicet die lune et die martis. datur superfusa · ad quam bajulia salis · dat salsamentum · pro Sex · denariis · videlicet piper · gingiber · et safranum/ et cepas et acetum et sagimen ad frixendum. ¶ In die ascensionis datur superfusa cum salsamento suo · sicut in crastinum pasche · licet dentur · Octo · denarii pro carnibus. Item dat bajulia · Octo · oua ad morterollum. Et omnibus diebus dominicis/ diebus martis/ et diebus jouis/ excepto die martis rogationum · datur morterollum illo et eodem modo sicut die lune et die martis pasche/ a festo pasche uidelicet usque ad festum pentecostes/ excepto saffrano quod non datur./ ¶ Et die penthecostes et die crastina et die martis proxima fit in omnibus et per omnia · sicut die pasche/ et die lune et die martis sequentibus ita quod nulla differentia est inter istas duas festiuitates quantum ad cibos/ Ab octabis penthecostes usque ad festum sancti johannis · non datur morterollum nec carnes salse nisi diebus dominicis/ et diebus · jouis. Et similiter bajulia · salis istis tribus diebus penthecostes dat carnes salsas cuilibet denariatam sicut in tribus diebus pasche/ verum omnibus aliis diebus dominicis/ diebus martis/ et diebus jouis : excepto die martis rogationum/ prepositura Gerundensis · dat predictam denariatam carnium salsarum · cuilibet canonico et capellano canonicali · et cuilibet canonicalem porcionem percipienti per tutum dictum tempus usque ad octabas penthecostes/ et ab ipsis octabis penthecostes sicut morterollum cessat diebus martis · similiter cessant carnes salse diebus martis/ et sic ab ipsis octabis · penthecostes · usque ad festuum sancti johannis · dat dicta prepositura dictas carnes salsas diebus dominicis/ et diebus jouis tantum. ¶ Die lune rogationum consueuerunt dari cuilibet · Duo · denarii · licet in precedenti instrumento sit scriptum de vno denario tantum. ¶ Ad dictum morterollum uero non tenetur dare oua dicta bajulia nisi tribus diebus pasche/ et tribus diebus penthecostes/ et die ascensionis · ut dictum est · / quia cellarium tenetur dare ipsa oua aliis diebus ut inferius continetur in capitulo cellarii. ¶ Item datur salsamentum duplex scilicet piper/ gingiber/ et safranum pro · Sex · denariis inter totum in predictis festiuitatibus/ pasche/ ascencionis · et penthecostes · ut superius ordinatur/ et etiam in sequentibus festiuitatibus · videlicet in festo sancti johannis · baptiste/ Sancte · Marie augusti · / Sancti augustini · Dedicationis ecclesie/ Omnium sanctorum/ in carnipriuio aduentus domini/ in · Tribus · diebus · continuis festi [31] uitatis natalis domini · in festo circuncisionis/ apparicionis/ sancti uincentii et · Quadragessimecarnipriuio. ¶ Item prepositura major quando erat prepositus major in monasterio · consueuit dare domino abbati/ duplicem porcionem panis/ vini/ et carnium/ et aliorum comestibilium/ et singulis noctibus quibus abbas esset in Monasterio dabat sibi · duas · puynerias annone · ultra illas · duas · puynerias cardonenses annone/ quas quodlibet hospicium hominum quos Monasterium habet in segarra dabat annuatim abbati pro annona · et habebat · duos · uestitus de prepositura gerundensi/ Item recipiebat omnes albergas cum suo socio · ita quod prepositus major erat cum eis ultra dictum socium · si uellet tamen prepositus interesse. Excepto tamen quod in alberguis de bergus · et de cleriana · et de silua seminata non erat prepositus · sed erat ibi semper et est camerarius cum suo bajulo/ licet abbas ducat secum

De duplici salsamento.

Quid abbas antiquitus habebat.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

alium canonicum pro socio. Et si de istis tribus recipiatur pecunia seu aliquid pro redemptione · dividitur ita quod abbas habet · duas · partes et camerarius terciam partem. Et quando de aliis predictis albergis recipiebatur pecunia · vel aliquid pro redemptione · dividebatur inter abbatem et prepositum medio per medium. Item quociens abbas ibat ad sinodum · bajulus salis dabat sibi · Decem· solidos · Malguirrensium/ Et quociens ibat pro negotiis Monasterii · extra Monasterium · prepositus major prouidebat sibi/ Excepto quod si iret pro negociis prepositure · Gerundensis · quam consueuit antiquitus tenere · prouidebat sibi ipse abbas de bonis prepositure Gerundensis. ¶ Item prepositus major non consueuit habere uestitum a camera · set de ipsa prepositura providebat sibi/ et postquam abbas retinuit sibi prepositurarn majorem · consueuit semper dare camerario uestitum vnius canonici · pro eo quare ex retentione dicte prepositure numerus canonicorum non minuitur · et ita sicut camera exhonerari deberet de uno uestitu · si prepositura daretur seu assignaretur alicui canonico hac de causa abbas quandiu retineat sibi prepositurarn majorem debet et consueuit dare dicto camerario vnum uestitum · alias camera ex retentione dicte prepositure defraudaretur seu grauaretur in vno uestitu. item camera recipit · Tres · partes in decima totius castri de durfort · et prepositus tantummodo quartam partem. ¶ Item pro quolibet obitu debet dare elemosinario vnam canonicalem porcionem carnium de bajulia salis prout datur canonicis illa die qua obitus erit. Item prepositura major debet dare annuatim · Elemosinario · Triginta/ migerias bladi · medium frumenti · et medium ordei · ad mensuram de calaf · in loco sancti Petri · de arcio · vel in loco de pratis si mallet prepositus · et certam porcionem panis vini et carnium · prout superius in capitulo de elemosina plenius ordinatur. Item debet dare omnibus de conuentu die sancte agnetis · cuilibet vnam gallinam · scilicet domino Abbati · duas · Et cuilibet canonico et capellano comensali et obitui cuilibet vnam gallinam/ et inter duos porterios vnam gallinam. ¶ Item debet dare nebulas que faciuntur [32] die sancti uincencii · et stupam ut superius ordinatur. ¶ Item in festiuitatibus natalis domini antiquitus consueuit dari nectar seu picmentum et nebule toti conuentui · ad quod camerarius dabat gingiber sufficienter et bajulia salis piper/ et omnia alia consueuit dare prepositus major · vt comuniter dicebatur in Monasterio per antiquiores de Monasterio. ¶ Item debet prouidere omnibus familiis Monasterii tenentibus officium comune aliquod · in porcionibus carnium · scilicet duobus porteriis inter ambos datur una canonicalis portio. Item cocho majori vna portio. Item inter pistricem et ayguaderam media portio carnium quociens carnes dantur canonicis. Item hospitali pauperum ville cardone singulis diebus dominicis quibus carnes dantur conuentui/ et die omnium sanctorum/ et die natalis domini/ et die sancti vincencii/ media canonicalis portio · eo modo quo antiquitus dabatur/ licet inueniatur in compotis bajulorum salis quod die omnium sanctorum die sancti uincencii et in carnipriuiis aduentus et · Quadragessime · dantur sibi · Tres · denarii · pro carnibus. In festiuitatibus uero natalis/ pasche et pentecostes datur sibi media portio carnium arietinorum. ¶ Item rectori ecclesie de cardona portio panis · vini/ et carnium vel piscium die sancti vincentii/ et die ramis palmarum · ita quod pro se et qualibet persona continue habitanti cum dicto Rectore ad ejus sumptus tantum in suo hospicio dum tamen sint ibi presentes illa die · datur vna · libra panis/ et vna justa vini · et pro carnibus die sancti vincentii · dantur pro se et tota familia sua Duo · solidi cum dimidio/ Et die ramis prepositura ·

Quid prepositura tenetur dare camerario.

Quid prepositura maior debet dare elemosine.

De nebulis diei sancti vincencii · quas prepositus dat.

De portionibus que dantur familiis et extra Monasterium.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

gerundensis · dat sibi pro piscibus ut inferius continetur. Et dantur sibi ista die pro se et qualibet persona de familia sua predicta porciones de greymons/ Item bajulo salis datur portio canonicalis tribus diebus in anno scilicet in festiuitatibus ascensionis domini · et apparitionis · et in septuagessima. Item in Quinque festiuitatibus anni consueuit recipere Duodecim · denarios · monete quaternalis vel secundum ualorem et extimacionem ipsius monete de alia moneta barchinonensi curribili · pro quibus consueuerunt sibi dari · Duo/ solidi barchinonenses · de terno/ Et festiuitates sunt hec scilicet sancti vincentii/ pasche/ penthecostes/ omnium sanctorum et natalis domini. Item familiis de ortibus · videlicet mulinerio et tocador et ortolano/ die natalis domini die pasche et die penthecostes datur cuilibet media porcio carnium. Item die omnium sanctorum et die sancti vincentii/ dantur cuilibet · Tres · denarii pro carnibus. Item in dictis · Quinque · festiuitatibus · datur cuilibet predictorum · porcio panis et vini · scilicet · vna libra panis et vna justa vini cuilibet/ Item vnus deodatus capelle sancte trinitatis in dictis · Quinque · festiuitatibus recipit porcionem vnam sicut vnus de familia ortorum. ¶ Iste uero portiones non dantur ex toto de prepositura majori · sed de omnibus officiis ad porciones deputatis secundum suam ordinationem/ Ita videlicet quod prepositura maior dat panem et vinum et quedam alia sibi incumbentia/ Bajulia salis dat carnes suis diebus./ Cellarium dat oua suis diebus [33] et misericordiam et alia sibi incumbentia/ Prepositura · Gerundensis · dat pisces et alia sibi incumbentia suis diebus/ Item prepositus debet operari reficere reparare et conseruare edificia Monasterii de bonis prepositure majoris. Item consueuit prepositus major dare capellano sancte · Marie · instituto per · Raimundum · de villa noua quondam pro uestitu · Triginta · Quinque · solidos/ quolibet anno in festo omnium sanctorum/ ultra illos · Quindecim · solidos · quos camerarius dat similiter pro uestitu eidem capellano/ licet in instrumento institutionis dicte capellanie non contineatur nisi de · Sexaginta · solidos Monete duplicis. Item debet dare annis singulis ayguadere predicte · Duos · solidos pro urceis. Item totam lanam quam prepositus recipit pro decima ultra duariam. ¶ Cellarium fuit institum de prepositura majori per abbatem et conuentum in modum qui sequitur in sequenti instrumento. Nouerint vniversi · Quod nos · Petrus dei gracia abbas cardone et prior ac conuentus ejusdem loci vnanimiter ac comuniter/ creamus/ constituimus officium cellarii in perpetuum in ecclesia nostra vt eum teneat aliquis de gremio nostri Monasterii assignatis sibi cunctis reditibus et prouentibus/ de quibus faciat bene et fideliter seruicium · secundum quod hic inuenerit expresum et ordinatum. Et nunc in presenti nos abbas assignamus dictum officium cellarii · Raimundo/ de fortesia canonico et socio nostro assignando eidem totaliter et integre omnes redditus et prouentus spectantes abbacie siue prepositure majori a flumine nominato duaria · vsque ad collum de ulcina/ et quidquid est infra fines castri cardone Retentis nobis illis · Viginti · sextariis ordei · censualibus quos accipimus et accipere debemus in plano de segalers · et · Sex · mediis quarteriis olei censualibus que facit · Guillelmus · de vinea/ et censibus et agrariis · quos et que habemus cum. Raimundo/ codina/ et ferrario de plano/ et toto vino censuali. Omnia alia quecumque sint modica vel magna infra dictos terminos contenta assignamus dicto officio cellarii Et ne discordia possit inter conuentum et cellarium de cetero suboriri · declaramus in presenti scriptura ea que dictus · Raimundus · de fortesia cellararius et ejus succesores benigne et bene et fideliter debeant adimplere ratione officii

De institutione cellarerie.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

pretaxati. Imprimis tenetvr dare oua per duos · dies in septimana · a festo sancti Martiniusque ad festum pentecostes · et semel carnes · /Et a festo predicto pentecostes · usque post predictum festum sancti Martini · teneturdare oua · Tribus ·/ diebus in septimana et semel carnes · et si fuerit festum · Nouem · lectionum in diebus veneris similiter tenetur dare oua · et in octabis festiuitatum Ab hac generalitate temporis excludimus tempus aduentes domini/ et tempus · Quadragessimale. Item dicimus quod si superuenerint hospites diebus quibus tenetur facere certum seruicium conuentui · teneatur similiter prouidere hospitibus · nisi fuerint ultra · Quatuor · equites. Item teneatur dare sagimen diebus et temporibus consuetis. Item dicimus quod teneatur dare parapsides · cifos/ et cisoria et mapas ad [34] suficientiam. Item dicimus quod si festum sancti johannis · babtiste/ et sancte Marie augusti · et sancti augustini superuenerint in diebus spectantibus ad officium cellarii non teneatur dictus cellerarius prouidere conuentui diebus illis/ set de redditibus bajulie procuretur conuentus./ Item dicimus quod si aliqua domus vel edificium de his que sunt infra Monasterium minetur ruinam vel indigeant reparatione/ quod cellerarius non teneatur ea reficere vel reparare/ Item dicimus quod si aliquis de canonicis recedat et vadat ad aliquem locum pro quibuscumque negociis propiis vel ecclesie quocumque tempore illa die qua recedit vel venit habeat integre porciones · siue sit pransus siue gejunus in reditu vel recessu. Item dicimus quod die sabbati septuagessime teneatur dare dictus cellararius · Nouen · oua frixa vnicuique. Item dicimus quod cellararius teneatur dare olera per totum annum hospitibus quicum que sint. Item dicimus quod teneatur dare preparamenta ad opus coquine dictus cellararius exceptis ollis de terra · et quibuscumque ollis aliis. Item retinemus quod si aliquid vel aliqua in omnibus premissis fuerit ambiguum vel obscurum ita quod indigeat declaratione vel interpretatione relinquatur declarandum seu interpretandum abbati hujus ecclesie et priori. Item dicimus et uolumus atque statuimus quod si aliquod emolumentum proueniet huic ecclesie ratione receptionis canonici siue ratione legitime jure nature pertinentis debito dicto cononico recepto vel recipiendo/ quod de illo emolumento habeat camerarius tertiam partem/ et de duobus partibus residuis · habeat tertiam partem cellararius · et prepositus Gerundensis · et abbas · duas/ partes /Item dicimus · Item dicimus (*sic*) quod de pecunia que recipietur pro laudaismo si alienationes facte fuerint infra terminos predictos · et pecunia illa excedat · viginti · solidos · quod habeat abbas de pecunia illa recepta pro laudaismo · Quinque solidos · et non amplius/ Item dicimus quod non obstante eo quod dicitur · quod semel in septimana teneatur dare carnes · quod in illa generalitate non includitur festum innocentum et festum sancte agnetis/ in quibus similiter teneatur dare carnes. Item dicimus quod per totum annum diebus mercurii et diebus sabbati/ quibus comuniter gejunatur · teneatur cuilibet dare obolum pietancie. Item releuamus dictum cellarium quod non teneatur dare gallinas in die sancte agnetis. Actum est hoc · vii · kalendas · januarii · anno domini · Millessimo · CCº · Octuagessimo. Sig ✠ num · Petri · dei gracia abbatis cardone qui hoc firmat. Sig ✠ num ferrarii · Guillelmi · prioris./ Sig ✠ num · Jacobi de sala sacriste. Sig ✠ num · Petri · camerarii. Sig ✠ num · Guillelmi · de cumba prepositi · Gerundensis. Sig ✠ num · Petri · Giberti. Sig ✠ num Raimundi de fortesia cellararii. Sig ✠ num Guillelmi · gros precentoris hoc subscribo. Sig ✠ num · Nicholai · Guidoti. Bernardus · Guinardi · canonicus cardone qui hoc scripsit jusu et precibus domini abbatis et consociis supra

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

scriptis cum litteris supra positis in · xvi^{a} · linea vbi dicitur spectantibus et in · xviii^{a} · vbi [35] dicitur/ de hiis que sunt infra Monasterium · et in · xxv^{a} · ubi dicitur illo emolumento/ ipso prebente suo assensu et suum Sig ✠ num · apposuit. ¶ Insuper declarando quedam obscure in premisso instrumento contenta · et specificando aliqua pretermissa in dicto instrumento · est certum et assuetum quod de cellario dantur carnes conuentui · scilicet unus bonus cuniculus cuilibet · vel precium die innocentum. Item die sancte agnetis · dantur carnes salse conuentui de cellario/ et consueuit fieri per talem modum · quod cellararius faciebat deportari ad coquinam vnam pernam carnium salsarum porcinarum et cocus remouebat inde totam bronam pinguem quam reseruabat ad porratam et de residuo dicte perne fiebant porciones conuentui et omnibus recipientibus canonicales portiones/ ita quod dabantur pro qualibet portione carnis salse que ualere consueuerunt semper · Tres · denarii. Et hoc idem fit si dictum festum fuerit in die ueneris · nam dicte carnes in isto casu · cum gallinis quas dat prepositura major reseruantur ad aliam diem prout canonici uoluerint reseruare predicta. Et dicta brona decoquitur jamdiu cum dicta porrata que funditur seu consumitur ibi/ tamen si illi qui faciunt nebulas ad opus festiuitatis sancti vincentii uoluerint de illa brona ad vngendum nebularium datur eis. ¶ Item a festo sancti Martini usque ad festum pentecostes exceptis aduentu et Quadragessima dantur · oua duobus diebus in septimana · videlicet die mercurii et die Sabbati · Septem · oua qualibet die pro unaquaque portione/ sed in sabbato vigilia · Septuagessime dantur · Nouem · oua · scilicet · Duo · pro crespellis et · Septem · proportione et porteriis et cocho et obitui si fuerit dantur · Quinque · oua tantum nam omnibus nam omnibus *(sic)* aliis diebus quibus dentur oua · dantur porteriis cocho et obitibus · Quatuor · oua tantum. Item dantur de Misericordia qualibet die lune intra dictum tempus cuilibet · Tres · denarii pro qualibet portione pro carnibus. Et si ista die lune fuerit festum in quo bajulia salis teneatur seruire conuentui · vel gejunium fuerit isa misericordia mutatur ad diem mercurii proximam/ et datur tunc/ sed oua ista die non dantur quia cessant propter misericordiam predictam. ¶ Et si die veneris ocurrerit festum · Nouem · lectionum vel fuerit dies veneris infra aliquas · octabas · tunc dantur tali die veneris · Quinque · oua · pro qualibet portione/ Et dictis familiis · Quatuor · tantum. ¶ Item a festo pentecostes usque ad festum sancti Martini · dantur pro qualibet portione · Septem · oua/ istis diebus · scilicet die lune/ die mercurii/ et die sabbati/ Set si diebus mercurii vel sabbati ocurrerit gejunium alicujus vigilie cessant oua · et datur obolum pro pietancia eodem modo fit in · Quatuor · temporibus septembris sed dantur Quinque · cepe cuilibet loco ouorum. Die mercurii et die sabbatis et die veneris istorum · Quatuor · temporum · non datur nisi vnum cepe cuilibet · Die veneris si fuerit festum [36] Nouem · lectionum vel octabe · fit ut supra. ¶ Octabe uero que fiunt in dicto Monasterio sunt hec · scilicet a festo pasche usque ad octauam diem penthecostes. Item festiuitatis sancti johannis · babtiste · junii. Sancti petri. junii/ Sancti laurentii/ Assumptionis beate Marie/ Sancti augustini/ Natiuitatis beate Marie/ Dedicationis ecclesie/ festiuitatis omnium sanctorum/ Sancti Martini/ Sancti Andree/ habent omnes octabas./ Item a festo natalis domini · usque ad octauam diei Epiphanie · fiunt octabe/ continue. Item festiuitates sancti vincentii/ et sancte Marie februarii habent octabas/ Et est certum quod in omnibus diebus veneris que ocurrerint infra istas octabas · dantur cuilibet pro portione · Quinque · oua/ Similiter istis diebus dantur

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

obitibus et cocho et duobos porteriis · Quatuor · oua · vt dictum est. Item per totum paschale tempus et usque ad festum sancti johannis · quociens datur Morterollum · dat cellararius · Octo · oua · dicto Morterollo · excepto die pasche cum duobus sequentibus et die penthecostes cum duobus sequentibus diebus quibus bajulia salis dat oua · dicto Morterollo ut superius est jam dictum. ¶ Misericordia uero predicta de dictis · Tribus · denariis pro carnibus datur diebus martis intra istud tempus et si forte die martis ocurrerit festum ut dictum est in quo bajulia debeat deseruire conuentui · tunc in isto casu dicta misericordia datur die lune precedenti si gejunium non fuerit/ vel die mercurii proxima uentura ita quod quandocumque illa misericordia detur ipsa die qua datur · non dantur · oua/ Et sic dicta misericordia datur semper aliqua dictarum dierum · ita quod numquam debet cessare nisi forte in die lune et in die martis et in die mercurii continue in qualibet dictarum dierum in eadem septimana fuerint festiuitatis quibus bajulia salis debeat dare carnes/ sicut fit quando festum natalis domini euenit in die lune · quare tunc similiter die martis et die mercurii sunt festiuitates/ quibus bujulia deseruit et sic in isto casu non est locus predicte misericordie/ in dicta septimana/ Ista misericordia datur semper integriter obitibus/ et cocho/ et porteriis inter ambos sicut vni canonico. ¶ Si uero festum inncocentum vel sancte agnetis in quibus cellarium dat carnes ut dictum est · fuerint in die lune · propter hoc non releuatur a dicta misericordia nec cessat/ sed mutatur ut dictum est ad diem mercurii proximam/ prout hoc de dictis duabus festiuitatibus in dicto instrumento cellarii est pretactum. ¶ Omnibus diebus mercurii · et sabbati · in aduentu · et · Quadragessima · datur obolus pro pietancia cuilibet canonico et capellanis sancti · johannis · et sancte Marie/ eodem modo datur dictus obulus quociens infra annum occurrit gejunium alicujus vigilie in dictis Tribus · diebus/ ¶ Similiter datur die mercurii et die sabbati · Quatuor · temporum · Septembris licet dentur · Quinque · cepe cuilibet loco · Quinque/ ouorum/ que consueuerunt dari antiquitus/ De istis cepis dantur obitibus cocho et porteriis · Quatuor · / pro qualibet portione. ¶ In letaniis uero [37] dantur die lune · Septem · oua/ in die martis · Quinque oua tantum/ ultra illum denarium quem dat bajulia Et istis duobus diebus et die mercurii sequenti vigilia ascensionis dantur cepe · set in ista vigilia non · dantur oua quare prepositura · Gerundensis dat pisces. ¶ In · Quatuor temporibus pentecostes · dantur · Septem · oua · sicut aliis temporibus/ excepto quod die ueneris non dantur nisi · Quinque · oua. ¶ A festo pentecostes usque ad festum sancti Michaelis septembris · quociens conuentus comederet carnes porcinas cum salsamento consueuerunt dari cepe que cindebantur · et dabantur in scutellis ut fieri solet cum carnibus porcinis. Similiter omnibus diebus ueneris infra dictum tempus quibus oua non dantur. dantur cepe crude/ de illis videlicet quas tempus requirit · et inuenientur. ¶ Item cellarium tenetur dare mediam vnciam piperis pro salsamento per totum annum videlicet/ diebus dominicis/ et martis/ et jouis/ quibus bajulia dat denarios pro carnibus/ exceptis magnis festiuitatibus jam superius expressis in capitulo prepositure majoris/ Item omnibus diebus lune/ mercurii/ veneris et sabbati/ quibus debeant dari oua/ et in · Quatuor · temporibus septembris similiter dat salsamentum cum cepis jam dictis. ¶ In aliis uero diebus quibus cellarium dat misericordiam superius nominatam non datur salsamentum quia olera dantur semper cum misericordia. ¶ In aduentu uero et Quadragessima · similiter non tenetur dare salsamentum nisi diebus domi-

De salsamento totius anni.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

nicis tantum in cena. ¶ Set in aliis gejuniis anni in illis videlicet quibus prepositura· Gerundensis/ dat legumina tenetur dare salsamentum si hoc legumina requirant/ quod salsamentum datur in recompensationem olei/ et superfuse que remanent cellario/ Set si sint fabbe sicce quibus non datur sálsamentum · tunc debet dare oleum dictis fabbis siccis · et acetum et cepas ád superfusam sicut in aduentu.

De oleo. ¶ Item cellarium tenetur dare oleum in aduentu domini videlicet singulis diebus unam libram de qua mititur media in caulibus/ et media in superfusa fabbarum/ et etiam tenetur dare oleum satis ad frixendum pisces domini abbatis et canonicorum et capellanorum recipientium canonicalem portionem ad quantoscumque frixere uoluerint. Item omnibus vigiliis nisi sint a Septuagessima usque ad festum pasche · si tamen dentur olera · tenetur dare mediam libram olei oleribus. Item illis vigiliis quibus prepositura · Gerundensis · dat pisces · cellarium tenetur dare oleum ad frixendum pisces/ que vigilie sunt ascensionis/ pentecostes/ sancte Marie augusti/ et omnium sanctorum. Item ipsis vigiliis predictis/ dicta prepositura· Gerundensis dát fabbas et cellarium mediam libram olei. Item omnibus diebus totius anni · quibus dantur olera siue sint caules · siue spinargia siue carabaçes vel cujuscumque generis sint ipsa olera · tenetur et consueuit cellarium dare ipsis oleribus vnum · Quartonem sagiminis porcini · boni · et ueteris · tam diebus ueneris quam aliis. Set est uerum quod ab aliquo tempore citra in diebus ueneris non [38] datur sagimen · sed datur oleum scilicet media libra. In hoc tamen non intelliguntur illi dies · quibus cellarium dat misericordiam/ quia tunc mituntur seu decoquntur carnes cum ipsis oleribus/ et sic non datur sagimen/ Item non intelligitur illud tempus quod est a Septuagessima usque ad festum pasche/ quare tunc prepositura · Gerundensis · dat oleum/ Item omnibus diebus anni quibus cellarium dat oua/ tenetur similiter dare vnum quartonem sagiminis predicti ad frixendum oua/ Saluo tamen quod diebus ueneris/ ab aliquo tempore citra ut dictum est · datur ad frixendum oua media libra olei loco sagiminis/ Excepto tamen quod ab octaba pentecostes usque ad festum sancte Marie augusti non tenetur dare sagimen neque oleum ad frixendum oua/ quare infra dictum tempus decoquntur in aqua siue testa seu clasca · donec inueniantur uue acerbe seu agraç/ et quando agraç inuenitur dantur decocta cum ipsa testa et cum dicto agraç/ et cum salsamento/ Set si infra dictum tempus occurrerint octabe/ tenetur dare sagimen vel

De oleribus. oleum ut supra ordinatur per totas illas octabas ad frixendum oua. ¶ Item cellarium tenetur dare olera uidelicet a festo sancti Martini usque ad aduentum domini/ diebus/ lune/ mercurii/ veneris et sabbati scilicet caules/ Item dominica prima aduentus quando fiunt carnipriuia/ et omnibus diebus aduentus quando continue tenetur dare caules. Item die natalis domini. Item transacto festo inocentum usque ad septuagessimam tenetur dare caules/ diebus lune/ mercurii/ veneris/ et sabbati ut superius. Item die septuagessime/ et deinde continue omnibus diebus usque ad dominicam in Quinquagessima · dantur caules. Et ab ipsa dominica in Quinquágessima · usque ad festum pasche · excepta die veneris parasceves · tenetur dares pinargia · si tamen possunt inueniri ad emendum. Et si ad emendum non possent inueniri in villa cardone loco spinargiorum debet dare cepularium · vel porratam · et aliquibus diebus potest dare de bonis olomons/ quousque spinargia inveniantur · set postquam spinargia possint inueniri ad emendum tenetur dare cotidie spinargia per totam Quadragessimam. Item a septuagessima usque ad festum pasche usque ad

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

festum pasche (*sic*) debet dare cuilibet canonico et capellano comensali et porteriis et mandato vnum porrum et priori · duos singulis diebus. ¶ A festo pasche usque ad festum pentecostes · omnibus diebus/ lune/ mercurii/ veneris/ et sabbati · tenetur dare de bonis oleribus prout tunc solent inueniri mixta · videlicet spinargia/ et almols/ et caules nouelli/ si inueniuntur boni · ita quod isto tempore non detur tantum de vno genere olerum · imo de duobus vel tribus mixtim/ Excepto quod die lune et die martis rogacionum non consueuerunt dari olera · quia oua dantur ut supra continetur/ set in vigilia ascensionis et pentecostes dantur olera/ Item a festo pentecostes · usque ad festum sancti Johannis babtiste junii/ dantur olera · diebus martis propter misericordiam que tunc mutatur et diebus mercurii et diebus ueneris et diebus sabbatinis · et non die lune. ¶ Et ab ipso festo sancti · Johannis · usque ad festum [39] sancte Marie · augusti non dantur olera nisi diebus martis et diebus veneris tantum/ sed istis duobus diebus scilicet martis et veneris dantur de illis oleribus que tunc inueniuntur meliora/ ita quod statim cum inueniuntur carabaçes/ debent dari carabaçes. ¶ A festo sancte Marie · augusti · usque ad festum sancti Michaelis septembris dantur olera/ Tribus/ diebus in septimana scilicet diebus martis/ et veneris et sabbati/ et dantur carabacie istis Tribus · diebus quàndiu inueniuntur bone/ et quando bone non inueniuntur dantur caules. ¶ A festo sàncti Michaelis usque ad festum sancti Martini dàntur cáules/ Quàtor ·/ diebus in septimàna scilicèt dièbus martis/ mercurii/ veneris et sabbati/ Et tempore isto dicti caules debent seccari statim quando alii ortolani comuniter seccant caules quos uendunt/ et deinde debent et consueuerunt dari caules secci et non collecti folio ad folium/ per totam hiemem. ¶ Item die omnium sanctorum dantur caules. Item dantur olera · die jouis cene omnibus pauperibus qui comedunt in Monasterio/ et illi pauperi qui comedit per totam · Quadragessimàm/ pro mandato. Item Item (*sic*) tenetur dare cloquearia quotquot in hospicio abbatis fuerint necessaria et in refectorio similiter per totum annum. ¶ Quociens uero dantur dicta olera/ debent et consueuerunt dari in tanta quantitate/ quod possint dari canonicis et capellanis portionem recipientibus · parapsides magni sicut consueuerunt dari canonicis regularibus/ et quod dentur familiis canonicorum et capellanorum idonee scutelle olerum/ Et similiter familiis domini abbatis et hospitibus ut supra in instrumento continetur/ ita quod portiones canonicorum et capellanorum et suarum familiarum non minuantur propter personas extraneas. ¶ Item per totum anuum tenetur prouidere sufficienter de lignis tam comuni coquine quam furno · et canonicis infirmis. Item vigilia natalis domini debet dare · duas · rabacias/ que in sero accenduntur in coquina · cum aliis lignis/ que ardent in magna quantitate per totam noctem cum dictis rabaciis. Item ipsa vigilia natalis domini ad nonam fit magnus ignis in refectorio/ et in die natalis domini/ et in die sancti Stephani · ad prandium fit similiter magnus ignis in refectorio. ¶ Item in vigiliis circumcisionis/ et apparicionis in sero fit magnus ignis in coquina et mititur ibi una rabacia in qualibet dictarum vigiliarum. ¶ Item cellararius, debet tenere vnam làmpàdem in dormitorio que debet ärdere omni nocte/ ab ora completorii usque ad primam diei/ et debet ita clare ardere/ ut tota domus dormitorii resplendeat/ et debet prouidere dicte lampadi/ de omnibus necessariis/ et ipsam debet tenere condirectam et paratam/ et sacristaynonus consueuit ipsam accendere. ¶ Item cellararius debet facere dari ab ortolano qui custodierit seu tenuerit ortos · medietatem fructuum omnium arbo-

Quibus diebus dentur olera.

Quales scutelle dentur et quibus personis.

De lignis ad coquine seruicium.

De lampade dormitorii.

De fructibus qui dantur conuentui.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

rum/ que sint in dictis ortis/ et debet facere quod ortolanus custodiat bene arbores plantatas/ et plantet ita quod orti sint comuniter arboribus fructiferis plantati/ quare antiquitus [40] bene consueuerunt esse plantati. Item debet facere dari medietatem fructuum omnium arborum ortorum mansi de fonte calido/ et ipsas arbores facere custodiri bene. Item quartam partem fructum arborum que sunt et erunt in illo quartalli hospicii den Gaçol. in loco ortorum./ Item recipit conuentus/ quartam partem fructuum arborum/ que sunt et erunt in illo quartali dels fangars/ et vnum honus hominis seu carrec de racemis/ quando vinea vindemiatur de melioribus et electis. Item de illo honore qui fuit mansi den breuet qui aliter dicitur den Cleriana/ quem honorem nunc tenet Maymonus · de fonte calido/ datur quarta pars fructuum comestibilium omnium arborum. Item de illa vinea que fuit mansi de çafont/ quam nunc tenet abbas in loco de tauernulis/ debet habere conuentus de racimis melioribus et electis vnum honus hominis. Item aliud simile honus de trylla monasterii. Item de ficulnea den Roquer que est agraels · quartam partem. Et isti fructus diuiduntur proporcionabiliter in conuentu/ et dantur due porciones abbati et aliis singule porciones/ ¶ Prepositura · Gerundensis/ consueuit et tenetur dare pro piscibus in aduentu domini cuilibet canonico et capellano canonicali sancti johannis/ et obitibus/ et duobus porteriis/ et cocho/ pro qualibet porcione quibuslibet diebus dominicis/ martis/ et jouis/ infra aduentum/ Sex · denarios./ Item si festum nouem lectionum venerit aliis diebus/ scilicet die lune/ die mercurii/ die veneris vel die sabbati/ similiter dantur cuilibet · Sex · denarii · pro piscibus. Et si forte die dominica aduentus venerit festum · Nouem Lectionum · dictum festum mutatur ad diem lune proximam et tunc ipsa die lune dantur · Sex · denarii pro piscibus. Item vigilia natalis domini dantur similiter · Sex · denarii/ pro piscibus/ verum capellano sancte · Marie · instituto per · Raymundum · de villanoua quondam datur de dictis piscibus media porcio tantum. ¶ Item transactadie dominica Septuagessime usque ad festum pasche · tenetur dare pisces illo et eodem modo per omnia sicut in aduentu sine omni differentia. Et similiter in vigilia pasche/ sicut in vigilia natalis domini/ Et dictus capellanus sancte Marie · eodem modo non recipit nisi mediam porcionem piscium ¶ Item die ramis palmarum tenetur dare pro piscibus capellano ecclesie sancti · Michaelis de cardona · duos · solidos · barchinonenses. ¶ Item dicta prepositura · Gerundensis · tenetur dare fabbas omni die in aduentu domini de melioribus quas recipit censuales in ausonia/ vel de aliis que sint bene et pulcre/ et decoctibiles · videlicet in · Tribus/ diebus · duas · puynerias cardonenses ¶ Similiter/ per totam · Quadragessimam · videlicet a carniprivii usque ad festum pasche omni die debet dare fabbas illo et eodem modo sicut in aduentu/ Excepto quod in die ramis debet dare greynons ad sufficientiam couentui et hospitibus et familiis/ et dicto capellano cardone/ et sue familie/ et tunc illa die non tenetur dare fabbas/ Similiter die Jouis · cene tenetur dare fabbas ultra dictam quantitatem [41] que sufficiant omnibus pauperibus qui comedunt in Monasterio ipsa die. In die veneris parasceues non tenetur dare fabbas/ In isto tempore · Quadragessimali intelliguntur similiter illi · Quindecim · dies qui sunt a septuagessima usque ad dominicam · Quinquagessime/ in quibus tenetur dare pisces et alia sicut in · Quadragessima/ Item die ramis tenetur dare torrons de frumento/ avellanis/ amigdalis et nucibus cum melle/ confectis et cum pulvere salsamenti scilicet piperis et gingibus videlicet domino abbati vnum cissorium plenum/ et

De prepositura Gerundensi.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

inter · duos · canonicos similiter unum cissorium plenum. Ita quod dicta cissoria sint idonea/ et torrones extenduntur prout solet fieri/ et de istis dantur dicte portiones equaliter canonicis/ et capellanis comensalibus et porteriis pro uno canonico. Et dicti torrones debent fieri per cocum in coquina cum lignis cellarii. ¶ In vigiliis vero ascensionis domini/ penthecostes/ sancte Marie augusti/ et omnium sanctorum tenetur dare pisces et fabbas/ similiter in vigiliis natalis et pasche/ set non tenetur dare oleum in istis vigiliis/ quia cellarium tenetur ad hoc. ¶ A septuagessima uero usque ad festum pasche tenetur dare qualibet die vnam libram olei inter olera et fabbas/ et die ramis/ et die cene/ debet dare oleum in majori quantitate secundum quod comestiones preparantur in majori quantitate propter hospites/ et propter pauperes. ¶ Item per totum istud tempus tenetur dare oleum ad sufficientiam ad frixendum pisces quos dominus abbas et canonici/ et capellani comensales frixere voluerint. Item tenetur dare cuilibet de conuentu scilicet canonicis et capellanis comensalibus/ obitibus/ porteriis/ et cocho/ denariatam carnium salsarum omnibus illis diebus quibus datur mortellorum/ exceptis · Tribus/ diebus festiuitatis pasche/ et Tribus/ diebus festiuitatis pentecostes/ prout jam in capitulo bajulie salis declaratur/ Item omnibus diebus dominicis/ aduentus domini/ excepta die dominica carnipriuis/ et omnibus diebus dominicis a Septuagessima · usque ad festum pasche debet dare · Tres · libras cicerum/ et · duas/ libras castanearum pro qualibet die dominica in cena/ Set cellararius dat salsamentum dictis ciceribus. Item tenetur dare domino abbati · Duos · uestitus annuatim/ scilicet pro quolibet uestitu/ Septuaginta · Septem · solidos juxta quod antiquitus dari consueuerunt dicti vestitus canonicis/ licet camerarius addiderit aliis canonicis/ et augmentauerit precium vestituum usque ad · Octuaginta · solidos pro quolibet uestitu/ Item tenetur dare infirmario quolibet anno Quinque · solidos. Item tenetur dare preposito majori pro hospitibus annuatim viginti · solidos. Et si Episcopus vel dominus cardone comederent in Monasterio ·/ tempore quo prepositus · Gerundensis tenetur prouidere de piscibus et fabbas/ et oleo quod teneatur prouidere ipsis dominis idem prepositus · Gerundensis · de piscibus fabbis et oleo/ prout in quadam declaratione facta per uenerabilem patrem petrum : oliuoni de ordine fratrum predicatorum continetur/ que quidem declaratio fuit facta super quadam pronunciacione per ipsum venerabilem fratrem petrum · [42] pronunciata. verum dictus prepositus · Gerundensis · nunquam consueuit nec tenetur dare oleum conuentui atque hospitibus nisi eo tempore quod est a Septuagessima · usque ad festum pasche/ nam licet in aduentu · et in vigiliis predictis · prouideat de piscibus/ et fabbis dicta prepositura · cellarium tamen prouidet de oleo/ et non prepositura. ¶ Camerarius consueuit dare cuilibet canonico/ et capellano canonicali sancti Johannis · annuatim pro uestitu · Octuaginta · solidos · barchinonenses · terni./ Excepto quod Camerarius non dat uestitum domino abbati nec preposito majori · quando est in Monasterio. prepositus major. Imo quia dominus abbas tenet prepositurarn majorem · tenetur dare de ipsa prepositura dicto camerario unum uestitum · pro eo quod ex retentione quam facit abbas de ipsa prepositura · non minuitur numerus canonicorum/ et sicut camera relevaretur de uestitu vnius canonici si canonicus de conuentu assumeretur in prepositum/ hac de causa abbas quamdiu sibi retinet prepositurarn debet releuare cameram de uno uestitu/ Item non tenetur dare uestitum sacriste. Item tenetur dare capellano sancte Marie institutum per · Raymun-

De camera.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

dum de vilanova · pro uestitu annuatim · Quindecim solidos. Qui quidem uestitus consueuerunt solui et dari in festo sancti Michaelis septembris antiquitus/ et a longo tempore citra fuit assuetum quod soluerentur in festo omnium sanctorum/ Set canonicis cori minoris/ non dantur nisi · Quadraginta solidi · pro uestitu. Item canonicis nouiciis vacant · duo · vestitus ¶ De canonicis morientibus fuit obseruatum quod · si canonicus moriens debeat aliqua debita · que solui non possint de aliis bonis seu rebus que tenet dictus canonicus · venduntur vestes in totum v el in parte ad solvendum dicta debita/ alias nisi debeat alicui in tanta quantitate quod uestes sint necessarie datur vnus vestitus ipsius canonici morientis dicto camerario scilicet supertunicale et tunica clamis et unum superpellicium/ et caliga deductis prius dictis debitis/ et pannis necessariis ad cooperiendum mortuum. ¶ Item quando fiebat nectar seu picmentum in Monasterio de quo dabantur portiones conuentui · camerarius dabat gingiber sufficienter ipsi nectari. ¶ Infirmarius recipit a preposito · Gerundensi · Quinque · solidos · et a priore de calaf · vnam migeriam frumenti annuatim. Item a quolibet canonico morienti habet vnum lectum pannorum · videlicet scannum/ marficum/ pulvinar/ vel matalaf/ auriculare/ seu capçal/ linteamina/ et coopertorium · vel uanoam. Infirmarius uero tenetur preparare lectum canonico infirmo/ in infirmatorio/ et alium lectum ibidem seruitoribus canonici · et tenere cameram ubi canonicus infirmus jaceat bene condirectam/ et tenetur ut faciat fieri seu preparare lectos predictos singulis diebus/ Tenetur etiam custodire pannos infirmatorii bene ut sint idonei et apti canonicis infirmis quandocumque eis sit necessarium/ et debet etiam taliter custodire dictos pannos · ut ab aliis personis non rumpantur · nec deserviant aliquibus nisi canonicis infirmis/ et suis servitoribus/ Saluo tamen quod ab aliquo tempore citra recipiuntur ibi [43] predicatores ad jacendum. Et si panni deficiunt/ in informatorio dictus infirmarius/ tenetur emere pannos ita quod lecti apti sint ibi ad recipiendum canonicos infirmos cum suis servitoribus. Neque ipse infirmarius/ nec sua familia debent jacere in pannis infirmatorii/ nisi in infirmitate ipsius infirmarii/ neque etiam debet acomodare dictos pannos/ aliquibus personis/ neque religiosis/ neque secularibus/ nisi ut dictum est/ Et debet tenere edificia infirmatorii condirecta/ et debet facere purgari lectos ab omni sorde et corruptione/ Et mittere paleas in marficis prout sit necessarium · et si panni indigeant sutura debet eos facere sui et aptari/ Item annuatim prima die mensis madii debet dare cuilibet canonico pro flebotomiis · uidelicet domino abbati · duos · solidos · et cuilibet aliorum · Duodecim · denarios/ Saluo quod canonicis minoris cori non dantur nisi · Sex · denarii/ Similiter capellano canonicali sancti Johannis/ et capellano sancte · Marie · instituto per · Raymundum · de villanoua cuilibet · Duodecim denarios. ¶ Canonici minoris chori debent semper deseruire omnibus missis conuentualibus. Ita quod si sint tales quod possint epistolam dicere solempniter · quod dicant ipsam induti cum camis singulis diebus · et cum dalmatica diebus quibus cantatur · Gloria in excelsis. Et talis canonicus debet se induere antequam presbiter ad hoc ut juvet presbiterum ad induendum/ et ad hoc tenetur donec sit diachonus/ Et isti tales canonici quamdiu sunt minoris cori · non recipiunt integram porcionem : set recipiunt singulis diebus quilibet vnam libram panis/ mediam justam vini/ mediam portionem carnium · siue dentur carnes siue detur pecunia pro carnibus/ Et mediam portionem piscium/ et mediam misericordie cellarii/ Et si fiat pietancia conuentui · siue

De infirmario.

De canonicis minoris cori. diachonibus et subdiachonibus.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

legatum aut aliqua quantitas pecunie habeat proportionabiliter diuidi in conuentu · recipit mediam portionem/ et similiter de similibus. ¶ De ouis uero recipit · Quatuor/ quociens dentur oua · siue dentur · Septem · siue · Quinque · aliis canonicis majoribus/ De uestitu similiter recipit medietatem. ¶ Canonici uero diachoni quamdiu stant in diachonatu · debent similiter cantare euangelium omnibus missis conuentualibus. Et si de dictis canonicis sint duo · vel Tres · simul in monasterio · debent facere dictum seruicium per suas ebdomadas/ Item tenentur legere ad mensam/ et ad completorium/ verum licet isti canonici seruiant · hoc non obstante. Sacristaynonus · dum missa celebratur in altari sancti vincentii non debet seruire alii altari/ nec recedere ab altari sancti vincentii/ nisi habeat aliquid facere intra ecclesiam quod ad suum spectat officium. ¶ Bajulia salis consueuit sic ordinari · quod usque ad illud tempus quo bajulia fuit incorporata prepositure majori juxta quod continetur in quodam instrumento superius in capitulo prepositure majoris inserto · instituebatur per abbatem et conuentum aliquis de canonicis/ vel capellanis sancti · Johannis · ad recipiendum peccuniam bajulie salis · a Bajulo ipsius salis/ qui baju [44] lus recipiebat pecuniam decimi salis/ et omnia legata que fiebant Monasterio in villa et parrochia cardone/ et pro quolibet defuncto · de quo haberetur tercium recipiebat duodecim · denarios et de his omnibus computabat cum dicto canonico vel capellano · et tradebat sibi pecuniam quam de predictis recipiebat. Et dictus canonicus vel capellanus · de dicta peccunia procurabat conuentum/ in carnibus et aliis que bajulia tenebatur dare/ ut superius exprimuntur/ Et faciebat portiones de carnibus illis diebus quibus carnes dabantur. Et iste canonicus vel capellanus personaliter in magnis festiuitatibus seruiebat mensis in refectorio et ponebat cibos ad dictas mensas/ et ordinabat et diuidebat pecias carnium. Et iste canonicus vel capellanus recipiebat capita agnorum quando agni dabantur in ueru. ¶ Dictus bajulus uero qui stabat in arigno recipiebat canonicalem portionem · Tribus festiuitatibus anni · sicut vnus de canonicis · videlicet die ascensionis domini/ die aparitionis domini · et die Septuagessime. Item · in Quinque · festiuitatibus anni recipiebat dicta bajulia antiquitus · Duodecim · denarios monete quaternalis vel ad illam extimacionem de alia moneta curribili barchinone pro quibus consueuerunt sibi dari · Duo · solidos barchinonenses de terno./ Et festiuitates sunt hec scilicet/ sancti vincentii/ pasche/ penthecostes/ omnium sanctorum/ et natalis domini./ Item recipit illam comestionem assuetam que sibi datur in arigno omni die quo sal currat. ¶ Cochus debet recipire portionem prout superius in aliis capitulis declaratur · scilicet singulis diebus vnam libram panis frumenti/ et aliam ordeacei/ et vnam justam vini/ vnam portionem carnium quando carnes dantur/ seu denarii pro carnibus et vnam portionem integram piscium/ et de ouis · Quatuor · tantum/ sed totam misericordiam cellarii recipit integram/ Et singulis ebdomadis vnam esminam salis in arigno/ quamdiu currat. Et illud quartum dels fangars/ Item in illis magnis festiuitatibus quibus dantur nunc portiones carnium arietinarum dictus cochus recipit jura assueta/ Et iste cochus debet dare ollas terreas conuentui quotquot in coquina sint necessarie/ de magnis/ mediocribus/ et minimis. Ita quod si omnes de conuentu simul cum domino abbate comedant eandem comestionem · possit omnibus prepari in vna olla. Et si dominus abbas sibi et familie sue et hospitibus suis · vel aliquis seu aliqui de canonicis/ sibi et familie seu hospitibus suis uoluerint facere prepari comestionem ad partem quod possint habere ollas terreas ad sufficientiam tam in sanitate quam

De bajulia salis qualiter consuenit ordinari./ et de ejushonere.

De cocastria.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

in infirmitate. Item ad calafaciendum aquam ad pedes pauperum et canonicorum lavandum/ Item debet dare sal coquine et pistrinnio sufficienter. Item iste cochus singulis diebus in sero tempore carnali debet petere ab omnibus canonicis/ et capellanis comensalibus · cujusmodi carnes uelint incrastinum/ et mane prius quam carnes frangantur debet esse in macello/ et emere cuilibet/ prout sibi dictum fuerit· Et si forte de carnibus sibi assigna-[45]tis seu nominatis non inuenerit debet reddire cito ad Monasterium · et denunciare canonicis/ et postmodum redire ad macellum pro emendis carnibus quas sibi canonici assignabunt seu dicent. Item illis diebus quibus dantur olera conuentui dictus cochus in vespere precedenti · debet descendere ad ortos et aportare dicta olera ad monasterium ut mane possit ea preparare. Item debet perquirere et emere oua que cellararius tenetur dare abbati et conuentui/ pro quibus ouis emendis cellararius tenetur sibi dare peccuniam ad emendum ipsa oua cum decenti tempore./ Item debet tenere ollas scutellas et cissoria nitida et abluta et pulcra/ et hec omnia conseruare/ et scutellas et cissoria requirere tam intra monasterium · quam etiam in villa si mitantur per aliquem et ubicumque extra monasterium. Et dictus cochus singulis diebus mane debet esse in coquina et preparare cibos tali hora quod ad horam tercie sint bene cocti et parati ut conuentus dicta tercia possit comedere. ¶ Tempore uer o aduentus · et · Quadragessime/ singulis diebus postquam conuentus comederit/ et ipse cochus direxerit ea que in coquina sunt dirigenda · et parapsides fuerint abluti et reseruati · et alia que in coquina sunt reseruanda. Idem cochus mitit in aquam tepidam fabbas que in crastinum debent comedi/ et statim debet descendere ad ortos ad recipiendum olera que in crastinum debent preparari/ et debet ipsa olera ad monasterium deportare/ et in crastinum mane orto sole statim consueuit et debet preparare cibos predictos et alios quos abbas et conuentus seu eorum aliquis seu aliqui uoluerint sibi preparari absque sumptibus dicti cochi/ taliter ut ad horam debitam sint bene decocti et parati/ Item debet petere et recipere oleum assuetum dari ad quoscumque cibos/ et ad frixendum pisces seu oua suis temporibus/ et eodem modo debet petere sagimen suo tempore/ et omnia comestibilia que per aliquos officiales sint danda/ que tamen per cochum debeant preparari/ Item in tempore aduentus et Septuagessima usque ad festum pasche · singulis diebus antequam uersus fiat. In refectorio debet preparare et ponere porros ad mensas · et scutellas si sope debeant fieri omni tempore/ Item per totum illud tempus quo ficus dantur debet idem cochus mane in aurora ire ad ortos dicti monasterii · vel ad ortos mansi fontis calidi · vel ad ortos hospicii den gaçoll qui sunt in loco de ortis ·/ vel ad aliquos alios unde conuentus debeat habere ficus ut est assuetum/ et debet colligere ficus et alios fructus dandos conuentui/ et debet portare eos ad monasterium et de ipsis ficubus et fructibus aliis ad horam comedendi debet facere debitas portiones. Item tempore vindemiandi debet ire ad illas vineas vnde conuentus habet racemos ad comedendum et deportare vnum honus racemorum quam magnum possit deportare/ et similiter diuidere proporcionabiliter. Item debet procurare agraç suo tempore ad opus abbatis et conuentus/ quod consueuit recipi de vineis et quartalibus monasterii. Et si dictus cochus personaliter non [46] uult vel non potest · predictum seruicium facere · potest habere sub se aliquem cochum sufficientem ad faciendum bene et sine tedio conuentus/ et absque murmure omnia et singula supradicta · Cui cocho minori consueuit idem cochus major dare de his que recipit in dic-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

to monasterio. videlicet illam libram panis frumenti et justam vini quam recipit singulis diebus/ et omnia oua/ et totam misericordiam cellarii que et quam recipit a cellario et denarios prout secum poterit conuenire pro salario/ Et si dictus cochus minor inueniatur minus sufficiens · dictus cochus major debet ipsum remouere/ et alium incontinenti ad dictum officium idoneum procurare./ ¶ Duo porterii debent et consueuerunt semper esse in monasterio et debent recipere inter ambos vnam porcionem/ et facere certum seruicium/ prout in quadam pronunciatione que inferius continetur latius declaratur/ Cujus tenor sic se habet. Sit omnibus notum · Quod cum questio seu demanda oriretur · seu oriri speraretur inter venerabilem dominum · Bernardum · dei gratia abbatem monasterii · sancti vincentii · de cardona ex vna parte et · Petrum · Giberti · elemosinarium ejusdem monasterii ex altera · super institutionem · janitorum · seu portariorum dicti monasterii · et super seruicio super seruicio (*sic*) per dictos janitores assueto fieri in dicto monasterio · et etiam super reedificatione illius domus que consueuit esse super portam majorem dicti monasterii · vbi dicti · janitores debuerunt et consueuerunt jacere et stare · et plures rationes fuissent ex utraque parte posite et allegate · et super hiis uerteretur in dubium apud dictas partes quid deberet fieri in predictis · Conuerunt dictus dominus abbas et dictus elemosinarius unanimiter concordantes/ et voluerunt quod venerabilis · Petrus · Geraldi · camerarius/ et tenens locum prioris in dicto monasterii cum toto venerabili conuentu ejusdem investigarent diligenter · et ad memoriam reducerent ea · que uiderunt et audiuerunt fuisse facta et ordinata super predictis · temporibus retroactis/ et secundum ea que fieri uiderunt · et audierunt tempore preterito de prediotis ordinarent in futurum/ Et si forte sunt aliqua de predictis/ de quibus non possint habere memoriam · qualiter consueuerunt fieri vel ordinari illa possint ordinare de nouo secundum discretionem suam prout eis utilius et honestius videbitur ordinandum. Unde nos · Petrus · camerarius · predictus et tenens locum prioris Guillielmus · martini · sacrista · et Bernardus de albesa precentor dicti monasterii habita deliberatione et tractatu cum omnibus aliis sociis nostris canonicis dicti monasterii · inquisitis diligenter · et ad memoriam reductis ea de quibus super predictis est memoria hominum. Inspecta etiam super aliis equitate diligenter ex utraque parte et utilitate dicti monasterii · dicimus quod · dominus abbas faciat edificium · et parietes illius domus predicte ubi janitoris habitant et jaceant · et elemosinarius faciat terramina cum omnibus lignis et fustibus que ibi erunt necessaria in eadem. Item dicimus declarando pro bono pacis et concordie quod elemosinarius [47] dicti monasteii · qui nunc est et qui pro tempore fuerit · perquirat et procuret inuenire · duos · janitores idoneos et sufficientes dicto monasterio. Et presentet eos venerabili conuentui ipsius monasterii · antequam eos ibi instituat · et cum per abbatem et conuentum predictos fuerint approbati idoneos esse · tunc idem elemosinarius assignet et instituat eos in dicto officio janitorie/ et recipiat ab eis idoneam cautionem fidelitatis pro toto monasterio · antedicto. Si uero idonei non fuerint · aut non uideant idonei · abbati et conuentui · habeat et habere procuret alios idoneos et sufficientes eidem officio. Et semper dentur dictis janitoribus singulios diebus · Duas · libras panis · vna videlicet frumenti et alia de someig · et vna juxta uini cotidie/ et una portio carnis in his diebus in quibus carnes dantur in dicto monasterio · et vna portio piscium in hiis diebus in quibus pisces dantur · que quidem

De porteriis et instrumento conventionis domini abbatis et elemosinarii.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

portiones sint canonice inter ambos/ et in die qua dantur oua · dentur eis inter ambos · Quatuor · oua/ Dictus uero elemosinarius · det et dare teneatur semper annuatim cuilibet dictorum janitorum · Duodecim · solidos · pro uestitu/ de quibus soluat cuilibet · Sex · solidos · in festo natiuitatis domini · / et alios · Sex · solidos · in festo pasche. Et dicti janitores custodiant semper die noctuque januam majorem/ dicti monasterii. Et si dominus abbas uoluerit ducere secum aut transmitere ad aliquam partem · vnum de dicti Janitoribus/ vel uoluerit ipsum mittere ad uineas vel laborationes dicti monasterii · vel uoluerit ipsum aliqua facere seu costudire in cellario suo vel si aliquis cononicus dicti monasterii · voluerit alterum ipsorum janitorum secum ducere · vel mitere ad aliquem locum · quod alter ipsorum janitorum habeat hoc facere et procurare/ Ita quod ille cujus mandato laborauerit prouideat sibi de comestione · et satisfaciat sibi de calciatu quod expendet in uiatico. Ita quod non recedat a dicto monasterio · donec denunciat hoc dicto elemosinario · verumtamen dum ille janitor pro negociis abbatis vel alicujus canonici absens fuerit · alter janitor qui remanebit in dicto manasterio · recipiat totum panem frumenti et totum vinum quem et quod ambo debent recipere · residuum uero portionis illius absentis recipiat elemosinarius./ Et ipse elemosinarius faciat alterum custodire dictam januam majorem/ et facere alia que in dicto · monasterio · sint facienda per dictos janitores Et si acasu vel ex aliqua necessitate ambo dicti janitores fuerint absentes a dicto monasterio · quod tamen fieri non debet nisi ex aliqua eminente necessitate · quod elemosinarius in hoc casu recipiat portionem amborum/ et faciat fieri seruitium quod ipsi deberent facere infra dictum monasterium. ¶ Insuper dicti janitores colligant et leuent pro elemosinario in villa et termino cardone · et in segarra et generaliter in cunctis locis · omnes census et redditus/ exitus et prouentus et partes tam denarios quam gallinas et bladum et vinum et vindemiam et alias res quascumque quas [48] dicta Elemosinaria recipiat uel debeat recipire · quamdiu tamen Elemosinarius hoc uoluerit eis comitere/ Et faciant et procurent portari bladum dicte Elemosinarie ad locum ubi · Elemosinarius voluerit ipsum congregare/ cum sumptibus tamen dicti Elemosinarii/ Et mensurent dictum bladum quando tradent illud portitoribus/ et quando recipient illud ab eis/ et ipsum etiam mitant in granerio seu archa. Item illa die qua dictus Elemosinarius · debet recipere decimam in molendinis de arigno · alter dictorum janitorum custodiat et recipiat totum jus dicti Elemosinarii. Item tociens quociens bladum Elemosine · molatur · abstrahat bladum de granerio et faciat ipsum purgari/ et mensuret illud et uadat ad molendinum et custodiat et colligat farinam/ et recipiat ipsam et mitat in archa vel vbi reseruare debeat/ Et tempore pinsandi panem elemosine portet farinam ad villam cardone et reducat panem inde coctum ad domum elemosinarii. Item in aduentu et · Quadragessima · recipiat/ et debet recipere fabbas de scutellis canonicorum/ de qualibet · Tres · cuylleradas/ cum cloqueari comedendi/ et omnes fabbas que superabunt in domo abbatis/ et que superabunt in coquina reseruet et ipsas debeat reseruare in aliqua olla vel caldera Item recipiat et reseruet elemosinas que sunt in domo abbatis et illas que erunt in refectorio/ et omnia predicta deferat ad domum Elemosinarii. Item hora assueta vel debita debent dare elemosinas pauperibus · ita quod pauperes hora idonea et assueta possint signanter singulis diebus conuenire ad locum vbi Elemosine erogantur/ Item singulis diebus dominicis

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

totius anni recipiant vinum ad opus pauperum et dent illud ad bibendum dictis pauperibus/ Item quocienscumque fiat mandatum in dicto monasterio · ipsi janitores seruiant illi pauperi qui comedet pro dicto mandato et administrent sibi comestiones assuetas. Item portent lapides ad latrinas · tot quot necessarii fuerint per totum annum. Item purgent et mundent claustrum tociens quociens opus fuerit/ Ita quod nunquam remaneat ibi aliqua sordes/ Item portent et ponant terram in terraminibus hospicii domini abbatis et etiam in aliis terraminibus videlicet claustri et dormitorii ad aptandum illa · tota quota fuerit necessaria. Ita tamen quod dominus abbas faciat ipsam terram deportari usque ad januam monasterii · sicut animal propius poterit deportare. Et hec predicta dicimus et declaramos debere fieri secundum ea que vidimus et audiuimos temporibus retroactis. Actum est hoc pridie nonas · Nouembris · anno · domini · Millessimo · C C C° · Nono · Sig ✠ num Petri · cardone camerarii et tenentis prioris locum qui hoc firmat. Sig ✠ num · Guilielmi · martini sacriste qui hoc firmat Sig ✠ num · Bernardi · de albesa precentoris firmantis predicta. Sig ✠ num · petri de vallo canonici predicta firmantis. Sig ✠ num · Guilielmi · arloti ca-[49]nonici predicta firmantis Sig ✠ num · Petri · Giberti · canonici et elemosinarii · qui predictam pronunciationem firmat et laudat. Sig ✠ num · Bernardi · ferrarii · canonici firmantis predicta. Sig ✠ num Bernardi · torani infirmarii firmantis predicta/ Bernardus · bertrandi · subsacrista et notarius publicus monosterii sancti vincentii de cardona hec scribi fecit et clausit cum superposito in · ix^{a} · linea vbi dicitur · dicimus · et in · xix^{a} · ubi dicitur donec/ et cum raso et emendoto in · xi^{a} · linea ubi dicitur · venerabili et in · xii^{a} · ubi dicitur idoneam cancionem fidelitatis pro toto · et in penultima ubi dicitur · et · et hic suum Sig ✠ num apposuit. ¶ Pistrix debet et consueuit recipire farinam ad pondus · et ipsam barutellare cum barutello subtili · sicut faciunt flequerie/ et debet pinsere panem bene et nitide/ et decoquere bene panem et reddere libras quando fuerint frigide ad rectum pondus/ ita quod sint in libra · Triginta · Tres · vncie panis decocti et frigidi. Et postquam panis canonicorum fuerit decoctus · debet pinsere panem de someyg · et ordaceum puod datur familiis. Et ista pistrix recipit certam portionem in monasterio · videlicet quod quociens pinsit siue multum siue parum · recipit · duas · libras panis de someyg. Item singulis diebus dominicis mediam libram panis frumenti. Et in die natalis domini · pasche · pentecostes et omnium sanctorum · recipit vnam libram panis frumenti. Item recipit singulis diebus anni mediam justam vini Item inter ipsam pistricem et ayguaderam recipiunt mediam portionem carnium · omnibus diebus quibus carnes/ vel denarii dantur pro carnibus conuentui. Item diebus quibus datur misericordia cellarii · datur inter ambas scilicet pistricem et ayguaderam media misericordia. ¶ Ayguadera debet deportare aquam ad sufficientiam toti monasterii · tam coquine et pistrinnio · quam uino linphando et manibus abluendis et omnibus aliis necessariis in coquina et refectorio/ et aliis usibus comunibus et hospitibus. Que quidem aqua debet esse pura de fonte. Tamen non tenetur deferre aquam ad abluendum aliqua uasa uinaria · neque ad aliqua edificia seu opera facienda. Et ista ayguadera debet recipere singulis diebus anni · vnam libram panis de someyg et mediam justam uini · et de carnibus et misericordia cellarii mediam portionem inter ipsam et pistricem ut supra dicitur. Item singulis diebus dominicis vnum quartonem panis frumenti · et in · Quatuor · festiuitatibus supradictis · scilicet natalis domini · pasche · pentecostes/ et omnium sanctorum mediam libram panis frumenti.

De pistricibus.

De ayguadera.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Item pro urceis · duos · solidos · singulis annis inter · Quatuor · festiuitates solempnes. Item totam lanam quam prepositus recipit ubique ultra flumen duarie pro decime. Que quidem lana datur sibi pro suo uestitu. ¶ Lauanera pannorum debet abluere omnes pannos lineos domini abbatis · et omnium canonicorum et capellanorum recipientium canonicalem portionem et comedentium in refectorio ita quod sint [50] comensales/ ¶ Et isti lauenerie debent prouidere de suo salario prepositus major/ et camerarius. Et dictus camerarius debet procurare et habere dictam lauaneriam conuentui/ et toti monasterio · et fuit assuetum quod camerarius dabat sibi · Quatuor · sextaria ordei/ et prepositus major · Quatuor · sextaria boni vini. Item dantur sibi · Quartones panis in certis festiuitatibus contentis superius in capitulo prepositure majoris/ Item datur ipsi lauanerie media portio carnium in sequentibus festivatibus/ videlicet natalis domini · pasche/ pentecostes/ et die omnium sanctorum/ et die sancti vincentii dantur sibi · Tres · denarii · pro carnibus/ Item quociens mape refectorii abluantur · prepositus major tenetur satisfacere pro ipsis mapis/ dicte lauanerie/ alias lauaneria non tenetur ad abluendum mapas/ pro quibus mapis abluendis consueuit dari ipsi lauanerie · scilicet pro vna mapa vnius mense media libra panis frumenti/ et pro alia mapa alterius mense. alia media libra panis frumenti. ¶ Capellanus sancti Michaelis de cardona debet interesse ad diuinum officium personaliter in ecclesia monasterii · in festo natalis domini ad primos vesperos/ et in matutinis diei debet ibi esse in initio matutinarum · et legere secundam lectionem et cantare tertium responsorium/ et ex tunc potest redire ad ecclesiam suam. Item in festo sancti uincentii debet interesse primis vesperis/ et misse diei/ Item die ramis palmarum debet interesse ad procesionem et missam. Item in vigiliis pasche et pentecostes debet legere secundam prophetiam. Item debet cessare die sancti vincentii/ et die ramis palmarum · ne celebretur missa in dicta ecclesia sua · nisi in aurora clausis januis/ populo non admisso/ et quasi submissa uoce/ et hoc fit ob reuerentiam dicti monasterii · quia populus debet et consueuit ibidem diuinum officium audire illis diebus/ Item tenetur et consueuit semper dare die sancti Michaelis · septembris albergam abbati et conventui dicti monasterii · et omnibus capellanis/ et clericis magnis et minimis/ et familiis vniuersis in dicto monasterio conuersantibus/ seu seruientibus ipsi monasterio · tam interius quam exterius · seu bona siue negocia aliqua pro ipso monasterio · tractantibus/ siue procurantibus · tam in ortis et molendinis/ quam etiam in aliis locis ubique infra terminos cardone. Et etiam deodato capelle sancte trinitatis/ et hospitalariis pauperum ville cardone/ et quibuscumque hospitibus cujusque conditionis fuerint in monasterio · presentibus seu undecumque venientibus ad ipsum monasterium · illa die./ Et animalibus abbatis. Quam quidem albergam dictus capellanus tenetur et consueuit semper dare annuatim in dicto festo sancti Michaelis abbati et conuentui cum omnibus personis et animalibus superius declaratis per totam diem splendide et honorifice tam in prandio quam in cena. Item tenetur dare portionem elemosinario illa die pro uno obitu qui est ipsa die quam portionem debet et consueuit redimere comuni taxatione pecunie · sicut redimeretur alberga pro personis canonicorum · sicut pluries fuit [51] factum quod dabantur cuilibet canonico · Decem et octo/ aliquociens · Sexdecim · et aliquociens · Quatuordecim · denarii/ prout poterant conuenire de alberga. ¶ Et abbas et conuentus illa die nisi tempus pluviosum seu aliqua aeris intemperies obsistat · faciunt

De lauaneria.

De capellano sancti Michaelis.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

procesionem solempnem/ ad ecclesiam sançti Michaelis et celebrant officium misse. Et si forte abbas absens fuerit · seu alias prepeditus quod procesioni seu albergue non ualeat comode interesse · conuentus facit dictam procesionem ut dictum est/ et recipit albergam in modum premissum non obstante absentia abbatis. Et si sint infirmi in monasterio · debent per capellanum procurari/ Insuper dictus capellanus recipit ab ipso monasterio · singulis annis portionem panis/ vini/ carnium vel piscium/ die sancti vincentii/ et die ramis (*sic*) ramis palmarum Ita videlicet quod pro qualibet persona continue cohabitanti cum dicto capellano ad ejus sumptus in suo hospicio illa die presenti · datur vna libra panis frumenti/ et vna justa vini/ et pro carnibus die sancti vincentii dantur pro se et tota familia sua · Duo · solidi · cum dimidio · barchinonenses · terni. Et die ramispalmarum datur sibi panis et vinum ut supra. Et prepositus · Gerundensis · dat sibi pro se et tota familia sua · Duos · solidos. pro piscibus Et dantur sibi pro se et familia sua predicta portiones de greynons. ¶ Refectorerius debet institui per cellararium/ cum consensu conuentus et debet esse scolaris tonsoratus et idoneus ad seruiendum in refectorio/ Et iste refectorerius · debet tenere sub claui/ mapas/ ciphos/ lagenas/ amphoras et cloquearia/ et panem qui supererit mensis canonicorum. Et debet recipere vinum canonicorum et capellanorum comedentium in refectorio · de cellario et ponere in refectorio/ et parare mensas hora debita comedendi/ et ponere ibidem sal/ quod idem refectorerius debet deportare de arigno/ et debet ponere ciphos. Etdebetde seruire mensis/ ponendo vinum et parapsides/ et deferre de coquina cibos/ et alia ministrare que in mensis fuerint ministranda/ Item debet deferre ligna ad refectorium/ a quocumque loco intramonasterium · et accendere ignem in refectorio illis diebus quibus in ipso refectorio ex consuetudine accenditur ignis/ prout in capitulo cellarii declaratur. Item debet uerrere et purgare refectorium quociens opus fuerit. Item debet recipere singulis diebus de cellario vnam justam uini pro completorio quod debet dare canonicis et capellanis · et aliis clericis qui fuerint in refectorio ad completorium/ Et tempore · Quadragessime · singulis noctibus quibus pulsatur ad obsequium debet recipere aliam justam uini pro obsequio et dare similiter canonicis et aliis clericis qui finito obsequio conuenerint in refectorio/ et de eo quod superfuerit de dicto vino/ tam in obsequio quam in completorio debet dare potum omnibus scolaribus qui ibidem fuerint illa hora qua datur potus/ Item iste refectorerius debet sternere lectos dormitorii/ et alios lectos canonicorum qui jacuerint in cameris [52] si tamen canonici uelint Et dicti canonici et capellani quibus sternit lectos consueuerunt dare dicto refectorio/ quilibet vnum frustrum seu elemosinam panis/ et de carnibus vel ouis vel piscibus prout uelint/ alias non tenetur sternere lectos nisi ipsi canonici et capellani darent sibi aliquid pro illo labore. Item tenetur ex suo officio sequi canonicos ad uillam/ et ire pro ipsis et pro quolibet ipsorum ad ipsam villam/ et ad quemcumque locum ville et castri cardone/ et procurare eis ista minima que tota die sint necessaria/ ita tamen quod hora qua habeat aliqua pro comunitate conuentus ex suo officio ministrare non discedat a dicto monasterio · set alias debet esse ad mandatum omnium/ tam in ecclesia et in monasterio · quam extra ecclesiam juxta posse. ¶ Salsamentum/ et fructus/ et pietancie carnium/ seu piscium/ seu aliorum comestibilium/ que comuniter dantur conuentui debent diuidi proporcionabiter in conuentu/ Ita quod dominus abbas pro persona sua recipit · duas · portiones qualis dantur duobus canonicis/ et si socius qui secum comedit sit canonicus vel capellanus de mensa refec-

De refectorerio.

De comestibilibus que diuiduntur proporcionabiliter in conuentu.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

torii recipit similiter unam portionem pro ipso socio/ quam portionem ipse socius haberet si comederet in refectorio/ et singulis canonicis et capellanis de mensa refectorii dantur singule portiones. Item vna portio inter · duos · porterios. Item cocho vna portio de salsamento et fructibus · sed non de carnibus nec de piscibus. Set si carnes vel pisces aut alia comestibilia dentur pro nouenis vel anniuersariis/ aut missis celebrandis seu aliquo diuino officio celebrando ista talia non distribuuntur nisi canonicis et capellanis tantum qui tunc presentes fuerint in monasterio. Qui quidem canonici et capellani debent dicto officio interesse/ nisi fuerint necessitate aliqua prepediti/ seu negociis monasterii · occupati/ Set si forte aliquis uoluerit tenere conuentum plenarie ita quod det tot portiones quot sunt canonici et capellani et alii portionarii · tunc dantur equales portionesom nibus qui recipiunt portionem/ tam cocho et porteriis · quam obitibus ocurrentibus illa die. ¶ Pecunia uero seu legata que dimituntur mense canonicorum dividitur sicut continetur in instrumento bajulie salis superius inserto/ Antiquitus tamen/ et semper usque ad tempus dicti instrumenti bajulus salis colligebat talia legata cum alia peccunia que proueniebat ex decima salis/ et cum illis · Duodecim · denariis qui habentur pro quolibet defuncto parrochie sancti Michaelis ut jam superius declaratur./ Et de toto in simul prouidebatur abbati et conuentui in hiis que dicta bajulia consueuerant dari/ Ita quod dabantur abbati · Due · canonicales portiones/ et cuilibet canonico · et capellano canonicali sancti johannis/ et capellano sancte · Marie · instituto per · Raimundum · de villa noua quondam et cocho et porteriis inter ambos singule portiones/ Et si quid de denariis prouenientibus ex dicta bajulia superesset in capite anni aliquis canonicus vel capellanus sancti · johannis cui [53] hec cura fuisset comissa recepta pecunia bajulie a dicto bajulo et facto inter eos recto compoto de toto anno computabat cum abbate et conuentu/ et illa peccunia que superabat diuidebatur proporcionabiliter inter eos./ Ita quod abbas recipiebat pro duobus canonicis/ et canonici et capellani predicti sancti · johannis · et sancte · Marie habebant singulas portiones equales/ nulli alii recipiebant de dicta pecunia/ Si uero aliquod emolumentum prouenerit dicto · monasterio ratione canonici recepti vel recipiendi/ siue ex donatione/ seue ex legitima canonico debita jure nature · diuiditur prout continetur in instrumento superius inserto in capitulo cellarii. ¶ Si uero canonicus nouicius det refectionem conuentui ut semper de gratia consueuerunt facere omnes canonici nouiter recepti · dat ipsam refectionem honorifice et splendide domino abbati et toti conuentui · et omnibus officialibus/ et familiis monasterii · tam illis familiis que deseruiunt intra monasterium · quam illis que deseruiunt in molendinis et ortis vel alibi. Et debet habere ipse ligna et omnia necessaria per totam illam diem que fiet refectio/ Et omnes panes fractos et carnes et alios cibos/ qui supersunt mensis dantur elemosinario. ¶ Si forte dictus canonicus det pecuniam pro ipsa refectione ut plerumque fuit factum · consueuit sic fieri ut plurimum/ dantur domino abbati pro duabus portionibus suis · Quatuor · solidi · et cuilibet canonico et capellano de mensa pro sua refectione · Duo · solidi bajulo salis/ et cocho majori/ cuilibet · Duo · solidi/ Item scutifero domini abbatis · Sex · denarii/ Item scutifero/ sacriste/ et scutifero camerarii cuilibet · Sex · denarii/ aliis familiis canonicorum aliorum cuilibet · Quatuor · denarii. Item. aliis familiis domini abbatis · cuilibet · Quatuor · denarii/ Item cocho minori/ et refectorerio cuilibet · Quinque · denarii/ Item aliis familiis deseruientibus monasterio · vt sunt pistrices/ lavanera/ ayguadera/ et mulnerius/ tocador/ et/ ortolanus

De procuratione canonici nouici: que nunc conuersa est in alios usus videlicet in capam processalem.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ortonum et vnus deodatus sancte trinitatis/ et hospitalarius pauperum/ et similes persone • dantur cuilibet ' Quatuor denarii. Elamosinarius uero quando dantur denarii pro ipsa refectione recipit decimam pecunie que fuerit data pro ipsa refectione tam canonicis et capellanis quam aliis personis/ quam decimam recipit in recompensationem illius residui/ quod deberet recipere de mensis si daretur comestio. Item porterii consueuerunt habere ab ipso canonico superiorem uestem quam aportat ad monasterium ' vel precium/ Capellanis uero dicti monasterii ' qui non sunt de mensa/ consueuerunt dari cuilibet ' Duodecim ' denarii de gratia speciali tantum/ Nam alias canonicus non tenetur dare eis refectionem/ nec aliquid pro refectione ubi daret eam conuentui et familiis monasterii. Item consueuit dare tercium expensarum factarum in dicta refectione preposito majori ' pro eo quare r on cessat portio conuentus cotidiana. Talis tamen refectio siue detur in cibis siue in pecunia non debet extorqueri nec exigi a canonico intranti monasterium ' set si ipse det uoluntarie consueuit recipi et haberi. Nos ' petrus • Geraldi ' [54] camerarius ac gerens vices prioris ' Guillelmus ' martini • sacrista/ et Petrus • Girberti ' elemosinarius in monasterio ' predicto/ qui predictum caputbreuium jurauimus fideliter ordinare/ dicimus sub fide et legalitate nostra/ ac sub uirtute per nos prestiti juramenti/ secundum quod uidimus/ audiuimus/ a canonicis dicti monasterii ' antiquioribus nobis/ et percepimus per scripturas/ et personas fide dignas ' nos predicta omnia et singula superius contenta ' fideliter ordinasse/ et ideo ipsum caputbreuium ' ut est ordinatum ' volumus et rogamus per uos subscriptum notarium ' in vno uolumine in formam publicam redigi ' vt de premissis plena fides semper et perpetua memoria habeatur. ¶ Presens caputbreuium fuit lectum et publicatum de mandato dictorum ordinatorum per me notarium subscriptum coram venerabili domino ' Bernardo/ dei gratia abbate predicto/ et coram dictis ordinatoribus/ et per ipsos ordinatores/ concessum et firmatum/ ac mandatum redigi per me notarium in publicam formam ' Tercio decimo ' kalendas ' aprilis ' Anno ' domini ' Millesimo ' Tricentesimo/ Vndecimo/ Sig ✠✠✠ na Petri ' Geraldi ' camerarii ac gerentis vices prioris/ Guillelmi ' martini ' sacriste ' et ' Petri ' Giberti ' elemosinarii ' predictorum/ ordinatorum/ juratorum ut supra/ firmantium et laudantium/ ac facientium omnia et singula supradicta.

Testes Qui presentes fuerunt rogati/ publicationi/ concessioni/ et confirmationi predictis/ et etiam mandato facto michi notario de redigendo ipsum caputbreuium in publicam formam ' In camera dicti domini abbatis/ sunt ' Bernardus/ bertrandi/ Jacobus ' de turribus/ Romeus gros/ romeus ' codina capellani beneficiati in dicto monasterio ' et Romeus/ ça piyna/ et Guillelmus ' de condemina presbiteri:—

Additio unius justeuini ad obsequium.

¶ Post que die sabbati sequenti/ vigilia pasche que fuit ' Octauo ' kalendas ' aprilis anno superius annotato dicti ordinatores ' dixerunt quod licet superius sit scriptum quod singulis diebus quibus pulsatur ad obsequium defunctorum datur vna justa vini ad potandum in refectorio ' tamen die martis proxima post dominicam ramis palmarum quando ultimum obsequium datur propter solempnitatem majorem dantur ' Due ' juste vini ad illud obsequium/ et hec mandauerunt inseri per me notarium in hoc caputbreuio seu publico instrumento/ presentibus ' Bernardo ; de Albesa precentore/ et ' Berengario Quintini: — [55]

Ego ' Bertrandus ' Quintini ' canonicus et notarius publicus monasterii sancti ' vincentii ' de cardona predictis omnibus et singulis presens fui ' et presens

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

capubreuium et omnia in eo contenta de mandato dictorum ordinatorum legi coram venerabili domino · Bernardo · dei gratia abbate dicti monasterii · intra Idem monasterium · in camera ipsius domini abbatis die et anno quibus supra/ et ipsum caputbreuium scripsi et publicavi/ et in publicam formam redegi in viginti · duobus · foliis cum dimidio vnius libri seu uoluminis · quorum foliorum · in primis · vinginti · duobus · sunt in quolibet · Triginta · linee scripte ex utraque parte/ Cum literis tamen additis seu suprapositis in prima parte secundi folii · in vigessima · secunda linea · ubi dicitur · quolibet anno/ et in · xxvi^{a} · ubi dicitur prope/ et in secunda parte dicti folii · in · vigesima · linea ubi dicitur · libera. Et in secunda parte tecii folii · in vigesima · secunda linea ubi dicitur · officum · et in · vigesima Nona · ubi dicitur · per totam diem. Et in prima parte · Quarti · folii in octaua · linea ubi dicitur · clericis nec./ Et in prima parte · Quinti · folii · in · Quarta · linea · ubi dicitur · necessitas · et in · Quartadecima linea ubi dicitur · diebus · et in secunda parte eiusdem folii · in vigesima · Quinta · linea ubi dicitur · missam./ Et in prima parte · Sexti · folii · in prima linea ubi dicitur · Nouem/ et in · Decima · linea ubi dicitur · vt quicumque · et in secunda · parte eiusdem in · Quartadecima · linea vbi dicitur · panis · et in · Septimadecima · ubi dicitur · annuatim · Et in secunda parte · Septimi · folii · in · vigesima · Quarta · linea ubi dicitur die · Et in prima parte · Octaui · folii · in prima linea ubi dicitur · fferrarii · Rubei · Et in secunda parte · Noni folii in · vigesima · Quinta · linea ubi dicitur · jure · Et in prima parte Decimi · folii · in · Sextadecima · linea ubi dicitur · apostoli · et in secunda parte eiusdem · in · Quarta · linea ubi dicitur · in parte/ Et in secunda parte · Duodecimi · folii · in Quartadecima · linea · ubi dicitur et integre. Et in prima parte. Quintidecimi · folii · in vigesima · prima linea · ubi dicitur · Quadragesimam/ Et in prima parte · Quintidecimi · folii · in vigesima · prima linea · ubi dicitur · Quadragesimam/ Et in prima parte · Sextidecimi · folii in · Quartadecima · linea ubi dicitur · diebus/ Et in prima parte · Decimiseptimi · folii · in Decima · octaua · linea · ubi dicitur · et tunica · Et in secunda parte · Décimi octaui · folii · in vigesima · secunda · linea · ubi dicitur · omni tempore/ et in vigesima Quarta · ubi dicitur sunt/ Et in prima parte. vigesimi · folii · in · vigesima · Tercia · linea · ubi dicitur hospicii. Et in prima parte · vigesimi secundi · folii · in linea ultima ubi dicitur · in capite/ Et cum raso in prima parte · Quarti · folii · in secunda linea ubi dicitur canonicis et candele · Et in secunda parte · Quinti · folii · in · Decima · Septima · linea ubi dicitur · festo. Et in secunda parte. Septimi · folii · in Decima Nona · linea ubi dicitur · Elemosinarius recipit/ Et in prima parte · Octaui · folii · in Septima · linea ubi dicitur · de villa · Et in prima parte · Noni · folii · in secunda linea ubi dicitur · due libre/et in vigesima · secunda linea ubi dicitur posterius · Et in prima parte · Decimi · folii · in · Duodecima linea ubi dicitur penthecostes usque · Et in secunda parte · Duodecimi · folii · in vigesima · Quinta · linea ubi dicitur · sancti Martini · Et in secunda parte tercii decimi folii · in penultima linea ubi dicitur · mercurii et die sabbati Set die veneris istorum · Et in secunda parte · Quartidecimi [56] folii · in · Quarta · linea ubi dicitur · Septem · Et in secunda parte · Quintidecimi · folii · in Sexta · linea ubi dicitur · Michaelis · Et in prima parte · Sextidecimi · folii · in vigessima · linea ubi dicitur · die dominica/ Et in prima parte · Decimi Septimi · folii · in Sexta · linea ubi dicitur · abbas tenet · et in secunda parte eiusdem in vigesima Quarta · linea · ubi dicitur · legem/ Et in secunda parte · Decimi Octaui/ folii · in Decima Octaua linea ·

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ubi dicitur · pisces · Et secunda parte · vigesimi · Primi · folii · in Septima · linea ubi dicitur · annis. Et clausi et meum solitum Sig ✠ num apposui Rogatus. Constat tamen quod dictum uolumen est in Tribus peciis · de quibus sunt · due · prime que habent quelibet · Quinque · folia complicata · que reddunt · Quinternum · Decem · foliorum · et ultima pecia continet · Duo · folia complicata · que reddunt · Quatuor · folia libri · Et ita sunt in toto uolumine caputbreuii · viginti · Quatuor folia libri. De quibus capputbreuium ocupat · viginti · duas · ex utraque parte/ et fere primam partem · vigessimi · tertii · folii · preter clausuram · seu subscriptionem mei notarii que subsequitur in vigessimo · Tertio · et vigessimo Quarto · foliis: —

*Les Rations de pa, vi, Companatges vestiaris, y bugades que per avuy reben y an acustumat de rebre los Canonges de la Iglesia collegiada de sant vicens del Castell de Cardona, y lo Comensal de la verge maria després que meniauen en Comu, y Refetor les quals pague lo Sor. Abat de la present jglesia son les seguents. — y lo senyor Camarer pague los vestiaris.

Primerament a de auer quiscum Canonge y lo Comensal de nostra senyora quiscun dia tres pans, los quals vulgarment se diuen Mufflets, cada qual de dits pans, de pes de Catorce onces tenderes a pes de Barcelona los quals entre los tres an de pesar quaranta y dues onces de Pa Cuit, blanc bo y rebedor.

E mes quiscun darrer dia de cada mes, a de auer quiscum Canonge y lo comensal de nostra senyora dos muflets del sobredit pes los quals se diuen la lliura del mes. a mes dels tres mufflets, de la ratio Entense enpero que la sobredita ratio nos done ni es obligat donarla lo Sor. Abat als Canonges absents, sino tant solament lo mes que te quiscum canonge de presencia, y al comensal de nostra senyora quinse dies si ja doncs los dits no estauen jmpedits de alguna malaltia, o si per Coses Conuenients al seruey de la present jglesia estarian ocupats de las quals Coses an de aver raho los Senyors Abat y Capitol. Altrament no te Porcio ningun Canonge ni tampoc lo Comensal sino es lo dia que sen aniran y lo dia que tornaran tant de ratio de pa Com de vi. [57]

La portio de vi a de aver quiscun Canonge quiscun dia vna justia de vi bo y rebedor la qual se li deu donar mitja a dinar y mitja á sopar si ja doncs lo volra tota a dinar, o tota a sopar, y si sera absent no se li a de donar dit vi sino lo dia que sen anira y lo dia que tornara conforme la ratio del pa y al Comensal de la matexa manera, la ratio de vi es quiscun Any pera cada Canonge vuit Carregas y mitja de vi. Coranta dues justies es una Carrega.

Los Companatges que a de auer quiscun Canonge, y lo Comensal de nostra senyora son deu lliures quiscun Any cada qual pagades en la forma seguent, A, les primeres vespres de la nativitat de nostra senyora a cada qual quatre lliures.

A les primeres vespres de la pasqua de Resurrectio a cada qual quatre lliures.

A les primeres vespres de sant Juan del mes de juny a Cada qual dues lliures.

Les Bugades pague quiscum Any lo senyor Abat als demunt dits lo dia de nostra senyora de setembre a cada qual vuit sous y nou diners.

Lo dia de sant Miquel de Setembre no te obligatio lo sor. Abat de donar por-

* Recentiori ævo fuerunt addita sequentia instrumenta. Primum ad seculum XVI^m. expectare videtur.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

tio als demunt dits Canonges y Comensal perque lo Rector de la jglesia parroquial de sant Miquel de la vila de Cardona los es obligat a dar a meniar, o pagar los lo gasto conforme consa per auinensa llargament en la Alberga.

Lo sor. Abat es obbligat en donar vna justia de vi del que beuen los Canonges al ospitaler de la vila de Cardona tots los diumenges y festes de precepte del Any y o prior ara lo Capitol dos mufflets y lo dit ospitaler a de assistir a la missa Conuentual altrament no son obligats donarli res si ja no estara malalt.

A de auer quiscun Canonge per los vestiaris quiscun Any quatre lliures les quals pagaua lo Camarer ara lo Capitol lo disapte de tots sants, lo Comensal no te vestiaris.

Lo vehedor de les rations de pa y vi si es bo y rebedor es lo Canonge mes antic y gradatim axi com venen per sa antiquitat lo qual a de pesar lo pa, mirant si es bo e bell y ben cuit, y lo vi si es bo y rebedor.

Los set Canonges tenen obligació per raho de ditas rations asistir a tots los officis diuinals y tambe lo comensal; ques canten y se diuen en la present jglesia y dir per son torn la missa Conuentual y fer lo offici de Cabiscol en lo Cor y tots los disaptes se ha de dir la missa Conuentual en lo altar de nostra senyora la qual es obligat á dir lo Comensal de nostra senyora. [58]

SEQUITUR FORMA INSTRUMENTI PER QUOD OLERA DANTUR DIEBUS VENERIS OCTAVARUM/ QUOD ANTIQUITUS NON FIEBAT.

Nos · Bernardus dei gratia abbas monasterii sancti vincentii de cardona vna cum conuentu ejus statuimus et ordinamus quod cum nos de illa peccunia que remansit in dicto monasterio de bonis domini · Jacobi · quondam abbatis predecessoris nostri emamus illud trocium orti quod dictus dominus · Jacobus/ habuit vendere et vendidit uniuersitati ville cardone/ ad opus operis pontis et illud trociu morti reducamus aliis ortis cellarii nostri/ quod trocium est versus torrentem de bocatells· quod semper cellarium et quicumque cellarium tenuerit faciat pro dicto trocio quod nobis decostat · Quadringentos · viginti solidos/certum seruicium toti conuentui et monasterio predicto videlicet quod omnibus illis diebus veneris quibus usque nunc non consueuerunt dari caules seu erbe comestibiles/ det et dare teneatur dictum cellarium et qui ipsum cellarium tenuerit caules vel spinargia seu alias erbas comestibiles vel carabacias juxta quod tempus requirat et mediam libram olei/ prout in illis diebus quibus jam consueuit dari melius et plenius est fieri assuetum/ et ad hec facienda et complenda/ obligamus et obligare uolumus et intendimus dictum cellarium et omnes ejus detentores seu administratores qui pro tempore ipsum cellarium tenuerint Et de hiis mandamus fieri publicum instrumentum/ per· Bertrandum · quintini canonicum et notarium publicum dicti monasterii. Quod est actum · iii · kalendas Septembris/ Anno domini Millesimo CCCº. vndecimo.

SEQUITUR FORMA INSTRUMENTI PER QUOD REFECTIO QUAM CANONICI NOUICII DABANT CONUENTUI/ EST NUNC CONUERSA IN CAPIS PROCESIONALIBUS.

Nouerint vniversi · Quod nos · Bernardus/ dei gratia abbas monasterii sancti vincentii de cardona ordinis sancti Augustini vrgellensis · diocesis · et totus conuen-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

tus ejusdem monasterii • per nos et omnes successores nostros/ constituimus et ordinamus quod illa refectio que ab antiquo ex usu • et consuetudine dabatur abbati et conuentui/ et officialibus et familiis dicti • monasterii • a quolibet canonico in dicto monasterio nouiter recepto • ex nunc et in perpetuum ad honorem dei/ et vt ecclesia nostri monasterii • honorabilius ordinetur • conuertatur et detur in capis processonalibus. Ita quod quilibet qui in canonicum deinde recipiatur • in dicto nostro monasterio • sicut deberet dare seu daret refectionem post suam receptionem • quam refectionem extimamus ad • Centum • solidos barchinonenses • de terno • de dictis • Centum • solidisemat et faciat vnam capam processonalem ad opus ecclesie supradicte • vt omnes canonici ipsius monasterii • pro tempore ad processiones cum capis processonalibus possint ire. Et per hoc releuamus et releuare uolumus omnes canonicos deinde in dicto monasterio recipiendos ab omni refectionis honere. Ita [59] quod nec abbati nec conuentui/ neque capellanis/ nec officialibus seu familiis dicti monasterii • nec hospitibus neque aliquibus aliis personis ad hoc assuetis seu non assuetis teneantur dare refectionem/ ex debito/ usu seu/ consuetudine quantocumque tempore obseruata/ nec nomine refectionis teneatur in aliquo prouidere. Et hoc volumus et promitimus per nos et omnes nostros succesores inuiolabiliter perpetuo obseruari. Quod est actum • Sexto • kalendas • aprilis • anno • domini • Millesimo .CCC.º Quartodecimo. Benardus • dei gratia abbas monasterii sancti vincentii de cardona/ qui predicta firmat et concedit et laudat et hic imposuit suum Sig ✠ num. Sig ✠ num • Gi. martini camerarii firmantis. Sig ✠ num Bernardi • de albesa precentoris predicta firmantis Sig ✠ num Bernardi • fferarii • infirmarii firmantis predicta. Sig ✠ num • Petri • de vallo canonici predicta firmantis. Sig ✠ num • Benardi • torani Elemosinarii predicta firmantis. Sig ✠ num • mei • Bertrandi quintini canonici et cellararii dicti monasterii • firmantis predicta. Sig ✠ num Gi. Arlot canonici predicta firmantis Sig ✠ num Petri • Giberti • Sacriste firmantis predicta. Testes hujus rey sunt Bernardus • Bertrandi • capellanus sancte Marie/ in dicto Monasterio • et Guillelmus • de fonte calido diachonus/ Jacobus • lupeti notarius publicus cardone hoc scribi fecit et clausit hoc suo • sig ✠ no. [60] [61].

IN DEI OMNIPOTENTIS nomine patris et filii et spiritus sancti amen. Nouerint vniversi Quod cum ecclesia atque Monasterium sanctivincentii Castri Cardone ordinis sancti Augustini Diocesis urgellensis destituantur in jocalibus ornamentis et aliis operibus ad ornatum et sustentationem dicti monasterii et ejus ecclesie necessariis Ex eo et pro eo quia facultates/ et jura atque sufragia que antiquitus ex subscriptis veniebant ipsis monasterio et ecclesie penitus cessarunt atque cessant de presenti Nec non quia facultates atque jura que viuentibus Canonicis monasterii preffati ex suis redditibus juribus laboribus industriis hereditatibus aut successionibus seu alio quovis titulo ad ipsos Canonicos et seu eorum alterum adueniunt seu expectant post ipsorum Canonicorum et cujusque ipsorum decessum Abbas monasterii prefati ad se aproprando sibe ea asserit pertinere. Et pariforma abbate dicti monasterii deffuncto ipsius abbatis decedentis seruitores familiares amici proximi et affines toto eorum conamine ipsius bona et facultates penes se detinent et vsurpant. Et sich anima abbatis et seu canonici sic morientis in debitis funeralibus et piis subsidiis ad ipsorum peccatorum maculam emundandam abilibus priuata existit/ Nec non

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

monasterium predictum et ejus ecclesia priuatur subsidio illorum qui in ipso monasterio vitam sustinuerunt in humanis Et nisi quia Egregii atque nobiles et memorie laudabiles Vicecomites et Comites Cardone et nonnulli Curiales ac parochiani dicti Monasterii circa diuini cultus augmentum dictique monasterii sustentationem animos suos actenus vigiles atque inclinatos habuerunt dictum Monasterium ejusque ecclesia ornamentis atque jocalibus sibi necessariis penitus depauperassent Et attento quod suffragia per ipsos desuper nominatos vicecomites comites Curiales et parochianos erogari solita fortuna contrariante dignoscuntur/ cessare expedit cum quicquid humano opere fabricatur corruptibile sit Ne ipsum monasterium dictaque ecclesia in futurum majorem ruinam assequantur Quod Abbas et Canonici dicti monasterii qui nunc sunt et qui pro tempore fuerint ad dicti monasterii et ejus ecclesie conservationem sint vigiles et intenti Pro tanto nos Guillelmus dei gratia Abbas/ Petrus Raimundus marti Prior et Elemosinarius/ Guillelmus de podio camerarius/ Johannes de nauell/ Sacrista/ Berengarius Oliuerii precentor/ Anthonius alexandri infirmarius/ et Raphael ferrarii canonici conuentuales dicti monasterii conuocati et congregati ex causis supra et infrascriptis ad sonum campane in choro ecclesie monasterii predicti prout et quemadmodum pro negociis et actibus dicti monasterii conuentus ejusdem solitus est conuocari et congregari tanquam major et sanior pars Cupientes ad augmentum diuini cultus ac ante dicti monasterii et ejus ecclesie sustentationem et reparationem semper intendere et nomen et auaricie labem pro viribus euitare Hiis presentibus scriptis perpetuo valituris de nostri comuni consensu et assensu ac vnanimiter et nemine discrepante concordes per nos et nostros et alios quoscumque nobis dictis Abbati et canonicis successores presentes absentes pariterque futuros statuimus atque solempniter et perpetuo ordinamus ad preffati monasterii ejusque ecclesie reparationem sustentationem et ornatum Quod Abbas et canonici dicti monasterii qui nunc sunt/ et pro tempore fuerint possint atque valeant in eorum et cujusque eorum plena ac bona sanitate dare adquirere/ et asignare absque licentia petita seu obtenta abbatis aut conuentus dicti monasterii bona omnia que habeant aut posideant aut eis adquisita existant et seu ipsorum bonorum partem que et seu quam voluerint dicto monasterio et ecclesie aut conuentui illius Et ipsa bona seu partem quam elegerint conuertere in illis operibus ornamentis ac piis causis que ad vtilitatem dicti Monasterii/ seu ejus ecclesie aut conuentus ipse disponens suam nouerint intentionem fore pocius inclinatam Et de ipsis bonis disponere valeat ad sui libitum voluntatis/ dum tamen dispositio ipsa in operibus seu ornamentis aut piis causis dicti monasterii seu ejus ecclesie aut conuentus monasterii preffati et non in seculares aut laicorum vsus conuertantur/ etiamque nos dicti Abbas et canonici per nos et nostros ac alios quoscumque in dicto monasterio successores presentes atque futuros statuimus et perpetuo solempniter ordinamus quod tam Abbas quam alii Canonici dicti monasterii qui nunc sunt et pro tempore fuerint et eorum vnusquisque a modo possint et valeant abque licentia aut permissu alicujus et omni obstaculo ac contradictione cessante tempore mortis aut in infirmitate/ existentes disponere et ordinare tam verbo quam scriptis de bonis et juribus que tempore sue mortis habebunt aut possidebunt Hoc bidelicet modo. Quod facta primitus trina et equali diuisione de bonis facultatibus aut juribus que possidebunt duas ipsorum bonorum partes in extrema unctione sepultura nouena et capita anni ac aliis funeralibus neces-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

sariis ipsi defuncto Et in retributione familiarum amicorum domesticorum aut affinium seu proximorum dicti defuncti si ad eorum se nouerit retributionem fore in aliquo obligatum siue autem per animam ipsius de-[62]functi ipse Abbas aut canonicus ad mortem veniens relinquere habeat siue possit Et ipse due partes juxta sui ordinationem distribui habeant per duos ex canonicis dicti monasterii quos ipse disponens nominauerit Si autem non nominauerit distribuantur per duos ex canonicis dicti monasterii per abbatem et conuentum Canonicorum eligendos Tertia vero pars bonorum et facultatum ipsius morientis relinquatur et relinqui habeat in operibus seu ornamentis aut aliis piis causis dicti monasterii seu ecclesie aut conuentus ad que et seu quas deuotus magis fuerit ipse moriens/ Et si forte aliquis ex abbate aut canonicis dicti Monasterii aut conuentus qui nunc sunt aut pro tempore fuerint decesserit quocumque nulla per ipsum facta verbo seu scriptis de bonis et facultatibus suis dispositione aut distributione Tunc dispositio bonorum jurium et facultatum ipsius abbatis et seu canonici morientis venit fienda et fiat et fieri habeat ad notitiam et cognitionem Abbatis/ et conuentus canonicorum dicti monasterii/ seu duorum canonicorum per ipsos abbatem et canonicos eligendorum/ Etiamque statuimus et perpetuo solempniter ordinamus Quod nec abbas Prior Camerarius/ aut infirmarius nec aliquis ex officiariis dicti monasterii/ qui nunc sunt aut pro tempore fuerint ratione alicujus juris ex ordinatione eorum officii eis aut eorum cuilibet pertinentis non possint aut valeant petere exigere aut habere aliquid ex bonis seu juribus ipsius abbatis aut canonici morientis ymo ipsius vniuersa bona et jura veniant destribuenda/ et destribuantur modo/ et forma superius declaratis/ Item etiam ad omnem ffraudem et suspectionem remouendas sanccimus statuimus et perpetuo ordinamus Quod si/ et quando/et quociens aliquis ex abbate seu canonicis dicti monasterii qui nunc sunt aut pro tempore fuerint infirmabitur et timebitur de ejus morte si et in casu quo ipse infirmus obmiserit inuentarium conficere Quod viuente ipso infirmo bona/ et jura sua omnia scribantur diligenter/ et inuentarientur per duos canonicos per conuentum eligendos Et ipsa bona atque jura in aliquo tuto/ et securo loco ponantur seu alicui secure persone comendentur Et si infirmus ad conualescentiam deueniet sibi dum sanitate fruetur integre restituantur/ Sin autem morti subcumbet bonis/ et juribus per eum possessis fiat vt superius est ordinatum/ Item etiam statuimus et perpetuo per nos/ et nostros successores ordinamus Quod quilibet nouus canonicus qui a modo se ad seruiendum dicto monasterio et ejus ecclesie fuerit admisus antequam ad receptionem super pellicii aut ingressum religionis admittatur prestet/ et donet ydoneam cautionem ad noticiam/ et cognitionem Abbatis/ et canonicorum de soluendo si et in caso quo approbatus fuerit in religione dictis abbati et conuentui Centum solidos barchinonenses terni infra tempus et seu tempora per abbatem/ et canonicos prefigenda Et ipsi Centum solidi per ipsos Abbatem et Canonicos conuertantur/ et conuerti habeant in emptionem alicujus cape ad opus sacristie dict monasterii/ seu in aliud pium opus dicte ecclesie ad eorum arbitrium/ et dispositionem Et vt predicte ordinationes atque statuto per aliquem infringi minime valeant seu reuocari ymo perpetuam obtineant roboris firmitatem statuimus et ordinamus Quod Nos dictus abbas et successores nostri in dignitate nostra abatiali quicumque fuerint juremus atque jurent et jurare teneantur antequam ad possessionem catrede ab-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

batialis nec aliorum jurium dicte dignitatis admittantur ad dominum deum et ejus sancta quatuor euangelia corporaliter tacta de tenendo/ et efficaciter perpetuo obseruando dictas ordinationes atque statuta et de non contraueniendo aliquo jure causa ratione siue modo Nos autem Guillelmus Abbas predictus verba ad effectum ponentes/ Nec non nos dicti Petrus Raimundus marti Prior et Elemosinarius/ Guillelmus de podio Camerarius/ Johannes de nauel/ Sacrista/ Berengarius oliueri precentor Anthonius alexandri infirmarius et Raphaell ferrarii canonici prememorati juramus sponte in animas nostras per dominum deum et ejus sancta quatuor euangelia per nos corporaliter tacta predicta omnia et singula nos semper habere tenere et obseruare/ et in nullo contrafacere vel venire aliquo unquam tempore aliquo jure causa ratione siue modo/ Volumus insuper nos superius dicti Abbas et Canonici quod presentes ordinationes auctentice inserantur et continentur in Capibreuio dicti monasterii ac de ipsis publicum et publica fiant et conficiantur instrumenta tot quot inde petita fuerint et haberi requisita Hec igitur omnia et singula facimus pasciscimur conuenimus et promittimus nos dicti Abbas et Canonici per nos et nostros quoscumque successores in manu/ et posse notarii infrascripti vt publice persone pro vobis/ et nostris successoribus ac aliis personis omnibus quorum interest/ et intererit legitime stipulantis recipientis et pasciscentis Actum est hoc in choro ecclesie monasterii sancti Vincentii Castri Cardone die veneris ora Terciarum seu quasi intitulata Vicessima Secunda mensis Decembris anno a natiuitate domini Millesimo Quadringentesimo Quinquagesimo Octavo Sig✠num nostri Guillelmi Abbatis Sig ✠✠✠✠✠✠ na nostrum Petri Raymundi marti Prioris et elemosinarii Guillelmi de podio camerarii Johannes de nauell Sacriste/ Berengarii oliuerii precentoris/ Anthoni alexandri infirmarii et Raphaelis ferrarii Canonicorum predictorum Qui hec laudamus concedimus firmamus juramus :— = Testes hujus rei sunt Petrus manyanachs de domo dicti domini Abbatis/ et Guillelmus Gual de domo Egregii domini comitis Cardone domestici et servitores :— = Sig✠num mei Johannis Amorosii regia auctoritate notarii publici Regentisque scribaniam parrochie monasterii sancti Vincentii Castri Cardone Pro Venerabili Sacrista dicti monasterii Qui hec scribi ffeci et auctoritate dicti Sacriste clausi cum suprapositis in linea quarta antecedentis pagine/ moni : — [63]

yo matia soler del loch de comabella canonge y prior del monestir del castel de cardona lany mil sinch cents et cinquanta y nou en lo mes de agost mori m.º yohan meix canonge de solsona abbat de dit monastir y yo com a prior regint lo abbadiat vagant la infermeria de ma propia auctoritat coli la enfermeria a m.º Pedro galue canonge la qual Collesio prengue m.º geronim alçina notari en lo mes de octubre any damunt dit aso he fet perque sie memoria per als esdeuenidors com lo prior pot collar tots los hofisis y presentar rectories y beneficis a fins ha tan i hage habat. [65]

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Un altre manuscrit català del *Flos Sanctorum*,

per Mn. Pere Pujol i Tubau.

Cal afegir a la crescuda llista de manuscrits en nostra llengua de la cèlebre llegenda de vides de sants, composta en el segle XIII pel benaventurat arquebisbe de Gènova Jacob o Jaume de Varazze o Voragine, l'interessant fragment descobert suara en el notable arxiu de la casa Deulofeu, de Puigcerdà, per mon entranyable amic Mn. Jaume Martí. La famosa compilació de les *Legendae Sanctorum*, coneguda també més tard amb el nom de *Legenda Aurea* i *Flores* o *Flos Sanctorum*, és estada tots-temps la lectura predilecta de la nostra gent, i no és rar, encara avui, trobar en els vells escons de nostres masíes, al costat del *Fra Anselm* i de la traducció catalana de les *Faules d'Isop*, qualque edició siscentista de la piadosa narració mig-eval.

En el curt espai dels segles XIV i primera meitat del XV foren compostos els set còdexs distints (junt amb el nostre) que avui coneixem, i en el mateix sigle de la impremta obtingué la citada versió dues importants edicions, una a Barcelona i altra a Valencia.*

El curiós fragment que avui tinc l'honor de presentar forma un plec tot enter d'un esplèndid manuscrit que segurament sería compost en la primera meitat del XV.^en^ segle. Són, en conjunt, vuit folis en pergamí, numerats (del clxxxxv al ccii inclusiu), que amiden 370 × 272 mm.; serviren de cobertes d'alguns manuals, i a causa del fregadiç que s'anà menjant la lletra, la part exterior dels folis primer i darrer resulta illegible. Es escrit a dues columnes, que compten quaranta cinc ratlles cada una i amiden 240 × 80 mm., amb un marge o espai que les separa de 12 milímetres. Té les inicials decorades, vermelles i blaves alternades, i els títols en vermell. Vegi's l'adjunta fotocopia d'una de ses planes.

En la quinta ratlla de la columna segona del foli primer, o sigui el clxxxxv

* P. José M.ª de Elizondo, O. M. Cap.: *La «Leyenda» de San Francisco según la versión catalana del «Flos Sanctorum»*. (*Revista de Estudios Franciscanos*, número extraordinario: abril y mayo de 1910.)

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

recte, comença la vida de Sant Crisògon, i amb les darreres paraules de la vida d'aquest sant (foli 1 vers) comença la present transcripció:

..... axi conbrach. Adoncs en dioclecia irat lo | feu degolar. lo cors del qual se buli en celsus | preuere. la interpretacio del nom. | Katherina es dita de cata. que uol dir tot | e de ruyna enquax que uulla dir uniuer | sal ruyna. cor tot edifici del diable ella en | derroca. Cor ella enderrocha hedifici de | superbia. per la humilitat que hac. ede carnal | cobea per la sua uirginitat que serua. ede co | bea humanal per so com totes coses mundanals | meysprea. Hon es dita caterina de cade | nata. per so cor ella fo asi cadena per bones | obres per la qual puia al cel. | La uida de | sancta caterina. | Katerina fo fila den | costi rey. e fo molt sauia en totes | les liberals arts. Hon com en ma | xensi emperador fees uenir totes les gents | richs e pobres en alexandria. per so que sacri | ficassen ales ydoles. E los crestians com | noy uolgessen sacrificar el los punia. etur | mentaue. Enaquel temps era sancta caterina en | edat de .xviii. ayns. e estaua en son palau. | e axi com ella hoy lo brugit. el la trames la mi | satger per uer. que era. Ecant ho sabe ella pres | alcuna companya del palau. escnyantse del sen | yal dela creu. e anassen la euiu que molts cres | tians eren turmentats emalmenats cant no | uolien adorar les ydoles. Perque molt irada | dix alemperador. Molts de bens auries en | aquex setgle. eenlaltre. situ conexies lo crea | dor dels cels. equet tolgesses dels deus. E | estat alaporta del temple. ella disputa molt | dela fe ab el el uense rahonablement. Ea | pres ella li dix. jot uul dir aquestes paraules | axi com saui. per qual raho has feta aiustar | aquesta multitut de gents. per colre la folia deles | ydoles. Efas tu marauey-lles daquest tem | ple qui es fet per home. ne del seu manament | quis mira com auent. bet pots mils marauey | lar del cel e dela terra. edela mar. ede tot | so que en els es. que tant es bel. etan resplan | dent que han durat del comensament del | mon aensa. sens tot minuament. per que | demana qui ho a tot fet. Ecant lo auras | conegut tul adora. el glorifica. cor el es deu | (2.ª col.) dels deus. esenyor dels senyors. Hon com | dela encarnacio del fil de deu disputes | sen sauiament lemperador esbalayt noli | poch respondre. Mas que li dix. Calla | fembra lexa nos fenir aquest sacrifici. | een apres nos te retren resposta. Emana | que fos aduyta al palau. eque hom la gu | ardas be. emaraueyllas molt de la sua | sauiea. edela sua belea. Ecant lempera | dor fo uengut al palau. el dix asancta cate | rina. Nos hoim les tues paraules esom | molt maraueyllats dela tua sauiea. | mas cant nos erem occupats en los sacri | ficis dels deus no ho pogem de tot enten | dre. Perque io are uuyl saber del teu | linatge qual es. Adoncs sancta caterina dix | escrit es. Not lous net uules encol | par. aso fan los fols los quals trebayl | la uana gloria. dicte lo meu linatge. e | no per inflament. ne per uana gloria. mas | per amor de humilitat. Sapies que io son | caterina filla del rey contasti. qui son nudri | da axi com tu ueus. totes les mies riquees | del mon he io meyns preades. eson uengu | da al meu senyor ihu xst. Els deus que tu cols | no poden a tu aiudar. ne als altres. Alquet | dix lo rey. Si axi es com tu dius tot lo mon | erra. e tu sola dius ueher. Con tota pa | raula estia en boca de dos ho de tres tes | timonis. si tu eres angel o uertut celes | tial. encara nuyl hom not deuria creu | ra. veges quant meyns te deu hom creu | re tu qui es fembra freuol. Al qual dix | ella. Iot prec emperador que not leys uen | çre ala tua ira. cor no deu esser en corat | ge dome saui tribulacio trista. Eaxio | diu

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

lo poeta. perque si tu reygs per ton corat | ge seras rey. esit reygs per cors seras seru. | Adoncs lo rey dix que io ueyg que per ta saben | tia· nos cuydes enganar ab tos eximplis | dels filosofs. Perque io uuyl que tots los | mestres de la mia terra uengen en ale | xandria. Adoncs uingeren .lª. ma | estres qui eren molt sauis. als quals dix | lemperador. Enpoder de nos es .iª. fedri | (fol. clxxxxvi r.) na qui es molt sauia. e confon tots nostres | sauis. Ediu quels nostres deus son diables. E | si la sobrats ab gran honor uos nirets en | uostres partides. Adoncs els digeren. venga | dauant nos enos faremli conexer que hanc | nul temps nouiu mes homens sauis. E | cant la uerge sabe ques deuia ab els dispu | tar. ella comana adeu. e estechli dauant | .i. angel dedeu qui li dix. Que estages forta | cor ellals sobraria. els faria martirs de | deu. Hon com ella fos aduyta dauant | los maestres. ella dix alemperador. per qual | uolentat contraposes .l. mestres auna fem | bra. els promets guardo per lur uictoria. | eami no promets re si iols uens. ans me | forçes dela bataylla. Mas adeu ihu xst. | sera sabnos. (sic?) qui es espausa e corona daquels quis | combaten per ell. Hon com la uerge dispu | tas ab los maestres sauiament confuses | los te retre. per manifestes rahons. E els | tots confuses nos saberen ques digessen. ans | estegren axi com amuts que no parlaren negu | na cosa. Perque lemperador fo molt irat con | tra ells. eblasmals fort uilment. edix lus. | O defustruts (?) com sots uensuts per .iª. infan | ta pimçela. (?) qui noa edat queus uençe ne apo | derar axius deges per uiues rahons. Per | que la .i. daquelsli respos. Senyor empera | dor sapies que no es estat encara nuyl | hom carnal quens pusca auer sobrats. | per paraules. ne per disputacions que ab | nos aia uolgut contendra. que nos nol. | aiam uençut. sino tan solament aquesta don | zela quins ha donades a entendre rahons | uiues del spirit sant. qui aella fa parlar | e aiuda contra nos altres. Perque es ueritat | ecreem tot quant ella dauant tu no as dit. | Econtra ihu xst. que ella ha anomenat no | auem boca dobrir. ne de paraula recomptar. | Perque creem nos detot entot que es uer deus | uertader. ealtre deu noes mas aquel tan | solament. Empero deymte que si tu nos | mostres. onos fas mostrar altre deu | qui sia millor que aquel. sapies que nos lo | creurem e lexarem xst. Ecant aso hoy lempera | (2.ª col.) dor fo molt irat emana que aquels sauis fos | sen encontinent tots cremats el mig dela | ciutat. Perque la sentencia fo donada contra | els que rehebessen martiri. E la sancta uerge | confortalos diligentment. els instruy enla | fe. eque reebessen lo martiri pacienment. | On els ab bon coratge e segur rehebe | ren lo martiri que foren cremats. Si que | molta gent uisiblement uehheren les lurs | animes puiar al cel. Enapres lempera | dor feu se uenir dauant si la uerge. e dix | li humilment quaix que la poges tornar asi | e a se creensa. Ouerge generosa perque no | dones conseyl ala tua iouentut. eala tua | ballea. eno uuyles morir atan cruel mort | Eio manare que sies nomenada per tot lo | mon dona mia. E fare fer .iª. ymage que | estiga en lo temple feta ala tua semblan | sa. ela fare ahorar ales mies gents axi com | adeus. Respos la uerge edixli ami tu no uul | les dir aytals coses que io sia fembra ede | sutil enteniment. e sia esposada ab ihu xst. | qui es lo meu deu. ela mia gloria. ela mia | amor. E tu ne negun altre nom poria | partir del per turments ne per morts que io | poges rehebre ne tu donar. io no uuyl | esser dona tua. ne que tu ages part en | mi en neguna cosa. Perque lemperador | molt irat dix a sos homens. man nos que | la batats ab uerges espinoses. entro | quels budels li isquen. Epuys que la | metats en lo carçre. Perque ella fo | batuda molt

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

cruelment. e puys fo me | sa en lo carçre escur. Emana que hom no | li donas a meniar. ne nul hom la uaes fins | a .xii. dies que el seria tornat dun loch | on anaua dins la sua regio. Mas la | regina muller del rey hac gran pietat | dela. eanala uisitar en lo carçre ab lo | maioral dels caualers. qui auia nom pro | firi. Eenhora de miga nit entraren | en lo carçre hon era sancta caterina. Eaxi | com entraren ueeren tan gran claredat dins | lo carçre que tots los esbalay. Eueren | aqui angels qui huntauen les nafres asancta | (foli v.). Katerina deques maraueyllaren molt. | E sancta caterina preycals e dixlus efeulus | entendre la deitat. ela trinitat de deu. ela | encarnacio de ihu xst. Els bens els gogs | que auien aquels qui ael se atanien ne creyen | enla sua passio per aytal senyor quils tenia | apareylada corona desus el cel. on uiuen | tots temps perdurablement. Ecant la regi | na een profiri agueren aso hoyt. en pro | firi se gitta als peus de sancta chaterina. Ere | bela fe ab .cc. caualers. efo fet crestia | ensa consciencia. Eihu. qui aiuda als seus tra | mes a sancta caterina per tots aquels .xii. dies que | meniar del cel ab una coloma molt res | plandent. Eacap de .xii. dies ihu xst. apa | rech asancta caterina ab molt gran multitut | dangels. ede uerges. edixli. Ouerge | chaterina reguarda eueges lo teu crea | dor per lo qual soffers trebayls. eesta fer | ma cor io son ab tu. elexala ab gran luor (?) | econfortada. Ecant lemperador fo uen | gut en la ciutat. el la uenir dauant si. euiu | la molt bela e molt resplandent ab alegra | cara. Epensas que alcun hom dela sua casa | li ages donat que meniar. efeu pendre les | guardes del carcre etortorar molt re | geament per saber la ueritat del fet. mas la | uerge li dix. Sapies emperador per cert | que io no he re meniat. del meniar celestial que | ihu xst. lo meu senyor ma tota hora enui | at. eaquel meniar ma sostenguda ema deliu | rada de mort emfa estar alegra. E | lemperador dixli. iot prech que tu fasses aquello | que iot prege. e not cuyts quet tenga per | seruenta. ans te tendre com a regina. per | raho dela tua gran balea. eregnaras lo | meu regne axi com mi mateix. Alqual respos | la uerge. e dix. Iot prech que tum diges enta | leyaltat. qual deig io elegir per marit eper | rey. entre deu ihu xst. qui es tot poderos | eglorios. ees perdurable. O tu qui es home mor | tal uil eleyg. Adoncs lemperador dix. ffem | bra de dues coses clig qual te uuylles. ho | que sacrifics als deus meus per tal que uiues. ota | pareylla de sofferir turments. perque lauer | (2.ª col.) ge li respos. Aytals turments com te uuyl | les me te senes triga. cor altre deu no | desig sacrificar sino lo meu deu ihu xst. | euuyl morir per el. Adoncs lo mayor dom | conseylla al rey que faes metra sancta cate | rina en .iiii. rodes de ferre claualades | ab claus aguts. Eaquis rompia tota a | peces. Eaxi fo fet quel rey feu aperey | lar les rodes. efeu ligar sancta caterina de | dins. Mas la uerge prega humilment | ihu xst. que faes per la sua misericordia. que aque | les rodes fossen destroydes. Per tal quel po | ble se conuertis cant uerien lo seu miracle | Efeta la oracio .i. angel uench del cel. qui re | gira les rodes per tal uigor. que .iiii. milia | homens aucis. enforen aqui mateix fe | tes peçes menudes. Ecant la regina | uiu aquest miracle eauia celat son corat | ge. mantinent repres molt fortment lemperador | dientli. Que no deges esser tan cruel enues | aquella uerge. ne enues los crestians. que mal | lin poria uenir. Perque lemperador conech | que la regina era de la fe de ihu xst. Ema | na que hom li tolges les mameles. Ecant | fo amenada al martiri. prega sancta caterina | que pregas deu per ella. Esancta caterina li | respos. not temes regina amada. cor | lo deu meu e teu per qui tu prens martiri ta | apareyy-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

llada uida perdurable. Eaxi la re | gina fo degolada ab .cc. caualers que sancta | caterina auia conuertits. Epuys lem | parador feu se dauant si uenir sancta ca | terina. e dixli que la faria regina edona. esi | no ho fas ades te fare tolre lo cap. Esancta | caterina respos. ffe de mi so que uulles que a re | not consintre. Eaxi com fo aduyta alloch | per degolar. ella feu oracio adeu dient. Que | aquels qui aurien memoria de la sua passio | Ea tota pressona que prech per alcuna ne | cessitat que ho acap. Perque tantost ella | hoy .iª. nou qui li dix. Vme amada mia | que la tua oracio es exoyda. e axi ella fo dego | lada. Edela sua nafre isque let. Elos | angels de deu portarenla en .i. munt qui es | appellat sinay .xx. iornades dela hon | (fol. clxxxxvii r.) fo degollada. E aqui fo per ells honradament | sebulida. e del seu uas hix continuament oli | qui sana molts malaltes. La uida de sant | sadorni. | Sadorni fo ordonat | en bisbe. efo trames en la ciutat | de tholosa. Ecant el entra per la | ciutat. les ydoles perderen lur poder que no po | geren parlar. Perque .i. dels gentils dix que | sino auceyen sant sadorni. que nols hobey | rien los deus de reque uolgessen. Perque | els prengeren sant sadurni. eligarenlo tot a .i. | tor. erocegarenlo tant per la uila entro quel | cap se parti del cors. Edues fembres pre | seren lo seu cors amagadament. emese | renlo en .i. loch pregont sots terra per paor | dels gentils que nol trobassen. Eanapres fo | mudat en .i. loch pus honrat. ffo altre | sadorni qui fo turmentat per lo pretor de roma | en moltes maneres.epuys fo degollat. | ffo altre sadorni en affrica qui fo germa | de sent sicur. qui pres martiri ab son germa | ensemps. eab en reuocat. eab .iª. germana | sua. qui auia nom na felicita. eab na perpetua | la passio de les quals es colta en altre temps. Elo pretor de roma dix a aquests sants que saeri | ficassen les ydoles. esino quel farien turmen | tar. Eels resposeren que no eren els homens | per sacrificar demonis. perque lo pretor los feu | metre en lo carçre. Ecant lo pare de sancta | perpetua ho sabe. el sen ana al carçre edix | asa filla. Que has fet com has pogut deson | rar lo teu linatge. qui hanc nul temps no | fo desonrat ne mes en preso. Mas pus que | tu crestiana es. sapies que ta rancare los | huyls dela testa. Eexi fora del carçre eco | mensa fort a cridar eabraydar. Esancta perpe | tua comta asos compayons que ella auia uis | ta la nit .iª. uisió. Que .iª. scala molt alta e | dreta. tenia la .i. cap el cel. elaltra en terra | Eera tan streta que non podia puyar sino | .iª. persona poca. edela part dreta edela si | nestra eren ficats coltels de fer reben aguts. | Eestauen enguisa que tota persona que | enaquella escala puias. no pogre esser que gar | das en altre loch sino ues lo cel tot dreta (2.ª col.) ment. Edeius aquella escala auia .i. drac | molt farestech. eper tamor daquel tot hom | auia reguart de puiar enla escala. Eque | sent sadurni nauia uist puiar. eque reguar | da aella. easos companyons. Els deya no | aiats pahor daquel drago. eestats segurs per | tal que puscats esser enpareys ab mi. Ecant | asso agren hoyt los companyons de sancta perpetua | faeren gracies adeu. per so cor eren appareyllats | amartiri. Enlo cendema foren ame | nats dauant lo iutge. Eel iutge dix a sancta | felicitat. tu as marit. eella dix hoc. mas | nol prenre com noes crestia. ees perdut en | locors een lanima. Ages merce de tu dix lo | iutge. pertal que uiues. cor uiares mes que sies | preyns. eno uulles dampnar tu matexa. | ne donar amartiri so que en ton uentre | es. Eella li respos. ffe demi so quet uulles | que no obeyria atu.ne a re que teu sia. Ena | pres los seus parents li uengren dauant | qui li aportaren .i.seu fil poch. edigerenli que | li prenges pietat daquel infant qui no uiuria | apres ella. Adoncs ella

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

nol uolch sol guar | dar enla cara. ans estech pus ferma en | son bon preposament. Edix partits uos de | uant mi que no se quius sots. Ecant lo iutge | uiu la sua fermetat. feula batre re | geament ella esos companyons. Epuys | feulos metre en lo carçre. en lo qual carcre | faeren oracio adeu que uolges que sancta felicitat | emfantas. Per que ella tantost infanta | .i. bel fil que auia encara aportar .I. mes | eaqui mateix ferenlo crestia. Ecant ages les | dolors dixli. que sera cant seras dauant lo iut | ge. que are tan gran pena has. Eella respos | lo are soffir per un. mas lauors deus ho | sofferra per mi. El iutge feu deuorar | setir esancta perpetua ados leons. efeu | deuorar sancta felicitat. esent reuocat ha | altres dos leo parts. Efeu degolar sant | sadorni. La uida de sent Jacme especeyat | Jacme martir ac sobre nom entay | lat efou de molt noble linatge | epus noble per fe. efo de nobles pa | rents de persia. E son pare fo | (foli v.) crestia. esa muller fo molt bona crestia | na. Sent iacme fo priuat del rey de per | sia. eprimer enla cort entre los barons no | bles. Esdeuench se que per conseyl del rey | adora .iª. ydola. Ecant sa mare esa muler | osaberen eles lo reprengeren. eli digeren com | podia auer feta aytal cosa. que adoraua deus | mortals. e desenparaua lo deu de uida. E | cant sent iacme ho hac entes ploras molt | es penedi. Edix quant me seria deus estr | ayns siuos sots mare emuller mia ami | estranyes. Per que per aquesta raho el se tur | menta molt per la sua error. E cant lo rey sa | be que sent iacme era crestia. ellos feu uenir | dauant edixli. Es tu natzareu. Esent | iacme li dix. Nom diges encantador que no | fuy hanc adoctrinat en aquexa art. Perquel | rey li manassa de mort. Esent iacme respos | fe quant pusques que io menyspreu tes | manasses quel uent que passa con ala... | El rey li dix no uulles parlar folament | per tal que no muyres amala mort. Esent | jacme respos. Lo que tu appelles mort ap | pel io uida. perdurable. cor sapies que tost | resuscitare. Con so dix lo rey pots tu dir | que mort sia uida. cor no es negun princep | ne negun baro. que per re daquest segle | uolges pendre mort. ans la tem de tot | en tot. Eel dix. Nos no temem mort. ans | passam de mort auida. Perque lo rey | dona sentencia que fos tot peceiat. Hon | com los homens qui estauen entorn se | plorassen per la sua passio. El lus dix | No uullats plorar per mi. mas plorats | per uosaltres mateys qui romanits en per | dicio. que io uagmen asaluacio durable. | Adoncs los iusticiers li tolgeren lo polze | de la man dreta. Perque sent. jacme. crida. | O ihu xst. de natzaret reib lo ram del | arbre de la mia miseria. cor per cultiua | ment dela uinya es tallat lo brot dela | serment. eque daqui auant cresca esia coro | nat pus abondament. Els iustiers di | gerenli. Jacme. fe ala uolentat del rey eel per | donar ta. eferta mayor en sa cort axi | (2.ª col.) con solies esser. Adoncs sent Jacme. respos. | edix. Si lasermenT qui es fust sech brota. | quant mes deu brotar lome feel. qui es brot | dela uera serment de ihu xst. Adoncs lo rey | li feu tolre laltre dit dela ma. Perque sent | Jacme. dix. Ara es senyor meu dos rams que | planta la tua ma dreta. Puys li tolgren | lo ters. eel dix. de tres temptacions son io | deliurat senyor. perque beneesch lo pare. el | fil. el sant sperit. euagen aquests tres rams | ab los. tres infants qui foren mesos | el foch. Enapres lo rey li feu tolre lo .iiii. | dit. Perque sent jacme. O faedor dels fils dis | rael qui es pronunciat enla .iiii. bene | diccio reib del teu seru la confessio del | quart dit. Apres li tolgren lo .v. dit. perque | el dix. Are es complit lo meu goig. Adoncs | lo rey li dix. Perdona ala tua anima per | so que no peresca ans que no perdes los al | tres dits delaltra ma. Perque

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

sent. Jacme. li | dix. E no sabs tu que con los pastors | tonen les oueylles. que la lana lus tonen | e puys iaquexen los anar lo cors. Quant | mes deig io donques uoler que la mia la | na sia tolta del cors. so son los membres | epuys iaquits anar lo cors metre sots terra | ela mia anima ira adeu. Adoncs | lo rey li feu tolre lo dit menor dela ma | sinestra. Perque sent jacme. dix. atu sen | yor confes qui uolgist esser sotil crea | tura per nos e io uul que lo meu cors | sia sotilat eapoquit per la tua amor. | Enapres li tolgeren laltre dit. perque el dix. | Set uagades he loat tu senyor en .i. | dia. puys li tolgeren lo. viii .dit. Perque | el dix. Enlo .viii. dia fo circumcis ihu xst. | perque io do lo .viii. dit per la circumcisio per | conplir les legals maneres dela lig. e | placia a tu senyor que la anima del teu | seru sia ab tu. eueia la tua bela cara. Enapres li tolgeren lo .ix. dit. perque dix sent | jacme Enla nouena hora del dia ihu | xst. enuia lo seu sperit alcel estant enlacreu | perque io senyor en la dolor del nouen dit | me confes atu et fas gracies. Ena | (foli clxxxxviii r.) pres li tolgren lo .x. dit. Perque sent. jacme | dix. Lo .x. menbre es en los manaments | de ihu xst. Adoncs dix .i. home que li esta | ua de costa. O molt amat. jacme diges so | que uolra. efe so quel rey te manara per so que | uiues. Alqual sent. jacme. respos. Jous dic que | noes ferma anul hom dissimulacio. e | maiorment aaquel qui posa la ma alarada | eguarda aenrera. eaytals no son coui | nents dentrar enlo regne dedeu. Adoncs | li tolgren lo dit maior del peu dret. perque | sent. jacme. dix. Lo peu de ihu xst. fo foradat | que nexi sanch. Eenapres li tolgren lo segon | dit. epuys tots los altres dits de tots los | peus. Hon sent. jacme. loaua deu tota uagada | Enapres li tolgren lo peu dret. epuys lo | sinestre. E sent. jacme. dix. Tu es senyor qui | fas maraueles. exoix mi e saluem. Puys | li tolgeren la ma dreta edix Senyor per la | tua misericordia sia senyor que aiuts. Ecant | li tolgeren la sinestra ma. el dix tues deu | uiu. Ecant li tolgren lo bras dret. el dix. | loa la mia anima lo senyor Puys tolgrenli | lo bras sinestre. Puys tolgrenli la dreta | cuxa entro en les anques. Adoncs sent. jacme. | crida per gran dolor edix. O senyor deu ihu | xst. aiudam cor enreuironat man los | plors de la mort. etu senyor uestir mas | de nouela carn. que no pora esser nafrada | per negun. Adoncs lo iaquiren aqui quax mig | mort. Eapres poca hora tolgerenli la cuxa | sinestra. perque sent. jacme crida e dix. O senyor | deu ihu xst. exoumi tuqui es senyor dels uius | edels morts. cor io son caedor axi com casa | qui no ha pilars. né colones enques soffi | ra etre la mia anima senyor deus ihu xst. del | carçre. Ecant ell hac dit aso .i. home li | tolch lo cap. efo sebulit lo seu cors hon | radament per los crestians. sofferi passio | en lo .v. dia deles kalendes de deembre. La uida | de sent pastor abat. | Pastor abat | estech en lermitatge molts ayns | en gran abstinencia. per que resplandi | per religio eper sanctitat. Hon com la sua | mare els seus frares lo uolgessen ueu | (2.ª col.) re no ho podien fer. Vn dia que el anaua ala | esgleya li uengren dauant ha encontra. per que | el comensa affugir. esen entra en .iª. case | ta sua. etanca be la porta. Perque la mare | estant ala porta crida e plora. edix que li | obris. Perque sent pastor uench a ella edix | li. E perque crides ueylla. Ecant la mare | hoy la ueu de son fil crida pus fort eplo | ra regeament dient. ffil iot uuyl ueher | quina cosa es. Cor si io not ueig. dicte | que io no son ta mare. ne talete. Jassia aso | que sia ueylla. Alaqual respos sent pastor. Uols | me ueher enaquest setgle hoen laltre. cor | si sofferir ho pots que nom ueges asi enlal | tre setgle me ueuras daso sies certa. Per | que ella li dix. Si iot puch ueher en lo cel | not

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

uuyl ueher asi en aquest mon perilos | Eaxi la mare tornassen ala sua casa. | Hon com lo pretor dela terra hoys dir la ho | nesta uida que sent pastor fayia. desijal a | ueher molt. esent pastor nos uolch ne | guna uagada demostrar ael. Perquel | pretor pres .i. seu nabot fil de sa germa | na. axi com si fos mal feytor. el mes en .i. | carsre. Edixli. Daqui no exiras entro que | sent pastor me uenga pregar per tu. eio de | puys iaquirte. Perque la mare del infant | uench a sent pastor edixli molt cridant. | que la deges hoyr de ses cuytes. eque li deges | obrir. eel no li uolch respondre. Perque | ella li dix. O tu saui germa si auies les | entramanes de ferre. elo cor daçer. al | meys deuries auer compassio emerce | dela sanch tua. Soes asaber dun fil que ioe | Esent pastor respos. io noe engenrat | negun fil. perque dolor ne deges auer. Ela | dona sen torna al pretor com noli auia uol | gut alre respondre sent pastor. Eel pre | tor li dix. Ve tornaten ael edigesli. Que | almeys quem diga que iol lex anar per la sua | amor. Perque la dona sentorna a sent pas | tor. edixli so quel pretor li auia dit. Esent | pastor resposli. Que escriuis be ediligen | ment la colpa del infant. esi era digna | de mort que moris. en altra manera fassen | (foli v.) lo pretor ques uulla. Aquestes paraules hoy | des lo pretor gitta linfant. dela preso. cor | no era colpable. Sent pastor ensenya | als seus frares ques guardassen eque agessen | discrecio. euolgessen auer pobretat en | tribulacio. cor aso son obres de uida ales | animes. ffo demanat sent pastor de | la paraula dela uangeli. Qui serau ab son | frare. Eel dix. Per re que ton frare ta greu | ge not irasques contra el. entro que luyl dr | et ta ranch. Mas sis uolia partir de tu | segurament te pots ab el crexer. Dix | sent pastor. Quis clama ho es turmentador | no es monge qui te en son cor rancor. De | manali .i. frare que faria de la heretat que li era | iaquida. Respos sent pastor. Sit dic dona | la apobres seras segur. fen quet uulles io | no he altra raho. ffo .i. frare qui auia fet | .i. gran peccat. euolch fer penitencia per | .iii. ayns. edemanan de conseyl sent pastor | si seria massa tres ayns estar enpeni | tencia. Eel respos. Que gran cosa seria ha | home que uolges fer etenir penitencia com | plida .i. ayn. Perque homens qui dacostali | estauen digeren. que no tan solament .i. ayn | mas .xl. dies seria molt. Perque sent pas | tor li dix. Abasta que uules perdonar atos | mals faytors. epenit te de tos peccats. e | abstinte de mal parlar en ton coratge. | efe penitencia tan solament per .iii. dies. e | seras ab deu en lo regne seu. La uida de | Johan abat. | Johan abat ab en | pifani com .xl. ayns ages estat en | ler mitatge. demanal quant hi | auia prestat. Erespos pusque comen | se ha esser hermita sol nom troba men | iant. Eiohan respos. nemi fallo. Sem †blant legim que cant epifani bisbe donas | carn an ylari abat. Respos. Perdonem fra | re cor puys que rebi aquest abit. no menie | re que hom aucies. E respos lo bisbe. De | puys que io pris aquest abit. no iaqui negun | dormir qui ages re contra mi. ne io dor | mis que ages res contra negu. Laltre res | pos. Perdonem meyllor es que mi. Volch | (2.ª col.) sent iohan asemblansa dangels enten | dre deu. edespuyllas efeu .iª. setmana | en lerm. Econ ages gran fam. eles ues | pes eles mosques lo fiblassen torna eto | ca ala porta de son frare. E aquel respos. Qui | es tu. Jo son iohan lo teu frare. dix aquel. | No es tu mon frare. cor iohan angel es | tornat. eia no esta entrels homens. E | iohan dix. Verament io son. Elaltre noli | uolch hobrir. eiaquil de fora entro al ma | ti. epuys hobrili. Edixli. Si tues home | mester has atrebayllar don uiues. Si | es angel hobs has ha estar en cella. El | respos. Perdonem frare cor peccat he. E | cant se moria pre-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

garenlo los frares quels | iaquis alcuna paraula bona per heretat. el sus | pira edix. No fiu hanc ma propia uolentat | eno mostre re que io primer no ho faes. | La uida de moyses abat | Moyses abat | dix a .i. frare qui li demana ser | mo. Siue esta enla tua cella. e | deus ensenyar ta tals coses que no uist hanc. | Esdeuench se que .i. monge del monestir | de sent moyses dix. Que uolia anar enegipte. perque sent moyses li dix. Ffrare noy | uages. cor iassia que tu sies ueyl. can seras | la tu cauras en peccat de fornicacio. El | frare li dix. Moyses lo meu cors es mort | eno es temps en mi de deuocio. Eaxi lo fra | re ueyl sen ana en egipte. ehac a fer ab .iª. | fembra de que hac .i. enfant. Ecant linfant | fo nat lo monge qui era ueyl lo pres el basa | el abrassa. Ecant uench .i. dia que era | gran festa. el entra ab lo infant en los bras | sos enla esgleya. Edix atots. Veets aquest | infant, fil es dela desobediencia. guardats | uos frares en asso que io he fet enla mia ua | lea. epregats deu per mi. etornassen enla | sua cella estant enlo preposit primer. Vn. | altre ueyl dix asent moyses. O senyor abat | io son mort. Essent moyses li dix fil con | fesset. cor si tu dius que es mort. lo diable | es uiu. Lig se en .iª. ystoria que frares | qui eren en .i. monestir parlauen dun al | tre frare daquella matexa orde qui era fort | (foli clxxxxix r.) peccador. Ecant lo reprenien de sos falim | ents el calaua que no sonaua molt. E .i. dia | pres .i. sach ple darena eposalse derera a | les costes. Edaquela arena porta .iª. poca da | uant los pits. els frares demanarenli perque | ho feya. E el dix lus. port la per los meus | peccats qui son tants com enaquesta arena ha | grans. eport la derera per so com se tenen ales | costes ficats. Ementre .i. tench la arena | remembrem e consir losme. e cogit me que | fort son peccador. Ela arena que port da | uant enlos pits. son los peccats dels meus | uehins edels meus companyons que io cogit | aquels quels pusca instruyr apenitencia ea | uia de salut. eprec deus mes per els que per mi. | Cant labat moyses fo clerge lo bisbe de | la ciutat li dix. Abat tues fet blanc. Esent | moyses respos. Senyor si io son blanch de | fora. dins el cor son negre per mos peccats. La uida de sent arseni abat. | Arseni de | mentre que estaua en son palau el | pregaua deu que fos endressat a | la sua salut. Ehoy .iª. ueu qui li dix. Arseni fug. | als homens eseras saluat. Perque el fo uida | de monge. eaxi com el horaua el hoy .iª. ueu | qui li dix. Arseni. fuig. ecala. eposat. | Ligse aqui mateix daquest repos que com | .iii. frares fossen fets monges. la .i. elegi | aytal obra. Que trebayllas per lo trebayl | dels homens. eque sa obra poges plaer | atots. eque faes pau entre enamics. El | segon monge que uisitas los malaltes. | Elo ters uolia esser sol en pau. Perque | lo primer uolent conplir son offici no poch | acabar que poges fer obra que atotes les gents | fos plaent. Elo segon no poch conplir | son coratge de uisitar los malaltes tants | eren. e de tantes malalties. Eaquests .ii. uengren sen alters frare qui uiuia sol en | hermitatge. Edigerenli que aso que auien | comensat de fer. que no ho auien pogut acabar | Perque el pres dauant els .iª. scudela plena | daygua. efoula moure .i. poch. elaygua | torna terbola. Edepuys laygua se sua | ua etorna bela edix. O frares amics meus | (2.ª col.) ueiats com es reposada ara laygua que io a | uia escomoguda. axi es daquels qui estan en | tre los homens. que per lo torbament dels no | poden ueer lus peccats. ne complir negu | na bona obra. que sia abe ne aprofit dela | lur anima. E com se partexen de les gents la | uors uehen lurs peccats. Sent arse | ni troba troba en lo boscatge .i. home | qui estaua axi com a bestia. tot nuu e menia | ua erbes

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ecorrech li derere per quel poges acon | segir esaber qui era dientli. Ho home es | perem que per deu ihu xst. te daman het prec | que taturs. Eaquel home li respos. Si tu men | calses per ihu xst. io fug per la sua amor que no | uuyl que ta costs ami. Esent arseni cant | uiu que aquel home nol uolia esperar. despu | las .iª. grossa gonela que uestia. per so quepus | leugerament lo poges atenyer. Ecant aquel | home lo uiu despullat dela materia del mon | Esent arseni cant se fo acostat ael dixli | Home precte quem demostres enquina ma | teria pore io esser saluat. Elome li dix. fug | als homens ecalla. Vna fembra molt | noble uench alabat sent arseni *per* so quel po | ges ueure. euench ab precs den theophilo | archabisbe. eel en neguna manera nos | uolch demostrar aella. Sent arseni | auia en custuma *que* cascun dissapte aues | pre estenia les mans enues lo cel. eesta | ua axi entro al dicmenge mati quel sol li | donaua enlacara. een aquest bon prepo | sament el fina. La uida de sent agathon | Agaton abat per .iii. ayns tench | ques metia en la boca sua .iª. pedra | per so que calas. E .i. frare del mo | nestir dixli. Tu el ase estats en .i. esta | ment. cor lase soffer iniuries enos tor | na. eesta mut. que no parla. en axi ho fas | tu. Sent agathon en aytant com esta | ua ala taula meniant. no deia neguna re. | Perque li demanaren los frares. con podia | esser que el no responia a aso que hom li de | manaua si bes meniaua. Eel respos. jo | he mon preposament en alre si bem menuch | epodria tota bia bona pensa si acascun (foli v.) de uos altres respondre. ffo demanat | sent agathon. qual uertut era maior que | hom obseruas tots temps. e fos mils plasent | adeu. Eel respos oracio deuota. cor per oracio treballa hom en pregar nostre senyor. | elos demonis ne fugen. elos peccats ne pre | nen remey. Etot hom que perseuera en oracio | fa obra de gran bataylla.. So es ab lo demoni | eab lo mon. Vn frare demana | asent agathon. en qual manera poria pus | fermament estar ab los frares. e el li dix. | ffil esta ab los frares axi. com aouella. e | gitta ira de ton coratge. cor no es aho | me pijor passio que ira. cor la ira es engen | radora de totes passions. cor si lome iros | resuscitaua els morts no plauria adeu | ne als homens per raho dela sua ira. Vn | frare iro dix. Si sol estaua nom poria | enfelonir. E .iª. uagada que era sol om | pli .i. cantarel daygua euessas. homplil | la segona uagada euessa. omplil la tersa | euessa. eel fort felo trenca lo cantarel. pu | ys torna asi mateix quel diable quil feya | enfelonir com era ab los altres lo feya en | felonir tot sol. Sent agathon era sa | ui aentendre. eno era pereros atrebay | lar. eera escas en son condit. Ecant se | dech morir estech en .i. loch que nos moc | .iii. dies ab los huyls uberts. Ecant los | frares li cridassen el responia. jo estich | dauant lo juy de deu. Perque els digeren. E | com pots tu auer pahor del juy de deu | qui tots temps estagist en ton bon preposa | ment. enos no cuydam que ages falit con | tra deu. Sapiats senyor que uer es que | iom son trebayllat en obseruar los ma | naments de deu en tot mon poder. Mas com | io sia home carnal no se si son estades | plasents a deu les mies obres. Perque | els digeren les tues obres te fan testimoni | que son estades plasents adeu. perque | te aportaran al seu regne. Esent agaton | respos. jo no ho presomesch tro que sia | uengut dauant lo meu senyor. Corno | es lo seu juhi aytal com aquel dels homens | (2.ª col.) E cant lo uolguessen mes demanar res | pos. fetsme amor eno parlets ab mi. | cor afaenat son. perque el ab goig trames | a deu lesperit. La istoria de barlam. | Barlam hermita del qual com | pila la sua uida en iohan da | masceu ab molt gran estudi | obrant ab la diuinal gracia dient. que | sent iosafat

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

conuerti son pare qui era rey | ala fe de ihu xst. Lo qual rey estaua | en india. Eauia nom auenir. Eaqui | auia molts crestians monges. Eaquest | rey perseguia los crestians tan fortment | quels gitta de tota la sua terra. los uns | ab manaçes. los altres ab turments. | Esdeuench se que .i. gran amich del | rey qui era primer en lo palau del rey fo | mogut per diuinal gracia. edesempara | lo rey. etotes ses possessions e feu se hermita. | Ecant lo rey ho sabe feulo cercar | eamenar dauant si. Hon com lo rey uees | uestit ab uil gonella. euils uestiments | emagre per fam. edescolorit. el li dix. O fol | com as pogut desemparar tanta de benauy | ransa que solies auer en mon regne que | eres primer honrat dauant tots los altres | Eara tues liurat afam e a desayre. | Alqual aquel respos. O senyor rey uols saber per | qual raho he desemparat tu. eles riquees | d'aquest mon. sim uols escoltar ioto dire | ab quem fasses .iª. cosa que iot dire. El rey | d.x. Qual cosa uols que io fassa. Dicte que | gits de ton cor dos enamics que portes | ab tu. Soes ira ecobea. Esi aquests dos | enamics leues ehostes de tu. iot res | pondre a tot so quem uolras demanar | e que en tu sia sauiea. eagualtat. | Perque lo rey li respos. iot dic et promet que | gittare ira ecobea de mon conseyl. e quey | fassa auer sauiea eagualtat. Perque lo | bon hom li comensa adir. Los no sauis | menyspreen aqueles coses qui son. eaxi | com si eren ses forsen de perdre. Mas aquel | qui no testara la dolsor daquelles coses qui no | son apendra la ueritat. Enapres li par | (foli cc r.) la dela incarnacio de ihu xst. ede tota la | fe dels crestians be acomplidament. Ecant | lo rey ho entes fo molt irat eescomogut | euolch lo ferir. mas abstench sen per so | que li auia promes que partiria ira de son | conseyl. Mas dix li. partixte dauant | los meus uuylls que iames not uege. per | quel sant hom se parti del torbat. per so | cor no auia pres martiri. Eenapres | lo rey qui nuyl temps no auia haut infant | hac .i. fil de sa muler alqual meteren nom | iosaphat. elo rey de goyg que hac dela nati | uitat del fil aiusta gran multitut de gents | qui sacrificassen als deus per linfant. Epuys | aiusta .lv. astrologians als quals dema | na de son fil quin seria. Perque tots li respo | seren que el seria gran en poder. eseria molt | rich. E .i. saui dels dix. Aquest infant | senyor rey no sera en lo teu regne rey. ans | ho sera en .i. altre regne molt meyllor | e maior. Esapies que el sera dela fe cres | tiana onrador. Ecant aso hoy lo rey aso | fo fort torbat. efeu fer fora la ciutat .i. pa | lau molt bel. eaqui el mes linfant per estar | edonali companyons eministres ab qui | estages. emanalus que no parlassen de | mort ne de uelesa. ne de malaltia. ne | de pobrea. ne de re que li poges dar tristor | mas que li digessen coses perque salegras. | per so que nos pensas alcuna cosa deles coses | esdeuenidores. Emana lo rey que si ne | gun dels seruidors era malalt. que | soptosament fos gittat fora. eque hom ni | posas altre. Edixlus que no li fessen men | cio de res de ihu xst. En aquel temps | era ab lo rey .i. baro crestia amagada | ment qui era princep emayoral dels no | bles barons del rey. Hon com aquel anas | acassa ab lo rey els trobaren en lo bosc | .i. home malalte qui auia lo peu nafrat | per .iª. bestia. perque estaua iaent en terra. epre | ga aquel baro quel ne manas ab si. | eque nol lexas aqui meniar abesties. Cor home | era qui li poria profitar en alcuna cosa. | Al qual dix lo caualer. io uolenter | (2.ª col.) te reebre per amor de deu. mes que per pro | fit que esper de tu. Jo dix lome malte son | metge de paraules. ese dar conseyl atot | hom que sia enganat per paraules de rey | ho de senyor. Eaxi menalsen ason al | berch.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

fforen alcuns barons mals | qui per enueia acusaren lo caualer ab lo rey | dients que el se declinaua ala fe dels cres | tians. e sesforsaua de tolre lo regne ael | ab companya que aiustaua ab si. Esi tu | uols saber que axi sia tu sies ab el per secret | Edigés li que aquesta uida es tost feni | dora. perque tu uols reebre habit de monge | los quals tuas longament persegits. Ea | doncs tu uouras quet respondra. Elo | rey feuse uenir aquel bon home dauant | Edixli com aquest mon era uanitat. eque | auia son entenimen t quel desemparas | eques faes monge. eque lin conseyllas lo me | lor. Ecant lo caualer ho hoy comensa | aplorar. ecuydas quel rey lio ages dit per | uer. eloali molt la fe ela uida dels cres | tians. Eque altra uia no era tan no | ble etan sancta com aquella que el auia en sa con | sciencia. Ecant lo rey ho hoy conech que | era ueher so que hom li auia dit del. efeu | li gracies com axi li auia conseyllat. Em | pero noli feu bela cara. epartis dell. | E lo caualer anassen ason alberch. | erecompta tot lo fet al malalte que auia | trobat albosch. Perque lo malalt li dix | verament lo rey to ha dit per tu assaiar. mas | iot do per conseyl que ten uages yaiasosa | ment ael. efet corona com a monge. euist | te uestiments de religio. Edigesli que | tuest prest eapareyllat de segir el. jas | sia que la uia sia molt aspre e dura io uul | esser ton companyo en trebayl. een tribulacions. | Ecant lo caualer fo uengut | dauant lo rey. lo rey cant lo uiu fo molt | maraueyllat. Elo caualer li dix. Sen | yor rey. apareyllat son de seruir tu. eias | sia quem sia dura cosa pus tu ouols. | plaume. Elo rey repres molt aquels | qui lo caualer auien acusat ab el. Eda | (foli v.) qui auant honra mes lo caualer que dabans | no auia fet. Lo fil del rey de qui ious | dix dauant fo spirat del sperit de sauiea. epen | sase en sa consciencia com podia esser que som | pare lo tenia axi pres en aquel palau que no | li lexaua ueure de fora neguna cosa. per | que el ho demana a .i. seruent seu qui auia nom | cerda. Dient a el que era molt trist per so com no | podia exir defora. en tant que no li sabia bo | res que meias ne beges. Ecant lo pare osabe | el li feu apareylar cauals couinents. ecompan | yes qui li balassen dauant. Efeu que no en | contras re que li tornas agreuge. Esde | uench se .i. dia que axi con anaua per la ciutat | deportan. el encontra .ii. homens .la i. era | cech. elaltre lebros. Perque el demana quins | homens son aquests que tant leig uer los fa. Els | companyons li resposeren. Senyor aquests | son homens qui an malaltia en lurs corses | Perque el lus dix. Epot hom auer aytal | malaltia com ells. eels digeren que no. Adoncs | dix el son sabuts aquels que ho deuen auer | hoan ho tots comunament. Adoncs els li | resposeren. Aqui pot saber acso qui es esde | uenidor. Eper acso el fo molt ansios da | quels mals. per so com no ho auia acustumat | Altre uagada uin. .iª. fembra ueylla ru | gada ecorba anant. eque parlaua barbarament (?) | per les dens que lieren cahudes. Perque mara | ueyllat dix. Perque era aytal aquella fem | bra. Hon els li digeren que per ueyllea li era | es deuengut. perque el demana quina | seria la sua fi. Eels li resposeren. Que la | mort. On el dix. ees mort dalcuns odetots | Els li resposeren. que de tots. Perque el | demana quant podia hom uiure. Eels | li digeren que hom podia uiure be .lxxx. anys | o .c. eapres hom se morria. Hon per aso | iosephat caech en gran pensament. mas dauant son pare se mostraua ale | gra. edesigaua molt esser ensenyat con | poges be uiure. Esdeuench se que | .i. hermita qui era molt acabat estaua | en lo desert en la terra de sen nar qui | auia nom barlam. E sabia per lesperit | (2.ª col.) sant tot so quis feya per lo fil del rey. Per [que] |

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

pres habit de mercader euench aaquella ciu | tat. E dix al nudris del fil del rey qui | auia nom cerda. quel lexas dintre entrar | per ueure lo fil del rey. cor el era mercader | eportaua pedres precioses aiosaphat. | entre los quals nauia .i.ª molt pus no | ble emeylor que les altres. Eauia aytal | uertut. que feya los muts parlar. els cecs | ueher. elos sorts hoyr. Edaua sauiea | als fols. efa los morts resuscitar. Etu | menem ael. eio demostrar les hehe. | Al qual dix encerda nudris del fil del | rey. Tuas cara de hom madur. mas | les tues paraules no sacorden ab sauiea | Mas com io age sauiea de pedres | aconexer. mostrem aquexa pedra. esies | aytal com tu dius. lo fil del rey te dara | moltes de honors. Al qual dix sent | barlam. La mia pedra ha aquesta uer | tut que si hom no ha sa esguardament | eno serua castedat. cel qui la ueu | mantinent pert la sua uertut. perque | cant io ueia que tu noas sans los huyls | Eia hoyt dir quel fil del rey sia cast. eque ha | sans los huyls ebels. ael la mostrare eno | atu. Perquel seruicial li dix. si axi es no la | mostres a mi. cor sapies que io son peccador. | Enapres el ho fou saber al fil del rey. elo fil | del rey lo reebe ab honor. Adons bar | lam li dix. Rey tuas ben feyt per so cor tuas | entes dela part aparent. Cor .i. rey gran | anaua .iª. uagada. eencontra el cami alcuns | mals uestits emagres. emantinent el deua | la dela carreta es gitta als peus dels els ahora. | Ecant se fo dressat el los correch be | sar. Ecant ho ueeren sos companyons els nefo | ren molt irats. mas no gosaren reprehendre | lo rey. Erecomptaren ason frare del rey en | qual manera lo rey auia ahontada la digni | tat reyal. Perquel frare ne repres molt lo rey | Era custum en aquella terra que quant alcun | era iutgat amort. lo rey tramatia ala casa | daquel la crida ab la trompa sonant a acso assig | nada. Perquel uespre uinent el fou sonar | (foli cci r.) la trompa sonant acso assignada deuant la | porta de son frare. Ecant el la hoy elfo de | sesparat de sa uida. perque no dormi aquella nit. | ans fou son testament. Ecant fo dia fet ues | tit de negre el uench ales portes del palau | ab la sua muler. e ab sos fils. Elo rey feu | lo entrar dauant si dient. O fol si la crida | del teu frare contra lo qual tu noas fet re. | has tu tant tamuda. per qual raho io no tem | bre les crides del senyor meu. qui ab pus so | nant trompa me significa mort em denun | cia la ueritat del terrible iutge. Enapres | aquel rey feu fer .iiii. capses. e fou sobre au | rar les dues de fora. efeules omplir dossos | pudrits domens morts. Eles altres dues el | feu untar de sobre ab pegunta. e feules om | plir de pedres precioses. Eaparella aquels grans | homens qui seren clamats a son frare. Ede | manalus quals capses eren pus precioses. Per | que aquels li digeren. que aqueles qui eren sobre | daurades ualien mes. Adoncs lo rey les feu | obrir e exin gran pudor. Als quals dix lo rey | Aquestes son semblants a aquels qui son glo | riosament uestits. mas dins son plens | de uicis. Enapres el feu obrir les altres de | les quals exi marauelosa odor. per que lus dix lo | rey. Aquestes son semblants a aquels pobres | que io honre. cor ia fos so que fossen uestits de | uils uestiments. ells eren plens de odor de | bones obres. ede uertuts. Mas uos altres | guardats tan solament acso qui defora es. | enous pensats acso que es dedins. Hon dix | sent barlam al fil del rey. Beas tu fet qui | mas reebut segons que feu aquel rey. E | napres barlam al fil del rey comensa apar | lar dela creacio del mon. Edel defalimeńt | del home. Edela encarnacio del fil dedeu | Edela passio. Edela resurreccio. e dasso | el li feu gran sermo. E del dia del iudici. edel | guardo dels bons. eparla molt dels mals. | edaquels qui seruien ales ydoles. E posa aytal | eximpli dient. Vn sagittari pres. .i. | aucel

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

qui a nom rossinyol. eaxi com el lo uolc | auciure. lo rossinyol li parla dient Quet | profitara home si maucis. que no poras lo teu | (2.ª col.) uentre omplir. mas sim uolies iaquir | iot daria tres manaments. esils guardaues | diligenment gran profit ne pories auer. Per | quel sagittari fo esbalayt per les sues paraules. | e promes li quel iaquiria anar si li deya | aquels manaments. Perque laucel li dix. | Nul temps re que pendre nos pot. notes fors | dependre. Ne de cosa perduda que nos pot re | cobrar nuyl temps no ten duylles. Ne pa | raula no creadora nuyl temps no creeges. | Aquestes .iii. coses guarda e estar ta be. Adoncs | lo sagittari lo iaqui anar. Perque lo rossiyol | uolant per laer dix ael. Ho home ecom ha | uol conseyl has haut. cor gran tresor has | huy per dut. Sapies que en lo meu uentre | ha .i. pedra preciosa mayor que .i. hou desturs | Ecant lo sagittari ho hoy el fo molt irat | cor lauia iaquit anar. euoliel pendre di | entli. Vine ala mia casa eio ferte gran | cortesia. eapres iot iaquire ala tua uolentat | Al qual dix lo rossiyol. Sapies que iot conec | per fat. edacso que iot dix no as re retengut. | enasso que as dol de mi que as perdut. emas uol | gut pendre. cor tu fer no ho pogesses. Eas | creegut que io aia en mi maior pedre que tot | no son. En axi son fats aquels quis confien | en les ydoles qui son fetes per homens eles ha | oren. Enapres sent barlam comen | sa adisputar contra la falsia ela uanitat | del mon. epreycar edix molts eximplis | dient. Que aquels qui desigen los carnals | desigs. lexen morir les lurs animes de | fam son semblants a .i. home qui fugi de | uant la bestia qui a nom unicorni. per so que | nol deuoras. Perque caech en .i. loch escur | eaxi com el caya. el se pres a .i. arbrelet poch | eposa los peus en .i. loch qui no era ferm. | Eaxi com el guardaua el uiu dues rates | .iª. blancha. elaltre negre qui royen les ra | ylls del arbre. eauienlo quax tot rosegat | Een lo fons del loch escur el uiu .i. drac | terrible qui gittaua foch.el uolia ab la | boca uberta deuorar. Esobre el loch en | que el tenia los peus el uiu. iiiiª. serps qui tre | yen fora lo cap. Eaxi com el leua los uyls | (foli v.) el uiu .i. poch de mel qui decorria dels rams | daquel arbre. Eoblidat dels perils en que | era posat. el se dona a reebre aquella poca | dolsor daquel arbre. ecaech emori dintre. | Aquest hom figura cascun de nos qui exim | dela ciutat. soes del uentre de nostra mare. E | lo unicorni es la mort qui encontinent nos en | calsa. lo loch escur es lo mon qui es escur de | peccats. Larbre es la uida de cascun hom | Les rates .iª. blancha es lo dia. ela negra | es la nit qui consumen la uida del hom. Les | .iiiiª. serps son. lo cors compost dels .iiii. ela | ments. per los quals se solueix laiustament | del cors no hordonat. Lo drach terrible es | la boca dinfern qui cobeeia nos tots adeuo | rar. La dolsor del arbrelet es lo fals desig | del mon per lo qual es hom enganat. Axi que | per los delits no cogita hom lo peril dinfern | Eaxi de delit en delit cau lom en infern. | Enapres el compta altre eximpli de .i. | home qui auia .iii. amics. dels quals a | maua la .i. mes que si mateix. Elaltre aytant | com si mateix. Elo ters menys que si mateix. | en quax que re nol amaua. Eaquest hom fo po | sat en gran peril. que fo acusat dauant lo rey | E el correch al primer amich. edemanali | que li aiudas. erecomptali com lauia amat tots | temps eaxi que li aiudas. Eaquel li respos ho | home nom se qui tes. io he daltres amics ab | quim coue huy alegrar qui son mos amics | ab quim. mas empero liurar te .ii. cilicis en | quet cobres. Eaxi confus el sen ana al se | gon amich. edemanali aiuda. eaquel | li respos. Nom leu ara que iot puscha aydar | que moltes ansies he. empero be ta companyare | entro ala porta del palau. eapres io men tor |

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

FRAGMENT D'UN FLOS SANCTORUM CATALÀ
Foli CCII

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

nare ala mia casa per fer mos negocis. hon | axi trist e desesperat ana al tercer amic ab | cap ench (?) dient. Noe boca ab quet parla | per so cor nuyl temps no tame axi com degra. | Mas molt trebayllat e desesperat per mos | amics iot prec que tum dons la tua aiuda | equem perdons. Hon aquel molt alegre dix | Certanament tues mon amich car. hon | sapies que io ire ab tu dauant lo rey. epre | (2.ª col.) gare per tu. que not iaquire en les mans de | tos enamics. Aquest hom es semblant | aaquels qui enaquest mon se confien qui fan | amics deles riquees daquest mon. e cant | lom se mor. nol uolen segir. sino que li do | nen dos cilicis ab quel soterren. Lo segon | amich es la muler els fils. els parents | qui no uolem hom segir dauant lo rey | sino entro al uas e tornensen. Lo ters | amich es la bona obra enque poch uolem | trebalar eamar los homens mundanals | enpero ab aquella obra ua hom dauant lo | rey. eaquella parla per nos. Enapres | dix barlam. Custuma fo en .iª. gran | ciutat. que tots ayns elegien .i. home estr | ayn en princep qui regia la ciutat ala sua | uolentat. Eaxi aquel estant en grans delits | los ciutadans se leuauen contra el soptosa | ment. etirauenlo tot nuu per la ciutat. Ea | pres el lo trametien en .iª. ylla. en lequal no | trobaua que meniar. ni que uestir. eaxi era | costret per fret. e per fam. e per set. Enapres | los ciutadans feren altre rey. qui com sa | be la custuma. el aiusta molts tresors | etrames los enaquella ylla hon los gita | ua hom apres del ayn. Ecant lagrenla | trames el uisch dallo que ac estoyat en | grans delits. Hon deus saber que la ciu | tat es aquest mon. els ciutadans son los prin | ceps de tenebres. quins enganen ab les falsi | es eab los delits del mon. Enapres al cap | del ayn. so es ala fi dela mort nos gitten | entenebres dinfern. enlo qual ha fam | he set. efret. efreturos de tot be. Mas | los sauis qui fan les bones hobres dalmoy | nes edaltres bens tramenten les en para | dis. eapres de la mort uiuen ab gran gloria | ab deu. Hon com barlam es perfeta | ment instruyt lo fil del rey. el lo uolch | segir. eiaquir son pare. perque barlam li | dix. Si aso uols tu fer tu seras semblant | a .i. iouencel qui con no uolges esposar | per muler .iª. fembra noble. viu .iª. uerge | filla dun home pobre trebayllant. edeus. loant. Alaqual el dix. Que es aso que tu fas | (foli ccii r.) fembra com tu sies pobre com pots tu fer axi | gracies adeu. axi com si tauia donat molt. | al qual dix aquela. Enaxi com poca medici | na moltes uagades deliura hom de gran | mal. Enaxi fayment de gracies fa que son | ahom donats grans dons. mas so qui defora | noes. nostre noes. mas so qui es en nos es nostre | Sapies que io he rehebudes grans coses de | deu en aso que ma feta ala sua ymage. em | adonat enteniment. ema apparellada ala | sua gloria. ema uberta la porta del seu reg | ne. on per aytals dons etan grans. eper la sua | sauiea lo iouencel la demana per muller | al pare dela. lo qual li dix. Tu no pots | pendre per muler la mia fila per so cor tu | es fil del rich hom e noble. eio son po | bre. On com lo iouencel la uolges fort lo | me li dix. sapies que io no lach puch dar | que la ten mens ala casa de ton pare. per so | cor io no he mes fila. Perquel iouencel li dix | io uuyl ab uos estar. Adoncs el posa lo ues | timent seu noble. euestis lo uestiment | del home ueyl. epres la sua fila per muler | Edepuys quel home ueyl lac esprouat | longament. el lo mes enla cambra e | mostrali molt gran auer edonalli tot. | Adoncs dix iosaphat aso que tu dius bar | lam couinenment toca ami. etot me | pens que hoas dit per mì. Mas diges me | pare quans ayns has tu. ne hon estas | cor nuyl temps nom uuyl partir de tu | Perque barlam li dix. Jo son en edat de | .xlv. ayns. e es la mia

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

habitacio en lo | deser de sent natzar. Al qual dix iosafat | Ami es uiares pare que tu ages .lxx. ayns | Perque barlam li dix. Be ha aytant con | tu dius que son nat. mas no fas compte | daquels ayns que io he mal uiscut. cor adoncs | era io mort per peccat e axi no uiuia. | Hon com iosaphat lo uolges segir en | lo desert barlam li dix. Si aso fas tu | en la tua companyia freturare. els meus | frares me persegiran Mas cant ueuras | temps couinent tu uendras ami. Ena | pres barlam bateja lo fil del rey. el ins | (2.ª col.) trui molt be en la fe. Ecant ho ac fet el | sen ana en son loch. Puys com lo rey | sabe que son fil era batejat hac gran trebal | entre si mateix. Mas .i. seu amich qui auia | nom arxis lo consola dient. ho rey io conec | .i. home ueyl hermita qui resembla bar | lam. eferlem asi uenir en forma de bar | lam. eque deffena la fe crestiana. enapres | el se iaquira uençre. ereuocara tot so que | age ensenyat. eaxi lo teu fil tornara a nos. | Adoncs lo princep ana cercar barlam ab | grans companyes. epres aquel hermita. edix que | barlam auia pres. Ecant lo fil del rey ho hoy | dir el sen plora fort. Mas cant lo uiu el conec | que no era barlam. perque salegra. Adoncs lo pa | re entra dauant lo fil dient. O fil en gran tristor | mas posat. eas desonrada la mia ualea. e | mas tolta la uista. per qual raho ho as fet. | fil. ne perque has iaquit lo cultiuament del meu | deus. Al qual dix lo fil. Pare io son vuyt ate | nebres. eson corregut auer lum. e he de | senparada herror. eson uengut a ueritat. Perque | not uuylles trebayllar. cor nuyl temps nom | pories reuocar xst. Adoncs dix lo rey. equi | men mer mal sino io qui te feta gran honor | tots temps. maior que pare no feu a fil. on per | aso son io pus irat. Perque sembla uer acso | que digeren los astrologians en la tua natiui | tat. Que tu series ami desobedient. mas sa | pies que si tu are no mobeyis. que io not uuyl | esser pare. ans te sere enamich efer tot | so que io no fiu als meus enamics. Alqual dix | iosaphat. per qual raho estu trist com io sia | fet dels bons princep. Qual pare es trist | com son fil es honrat. sapies que io no ta palare | ans te fugire axi com hom fuyg a serpent | Adoncs lo rey irat se departi de son fil. erecompta la durea de son fil an arxis a | mich seu. Qui li conseylla que nol corregis | ab cruels paraules. per so con infant se casti | ga mils ab bones paraules que ab males. Per | que lo çendema ana lo rey al seu fil. e'a | brasalo el besa dient. O fil molt dols hon | ra la ualesa del teu pare. no sabs tu quin | be es hobeyr pare. enaxi es mal quil ret.....

Amb aquesta llarga narració de la vida del gloriós ermità, que encara continúa en les dues columnes restants (foli fd. vers, illegible), acaba la present transcripció; la qual espero que en dia no llunyà serà aprofitada per nostres erudits per a la publicació, en bella edició crítica, de la delitosa llegenda mig-eval, joia preuadíssima de inestimable valor literari.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Literatura catalana (Notes i comentaris), per LL. NICOLAU D'OLWER.[1]

IV

DATA DELS *PROVERBIS* D'EN GUILLEM DE CERVERA

En Milà i Fontanals[2] coneixía documentalment *cinc* Guillems de Cervera:

I. - El qui en 1149 combatía en les hosts del comte d'Urgell junt amb el vescomte de Cardona.

II. El senyor de Juneda, tantes vegades citat en la *Crònica* del rei Jaume, parastre de N'Aurembiaix, comtessa d'Urgell, monjo de Poblet des de 1230, mort en 1245.

III. L'anomenat *el Gras*, de qui no en sab cap data, però el suposa nét del senyor de Juneda.

IV. El fill de Guillem *el Gras*.

V. El qui en 1324 s'embarcava cap a la conquesta de Sardenya.

Més avall, fixant-se en els versos

«eu volgra possar
ab los tres reys guarnits de tot arnes la mar»,

on no hi ha dubte que s'al·ludeix una creuada contemporania, tracta de datar la composició dels *Proverbis*.

Aquesta obra nota molt bé el nostre provençalista que no correspòn a l'època de la florida trovadoresca, i que pel seu esperit no és obra de joventut. Pel primer motiu, refusa de veure-hi al·ludida la tercera creuada, de 1181, ço que donaría els *Proverbis* a Guillem de Cervera I (el de 1149), si és que vivía

1. Vide : ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS, VII (1913), ps. 163-181.
2. *De los Trovadores en España*, ps. 366-368 (*Obras Completas*, II).

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

encara. Així s'inclina d'atribuir-los a Guillem III *el Gras*, qui ja podría ésser vell en 1269, quan es tratava la creuada on havíen d'anar Jaume I, Lluís IX de França i Tibaud II de Navarra

Aquesta atribució d'en Milà l'accepta, *in totum*, Mr. A. Thomas en la seva edició dels *Proverbis*.[1]

Més tard, en Gabriel Llabrés,[2] amb documents a la vista, fa l'arbre geneològic dels Cervera, i resulta d'ell, provat sense cap dubte, que Guillem *el Gras* (el III d'en Milà) no era el nét, sinó l'avi d'en Guillem, senyor de Juneda (el II), havent-hi entre ells dos en Guillem de la Guardia (el IV), i que no hi ha altre Guillem de Cervera fins un besnét del de Juneda, segurament el Guillem V d'en Milà.

Així, doncs, el problema de quin fou el trovador es torna a plantejar de nou, i en Llabrés el resol de l'única manera possible, identificant-lo amb en Guillem de Cervera, senyor de Juneda.

I admès això, com és indispensable d'admetre-ho, quan foren escrits els *Proverbis?*, en temps de quina creuada? No pas quan la de 1269, puix el trovador era mort des de 1245. En Llabrés revé a la data combatuda per en Milà, la de 1189, tercera creuada.

Aquesta data, però, és inadmissible. Per poc que es conegui la poesía provençal es veurà que resulta un anacronisme; noresmenys, els *Proverbis* són una obra de senectut o de maduresa — això és indubtable, — i l'any 1189 en Guillem de Cervera no tenía més, a tot estirar, de vintiquatre anys, car sos pares eren casats del 1164. Per altra banda, la tercera creuada no fou empresa per tres reis, sinó per l'emperador Barbarroja, en 1189, al qual seguiren dos anys després Felip August de França i Ricart *Cor-de-lleó* d'Anglaterra.

I fins l'examen intern dels *Proverbis*, amb els records que hi trobem de Llombardía[3] i de la Mar Morta[4], ens diu clarament que no foren escrits per Guillem de Cervera abans de sos viatges a Palestina (1203) ni a Italia (1215).

Totes aquestes dates, l'edat del poeta (cinquanta dos anys) i la circumstancia d'armar-se els *tres* reis, concorden puntualment en la quinta creuada, la que alçaren Andreu, rei d'Hongría, Joàn de Brienne, rei de Jerusalem, i Huc I de Lusignan, rei de Xipre. Així, doncs, fou en 1217 que escriví els seus *Proverbis* en Guillem de Cervera, senyor de Juneda.

---

1. *Romania*, XV, p. 25 (any 1886).
2. *Estudi històrich y literari sobre'l Cançoner dels Comtes d'Urgell*, Barcelona, Societat Catalana de Bibliòfils, 1907, p. VII i ss.
3. Prov. 168.
4. Prov. 880.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

V

UNA ARENGA DE JAUME II (1323)

L'oratoria política i parlamentaria era noble tradició del casal de Barcelona[1] : iniciant-se majestuosa i sobria amb Jaume I, s'enlaira a son apogeu amb els tan hàbils com freqüents discursos de Pere III, i just a l'hora d'emmudir per sempre, arrenca dels llavis de Martí *l'Humà* la *Proposició en Corts* de 1406, aquell ardent panegíric de la nació catalana.

Les oracions parlamentaries les conservaven en els *Processos* de les Corts en què foren pronunciades, a la sessió corresponent; però també hi ha noticia de reculls especials. Així Pere III, amb data 20 juny 1369, mana que es continúi una *proposició* seva en el llibre on s'anaven copiant,[2] el mateix, potser, que son fill Martí, a 3 de gener de 1398, demana de l'*Archiu o Libreria* reial.[3] Aital costum, però, de col·leccionar els propis discursos, no el devía establir *el Cerimoniós* : si els d'altres reis no, els de Jaume II almenys foren també degudament conservats.

El dia 1.r de juny de 1323 sortí de Portfangós l'armada que es dirigía a la conquesta de Sardenya, comanada per l'infant Alfons, i abans que ell pugés a la capitana, son pare, el rei Jaume II, — que ja havía despuntat com orador essent rei de Sicilia — li féu un llarg discurs d'encoratjament i de doctrina.

Fragments d'aquesta arenga se'ns han conservat en la *Crònica* de Pere *el Cerimoniós* i en la ja esmentada *Proposició* de Martí *l'Humà*, sense que el text retret pel fill pugui copiar el del pare, per quant es tracta d'un fragment literal, que en la *Crònica* sols hi és que substancialment.

Veus-aquí els paragrafs que ara interessen, de la *Crónica*[4] i de la *Proposició*[5]:

Stant lo dit senyor rey En Jaume en lo dit loch de Portfangós per donar doctrina al dit senyor infant N'Anfós sobre los afers de la conquesta que li era acomenada, fèu, en presencia de tots los dits prelats, barons, richs homens, cavallers e altres qui devien seguir lo dit

Perquè per conclusió de nostres paraules vos volem dir un acte fort virtuós qu'el senyor Rey nostre besavi feu quant tramès lo senyor Rey nostre avi en la conquesta de Cerdenya lo qual tinent la bandera nostra Reyal en les mans li dix aquestes paraules:

---

1. A. Rubió i Lluch : *Algunes consideracions sobre la oratoria política de Catalunya en l'edat mitjana.* (ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS, III, 1909, p. 213.)

2. A. Rubió i Lluch : *Documents per l'historia de la cultura mig-eval catalana*, I, doc. CCXXIX.

3. Id., íd., doc. CDXXXIX.

4. *Crónica del rey de Aragón D. Pedro IV el Ceremonioso*, ed. R. de Bofarull, Barcelona, 1850, ps. 36-38.

5. Edició del *Recull de textes catalans antichs*, aplec primer, n. 1, Barcelona, 1906, f. X v.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

viatge, sermó larch bé ordenat, segons que·s pertany, informant lo dit senyor infant fill séu sobre ço que fer devía en los affers de la conquesta, e donant-li consell de moltes coses qui·s podíen esdevenir sobre los affers de la dita conquesta, entre los quals consells li manà très coses seguents.

La primera que li dix, que ell li acomanava un privilegi lo qual nostre senyor Deu per la sua gran misericordia havia fet e atorgat a la casa de Aragó, lo qual era bullat ab bulla d'or e era clar e net, e no corromput ne viciat en res, ço és, que la bandera de la casa real de Aragó null temps fo vençuda ne arrencada de camp, semblant que fó ver que se·n perdé una per sa follía; — e volch-ho dir per lo rey En Pere, rey de Aragó e senyor de Montpeller qui per sa follía fou mort a Morell. — E manà al dit fill seu que li era bé mester que'l dit privilegi li tornàs e li retés axi sancer e bo com ley havia acomanat.

La segona, que era cert que en totes les conquestes que s'eren fetes en temps passat per los grans senyors del mon eren entrevengudes batalles; e com lo dit fill séu faés la dita conquesta ab just titol de la sancta esglesia de Roma, devia presumir e pensar que ab la voluntat de Deu aconseguiría victoria del dit regne de Sardenya, e que sobre aquella conquesta hauría batalla o batalles. E feu-li aytal manament : «Fill, com serets en la batalla ferits primer esforçadament e poderosa : o morir o vençre, o vençre o morir, o morir o vençre!» E aço dix tres vegades.*

La terça fo, ço és, que li dix : «Fill, «Fill, jo us do la bandera nostra antiga del principat de Cathalunya, la qual ha un singular privilegi que és ops que guardets bé, lo qual privilegi no és res falsificat ne improvat, ans es pur e net e sens falsía e màcula alcuna e bullat ab bulla d'or, e és aquest, ço és, que null temps en camp on la nostra bandera reyal sia stada, jamés no fo vençuda ni desbaratada, e açò per singular gracia de nostre senyor Deu e per la gran feeltat e naturalesa de nostres sotsmeses».

* Al dir això, Jaume II recordava les paraules del seu avi Jaume I : «E aquí morí nostre pare, car axí ho ha usat nostre linatge tot temps en les batayles qu' els han feytes ne nos farem, *de vençre o morir.*» (Vide *Crònica*, edició Aguiló, cap. 9.)

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

trobat s'és moltes vegades que per seny de un cavaller se·n guanyava una batalla : perquè, com vos deurets venir a la batalla, hayats tots los vostres cavallers, e si n'i havía algú qui y fallís, sperats-lo, per dues rahons : la primera, car per aquell poriets haver lo consell que dit és de guanyar batalla; la segona, que li fariets gran minva que no hagués gloria de la batalla vencedora, axi com los altres qui y seríen».

E fet e complit lo dit sermó, lo senyor rey En Jaume senyà e benehí lo dit senyor infant N'Anfòs fill séu e li donà de part de Déu la sua gratia, benedictió e licencia, e axi a tots los cavallers, barons e richs homens, de recullir-se e de partir del dit Portfangós, per passar al dit regne de Sardenya.

D'això se'n desprèn, doncs, que el rei Martí (1355-1410) tenía a la vista en 1406 el text de l'arenga de Jaume II a Portfangós. Ademés, també l'havía de tenir sota els ulls Pere III a l'escriure o revisar la *Crònica*, puix, nat l'any 1319, fins en el cas d'haver assistit a l'embarcament del seu pare, 1323, no podía de cap manera recordar anys després el discurs de l'avi. Crec, per tant, que les oracions de Jaume II eren conservades — com les de Pere III — a la biblioteca o a l'arxiu de la reial familia.

Doncs bé : en l'inventari dels mobles del rei Martí[1] hi consta un llibre amb el títol *De letres del Rey Jacme*, rei que ha d'ésser Jaume II i no pas *el Conqueridor*, puix si fos aquest — segons nota molt encertadament el Sr. Massó Torrents[2] se'l nomenaría *sant*, com es fa en els manuscrits del Marsili, ns. 56 i 237, del mateix inventari. La nota de «en lemosí» que porta el llibre de referencia,[3] fa pensar al Sr. Massó que es tracta d'un recull de les obres poètiques de Jaume II; també podría ésser, no obstant, un recull *íntegre* de la producció literaria del monarca, anant — això sí — les poesíes al davant, però ajuntant-s'hi les peces oratories, i entre elles l'arenga de Portfangós.

---

1. Publicat per J. Massó Torrents : *Revue Hispanique*, XII (1905), ps. 413-590.
2. *Historiografía de Catalunya en català*, en la *Revue Hispanique*, XV (1906), p. 35 de l'extret.
3. N. 209 : «Item un altre libre appellat *De letres del Rey en Jacme* en limosi scrit en pergamins ab posts de fust cubert de cuyro vert ab .v. claus a cada post e ab dos tancadors de fil de diverses colors lo qual comença «de las letres del Rey en Jacme» e feneix «Averdixcha». (*Loc. cit.*, p. 443.)

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

VI

«FIMEU». NOTA A LA *FAULA* D'EN TORROELLA

En Milà i Fontanals donà a conèixer la *Faula* d'en Guillem de Torroella.[1] Del fragment que ell publicà són aquests versos:

«Affar mes, fimen si bem vulh...
Senyor, fimen, e ay ausit...
Senyor, fimen, vostra merce...
Ffimen, qu'es aço que yeu vi...
Senyor, fimen, no sens rayso...»

En una nota posada al primer,[2] en Milà explica : «*Fimen (fi-m'en)* se retrouve souvent pour *je dis*».

Trenta anys més tard en Gabriel Llabrés donà íntegra la *Faula* en la seva edició del *Cançoner dels Comtes d'Urgell.*[3] En els versos transcrits, i en molts altres de semblants (44, 62, 164, 305, 323, 380, 400, 471, 513, 630, 664, 718, 756, 816, 846, 897, 920, 941, 945), el nou editor llegeix sempre *fimeu* per comptes de *fimen*, per exemple el 400:

«N'esperuer, fimeu, bells e bo...»

i negligint el comentari d'en Milà, sense adonar-se que *fimeu* està sempre iniciant en el diàleg la part d'en Torroella, que de vegades va substituït per *eu li dits* (329) o *dix-li* (1004), que, iniciant la part d'un altre personatge, diu (850, Artús a Morgana):

«Morgan, *fets il*, pos ge çi sui»

o bé (1039, Morgana a l'autor):

«Braus amis, *fit ela*...»

oblidant tot això, i enlluernat per la patria mallorquina d'en Torroella, en Llabrés[4] escriu aquesta curiosa nota:

> «*Fimeu*, contracció de *fill meu*, és veu molt usual a Mallorca, figurant en les narracions infantívoles com a exclamació suprema d'admiració, que és en el sentit amb que l'usa en Torrella.»

---

1. *Les Noves rimades* : *La Codolada*, Montpellier, 1876. Vegi's en *Obras Completas*, III, p. 365.
2. Id., p. 399.
3. Barcelona, Societat Catalana de Bibliòfils, 1906.
4. *Estudi històrich y literari sobre el Cançoner dels Comtes d'Urgell.* Barcelona, Societat Catalana de Bibliòfils, 1907, p. XLI.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Deixant de banda l'efecte sobirament còmic que faría això de dir-li *fill meu* en Torroella a Déu, a un esparver, a un palafrè, a Santa María, a la fada Morgana, i al rei Artús, és no compendre la valor que en la seva època tenía una obra tant de *métier* literari com la *Faula*, plena d'al·lusions, i inspirada tota ella en les llegendes bretones i fins amb bon nombre de versos escrits en francès, això de comparar-la amb les «narracions infantívoles» i a son autor amb un pagès embadalit.

En Milà, com gairebé sempre, encerta plenament en la interpretació, només es va equivocar en la lliçó del text, que realment és *fimeu* i no *fimen*. Així, doncs, s'ha de llegir *fi-m'eu*; i aquesta fórmula, és a dir la moderna corresponent a ella *jo vaig fer* per *jo vaig dir*, és encara del llenguatge viu del nostre poble. Altrament era una forma provençal ben correcta:

«Bella, fim'yeu, cum etz aissi?
Dombridieus crey m'o apparelh.»

escrivía, acabant el XIIdn segle el trovador Gavaudà en la seva pastorela *L'autre dia, per un matí*.[1] Un segle més tard,

«Dona, fim'eu, digatz»

es troba en la *Recepta de xarob*[2] del nostre Cerverí de Girona.

VII

EN TURMEDA I EL *LIBRE DE TRES*

Els senyors J. M. F., en el pròleg de llur edició del *Llibre de Tres*, inclosa en el *Recull de textes catalans antichs*,[3] diuen, entre altres coses:

> No sabem res de qui fou l'autor d'aquest recull d'aforismes. Sols hi ha hagut algú que ha llençat tímidament lo nom de Fra Alselm Turmeda, fundantse en la semblança d'estil entre'l *Libre de Tres* y la introvada *Disputació de l'ase*, coneguda per ses traduccions franceses, y en lo fet d'anar incloses en lo *Cançoner* de Corpentras dues obres de Fra Turmeda, lo *Libre de bons amonestaments* y *Cobles de la divisió del Regne de Mallorques*; mes aquestes estàn plegades en aquell llibre y bastant separades del que ara reproduhim.[4] Pot-ser serà un altre indici lo següent fet que denunciem als erudits. En tot lo *Libre de Tres* sols se cita a dos autors, Sant Gregori y Sant Anselm, aquest darrer lo patró del aventurer autor català.

---

1. A. Jeanroy : *Poésies du troubadour Gavaudan; Romania*, XXXIV (1905), p. 519; tiratge apart, p. 25.
2. Inèdita. Biblioteca de Catalunya, Cançoner Gil, p. 16.
3. Aplech segón, n. 7. Barcelona, 1907.
4. Ara podem afegir que el *Llibre de Tres* hi va precedit d'una obra certament d'En Turmeda. Vegi's JORDI RUBIÓ, *Un text català de La Profecía de l'Ase*. ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS, VI (1913), p. 9.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Veritablement, res més temptador que d'atribuir al renegat framenor el *Llibre de Tres*; la veritat sigui dita, però, que els indicis aduïts fins ara són ben minces. Alguns altres, no majors, m'han sobtat rellegint l'obreta anònima i els *Amonestaments* d'en Turmeda : els vaig a exposar doncs, jatsía malfiant-me que una suma de petites claricies pugui valer per un raig de sol.

Algún dels tripartits aforismes coincideix, en l'esperit i fins en la lletra, amb certs amonestaments, p. e.:

«¶ Diners fan bé, diners fan mal
diners fan l'home infernal
e fan lo sant celestial
segons que n'usa»;[1]

a la qual cosa replica, molt més positivista, el *Llibre de Tres*:

«¶ Tres coses fan diners : fan tort, fan dret e fan furgar c... stret».[2]

Aconsella en Turmeda:

«¶ No vuyles ton argent gastar
per ta filla a maridar,
ne per ella exalçar
tu·n fosses pobre»[3]

la qual cosa està de perfecte acord amb això altre:

«¶ Tres pets feu Salamó : lo primer en barba de aquell qui's desfà per maridar sa fiyla; lo segón, de les nines qui prenen marits veylls; lo terç, de aquells qui han fiylls llegitims e fan hereves lurs muylers».[4]

Més semblants encara són aquestes sentencies:

«¶ De amich reconciliat,
de vent que entra per forat
e ceyl qui va simple com a gat
d'aquests te garda»[5]

«¶ Tres coses són de que hom se deu gordar : de vent de forat, de amich reconciliat e de carn .ij. vegades cuyta».[6]

Ademés, en Turmeda i l'anònim del *Llibre de Tres* teníen els mateixos gustos culinaris, preferentment vegetarians, i posant per sobre de tota altra vianda la carn de moltó:

---

1. *Amonestaments*, 61. Prenc el text segons el publicà l'Aguiló en son *Cançoner de les obretes en nostra lengua materna més divulgades durant los segles XIV, XV e XVI.*
2. Foli 213 d.
3. N. 235.
4. Foli 214 c.
5. N. 78.
6. Foli 213 a.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

«¶ No menyes galines ne capó
menge legums e bon pexó,
a les festes carn de moltó
ton menjar sia».[1]

«¶ Tres coses són bones e foren de gran preu si no s'en trobassen, sinó en les Indies : ays, cols e moltó».[2]

Si hem de suposar fills de l'experiencia els anònims aforismes, tindríem per home d'estudis, clergue i regular son autor:

«¶ Tres enpagahiments són peremptoris : examinar, la primera missa, e lo primer sermó».[3]

«¶ Tres coses són de que qualque hora hom se penet : pendre muyller, pendre sancta orde e entrar en religió».[4]

Sabut és que en els *Amonestaments*, on maldiu en Turmeda dels Carmelitans i dels Predicadors,[5] recordant-se de la seva ordre, en canvi recomana:

«¶ De ço que t'ha comanat Deu
feràs-ne part al pobre seu,
a framenor e a romeu
quan ten demanen».[6]

i diu l'anònim:

«¶ Tres rues són : anques de fare menor, ventre de dóna sovint partera e cuxes de infant poch».[7]

la qual cosa — en forma assats gràfica, — bé a ésser un elogi de l'abstinencia dels Menorets i de llur mortificada vida.

Tals són, — sense voler-ne exagerar l'importancia ni tampoc negar-los una possible base en la paremiología, els gustos i els costums de l'època, — uns nous indicis, res més que indicis, per atribuir a Fra Turmeda la paternitat del *Llibre de Tres*. Cal remarcar, també, que enrobusteix la suma de motius que militen en favor de l'atribució, el fet de no haver-n'hi cap, de gros ni de petit, que sembli oposar-s'hi.

---

1. N. 83.
2. Foli 214 b.
3. Foli 214 a.
4. Foli 213 a.
5. 33 : So que hoiràs dir faràs — e so qu'els fan squivaràs — d'aycels ho dich qu'han lo *cap ras* hoc *e la barba*.

62 : Diners fan bregues e remors — e vituperis e honors — e fon cantar *preycadors* — «beati quorum».

63 : Diners alegren infants — e fan cantar los capellans — e los frares *carmelitans* — a les grans festes.
6. N. 80.
7. Foli 213 a.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Un inventari del Castell de Penyíscola, any 1451, per Manuel Betí.

Ans de donar a conèixer l'inventari del Castell de Penyíscola, donem aquestes noticies sobre dita ciutat, que tingué en alguns temps reconeguda importancia.

Diago diu que tingué nom *Saya*, que vol dir *terra;* altres, que *Tyriche*, diminutiu de *Tyro;* i altres, que *Acra-Leuka*, el qual significat, diuen, és *pena isolada*, que li donà Amílcar Barca. No pareix tinguen fonament seriós tals opinions, ni tampoc la dels que asseguren que els sarrains la nomenaven *Banischola*.

Més fonamentada creiem la que la identifica amb la *Chersoneso* d'Estrabó, que els romans traduïren *Peninsula* i s'avé més amb el seu posat dins del mar unida a terra per estret camí. En l'Edat mitjana la trobem sempre escrita *Peninsula* en llatí i *Panischola* en romanç, i així la nomenen encara els naturals de la ciutat, i els comarcans, Penyíscola.

Pareix que en 1148, o 1149, estant encara en poder dels sarrains, el príncep-comte Berenguer la donà al Senescal de Catalunya Guillem Ramón de Moncada.

De lo que no cap dubte és que en 1225 el rei Conqueridor l'assetjà, però no l'arribà a rendir.

La presa de Penyíscola per en Jaume, a envit dels sarrains, fou per setembre de 1233 segons la més segura opinió, encara que altres volen que fos en 1234, i per tant fou una de les viles reials, i sabem que en 5 de febrer de 1250 el mateix rei la donà a poblar a Arnau Cardona, per més que açò no s'oposa a què ans estigués poblada per altres o per altres furs.

Va seguir essent del patrimoni reial fins el 19 de setembre de 1294, en què junt amb Coves de Vinromà i Ares fou permutada per D. Jaume II amb els Templers per la part que aquests tenien a Tortosa. Motivà aital concanvi la poca harmonía que havía entre els Moncada i els Templers, senyors tots de Tortosa. Aquesta

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

noticia, sabuda per molts, se li escapa a l'amic Miret i Sans quan confessa[1] que no sab el temps de la constitució de la comanda de Penyíscola, per refiar-se massa d'allò que diu el també amic D. Carles Sarthou, d'haver estat donada Penyíscola als Templers ja als temps de la reconquesta.[2] Deu ésser conegut l'instrument d'aquest concanvi, del qual nosaltres tenim un tresllat autèntic en l'arxiu municipal de Sant Mateu.

Poc temps dominaren Penyíscola els Templers, perquè a les primeríes de la persecució que sofriren, en desembre de 1307 (ans, com se veu, de la conferencia episcopal de Tarragona de 1308), el rei en Jaume II se n'apoderà, i al parèixer la tingué sota sa salvaguardia fins el 1311 en què per disposició del Concili de Clermont entra a posseir-la, així com els altres béns que havíen estat dels Templers, l'Ordre de l'Hospital.

Fins que fundada la de Montesa en 1317, prengué possessió son primer mestre el 1319.

El tercer mestre de Montesa, Pere de Thous, féu Penyíscola cap de la Comanda major en 1330, i seguí així quasi un segle. Mes en 1411, Benet XIII l'elegí per Seu de la seva obediencia, no se sab si desmembrant-la de l'Ordre amb tot efecte o no, mes l'ocupà de fet. Per una part, Martí V, al donar-la a Alfons en 21 de gener 1426, diu clarament que era de l'Esglesia romana *pleno jure*, perquè la desmembrà el dit Benet; mes en 1479, i qui sab si molt abans, l'Ordre la reclamava alegant que mai sigué desmembrada. Si la legà en testament Benet a la Seu Apostòlica no pareix probable, perquè no ho hauría deixat de consignar el referit Martí Ens inclinem a creure que algún fonament tindría el papa Martí al dir, en document tan solemne, que li pertanyía *pleno jure*.

Cert és que els mestres de Montesa la reclamaren del rei tant prompte sigué seva, mes no conseguiren altra cosa que comprar-la amb pacte de gracia o retrovenda en 1.r de setembre de 1441, per preu de 150,000 sous reals de Valencia, i açò per veure's obligat el rei a fer diners per a sostindre la campanya d'Italia.

En aquesta conjuntura és quan es féu l'inventari que va més abaix.

Després, agraït el rei Ferràn *el Catòlic* pels servicis del mestre Lluís Despuig, li la donà en absolut en 1479, en termes molt honrosos per a Montesa, reconeixent en certa manera el dret de l'Ordre sobre ella i si fa o no fa negant el de la desmembració benedictina.

Però com a la casa del pobre el goig dura poc, la donació reial se li atragantà al procurador de la Corona i va reclamar la possessió de Penyíscola; i després d'algún temps, el rei, fent de jutge i part, sentencià en 1488 que no havía lloc a tal donació, i per allò de què el qui mana fa el que vol, se la quedà per a ell, i Montesa perdé Penyíscola per a sempre.

---

1. *Les Cases de Templers y Hospitalers en Catalunya* (Barcelona, 1910), p. 256.
2. *Peníscola* en «Lo Rat Penat», 1911, p. 266.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Allò que en ella ha ocorregut després, no és del present lloc i ho passem de llarg.

L'estat jurídic de Penyíscola al temps de l'inventari era de vera interinitat. No era reial perquè el rei la tenía venuda a Montesa, i tampoc de l'Ordre perquè el pacte la condicionava i a l'hora que la Corona pagara els 150,000 sous devía tornar-se-li.

De manera que els montesians no teníen allí comanador, i llurs rendes estaven assignades al mestre, qui exercía també la senyoría per sí, a vegades, o per son lloctinent.

Havía, amb tot, alcait en el castell, que ho era Pere de Vilafranca, que era també comanador d'Ares. I pareix que aquest i el mestre no anaven en harmonía sobre qui dels dos devía fer seves les rendes de Penyíscola, la qual cosa determinà al mestre a llevar-li l'alcaidat.

Així trobem al protocol de Pere Comí, notari de Sant Mateu, acte pel qual es veu que el mestre Gisbert de Monsoriu, en lletres datades a Valencia en 15 de març del mateix any 1451, mana a son lloctinent i secretari en les batlíes de Cervera i Penyíscola, Guillem de Cervera (prohom i també notari de Sant Mateu), que vagi a Penyíscola, es faci càrrec del castell i inventaríi el que hi hagués, i en altres lletres als oficials de la mateixa vila mana li donin favor i ajuda : «Prohoms — els diu, — avisant vos com per alguns sguarts que ara no curem specificar, havem provehit que lo Castell i guardia del Castell d'aqueixa nostra vila de Panischola vingua en mans nostres...» Els oficials eren : justicia, Bernat Pomar; lloctinent de batle, Guillem Sebastià; jurat, Pere Texidor; i lloctinent de Mustaçaf, per Pere Forner, ho era Guillem Algerri.

Tots, amb el secretari del mestre i el notari, anaren al castell, i després de diverses cerimonies, que no fan al cas, feren l'inventari, trobant també que havíen quatre guardies a més del sots-alcait Pere Saura, qui eren Antoni Castelló, Pere Gombau, Lluís Corbera i Miquel Coves.

També hi ha acte com Ramón Alfonso, comissari del secretari del mestre, anà a Ares, emparant les rendes del comanador dit, el dissabte, vespre de diumenge de Rams.

I ara veiem l'inventari, el qual es troba en el susdit protocol del notari Pere Comí, any 1451, de l'Arxiu municipal de Sant Mateu.

In Dei nomine et ejus djujna gracia. Amen.

Noverint unjversi. Quod die veneris jntitulata decima nona Marcij anno a natiuitate dominj Millesimo CCCC. quinquagesimo primo. In castro ville penischole.

Lo molt honorable en Guillem cervera secretarj e loctinent del molt Reverent senyor ffrare Mestre de Montesa e de sant Jordj en les batlies de Cervera e de panischola. Et havent encara special comissio poder e carrech per lo dit senyor a ffer lo dejus davall scrit ffeu jnventarj de tots los bens mobles que atroba dins

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

lo castell de la vila de panischola sancte et venerante cru ✠ cis signo preheunte jn hunc uidelicet modum.

En la entrada de la segona porta del dit castell.

Primo dos paueses de barrera e tres mjgancers sotils.
Item vn tall ab lo manech trenquat.
Item quatre lances largues dues ab fferre e dues sens fferre.

En la cambra de la dita entrada.

Primo vn lljt de posts encaxat.
Item vna bigua de poqua valor.
Item en la dita entrada fforen atrobades dues rodes grans de ffust de molj de vent.
Item vna mola de molj.

En lo stable.

Primo fforen atrobats
Tretze paueses sotils e vna Rodella sotil.
It. vna sarria en que ha cuyraces molt sotils e sis caps de fferre dolents.
It. vn coffre dolent.
It. très gronces de molj de vent ab alguns troços de ffusta molt sotil.
It. vna ffona de canem de giny fforrada de cuyro dolenta.
It. quatorze sarries en que hi ha carbo de salzer.
It. vn feix de spart per a piquar.
It. vna schala de guat gran de dos rems.
It. vna schala de guat xiqua.
It. vn quintar de stopa de canem poch mes o menys dolenta.
It. alguns troços de cuyro de bou molt dolents.

En la botiga del stable del dit castell.

Primo dues gerres grans ab la boqua ampla per a tenir olj la vna buyda e en laltra ha qualque miga Roua de olj poch mes o menys.
It. vna gerra xiqua oljera buyda ab la boqua streta.
It. vna Rodella de ffust de poqua ualor.
It. alguns troços de ffusta dolents.

En lo pati apres la tercera porta del dit castell fforen atrobades dues moles grans de molj.

En la cambra que sta al costat del portal del dit castell.

Primo dos coffrens pintats la hu ab vna ffrontisa ab ses claus, buyts, los quals dix nanthonj castello son del honrat ffrare pere de Vilaffrancha Comanador de ares.
It. vn lit ab ses petges tres posts primes e vna porta.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

It. vna marffegua plena depalla la qual marffegua dix lo dit nanthonj castello es de dit honrat Comanador.

It. vn banch ab quatre peus dauant lo lit.

It. vn schabell sotil.

It. vna taula de menjar de tres posts ab vn petge.

It. vna altra taula e dues posts sens petges.

En lo menjador sobre lo dit portal.

Primo dues aztores de junch de quatre alnes, quiscuna poch mes o menys.

It. dues ballestes de ffust ab sos martinets les quals lo dit nanthoni castello dix son del dit Comanador.

It. dues rodelles ab les armes del dit Comanador les quals lo dit nanthoni castello dix son del dit Comanador.

It. sis gerres menguades e tres mjganceres ab la boqua ampla per a tenir ffarjna buydes.

It. dues gerres quiscuna de XVIIJ canters vinaderes sanceres buydes.

It. vna schala de canem comjnal.

It. tres talladors grans de ffust.

It. vna taula ab dos petges e vn banch.

It. vn morter mjgancer de pedra e vna destral e vnes braces uelles sotils la qual destral dix lo dit nanthoni castello son del dit Comanador.

It. dues stoualles squaquades bones de quatre alnes quiscuna de les quals dix lo dit nanthoni castello son del dit Comanador.

It. vna serreta manesqua la qual dix lo dit nanthoni castello es del dit Comanador.

En la cambreta del dit menjador.

Primo vn lljt ab ses posts primes de poqua valor.

It. vna marffega plena de palla ab vn transpontj e vn traueser vermell les quals coses dix lo dit nanthonj castello son del dit Comanador.

It. vna gerreta de quatre canters poc mes o menys, per a tenir vj ja cascharrada buyda.

It. vn pual de aram de puar aygua sotil.

En la cambra de la exarcia?

Primo vn lljt encaxat de posts.

It. vna pastera.

It. vna gerra de XV canters poch mes o menys sancera buyda.

It. vna lança largua.

It. tres darts sotils.

En la cuyna de la teulada del dit castell.

Primo vna paella gran e vna altra mjgancera e vna xiqua les quals dix lo dit nanthoni castello son del dit Comanador.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

It. vnes graelles vn ast deferre gran vn altrj xich vns llevens de fferre vnes manxetes petites vna arpa dos fferres trenquats vn aster de fferre vn fforroll defferre vn canter de aram vna caça vna perola vna barra deffust les quals dites coses dix lo dit nanthonj castello son del dit Comanador.

It. dues banques la vna redona ab tres peus e laltra ab quatre peus.

It. quatre cresols de fferre que dix lo dit nanthonj castello son del dit Comanador.

It. vna gerra arborea de poqua valor.

It. dos morters de pedra grans la hu trenquat.

It. dos cocis la hu trenquat e vn librell gran que dix lo dit nanthoni castello son del dit Comanador.

It. algun ffornjment de olles e scudelles de obra deterra per a la cuyna.

En la claustra.

It. vna taula de couent gran ab dos petges.
It. vna perxa de giny sotil e tres troços de ffusta.
It. vna bigua que era torn del dit giny.
It. vna mola de molj e dos banchs la hu per a ffustejar e laltre per a seure.

En la casa de la aygua costa la sglesia.

Primo vna quarterola de poqua valor buyda.
It. dos troços de mola.
It. alguns troços de ffusta de poqua valor.

En lo celleret que sta prop lo celler major.

Primo dues gerres de xviij canters vinaderes poc mes o menys buydes.
It. vna gerra oliera de poqua valor ab la boqua streta quintarenqua buyda.

En lo celler major.

Primo tres gerres grans de xxxvj canters quiscuna poc mes o menys buydes.
It. vna bota maresma ab vinases.
It. vn doget de ffust de cup ab son ffrus sotil.
It. algunes dogues de quarterols e barrils prou sotils e dolents.
It. ha en vn raquo del dit celler certa sal lo nombre de la qual bonament nos pot dir quanta es.

En la Sglesia de dit castell.

Primo vn altar ab la ffigura de la Verge maria e dels tres reys de orjent.
It. ha en dit altar tres toualles de llj les dues planes la vna squaquada ab sos corporals.
It. vn cobrj altar de cuyro vermell.
It. vn cruciffixi de coure.
It. dos canalobres de fferre.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

It. vna campaneta.
It. vna lantia ab son guarnjment de fferre.
It. vna cadira de ffusta ampla papal.
It. vna schala de caualcar de ffust ab tres grahons vermella tota vnjca.
It. vn canalobre de ffust per a tenjr cirj gros.

En la Truna de la dita Sglesia.

Primo dos tenjdors de libres de studj.
It. vn guarnjment o ffinestrol de dir la epistola o lo euangelj.
It. tres cadires papals en vn ffeix.
It. dos paneres sotils.
It. vna sella sotil ab son guarnjment vermell de portar lo cors de Jhesu christ.
It. dues gerres grans ab la boqua ampla per a tenir ffarjna sanceres buydes.
It. vna ffarnera (o ffaeuera) de molj de vent de ffust.
It. vna costella de balena.

En lo pastador.

Primo vna pastera de pastar ab dos petges.
It. vna caxa dolenta sens cubertor depoqua valor.
It. vn troç de bigua de poqua valor.

En lo palau del dit castell.

Primo xxviiij° paueses mjgancers.
It. quatre paueses grans de barrera.
It. xviij lances e vna Romanyola.
It. tres barres de entalamar.
It. vn lancer ffiquat en la paret.
It. vn altre lancer ab torres quj sta sobre lo cancell del dit palau.
It. dues taules de ffust ab sos petges la vna gran e laltra mjgancera.
It. vn tinell de ffust.
It. vna ballesta de ffust sens corda e sens nou.
It. vna barcella e vn mjg almut de ffust que dix lo dit nanthoni castello son del dit Comanador.
It. nou caffis poch mes o menys de forment que dix lo dit nanthoni castello son de les rendes de la vila de panischola. E stan en litigi si seran del Senyor Mestre o del Comanador.
It. dos caffis de mestells poc mes o menys que dix lo dit nanthonj castello son de les dites rendes e stan en lo litigij dessus dit.
It. sis caffis entre ordj e cjuada poch mes o menys que dix lo dit nanthonj castello son de les dites rendes e stan en lo litigij dessus dit.
It. dos caffis e mig de ffaues vna ffaneca de ffesols dues bareelles de gujxes e tres almuts entre xentilles cjurons e pesols e vna barcella de ljnas tot poch mes o menys les quals coses dix lo dit nanthonj castello son de les dites rendes e stan en lo dit litigij.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

. En lo rebost quj sta al cap del dit palau.

Primo vn lljt encaxat.
It. vna tauleta de poqua valor.

En la cambra major del dit castell.

Primo vn lljt ab dos petges huyt posts bones, vna marffega plena de palla vn matalaff ab listes reals ffassit de llana vn trauesser de ffluxell ab cuberta de montouar e vn coxi los quals dits trauesser e coxi dix lo dit nanthonj castello son del dit Comanador. E dix no sap la dita marffega si es del Castell o del dit Comanador.

It. vn lljt de corrioles quj sta dauall lo dit lljt.

It. vn banch encaxat quj sta dauant lo dit lljt.

It. vn coffre pjntat ab sa clau buyt lo qual dix lo dit nanthonj castello es del dit Comanador.

It. vn parell de lançols de lenç de tres teles e mjga quiscu los quals lo dit nanthonj castello dix son del dit Comanador.

It. dues taules de ffust ab petxes de si matexes.

It. vn calzer ab sa patena de argent sobredaurat ab senyal de luna en lo calzer e en la patena ha vn senyal ab ffigura de deu lo pare.

It. vn missal de pergamj lo qual en la scriptura dins primer contjnuament comence axi. Exorcizo te creatura salis.

En la ultima scriptura del dit missal ffenex per hec verba Remedia prebeant et eterna. per C. (te cubertes depost e vn tanquador de argent.

It. vna casulla de seda verda ab enffresadura dauant e darrere e dauant la dita enffresadura ffa creu vna stola e manjple de la dita seda camjs e amjt squinçats e dos cordons blanchs de ffil e vna altra stola de seda fforrada de drap blau ja vsada.

It. dos draps de llenç de altar ja vsats.
It. cinch claus groses de portes nos sap de hon son.
It. xvij claus xiques de portes nos sap nis pot dir de hon son.

En la cambra de la librerja.

Primo vn lljt encaxat ab sa marffega plena de palla.
It. vn banquet ab quatre peus.
It. dos panys ffranceses la hu desguarnjt.
It. tres correges de fferre.
It. dues ffulles de serra dolentes.

En la cambra hon dorm nanthonj castello.

Primo vn lljt encaxat ab vn matalaff ab barres blaues e blanques de cotonjna ffassit de llana vn trauesser ffassit de llana ab cuberta de canemas blanch vn parell de llançols squjnçats de tres teles quiscu de tramat dues fflaçades la vna negra ab listes vermelles blanques e verts als caps. E laltra blanqua ab listes burelles e vermelles als caps. E tota la dita roba que es en lo dit lljt dix lo dit nanthonj castello es del dit honrat Comanador.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

It. vn lljt encaxat.
It. vna tauleta ab petxes de si mateix de poqua valor.
It. vn tjnell de ffust de poqua valor.
It. vna taula gran de dues posts sens petxes.
It. vna tanqua de caixa.

En la cambra de les armes.

Primo dihuyt paueses mjgancers ab creu de Montesa.
It. Trenta cuyraces de matzem.
It. vnes cuyraces ab panceta.
It. sis caps de qualots de fferre.
It set ballestes de ffust e vna sens corda.
It. dues ballestes de arc ab corda quiscuna.
It. sis dotzenes de lances de matzem poch mes o menys han algunes que no tenen fferres.
It. vint dotzenes de dracs?! de matzem poc mes o menys.
It. tres caxes de passadors de matzem.
It. vn caxo de ffust sens sol en lo qual ha xxxxij colrets de coffis.
It. dos caxons buyts per a tenir passadors.
It. vna quarterola buyda.
It. xxxx astes de lances largues poch mes o menys.
It. cinch dotzenes de astes de ffletxes poc mes o menys sens fferres.
It. vn sarrio de palma en lo qual ha certa caxa ffiscola e certes medecjnes de poqua valor.
It. vna romana possa ab son pilo.
It. vn morter de coure mjgancer ab son box.
It. becega de canem de giny ab certs troços de cordes de canem.
It. tres collers de fferre.
It. lxviij talladors de ffust entre xichs e mjgancers
It. dues polliges sens metalls.
It. vn tallan gran ab una polliga.
It. vna talla xiqua sens polliga.
It. dues bigotes ligades en vna ab vn troç de canem.
It. tres torns ab ses rodes de parar ballestes.
It. quinze passadors de giny ab empenes de fferre.
It. cinch emprentes o senyaladors de ffust.
It. vn quintar de salmjcer poch mes o menys quart podrit.
It. vn quintar de soffre poc mes o menys.
It. dues Roves de carbo de salzer poch mes o menys.
It. vna gerra de la boqua ampla mjgancera buyda.
It. dues gerres menguades.
It. vna criua la qual lo dit nanthonj castello dix es del dit honrat Comanador.
It. vnes graelles redones grans ab vn trich de fferre.
It. quatre brages de canem.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

En lo studi hon solia studiar lo papa.

Primo vn llit sens petges hon ha cinch posts primes.
It. vn tanbell de noguer de jugar.

En la cuyna major del dit castell.

Primo vna cadena de fferre per a tenir los leuens sobre lo ffoch.
It. vn armarj de ffust ffiquat en la paret.
It. vna cadira papal.
It. vn banch de quatre peus.
It. vna candelera dolenta.
It. vna taula de ffust ab quatre peus dolenta.
It. vna gerra encordada mjgancera buyda.
It. vn morter de pedra gran.
It. vna lança largua ab son fferre.

En la casa de la volta sobirana de la torre major del dit molj.

Primo vn lljt encaxat.
It. la ffusta o fforniment de vna brjfgola ab sa caxa e ab ses rodes.
It. dos tabals de coure grans.
It. vna lança largua.

En la casa del molj de vent del dit castell.

Primo vna bunbarda de fferre mjgancera ab vn mascle.
It. vn cep de bunbarda.
It. vna gronça ab una ffarinera de ffust dolents.
It. dues moles de molj.
It. vn mascle de bunbarda sotil.

En lo terrat del dit castell ha vna campana trenquada.

It. ha en la torre de la primer porta del dit castell vna campana de coure sancera.

En la cambra de la torre sobre lo portal de la primera porta del dit castell.

Primo vn lit petit hon ha tres posts dos petges sotils vna marffega vn tresponti barrat de groch e vermell ffassit de llana, dos coxins de poqua valor vna fflaçada blaua ab listes vermelles blanques e verdes vn llançol de tramat olda de dues teles e miga.

Les quals coses dessus dites son totes del dit Comanador segons dix lo dit nanthonj castello exceptat les posts petges e banch.

It. cinch post e dos petges ben sotils.
It. vna post penjada en la paret.
It. vn caxonet sotil.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

En la cambra de la teulada.

Primo vn lljt encaxat.

It. vna fflaçada blanqua ab listes vermelles e burelles als caps e vn lançol detramat de tres teles olda les quals coses dix lo dit nanthoni castello son del dit Comanador.

It. vn paners mjgancer sotil.

It. vna catiffa sotil.

It. vn cep de fferre.

It. vna caxeta dolenta sens cuberta.

It. vna creu de ffust.

En la cambra del prior.

Primo vn lit encaxat.

It. vn banch dauant lo lit.

En la casa del bany ffou atrobada vna caldera gran engegada en la paret.

Item ffou atrobat en la cisterna que es en lo patj del dit castell vn pual de aram nou lo quail dix lo dit nanthonj castello que es del dit Comanador.

Item fforen atrobades en lo pati del dit castell cinch carregues de lenya poch mes o menys.

It. fforen atrobades en lo dit castell dotze Roues de ffarjna poch mes o menys.

Aquests son aquells bens los quals de present lo dit honorable en Guillem cervera lochtinent quj dessus ha atrobat dins lo Castell de ladita vila de panischola los quals comana an anthonj castello de la dita vila lo qual los conffessa haver hauts e reebuts e tenjr en si prometent aquells restitujr al dit Senyor Mestre o a quj lo dit senyor volra tota hora e quant per lo dit senyor Mestre o altrj per lo dit senyor manat lj sera totes dilacions apart posades obljganthi sos bens.

Presens testimonis fforen a les dites coses en Guillem algerrj e en Johan periç de dita vila de panischola.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Índex dels noms propis de la *Crònica* d'En Ramón Muntaner,[1] per Lluís G. Serrallonga i Josep M.ª de Casacuberta.

La Historiografía de Catalunya, com una de les branques més importants de la nostra antiga producció literaria, ha estat tots els anys objecte d'un detingut estudi en la Càtedra de Literatura catalana, confiada pels Estudis Universitaris al nostre benvolgut mestre el Dr. D. Antoni Rubió i Lluch.

Des del nostre pas per aquell ensenyament havem d'esmentar d'una manera especial les explicacions del Sr. Massó Torrents, que va ocupar la Càtedra durant els mesos de febrer i març de 1913, i les lliçons que, amb major amplitut encara, esmerçant bona part del curs següent, va donar el Dr. Rubió sobre les quatre obres mestres de la nostra Historiografía, tan justament nomenades per N'Angel Guimerà «els quatre Evangelis de la terra catalana».[2]

D'aquestes lliçons n'és un fruit modestíssim el present repertori dels noms propis de la *Crònica* d'En Ramón Muntaner.

Són nombrosíssimes les referencies geogràfiques i onomàstiques en aquesta *Crònica* contingudes, que tenen gran utilitat per als qui profonditzen la historia de Catalunya i per als qui investiguen l'evolució del nostre llenguatge geogràfic. Convençuts d'això, al recollir-les nosaltres d'aquells capítols plens de vida i presentar-les esquelèticament en forma d'índex als il·lustrats lectors dels Estudis, ens havem esforçat en fer ressaltar aqueix valor històric i filològic de la narració d'En Muntaner; per aconseguir-ho havem procurat, en tant que ens ha estat possible, identificar els personatges que l'autor no designa amb llur propi nom i mostrar les equivalencies modernes de moltes paraules geogràfiques que, en forma característica del català medieval, apareixen en el text

1. Segons el text de l'edició publicada per N'Antoni de Bofarull (Barcelona, 1860).

2. D'altals explicacions vàrem fer-ne una senzilla ressenya de càtedra en aquestes planes: vol. VII (1913), pp. 401-404.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

de la *Crònica*. Aqueixa importancia del vocabulari geogràfic d'En Muntaner ja fou assenyalada en 1891 pel Dr. Rubió i Lluch en un notable estudi sobre la Geografía de l'Orient en la *Crònica* d'En Muntaner.*

Per facilitar la consulta d'aquest índex, creiem oportú indicar brevíssimament el sistema en ell adoptat.

Per mitjà de xifres romanes i de xifres aràbigues consignem respectivament els capítols de la *Crònica* i les pàgines de l'edició d'En Bofarull on els noms surten citats.

Els mots onomàstics estàn impresos en VERSALETES; els geogràfics, en lletra rodona, i els demés (llibres, naus, etc.), en *cursiva*.

Quan en la *Crònica* apareixen diverses grafíes d'un sol nom (JACME, IACME; Rossello, Rosseyllo), agrupem totes les cites del mateix en el lloc corresponent a la grafía més versemblable, o en igualtat de circumstancies, en el de la més general. Cada una de les altres grafíes té, emperò, la seva indicació, remetent a la principal, on estàn totes elles transcrites.

Un procediment semblant seguim quan un mateix personatge o lloc geogràfic estàn expressats per mitjà de frases o paraules diverses (REY DARAGO, REY EN JACME, INFANT EN JACME, SENYOR INFANT; PANBERT, CARDENAL; ALMIRALL, EN ROGER, ROGER DE LURIA; Epheso, Altolloch; Macina, la ciutat).

En la cita dels personatges donem la preferencia als noms o als cognoms, segons la forma ordinaria de fer-ho en aquests repertoris.

Certs personatges indicats de manera vaga, tant sols com a parents d'altres, van anotats a continuació, i dintre el mateix apartat, d'aquests darrers; p. ex.: ROCAFORT, Berenguer de — *llur avonclo*. Aquells qui han pogut ésser identificats, van citats en el lloc respectiu, fent-se les referencies que havem cregut més convenients. (Per ex. : PROHENÇA, filla del compte de — v. [BEATRIU] filla del compte de Prohença; v. [MARGARIDA DE PROHENÇA].)

Al citar els membres de les cases regnants, indiquem el nom de llur pare, quan la *Crònica* al·ludeix a parentius llunyans, potser confosos al primer cop de vista.

Els noms dels edificis, carrers, etc., d'algunes poblacions, segueixen dintre el mateix apartat al nom d'aquestes, sempre que hi traspúa un record personal del cronista.

No havem inclòs en aquest índex el nom de Déu, de la Verge María, dels Sants, etc., usats per En Muntaner com a simple exclamació o frase devota; tampoc havem anotat les cites que fa en general (prelats, comtes, etc.), ja que no s'hi veu una al·lusió precisa i concreta, sinó una narració en sentit ponderatiu.

Les verificacions fetes, per tal de distingir-les dels noms continguts en la *Crònica*, han estat anotades entre claudators [ ] i amb l'ortografía actual.

---

* *Noticia geográfica del Orient, segons en Muntaner*, publicat en el Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya. Vol. I (1891), pp. 139-147; 224-235. Vol. II (1892), pp. 31-40.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

[Abanilla]. — v. Favanella.
Abat, castell. — v. Castellabat.
ABAT, Palerm. — CXXXIV : 268.
ABDELA - BEN - BEBET. — CCLIII, CCLIX : 481, 490.
[ABELLA]. — v. DABEYLLA.
[ABOABDILLE - MAFUMET - ABENIXEM], moxerif de Manorques. — VIII : 17.
[Abruzzo]. — v. Brus.
[ABU - AB - ALLAH - EL - MOSTANCER], rey de Tunis. — XIX : 38.
[ABU - BEKER - BEN - MUSSA, dit IBN-UEZIR]. — v. BUGRON.
[ABU-BEQUER], rey de Murcia. — X, XIII : 20, 27, 28.
[ABU-CHOMAIL ZEYAN; ÇAEN?], rey sarrahí de Valencia. — IX : 18.
[ABU-HAFS], rey de Tunis. — CXVII: 229, 230.
[ABU-ISHAK I]. — v. MIRABUSACH.
[ABU'L-BAKA I], rey de Tunis. — CCXLVIII, CCL, CCLII : 469, 470, 474, 477.
[ABU-OMAR-IBN-HAKEM], moxerif de Manorca. — CLXX, CLXXII : 321, 324, 325.
[ABU-TACHEFIN I], rey de Trimise. — CCXCV : 564.
[ABU-YUSUF-YACUB], rey de Marrochos. — XIX : 38, 39.
[Abydos, boca]. — v. Boca Daver.
Achda; Dachda, grau : [Agde]. — CLII : 297-299.
[Aci, castell de; Acireale]. — v. Iat.
Acra; Dacra, lo port : [Sant Joàn d'Acre]. — CXCIV : 367, 368.
Aderes. — v. Oderno.
[Aderno]. — v. Oderno.
[Adramitti]. — v. Endimitre.
[ADRÍ]. — v. DADRÍ.
[Adrianòpolis]. — v. Andrinopol.
Africa. — CCXLVIII : 470.
AGATA, sancta. — v. Catania. — *esgleya major de... sancta Agata.*
[Agde]. — v. Achda.
[Agost]. — v. Aquast.
Agosta; Dagosta, castell, vila; Gosta, castell de; Gosti. — CVI-CVIII, CX, CXVIII, CXCIV, CCXL, CCLXXXII : 204 - 211, 231, 369, 370, 455, 540.
AGOSTÍ, senct. — LII : 98.
[AHONES]. — v. DAUNES, Ferran.
[Aïdin]. — v. Atia.
[AIMERIC V, de Narbona]. — v. AMALRICH DE NARBONA.
Alabiba, illa de. — XIX : 38.
Alacant, Dalacant, castell, vila, lorta. — XII, XIII, XVI, XVII, CLXXXVIII, CCXLV : 26, 27, 33, 34, 354-356, 465.
[ALAGÓ]. — v. DALAGO.
[ALAINO DE LENTINI]. — v. ALEYNEP.
Alama [Alhama, provincia de Murcia] XII : 26.
ALAMANY, Ramon. — CLXXXIV : 349.
Alamanya. — v. Alemanya.
Alamanys, ordre dels : [Ordre Teutònica]. — XLII : 82.
Albayda. — IX : 19.
[ALBERÓ]. — v. DALBERO, Nexamen.
Albes. — IX : 19.
Alcala [Vall d'Alcalà]. — IX : 19.
[Alcamo]. — v. Alcomu.
[Alcira]. — v. Algetzira.
Alcomu [Alcamo]. — CXCII : 364.
Alcoy; Dalcoyl, canal, [del regne de Valencia]. — IX, X, XXVI, : 19, 21, 52.
Alcoyll, vila, port de; Dalcoyll : [Collo]. — XLIV, LI, LII, LIV-LX, LXXXV, LXXXVI, CXXVIII, CCXXIX : 85, 86, 95-98, 100, 101, 104-108, 156, 158, 159, 253, 430.
ALEF; NALEF, — CCXLIX, CCL, CCLII-CCLIV : 472, 474, 477, 479-483.
Alemanya; Alamanya; Dalamanya; Almanya. — XXIX, XXXII, XXXV, CXIV, CXXXV, CXCIV, CCLX, CCLXXV, CCXCI : 57, 63-65, 69, 225, 351, 367, 494, 528, 560.
[ALEMANYA, emperador de]. — v. ALFONSO [X] i la nota 2 de la pàg. 106.
[ALENÇON, comte de]. — v. [PERE I], compte de Lanço.
[ALET]. — v. DALET.
ALEXANDRE; ALEXANDRI [el Magne]. — XLVII, LI, LXXII, XCI, CXLVI, CCXIV : 89, 96, 127, 175, 291, 402.
Alexandria. — CXVII, CLIX : 230, 309.
ALEYNEP, micer : [Alaino de Lentini]. — XLIII, LXXV, XCVII, XCIX, CXIV : 84, 135, 187, 190, 191, 225, 226.
Alfandech; Dalfandech, vila, vall. — IX, LIII : 19, 100.
Alfar. — CLXXXII : 346.
[ALFONS, II de Catalunya i III d'Ara-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

gó]. — v. NANFOS [II de Catalunya i III Darago].
[ALFONS, III de Catalunya i IV d'Aragó]. — v. NANFOS [III].
[ALFONS VIII de Castella] : rey de Castella; EN FERRANDO DE CASTELLA.[1]— Pròleg, VI: 3, 12, 13.
ALFONSO [X], don; rey Nanfos; rey de Castella. — XI-XIII, XVII, XXI-XXV, XXXII, XL, XLV, LXXVII LXXXIX, CLVIII, CCXLV : 23, 25-27, 34, 35, 43-50, 65, 78-80, 87, 88, 141, 167, 306, 465. — cuydava esser emperador Despanya[2], XXIV : 50. — *sa muller:* v. [VIOLANT].— *sos fills:* v. FERRANDO DE CASTELLA, infant En; v. SANXO [IV] DE CASTELLA.
[ALFONS XI] rey de Castella. — CCXCV : 565.
[ALFONS, infant, fill de Jaume I]. — v. NANFOS, infant.
ALFONSO FRADERICH; NALFONSO FRADERICH, [fill del rei Frederic de Sicilia]. — CCXLIII, CCXLIV : 460, 461, 464.
ALFONSO DE CASTELLA, don; rey Nanfos[3] [fill de l'infant Ferràn de *la Cerda* i nét d'Alfons X de Castella]. — XL, CXLII, CLVI, CLVIII, CLXXIII, CLXXVI, CLXXVII : 78 - 80, 284, 285, 302, 303, 305-307, 328, 334-338.
[Algeciras]. — v. Algezira.
Alger. — CLV : 302.
Algetzira : [Alcira]. — IX : 18.
Algezira Dalhadra; Algezira; Algetzira; Dalgezira : [Algeciras].— CCXLVI, CCXLVII : 465, 466, 468.
[Alhama]. — v. Alama.
[Alicata]. — v. Licata.
Aljafería. — v. Çaragoça. — *Aljafería.*
Almanya. — v. Alemanya.
Almansa. — XII : 26.
[Almassora]. — v. Almesora.
[ALMENARA]. — v. DALMENARA, Pere.
Almenara. — IX : 20.
Almeria; Dalmeria; la ciutat.—XLVII, CCXLVI - CCXLVIII, CCLI : 90, 465, 466-469, 475.—*Lespero; Spero:* [Esperonte?] CCXLVII : 467, 468.
Almesora [Almassora]. — IX : 20.
ALMIRALL; almirayll. — v. CARROS, Francesch; v. DAUNES, Ferran; v. JACME PERE; v. LURIA, Roger de.
Almirayll, illa del. — CCL : 473.
Almiro, port del : [Nea Mizela, Port de Halmyros o Armyros]. — CCXXXV : 445.
[Almuñécar]. — v. Monecha.
[AL-NASER], rey de Granada. — CCXLVI, CCXLVII : 465, 466, 468, 469.
ALQUER, Gilabert. — CCXV : 404.
ALQUER, Ramon. — CCXV : 404.
Altolloch. — v. Efeso.
Altura. — IX : 20.
[Amalfi]. — v. Malfa.
AMALRICH DE NARBONA [Aimeric V, vescomte de Narbona] XXIII: 48.
[Amandolea]. — v. Mandolela, la.
[Amantea]. — v. Manthea, la.
AMAR BEN BUCEYT. — CCLII : 479.
[AMICI]. — v. DAMICI.
AMIGUTXO DE LURIA. — v. LURIA, Amigutxo de.
Amposta. — IX : 20.
[AMPOSTA, castellà de] — v. DARAGO, Sanxo.
[Ampurdà]. — v. Empurdà.
[Anatolia]. — v. Natuli.
Ancona; Dancona, marcha. — XI : 23.
[ANDREU II], rey Dongria. — Pròleg, VI : 3, 12, 13.
Andria, illa : [Andros].—CXVII : 230.
ANDRINOCHO; emperador de Constantinoble; Xor Andrinocho; lemperador. [Andrònic II, Paleòleg].— CXCIX, CCII - CCIV, CCVI, CCVIII-CCXVII, CCXIX, CCXXI CCXXIII, CCXXIV, CCXXVII, CCXXVIII, CCXXXII, CCXL-CCXLII : 378-380, 383-387, 389, 393, 396-404, 406, 407, 409, 413, 415, 416, 418, 423-425, 428-430, 438, 439, 455-459. — *emperadriu* [sa muller], CCIII : 387. — *madona sa filla,* CCIII : 387. — *fill del emperador* : v. MIQUELI. — *germana del emperador* : v. [IRENE]. — *naboda del emperador* : v. MARIA, megaduquesa.

1. La primera muller de Jaume I, la reina Leonor, era filla de N'Alfons VIII de Castella, i no del rei Ferrando, com diu equivocadament En Muntaner.
2. Es tracta evidentment d'una errada (que corretgeix En Buchon); deu ésser : *d'Alemanya.*
3. No fou rei de Castella, encara que En Muntaner, partidari seu, el tingui com a tal.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Andrinopol; Andrinople; Dandrinopla, ciutat : [Adrianòpolis]. — CCXIV, CCXV, CCXX, CCXXVI, CCXXVIII, CCXXXIII : 402-404, 412, 413, 422, 429, 442.
[ANDRIOL MORISCH]. — v. MURISCH, Nandriol.
[ANDRÒNIC II, PALEÒLEG]. — v. ANDRINOCHO.
ANDRONICH. — CCLXI : 495-496.
[Andros]. — v. Andria.
[ANGELOS]. — v. LANGLO; v. [TOMÀS ANGELOS].
Anglaterra. — XXIX : 57.
[ANGLATERRA, rei de]. — v. DANGLATERRA, rey.
[ANGLESOLA]. — v. DANGLESOLA.
Anguera [Enguera]. — IX : 19.
[ANGUERA?]. — v. DANGUERA.
[Ania]. — v. Dania.
[ANJOU, comte de]. — v. DANJOU, compte.
Anjou, comptat, compdat. — XXXII, CLXXXI : 65, 342-344.
ANRICH, don [Enric, infant de Castella; fill de St. Ferràn?] CCXLV. — 464.
[Antilló]. — v. Dentillo
[*Apocalipsi*]. — v. *Pocalipsi*.
Apro; Dapro, vila, castell : [Apros]. — CCXXI : 414, 415.
Aquast [Agost]. — XIII : 27.
Arago; Darago, casa, casal, linatge, rey [en sentit general]. — I, II, XVII, XX, XXIII, XXX, XXXI, XXXVI, XLVII, LIX, LXVII, XCII, CIII, CXIII, CXXV, CXXXVIII, CXLV, CLII, CLXXXI, CXCIII, CXCVIII, CCXXVII, CCXXIX, CCXXX, CCXXXVI, CCLX, CCLXX, CCLXXII, CCLXXX, CCLXXXIII, CCLXXXIV, CCLXXXVIII, CCXC, CCXCII : 4-6, 35, 41, 48, 59, 61, 62, 72, 90, 108, 117, 176, 195, 223, 248, 276, 287, 297, 342, 343, 366, 376, 424, 430, 433, 435, 448, 494, 513, 514, 516, 537, 542-544, 553, 556, 557, 561.
[Aragó, corona d']. -v. Darago, corona.
Arago; Darago, regne, reyalme. — III, IV, VI, IX-XI, XIII-XV, XVII, XVIII, XX, XXIV, XXV, XXIX, XXXVI, XL, XLV, XLVI, XLVIII, LXXVI, LXXXIX, XCII, XCIV, XCV, CI-CIII, CX, CXI, CXIII, CXX, CXXVI, CXLV, CXLIX, CL, CLVI-CLVIII, CLX, CLXVII, CLXXIII, CLXXV-CLXXIX, CLXXXI, CLXXXIII, CLXXXVII, CLXXXIX, CXCIII, CCXV, CCXXXVI, CCXLV, CCXLVI, CCLXXI, CCLXXII, CCLXXIX, CCXC, CCXCII, CCXCIII, CCXCV-CCXCVII : 8, 10, 14, 18, 20, 21, 23, 24, 27-29, 31, 34, 35, 37, 42, 50, 51, 56-58, 71, 78, 87-89, 91, 137, 165, 176, 179, 180, 183, 193, 195, 196, 212, 213, 222, 235, 250, 251, 287, 288, 294, 295, 303, 305, 307, 311, 318, 327, 333-335, 337-340, 343, 344, 348, 354, 357, 366, 407, 448, 464-466, 515, 522, 536, 558, 560, 561, 563, 566, 568, 570, 576.
[ARAGÓ, rei]. — v. DARAGO, rey.
[ARBOREA]. — v. DARBOREA.
[Arbós]. — V. Sarbos.
[AREGALL]. — v. DAREGAILL.
ARENA.* — CCXIV : 402, 403.
[ARENÓS]. — v. DARENOS.
[ARGILERS]. — v. DARGILERS.
[ARIA]. — v. Daria.
[Ariza]. — v. Farisa.
[ARMAGNAC?]. — v. DAYMENART, compte.
[Armenia]. — v. Darmenia.
[Armi, capo dell']. — v. Larmita, cap de.
[Armyros]. — v. Almiro.
A[RNAU]. ROGER [II]; compte de Pallars; compte de Pallas. — XLIX, LI, LIII, LV, CXXII, CXXIII, CXXV : 92, 93, 95, 96, 100, 103, 104, 241-243, 246.
A[RNAU]. ROGER [III], compte de Pallars. — CCXCV, CCXCVII : 565, 567.
[ARÒS]. — V. DAROS.
[Artà]. — v. Larta, dispotat de.
ARTA, dispotat del. — v. [TOMAS ANGELOS].
Artaqui, cap del; Lartaqui : [Artaki, Erdek]. — CCIII-CCV, CCXIV, CCXXII : 385, 386, 388, 389, 391, 402, 416.

* Al·lusió a Elena, «presa per força darmes» per Paris, fill del rei Priam.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

[ARTIEDA?]. — v. DARTEDA.
[ARTOIS, comte d']. — V. [ROBERT II] compte Dartes.
ARTUS, rey : LXVI, CLXI : 115, 312.
[Ascoli]. — v. Scales.
[Asomatoi, Porto]. — v. port de les Guatles.
Asp. — IX, XII, XIII, XVII, CLXXXVIII, CCXLV : 19, 26, 27, 34, 356, 465.
[ASSÀN] emperador de Lantzaura. — CXCIX, CCVIII, CCXII : 378 - 380, 396, 400. — *llur avonclo*, CCVIII : 396. — *sos fills*, CCVIII: 396. — *lo frare de lemperador de Lantzaura*, CCX : 398.
[ASTARAC, comte de]. — v. [BERNAT IV].
[Atenes]. — v. Tenes.
Atia, gabella de ; Tiu : [Aïdin]. — CCV, CCVII : 391, 394, 395.
AULEGER, Sanct, [Sant Oleguer]. — XCV : 183.
[AUSTRIA, duc d']. — v. [FREDERIC III].
[AVAILLES, D']. — v. DAVALLA.
[Aversa]. — v. Versa.
[AVLONA?]. — v. Velona.
[Avola?]. — v. Nola.
Aygua Freda; Daygua Freda, cap [cap de Bagur]. — CXXX, CXXXI, CXXXV : 258, 262, 271.
Aygues Mortes. — CXIX, CXXIX, CLII : 233, 254, 299.
[AYVAR]. — v. DAYVAR.
[Azof, mar de]. — v. Tana, mar de.

BABYLONIA, soltan de. — v. SALADIN.
Baessa : [Baeza]. — XII : 26.
[Bagnara Calabra]. — v. Labaynare.
[Bagur, cap de]. — v. Aygua Freda.
Balaguer, coll de [entre Perelló i Hospitalet]. — XXIII : 46, 47.
Balderes [comarca de Beziers]. — CXIX : 233.
[BALDUÍ II]. — v. BAUDOY.
BALTHASAR. — XCVI : 185.
BANDINIÇA, senyor de la [Vodeniza]. — CCLXI : 495.
Banyoles. — CCLXIX : 513.
Banyulls, coll de : [Banyuls]. — CXX, CXXII : 235, 236, 239, 240.
Barbaria; Berbaria : [Berberia]. — XLVII, LI, LII, LIX, LXXXV, CIV, CXVII, CXXIX, CLV, CLIX, CLXX, CLXXII, CLXXX, CXCIV, CCL, CCLV, CCLXXXVII : 90, 95-98, 108, 156, 197, 229, 230, 255, 301, 302, 308, 321, 324, 326, 327, 342, 371, 473, 487, 552.
BARBARIA, alcayt de. — CXXVIII : 253.
Barcelona. — XXIII, XXV, XXIX-XXXI, XXXVI, XXXVIII, XLIV, XLVI, XLVIII, LXXXIII, XCIV, XCV, XCVIII, CI, CIV, CX-CXIII, CXV, CXVIII, CXX, CXXIX, CXXX, CXXXIII-CXXXVI, CXL, CXLII, CXLIII, CXLVI, CXLVII, CLI-CLIV, CLVI, CLIX-CLXII, CLXIX, CLXX, CLXXII - CLXXIV, CLXXVI, CLXXX - CLXXXII, CLXXXV, CXCIV, CCVI, CCXIV, CCXXIX, CCXXXII, CCXLIII, CCLXVIII, CCLXIX, CCLXXI, CCLXXIII, CCLXXVII, CCLXXIX, CCLXXXIX, CCXCII, CCXCIII, CCXCV, CCXCVII : 47, 51, 57, 59, 61, 62, 71, 75, 86, 88, 90, 91, 154, 178, 180, 181, 183, 188, 192, 193, 196, 211, 214, 215, 218, 224, 227, 231, 235, 253, 256, 259, 264, 265, 270, 271, 273, 281, 282, 285, 290, 291, 296, 299, 300, 303, 308, 311, 312, 319, 321, 322, 327-331, 334, 335, 341, 342, 344, 348, 352, 370, 394, 402, 431, 439, 460, 508, 510, 515, 524, 533, 535, 536, 554, 561, 563, 564, 566, 576. — *casa dels Preycadors*, CLXXIII : 329. — *castell nou*, CXV : 227. — *darasanes*, XXXVI : 70. — *frares menors*, CLXXIV, CLXXVI, CLXXXV : 331, 335, 352. — *palau reyal*, XCIV, XCV, CXII, CXIII, CLXXIII : 180, 185, 215, 224, 328. — *Seu*, XCV : 183.
Barcelona, comptat, compte [en sentit general]. — IV, XXXI, CXLV : 10, 61, 62, 287, 288.
BARCELONA [bisbe de]. — v. [PEREGRI, fra Bernat].
BARCELONA, compte de. — v. DARAGO, rey.
BARQUET. — XXX, XXXI, CCLII : 60, 61, 474.
Basquera. — XXIII : 47.
BATLE, Pere. — CCLXIX : 512.
BAUDOY, emperador : [Balduí II de Constantinoble]. — XXXVIII : 75.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Bayren, castell : [Bayrent].—IX : 19.
[Bearn]. — v. Biarn.
[BEATRIU], filla del compte de Prohença [Ramón Berenguer]; comptessa de Prohença; comptessa; [muller de Carles I de Nàpols]. — XXXII, XXXVIII : 65, 66, 76.
[BEATRIU] filla del rey Manfre [de Sicilia]; madona la infanta; la infanta sa tia [de Jaume II]. — CXIII, CXVI : 218, 221, 223, 229.
[BEAUMARCHAIS, Eustaqui de]. — v. NESTATXE.
Bechsi : [Buccheri?]. — CCLXXXII: 540.
BELLA, madona, dona, [mare d'en Roger de Lluria]. — XVIII, LXXVI, CV, CLIX : 36, 136, 202, 310.
BELLOCH, Pere de. — CCLXXVII : 533.
Bellver, castell de : [Pondicocastro, Pontico]. — CCLXVII : 507.
BELLVER, G. de. — CCXXVI : 422, 423.
Benaguazir : [Benaguacil]. — IX : 19.
BENATIA, Jacob; Benatia. — XXX, XXXI, CXVII, CCLII, CCLIII, CCLIX : 60, 61, 231, 478-481, 490.
BENMARGAN. — v. MARGAM.
BEN MARQUEN. — v. MARQUEN, Ben.
BENSIMOMEN, casa de. — CCXLVIII-CCL, CCLII : 470-472, 474, 478, 479.
Bera : [Vera]. — XLVII : 90.
Berbaria: [Berberia]. — v. Barbaria.
[Berdejo]. — v. Verdejo.
Berdia. — IX : 19.
BERENGUER FF.[1] — CCXXI : 414.
BERENGUER, Jacme. — CLXXXVIII: 356.
[BERNAT IV], compte Destarach : [d'Astarac]. — CXXIII : 243.
[Besalú]. — v. Besuldo.
Beselda. — v. Besuldo.
Beses : [Beziers]. — XXIII, CLII : 48, 297-299.
Besuldo, Beselda : [Besalú]. — CXXVIII, CXXXIV : 252, 265, 270.
[Beziers]. — v. Beses.
[Beziers, comarca de]. — v. Balderes.
Biarn : [Bearn]. — CLXXXIII : 348.
BIARN, Gasto de. — v. GASTO [VII] DE BIARN.
Birats. — v. Giraix [?].
[Bizantí, imperi]. — v. Constantinoble, imperi.
BLANCA, regina, [muller d'en Jaume II d'Aragó i filla d'en Carles II de Nàpols]; Blanca, dona, madona; regina Darago; la regina. — Pròleg, CLXII, CLXXXI-CLXXXIII, CLXXXVI, CXCVIII, CCLI, CCXC-CCXCII : 3, 312, 344-348, 353, 377, 475, 557, 558, 561.
[BLANCA], filla [d'en Jaume II d'Aragó]; prioresa [de Xixena]. — CCXCI : 560.
BLANCA, madona, [filla d'en Lluís IX de França i muller de l'infant Ferràn de la Cerda]. — XL, CLVIII : 78, 79, 306.
Blanquerna : [Blaquerna].—v. Constantinoble. — *Blanquerna*.
Blaquia, la [Valaquia, Tessalia]. — XXIX, CCXL, CCXLIV, CCLXI: 58, 455, 462, 496.
BLAQUIA, senyor de la. — v. LANGLO.
BLASCO, don. — v. DALAGO, Blasco.
BOAPS. — XXX, XLIII, XLIV : 60, 83-85.
Boca Daner. — v. Boca Daver.
Boca Daver[2]; Bocha Daver; Bocadaver: [estret dels Dardanels].—CCII, CCIX, CCXIV, CCXXIII, CCXXXI, CCXXXII, CCXLI : 384, 397, 398, 402, 403, 417, 437, 439, 457, 458.
Boca de Far; boca de Far; bocha de Far [Far de Messina]. — LXVIII, LXIX, LXXXI, LXXXII, CXCVI : 119, 121, 148, 149, 374.
BOCANEGRA, Antoni de: [Boccanegra]. — CCXXXVII : 428.
Bocha Daner; Bocha Daver. — v. Boca Daver.
Bona. — LI, LII, LXXXV : 97, 98, 158.
Bonaventura, nau. — XCV : 181, 184.
Bonayre, castell, ciutat de, [prop de Càller]. — CCLXXIV, CCLXXVI,

1. Segons l'edició Bofarull, en el ms. de Poblet, avui a l'Institut d'Estudis Catalans, es llegeix : Berenguer P. [Berenguer Pere?].
2. El nom Boca Daner de les edicions és copia equivocada de Boca Daver, nom català de Boca d'Abydos, en l'estret dels Dardanels.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

CCLXXVIII, CCLXXIX, CCLXXXIV-CCLXXXVII, CCLXXXIX, CCXC : 524, 525, 530, 531, 534, 535, 545, 546, 548, 550-552, 554-557.
BONBARQUET. — CXVII : 231.
Bonifaci : [Bonifacio, ciutat de Còrcega]. — CCLXXVIII, CCLXXXV: 533, 534, 546.
[BONIFACI VIII]; Papa; senct Pare apostolich. — CLXXXI, CLXXXIV - CLXXXVI, CXC, CXCI, CXCIII, CXCVII-CXCIX : 342-344, 349, 351-353, 358, 361, 365, 375-378.
BONIFACI, micer. — v. SALAMANDRANA, Bonifaci de.
BONIFACI, micer. — v. VERONA, Bonifaci de.
Bordeles. — LXXXIX : 165, 167.
Bordeu; Burdeu. — LXXII, LXXIII, LXXV, LXXVI, LXXVIII-LXXX, LXXXV-XCI, XCIV, CII, CXIII : 127, 131, 132, 134, 136, 142, 143, 145, 146, 156, 160- 167, 170, 174, 178, 194, 219.
BORDEU. senescal de. — v. DAGRILLI, Joan.
[Borgo?]. — v. Burch, el.
BORGONYA, duch de; princep de la Morea. — CCLXI : 495-497.
[BORGONYA, duc de]. — v. LOYS, princep.
Borriana : [Burriana]. — IX, XXIII : 20, 46.
[Bòsfor], bras de mar. — CCII : 385.
[BOXADORS?], — v. EMBOXADORS.
BOYL, Falip. — CCXC : 555, 556.
Brandis : [Brindisi]. — LXVII, CVI, CVII, CIX, CXVI, CLIX, CXCIV, CCXXXVIII, CCXLIV, CCLXI, CCLXII : 116, 204, 205, 207, 209, 210, 228, 308-310, 367, 368, 452, 461, 495, 498, 499. — *Deresana*, CVI : 205.—*sancta Maria del casal*, CLIX : 310.
BRAYMON, duch de. — CCXLIV : 461.
BRENDA, compte de. — v. [GUALTER V de Brienne].
[BRIENNE, comte de]. — v. [GUALTER V].
[Brindisi]. — v. Brandis.
Brus : [Abruzzo]. — XI, XXXII, LXXI, LXXXVIII, CV : 23, 64, 126, 163, 203.
[Buccheri?]. — v. Bechsi.
Bugia. — XIX, XXXI, XLIII, L, LXXXV : 38, 62, 83, 85, 94, 95, 158.
BUGRON, En : [Abu-Beker-Ben-Mussa, dit Ibn-Uezir, senyor de Constantina]. — XLIII, XLIV, XLVII, L-LII, CLXX : 85, 86, 90, 94, 95, 99, 321.
[Bulgaria]. — v. Lantzaura.
Bulles : [Bullas]. — XII : 26.
Bunyol. — IX : 19.
Burch, el : [Borgo?, aprop de Messina]. — CXCV : 372.
Burdeu. — v. Bordeu.
BURGUNYA, duch de : [Borgonya]. — v. LOYS, princep.
[Burriana]. — v. Borriana.
Busnayre, boques de : [illa della Maddalena al N. de Sardenya]. — CCLXXXV : 546.

Cabanes [de l'Empordà].—CLXXXII: 346.
Cabanes, Cabanyes [de la comarca de Castelló de la Plana]. — IX, XXIII : 20, 46.
[Cabes]. — v. Capis.
Cabopasser : [cap de Passero]. — LXXXII : 150.
Caboterra; Capo Terra : [Capoterra]. — CCLXXV, CCLXXXV : 525, 547.
Cabrera, [illa de], — LXXXVI CXXIX, CXXXV : 159, 256, 271.
CABRERA, Bernat de, vescompte de Monsoriu. — CCXCV : 566.
CABRERA, Isabel de. — CCLXVIII : 508.
[CABRERA, Marquesa de]. — v. [MARQUESA DE CABRERA].
Cadaqués : [Cadaquers]. — CXXIX, CXXX : 254, 257, 261.
Cahors; Caors. — XV, XXXVIII: 31, 76.
Calabria. — XI, XVIII, XXXII, LXV, LXVII, LXVIII, LXXI, LXXIII, LXXV - LXXVII, LXXXII LXXXVIII, CV-CVII, CXIII, CXVI, CXVIII, CXXVIII, CXLVII-CL, CLXIII, CLXIX, CLXXII, CLXXV, CLXXVI, CLXXX, CLXXXIV, CLXXXV, CXCI, CXCII, CXCIV, CXCV, CXCVII, CXCVIII, CCI, CCXXXVIII, CXXXIX, CCXLI, CCXLVIII-CCL, CCLVI, CCLVII, CCLX, CCLXXXI-CCLXXXIII : 23, 36, 64, 113, 117,

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

120, 126, 132-135, 138-140, 148, 149, 163, 164, 200, 203, 205, 207, 218, 219, 227-229, 231, 252, 253, 292, 293, 295, 313, 314, 321, 327, 332-334, 341, 342, 349-351, 359, 362, 371-373, 375, 377, 382, 452, 454, 458, 470, 471, 473, 487, 488, 493, 494, 537, 538, 541, 543.
CALABRIA, duch de. — v. ROBERT, rèy [de Nàpols]; v. [CARLES] duch [de Calabria].
[CALAMANDRANO, Bonifaci de]. — v. SALAMANDRANA.
Calana, Colana, castell de: [Calanna]. — LXXV, CXCIV, CCLVI : 134, 370, 487.
Calatabelot; Calathabellot : [Calata-Bellota].—CXCVIII, CCLXXXII: 375, 376, 540.
[Calatafimi]. — v. Cathalafin.
[Calatayud]. — v. Calathayu.
CALATEGIRO, Joan de. — XCVII : 187.
Calathabellot. — v. Calatabelot.
Calathayu; Calathaiu: [Calatayud]. — XCII, XCIV, CLVII, CLVIII, CLXXVII-CLXXIX : 176, 178, 305, 306, 308, 337-340.
CALATRAVA, maestre de. — CCXCV : 566.
CALBET, Ramon. — CLXXII : 326.
CALDES, Guillem Peris de. — CCXX : 410.
CALDES, Joan Peris de. — CCXV : 405.
Caller, castell, vila de. — CCLXXII-CCLXXVIII, CCLXXXIII-CCLXXXVII, CCLXXXIX, CCXC : 520-526, 528 - 535, 543 - 547, 550, 552, 554-557.—*sent Brancas*, castell, porta de : [San Pancrace, Sant'Avendrace], CCXC : 555, 556. — *Escampaig; Descampaig:* [Stampace], CCLXXXVI, CCLXXXVII : 550-553.
Callosa; Calloza; Gallosa: [Callosa de Segura]. — XII, XIII, CLXXXVIII, CCXLV : 26, 27, 356, 465.
Calp. — IX : 19.
Cambrils. — XXII : 47.
Candia. — CLIX : 309.
Caors. — v. Cahors.
Caperna. — v. Macina. — *Caperna.*
Capis : [Gabes, Cabes]. — XXX, XXXI, CCLII, CCLIX : 60, 61, 478, 490.
[Capoterra]. — v. Caboterra.
Capri, illa de. — CXIII, CXVI : 222, 228.
CARAMANY, Pons de. — CCXCV : 565.
Caravacha. — XII : 26.
Carbona. — IX : 19.
CARBONS. — CLXXVIII : 338, 339.
[Carcassés, comarca de Carcassona]. — v. Quaqueses.
CARDENAL. — CXCIII : 365.—v. [FERRARIIS, Guillem de]; v. LLEGAT; v. PANBERT.
CARDONA, Ramon de, [fill natural del vescomte Ramón Folc VII]. — CCXCV, CCXCVI : 565, 567.
CARDONA, vescompte de. — v. RAMON FOLCH [VII]; v. RAMON FOLCH [VIII].
[CARLEMANY]. — v. CARLES MAGNES.
[CARLES IV] rey de França. — CCLXXXIV : 545.
CARLES, rey [I de Nàpols; fill de Lluis VIII de França]; Charles; compte de Anjou; compte Danjou; compte de Prohença; compte — XXXII-XXXV, XXXVII, XXXVIII, XLI - XLIII, LI, LVII, LXI, LXIV - LXXXIII, LXXXVII-XCI, XCIV, CII - CIX, CXII-CXIV, CXVII, CXVIII, CXXXII, CXXXVIII, CLVII, CLXXXI, CXCIV, CCLXII : 65-70, 72, 75, 76, 81-85, 97, 106, 110, 112-115, 117-122, 124-137, 139-149, 153, 160-164, 168, 171, 172, 174, 175, 178, 179, 193-195, 197, 199, 204, 207-209, 214, 220, 222, 225, 226, 231, 232, 263, 276, 304, 343, 367, 497-499. — *fill major del rey Carles:* v. CARLES, rey, [II de Nàpols].
CARLES, rey, [II de Nàpols]; princep; princep de Taranto*; princep de Matagrifo; fill major del rey Carles [I de Nàpols]. — Pròleg, XXXVIII XLII, LXXIII, CVI, CVII, CXIII-CXVI, CXVIII, CXXXVIII, CLIX, CLXII-CLXV, CLXVII-CLXIX, CLXXIII, CLXXX-CLXXXII, CLXXXV, CLXXXVI,

* Fou príncep de Salerm i no de Taranto; En Muntaner confón aquest personatge amb son fill.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

CXC-CXCIV, CXCVIII, CXCIX, CCXXXVIII : 3, 74-76, 81, 82, 132, 204, 205, 208, 218-227 232, 276, 310, 312-315, 317-320, 327-329, 342-348, 352, 353, 358, 361, 362, 365, 366, 369, 370, 375-379, 453. — *fill major del rey Carles* : v. LLUYS, mosenyer En.—*fill* : v. RAMÓN BERENGUER.

CARLES [de Valois, fill de Felip III de França]; Carlot; rey del xapeu; micer Carles de França; [titolat rei d'Aragó]. — XCI, CIII, CX, CXIX, CXXI, CXXXVIII, CXXXIX, CLXXXI, CXCIII, CXCVII, CXCVIII, CCXXXV, CCXXXVI, CCXXXVIII. — 175, 195, 196, 211, 233, 236, 237, 275-278, 280, 342-344, 365, 366, 374-377, 446-448, 452, 453.

[CARLES] duch [de Calabria]; fill del rey Robert [de Nàpols]. —CCLXX, CCLXXXII : 538-543.

CARLES MAGNES : [Carlemany]. — CXXV : 247.

CARLES MARTELL; fill [del rei Carles II de Nàpols]. — CLXIX, CLXXX, CLXXXI : 319, 342.

[CARLES ROBERT] rey de Ungria [fill d'en Carles Martell i nét de Carles II, rei de Nàpols].—CLXXX : 342.

CARLET [de Lluria]. — v. [LLURIA] Carlet [de].

CARLOT. — v. CARLES [de Valois].

CARROS, Berenguer; fill del almirayll [Francesc Carroç]. — CCLIX, CCLXXIX, CCXC : 489-491, 535, 556.

CARROS, Francesch; En Carros; almirall; almirayll. — CCLXXII, CCLXXIII, CCLXXV, CCLXXVI, CCLXXIX, CCLXXXIV-CCLXXXVII : 517, 518, 520, 522-524, 526, 528, 530, 531, 535, 544-551.

Carselat : [Garsiliato?].—CCLXXXII: 540.

Cartagenia; Carthagenia : [Cartagena]. — XII, XVII, CLXXXVIII : 26, 34, 357.

CARTALLA, [Guillem Galceran de]. — v. CATANSAR.

Carthagenia. — v. Cartagenia.

[Casandria]. — v. Sacer Andria.

CASARTA, compte de : [comte de Caserta?]. — XXXIV : 69.

Castalla. — IX : 19.

Castallo Dampuries; Castallo. — CXX, CXXII, CXXVI, CXXVII, CXXXVII, CXXXVIII, CLXXXII, CCXV : 236, 239, 240, 246, 248-251, 274, 275, 346, 404.

Castallo, Grels de. — v. Grels de Castallo.

Castallo : [Castiglione]. — CXCII, CXCV : 361, 372.

Castallo, comptat de. — v. Dampuries, comptat.

Castella; regne de Castella. — XII, XXII-XXIV, XXIX, XXXVI, XL, XLV, XLVI, LXXXIX, XC, XCII, CII, CXX, CLVI-CLVIII, CLXXVI, CLXXVII, CLXXIX, CLXXX, CLXXXVII, CCXLV, CCXCV : 26, 44, 48, 50, 57, 71, 79, 80, 88, 165, 174-176, 194, 234, 303-307, 335-338, 340, 341, 354, 464, 565.

Castella, casa de. — XL : 78, 79.

CASTELLA, rey de. — v. [ALFONS VIII de Castella]; v. ALFONSO [X], don; v. [ALFONS XI]; v. ALFONSO DE CASTELLA, don; v. FERRANDO DE CASTELLA, rey; v. FERRANDO DE CASTELLA, infant; v. [SANXO IV].

CASTELLA, regina de. — v. [MARÍA DE MOLINA]; v. [VIOLANT] regina de Castella.

CASTELLA, filla del rey de. — v. [LEONOR] regina [d'Aragó].

CASTELLA, infants de. — v. JOAN, infant; v. MANUEL DE CASTELLA.

Castellabat; castell Abat : [Castellabate]. — CXIII, CXVI, CLXIV, CLXV : 219, 227, 228, 314, 315.

Castellamar : [Castellammare di Stabia]. — CXLIX : 294.

Castellamat; Cathalamaur : [Castellamare del Golfo]. — CXCII, CCLVIII, CCLX : 364, 489, 494.

CASTELLAR, Jacme de. — CCXLIX, CCL : 471, 472.

CASTELLAR, Pons de. — CCLX : 492.

CASTELLAULI, Maymo de. — CLXXIII, 329.

Castelles, les : [Le Castelle]. — LXXXII, CLIX : 148, 310.

[CASTELLET?]. — v. CASTELLOT.

Castellmenart. — CCLIV : 482.

Castellnou : [Castelnovo, del regne de Valencia]. — IX : 19.

CASTELLNOU, compte de. — CXXV : 246.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

CASTELLNOU, Dalmau de. — CXXV, CCLVII, CCLX, CCXCV, CCXCVI: 246, 488, 492, 493, 565, 568.
CASTELLNOU, G. de. — LII, LV, LVI, LXXVII : 97-100, 104, 105, 140.
CASTELLNOU, Gesbert, Gisbert de. — CXXV, CLXI : 246, 311, 312.
CASTELLNOU, vescompte de. — CXXVIII : 253.
CASTELLO, compte de. — v. [PONÇ Uc IV].
[Castelló d'Empuries]. — v. Castallo Dampuries.
Castello [de la Plana]. — IX. XXIII : 20, 46.
[Castello Nuovo]. — v. Castrenou.
[Castello Villanuova]. — v. Vilanova.
CASTELLOT, Bertran de : [Castellet?]. — CCXCV : 565.
[Castelnovo]. — v. Castellnou.
[Castiglione]. — v. Castallo.
CASTRE, Felip de. — CCXCV : 565.
Castrejoan : [Castro-Giovanni]. — CXCII : 362.
Castrenou : [Castello Nuovo]. — CCXXXVIII : 452.
[Castrocucco]. — v. Caustrecuch.
[Castro-Giovanni]. — v. Castrejoan.
Catalunya; Cathalunya. — IX-XI, XIII-XV, XVII, XVIII, XX, XXII, XXIII, XXV, XXVIII, XXIX, XXXI, XXXVI, XXXVIII, XLVI, XLVIII, LI, LII, LVI, LXXVI, LXXXI-LXXXIII, LXXXV, LXXXVII, LXXXIX, XCII, XCIV, XCV, XCVIII, CI, CIV, CV, CX-CXIII, CXV, CXVII, CXIX-CXXII, CXXVI, CXXX, CXXXIX, CXLI, CXLV, CXLIX, CL, CLII, CLVI-CLX, CLXIII, CLXXII, CLXXV, CLXXVI, CLXXVIII, CLXXIX, CLXXXI-CLXXXVI, CLXXXVIII, CXCIV, CXCVIII, CCXIV, CCXV, CCXX, CCXXIX, CCXXXVI, CCXLIII, CCXLVI, CCXLVIII, CCLI, CCLVII, CCLXVIII, CCLXXI, CCLXXV, CCLXXIX, CCLXXXVI, CCLXXXIX, CCXC, CCXCIII, CCXCV-CCXCVIII : 18, 20, 21, 23, 24, 27, 29, 31, 35-37, 42, 44, 48, 51, 54-58, 62, 71, 76, 89-91, 95, 96, 98, 99, 105, 136-138, 147, 151-154, 157, 160, 165, 176, 179, 180, 182, 183, 188, 193, 198, 201, 204, 211, 213-215, 222, 227, 229, 233-235, 238, 241, 250, 257, 278, 281, 283, 287, 288, 294, 295, 299, 303, 305, 307, 308, 311, 313, 326, 327, 332-334, 339, 340, 344, 345, 347-349, 352, 353, 355, 371, 376, 402, 404, 405, 410, 431, 448, 460, 461, 466, 469, 475, 476, 488, 508, 514, 515, 527, 530, 535, 536, 549, 554, 556, 563, 566, 568, 570, 576, 579.
Catania; Cathania, castell, ciutat de. — CXC-CXCII, CXCIV-CXCVI, CXCVIII, CCLVII, CCLXIII-CCLXVI, CCLXVIII, CCLXXXII: 358-362, 369, 370, 372-374, 377, 488, 501-504, 506, 508-510, 540. — *esgleya major de ... sancta Agata*, CCLXIV, CCLXV : 503, 504.
CATANSAR, Guillem Galceran de Cartalla (compte de); Galceran de Cartalla, senyor Dostales e de Pontons; Guillem Galceran, compte de Catansar. — CXXVIII, CXLVIII, CXCI, CXCII, CXCIV, CXCV, CXCVIII, CLXXXIII : 252, 253, 293, 358-360, 362, 370, 372, 373, 376, 542.
Cathalafin : [Calatafimi]. — CXCII : 362, 364.
Cathalamaur. — v. Castellamat.
Cathalunya. — v. Catalunya.
Cathania. — v. Catania.
[Catona]. — v. Gatuna, la.
Catral. — XIII : 27.
[CATTANO, Guido] arquebisbe Darborea. — CCXCV, CCXCVII, CCXCVIII : 564, 566, 577, 578.
Caustrecuch : [Castrocucco]. — CV : 200.
[Cavala]. — v. Cristopol.
CAZA, Arnau de. — CCLXX : 513.
[Cefalonia]. — v. Xifelonia.
[Cefalú]. — v. Xifelo.
[Cehegin]. — v. Senagy.
[CENTELLES]. — v. SENTELLES.
[CEPOY, Teobald de]. — v. SIPOYS, Tibaut de.
Cepta : [Ceuta]. — XXXI, CXVII : 62, 230.
Cerdanya; Serdanya; Sardanya. — IX, XVII, XXV, XXIX, CXII, CXIX, CXXXIX, CXLI, CCLXXX : 20, 35, 51, 56, 58, 217, 233, 279, 283, 536.
Cero : [Cesaro]. — CXCV : 372.
CERVELLO, Guillem de; G. de Servello. — CCXCV, CCXCVI : 565, 568.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Cervera [del Maestrat]. — IX : 20.
[Cervi, canal de?]. — v. Setull.
Cesa, gabella de : [Sasan]. — CCV : 391.
CESAR. — v. FLOR, Roger de.
[Cesaro]. — v. Cero.
Cesto, el : [Sextos o Sesto, avui Rovalli-Kalesi]. — CCIX : 398.
[Cetraro]. — v. Citrar.
[Ceuta]. — v. Cepta.
[CHAMPLITTE, Guillem de] princep de Morea. — CCXLIV : 462.
CHARLES, rey. — v. CARLES, rey [I de Nàpols].
[Cheste]. — v. Gest.
[CHIARAMONTE, Manfrè de]. — v. CLARAMUNT.
[Chios]. — v. Xiu.
[CHOLET, Joàn]. — v. PANBERT.
Chrestiandat. — v. Esgleya.
Christopol; Christofol. — v. Cristopol.
Cidia, la : [Hydra?]. — CCXXXVIII: 451.
Citrar : [Cetraro]. — CXIII : 219.
Ciurana. — CLXIX : 319.
Ciutadella, vila, castell de.—CLXXII: 325, 326.
CLARAMUNT, compte Manfre de; Comte de Claramunt, [Chiaramonte].— CCLI, CCLXXXII : 475, 539.
Clarença; Florença (sic). — CLIX, CCXXXVIII, CCXLIV, CCLXI, CCLXVII, CCLXVIII, CCLXXX : 309, 452, 461, 495, 506-510, 536.
CLEMENSA, madona; filla de Carles Martell [i néta del rei de Nàpols, Carles II]; regina de França, [muller de Lluis X]. — CLXXX: 342.
[CLIMENT IV], Papa. — XXXII, XXXIII : 66-68.
[CLIMENT V] Papa, Pare sanct; Lapostolich. — CCXXVII, CCXXIX, CCL : 424, 430, 431, 472, 473.
Clusa, la. — CXXXVIII : 277.
Coblliure. — v. Coplliure.
[Cocentaina]. — v. Cosentayna.
Coha de la Volp : [Coda-di-Volpe]. — LXVII : 117.
Colana, castell de. — v. Calana.
[Colliure]. — v. Coplliure.
Colometa, ciutat de; Colameta : [Tolometa]. — CLIX : 308, 309.
Colones, cap de les; cap de les Corones : [cappo delle Colonne]. — CVI, CIX : 205, 209.
COMENJA, Roger de. — CXXIII : 243.
COMI, iutglar En. — CCLXXI, CCXCVIII : 515, 578, 579.
Comunes, Communes; Communes de Genova : [Repúbliques Italianes]. — CXLI, CCLXXVI, CCLXXXII, CCLXXXIII, CCXC, CCXCII : 283, 532, 541, 542, 557, 562.
Conflent, comptat de. — IX, XVII, XXV, XXIX, CXII, CXIX, CXXXIX, CCLXXXIII : 20, 35, 51, 58, 217, 233, 279, 283.
CONFLENT, compte de. — v. JACME DE MALLORQUES, rey : [Jaume III].
Confrides. — IX : 19.
CONSTANÇA, regina, sa muller, [d'en Pere II d'Aragó i filla del rei Manfrè de Sicilia]; regina Costança; la regina.—Pròleg, XI, XVII, XVIII, XXV, XXXII, XXXV, XXXVII, XLIX, LIV, LXI, LXXVI, LXXVII, LXXXIII, LXXXVI, LXXXVII, XCII, XCIV-CI, CV, CVIII-CX, CXII, CXIII, CXVI, CXXIX, CXXXIV, CXXXV, CXLV - CXLIX, CLVI, CLIX, CLXIII, CLXXV, CLXXVI, CLXXX, CLXXXV, CLXXXVI: 3, 22-24, 35-37, 51, 65, 70, 72, 73, 93, 102, 110, 136, 137, 141, 154, 159, 162, 175, 176, 178-193, 199, 201-203, 209-211, 214, 218, 222-224, 229, 255, 256, 270, 271, 288-290, 292, 293, 302, 310, 313, 314, 332-334, 342, 351-353.
[CONSTANÇA] filla [del rei Jaume I]; muller del infant En Manuel... de Castella. — VI, CCXLV : 14, 465.
[CONSTANÇA] filla [d'en Jaume II d'Aragó i muller de D. Joàn Manuel, fill de l'infant Manuel de Castella]. — CCXCI : 560.
[CONSTANÇA]. — v. GOSTANÇA.
Constantina; Contastina. — XLIII, XLIV, LXXXV, CLXX : 85, 86, 158, 321.
[CONSTANTINA; rei de]. — v. CONTASTINA, rey, senyor de.
Constantinoble; ciutat de Constantinoble; Constantinople.—CXCIX, CC, CCII-CCVI, CCVIII-CCXIII, CCXV, CCXVI, CCXVIII, CCXX-CCXXIV, CCXXVII, CCXXVIII, CCXXXIII, CCXLI : 380, 381, 383-385, 387, 389, 391-393, 396-400, 402, 405, 406, 408, 412, 415, 416, 418, 424, 425, 428, 429, 442, 458. — *palau del Blanquerna* : [Bla-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

querna], CCII : 383. — *Pera*, CCII, CCXVIII : 384, 408.
Constantinoble, imperi de; imperi; emperi; emperador de Constantinoble [en sentit general]; casa del emperador de Roma; casa de Roma, [casa dels Paleòlegs]. — II, XXIX, XXXIII, XXXVIII, CXXXIX, CXCIX, CCII, CCIII, CCX, CCXII, CCXXVIII, CCXXXV, CCXLI, CCXLIV : 6, 58, 68, 75, 280, 381, 383, 385, 387-400, 430, 446, 458, 462.
CONSTANTINOBLE, lemperador de; emperador.—CCXLIV, CCLXI : 463, 495, 496.
CONSTANTINOBLE, emperador de. — v. ANDRINOCHO; v. PALIAGOLO.
[CONSTANTINOBLE] emperadriu. — v. ANDRINOCHO.— *emperadriu*.
Contastina. — v. Constantina.
CONTASTINA, rey, senyor de. — v. BOAPS; v. BUGRON.
Coplliure; Coplliura; Coblliure : [Colliure]. — XLIV, CXXI, CLI, CLX, CLXXXVI, CCXXXVIII : 86, 238, 296, 311, 353, 453.
CORAL, En; Micer Coral. — v. LLANÇA, Corral.
CORALI, rey [de Sicilia] : [Conradi]*.— XXXII, XXXV, XXXVII, XLI, LXX-LXXII, CXIII, CXIV, CXCIV : 64, 69, 72, 73, 81, 122, 126, 128, 221, 223, 225, 226, 367.
Corbera, vila, castell de : [Corbera d'Alcira]. — IX : 19.
CORBERAN, En.—v. DALET, Corbaran.
Corcega; Corsega, illa, regne de. — XXXII, CLXXXI, CCLXXI, CCLXXII, CCLXXVIII, CCLXXIX, CCLXXXVII, CCXCII : 64, 344, 514, 516, 521, 533-535, 552, 561.
Cordova. — XII : 26.
[Corfú]. — v. Curfo.
[CORMIDELA, Bertràn de] bisbe de Tarasona. — CCXCV : 566.
CORNEYLL, Naxemen.— CCXCV : 565.
CORNEYLL, Pere.—CCXCV, CCXCVI : 565, 568.
CORNEYLL, Ramon. — CCXCV, CCXCVII : 565, 572.
CORNUT, G. — LXXXI-LXXXIII, LXXXVIII : 147-149, 152, 153, 163.
[Corone]. — v. Curon.
Corones, cap de les. — v. Colones.
Corsega. — v. Corcega.
CORSEGA, rey de. — v. NAMFOS [III].
CORTADA, En : XLVIII, LXVII, LXVIII : 91, 116, 117, 119, 120.
CORTSAVI, A. de.—CXXV, CXXVIII : 246, 253.
Cosentayna : [Cocentaina]. — IX : 19.
COSTA, Agostin de. — CCLXXIX : 535.
COSTANÇA. — v. CONSTANÇA, regina.
Cotro : [Cotrone]. — CIX, CLIX : 209, 310.
Coves, les : [Coves de Vinromà]. — IX, XXIII : 20, 46.
Crestia. — CCLXXXII : 540.
Cret : [Creta]. — CLIX : 308.
Creus, cap de. — CXXIX, CXXX : 254, 257.
[CREVILLENT] la Rays [de]. — CLXXXVIII : 356.
[Crevillent]. — v. Crivillent.
Cristopol; Christipol, Christofol : [Cavala]; pas de Christopol. — CCXXVIII, CCXXXI-CXXXIII, 429, 437, 440, 441.
CRISTOPOL, Ser Jordi de. — CCXXIV : 418.
Crivillent; [Crevillent]; Crivillen; Crivilleyn. — IX, XII, XIII, CLXXXVIII, CCXLV : 19, 26, 27, 356, 465.
CRUYLLES, Gilabert de; En Gilabert.— LXXXVII-XCI, XCIV, CCXCV, CCXCVI : 160-164, 167, 168, 170, 171, 173, 174, 178, 565, 568.
Cullera; castell de Cullera; grau de Cullera.—IX, XXXVI, LXXXVI: 19, 71, 159.
Cunills, illa dels : [Cunillera]. — CLXXII : 324.
Curfo, illa de : [Corfú]. — CIX, CXVI, CXVII, CLIX, CCXXXVIII : 210, 229, 230, 309, 452.
Curon; Çuron : [Korone o Corone Coron.] — CLIX, CCXXXVIII : 309, 451.
[ÇAEN?]. — v. [ABU-CHOMAIL ZEYAN; ÇAEN?].
Çaragoça [d'Aragó]. — XXV, XXIX,

* En Muntaner confón En Conrad IV (fill de l'emperador Frederic d'Alemanya) amb Conradí, son fill.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

XLVI, LXXXVII, LXXXIX, XCII, XCIV, CX-CXII, CLI-CLIII CLV, CLIX, CLXXVI, CCXCI, CCXCIV-CCXCVII : 51, 56, 88, 162, 165, 176, 178, 180, 211-213, 215, 216, 296, 297, 300-302, 308, 334, 335, 559, 564, 569-571, 576. — *palau del Aljaferia*, CCXCVI, CCXCVII : 568, 569, 571, 572, 575, 576. — *esgleya dels frares menors*, CCXCI : 559. — *esglesia de sent Salvador; la seu*, CCXCVI, CCXCVII : 569, 571-573, 575, 576.
Çaragoça, arquebisbe de. — v. [Luna, Pere de].
Çaragoça : [Siracusa]. — LXXXII-LXXXIV, CVIII, CXCIV, CXCVI CCLX, CCLXXXII: 150, 154, 155, 209, 369-371, 373, 374, 492, 540.
Çuron. — v. Curon.

Dabeylla, Ferran : [d'Abella]. — CCXCV : 566.
Dachda. — v. Achda.
Dacra, lo port. — v. Acra.
Dadri, Nagnes : [d'Adri]. — CCLXVIII, CCLXIX : 508, 513.
Dagosta, castell, vila. — v. Agosta.
Dagrilli, Joan : [Joàn de Grailly]; senescal de Bordeu; lo senescal. — LXXXVII, LXXXIX-XCII, XCIV, CLXII, CLXVI, CLXVII : 160-164, 167, 168, 171-176, 178, 312, 313, 316, 317.
Dalacant. — v. Alacant.
Dalago, Blasco; don Blasco: [d'Alagó]. — CXCI, CXCII, CXCIV, CXCV, CCLXXXII, CCLXXXIIII : 358-360, 362, 363, 370, 372, 373, 538, 539, 542.
Dalamanya. — v. Alemanya.
Dalbero, Nexamen : [d'Alberó]. — CCXV, CCXX : 405, 411.
Dalcoyll, canal. — v. Alcoy.
Dalcoyll. — v. Alcoyll.
Dalet, Corbaran; Corberan Dalet; En Corberan : [d'Alet].—CXCIX-CCI, CCVI, CCVII : 380-382, 392, 394.
Dalfandech. — v. Alfandech.
Dalmau [VI, vescomte] de Rocaberti; vescompte de Rocaberti; vescompte de Rocabarti; senyor de Peralada. — XLIX, XCV, CI, CXX, CXXII, CXXIII, CXXV, CXXVI, CXXVIII, CLVIII, CLXI : 93, 183, 184, 193, 236, 241-243, 245, 246, 248, 249, 253, 307, 311, 312.
[Dalmau VII] vezcompte de Rocabarti. — CCLXXIII : 524.
Dalmau de Rochaberti. — v. Rochaberti, Dalmau de.
Dalmenara, Pere : [d'Almenara]. — CCXCV : 565.
Daltolloch. — v. Efeso.
Damala, senyor de la baronía de. — CCLXI : 495.
Damiata : [Damieta]. — LXXI : 125.
Damici, Joàn : [d'Amici]. — CCXXXVII: 449.
[Damieta]. — v. Damiata.
Damposta castella : [d'Amposta].—v. Darago, Sanxo.
Damprada. — v. Empurda.
Dampurda. — v. Empurda.
Dampuries, comptat; comptat de Castallo. — CXXV, CXXVI, CCXCI: 246, 247, 249, 559.
Dampuries, compte. — v. [Uc IV]; v. Pere, infant En, [fill d'en Jaume II]; v. [Ponç Uc IV].
Dampuries, comptesa. — v. [Marquesa de Cabrera].
Dampuries, Uguet, [fill d'en Uc V, comte d'Empuries]; Nuguet Dampuries; compte Desquilaix, [Squillace]. — CXCII, CXCIV, CXCVIII, CCLXXXIII : 362, 370, 376, 542.
Dancona, marcha. — v. Ancona.
Dandrinopla, ciutat. — v. Andrinopol.
Daner, Boca. — v. Boca Daver.
Danglaterra, rey. — v. Nandoart [I].
Danglaterra, filla del rey.—v. [Leonor] regina [d'Aragó].
Danglaterra, muller del rey. — v. [Leonor].
Danglesola, Berenguer : [d'Anglesola]. — CCXCV, CCXCVI : 565, 568.
Danglesola, G. : [d'Anglesola]. CCLXXV, CCXCV, CCXCVI : 527, 565, 567.
Danglesola, Galceran : [d'Anglesola]. — CLXXII : 327.
Danglesola, Guillem : [d'Anglesola]. CXXIII, CXXV, CXXVIII, CCXLVII : 242, 246, 253, 468.
Danglesola, Ramon. — CLXXXIX: 357.
Danguera, Berenguer A. : [d'Anguera?]. — CLXXIX : 340, 341.
Dania, ciutat : [d'Ania]. — CCVI-CCVIII : 393-396.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

DANJOU, compte. — v. CARLES, rey [I de Nàpols].
Danjou, comptat. — v. Anjou.
Dapro, vila, castell. — v. Apro.
Darago. — v. Arago.
Darago, corona. — XV : 31.
DARAGO, rey. — v. PERE, rey, [I]; v. JAUME, rey, [I]; v. PERE, rey, [II]; v. NAMFOS, rey, [II]; v. JAUME rey, [II]; v. NAMFOS, rey, [III]; v. CARLES [de Valois], [titolat rey d'Aragó].
DARAGO, regina. — v. CONSTANÇA, regina; v. BLANCA, regina.
DARAGO, Sanxo; frare del senyor rey Fraderich [i fill natural del rey En Pere II]. — v. SANXO DARAGO.
DARAGO, noble frare Sanxo; castella Damposta : [d'Amposta]. — CCXCV : 566.
DARBOREA, fill del iutge. — v. [PERE III] fill del iutge Darborea.
DARBOREA, jutge. — v. [UC III].
DARBOREA, arquebisbe. — v. [CATTANO, Guido].
[Dardanels, estret de]. — v. Boca Daver.
DAREGAILL, Pere : [d'Aregall]. — CCXCV : 566.
DARENOS, Ferran Eximenis; Ferran Ximenis Darenos; Ferran Eximenis : [d'Arenós]. — CXCIX-CCI, CCXXII, CCXXIII, CCXXV, CCXXVIII-CCXXXIII : 380-382, 415-418, 420, 429, 431-433, 436-441.
DARENOS, Naxemen Perez: [d'Arenós]. — CCXCV: 566.
DARENOS, Sandorta : [d'Arenós]. — CCXCV, 566.
DARGILES, abat : [d'Argilers]. — CXXII : 238.
DARIA, compte: [d'Aria]. — CCLXII, CCLXIII : 498, 500. — v. [SABRÀN, Isnard de].
DARIA, fill del compte. — v. [SABRÀN, Isnard de].
DARIL, G.; G. Darill : [d'Erill]. — CCXCV, CCXCVI : 565, 568.
Darmenia, regne : [d'Armenia]. — CCVII : 395.
DAROCHA, Ioan Ximenis. — CCXCV, CCXCVI : 565, 568.
DAROS, Marti Peris : [d'Aròs]. — CXCII : 363, 364.
DAROS, Pere : [d'Aròs]. — CXCII, CXCIX - CCI, CCVII : 364, 380, 382, 395.
DAROS, Sanxo : [d'Aròs]. — CXCIX, CC : 380, 381.
DARTEDA, Nexamen : [d'Artieda?]. — CXI : 212, 213.
DARTES, compte. — v. [ROBERT II] compte Dartes.
DATENES, duch. — v. [GUIU II DE LA ROCHE].
Datil, peu de. — v. Peu de Datil.
DAUNES, Ferran : [d'Ahonès]; almirayll. — CXCIX-CCI, CCIII: CCVI, CCVII, CCXIII, CCXVI, 380-382, 385, 388, 393, 394, 402, 406.
DAVALLA, Agosti : [D'Availles]. — CVI, CVII : 204-208.
Daygua Freda. — v. Aygua Freda.
DAYMENART, compte : [Guerau V, comte d'Armagnac?]. — CXXII : 239.
DAYVAR, Garcia Ximenis: [d'Ayvar]. — CXCII : 364.
DEBEPS. — CXVII : 231.
Delda, vall : [d'Elda]; val Della. — XII, XIII, XVII, CLXXXVIII, CCXLV : 26, 27, 34, 356, 465.
Delna. — v. Elna.
DELNA, bisbe. — v. [SALA, Bernat].
[DEMETRI] marqués de Monferrat; marques, fill del emperador [Andrònic II]. — CCXXVII : 424, 425, 428.
Demparada : Demprada. — v. Empurda.
Denia. — IX : 19.
DENTENÇA, Berenguer : [d'Entença]; megaduch. — XVIII, CXVI, CLV, CLIX, CXCII, CXCIV, CXCVIII, CXCIX - CCI, CCXI, CCXII, CCXV, CCXVI, CCXVIII, CCXIX CCXXII, CCXXV, CCXXVIII-CCXXXIII, CCXXXVI : 37, 228, 301, 309, 310, 362, 370, 376, 380-382, 399-401, 404-406, 408, 409, 416, 421, 429-433, 436 - 440, 448.
DENTENÇA, Gonbau : [d'Entença]. — CCXCI : 558, 560—*filla* [d'en G. d'Entença] : v. [TERESA].
DENTENÇA, Nangarina; madona Saurina; filla den Berenguer Dentença [i segona muller d'en Roger de Lluria]. — XVIII, CCXLIX, CCL: 37, 471-473.
Dentillo, baronia : [d'Antilló]. — CCXCI : 558.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Descampaig.—v. Caller.—*Escampaig.*
DESFAR, Riambau. — CCXXXVIII : 450-452.
Desgleyes, Vila. — v. Vila Desgleyes.
DESLAUR, Roger. — CCXL : 457.
DESMUNT, P. — CCLXVIII : 508.
DESPALAU, Iacme. — CCXXXII : 439.
Despanya. — v. Espanya.
DESPANYA, emperador. — v. ALFONSO [X].
DESPINGALS, Berenguer. — CCLIII: 480.
DESPUIG, Berenguer. — CCLXVI : 505.
DESQUILAIX, compte.—v. DAMPURIES, Uguet.
DESTARACH, compte. — v. [BERNAT IV].
Desterria, pont : [de Terria]. — CXII: 217.
Destil, castell, platja : [Stilo]. — CVI, CVII, CXVI, CL : 205, 208, 228, 295.
Destines. — v. Estives.
DESTINES, arquebisbe. — v. [NICOLAU] arquebisbe Destines.
Destrangol : [de Stromboli]. — CV : 200.
DESVILAR, P. — XCV : 181.
[DHIYAO-D-DAULAH] rey serrahí de Murcia. — XV : 31, 32.
[DIONÍS] rei de Portugal. — CII : 194.
Discle, illa. — v. Iscle.
dispotat. — v. Larta.
DISPOTAT. — v. [TOMÀS ANGELOS].
Disrael, poble : [d'Israel]. — LX, 109.
Diviça. — v. Iviça.
DIXER, Nalfonso Ferrandis : [Hijar].— CCXCV, CCXCVI : 565, 567.
DIXER, Pere Ferrandis : [Hijar]. — LV : 103.
[Djerba]. — v. Gerba.
[Djidjelli]. — v. Giger.
Dolero. — v. Olero.
Doltramar; doltramar. — v. oltra mar.
Donda, castell e vila : [d'Onda]. — IX, 20.
DONGRIA [Hungría], rey. — v. [ANDREU II] rey Dongria; v. [ESTEVE V] rey Dongria; v. UNGRIA.
DONGRIA, filla del rey. — v. [MARIA] regina [de Nàpols]; v. [VIOLANT D'HUNGRIA].
[DONORATICO]. — v. NER, compte.
DORIA, Barnabo : [d'Oria]. — CCLXXVII : 532, 533.
DORIA, Gaspar : [d'Oria]. — CCLXXXIII, CCLXXXV : 543, 547, 548.
DORIA, Tici : [Ticino d'Oria]. — CXCIV : 369
DORIA, casa : [d'Oria]. — CCLXXXIII: 542.
Doriola. — v. Oriola.
Dorlando, cap : [d'Orlando.]—CXCII: 361.
Dortrento, terra. — v. Otrento.
DOSCA, bisbe. — v. [MONCADA, Gasto de].
Dostales : [d'Hostales?]. — CXXVII: 253.
Dostalrich. — v. Hostalrich.
DUCH. — v. [GUIU II DE LA ROCHE]; v. ROBERT.
Ducat. —v. Larta; v. Tenes, ducat de.
Dull, torra : [d'Ull]. — CXI : 212.
Dulldecona, castell. — v. Ulldecona.
DUQUESA. — v. [MAHALDA].
Durgell, comptat : [d'Urgell]. — IV, CCXCI : 10, 558.
DURGELL. compte.—v. JAUME, rey, [I]; v. IACME, linfant En.
Duxo, castell : [d'Uxó]. — IX : 20.
Duyques, gabella del. — CCXLIX : 471.

[Ebre] riu. — XXXVI : 71.
Eccemila : [Hexamilion] — CCIX : 397.
[EDUARD I]. — v. NANDOART.
Efeso; Epheso; Altolloch; Daltolloch, ciutat; Theolago*.—CCVI, CCVII, CCXXXIV : 392-394, 442, 443.
Elbalech. — IX : 20.
[Elda, vall d']. — v. Delda, vall.
[ELENA]. — v. ARENA.
[ELIONOR]. — v. [LEONOR].
[ELISENDA DE MONTCADA] regina [d'Aragó, muller d'en Jaume II]. — CCLXXIII, CCLXXIX : 523. 535, 536.
[EL-MOSTANCER]. — v. MOSTANZAR.
Elna; Delna. — CXXI : 236, 237.
Elocau : [Olocau]. — IX, 19.
Elx; Elxe. — XII, XIII ,XVI, XVII, CLXXXVIII, CCXLV : 26, 27, 33, 34, 356, 465.

* Patria del Teòleg, o sigui de Sant Joàn Evangelista.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

EMBOXADORS; Emboxados : [Boxadors?]. — CCLXXV, CCLXXVIII, CCXC, CCXCV : 528, 534, 555, 556, 564.
Empurda; Demparada; Demprada; Dampurda; Damprada : [Empordà]. — CXL, CLVIII, CLX, CCXLII, CCLXVIII : 281, 305, 307, 311, 459, 508.
[Empuries]. — v. Dampuries.
[EMPURIES, comte de; EMPURIES, comtesa de]. — v. DAMPURIES, comte; v. DAMPURIES, comptesa.
Endimitre, cap del : [Adramitti]. — CCXIV : 403.
[Enguera]. — v. Anguera.
[Enos]. — v. Nona.
[ENRIC II] rey de Xipre. — CCLXXX: 536.
[ENRIC de Castella, infant]. — v. ANRICH, don.
[ENTENÇA]. — v. DENTENÇA.
[Entença], baronía. — CCXCI : 558, 560.
Epheso. — v. Efeso.
[Epirus]. — v. Larta.
[Erdek]. — v. Artaqui, cap del.
[Erecli, Eregli]. — v. Recrea.
[ERILL]. — v. DARIL.
[ERMENGOL X] compte de Urgell. — CXXIII : 242.
Escampaig. — v. Caller. *Escampaig.*
[ESCLARMONDA]. — v. SCALRMONDA.
Esclavonia. — CXVI : 229.
ESCRIVA, Guillermo; G. Escriva; G. Scriva. — CXXXIV : 267, 269.
ESCRIVA, Iacme. — CCLXXVII : 533.
Esgleya; Sgleya; Lesgleya; Sancta Esgleya de Roma; Chrestiandat; thresor de la Sgleya; thresor de sanct Pere. — XXXII, XXXIII, XXXVI, XXXVII, XLII, LI, LII, LVI, LXXVII, LXXVIII, LXXX, CII, CIV, CXII, CXIX, CXXIII, CXLIX, CLVII, CLXII, CLXVII, CLXVIII, CLXXXI, CLXXXII, CLXXXIV, CXCIII, CXCVIII, CXCIX, CCXLIV, CCLXXXII : 63, 64, 67, 72, 73, 82, 97, 98, 105, 140, 142, 145, 193, 194, 197, 214, 216, 233, 242, 294, 304, 312, 317, 319, 343, 344, 348, 349, 365, 366, 376, 378, 461, 541.
Esmira : [Esmirna]. — CCVI : 393.
Espanya; Spanya; Despanya. — XI, XVIII, LXIX, XCVII, CII, CXXII, CXXVIII, CXLVIII, CLIV, CLV, CLXXIX, CLXXXI, CLXXXIII, CLXXXVIII, CXCIV, CCXI, CCLXXII, CCXCI, CCXCIV, LCXCV : 25, 37, 121 186, 194, 238, 253, 293, 301, 340, 343, 348, 357, 371, 399, 516, 558, 560, 564, 566.
Espanyola, galea la.—CCXXXV : 446.
[Espiguette, punta de la]. — Spiguera, cap de la.
[Estalimene]. — v. Estelimens.
[ESTANDART]. — v. LESTANDART.
[Estenor]. — v. Lestenayre.
ESTANYOL, Berenguer. — CCXLII, CCXLIII : 459, 460.
Estelimens : [Lemnos o Estalimene]. — CXVII : 230.
[ESTEVE V] rey Dongria [pare de Maria, la muller de Carles II de Nàpols]. — XXXVIII : 76.
Estines, Destines. — v. Estives; Destives.
Estives; Destives. * — CCXXXV, CCXXVII, CCXL, CCXLIV : 446, 449, 450, 456, 457, 462.
EULARIA, sancta. — XCV : 183.
EUS, rey, [de Corcega i Sardenya, fill de l'emperador d'Alemanya, Frederic II]; frare del rey Manfre [de Sicilia]. — XXXII, XXXV, XXXVII, XLI, LXX, CXIII, CXIV : 64, 69, 72, 73, 81, 122, 223, 225.
[*Evangeli*]. — v. *Lavangeli.*
EXIMENIS, Ferran. — v. DARENOS, Ferran Eximenis.

Falco, nau... lo — CXCIV, CXCIX : 368, 380.
FALIP : [Felip III, rei de França]; Phalip; rey de França. — XXIII, XXXVII-XL, XLII, XLVII, LI, LXVII, LXX, LXXVII - LXXXI, LXXXVII-XCI, XCIV, CII-CIV, CX - CXII, CXVII - CXXIII, CXXV - CXXXIII, CXXXIV-CXXXIX, CLVIII : 45, 73-79, 82,

* Els noms Estines i Destines de les edicions, són copia equivocada d'Estives i Destives, que correspòn a Tebes.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

89, 97, 116, 122, 124, 141-143, 145-147, 160-164, 167, 168, 171-175, 178, 179, 181, 193-196, 198, 211-214, 217, 231-242, 244, 246-248, 250-257, 262, 263, 268-276, 278, 280, 306.
FALIP, [Felip, fill d'en Jaume II de Mallorca i nét d'en Jaume I el Conqueridor]; linfant En Phelip.—Pròleg, II, XI, CCLXXIX, CCLXXXVIII: 3, 7, 24, 535, 536, 553.
FALIP, [Felip, fill de Carles I de Nàpols], princep de la Morea. — CCLXII : 497, 499.
Fanavella. — v. Favanella.
Fangos, port. — v. port Fangos.
Far, boca de. — v. Boca de Far.
[FARAÓ]. — v. PHARAO.
Farisa : [Ariza]. — CII : 193.
Favanella; Favanela; Fanavella: [Abanilla]. — XII, XIII, CLXXXVIII, CCXLV : 26, 27, 356, 465.
FEDERICH. — v. FRADERICH.
[FELIP III, rei de França]. — v. FALIP : [Felip III].
[FELIP IV, rei de França]. — v. PHALIP DE FRANÇA, rey.
[FELIP]. — v. FALIP.
[FELIP, fill d'en Sanxo IV de Castella]. — v. PHALIP, Don.
[FELIP], [fill del rei Carles II de Nàpols]; princep de Taranto; lo princep; frare del rey Robert [de Nàpols]; son frare. — CXCII, CXCIII, CXCVIII, CCLX, CCLXII : 361-365, 377, 492, 493, 499.
[FELIP], fill del princep de Taranto [Felip]; [nebot del rei Robert de Nàpols]. — CCXCI : 560.
Ferla, la. — CCLXXXII : 540.
Fermo, ciutat de. — XI : 23.
[FERRÀN]. — v. FERRANDO.
[FERRÀN], infant, [fill de l'infant Ferràn de Mallorca i nét del rei de Mallorca, Jaume II]. —CCLXXX : 536, 537.
FERRANDIS DE VERGAR.— v. VERGAR.
FERRANDIS DIXER. — v. DIXER.
FERRANDO DE CASTELLA, rey : [Ferràn IV]; Don Ferrando; rey de Castella. — CLXXXI, CLXXXVI-CLXXXVIII, CCXLV-CCXLVII : 345, 352-354, 356, 464-466. — *filla* [den Ferràn IV] : v. [LEONOR].
FERRANDO DE CASTELLA, infant En : [Ferràn *de la Cerda*]; infant; sos fills [d'Alfons X]*.— XXII-XXV, XL, CLVI, CLVIII : 44, 45, 49, 50, 78, 79, 302, 303, 306.
FERRANDO DE CASTELLA, don; infant [fill de Ferràn de la Cerda i nét d'Alfons X].— XL, CXLII, CLVI, CLVIII, CLXXIII, CLXXVII : 78-80, 285, 302, 303, 305-307, 328, 335-338.
FERRANDO DE CASTELLA. — v. [ALFONS VIII DE CASTELLA].
FERRANDO DE MALLORQUES, infant, [fill d'en Jaume II de Mallorca i d'Esclarmonda de Foix; nét d'en Jaume I el Conqueridor]; linfant En Ferrando; senyor infant. — Pròleg, II, XI, CCXXX-CCXXXV, CCXXXVII, CCXXXVIII, CCXLVI, CCXLVII, CCLV, CCLVII, CCLVIII, CCLX, CCLXI, CCLXIII-CCLXX, CCLXXX, CCLXXXVIII : 3, 7, 24, 432-441, 444-446, 449-453, 466-469, 485, 486, 488, 489, 492-495, 500-509, 511-514, 536, 553.—*fill quel senyor infant* [Ferràn] *hach*..: v. [FERRÀN] infant. — *muller* [de l'infant Ferràn] : v. [ISABEL D'IBELIN]; v. YSABEL [de Sabràn].
[FERRARIIS, Guillem de] cardenal. — CLXXXI, CLXXXII : 342-345.
Ferre, porta del. — v. porta del Ferre.
Figach : [Figeac]. — XV, XXXVIII : 31, 76.
FIGUERA, Domingo de la.—LXXXIX, XC, XCII, XCIV : 164-174, 176, 178, 179.
Figueres. — CXXV, CLXI, CLXXXII : 247, 311, 312, 345, 346.
Filadelfia, ciutat de. — CCV : 391.
FINAR, Roso de. — v. ROSO DE FINAR.
Finestrat. — IX : 19.
[Fiumefreddo Bruzio?]. — v. Ximoflet.
Flandes. — CCLXXXV : 546.
FLOR, Jacobo de. — CXCIV : 367.
FLOR, Rixart de, [pare d'en Roger de

* Se'l nomena «rey en Ferrando de Castella» en la rúbrica del cap. XL; en el text del mateix se li dóna el nom d'infant, únic que li correspòn.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Flor]. — CXCIV : 367, 368. — *muller* [d'en Rixart de Flor i mare d'en Jacobo i d'en Roger de Flor]. — CXCIV : 367, 368.
FLOR, Roger de; frare Roger; cesar; Megaduch de Romania; megaduch; un valent hom. — CXCIII, CXCIV, CXCVI, CXCVIII - CCXVI, CCXXI, CCXXV, CCXXVI, CCXXVIII, CCXXXI : 366-371, 373, 374, 376, 378-404, 406, 413, 420-423, 429, 436. — *sos cunyats; germans de sa muller* [la megaduquesa Maria]. — CCIV, CCXII, CCXIII : 389, 400-402. — *sa sogra:* v. [IRENE].
[FLOR, Rogeró de] un bell fill [d'en Roger de Flor]. — CCXIII : 402.
Florença, sic. — v. Clarença.
[Focea]. — v. Fuylla.
FOIX, compte de. — v. [ROGER IV]; v. [ROGER BERNAT III].
FOIX, filles del compte de.—v. SCALRMONDA; v. [SIBILA].
FOLCH DE CARDONA, Ramón. — v. RAMON FOLCH [VII]; v. RAMON FOLCH. [VIII].
Font del Or. — v. Macina. — *Font del Or.*
Formanes, illes : [Kytnos]. — CXVII : 230.
Formiguees, les : [les Formigues]. — CXXXV : 270, 271.
Formigueres [del Capcir].—CCLXXX : 536, 537.
FOSSES, Artalet de. — CCXCV : 565.
FRADERICH, rey [de Sicilia, fill d'en Pere II d'Aragó]; rey de Sicilia; infant Fraderich; infant Federich; infant; senyors infants [Jaume i Frederic]. — Pròleg, II, XI, LXXVI, XCIV-CI, CV, CVIII, CIX, CXII, CXIII, CXVI, CXXXV, CXLV-CXLIX, CLVI, CLIX, CLXIII, CLXXV, CLXXVI, CLXXX, CLXXXIV-CLXXXVII, CXC-CCI, CCIII, CCXIX, CCXX, CCXXVII, CCXXX, CCXXXIII, CCXXXVII, CCXXXVIII, CCXLII-CCXLIV, CCXLVII-CCLII, CCLIV-CCLX, CCLXIII-CCLXV, CCLXVIII, CCLXXII, CCLXXX-CCLXXXIII, CCXCII: 3, 7, 24, 137, 178-193, 199, 201-203, 209, 210, 214, 218, 222-224, 229, 270, 271, 288-290, 292-294, 302, 310, 313, 314, 332-334, 341, 342, 349-353, 358-366, 369-382, 386, 410, 411, 424, 432-436, 440, 450, 452, 459, 460, 464, 469-478, 482, 483, 485-494, 500-504, 509, 521, 537-539, 541-543, 561.
FRADERICH, Alfonso. — v. Alfonso Fraderich.
FRADERICH, emperador, [II d'Alemanya].—XI, XIII, XXXI, XXXII, LIV, CV, CXCIV : 23, 28, 63-65, 102, 203, 367.
Francavila : [Francavilla]. — CXCII, CXCV : 361, 372.
FRANCES. — v. LURIA, Rogero de, [el segón].
FRANCESCH, orda de mosenyer senct. — CLXXXII : 345, 347.
França; regne de França. — XI, XXIII, XXIX, XXXII, XXXIII, XXXVII, XXXIX, LXX, LXXVIII-LXXX, CII, CIII, CVI, CXVIII, CXXVII, CXXXVI, CXXXVIII, CXXXIX, CLXIX, CLXXXII, CXCI, CXCIII, CCXLIV, CCLXI, CCLXII, CCLXIX : 24, 48, 57, 65, 68, 72-74, 76, 77, 122, 143, 145, 146, 194, 195, 204, 231, 251, 272, 274, 281, 319, 346, 358-360, 365, 462, 495-497, 499, 511, 513.
França, casa de, corona de, reys de, rey de [en sentit genera]. — XV, XXXVII-XL, XLII, LXXIX, CXII, CXXVI, CXXXVIII, CXXXIX, CLVII, CLXXXI, CLXXXII, CXCIII, CXCVIII, CCXXIX : 31, 73-75, 78, 82, 143, 217, 251, 276, 280, 304, 343, 345, 366, 376, 430, 431.
FRANÇA, rey de. — CCXLIV, CCLXI, CCLXII : 463, 495-497, 499.
FRANÇA, rey de. — v. LLUYS [IX]; v. FALIP [Felip III]; v. PHALIP DE FRANÇA, rey; v. [CARLES IV].
FRANÇA, regina de. — v. CLEMENÇA, madona; v. [ISABEL] regina de França; v. [MARGARIDA DE PROVENÇA.]
[FREDERIC]. — v. FRADERICH.
[FREDERIC III] duch, de Hostalrich, [d'Austria], [casat amb Isabel, filla d'en Jaume II]. — CCXCI : 560.
[FREDOL, Berenguer de] lavesche de Magalona. — XXXVIII, XXXIX: 76-78.
Fuylla, castell e vila de : [Focea;

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Phokia; Foggia; Fotscha]. — CCXXXIV : 442, 443.

[Gabes]. — v. Capis.
[Gaeta]. — v. Gayeta.
[Gagliano]. — v. Gaylano.
Gaig. — v. Iat.
GALCERAN, compte. — v. CATANSAR.
GALEES : [Galeoto]. — CXXXIV : 268.
Galeta : [la Goleta]. — LXXXV : 156.
Galipol [de la terra d'Otranto] : [Gallipoli]. — CIX : 209.
Galipol; cap de Galipol; castell de Galipol. — CCIX, CCXI, CCXII, CCXIV-CCXXI, CCXXIII-CCXXXI, CCXXXIII, CCXXXIV, CCLXI : 397-410, 412-415, 417-421, 423-425, 427, 429-433, 436, 437, 442, 444, 457, 458.
Gallinera : [Vall de Gallinera]. — IX : 19.
[Gallipoli, de la terra d'Otranto]. — v. Galipol.
[Gallo, Capo di]. — v. Guayll, cap de.
Gallosa. — v. Callosa.
Gano, cap del : [Ganos]. — CCXVIII : 408.
Garidells; Garridells. — CLXXVIII : 338, 339.
Garigua, la : [castell de la Garriga, prop de Vilanova de la Muga]. — CXXIII : 241.
Gariguela : [Garriguella]. — CXXIII : 241.
Garridells. — v. Garidells.
[Garsiliato?]. — v. Carselat.
Gasconya; Gascunya. — XI, XXIX, LXXXVIII, LXXXIX, CX, CXIX, CXX, CLXVI, CLXXIX, CCXCV : 24, 58, 163, 165, 212, 233, 235, 316, 340, 565.
GASPAR. — XCVI : 185, 186.
GASTO [VII] DE BIARN. — CLXXXIII : 348.
[GASTON, Ramón], bisbe de Valencia. — CCXCV : 566.
Gatuna, la : [Catona]. — LXV-LXVII, LXIX, LXX, LXXV, CV, CXCV : 113-116, 121-123, 133, 134, 203, 372, 373.
Gayeta : [Gaeta]. — CLXIII, CLXV, CLXIX : 313, 315, 316, 319, 320
Gaylano : [Gagliano, a Sicilia]. — CXCI : 359, 360.
Gaylano, castell de, [a Calabria]. — CCLXXXI : 537, 538.
GELINBRE. — CXVII : 231.
genentul : [Gui de Nanteuil]. — CCLXXII : 516.
Genova; comu de Genova; comunes de Genova. — CXLI, CLXXXVI, CXCIV, CCXVIII, CCXXVII, CCXXIX, CCXXXIV, CCXLI, CCLXXXII - CCLXXXIV : 282, 352, 369, 371, 408, 409, 424, 427, 428, 430, 442, 458, 540, 542, 545. — v. Communes.
[Gerace]. — v. Giraix.
Gerba, illa de : [Djerba]; castell de Gerba; lo castell. — CXVII, CLIX, CCXLVIII - CCLV, CCLIX, CCLXIV, CCLXV : 229-231, 308, 469-483, 485-487, 489-491, 502-504.
Gerona, ciutat de; Girona; Sona (sic). — XXIII, CXII, CXIX, CXXV-CXXVIII, CXXXIV, CXXXVI, CXXXVIII, CXL, CLXXXII, CCLXXI : 47, 217, 233, 245, 246, 250-253, 269, 273-275, 281, 345, 346, 348, 514.
Geronela : [Geronès]. — CXXV : 246.
Gest : [Cheste]. — IX : 19.
Gesta. — v. Vilanova, Galceran de.
Giga : [Gigean]. — CLII : 299.
Giger : [Djidjelli]. — LI, LII, LXXXV : 97, 98, 158.
GILABERT, En. — v. CRUYLLES, Gilabert de.
Giraix; Guirays; Quiray; Birats [?] : [Gerace]. — LXXV, CLIX, CXCIV : 134, 135, 310, 370.
GIRCON. — CCXV, CCXXVI : 403, 404, 421, 422.
[Girgenti]. — v. Sargent.
Girona. — v. Gerona.
GODA, Ramón. — CCLIII : 480.
Godalest : [Guadalest]. — IX : 19.
[GODERIO, Guillem de], llegat del Papa qui era archebisbe [de Salern]. — CXCVIII : 377.
GODIX, rey de; rey Godix : [rei de Guadix]. — CCXLVII : 466, 467.
GODIX, fill del rei de. — CCXLVII : 466, 467.
[Goleta, la]. — v. Galeta.
GOMIS, Garcia. — v. PALASIN, Garcia Gomis.
Gomorra. — CCLXXXVII : 552.
GORRI, Ferran; Ferran Gori. — CCXV, CCXX : 405, 411.
Gosta, castell de. — v. Agosta.
GOSTANÇA : [Constança]; filla [del rei d'Aragó Alfons III i muller d'en

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Jaume III de Mallorques]. — CCLXXXVIII, CCXCI : 553, 558.
Gosti. — v. Agosta.
Goy, illa de : [Gozzo]; Goy de Malta. — LXXXII, LXXXIV, XCIII : 150, 154, 155, 177.
[GRADONICO, Pere, dux de Venecia], Batle de Venecia. — CXXXVII : 449.
[GRAILLY, Joàn de]. — v. DAGRILLI, Joan.
Granada, regne de; Granada. — XXV, XXVI, CCXLVII, CCLXXXII : 50, 52, 466, 469, 541.
GRANADA, rey de. — v. [AL-NASER]; v. [MOHAMMAD I]; v. [MOHAMMAD II]; v. [MOHAMMAD IV].
Granyoles : [Granollers]. — XXIII : 47.
GRAS, En. — CXXIX, CXXX : 254, 257-259, 261, 262.
Grassa, monestir de la. — CXXII : 238.
Grau de Narbona.—v. Narbona—*Grau de Narbona*.
grau. — v. Valencia — *grau*.
Grech, mar del : [Mar Jònic]. — CVII: 206.
[GREGORI IX], Papa; Pare Sanct. — — XIII, XXXII : 28, 63, 64.
[GREGORI X], Papa; Pare sanct. — XXI, XXIII, XXIV : 43, 45, 48, 49.
Grels de Castallo. — CXXXVII : 274.
[Guadalest]. — v. Godalest.
[GUADIX]. — v. GODIX.
Guaix. — IX : 19.
[GUALTER V DE BRIENNE], compte de Brenda; duch de Tenes. — CVI, CXCI, CCXL, CCXLIII, CCXLIV, CCLXI, CCLXII : 204, 359, 360, 455-457, 460-462, 464, 497, 499, 500.
GUANESCH. — CCLXIX : 510.
Guardamar. — XII, XIII, XVII, CLXXXVIII, CCXLV : 26, 27, 34, 356, 465.
Guatles, port de les. — v. port de les Guatles.
Guayll, cap de : [Capo di Gallo]. — CXCII : 362.
[GUERAU V D'ARMAGNAC?]. — v. DAYMENART, compte.
[GUI DE NANTEUIL]. — v. *genentul*.
GUILLELMA DE MUNCADA [filla del comte Gastó VII de Bearn i muller de l'infant Pere, fill del rei Pere II d'Aragó]. — CLXXXIII, CLXXXIV : 348, 357.
[GUILLEM MONTANHAGOL, el trovador]. — v. MUNTEYAGOL.
G[UILLEM]. DE MUNTPESLLER. — Pròlec : 3.
[GUILLEM II DE VILLEHARDOUIN]. — v. LOYS.
Guirays. — v. Giraix.
[GUIU II DE LA ROCHE], duch Datenes; duch de Tenes; duch. — CCXXII, CCXXXIII, CCXXXV, CCXXXVII, CCXXXVIII, CCLX, CCXLIV, CCLXII : 416, 441, 446, 450-452, 455, 461-464, 499, 500.

[HAINAULT, Florent d']. — LIVERUS, compte de.
[Herakleia]. — v. Recrea
HERODES, [el rei]. — CCXV, CCXVII: 406, 407.
[Hexamilion]. — v. Eccemila.
[HIJAR]. — v. DIXER.
[HONORI III], Pare Sanct. — XXXII: 63.
[HONORI IV], Apostolich; Lapostolich; Papa. — CXLIX, CLXII, CLXIV, CLXIX : 294, 312-314, 319.
HORIGO Roço. — v. Roço.
Hortgeta : [Ortxeta]. — IX : 19.
[Hospital, Ordre del]. — v. Spital.
[Hostales?]. — v. Dostales.
Hostalrich; Dostalrich. — XXIII, CXXXIV, CXXXVI : 47, 270, 273.
HOSTALRICH, duch de. — v. [FREDERIC III].
Hou, castell del : [Castel dell'Uovo]. — CXIII : 221.
[HUNGRIA, rei de]. — v. [ANDREU II]; v. [CARLES ROBERT]; v. [ESTEVE V]; v. DONGRIA.
[HYDRA?]. — v. Cidia.

Iaca. — v. Jaca.
IACME. — v. JACME.
IACME, linfant En, [fill d'en Jaume II d'Aragó]. — CCXC : 557, 558.
IACME, linfant En, [fill del rei d'Aragó Alfons III]; compte Durgell. — CCXVI, CCXCI :558, 570.
Iana, la : [Jana]. — IX : 20.
IAQUERIA, Beneyto : [Benedetto Zaccaria]; micer Beneyto. — CCXXXIV : 442.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

IAQUERIA, ser Tici; ser Tici Jaqueria : [Ticino Zaccaria]. — CCXXXIV, CCXXXV : 442-445.
Iat; Gaig : [Aci, Acireale].—LXXXIV, CXCV : 155, 372.
[IBELIN, Isabel de]. — v. [ISABEL D'IBELIN].
Ibi. — IX : 19.
[Iglesias]. — v. Vila Desgleyes.
illa. — v. Serdenya.
[IGNOCENCI III], sanct Pare apostolich. — XXXII, CCXLIV, CCLXI: 63, 461, 462, 495, 496.
ILLA, Jorda de la. — CXXIII : 243.
imperi [d'Orient]. — v. Constantinoble, imperi de.
INFANTA. — v. [TERESA].
INGLATERRA, rey de. — v. NANDOART [I].
IOAN, infant En, [fill d'en Jaume II d'Aragó]; mossenyer En Ioan; arquebisbe de Toledo. — CCLXXIX, CCXCI, CCXCV-CCXCVIII : 535, 536, 559, 565, 566, 570, 574, 577, 578.
IOAN MANUEL, noble don; Ioan, noble don; [casat amb Constança, filla d'en Jaume II].—CCXCI, CCXCV : 560, 565.
IOAN, horda de cavalleria del spital de Sant. — v. spital de Sant Ioan.
IOFRE, En : [Jofre VI], vescompte de Rocabarti. — CCXCV : 566.
Ionquera, la. — Jonquera, la.
IOSA, Xivert de. — CXCV : 373.
[IRENE], germana del emperador [Andrònic II]; sogra del megaduch [Roger de Flor]; sa sogra. — CCIII, CCIV, CCX, CCXII, CCXIII : 387, 389, 398, 400-402.
[ISABEL], regina de França, [filla d'en Jaume I d'Aragó i muller d'en Felip III de França]. — VI, XIII, XXIII, XXXVII, XL : 14, 28, 45, 72-74, 78.
[ISABEL, santa], regina de Portogal, [filla d'en Pere II d'Aragó i muller del rei Dionis de Portugal]. — XI, CXLV : 24, 289.
[ISABEL], filla [d'en Jaume II; casada amb el duc d'Austria Frederic III], CCXCI : 560.
[ISABEL], una filla [del rei Sanxo IV de Castella]. — CLXXX : 345.
[ISABEL D'IBELIN] segona muller que pres [l'infant Ferràn de Mallorca; era filla de Felip, comte de Joppe i] naboda del rey de Xipre [Enric II]. — CCLXXX : 536.
[ISABEL DE SABRÀN]. — v. YSABEL [de Sabràn].
[ISABEL DE VILLEHARDOUIN], princesa de Morea; filla [major d'en Guillem II de Villehardouin]. — CCLXII, CCLXIII, CCLXVII : 497-500, 507.
Iscle : [Ischia]; Discle, illa, vila. — CXIII, CXVI, CLXV : 218, 221, 222, 229, 315.
[Israel]. — v. Disrael, poble.
IUAN EVANGELISTA, senct. — v. JOAN EVANGELISTA, senct.
Iviça; Yviça; Diviça. — VIII, XVII, XXX, LXXXVI, CXLI, CLI, CLXXII, CLXXXVI : 16, 17, 35, 51, 159, 282, 296, 326, 327, 352, 353.

Jaca; Iaca. — LXXXVI, LXXXVII, LXXXIX, XCII, XCIV : 160, 162, 169, 176, 179, 180.
JACME DARAGO, rey : [Jaume I]; rey En Jacme; rey Darago; infant En Jacme.— Pròleg, II, III, VI-XVII, XX-XXX, XXXVI, XXXVII, XL, XLII, LII, CXCII, CCXLV : 3, 6, 7, 12-18, 20-36, 42-50, 52-56, 59, 60, 72, 73, 78, 82, 98, 364, 465. — v. *libre...*; v. *libres...* — *filla* [d'en Jaume I] : v. [CONSTANÇA]; v. [VIOLANT] regina de Castella.
JACME DARAGO, rey : [Jaume II]; Iacme Darago e de Sicilia; rey Darago; rey de Sicilia; rey de Valencia; rey En Iacme; reys Jaymes; infant En Iacme; infant; infants [Jaume i Frederic]; rey Nanfos Darago *; frare [del rei Frederic]. — Pròleg, II, XI, XXXII, LXXVI, XCIV-CI, CV-CX, CXII-CXVII, CXXIX, CXXXIV, CXXXV, CXLV-CL, CLVI, CLIX, CLXII-CLXV, CLXVII, CLXIX, CLXX, CLXXII-CXCI, CXCVII, CCIII, CCXIX, CCXX, CCXXVII,

* En 1307, data a què es refereix el cronista en el capítol CCXXIX, era rei En Jaume II.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

CCXXIX, CCXXX, CCXXXVIII, CCXLIII - CCXLVIII, CCLI, CCLVII, CCLX, CCLXIII, CCLXIX-CCLXXIII, CCLXXV-CCLXXIX, CCLXXXI-CCXCIV, CCXCVII, CCXCVIII : 3, 7, 24, 64, 137, 178-193, 199, 201-203, 205-208, 210, 211, 214, 218, 219, 222-229, 255, 256, 270, 271, 287-295, 302, 310, 311, 313-317, 319-321, 327, 330-346, 348-350, 352-358, 361, 375, 386, 410, 424, 430, 435, 451, 452, 460, 464-469, 475, 488, 492-494, 500, 510, 514-516, 521-523, 530, 532-537 541, 542-544, 547, 548, 552, 554-561, 563, 564, 571, 580. — *filles :* v. [BLANCA]; v. [CONSTANÇA]; v.[ISABEL]; v. [MARÍA]; v. [VIOLANT]. — *la infanta sa tia* : v. [BEATRIU] filla del rey Manfre.

JACME DE MALLORQUES, rey : [Jaume II de Mallorca, fill d'en Jaume I el Conqueridor]; Iacme de Mallorques; rey de Mallorques; infant en Jacme; infant; compte de Rosello. — Pròleg, II, VI, XI, XVII, XXI, XXIII, XXV, XXVIII, XXIX, XXXII, XXXVIII, XXXIX, XLII, XLV, LXXVII, LXXXIX, XCIV, XCV, CI, CII, CXII, CXVIII-CXXI, CXXXVII-CXXXIX, CXLI-CXLIII, CLI, CLV, CLXVII, CLXVIII, CLXX, CLXXXII, CLXXXVI, CCXXX, CCXXXVIII CCXLIV, CCXLVI, CCXLVII, CCLV, CCLVII, CCLXIII, CCLXXIX : 3, 6, 7, 13, 14, 21, 24, 34, 35, 43, 45, 48, 50, 51, 54-56, 58, 64, 74-78, 82, 87, 141, 167, 180, 181, 183-185, 192, 194, 217, 218, 232, 233, 236, 237, 274, 277, 279, 280, 282-285, 295, 301, 318, 319, 321, 345, 347, 348, 352, 353, 432, 433, 452, 453, 464, 466, 469, 485, 486, 488, 500, 535. — *filla* [de Jaume II de Mallorca], XI : 24; v. SANXA. — *muller* [de Jaume II de Mallorca]: v. SCALRMONDA.

JACME DE MALLORQUES, rey : [Jaume III de Mallorca, fill de l'infant Ferràn], Iacme de Mallorques; rey de Mallorques; infant En Jacme; infant En Iacme; compte de Rosello. — Pròleg, II, CCLXIV-CCLXX, CCLXXX, CCLXXXVII-CCLXXXIX, CCXCI, CCXCII : 3, 7, 502-514, 536, 537, 552-554, 558, 561.

JACME, infant, [fill del rei Jaume II d'Aragó]. — CCXLV : 464, 465.

JACME, infant; lo fill major del rey de Mallorques [Jaume II i nét d'en Jaume I el Conqueridor]. — Pròleg, II, XI, CXXXVII, CXLI, CLXXXII : 3, 7, 24, 274, 282, 283, 345, 347.

JACME BERENGUER. — v. BERENGUER; Jacme.

JACME PERE, [fill natural d'en Pere II d'Aragó[; Iacme Pere; almirall. — XLVIII, XLIX, LXVII, LXX, LXXIV, LXXV, CLXXXVIII : 90, 91, 93, 94, 116-118, 123, 132, 133, 135, 354, 357.

Jaen. — XII : 26.

[Jana]. — v. Iana.

JAQUERIA, ser Tici. — v. IAQUERIA, ser Tici.

Jaufre, [poema]. — CXVI : 228.

[JAUME]. — v. JACME; v. IACME.

JAYMES, reys. — v. JACME DARAGO, REY : [Jaume II].

JERUSALEM, rey de. — v. ROBERT, rey, [de Nàpols].

[JOÀN]. — v. IOAN.

JOAN EVANGELISTA, senct; senct Iuan Evangelista; sanct Ioan Evangelista; sent Ioan. — CCVI, CCXXXIV: 392-394, 442-444.

[JOÀN XXII], Papa; Sanct Pare. — CLXXXII, CCLXXXI, CCLXXXVIII : 347, 537, 538, 553.

JOAN, infant don, [fill del rei de Castella Alfons X]. — CLXXVII, CLXXIX : 337, 340.

JOAN, don : [fill del infant Manuel de Castella]. — XI, CLXXIX : 24, 340.

Joan, mossenyer En, [fill d'en Carles II, rei de Nàpols]. — CCLXX : 513, 514.

JOAN, Micer. — v. PROXIDA, Joan de.

[JOÀN II ANGELOS]. — Langlo.

[JOFRE VI, vescomte de Rocabertí]. — v. Iofre.

[Jònic, mar]. — v. Grech, mar del.

Jonquera, la; la Ionquera. — XXIII, CXXXIX : 48, 278.

JORDI, senct. — CCVI, CCXIX, CCXXI, CCXXV : 392, 410, 413, 421. — *sgleya de Sant Jordi :* v. Tira

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

[Kerkena]. — v. Quarquens.
[Kytnos]. — v. Formanes, les.

Labaynare : [Bagnara Calabra]. — CCLVI : 487.
[Laguart, Vall de].—v. Logar, vall de.
LAHIENI, lo. — CCXLVIII : 470.
LAMBERT DE VALENCIA. — v. VALENCIA, Lambert de.
[La Mola]. — v. Mahona.
La Mola. — v. Mola, la.
LANÇA, Corral. — v. LLANÇA Corral.
LANÇA, Manfre. — XCIII, C : 177, 192.
LANÇALOT. — CXXXIV : 268. — v. *Lansalot.*
LANÇO, compte de. — v. [PERE I], compte de Lanço.
LANGLO, senyor de Blaquia; senyor de la Blaquia : [Joàn II Angelos]. — CCXL, CCXLII, CCLXII : 455, 456, 459, 497.
Lansalot del llach, libre de.—CXXVIII: 253. — v. LANÇALOT.
Lantzaura, imperi de : [Bulgaria]. — CCVIII, CCXXVI : 396, 421, 422.
LANTZAURA, emperador de. — v. [ASSÀN].
Larcha, reyalme de. — v. Larta, dispotat de.
Larmita, cap de, [capo dell'Armi]. — LXXXII : 149.
Larta, dispotat de : [Artà o Epirus]; reyalme de Larcha; dispotat; Ducat; ducat. — XXIX, CXVI, CXVII, CLIX, CCXLIV : 58, 229, 230, 309, 462.
LARTA, dispotat de. — CCXLII, CCLXI, CCLXII : 459, 496, 497, 499. — v. [TOMÀS ANGELOS].
Lartaqui. — v. Artaqui.
[Lasuella.] — v. Sola, la.
La vall : [Vall d'Uxó]. — IX : 20.
Lavaneres, les Torres; les torres Lavaneres. — CXLIV, CXLVII : 287, 291.
Lavangeli : [l'Evangeli]. — LXXI, CXIV, CCLXXII : 126, 226, 517.
Lavor, terra de : [Terra di Lavoro]. — XXXII, CLXIX : 64, 320.
LEBIA, Pere de. — CLXXII, CCLXXIX : 326, 327, 535.
[Le Castelle]. — v. Castelles, les.
[Lecce]. — v. Lexe.
Lemi. — v. Lenti.
[Lemnos]. — v. Estelimens.
Lengues, cap de. — v. Llengues, cap de les.
Lenti : [Lentini]; Lemi (sic).—CXCIV, CCLXXXII : 369, 370, 540.
[LEONOR], regina [d'Aragó], filla del rey de Castella [Alfons VIII i muller d'en Jaume I]. — Pròleg, VI : 3, 12, 13.
[LEONOR] regina [d'Aragó], filla del rey Danglaterra [Eduard I i muller del rei Alfons II de Catalunya i III d'Aragó]. — Pròleg, CLXII, CLXVI, CLXVIII, CLXXIII : 3, 312, 313, 316, 318, 330.
[LEONOR] [reina d'Aragó], filla del rey En Ferrando [IV] de Castella [i muller del rei Alfons III de Catalunya i IV d'Aragó]. — CCXLV : 464, 465.
[LEONOR], regina, muller del rey Danglaterra [Eduard I, filla de St. Ferràn de Castella]. — CLXVI, CLXVIII : 316-318.
[LEONOR : reina de Sicilia]. — v. LIENOR.
Lescalea : [Scalea]. — CXIII : 219.
Lesgleya. — v. Esgleya.
Lespero. — v. Almeria. — *Lespero.*
LESTANDART. — CLIX : 309.
Lestenayre : [Estanor]. — CCXXV : 420.
[Leuca, cap de]. — v. Llengues, cap de les.
Leucata, cap de. — CLII : 297, 299.
[LÉVIS, Gui de?] senescal de Miralpeix. — CXXIII : 243.
Lexe : [Lecce]. — CXVI : 228.
libre quis feu de la preso de Mallorques. — VII : 16.
libre qui es feyts de la conquesta [de Valencia]. — IX : 19, 20.
libre de las conquestes que per lo senyor rey [Jaume I] ... *se son feytes.* — XXXVI : 71, 72.
Libreny : [Librilla?]. — XII : 26.
libres de la sua vida e de les sues conquestes e de la sua bonea de cavalleries e assaygs e proeses [de Jaume I]. — VII : 15.
libres qui parlen de cascuns daquests llochs [Sicilia, Calabria, etc.] *com se prenien.* — CXVI : 229.
[Librilla?]. — v. Libreny.
Licata, castell de la : [Alicata o Licata]. — CXCIV, CC, CCLXXXII : 371, 381, 540.
LIENOR, [filla d'en Carles II, rei de

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Nàpols i muller d'en Frederic d'Aragó, rei de Sicilia]; Nalienor; regina de Sicilia; la regina. — CXCVIII, CC, CCLXIII : 375, 377, 381, 501.
Ligat, punta del port. — v. port Ligat.
Liper : [Lipari]. — XCIII, CV, CVI : 177, 178, 199, 205.
LIVERUS, compte de : [Florent d'Hainault]. — CCLXII : 499.
LLANÇA, Corral; Coral Llança; Corral Lança; Coral Lança; micer Coral. — XVIII, XIX, XXX, XXXI, XXXVI, XCIX, CV, CXLI, CXLIV, CXCVIII, CCXLIX, CCL, CCLIV, CCLV : 36-40, 59-63, 70, 189, 201, 283, 287, 376, 471-473, 482-485. — *germana sua* : v. [LLANÇÀ, Marguerida].
[LLANÇÀ, Manfrè]. — v. LANÇA, Manfre.
[LLANÇÀ, Margarida], germana den Corral Llança [i muller d'en Roger de Lluria]; germaneta sua.—XVIII: 36, 37.
LLEGAT del Papa. — v. [GODERIO, Guillem de]; v. PANBERT.
Llenguadoch. — XI, XXIX, LXXXVIII, CXXII, CXXIII, CLVIII, CLX, CLXXXI : 24, 58, 163, 239, 240, 243, 307, 311, 343.
Llengues, cap de les; cap de Lengues : [cap de Santa Maria di Leuca]. — CIX, CXVI, CL, CCXXXVIII : 209, 228, 295, 452.
Lleo del Royne : [Lyon]. — XXI, XXIV : 43, 49.
Lleo, golf de. — CLXXII : 327.
Lleo, [de Castella]. — CLXXXVII, CLXXXIX : 354, 357.
Lleyda. — XXIV, XXXI, XCIV, CLIII, CLXXII, CLXXVI, CCXIV, CCXCV : 50, 61, 180, 300, 326, 335, 402, 564.
LLEYDA, bisbe de. — v. [RAMÓN, abat de Mont-Aragó].
llibre quis feu del dit senyor infant En Pere [II] *de puix que fo rey.* — XI : 24.
[Lliria]. — v. Llyria.
Llobregat, [comarca].—CCXV, CCXX: 404, 410.
[Llombay]. — v. Lombay.
LLORET, En. — CLI : 296.
[LLUIS IX de França o Sant Lluís]. — v. LLUYS [IX].
[LLUIS DE TOLOSA, sant]. — v. LLUYS, mosenyer en.
[LLUIS I DE FLANDES], compte de Nivers : [Nevers]. — CXXXIV : 265, 267-269.
[LLURIA] Carlet [de], [fill de l'almirall Roger de Lluria]. — CCXLVIII-CCL : 469, 471, 473.
[Lluria]. — v. LURIA; v. Loria.
LLUYS [IX] DE FRANÇA, rey; [Sant Lluís]; rey de França. — XIII, XXXII, XXXIII, XL, XLII, LXXI : 28, 64-68, 78, 82, 125.
LLUYS, mosenyer en : [Sant Lluís de Tolosa]; fill major del rey Carles [II de Nàpols].— CXVIII, CLXIX, CLXXXI, CLXXXII : 232, 319, 344-347.
Llyria : [Lliria]. — IX : 19.
Locayba. — IX : 19.
LODOVIA, Guillem de : [Lodève]; G. de Lodovia. — CXXIX, CXXX : 254, 258-261.
Logar, vall de : [Vall de Laguart]. — IX : 19.
LOGRAN, Marti de. — CXCIX, CC : 380, 381.
LOGRAN, Pere de. — CCI : 382.
Loliveta, galea. — CXCIV : 369.
LOMAFER. — XXX : 60.
Lombardia. — XLII, LXXI, LXXXVIII, CCXXXVII, CCXLIII, CCXLIV, CCXLVIII : 82, 125, 163, 164, 424, 460, 462, 463, 470.
Lombay : [Llombay]. — IX : 19.
Lopia; Lupia : [Loupian]. — XXIII, CLIII : 48, 299.
LOPIS, Pero; missatger. — CCXVI-CCXIX : 406-409.
Lorcha. — XII, CLXXXVIII : 26, 357.
Loria. — XVIII : 36.
LOYS, princeps; duch de Burgunya; senyor de Morea; princep de la Morea; * princep. — CCLXII, CCLXVII, CCLXX : 497, 498, 507, 514.
LUNA, Llop de. — CCXCV, CCXCVI : 565, 567.
LUNA, Pedro de. — CCXCV : 565.
[LUNA, Pere de] arquebisbe de Çara-

* Així nomena En Muntaner a En Guillem II de Villehardouin.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

goça. — CCXCV, CCXCVII, CCXCVIII : 566, 573, 574, 577, 578.
Lupia. — v. Lopia.
LURIA, Amigutxo de. — CCL : 473.
[LURIA] Carlet. — v. [LLURIA] Carlet.
LURIA, Joan de. — CLIV, CLV : 300-302.
LURIA, Roger de; En Roger; almirall; lalmirall. — XVIII, LXXVI, LXXXI-LXXXIV, XCII, XCIII, CIV-CIX, CXII-CXVIII, CXXIX, CXXXII-CXLI, CXLIV, CXLVI, CXLVII, CL, CLII, CLIV, CLV, CLVIII, CLIX, CLXIII, CLXV, CLXIX, CLXX, CLXXII, CLXXV, CLXXVI, CLXXVIII-CLXXX, CLXXXIV, CCXLVIII, CCL : 36-38, 136-139, 147-156, 176, 177, 199-210, 218-224, 226-232, 253, 255, 256, 263, 265, 270-274, 277, 278, 281-284, 287, 290, 291, 295, 297-302, 308-311, 313-315, 320, 321, 324, 325, 327, 333, 334, 339-342, 349, 351, 353, 469, 470, 473.
LURIA, Rogero de; [el primer]; En Rogero; Roger. — XVIII, CCXLVIII, CCXLIX : 37, 469-471.
LURIA, Rogero de [el segón]; en Rogero; Frances.* — CCXLIX, CCL : 471-473.
[Lyon]. — v. Lleo del Royne.

Macanstre. — v. Policanstre.
Macastre. — IX : 19.
Macedonia; Maçadonia; Masedonia, regne de. — XXIX, CCXIV, CCXXV, CCXXXI : 58, 402, 421, 436.
Macina; Masina : [Messina]. — XLIII, LVII, LXI-LXX, LXXII, LXXV, LXXVI, LXXXII-LXXXIV, XCIII, C, CV-CIX, CXIII-CXVII, CXXXV, CXLVII, CXLVIII, CL, CLIX, CLXIII, CLXIX, CLXXII, CLXXV, CLXXVI, CXCIV-CXCVIII, CC, CCI, CCXXXVIII, CCL-CCLII, CCLV, CCLX, CCLXIII-CCLXV, CCLXVII, CCLXVIII, CCLXXXII, CCLXXXIII : 83-85, 106, 110-121, 123-125, 127, 128, 135, 136, 138, 139, 149, 150, 154, 155, 177, 192, 201, 202, 204-210, 222-224, 226-231, 270, 291, 292, 295, 308-310, 313, 314, 321, 327, 332-334, 369-374, 377, 381, 382, 452, 473, 475, 477, 486, 492, 494, 500-504, 506, 508, 509, 539, 540, 543. — *la Caperna*, LXII : 111. — *darasanal*, CXCV : 372. — *duana, duquena*, LXVIII, CV, CXIII, CLXXV: 120, 202, 223, 332. — *far*, LXVIII : 119. — *Font del Or*, LXVII, LXVIII, CV, CXIII : 117, 119, 202, 222. — *palau del senyor rey, palau*, LXVIII, LXXVI, CV, CXIII, CXIV, CCLI : 120, 137, 202, 203, 222-224, 475. — *Porta de sanct Joan*, LXXIV : 133. — *senct Rayner*, LXVI, LXX : 115, 123. — *sgleya de Sancta Maria la Nova*, LXXVI, CLXIII, CLXXV, CXCVIII : 136, 313, 333, 377. — *torre de Sancta Clara*, CXCV : 372.
Macnexia : [Magnesia, Mahnisa]. — CCV : 392.
Maçadonia, reyalme de. — v. Macedonia.
Maçana, coll de la. — CXX, CXXII : 235, 236, 238-241.
[Maddalena, illa della]. — v. Busnayre.
Madrona. — IX : 19.
[Madytos]. — v. Medico.
MAGALONA, lavesche de. — v. [FREDOL, Berenguer de].
Magarix. — v. Megarix.
MAGDALENA, sancta Maria.—CLXVII: 317, 318.
[Magnesia]. — v. Macnexia.
[MAHALDA], filla de la princesa [Isabel de Villehardouin i d'en Florent d'Hainault], duquesa [d'Atenes, per ser-ho son marit Guiu II de la Roche]. — CCLXII : 499-500.
[Mahnisa]. — v. Macnexia.
Maho. — XLIX-LI, CLXXVII, CCLV, CCLXXIII : 94, 95, 324, 326, 486, 523.
[MAHOMA]. — v. MAHUMET.
Mahona, castell de, port de : [La Mola, prop de Mahó]. — CLXXII: 325, 326.

* Segons En Muntaner, «havia nom Frances de fons, mas com lo germa fo mort, al confermar li mudaren lo nom, que hac nom Rogero de Luria».

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

MAHUMET : [Mahoma]. — XIX, XXV : 40, 51.
Major : [Majori]. — CXLIX : 294.
[Màlaga]. — v. Malicha.
Malea : [cap Maleas]. — CCXXXVIII : 451.
Malfa : [Amalfi]; senct Andreu de Malfa; costa de Malfa; costera de Malfa. — CXLIX, CLXV : 293, 294, 315.
Malicha : [Màlaga]. — XLVII : 90.
MALLOL, Berenguer. — XLVIII, LXXVI, LXXXV, XCV, XCVIII, CXII, CXXIX-CXXXIII, CXXXV-CXXXVII, CXL, CXLI : 91, 139, 156, 181, 182, 184, 188, 214, 215, 253, 256-262, 264, 265, 270-274, 281, 284.
Mallorques; illa de Mallorques; regne de Mallorques; casa de Mallorques; rey de Mallorques [en general]. — VI - IX, XV, XVII, XXVIII, XXXVI, LXXXIII, CXVII, CXLI, CXLII, CXLIV, CXLVI, CXLVII, CLI, CLXXII, CLXXX, CLXXXVI, CCXXVII, CCXXXVI, CCLXX, CCLXXIII, CCLXXIX, CCLXXX, CCLXXXVIII, CCLXXXIX, CCXCII : 14-18, 20, 31, 34, 35, 53, 55, 72, 154, 229, 282-286, 289-291, 296, 326, 327, 342, 352, 353, 424, 448, 513, 514, 523, 535, 536, 553, 554, 561, 562.
Mallorques, ciutat de. — VII, VIII, XXVIII, XXIX, CXLI, CXLIV, CLI, CLXX, CLXXII, CCLV : 16, 17, 55, 56, 58, 282-284, 286, 287, 296, 324, 327, 485, 486. — *carrer de sent Miquel*, VII : 16. — *Seu, sgleya de madona sancta Maria*, CLXXI : 323.
MALLORQUES, rey de. — v. JACME DE MALLORQUES, rey : [Jaume II]; v. JACME DE MALLORQUES, rey : [Jaume III]; v. SANXO DE MALLORQUES, rey.
MALLORQUES, regina muller del senyor rey de. — v. [MARÍA] regina [de Mallorca].
MALLORQUES, rey sarrahí de. — v. [MOHAMMAD-IBN-ALI-IBN-MUSA].
Malta; Malta, illa, ciutat, castell, port de. — LXXXI-LXXXIV, XCIII, C, CXIII, CXCIV : 147, 148, 150, 151, 153-155, 177, 192, 220, 371.
Malvesia : [Monembasia]. — CXVII, CXCIX, CCII, CCXXXVIII : 230, 379, 381, 383, 451.
Manapol, burch de. : [Manopoli]. — CIX : 210.
MANDISSA, senyor de la baronia : [Mandrice?]. — CCLXI : 495.
Mandolela : [Amandolea]. — LXXV, CLIX, CXCIV : 134, 310, 370.
[MANDRICE?]. — v. MANDISSA.
MANFRE DE SICILIA, rey; rey Manfre. — Pròleg, XI, XXXII-XXXV, XXXVII, XLI, XLII, LIV, LXV, LXX-LXXII, LXXVII, CV, CXIII, CXIV, CXCIV : 3, 22, 23, 64, 65, 67-69, 72, 73, 81, 82, 102, 113, 122, 126, 128, 140, 203, 221, 223, 225, 367. — *filla del rey Manfre* : v. [BEATRIU] filla del rey Manfre.
MANFRE, infant, [fill d'en Frederic d'Aragó, rei de Sicilia]. — CCXLII, CCXLIII : 459, 460.
Manizes : [Manises]. — IX : 19.
[Manopoli]. — v. Manapol.
Manorca; Manorqua; Manorques. — v. Menorca.
MANORCA, moxerif de; moxerif de Manorques; lalmoxerif de Manorqua. — L : 94. — v. [ABOABDILLE-MAFUMET-ABENIXEM]; v. [ABU-OMAR-IBN-HAKEM].
Manthea, la : [Amantea]. — CV, CXIII : 199, 200, 219.
MANUEL, infant En, [fill de Ferràn III de Castella; marit de la infanta Constança, filla d'en Jaume I]. — VI, XVII, CCXLV : 14, 34, 35, 465.
MANUEL de Castella, infant En. — XI, CLXXIX, CCXCI, CCXCV : 24, 340, 560, 565.
Maratia : [Maratea]. — CV : 200.
MARCADERA, Na. — CXXIV : 244.
Marcha, la : [Marca d'Ancona]. — XLII, LXXXVIII : 82, 163.
MARCHO. — CCXXIV : 419.
MARGAM; Benmargam. — XXX, XXXI, CXVII : 60, 61, 231.
[MARGARIDA DE PROVENÇA], muller [de Sant] Lluys rey de França; filla del compte de Prohença [Ramon Berenguer]; regina de França; regina. — XIII, XXXII : 28, 65, 66.
[MARGARIDA DE VILLEHARDOUIN], senyora de Matagrifo; dona de Ma-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

tagrifo sogra del senyor infant [Ferràn de Mallorca]; sa mare [d'Isabel de Sabràn, muller de l'infant Ferràn]; germana de la princesa [Isabel], [filla de Guillem II de Villehardouin]. — CCLXII-CCLXIV, CCLXVII : 497-501, 503, 507.
MARIA, madona sancta.—CCXXXIV: 444.
MARIA DE MUNTPESLLER, [reina d'Aragó; muller d'en Pere I]; dona Maria; la regina. — Pròleg, II-VI : 3, 6-13.
[MARÍA], regina [de Mallorca]; muller del senyor rey de Mallorques [Sanxo; filla d'en Carles II rei de Nàpols]. — CCLXIX : 511-513.
[MARÍA DE MOLINA], regina de Castella, [muller d'en Sanxo IV]. — CLXXVII, CLXXIX : 337-339.
[MARÍA], regina [de Nàpols], muller [d'en Carles II rei de Nàpols]; mare del rey Robert; filla del rey Dongria [Esteve V]. — XXXVIII, CCLX : 76, 492-494.
[MARÍA, infanta], filla [del rei Jaume II d'Aragó i muller de l'infant Pere de Castella, fill d'en Sanxo IV]. — CCXCI : 560.
MARIA, megaduquesa, [muller d'en Roger de Flor i filla de l'emperador Assàn de Bulgaria]; la naboda del emperador [Andrònic II]; sa muller [d'en Roger de Flor]; la Megaduquesa; la megaduquesa. — CXCIX, CCII-CCIV, CCVI, CCVIII, CCX, CCXII, CCXIII : 378-380, 383, 387-389, 393, 396, 398, 400-402.
Mar major : [Mar Negre]. — CCXVIII, CCXXV : 408, 420.
Marmora, golf de : [mar de Màrmora]. — CCXVIII : 407.
Marmora, illa de. — CCXV : 406.
MARQUEN, Ben. — CCLIII : 481.
[MARQUESA DE CABRERA], comptesa Dampuries, [muller d'en Ponç Huc IV]. — CCXCV : 566.
MARQUET, Ràmon. — XLVIII, LXXVI, XCV, XCVIII, CXII, CXXIX-CXXXIII, CXXXV-CXXXVII, CXL, CXLI : 91, 139, 181, 182, 184, 188, 214, 215, 253, 254, 256-262, 264, 265, 270-274, 281, 284.
MARQUET, Roger. — LXXXV : 156.
MARROCHOS, rey de. — v. [ABU-YUSUF-YACUB]; v. [MOHAMMAD?].
MARROCHOS, Miramamoli de. — v. MIRAMAMOLI.
Marsella. — XXXIII, LXXXI-LXXXIII, LXXXVIII, CXIX, CXXIX, CLII, CLXIX, CXCIV : 68, 147-149, 152-154, 163, 233, 254, 297, 319, 368, 369.
MARTI, senct. — CXLV, CXLVI : 289, 290.
MARTI [IV], papa; Papa; Pare sanct; Apostolich. — XLII, XLVII, LI, LII, LVII, LXXIII, LXXVII-LXXX, LXXXVIII, XCI, XCIV, CII-CIV, CVII, CX, CXII, CXIII, CXVIII, CXIX, CXXI, CXLI, CXLIX, CLXXXI : 82, 89, 90, 96-99, 105, 106, 132, 140-146, 163, 175, 179, 181, 193-198, 208, 211, 214, 216, 222, 231-234, 237, 282, 283, 294, 343, 344.
Marxa, la. — CCLXII : 498.
MARXA, compte de la; duch de Tenes. — CCLXI, CCLXII : 495-498.
Mas, el : [el Masdeu]. — XXIII : 48.
Masedonia, regne de. — v. Macedonia.
Maseli, illa de. — v. Mateli.
Masina. — v. Macina.
MASINA, archebisbe de. — v. [TABIATIS, Guidoctus de].
Matagrifo, castell de : [Matagrifone, aprop de Messina]. — CV, CXIII, CXCV : 203, 223, 224, 373.
Matagrifo, [prop de Clarença]; baronia de Matagrifo. — CLIX, CCXXXVIII, CCLXII-CCLXIV : 308, 309, 452, 497, 500, 501, 503.
MATAGRIFO, senyor de la baronia de. — CCLXI : 495. — v. [SABRÀN, Isnard de].
MATAGRIFO, princep. — v. CARLES, rey, [II de Nàpols].
MATAGRIFO, senyora de.— v. [MARGARIDA de Villehardouin].
Mateli, illa del; Maseli : [Meteli]. — CXVII, CCXIX : 230, 409.
MATINA, Roger de la. — CXCIV : 371.
Mato; Mocho : [Methone, Modon]. — CLIX, CCXXXVIII : 309, 452.
Matzara : [Mazzara]. — LXXV, CXCII, CCLXXXII : 135, 362, 364, 540.
Medico : [Madytos]. — CCIX, CCXXIII, CCXXX, CCXXXI : 398, 416-418, 432, 436, 437.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

MEDIONA, Gesbert de; Nesbert de Mediona.— CXLI, CLI, CCXLVII: 283, 196, 468.
MEGADUCH, lo.—v. DENTENÇA, Berenguer; v. FLOR, Roger de.
MEGADUQUESA, la. — v. MARIA, megaduquesa.
Megarix, golf del; Megarix : [golf de Saros]. — CCIX, CCXXIX, CCXXX : 398, 431, 432.
[Melazzo]. — v. Millas.
MELCHIOR. — XCVI : 185, 186.
Mena. — LXXXV : 159.
Menart, castell. — CCXLIX : 471.
Menor : [Minori]. — CXLIX : 294.
Menorca; Menorques; Manorca; Manorqua; Manorques.—VIII, XVII, XXV, XXIX, XLIX, L, CLXX, CLXXII, CLXXX, CLXXXVI, CCLV : 16, 17, 35, 50, 51, 56, 94, 321, 324-327, 342, 352, 353, 486,
[MENORCA, almoixarif de]. — v. MANORCA, moxarif de.
[Mentescha, Mentesche]. — v. Mondexia.
[Messina]. — v. Macina; v. MASINA.
[Metelí]. — v. Mateli.
[Methone]. — v. Mato.
Micoles, les : [Mykonos]. — CXVII : 230.
Mila. — XXXII : 63.
MILICH. — CCXV : 404.
Millas; Millars : [Melazzo].—C, CXCV, CCLXXXII : 192, 372, 541.
Millas, riu de. — IX : 20.
[Minori]. — v. Menor.
[MINOTTO, Marco]. — v. MIYOT, Marcho.
[MIQUEL VIII PALEÒLOG]. — v. PALIAGOLO.
MIQUELI, Xor : [Miquel IX, Paleòlog]; fill de lemperador [Andrònic II Paleàgog]. — CXCIX, CCII, CCIII, CCXIII-CCXV, CCXX, CCXXI : 380, 383, 385, 387, 401-404, 410, 412-414.—*sa muller*.—CCXV : 404.
Miquia. — XXX : 60.
MIRABOAPS, rey de Tunis. — XXX : 59, 60.
MIRABOSECRI. — XLIII, XLIV, LXXXV : 85, 158.
MIRABUSACH : [Abu-Ishak I].—XXX, XXXI, XLIII : 59-62, 83, 85.
MIRALPEIX, senescal de. — v. [LÉVIS, Gui de?].
MIRAMAMOLI DE MARROCHOS. — XXX : 59.
MIRO, A. — CCXXVI : 422.
Miscona. — CCXLVIII-CCL, CCLII-CCLV : 470-472, 474, 477, 479, 481-483.
MISI, Joan de. — CCXXXV : 446.
MIYOT, Marcho : [Marco Minotto]. — CCXXXV : 446.
Moabià; Morabia. — CCXLVIII-CCL, CCLII, CCLV : 470-472, 474, 478, 479, 485.
Moanquelo. — XCII : 176.
Mocho. — v. Mato.
Modica. — CCLXXXII : 540.
[MOHAMMAD?], rey de Marrochos. — XII : 26.
[MOHAMMAD - IBN - ALI - IBN - MUSA], rey sarrahí de Mallorques. — VII, VIII : 16, 17.
[MOHAMMAD I], rey de Granada. — X, XII, XIV : 20, 26, 29.
[MOHAMMAD II], rey de Granada. — XLI, XLVII, CLVII : 81, 90, 304.
[MOHAMMAD IV], rey de Granada. — CCXCV : 564, 565.
[MOISÈS]. — v. MOYSEN.
Mola, la, [prop d'Alacant]. — CLXXXVIII, CCXLV : 356, 465.
[Mola, La; prop de Mahó]. — v. Mahona.
Molina. — CLXXXVIII : 357.
[Mònaco]. — v. Monech.
MONCADA, Not de. — XVIII, CCXCV, CCXCVI : 37, 565, 568.
Moncay. — CCLXXII : 521.
Mondexia, gabella de : [Mentescha, Mentesche]. — CCVI : 392.
Monech : [Mònaco].—CCLXXII : 521.
Monecha : [Almuñécar]. — XLVII : 90.
MONELLS, Not de; Nots de Monells. — CCLXVI, CCLXVIII : 506, 509.
[Monembasia]. — v. Malvesia.
MONFERRAT, marques de. — v. [DEMETRI].
MONFORT, compte de; compte de Munfort. — CV, CVI : 201, 204.
MONSORIU, vescompte de. — v. CABRERA, Bernat de.
Montagut, castell de; camp de Muntagut.—XII, XIII, CLXXXVIII : 26, 27, 357.
Montalba. — CCLI, CCLV : 475, 486.
[MONTALBÀ, comanador de]. — v. MUNTALBA.
[MONTANHAGOL, Guillem]. — v. MUNTEYAGOL, Guillem.
Montblanch. — CCXCIII : 563.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

[MONTCADA, Elisenda de]. — v. ELISENDA DE MONCADA].
[MONTCADA, Gastó de], bisbe Dosca.— CCXCV : 566.
[MONTCADA, Guillem Ramon de]. — v. MUNCADA, Guillem Ramon de.
MONTCADA, Guillerma de. — v. GUILLELMA DE MUNCADA.
[MONTCADA, Ot de]. — v. MONCADA, Not de.
Montesa, lloch de; castell de Montesa. — X : 20, 22.
[Montesa, Ordre de]. — v. Muntesa.
Montfort : [Monforte]. — CXCV : 372.
MONTOLIU, Bort de. — CCL : 473.
MONTOLIU, Simon de. — CCXLIX-CCLII : 471-477.
[Montpeller]. — v. Muntpesller.
MONTROIG, Berenguer de. — CXCIV : 371.
Morabia. — v. Moabia.
Morea; principat de la Morea; principat. — XXIX, CVI, CLIX, CCXXII, CCXL, CCXLIII, CCXLIV, CCLXI-CCLXV, CCLXVII, CCLXX : 58, 204, 309, 416, 455-457, 460-462, 495-504, 506, 513.
MOREA, princep. — v. BORGONYA, duch de; v. [CHAMPLITTE, Guillem de]; v. FALIP, [Felip, fill de Carles I de Nàpols]; v. LOYS, princep; v. SABOYA, Falip de.
MOREA, princeps de. — CCLXI : 497.
MOREA, princesa de. — v. [ISABEL DE VILLEHARDOUIN].
MOREA, senyor de. — v. LOYS, princep.
Morella. — IX : 20.
Morvedre. — IX : 20. — *sancta Maria del Puig de Morvedre*, XXIII : 46.
MOSTANZAR : [El Mostancer].—XXX : 59, 60.
Mota, la : [Motta di Mori]. — LXXV, CXCIV, CCLVI, CCLXXXI : 134, 370, 487, 537, 538.
MOYSEN : [Moisès]. — LX : 109.
Mula. — XII : 26.
MULLER [d'en Rixart de Flor]. — v. FLOR-*muller*.
MULLER [de Xor Miqueli]. — v. MIQUELI-*muller*.
MUNCADA, Guillelma de. — v. GUILLELMA DE MUNCADA.
MUNCADA, G. Ramon de; Guillem de Muncada. — CLXXVIII, CXCII, CXCVIII : 339, 362, 376.
MUNFORT, compte de. — v. MONFORT.
Muntagut, camp de. — v. Montagut.
MUNTALBA, comanador de : [Montalbà]. — CCXCV : 566.
MUNTANER, Ioan, [cosí d'en Ramón Muntaner]. — CCXXXIV, CCLV : 443, 475.
MUNTANER, Joan, [pare d'en Ramón Muntaner]. — II, XXXIII : 6, 47.
MUNTANER, Ramon; En Muntaner; yo; nos; mi; autor. — Pròleg, I, II, XX, XXIII, CXXV, CLV, CLXXXVI, CXCIII, CXCV, CXCIX, CCIII, CCVI, CCVII, CCXIV-CCXXXI, CCXXXIII-CCXXXVIII, CCXLIII, CCLI-CCLV, CCLIX, CCLXIV-CCLXVI, CCLXVIII-CCLXXII, CCLXXVII CCLXXXVIII, CCXCII, CCXCV, CCXCVII, CCXCVIII : 1, 2, 4-6, 41, 47, 248, 301, 353, 366, 372, 373, 379, 387, 392-394, 403-414, 416-421, 424-433, 436, 437, 440-442, 444, 446-452, 461, 474-487, 489-491, 502-506, 508-516, 522, 526, 533, 552, 562, 566, 571, 572, 576-580. — *ma companya*, CXCII : 364.—[*Crònica*] *aquest libre*, Pròleg, I, XXIV, CXCII : 2-5, 49, 366. — *Sermó*, CCLXXI, CCLXXII, CCLXXV : 515-522, 526. — *ma muller*. — v. [VALENÇONA].
[Muntesa]. — v. Montesa.
MUNTESA, mestre de la horda de. — v. [TOUS, Pere de].
Muntesa, orda de la cavalleria de : [Montesa]. — CCXC : 557.
MUNTEYAGOL, G. : [Guilhem Montanhagol, trovador de Montpeller]. — XXXVII : 73.
Muntpelegri. — CXCIV : 368.
Muntpesller; baronia de Muntpesller. — III-VI, IX, XIV, XV, XVII, XXII-XXIV, XXIX, XXX, XXXVIII, XXXIX, CXII, CXIX, CXLI, CLXXXII : 7-12, 20, 29, 31, 35, 44, 48, 49, 58, 59, 74-77, 217, 233, 283, 345. —*palau*, V : 12. — *sancta Maria de les Taules*, IV, VI, XV : 10, 13, 31. — *sancta Maria de Vallvert*, IV : 10.
MUNTPESLLER, senyor de. — v. G[UILLEM]. DE MUNTPESLLER; v. JACME DARAGO, rey ; [Jaume I]; v. JACME DE MALLORQUES, rey : [Jaume II];

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

v. JACME DE MALLORQUES, rey : [Jaume III].
MUNTPESLLER, G. de.— v. G[UILLEM]. DE MUNTPESLLER.
MUNTPESLLER, Maria de. — v. MARIA DE MUNTPESLLER.
Murcia, regne de; orta de Murcia.—IX, XII-XIV, XVI, XVII, XXXVI, CLXXXVII, CLXXXVIII, CCXLV, CCLXXI, CCLXXIX, CCXCI, CCXCV, CCXCVI : 18, 25-28, 33-35, 71, 72, 354, 357, 464, 465, 515, 536, 560, 566, 569, 570.
Murcia, ciutat de. — XII, XIV, XVI, XVII, CLXXIX, CLXXXVIII : 26, 29, 33, 34, 340, 354, 357. — *los Cambis*, XVI : 33. — *Draperia*, XVI : 33. — *Esglesia major de madona Sancta Maria*, XVI : 33. — *Pelleria*, XVI : 33. — *Preycadors*, XVI : 33. — *Rexacha, raval de la*, XVI : 34.
MURCIA, rey de. — v. [ABU-BEQUER]; v. [DHIYAO-D-DAULAH].
MURISCH, Nandriol. — CCXXVII : 425.
[Mykonos]. — v. Micoles, les.

NACLARA, Perich de. — CCXXI : 415.
[Nagara?]. — v. Passaquia.
NALEF. — v. ALEF.
NALFONSO FRADERICH. — v. ALFONSO FRADERICH.
NALIEONOR. — v. LIENOR.
NAMFOS, infant, rey. — v. NANFOS [III].
NANDOART DANGLATERRA, rey : [Eduard I]; Naudoart; rey Danglaterra; rey de Inglaterra. — Pròleg, XXXII, XLVII, LIIL, XXII, LXXIII, LXXVII, LXXX, LXXXVII, LXXXIX, XC, CLXII, CLXVI-CLXVIII, CLXXIII, CLXXXI : 3, 65, 89, 90, 97, 127, 131, 141, 145, 160-163, 167, 168, 171-173, 312, 313, 316-319, 328, 329, 343.
NANFOS [II DE CATALUNYA i III] DARAGO, rey; rey Darago; infant Nanfos; son frare [d'en Frederic d'Aragó, rei de Sicilia]. — Pròleg, II, XI, LXXXIX, XCII, XCIV, XCV, CXX, CXXII-CXXVI, CXXVIII, CXXXIII, CXXXIV, CXL-CXLVII, CXLIX-CLXII, CLXV-CLXX, CLXXII-CLXXVII, CLXXXV, CXCI : 3, 7, 24, 168, 176, 178, 180, 181, 183, 185, 235, 241-243, 245-250, 253, 265, 270, 281-293, 295-297, 299-308, 311-313, 316-322, 324-330, 332-336, 352, 361.
NANFOS [III de Catalunya i IV d'Aragó], rey; rey Namfos; rey Darago; rey de Serdenya; rey de Valencia; infant Namfos; infant Nanfos; infant. — Pròleg, II, CCLXXI-CCLXXIX, CCLXXXIV, CCLXXXVI-CCXCVIII : 3, 7, 514-536, 545, 549, 550, 552-555, 557-580.
NANFOS, rey. — v. ALFONSO [X].
NANFOS DARAGO, rey.— v. JACME DARAGO, rey : [Jaume II].
NANFOS, infant, [fill d'en Jaume I d'Aragó]. — VI : 13.
NANFOS, rey. — v. ALFONSO DE CASTELLA, don.
NANGARINA DENTENÇA. — v. [DENTENÇA] madona Saurina.
Napols. — XI, XXXV, LXVII, LXXIII, LXXXI, LXXXIII, LXXXVIII, XCIII, CIII, CV-CVII, CIX, CXIII, CXIV, CXVI, CXVIII, CXXIX, CXLIX, CL, CLXIII-CLXV, CLXIX, CXC, CXCII, CXCIII, CXCVII, CCXXXVIII, CCXXXIX, CCXLI, CCXLVIII, CCLX, CCLXII : 23, 69, 70, 116, 117, 132, 148, 153, 164, 177, 178, 196, 199, 204, 208, 210, 218, 219, 221, 222, 225, 229, 231, 253, 293-295, 313-315, 320, 358, 361, 362, 365, 375, 452, 454, 458, 469, 470, 494, 498.
Narbona. — XXIII, CXIX, CXXII, CXXIX, CLII : 48, 233, 238, 254, 299. — *Grau de Narbona*, CLIV: 300.
NARBONA, don Amalrich. — v. AMALRICH DE NARBONA.
Narbones, castell. — CXI : 213.
[Naro]. — v. Noro.
NASTATXE. — v. NESTATXE.
Natuli : [Anatolia]. — XXIX, XXXIII, CCIII, CCV, CCVII, CCIX, CCXII, CCXIII, CCXXVIII, CCXLI : 58, 68, 385, 387, 388, 391, 395, 397, 400-402, 429, 458.
NAUDOART. — v. NANDOART.
Navarra; Navarro (sic). — LXXXIX, XC, XCII, CII, CX, CXI, CXIX, CXX, CLX, CCXCV: 165, 173, 176, 194, 212-214, 233, 235, 311, 565.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

NAVARRA, governador de. — v. NESTATXE.
Navarres : [Navarrès]. — IX : 19.
Navarro. — v. Navarra.
[Nea Mizela]. — v. Almiro.
[Negre, mar]. — v. Mar major.
Negrepont; illa de Negrepont; ciutat de Negrepont. — CCXXXIII, CCXXXV - CCXXXVII, CCXXXVIII, CCXL, CCXLIII, CCXLIV : 441, 445, 446, 449, 451, 457, 460, 461, 464.
NEGREPONT, senyor de.—CCLXI: 495.
NER, compte, [de la familia dels Donoratico]. — CCLXXV, CCLXXVI : 525-531.
NESBERT. — v. [ROCAFORT] Nesbert [de].
NESTATXE; Nastatxe; senescal de Tolosa [i governador de Navarra] : [Eustache deBeaumarchais].—CXI, CXIX, CXXII : 212-214, 233, 239.
[NEVERS]. — v. NIVERS.
[NICOLAU IV], Papa. — CLXXIII : 328.
[NICOLAU] arquebisbe Destines : [d'Estives, Tebes].—CCXLIV : 463, 464.
Nicosia. — CXCI : 360.
Nicotena : [Nicotera]. — LXVII, LXVIII, LXXIV, CV : 115, 117-119, 133, 203.
Nif, ciutat del : [Nymphio, Nymphea]. — CCV : 392.
NIVERS [Nevers] compte de. — v. [LLUIS I DE FLANDES].
Noch. — v. Not.
Nogat. — XII : 26.
Nola : [Avola?]. — CCLXXXII : 540.
Nompot. — XIII, CLXXXVIII : 27, 356.
Nona, ciutat de : [Enos]. — CCXXIX, CCXXX : 431, 432.
Noro : [Naro]. — CCLXXXII : 540.
Not; Noch : [Noto]. — CVIII, CCLXXXII : 209, 540.
Novelda; Novella. — XII, XIII, XVII, CLXXXVIII, CCXLV : 26, 27, 34, 356, 465.
NOVELLET, En. — CCXCVIII : 579.
NUNNO SANXES, En; compte [de Rosselló; fill del comte Sanxo i nét del rei Alfons I de Catalunya i II d'Aragó]. — IX : 20.
[Nymphea, Nymphio]. — v. Nif.

Oderno; Aderes : [Aderno]. — CXC, CXCI, CXCV : 358, 361, 372.
[OLEGUER, sant]. — v. AULEGER, sanct.
Olero : [Oloron]; Dolero. — CLXVI, CLXVIII, CLXX : 316, 318, 321.
[OLIVELLA, Bernat de], larchebisbe de Tarragona.—XXIII, XCIV, XCV, CXII, CXLV, CLIII : 47, 179, 183, 215, 216, 287, 300.
OLIVER. — LI : 96.
[Olocau]. — v. Elocau.
[Oloron]. — v. Olero.
oltramar; terra Doltramar; terra doltramar. — VI, XXXIII, XLII, CXIX, CXCIV, CXCIX, CCLXI : 14, 68, 82, 233, 367, 380, 495, 496.
[Onda]. — v. Donda.
Or, Font del. — v. Macina — *Font del Or*.
[ORIA]. — v. DORIA.
[Orient, imperi]. — v. Constantinoble imperi de.
Oriola; Doriola; lo castell. — XII, XIII, XVII, CLXXXVIII, CCXLV. — 26, 27, 34, 356, 357, 465.
[Orlando, cap de]. — v. Dorlando.
Orpesa : [Oropesa]. — IX : 20.
Ortis, Garcia. — XXVI : 52.
Ortrento. — v. Otrento.
[Ortxeta]. — v. Hortgeta.
[OSCA, bisbe d']. — v. DOSCA, bisbe.
Otrento; Ortrento; terra Dortrento: [Otranto]. — XI, CIX, CXVI, CXVIII, CL, CLIX, CXCIV : 23, 209, 228, 229, 231, 295, 309, 310, 370.

PALAFI, Damia de : [Damiano Palizzi]. — CCLI : 475.
Palafurgell : [Palafrugell].—CXXXI : 262.
Palamos. — XLIV, CXXXVI, CLXXXVI : 86, 272, 353.
PALASIN, Garcia Gomis; Garcia Gomis. — CCXXXV : 446, 447.
[PALAZZUOLO]. — v. Pelasol.
[PALEÒLEGS, casa dels]. — v. Constantinoble, imperi de.
Palerm. — XLIII, LIV, LVII, LVIII, LX-LXIII, LXV, LXXVI, XCVI-C, CXLVIII, CLXXVI, CLXXX, CLXXXV, CXCVI, CC, CCLVII, CCLVIII, CCLX, CCLXV, CCLXVIII, CCLXXXII : 83, 84, 101, 106, 107, 109-112, 114, 138, 139, 186-189, 192, 292, 334, 342, 350, 351, 373, 381, 488, 489, 492,

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

504, 508, 539, 540. — *palau reyal, palau imperial, palau*, LX, LXXVI, XCVII, XCVIII, CXXXV : 109, 139, 187, 188, 351. — *pont del Almirayll*, CCLXXXII: 539.—*Salavert*, XCIX, CLXXXV: 189, 351. — *Senct Iordi*, esglesia de, XCVII : 186. — *Seu, esgleya major del archebisbat*, XCVII; CXXXV : 187, 351.
PALERM ABAT. — v. ABAT, Palerm.
[Palestina]. — v. Sancta Terra.
PALIAGOLO, lemperador [de Constantinoble]: [Miquel VIII Paleòleg].— XXXVIII, CCLXII : 75, 497.
[Palinuro, Punta]. — v. Pelanuda, cap de.
[PALIZZI, Damiano]. — v. PALAFI.
[PALIZZI, Vicinguerra da].—v. PALOZI.
[PALLARS, compte de]; compte de Pallas. — v. A[RNAU] ROGER [II]; v. A[RNAU] ROGER [III].
Palma. — IX : 19.
Palma de Sols : [Palmas, a Sardenya]. — CCLXXIII : 523.
palomer. — CCXXVII : 426.
PALOMERA, Na. — CXXV : 247.
PALOZI, Vixiguerra de : [Vicinguerra da Palizzi]. — CCLXXXIII : 542.
Panades, camp de. — CXLVI : 291.
PANBERT, cardenal : [Joàn Cholet]; cardenal llegat Apostolich; llegat del Papa; cardenal; llegat. — LXXIX, LXXX, XCI, CII, CIII, CXIX, CXXVI, CXXXII, CXXXVIII, CXXXIX, CLXXIII: 144-146, 175, 195, 196, 233, 250, 251, 263, 275, 277-281, 328, 329.
Paniças, coll de.—XVII, CXX-CXXII, CXXVI, CXXXVII-CXXXIX, CLXXXII : 35, 234-237, 240, 251, 274, 277, 278, 347.
Panido : [Panidon]. — CCXV, CCXVIII, CCXXII, CCXXIII, CCXXV : 406, 408, 415, 416, 418, 420.
Pantanella, illa de la : [Pantellaria]. — CCLIX : 489, 491.
PAPA; Pare sanct; Sant Pare apostolich; Apostolich. — v. [BONIFACI VIII]; v. [CLIMENT IV]; v. [CLIMENT V]; v. [GREGORI IX]; v. [HONORI V]; v. [IGNOSCENCI III]; v. MARTI [IV]; v. [NICOLAU IV].
Paris. — XXXII, XXXIII, LXXIX, CIII, CXIX, CXX, CXXXVII, CXLI, CLXXXI, CCLXI : 65, 68, 144, 195, 234, 274, 282, 343, 497.
Paris, castell de, [a la Anatolia]. — CCXIV : 402.
PARIS, [fill de Priam]. — CCXIV : 402, 403.
[Pasitano?]. — v. Passata.
Passaquia : [Nagara?; Perama?]. — CCIX : 397.
Passata : [Pasitano?]. — CXLIX : 293, 294.
[Passero, cappo]. — v. Cabopasser.
Paterna. — IX : 19.
Paterno. — CXC, CXCI, CXCV : 358, 361, 372.
PATI, Pelegri de; micer Pelegri. — CCL, CCLII, CCLV : 472-474, 478, 485.
Patraix : [Patras]. — CLIX, CCLXI : 309, 496.
PEDRO, Don. — v. PERE DE CASTELLA, infant.
Pelanuda, cap de : [Punta Palinuro]. — CV, CXLIX : 200, 293.
Pelasol : [Palazzuolo].—CCLXXXII : 540.
PELEGRI, micer. — v. PATI.
Penaguila. — IX : 19.
Peniscola. — IX, XLIV : 20, 86.
[Pentadattilo]. — v. Peu de Datil.
Pera. — v. Constantinoble. — *Pera*.
Peralada.—Pròleg, II, XXIII, CXXII-CXXVI, CXXXVII-CXL, CLX, CLXI, CLXXXII, CXCVII, CCLVIII, CCLXXXII : 2, 6, 47, 48, 241-250, 274-276, 278, 281, 311, 345, 346, 375, 489, 539.
PERALADA, senyor de. — v. ROCHABERTI, Dalmau de.
PERALTA, Ramon de. — CCLXXXVI, CCLXXXVII : 549-551.
Perallo, font del. — XXIII : 47.
[Perama?]. — v. Passaquia.
PERATALLADA, Bernat de. — LXXXIX, XC, XCIV : 166, 168, 169, 171, 178.
PERE [I de Catalunya i II] DARAGO; rey Darago; rey En Pere; rey En Pere Darago; senyor rey. — Pròleg, II-VI, XXXII : 3, 6-13, 65.
PERE [II de Catalunya i III] DARAGO; infant En Pere; rey Darago; rey de Arago; rey de Sicilia; rey de Valencia; senyor rey; son pare [dels reis Alfons II, Jaume II i de Frederic de Sicilia]. — Pròleg, II, VI, X, XI, XIII-XV, XVII-XXI,

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

XXIII-XXXII, XXXV-XCV, XCVIII, XCIX, CI-CVI, CIX-CXXX, CXXXII-CXLVII, CXLIX, CLI, CLIII, CLV-CLIX, CLXX, CLXXV-CLXXVII, CLXXXV, CXCI-CXCIII, CXCVIII, CXCIX, CCXCII : 3, 6, 7, 13, 14, 20-25, 27-32, 34-43, 45, 48, 50-56, 58, 59, 61-65, 70, 72-76, 78-82, 85-145, 147-149, 151, 154-183, 185, 188-194, 196-198, 201, 203, 204, 210-220, 222-225, 227, 229-237, 240-243, 245-250, 252-257, 263-271, 273-291, 293-296, 300-304, 307, 308, 321, 333-336, 350-352, 361, 364, 366, 376, 380, 561. — v. *llibre...*

PERE, infant En, [fill d'en Pere II el Gran, d'Aragó]. — Pròleg, II, XI, XCV, CXLV, CLVI-CLVIII, CLX, CLXVI, CLXXV, CLXXXII, CLXXXIII, CLXXXVII, CLXXXIX : 3, 7, 24, 181, 183, 185, 288, 289, 302-306, 308, 311, 316, 332, 345, 346, 348, 354, 357.

PERE, infant En; compte Dampuries e Ribagurça, [fill d'en Jaume II d'Aragó]. — Pròleg, II, CCLXXI, CCLXXIX, CCXCI, CCXCV-CCXCVIII : 3, 7, 515, 535, 536, 559, 565, 567, 568, 570, 572-579. — *canço novella*, CCXCVIII : 579. — *dança novella*, CCXCVII : 577, 578. — *serventes*, CCXCVIII : 578, 579. — *versos rimats*, CCXCVIII : 579.

PERE, linfant En : [més endevant Pere III el Cerimoniós]. — CCXCI, CCXCVI : 558, 570.

PERE, rey En, [de Sicilia; fill del rei Frederic]. — CCLXXXII : 539.

PERE DE CASTELLA, infant En, [fill del rei Sanxo IV]; Don Pedro. — CLXXXI, CCXLV, CCXCI : 345, 464, 560.

[PERE I], compte de Lanço [Alençon; fill d'en Lluis XI, rei de França]. — LXVII-LXXI, LXXVII, LXXIX, LXXX : 116, 120-126, 141, 143, 145.

[PERE?, Berenguer]. — v. BERENGUER, FF.

[PERE III], lo fill del iutge Darborea. — CCXCV, CCXCVI : 564, 567.

PERE, thresor de sanct. — v. Esgleya.

[PEREGRI, Fra Bernat], bisbe de Barcelona; bisbe. — CXLIII, CXLV : 286, 287.

[Perello]. — v. Pobla de la font de Perallo.

PEREYONA, madona. — CCLXIX : 512.

PEREZ DARENOS.—v. DARENOS, Naxemen Perez.

PERIS, Nicolau. — CLXXXVIII : 355, 356.

PERIS DAROS, Marti. — v. DAROS, Marti Peris [d'Aròs].

PERIS DE CALDES. — v. CALDES.

Perpinya; Perpenya. — XXIII, XXIX, XXXVIII, CI, CXII, CXXI, CXXXIX, CLI, CLXVII, CLXXXII, CCLXIX, CCLXX, CCLXXX : 48, 58, 75, 76, 193, 217, 218, 239, 278, 280, 296, 318, 345, 347, 510-512, 514, 537. — *castell*, CCLXIX : 511. — *esgleya de sent Joan*, CCLXXX : 536, 537. — *sgleya dels predicadors*, CCLXX : 514.

Pertus. — CXX, CXXXVIII, CXXXIX : 236, 277-279.

Petrer : [Petrel]. — XII, XIII, XVII, CLXXXVIII, CCXLV : 26, 27, 34, 356, 465.

Peu de Datil; peu de Datil : [Pentadattilo].—LXXV, CLIX, CXCIV: 134, 310, 370.

PHALIP, rey, [III de França]. — v. FALIP, rey, [III de França].

PHALIP DE FRANÇA, rey : [Felip IV]; linfant En Phalip; fill del rey de França [Felip III] major; rey Phalip; rey de França. — XCI, CIII, CXXI, CXXXVIII, CXXXIX, CXLI, CLVIII, CLXII, CLXVI-CLXIX, CLXXIII, CLXXXI, CXCIII, CXCVIII, CCXXIX, CCXXXVIII, CCLXII : 175, 195, 236, 237, 274-280, 282, 283, 307, 312, 313, 316-319, 328, 329, 342-344, 365, 376, 430, 453, 499.

PHALIP, Don : [Felip, fill del rei Sanxo IV de Castella].—CLXXXI : 345.

PHARAO : [Faraó]. — LIV : 102.

PHELIP, linfant En. — v. FALIP, [fill d'en Jaume II de Mallorca].

[Phokia]. — v. Fuylla.

[Piazza]. — v. Plasa.

Pica baralla, Puig de; puig de Picabaralla. — LI, LV : 96, 103.

Pisa; Commu de Pisa. — CXLI, CLXXXVI, CCLXXIV-CCLXXVIII, CCLXXXII-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

CCLXXXV, CCLXXXIX, CCXC: 282, 352, 525, 530, 532-535, 541, 543-546, 554-557.
Pisa, ribera de : [litoral de la Toscana]. — CXCIV : 371.
Pixota, castell de : [Pisciotta]. — CV : 201.
plaja Romana; plaja romana. — XI, CXCIV : 23, 371.
Plasa : [Piazza]. — CXCIV, CCLXIV, CCLXV : 370, 503, 504.
Pobla de la font de Perallo : [Perelló]. — XXIII : 46.
Poblet. — XXVIII : 54, 55.
Pocalipsi : [Apocalipsi].—CCXXXIV : 444.
Pola; Polla : [Pulla]. — XI, XXXII, LXVII, LXXI, CV, CXVI, CLIX, CXCIV, CCXLI : 23, 64, 116, 126, 203, 228, 229, 309, 367-370, 458.
Pola, la : [Pula, prop de Càller]. — CCLXXXVII : 551.
Policanstre; Macanstre : [Policastro]. — CV, CXIII : 200, 219.
Polla. — v. Pola.
Polop. — IX : 19.
[Ponç Uc IV], compte Dampuries; compte de Castello. — XLIX, XCV, CI, CXX, CXXII, CXXIII, CXXV, CXXVII, CXXVIII, CXXX, CXL, CLVIII, CLXXV, CLXXVI : 93, 183, 184, 193, 235, 236, 239, 242, 243, 245, 246, 248, 249, 251, 253, 257, 281, 305, 307, 332-334.
[Pondicocastro; Pontico]. — v. Bellver.
Pontons.— XXIII, CXXVII : 47, 253.
Poraça, la : [la Porraça]. — CXLIV : 286.
Porcell. — CXCII : 364.
[Porraça, la]. — v. Poraça.
port de les Guatles : [Porto Asomatoi, Portus Achileus, Porto Quaglio]. — CLIX, CCXXXVIII : 309, 451.
Port Fangos. — XLVIII, XLIX, XCIV, CCLXXII, CCLXXIII : 90-93, 178, 518, 523.
port Ligat, punta del : [Port-lligat]. — CXXIX, CXXX : 254, 257.
porta del Ferre, [aprop de Derbend, en el Daghestà]. — CCVII, CCVIII : 394-396.
[Porto Asomatoi; Porto Quaglio]. — v. port de les Guatles.
Portogal, regina de. — v. [Isabel, santa], regina de Portogal.
Portopi, senct Nicolau de. — CLXXI : 322, 323.
Portugal, rey de. — v. [Dionis].
[Portugal, reina de]. — v. Portogal, regina de.
[Portus Achileus, Portus Qualearum]. — v. port de les Guatles.
Potemo : [Potamia]. — CCIX : 398.
Prades, compte de. — v. Ramon Berenguer.
Priam, rey. — CCXIV : 402, 403.
princep. — v. Carles, rey [II de Nàpols]; v. [Felip] [fill del rey Carles II de Nàpols].
Principat, [provincia del regne de Nàpols]. — XI, XVIII, XXXII, LXVII, LXXI, CV, CXVI, CL, CLXIII, CLXIX, CLXXII, CXCIV, CCLX : 23, 37, 64, 117, 118, 126, 203, 227-229, 295, 313, 314, 320, 327, 371, 493.
principat de Morea. — v. Morea.
[Procida]. — v. Proxida.
Prohença : [Provença]. — XXXII, LXXX-LXXXIII, LXXXVIII, CXXX, CLII, CLXVII-CLXIX, CLXXIII, CLXXXI, CLXXXII, CXCIV, CCLXIII, CCXCV : 65, 66, 146-148, 151, 152, 154, 163, 164, 258, 297, 318, 319, 328, 344, 346, 371, 500, 565.
Prohença [Provença] compte de. — v. Carles, rey, [I de Nàpols]; v. [Ramón Berenguer IV].
Prohença, filla del compte de. — v. [Beatriu], filla del compte de Prohença; v. [Margarida de Prohença].
[Provença]. — v. Prohença.
Proxida : [Proxida o Castello-di-Procida]. — CXIII, CXVI : 222, 228.
Proxida, Joan de; Micer Joan : [Procida.] — XCIX, C, CLXXXV: 188, 189, 191, 192, 350, 352.
Puig, el. — IX : 20.
Puig de Morvedre, sancta Maria del. — v. Morvedre. — *sancta Maria del Puig*.
Puixmolto, Berenguer de. — CLXXXVIII : 355, 356.
Puixs. — CLXXVIII : 338, 339.
Pujamilot; Puyamilot. — CXXIII, CXXXVIII, CXXXIX : 241, 276, 278.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

[Pula]. — v. Pola, la.
Pulia : [Monte-Signora-Pulita]. — CIX : 209, 210.
[Pulla]. — v. Pola.
Puyamilot. — v. Pujamilot.

Quaqueses : [Carcassès]. — CXIX : 233.
QUARALT, Pere de : [Queralt]. — LXVII : 116, 117.
Quart : [Quart de Poblet]. — IX : 19.
[QUERALT]. — v. QUARALT.
Querquens : [Kerkena]. — CCL, CCLI, CCLV, CCLXIV, CCLXV : 473-476, 483, 485, 487, 503, 504.
Quiray. — v. Giraix.
[QUIRINI, Joàn]. — v. TERI, Joan.

Ragoca : [Ragusa, de Sicilia]. — CCLXXXII : 540.
RAMON BERENGUER, infant En, [fill d'en Jaume II d'Aragó]; compte de Prades. — Pròleg, II, CCLXXIX, CCXCI, CCXCV-CCXCVII : 3, 7, 535, 536, 559, 560, 565, 567, 568, 570, 572-577.
RAMON BERENGUER, [fill del rei Carles II de Nàpols]; sos fills [d'en Carles II]. — CLXIX, CLXXXI, CLXXXII : 319, 344-347.
[RAMÓN BERENGUER IV], compte de Prohença; pare [de Margarida, reina de França, i de Beatriu, comtesa d'Anjou].[1] — XXXII, XXXVIII : 65, 66, 76.
RAMON FOLCH [VII], vescompte de Cardona.—XCV, CXXII, CXXIII, CXXV, CXXVIII, CXXXIV, CLXXXVI : 183, 184, 241-243, 245, 246, 252, 269, 353.
RAMON FOLCH [VIII], vescompte de Cardona. — CCXCV-CCXCVII : 565, 567, 573, 575.
RAMON MUNTANER. — v. MUNTANER, Ramon.
[RAMÓN, abat de Mont-Aragó], bisbe de Lleyda. — CCXCV : 566.
RAMON ROGER, [fill d'en Ramón Roger, comte de Pallars].[2] — CXXII : 239.
[Ravello?]. — v. Revel.
Rebollet. — IX : 19.
Reclusa. — CXXXIX : 280.
Recrea : [Herakleia, Erecli, Eregli, la antiga Perinthus]. — CCXV, CCXVIII : 405, 406, 408.
Redisco; Redischo : [Rodosto]. — CCXV, CCXVIII, CCXXII, CCXXIII, CCXXV : 406, 407, 415, 416, 418, 420.
REGAL, Pere de. — CCXCVI : 567.
REGINA. — v. [SANXA] regina [de Nàpols].
Rego; Regol : [Reggio de Calabria]. — LXV, LXVII, LXIX, LXX, LXXII, LXXIII, LXXV, CLIX, CXCII, CXCIV, CXCV, CCLVI, CCLVII, CCLXXXI, CCLXXXII : 113, 116, 121, 124, 129, 132-134, 362, 370, 372, 487, 488, 537, 538, 541.
REOSO DE FINAR. — v. ROSO DE FINAR.
Resaltaran, cap : [Scaramia, Scalambri]. — LXXXII : 150.
Revel : [Ravello?]. — CXLIX : 294.
Ribagursa, Comptat de : [Ribagorça]. — CXCI : 559.
RIBAGURSA, compte de. — v. PERE, infant, [fill d'en Jaume II d'Aragó].
RIBALTA, P. — CCXXXVIII : 451, 452.
Ribarroja. — IX : 19.
RIBELLES, Amoros de; Namoros de Ribelles. — CCXCV, CCXCVI : 565, 567.
Ris, port ; Port Ris : [Zarzis].— CLIX: 308.
riu. — v. [Ebre].
ROBERT, rey, [de Nàpols i de Jerusalem]; [fill den Carles II de Nàpols i de María d'Hungría] duch de Calabria; duch de Taranto; duch Robert; duch. — XI, LXXXVIII, CXVIII, CXC, CXCII-CXCIX, CCXXXVIII-CCXL, CCXLVIII-CCL, CCLVI-CCLX, CCLXII, CCLXV, CCLXX, CCLXXXI-CCLXXXIII : 24, 163, 232, 358, 361, 362, 365, 369, 372-378, 450, 452-454, 456, 470-473, 487-494,

1. En Muntaner diu, equivocadament, que «era cosi germa del rey En Pere Darago» (XXXII : 65).
2. Vid. Zurita, t. I, p. 284, i Coy Cotonat, *Sort y la comarca del Noguera Pallaresa*, pp. 303, 304.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

499, 504, 513, 514, 537-539, 542. — *fill del rey Robert* : v. [CARLES] duch [de Calabria].
[ROBERT II], compte Dartes, [d'Artois], [fill d'en Robert I d'Artois i nét del rei de França Lluis VIII]. — LXXXVIII, CXVIII, CLXIV : 163, 164, 231, 232, 314.
ROCABERTI, vescompte de; vescompte de Rocabarti; id. de Rochaberti; id. de Rochabarti.— v. DALMAU [VI]; v. DALMAU [VII]; v. IOFRE [VI].
[ROCABERTÍ, Dalmau de]. — v. ROCHABERTI, Dalmau de.
[ROCABERTÍ, Pere de]. — v. ROCHABARTI, Pere de.
ROCAFORT, Berenguer de; Berenguer de Rochafort; En Rochafort. — CXCIX-CCI, CCVI, CCVII, CCXV, CCXX, CCXXIII-CCXXV, CCXXVIII-CCXXXI, CCXXXIII, CCXXXV, CCXXXVI, CCXXXIX : 380-382, 392-395, 404, 405, 411, 418-421, 429, 430, 432-440, 446-448, 453, 455. — *llur avonclo*, CCXXXIX : 454.
[ROCAFORT, Gesbert de]. — v. ROCHAFORT, Gisbert de.
[ROCAFORT], Nesbert [de]; frare [d'en Berenguer de Rocafort]. — CCXXXIX : 454.
Rocamador : [Roccamadore]. — CXCV : 372.
ROCHABARTI; Rochaberti. — v. ROCABERTI.
ROCHABARTI, Pere de, archebisbe de Tarragona.[1] — CCLXIX : 510.
ROCHABERTI, Dalmau de, senyor de Peralada.[2] — XXIII : 47, 48.
ROCHAFORT, Berenguer de. — v. ROCAFORT, Berenguer de.
ROCHAFORT, Gisbert de. — CCXXXII : 437-439.
Roço, Horigo : [Arrigo Rosso]; Horigo. — CCLI, CCLXXV : 475, 527, 528.
[Rodosto]. — v. Redisco.
[ROGER IV], compte de Foix. — Pròleg, XI, XXIII : 3, 22, 24, 48.
[ROGER BERNAT III], compte de Foix. — CXXII, CXXIII, CXXXIX : 239, 243, 278.
ROGER, A. — v. A[RNAU]. ROGER.
ROGER [de Flor]. — v. FLOR.
ROGER [de Lluria]. — v. LURIA.
ROGER, Ramon. — v. RAMON ROGER.
ROGERO de Luria. — v. LURIA.
ROGLAN; ROLLAN : [Roldà]. — v. ROTLAN.
Roma. — XXXII, XLII, LII, LVI, LXXIII, LXXVII, LXXXVIII, CIII, CXIII, CLXXXV, CLXXXVI, CXCIV, CCV : 63, 66, 82, 98, 105, 132, 141, 164, 195, 222, 352, 367, 391.
Roma, casa de, casa del emperador de. — v. Constantinoble.
Roma, cort de. — LXXVIII : 142.
Roma, Esgleya de. — v. Esgleya.
Roma, feu de. — CXLIX : 293, 294.
Roma, senyera gran de Senct Pere de. — CCXIX : 410.
Romana, plaja. — v. plaja Romana.
Romania. — I, XXIX, XXXVIII, LXV, CXVII, CLIX, CXCII, CXCIII, CXCIX-CCI, CCXI-CCXV, CCXXI, CCXXV, CCXXVII-CCXXX, CCXXXV, CCXXXVII, CCXLIV, CCXLIX, CCLI, CCLVII, CCLXV : 5, 57, 75, 113, 229, 309, 364, 366, 378, 380-382, 399-401, 403, 406, 415, 420, 424, 425, 429, 431, 432, 434, 445, 446, 450, 461, 464, 472, 475, 488, 504.
ROMANIA, megaduch de. — v. FLOR, Roger de.
ROMASET, En. — CCXCVIII : 578, 579.
Rosa, illa : [illa Rossa]. — CCLXXV : 525.
Rosello. — v. Rossello.
ROSELLO, compte de; compte de Roseyllo. — v. NUNNO SANXES; v. JACME DE MALLORQUES, rey : [Jaume II]; v. JACME DE MALLORQUES, rey : [Jaume III].
Roses. — XLIV, CXXII, CXXIII, CXXVII-CXXXI, CXXXIII-

1. L'arquebisbe de Tarragona en 1315, a què es refereix el cronista, era En Guillem de Rocaberti (Eubel, I, 505). — En Morera (*Tarragona cristiana*, II, 231) fa notar l'equivocació d'En Muntaner.
2. Segurament es tracta del vescomte de Rocaberti Jofre IV Dalmau, també conegut pel seu segón nom. Vid. Dromendari (*Arbol genealógico de la familia Rocaberti*), pp. 255 i 279.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

CXXXVII, CXL : 86, 241, 242, 251, 253-256, 258, 262, 263, 265, 271-274, 281.
Roses, golf de. — CXXXIII : 242.
Roses, labat de.— CXXVI : 250, 251.
Roseyllo, compte de. — v. Rosello, compte de.
Roseyllo. — v. Rossello.
Roso de Finar; Reoso de Finar; Roso: [Rosso da Finale]. — CCII : 383, 384.
[Rossa, illa]. — v. Rosa, illa.
Rossello; Rosseyllo; Rosello; Roseyllo. — IX, XV, XVII, XXIX, XLIV, CXII, CXIX, CXXI, CXXXVII-CXXXIX, CXLI, CLX, CCXL, CCXLVII, CCLXXIX : 20, 31, 38, 58, 86, 217, 233, 236, 274, 277, 279, 283, 311, 457, 469, 536.
[Rosselló, comte de]. — v. Rosello, compte de.
Rossinyol, Bernat. — XXIII : 47.
[Rosso, Arrigo]. — v. Roço.
[Rosso da Finale]. — v. Roso de Finar.
Rotlan; Rolla; Roglan : [Roldàn]. — LI, CXXV, CXXXIV, CCXLVII : 96, 247, 268, 468.
Roudor, Berenguer de. — CCXV : 404.
Roures, vall de. — v. vall de Roures.
Royne. — v. Lleo del Royne.
Ruys de Senct Sabria, Pere. — v. Senct Sabria, Pere Ruys de.

Saboya, Falip de, princep de Morea. — CCLXII : 499, 500.
[Sabràn, Isabel de]. — v. Ysabel.
[Sabràn, Isnard de]; fill del compte Daria; compte Daria [pare d'Isabel, muller de l'infant Ferràn de Mallorca]; senyor de la baronia de Matagrifo. — Pròleg, CCLXII, CCLXIII : 3, 497-500.
Sacer : [Sassari]. — CCLXXIII, CCLXXIV, CCLXXIX : 523, 525, 535.
Sacer Andria; Saserandria : [Casandria]. — CCXXXIII, CCXL : 441, 455.
Sacomana, Ramon. — CLXXXVIII : 356.
Sagorp. — v. Segorb.
Saguardia, Ponç; Pons Saguardia. — CXLII, CLI : 284, 296.
Saguardia, Ramon. — CCLXIX : 511.
[Sagunt]. — v. Morvedre; v. Segon.
Sahona : [Savona]. — CCLXXXIII, CCLXXXV, CCXC : 542-544, 546, 557.
[Saint Antonin]. — v. sent Antoni.
[Saint Omer]. — v. Senct Tomer.
[Saint Thibéry]. — v. Sentiberi.
Sajoncosa. — LXXXVI : 159.
[Sala, Bernat], bisbe Delna.—CXXI : 237.
Saladin, soltan de Babylonia. — XXX : 59.
Salamandrana, Bonifaci de : [Bonifaci de Calamandrano]; micer Bonifaci. — CLXII, CLXVI, CLXVII, CLXXXI : 312, 313, 316, 317, 343, 344.
Salanca, la, [prop de Peralada]. — CXXVI : 248.
Salavert de Palerm. — v. Palerm. — *Salavert*.
Salçadella, la. — IX : 20.
Salern; Salerm. — CXVI, CLXIV, CLXV : 228, 314, 315.
[Salern]. archebisbe [de]. — v. [Goderio, Guillem de].
[Salobreña]. — v. Servenya.
[Salona]. — v. Sola, la.
Salonich : [Salònica]. — CCXXVIII, CCXXXIII : 429, 441, 442.
Salonich, reyalme de; reyalme de Seledonich. — XXIX, CCXXIV, CCXXX, CCXXXII, CCXXXVI, CCLXI : 58, 418, 436, 437, 448, 496.
Salou. — CXLI-CXLIII, CLXX, CLXXII, CCLXVIII, CCLXIX: 283-286, 322, 327, 508, 510.
Salses. — XXIII : 48.
Saluça, Falip de. — CCLXXIX : 535.
Samuntada, Berenguer. — CXCIV : 370.
sancta Agata; Sanctagata; sanct Agata. —LXXV, CLIX, CXCIV, CCLVII, CCLXXXI : 134, 310, 370, 487, 537, 538.
sancta Terra : [Palestina]. —XXXII : 63.
Sanctes Creus; Sentescreus; Sentes Creus. — CXLV, CXLVI, CLIII, CLXXVI, CCXCII : 287, 289, 291, 300, 334, 335, 560, 561. — v. Sentescreus, labat de.
sanct Onoxent; senct Onoxent; Sentonoxent : [San Lucido].—LXXV, CV, CXIII : 134, 200, 219.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

SANCTO SOBRINO, compte de. — XVII: 37.
sanct Salvador, derasanals de. — LXV : 113.
[San Flaviano]. — v. sent Fabia.
[San Giuliano]. — v. sent Julia.
[San Lucido]. — v. sanct Onoxent.
[San Nicolà di Scalea]. — v. Sant Nicola Descalea.
[San Pancrace]. — v. Caller. — *sent Brancas.*
[Sant...]. — v. Sanct...; v. Senct...; v. Sent...
[Santa Maria di Leuca, cap de]. — v. Llengues, cap de les.
[Sant Angelo, cap?]. — v. Sentannel.
[Sant Avendrace]. — v. Caller. — sent Brancas.
[Sant Hilari, vila del regne de Nàpols?] — v. Senler.
[Sant Joàn d'Acre]. — v. Acra.
Sant Jordi, esgleya de. — v. Tira. — *esgleya de Sant Jordi.*
SANT MARTI, Dalmau. — CCXXXII, CCXXXIX : 437-439, 454.
Sant Nicholau, hermitanya de. — CCXXXII : 439.
Sant Nicola Descalea : [San Nicolà di Scalea]. — CXIII : 219.
[Santo Pietro, illa de]. — v. sent Pere, illa de.
[SANXA] regina [de Nàpols]; [muller del rei Robert i filla d'en Jaume II de Mallorca]. — XI, CCXXXVIII, CCLIX, CCLX : 24, 452, 491-494,
SANXO DE MALLORQUES, rey En; rey en Sanxo; infant En Sanxo; rey de Mallorques. — Pròleg, II, XI, XLV, CXXXVII, CXLI, CCLV, CCLXVI, CCLXVIII-CCLXXII, CCLXXX, CCLXXXVIII: 3, 7, 24, 27, 87, 274, 282, 283, 486, 505, 506, 509, 511-515, 519, 536, 537, 553.
SANXO [IV] DE CASTELLA, rey En; rey Don Sanxo; rey de Castella; lo rey; linfant En Sanxo; linfant; sos fills [d'Alfons X de Castella]. — XXII-XXV, XL, XLV, XLVI, CII, CXX, CXLII, CLVI-CLVIII, CLXXVII-CLXXXI, CCXCI : 44, 45, 49, 50, 78-80, 87, 88, 193, 194, 234, 235, 285, 302-307, 328, 335-342, 345, 560. — *una filla* [den Sanxo IV] : v. [ISABEL].
SANXO, linfant En, [fill d'en Jaume I], archebisbe de Toledo. — VI, XI : 14, 22, 25.
SANXO DARAGO, don; frare del senyor rey Fraderich [i fill natural d'en Pere el Gran, d'Aragó]. — CXCVIII : 376.
SANXO DARAGO. — v. DARAGO, Sanxo.
SAOLIVELA, P. de. — CCXXIX : 431.
Sapiencia, illa de la : [Sapienza]. — CCXXXVIII : 451, 452.
Sarbos : [l'Arbós]. — XXIII : 47.
Sardanya. — v. Cerdanya.
[Sardenya]. — v. Serdenya.
Sargent : [Gisgenti]. — CCLXXXII : 540.
Saria. — IX : 19.
[Saros, golf de]. — v. Megarix, golf de.
SARRIA, Berenguer de. — CXLVIII-CL, CLXV, CLXXXII, CLXXXVI, CCLVII, CCLVIII, CCLX, CCLXV, CCLXVIII : 292-295, 315, 345, 353, 488, 489, 492-494, 504, 508.
SARRIA, Vidal de. — CXLVIII : 293.
[SASAN]. — v. Cesa.
Saserandria. — v. Sacer Andria.
[Sassari]. — v. Sacer.
SAURINA, madona. — v. DENTENÇA, Nangarina
SAVERDU, En. — CLXXXVIII : 356.
[Savona]. — v. Sahona.
Saxona : [Xixona]. — IX : 19.
[Scalambri, cap]. — v. Resaltaran, cap.
[Scalea]. — v. Lescalea.
Scales, ciutat de : [Ascoli]. — XI : 23.
SCALRMONDA, madona : [Esclarmonda] filla del compte de Foix [Roger IV i muller del rei Jaume II de Mallorca]; la regina; llurs mullers. — Pròleg, XI, XVII, XXIII, CCXXXVIII, CCLXVI, CCLXVIII, CCLXIX : 3, 22, 24, 35, 36, 48, 453, 505, 506, 508-514.
[Scaramia, cap]. — v. Resaltaran, cap.
[Sciacca]. — v. Xacca.
[Scicli]. — v. Xicle.
[Scilla]. — v. Silo.
SCRIVA, G. — v. ESCRIVA, Guillermo.
Segon, Vall de: [Sagunt]. — IX : 20.
Segorb; Sagorp. — IX, CLXXI : 19, 322.
Seledonich, reyalme de. — v. Salonich, reyalme de.
SELIM BEN MARGAN. — CCLIII, CCLIX : 479-481, 490.
SEMENAT, en. — CCLXXIX : 535.
Senagy : [Cehegin]. — XII : 26.
senct Andreu de Malfa. — v. Malfa.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

senct Climent [de Llobregat]. — XXIII, CXLIII : 47, 285.
senct Feliu, monestir. — CLXXXII : 346.
senct Feliu. — v. sent Feliu.
senct March, castell de. — CXCII : 361.
senct Marti, en Prohença.—CLXVII : 318.
senct Marti, pla de, [prop de Tarento]; palau de Senct Marti. — CXVIII, CLXIII : 231, 314.
senct Nicolau de Portopi. — v. Portopi.
senct Onoxent. — v. sanct Onoxent.
SENCT PERE [DE RODES], labat de. — CXXVI : 250, 251.
senct Pol des Marestem : [Sant Pol de Mar, o de Maresma]. — XLIV : 86.
SENCT SABRIA, Pere Ruys de. — CLXXXVIII : 356.
senct Tomer, castell de : [Saint Omer].—CCXXXV, CCXXXVII : 446, 450.
SENESTERA, Berenguer.—CCLXXXII: 538.
Senler : [Sant Hilari, vila del regne de Nàpols?]. — CL : 295.
Sentannel : [Cap St. Angelo?]. — CCXXXIII : 451.
sent Antoni : [Saint Antonin, en el departament de Tarn-et-Garone]. — XV : 31.
sent Brancas. — v. Caller. — *senct Brancas.*
SENTELLES, Gilabert de; Gilabert de Senteylles : [Centelles]. — CCLXXVI : 530, 532.
Sentes Creus; Sentescreus. — v. Sanctes Creus.
SENTESCREUS, labat de. — CXLIII, CXLV : 286, 287.
SENTEYLLES. — v. SENTELLES.
sent Fabia : [San Flaviano]. — XI : 23.
sent Feliu [de Guíxols]. — XLIV, CXXVII, CXXIX, CXXXI, CXXXII, CXXXVI : 86, 251, 254, 263, 272, 273.
Sentiberi : [Saint-Thibéry]. — XXIII, CLI : 48, 299.
sent Jordi, [prop de la Atmetlla]. — XXIII : 46.
sent Julia, munt de : [San Giuliano, prop de Tràpani]. — CCLVIII, CCLX : 489, 492.
sent Matheu. — IX, XXIII : 20, 46.
Sentonoxent. — v. sanct Onoxent.
sent Pere, illa de : [illa de Santo Pietro, al S. O. de Sardenya]. — CCLXVIII, CCLXXII, CCLXXIII, CCLXXXV : 510, 519, 523, 546.
sent Quirch, monestir de : [Sant Quirze de Colera]. — CXXII, CXXIII, CXXV : 241, 247.
Serdanya. — v. Cerdanya.
Serdenya : [Sardenya]; illa de Serdenya; regne de Serdenya; illa. — XXXII, CXXXIX, CLXXXI, CCLXXI-CCLXXIII, CCLXXV, CCLXXVIII, CCLXXIX, CCLXXXIII, CCLXXXVI, CCLXXXVII, CCLXXXIX, CCXC, CCXCII, CCXCV, CCXCVI: 64, 255, 344, 514, 516, 517, 520, 523, 529, 530, 533-535, 543, 549, 552, 554, 555, 557, 558, 561, 564, 567.
SERDENYA, rey de. — v. NANFOS [III], rey.
Serinya : [Sérignan, vila del Baix Llenguadoc]. — CLII : 297, 298.
Sermo... — v. MUNTANER, Ramon. — *Sermo.*
Seron de Seron; Seron : [Serón]. — XCII, CLVIII, CLXXVI : 176, 307, 335.
SERRA, compte de. — XXXIV : 69.
SERRAN, Dalmau. — CCXXXII : 439.
SERVELLO. — v. CERVELLO.
Servenya : [Salobreña]. — XLVII : 90.
SESFABREQUES, G. — CCLV : 485.
[Sesto]. — v. Cesto.
Sete Pace, illa de : [Spetsai]. — CCXXXVIII : 451.
Setull, boca de : [Cervi, canal de?]. — CLIX : 309.
[Sevilla]. — v. Sibilia.
[Sextos]. — v. Cesto.
Sgleya. — v. Esgleya.
[SIBILA DE FOIX] [una de les] filles del compte de Foix [Roger IV]. — XXIII : 48.
Sibilia : [Sevilla]. — XII, XLV : 26, 87.
SIBILIA DE SOLMELA, madona. — v. SOLMELA.
Sicilia; illa de Sicilia; regne de Sicilia; rey de Sicilia [en sentit general]; corona de Sicilia; casa de Sicilia. — Pròleg, VI, XV, XXXII-XXXV, XLIII, LIV, LV, LVII, LVIII, LX, LXII, LXIII, LXV, LXVII,

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

LXVIII, LXXV-LXXVIII, LXXXI-LXXXIV, LXXXVIII, XCIV, XCV, XCVII, XCIX, C, CIII, CV, CVI, CVIII, CIX, CXII-CXIV, CXVI, CXVII, CXXVIII-CXXX, CXXXIV, CXXXV, CXXXVII, CXLV-CL, CLII, CLV, CLVI, CLIX, CLXIII, CLXIV., CLXIX, CLXXII, CLXXV, CLXXVI, CLXXX, CLXXXI, CLXXXIV-CLXXXVI, CLXXXIX, CXC-CXCIV, CXCVII-CC, CCXXVII, CCXXXIII, CCXXXVI-CCXXXVIII, CCXL, CCXLII, CCXLIII, CCXLVIII, CCL, CCLI, CCLV-CCLVIII, CCLX, CCLXII-CCLXV, CCLXXXII, CCLXXXIII, CCXCII : 2, 14, 31, 63, 67-69, 83, 84, 101, 102, 104, 106-109, 111-113, 116, 117, 119, 133, 135-142, 147, 150, 154, 155, 164, 178, 179, 181-183, 186, 188-190, 192, 196, 199, 201, 204, 208, 209, 214, 215, 222-230, 253, 255, 257, 268, 270, 271, 274, 288-292, 294, 295, 299, 301, 302, 308, 313, 314, 321, 324, 326, 327, 332-334, 341, 342, 344, 349-353, 358, 359, 361, 362, 365-367, 370, 371, 374-378, 380, 381, 424, 440, 448, 450, 455, 459, 460, 470, 473-475, 485-489, 492, 494, 498, 500-502, 504, 508, 509, 538, 539, 541, 543, 561, 562.

SICILIA, regina de. — v. LIENOR.

SICILIA, rey de. — v. FRADERICH (rey); v. JACME DARAGO, rey : [Jaume II]; v. MANFRE DE SICILIA, rey; v. PERE [II de Catalunya i III] DARAGO; v. PERE, rey En, [de Sicilia].

Silo : [Scilla]. — CCLVI : 487.

SIPOYS, Tibaut de : [Teobald de Cepoy]; Tibaut. — CCXXXV-CCXXXVII, CCXXXIX : 446-449, 453, 454.

[Siracusa]. — v. Çaragoça : [Siracusa].

SISCHAR, G. de; En Sischar; missatger. — CCXV-CCXIX : 405-409.

Sitrar : [Cetraro]. — CV : 200.

[Skopelos]. — v. Spoll.

[Smyrna]. — v. Esmira.

Sodoma. — CCLXXXVII : 552.

SOGRA del megaduch [Roger de Flor]. — v. [IRENE].

Sola, castell de : [Lasuella, Salona]. — CCXL : 457.

SOLA, [Salona], senyor de la. — CCLXI : 495. — v. [TOMÁS III DE STROMONCOURT].

SOLMELA, Sibilia de. — CCXLVIII : 470. — *sua filla* [i de Frederic de Sicilia]. — CCXLVIII : 470.

Sona (sic). — v. Gerona.

Sorento : [Sorrento]. — CXLIX : 294.

Soria. — XCII, CLVIII, CLXXVII : 176, 307, 337.

[Sorrento]. — v. Sorento.

Soterrera, castell. — CVIII : 208, 209.

Spanya. — v. Espanya.

Spero. — v. Almería. — *Lespero.*

[Spetsai]. — v. Sete Paçe.

Spiguera, cap de la : [punta de l'Espiguette]. — CLII : 299.

SPINDOLA, ser Antoni. — CCXXVII : 423, 424, 427.

SPINDOLA, Hopecin : [Opicino de Spinola]. — CCXXVII : 424.

Spindola, casa de. — CCLXXXIII : 542.

Spital, ordre del : [Hospital]. — XLII : 82.

Spital de Sant Ioan, horda de Cavalleria. — CCXCV : 566.

Spoll, illa, castell, vila de : [Skopelos]. — CCXXXV : 445.

[SQUILLACE, comte de]. — v. DAMPURIES, Uguet.

[Stampace]. — v. Caller. — *Escampaig.*

[Stilo]. — v. Destil.

[Stromboli]. — v. Destrangol.

[STROMONCOURT, Tomàs de]. — v. [TOMÀS III].

Suelo (sic). — v. Velo.

Tabarmina. — v. Taurmina.

[TABIATIS, Guidoctus de] larchebisbe de Masina. — CCLXIII : 501.

Taix, illa del : [Tassos]. — CXXXIII-CCXXXV : 440, 441, 444, 445.

Tamariu, cala... la, [prop de Palafrugell]. — CXXXI : 262, 263.

Tana, mar de : [mar d'Azof]. — CLXX : 322.

[Taormina]. — v. Taurmina.

Taranto; ciutat de Taranto; terra de Taranto; Principat de Taranto : [Tarento]. — XI, CIX, CXVI, CXVIII, CL, CLIX, CLXXII : 23, 209, 228, 231, 298, 310, 327.

Taranto, golf de : [Tarento]. — LXXXII, CCXXXVIII : 148, 452.

TARANTO, duch de. — v. ROBERT, rey [de Nàpols i de Jerusalem].

TARANTO, princep de. — v. CARLES

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

[II de Nàpols]; v. [FELIP] [fill del rei Carles II de Nàpols].
TARANTO, fill del princep de. — v. [FELIP], fill del princep...
Tarasco. — CLXXIII : 327-330.
TARASONA, bisbe de. — v. [CORMIDELA, Bertràn de].
TARI, Ioan. — v. TERI.
Tarragona. — XXIII, XLIV, CXII, CXLI, CXLVI, CCLXIX, CCLXXVII : 47, 86, 214, 283, 284, 291, 510, 533.
TARRAGONA, archebisbe de. — v. [OLIVELLA, Bernat de]. — v. ROCHABARTI, Pere de.
[Tassos]. — v. Taix.
taula rodona. — LXVI, CXXXIV : 115, 268.
Taurmina; Tabarmina : [Taormina].— LXXXIV, C : 155, 192.
[Tebes]. — v. Estives.
Temple, ordre del; lo Temple. — XXIII, XLII, CLI, CLXXVIII, CXCIV, CXCIX : 48, 82, 296, 339, 367-369, 378, 380.
Tenedo, illa del : [Tenedos].— CCXIV: 403.
Tenes, ducat de; ducat [d'Atenes]. — CCXXXV, CCXXXVIII, CCXL-CCXLIV, CCLXII : 445, 453, 455-460, 462, 463, 498, 499.
TENES, duch de, [d'Atenes]. — CCXLIV, CCLXI : 462, 495.
TENES, duch de, [marit d'Elena]. — CCXIV : 403.
TENES, duch de. — v. [GUALTER]; v. [GUIU]; v. MARXA, compte de la.
[TERESA] infanta, [muller d'Alfons III d'Aragó, abans d'esser rei]; filla del noble en Gonbau Dentença. — CCLXXIV, CCLXXIX, CCXCI : 524, 535, 558, 559.
TERI, Joan; Joan Tari : [Ioàn Quirini]. — CCXXXV - CCXXXVIII : 446, 448, 449, 452.
Termens : [Tèrmini]. — CXCVII : 374, 375.
TERMENS, Matheu de. — XCVII, XCIX, CXCVIII, CCLXXXIII : 187, 190, 376, 542.
[Terra di Lavoro].—v. Lavor, Terra de.
Terranova : [a Calabria]. — CCLXXXII : 538.
Terra Sancta. — v. Sancta Terra.
[Terria, riu]. — v. Desterria.
[Tessalia]. — v. Blaquia, la.
[Teutònica, ordre]. — v. Alemanys, ordre dels.
Theologo. — v. Efeso.
TIBAUT DE SIPOYS. — v. SIPOYS, Tibaut de.
Tibi. — IX : 19.
TICI DORIA. — v. DORIA, Tici.
[Tinos]. — v. Tiu.
Tira. — CV-CVII : 392, 393, 395. — *sgleya de Sant Jordi*, CCVI : 392, 393.
Tiu : [Tinos]. — CXVII : 230.
Tiu, gabella de. — v. Atia.
TOLEDO, arquebisbe de. — v. IOAN, infant En; v. SANXO, linfant En.
[Tolometa]. — v. Colometa.
Tolosa. — XXXVIII, XL, XLII, LXXXIX, XCI, CIII, CXI, CXIX, CXXII, CLXII : 74, 75, 78, 81, 82, 165, 175, 195, 213, 234, 238, 313.
TOLOSA, bisbe de. — v. LLUYS, mosenyer En.
TOLOSA, senescal de. — v. NESTATXE.
Tolsa : [comarca de Tolosa]. - CXIX : 233.
[TOMÀS ANGELOS], dispotat del Arta; dispotat. — CCXL : 455, 456.
[TOMÀS III DE STROMONCOURT]; senyor de la Sola, [Salona]. — CCXL : 457.
Tornavels. — CXXXII : 240.
Torrella : [Torroella de Montgrí]. — XLIV : 86.
Torres Lavaneres. — v. Lavaneres, les Torres.
Torrestorres. — IX : 19.
[Torroella de Montgrí]. — v. Torrella.
Tortosa. — IX, XXIII, XXXVI, XLIV, XLVI, XLVIII, CXII, CLIV, CLXXVIII, CCLXXIII, CCLXXVII, CCXCV, CCXCVII : 18, 20, 45, 71, 86, 88, 89, 91, 214, 300, 301, 338, 339, 523, 533, 566, 576 — *darasanes*, XXXVI : 70.
Toscana.—XLII, LXXI, LXXXVIII, CCXLVIII : 82, 125, 163, 164, 470.
[Toscana, litoral de la]. — v. Pisa, ribera de.
TOTZO, Nuguet de. — CCLXIX : 511.
Tous, Guillem de; G. de Tous. — CCXV, CCXX : 404, 411.
[Tous, Pere de] mestre de la horda de Muntesa.* — CCXCV : 566.

* Segons Samper, *Montesa Ilustrada*, II, 478.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Tous, llinatge daquells dels. — CCLXIII : 500.
Tozet de Xanxis. — v. Xanxis.
[Traiguera]. v. Valltrayguera.
Trameset, Gombau de. — CCXCV: 565.
Trapena : [Tràpani]. — LX, LXXVI, LXXXI, LXXXII, LXXXV, XCIII, CXXXIV, CLXXII, CLXXV, CLXXVI, CXCII, CXCIV, CXCVI, CCLV, CCLVIII, CCLIX, CCLXVIII, CCLXXXII, CCLXXXIII : 108, 109, 138, 139, 148, 156, 177, 268, 324, 327, 332, 334, 361, 362, 364, 371, 373, 486, 489, 491, 510, 539, 543. — *Seques*, CXCII : 362.
Travarona : [a Sicilia].—CCLXXXII : 540.
Trayna : [Troina]. — CXCI : 360.
Trimise, casa de. — XXX : 59.
Trimise, rey de. — v. [Abu-Tachefin I]; v. [Yaghmoracen].
Trip, castell de : [Tripi]. — CXCIV, CXCV : 370, 372.
Tripol. — CLIX, CCLXIV : 309, 502.
Tristany. — CXXXIV : 268.
[Troina]. — v. Trayna.
[Troppea]. — v. Turpia.
Troya, ciutat de.— CCXIV : 402, 403.
Tunis; ciutat de Tunis; port de Tunis; casa de Tunis; regne de Tunis. — XIX, XXX, XXXI, XXXVI, XLIII, LI, LXXI, LXXVI, CLV, CLIX, CCXLVIII-CCL : 38, 59-62, 70, 85, 97, 125, 138, 302, 309, 470, 471, 474.
Tunis, rey de. — v. [Abu-Abd-Allah-el-Mostancer]; v. [Abu-Hafs]; v. [Abu'l-Baka I]; v. Miraboaps.
Turpia : [Troppea]. — LXXV : 134.

Ubeda. — XII : 26.
[Uc IV], compte Dampuries. — VII : 16.
[Uc III], jutge Darborea; iutge Darborea. — CCLXXIII, CCLXXV, CCLXXIX, CCXC : 523, 524, 530, 535, 546, 555, 556.
Uguet Dampuries. — v. Dampuries, Uguet.
[Ull, torre de]. — v. Dull.
Ulldecona; Dulldecona, castell. — IX, XXIII : 20, 46.
[Ultramar]. — v. oltramar.
Ungria, rey de. — v. [Carles Robert]; v. Dongria.
[Uovo, castel dell']. — v. Hou.
[Urgell]. — v. Durgell; v. Durgell.
[Urgell, comte de]. — v. [Ermengol X]; v. Nanfos [III], rey.
[Uxó]. — v. Duxo; v. La vall.

[Valaquia]. — v. Blaquia, la.
[Valderrobres]. — v. Vall de Roures.
Valencia; ciutat de Valencia; la ciutat; horta de Valencia. — Pròleg, I, IX-XII, XIV-XVII, XIX, XXIII, XXV, XXVI, XXVIII, XXIX, XXXI, XLIV, XLVI, XLVIII, LXXXVI, CXII, CLV, CLVIII, CLXXII, CLXXVII, CLXXX, CCLI, CCLV, CCLIX, CCLXIX, CCLXX, CCLXXVII, CCXCV, CCXCVII : 2, 4, 18, 19, 21-23, 25, 28, 29, 31-35, 38-41, 45, 46, 51, 52, 54-57, 61, 62, 86, 88, 91, 159, 214, 302, 306, 326, 335, 341, 475, 486, 490, 513, 533, 566, 571, 576. — *darasanes*, XXXVI : 70, 71.—*grau*, LXXXVI : 159. — *Reyal*, XXIII, XXVIII : 45, 54. — *esgleya de senct Vicent*, XXIII : 46. — *la Seu*, XIV : 30.
Valencia, regne, reyalme de. — VIII-XVIII, XXII, XXIII, XXV, XXVI, XXIX, XXXVI, XL, XLI, XLVIII, LIII, LV, LXXVI, LXXXVI, XCIV, CXIII, CXXVI, CXLII, CXLV CLV-CLIX, CLXXVI-CLXXX, CLXXXII, CLXXXIX, CCXLVII, CCLV, CCLXXI, CCLXXIX, CCXCI-CCXCIII, CCXCV, CCXCVI : 17-23, 25-30, 32-35, 37, 44, 45, 50, 52, 57, 71, 72, 79, 81, 91, 100, 103, 136, 159, 180, 222, 251, 285, 287, 288, 301-303, 305, 306, 308, 334, 335, 339-341, 344, 357, 469, 485, 515, 536, 559-561, 563, 566, 569, 570.
Valencia, bisbe de. — v. [Gastón, Ramón].
Valencia, rey de. — v. Jacme Darago, rey : [Jaume II]; v. Nanfos [III] rey; v. Pere [II] Darago, rey.
Valencia, rey sarrahi de, — v. [Abu-Chomail-Zeyan].
Valencia, Lambert de. — CCLIX : 490.
[Valençona] ma muller, [d'en Ramón Muntaner].—CCLI, CCLV, CCLIX: 475, 485-487, 490.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Valguarnera : [Vallgornera, prop de Peralada]. — CXXIII : 241.
[Vall d'Alcalà]. — v. Alcala.
[Vall de Gallinera]. — v. Gallinera.
[Vall de Laguart].—v. Logar, vall de.
vall de Roures : [Valderrobres]. — IX : 20.
Vall de Segon. — v. Segon.
[Vall d'Uxó]. — v. La vall.
Valles : [Vallès]. — CCLXXVII : 533.
[Vallgornera]. — v. Valguarnera.
VALLGUARNERA, Simon de; Simon de Vayllguarnera. — CXCVII, CCLIII, CCLVIII, CCLXXXII : 375, 480, 489, 539, 540.
Valltrayguera : [Traiguera]. — IX : 20.
[VALOIS, Carles de]. — v. CARLES [DE VALOIS].
[Valona]. — v. Velona.
Vanecia. — v. Venecia.
VASSAYLL, frare. — CXCIV : 368.
VAYLLGUARNERA.—v. VALLGUARNERA.
Velo, el; Suelo (sic) : [el Voló].—XXIII, CXXI, CXXXVIII, CXXXIX, CLX, CLXXXII, CCLXIX : 48, 236, 237, 277, 280, 311, 347, 511.
Velona : [Valona o Avlona]. — CXVI: 229.
Venecia; ciutat de Venecia; comu de Venecia; golf de Venecia; Vanecia. — CXVI, CXLI, CCXVI, CCXXXIX, CCXLIV : 229, 282, 283, 453, 461, 463.
VENECIA, Batle de. — v. [GRADONICO, Pere].
VENTAYOLA, Berenguer de. — CCXX, CCXXVI : 410, 411, 423.
Ventura bona, nau. — CCLIX : 490.
[Vera]. — v. Bera.
Verdejo : [Berdejo]. — XCII : 176.
VERGAR, Pere Ferrandis de.—CCXCV : 565.
VERONA, Bonifaci de; micer Bonifaci; senyor de Verona. — CCXXXVII, CCXL, CCXLIII, CCXLIV : 449, 457, 460-464.
Versa, castell de : [Aversa]. — CCXXXIX : 453, 454.
Viats : [Vias]; agulla de Viats. — CLII : 297-299.
Vilabertran; monestir de Vilabertran. — CXXV, CXXVI, CLXXXII : 247, 248, 346.
Viladejora. — IX : 19.
Vila Desgleyes: [Iglesias].—CCLXXII-CCLXXV, CCLXXXIV : 522, 524-527, 530, 545.
Vilafamés , [Vilafamés]. — IX : 20.
Vilafranca de Panades; Vilafranca. — XXIII, CXLIII, CXLV, CXLVI : 47, 285, 287, 291.
Vilafranca, [vila del Llenguadoc]. — XXIII : 48.
Vilallonga. — IX : 19.
VILAMARI, Berenguer de. — CCXVIII: 408.
Vilamarjant. — IX : 19.
VILAMUR, vescompte de. — CCXCV, CCXCVI : 565, 568.
Vilanova [de la Muga]. — CXXXVIII, CLXXXII : 276, 346.
Vilanova : [Castello-Villanuova]. — CIX : 209, 210.
VILANOVA, mestre A[rnau]. de. — CXLIII : 285.
VILANOVA, Galceran de. — CLXXIII : 329. — *Gesta* [sobre la pau de Tarascó], CLXXIII : 329.
VILANOVA, Simon de. — CXXXVIII: 276.
VILARAGUT, Berenguer de. — CVII-CX, CCLVIII : 207-211, 487.
VILARAGUT, En. — CLXXXIV : 349.
Vilaseguer : [Vilasacra]. — CLXXXII : 346.
Vilateni : [Vilatenim]. — CLXXXII : 346.
[VILLEHARDOUIN, Isabel de]. — v. [ISABEL DE VILLEHARDOUIN].
Villena. — XII, XIII : 26, 27.
[VIOLANT D'HUNGRIA], filla del rey Dongria [Andreu II] [segona muller d'en Jaume I]. — Pròleg VI : 3, 12, 13.
[VIOLANT], regina de Castella; regina sa filla [d'en Jaume I d'Aragó]; sa muller, [d'Alfons X]; la regina. — VI, XI, XII, XXI-XXV, XL : 14, 23, 25, 26, 43-47, 50, 78.
VIOLANT, infanta, [filla d'en Pere II d'Aragó]; muller del rey Robert [de Nàpols]. — XI, CXLV : 24, 25, 288, 289.
[VIOLANT], filla [d'en Jaume II d'Aragó]; [muller d'en Felip, fill del princep de Tarento]. — CCXCI : 560.
VIRGILI, ser. — CXC : 358.
VISCAYA, don Diego de. — CLXXIX : 340.
[VODENIZA]. — v. BANDINIÇA.
[Voló, El]. — v. Velo.

Xacca; Xaca : [Sciacca]. — CXCVI-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

CXCVIII, CCLXXXII : 373-377, 540.
Xalo, vall de. — IX : 19.
Xanxis, Tozet de. — CXI : 213.
Xativa; castell de Xativa; vila de Xativa. — IX, X, XXVI, XXVIII, XL, CXXXIV, CXLII, CXLIII, CLVI, CLVIII, CCLXXXII : 19, 20, 22, 52, 54, 78, 79, 267, 284, 285, 302, 303, 305, 306, 541.
Xebea : [Xavea]. — IX : 19.
Xerica : [Xèrica]. — IX : 19.
[XÈRICA]. — v. XIRICA.
Xicle; font de Xicle; castell de Xicle; Xicla : [Scicli]. — LXXXII, LXXXIII, CXLIX, CCLXXXII : 150, 151, 293, 540.
Xifelo : [Cefalú]. — CV, CVIII, CXCII, CXCVIII : 199, 208, 209, 361, 365, 377.
Xifelonia; Xifellonia : [Cefalonia]. — CXVII, CLIX : 229, 230, 309.
Xilches. — IX : 20.
Xiluella, alqueria de : [Xilvella]. — I : 4.
XIMELICH. — CCXXVIII : 429.
XIMENIS... — v. DARENOS, Ferran Eximenis; v. DAROCHA, Ioan Ximenis; v. DAYVAR, Garcia Ximenis.
Ximoflet : [Fiumefreddo Bruzio?]. — CV, CXIII : 200, 219.
Xipre. — CCVI, CCLXXX, CCLXXXIV : 393, 536, 545.
XIPRE, rey de. — v. [ENRIC II].
XIRICA, don Jacme de; don Iacme de Xirica : [Xèrica]. — XVIII, CCXCV, CCXCVI : 37, 565, 567.
XIRICA, don Pedro de : [Xèrica]. — CCXCV : 565.
Xiu, illa de; el Xiu : [Chios]. — CXVII, CCIII, CCVI : 229, 230, 388, 393.
Xiva. — IX : 19.
XIVERT DE IOSA. — v. IOSA, Xivert de.
Xixena, horda de. — CCXCI : 560.
[XIXENA] prioresa. — v. [BLANCA], filla [d'en Jaume II d'Aragó].
[Xixona]. — v. Saxona.
Xoma. — CCLXXXII : 540.
Xullell. — IX : 19.

[YAGHMORACEN], rey de Trimise. — XIX : 38.
YSABEL [de Sabràn], madona; filla del compte Daria [Isnard de Sabràn i de Margarida de Villehardouin, senyora de Matagrifó]; muller del senyor infant En Ferrando de Mallorques; madona la infanta. — Pròleg, CCLXI, CCLXIII-CCLXV, CCLXVII-CCLXIX : 3, 495, 500-504, 507, 509, 512.
Ysop, faules del. — CCLXXXIV : 544.
Yviça. — v. Iviça.

[ZACCARIA]. — v. IAQUERIA.
[Zarzis]. — v. Ris, port.

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Orfebrería catalana, per Agustí Duràn i Sanpere.

I. — LA CREU DE SANT NICOLAU DE CERVERA[1]

La *Confraría de Sant Nicolau.* — A 27 de maig de l'any 1319 s'establí en l'esglesia de Santa María de Cervera una confraría nomenada dels capellans, sota la invocació de Sant Nicolau.[2] En les primeríes del xv.ên segle, quan encara no eren closes les parets del temple, procurà aquesta confraría tenir una capella propia dins l'esglesia, segons ho reconta el discret Guim de Tàrrega al Consell Municipal de 6 de desembre de l'any 1406, dient que «molts preveres de la dita vila desigen e cobegen la capella que novellament se construeix en la dita sglesia parrochial de la dita vila esser dels comfrares de sent Nicholau...»[3] Pocs anys

---

1. La present monografía és ampliació d'una *Memoria* presentada al Congrés d'Art Cristià de Barcelona de 1913.

2. «Primo, se pose a perpetua memoria com en lo any M. CCC xviiii°, dia de Cincogesma, y que comptavem xxvii de maig, a loor y gloria de la sanctissima y individua Trinitat Pare, Fill, Sanct Sperit, y de la gloriosa Verge Maria y sots invocatio del gloriosissim confessor Sanct Nicolau fonch ordenada, stablida ordinatio, fraternitat o confraria nomenada dels capellans de la vila de Cervera y sots certs capitols, segons alguns de aquells en avant seran continuats.»

«Dels capitols y ordinacio predicta se atrobe en lo present archiu un treslat autentich fet per lo discret en Pere Noguers, notari de la present vila, a cinch del mes de jener any M CCCC xxvii.»

Arx. de la Comunitat de Preveres, Cervera : *Primera Part del Llibre Major de Missas* (n. 110 de l'Inventari), f. 24. Les *Ordinacions* esmentades es poden veure en el Manual del notari Pere Noguès dels anys 1424 i 1425, f. 18 v.-20, en l'Arx. de l'esglesia de Sant Agustí, Cervera.

3. «Item, fou proposat en lo dit consell per lo dit Guim de Tarrega que com molts preveres de la dita vila (Cervera) desigen e cobegen la capella, qui novellament se construex en la dita sglesia parroquial de la dita vila, esser de la confraria de sent Nicholau dels preveres e poguessen elegir lur sepultura en aquella, per que lo dit Guim, en nom lur e dels altres preveres aço desigants, suplica lo dit consell provehis e acordas sobre aço, scrivintne al senyor bisbe de Vich e en aquella manera que al dit consell fos vist fahedor en lo dit consell sertificant que axi matex alguns bons homens de la dita vila volen e desigen la dita capella esser lur, podents hi ellegir lur sepultura e que la vila faent aço ells donaran alguna justa quantitat de pecunia a l obra de nostra dona sancta Maria de la dita vila.

«Sobre aço lo dit consell volch e acorda que per part de la vila sie scrit sobre al dit fet al senyor bisbe de Vich, empro, volch lo dit consell e ordona que la dita capella sie del mes denant.»

Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Consells*, any 1406.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

després, en 1411, veiem com la confraría adquireix la capella cobdiciada, «la qual les hores se ere acabada de edificar»,[1] procurant tot seguit dotar-la d'un bell retaule, que fou consagrat en l'any 1420 per Alfons, bisbe de Vich.[2]

La fabricació del retaule havía estat encomanada als pintors barcelonins Lluís Borraçà i Lluc, son esclau, els quals ja en l'any 1417 havíen fet, en poder del notari de Cervera Pere de Solanelles, àpoca de rebuda d'una part del preu convingut; l'entrega del retaule, però, no tingué lloc fins dos anys més tard.[3]

---

1. «Item, se pose a recort com a xiii de març any M cccc xi, los reverents mossen Barthomeu dez Archs y mossen Francesch dez Vall, preveres, com a priors de la confraria del glorios S. Nicolau, compraren la capella que es ara dita de Sant Nicolau en la sglesia maior, dels honorables obres de la sglesia, la qual les hores se here acabada de edificar, per preu de cent y deu liures, com appar ab acte pres per lo discret en Joan Jener, notari de la present vila; te les sues scriptures en Anthoni Saliceda, notari.»

Arx. de la Com., Cervera : *Primera Part del Llibre Major de Missas*, f. 24.

Molt abans de construir-se l'esglesia de Santa María ja es comprova l'existencia d'una capella dedicada a Sant Nicolau per la butlla d'Urbà II *pro monasterio Rivipullensi*, publicada en la *Marca Hispànica*, apèndix CCCXIV, i citada pel P. Villanueva en son *Viage literario*, v. IX, p. 19. Al nomenar, aquesta butlla, les esglesies subjectes al monestir de Ripoll en l'any 1097, diu : «...In castro Cervariæ Ecclesiam sancti Martini, capellam sancti Nicolai, cellam sancti Petri». Record de l'esglesia de Sant Martí és la bella portada romànica del *Fossar*, en el temple de Santa María, en la qual encara campeja en el timpà la imatge de Sant Martí : la cel·la de Sant Pere no és altra que la interessant rotonda de Sant Pere Gros, dita avui *del Grau*, estudiada principalment per Lampérez i Romea en sa *Historia de la Arquitectura cristiana española en la Edad Media*, I, p. 662, i pels autors de *L Arquitectura romànica a Catalunya* (Puig i Cadafalch, Folguera i Goday), II, p. 318.

A 6 de les calendes de juny de 1236, Bonastre, filla de Pere Nebod i de sa muller Simonda, ven, juntament amb son marit Joàn Focaldi, a B. de Portella una era que tenía per l'esglesia de Sant Nicolau, al corral del terme de Cervera, salvant el domini de la dita esglesia, i salvant també el dret que té de rebre dues lliures d'oli anualment. (Arx. de l'Hospital d'en Castelltort, Cervera, pergamins solters.)

En l'any 1348 encara figura una deixa per a l'esglesia de Sant Nicolau en el testament de Guillem Ribera, mercader. (Arx. de Sant Agustí, Cervera : *Manuals anònims.)*

2. «Lo altar de S. Nicolau sé consagra a xxvi de Setembre any M CCCC xx per lo bisbe de Vich don Alfonso.»

Arx. de la Com., Cervera : *Primera Part del Llibre Major de Missas*, f. 24.

3. «Item, que en lo any M cccc xviiii.°, essent priors de la confraria los venerables mossen Nicolau de Cornellana y mossen Bernat Lop, preveres, se posa en dita capella lo retaule de S. Nicolau, lo qual se feu en Barchinona per mestre Luys Borraça y Luc, sclau del dit en Borraça, pintors, per preu de iiii.^{m} xi sous, ço es per cc liures xi sous; appar per acte e apocha feu dit pintor de rebuda de xxxx sous en poder d en Pere de Solanelles, notari, a xi de janer any de MCCCCXVII.

Item, costa lo coto que here vengut stibat lo retaule y pelleres y trenelles deu liures.

Item, costa de port dit retaule, que vingue ab nou carregues, sis liures sis sous.

Item, dit any posaren les cortines del retaule; costaren de pintar y tela, feules fer a dit pintor en Pere de Roqueta, mercader, y pagaren los priors xiiii liures xvii sous y costa lo posar de dit retaule y cortines mes de deu liures.»

Arx. de la Com., Cervera : *Primera Part del Llibre Major de Missas*, f. 24.

Aquest document fou trobat per Mn. Ramón Pinós, copiant-lo en la *Relació histórica de la parroquial iglesia de Santa María de la Ciutat de Cervera* que deixà inèdita i sense acabar al morir en l'any 1913, guardant-se el manuscrit en l'Arxiu Municipal de Cervera. Mn. Ramón Pinós, comu-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Cap altra cosa ens queda de l'obra d'en Borraçà fora d'alguna aixerreïda noticia documental; la pintura ja la dóna per perduda en Sanpere i Miquel en *Los Cuatrocentistas Catalanes*, i d'aleshores ençà, les freqüents indagacions efectuades no han fet sinó refermar aquell criteri.

La confraría de Sant Nicolau és encara, en certa manera, vivent, havent quedat per les *Ordinacions* de l'any 1781 confosa amb la *Comunitat* de la mateixa esglesia de Santa María, formant ambdúes «un sol cos eclesiàstic».*

Primer plan del reliquiari. — La Confraría de Sant Nicolau, ja fortament arrelada en l'esglesia de Santa María, degué sentir desig de trobar-se voltada de coses prestigioses que la sostinguessin constantment per damunt de les altres confraríes, com la del Sant Esperit i la de Santa María, les quals s'aplegaven dintre el mateix temple i cada dia creixíen amb més abundosa ufana. Tot just feia un any que s'era consagrat el retaule, que ja cobejaven els preveres enriquir llur capella amb una reliquia del sant titular. Així fou proposat «per mossen lo Dega e per lo honorable e discret en Barthomeu des Archs, prevere, beneficiat e vicari de la sglesia de nostra dona Sancta Maria, per part de tot lo clero», al Consell de la vila, de 6 de desembre de l'any 1421, dient que «com en la sglesia desus dita haie une reliquia preciosa, la qual es lo dit de mossen sent Nicholau e aquella no sie tenguda ab aquella reverencia que s pertany; perque supliquen lo dit consell que li placie per reverencia de mossen sent Nicholau, del qual tot lo clero es confrare, los vullen donar lo dit del dit mossen sent Nicholau, e ells faran aquell engastar en un bell reliquiari, lo qual stigue en la dita sglesia a honor e servey de nostre senyor Deu e de mossen sent Nicholau, e honor e belesa de la dita sglesia, car aço los reputaran a gracia singular».

El Consell de la vila no posà cap entorpiment al projecte dels confrares de Sant Nicolau, acordant «que al honorable clero de la dita vila sie consentit que al dit de mossen sent Nicholau sie fet bel reliquiari, si fer lo y volran, per honor e per reverencia de nostre senyor Deu e del dit mossen sent Nicholau, lo qual stigue e romangne en la dita sglesia, e aço sots aquells pactes, formes e condicions que acordaran e ordenaran los honorables pahers, ab acort e consell de aquelles persones que los dits honorables pahers hi elegiran o elegir hi volran. Car lo present consell a per ferm e adradable *(sic)* tot ço e quant per los dits pahers

---

nicà al Sr. Sanpere i Miquel el document transcrit, i fou publicat en *Los Cuatrocentistas Catalanes*, II, Apèndix, ps. 224-225, si bé que amb algunes incorreccions de copia, les quals ens mouen ara a publicar-lo novament.

* «Primo, estatuim y ordenam que inseguint lo disposat en lo Decret de Reduccio y especialment en lo Capitol cent quaranta y sinch de ell, la Comunitat de la Iglesia Parroquial de Cervera y la Confraria de St. Nicolau quedian unidas entre sí perpetuament, de manera que las dos juntas facian un sol Cos Eclesiastich.»

Arx. de la Com., Cervera : *Ordinacions de la Iglesia ... aprobades en 27 Agost de 1782.* (N. 87 de l'Inventari.)

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

e prohomens sera feyt sobre aquest acte e ordenat a honor e decoracio del dit mossen sent Nicholau e de la dita sglesia maior».[1]

Després, passen uns quants anys sense que es parli de la reliquia ni del reliquiari, fins que en el consell de 22 de març de l'any 1432 es renova la petició dels confrares, els quals tenen ja precisada la forma del reliquiari:

> «fon proposat en lo dit consell per los dits honorables pahers dient com a ells son venguts per part del clero de aquesta vila, pregant a ells los plagues un dit de sent Nicholau, lo qual es en la esglesia, volguessen donar a ells, que son confrares de sent Nicholau, e ells faran hi fer un braç d argent, lo qual sera molt bell e tenran lo en dita confraria; als quals ells han respost que ho reportaran en consell, e segons aquell deliberara ells los tornaran resposta; per que preguen lo present consell li placie vullen acordar saviament sil los donaran o no ni quina resposta los faran».

També aquesta vegada els consellers acolliren benèvolment la iniciativa dels preveres, com és de veure en la resolució presa:

> «sobre aço lo dit consell volch e acorda que lo dit los sia donat, en tal manera e condicio pero, que aquell no puxen traure de la universitat sens voler del consell de la dita vila e axi matex que ni processons ni festes e solennitats se hauran a fer per la vila que lo dit clero haia a portar lo dit reliquiari obrat a les dites processons e festes, com requests ne seran per los pahers de la dita vila, e axi com per ell dits pahers ordonaran».[2]

El P. Villanueva retreu aquesta donació de la reliquia, equivocant-ne, però, la data, i deixant sense resseguir la historia del projectat reliquiari. Les paraules del P. Villanueva[3] indueixen a l'error de creure definitiu el pla d'obrar un braç d'argent, essent així que aviat es resolgué mudar de forma, decidint els confrares de Sant Nicolau la construcció d'una creu processonal que fos al mateix temps digne estoig de la preuada reliquia. El P. Villanueva tal vegada prengué per reliquiari de Sant Nicolau un braç d'argent que existeix encara en l'esglesia de Santa María, el qual acusa l'art dels començaments del xv.en segle. Aquest braç, que porta el punxó dels argenters de Lleida (LEY-DA:), ha estat sempre tingut per reliquiari de Sant Llorenç, i com a tal havía pertangut sempre al Gremi dels Teixidors, que teníen a Sant Llorenç per patró[4] (fig. 6).

---

1. Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Consells*, any 1421, f. 74.
2. Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Consells*, any 1432, ff. 33 v.-34.
3. Diu així, el P. Villanueva, al parlar de la capella de Sant Nicolau : «...Hay de dicho santo obispo un dedo el cual en 1434 fué cedido por el consejo general a dicha cofradia, con tal que le labrasen un brazo de plata, y que no pudiesen extraer esta reliquia de la villa». *(Viage Literario a las iglesias de España*, carta LXIX, v. IX, p. 20.)
4. El braç de Sant Llorenç figura ja en l'*Ordinació de la festa del Corpus*, de l'any 1423, que és la més antiga que és conserva a l'Arxiu Municipal. En aquest arxiu *(Llibre de Consells de 1538)* es troba una qüestió promoguda per la conservació del braç de Sant Llorenç.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Construcció de la creu processonal. — Deuría ésser cosa difícil d'esbrinar per què els confrares de Sant Nicolau escolliren per a la fabricació del reliquiari la forma de creu, rebutjant la forma de braç, per la qual s'havíen decidit de bon principi. És ben possible, però, que no fos agena a tal mudança la contemplació de la creu d'argent que la confraría de Santa María[1] lluía en les processons i en totes les altres solemnitats que s'esqueien. El fet és que ja en l'any 1435 els confrares de Sant Nicolau pacten minuciosament la fabricació de llur creu processonal, encarregant en la capitulació «que sia tan gran o maior, e no pas menor, que es aquella de la confraria de madona Sancta María de la dita vila de Cervera, la qual en Bernat Leopart hobra en casa de March Canyes»[2] (figs. 1-5).

---

1. La creu de Santa María, avui perduda, degué ésser obrada vers l'any 1422, segons es desprèn del *Llibre de Consells* de dit any, en el qual es llegeix : «... fonch proposat (al Consell de 11 de febrer) per lo discret en Pau Texidor e altres capitans de la confraria de Sancta Maria que com ells e los capitans passats haien convertits los bens qui foren de Francesch Oller en la creu que los dits capitans e confraria han feta fer a obs de la sglesia maior, que'ls placia alguns petits bens qui hi ha romases fer tolre e levar dels dits manifests e remetre la quistia a la dita confraria.

Sobre aço acorda lo consell que los dits bens sien levats e trets del libre del manifest del dit Ffrancesch Oler, e la quistia de aquells bens de aqui avant sie remesa a la dita confraría.»

Arx. Mun., Cervera. : *Llibre de Consells*, 1422, f. 22.

2. Aquest March Canyes, argenter, mestre d'en Bernat Lleopart, deu ésser el mateix que en l'any 1408 fabricà tota la vaixella d'argent de la Capella dels Consellers de Barcelona, segons el «Clavari» de dit any de l'Arxiu Municipal de Barcelona (f. 137), citat per en Sanpere i Miquel (*Cuatrocentistas*, I, 67). En 1422 treballava per la Seu vigatana (Gudiol : *Arqueología Sagrada*, p. 423).

Un inventari del Palau de la Generalitat de Catalunya, fet en l'any 1498, ens dóna interessants noticies d'altres obres de l'argenter barceloní Bernat Llopart, a la identificació de les quals es pot arribar fàcilment comparant la descripció i el pes que l'inventari dóna als objectes i el que resulta dels albarans de les obres pagades en diverses ocasions a l'esmentat argenter. Els albarans ens diuen que en 1441 la Generalitat va pagar a Bernat Llopart 94 lliures de tern per tres maces d'argent; en 1444 se li pagaren 113 lliures per un portapau d'argent daurat de dos marcs de pes, un càlzer, una patena i dues canadelles d'argent daurat de pes de set marcs i cinc unces, i en 1446 encara li foren satisfetes 303 lliures per una creu d'evangi de tretze marcs i sis argens de pes i un parell de canalobres de catorze marcs, una unça i sis argensos de pes.

L'inventari citat, al descriure el tresor de la capella de Sant Jordi, parla de «una patena e un donpau de argent daurada de dintre e de fora obrada ab la figura de nostre Senyor embotida ab un angel quil te per les spatles los quals estan sobre un sepulcre e posats sobre smalt blau ab les armes del General ab una manilla grossa en les spatles de dita patena feta a manera de S la qual servex per donar la pau la qual pese ii marchs onsas xii argents». El càlzer d'en Llopart es pot reconèixer en «un bell calçer dargent daurat ab lo crucifix enbutit en lo peu ab la Maria e Sant Johan e al altre part del dit peu al endret del dit crucifix Sant Jordi ab dos senyals del General totes les dites coses posades en lo dit peu sobre smalt blau. E una patena dargent daurada en mig de la qual sta una image de Deu lo Pare posada sobre smalt blau ab quatre figures de sants posats sobre smalt vert ab altres senyals del general lo qual calçer e patena pesaren v marchs iiii onsas iiii argents». Les canadelles deuen ésser «dues canadelles xiques de argent daurades ab sos brochs e nances les quals pesaren i march vii onsas». Igualment es troben en l'inventari els canalobres : «dos canalobres dargent daurat per los ciris ab les armes del general en los peus los quals pesaren xiiii marchs iiii onses viii argents». Més interessant resulta la descripció de la creu : «una creu dargent daurat de dues fasses ab dos tabernacles en la hu dels quals ha una ymage de nostra dona fet de bulto ab lo

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

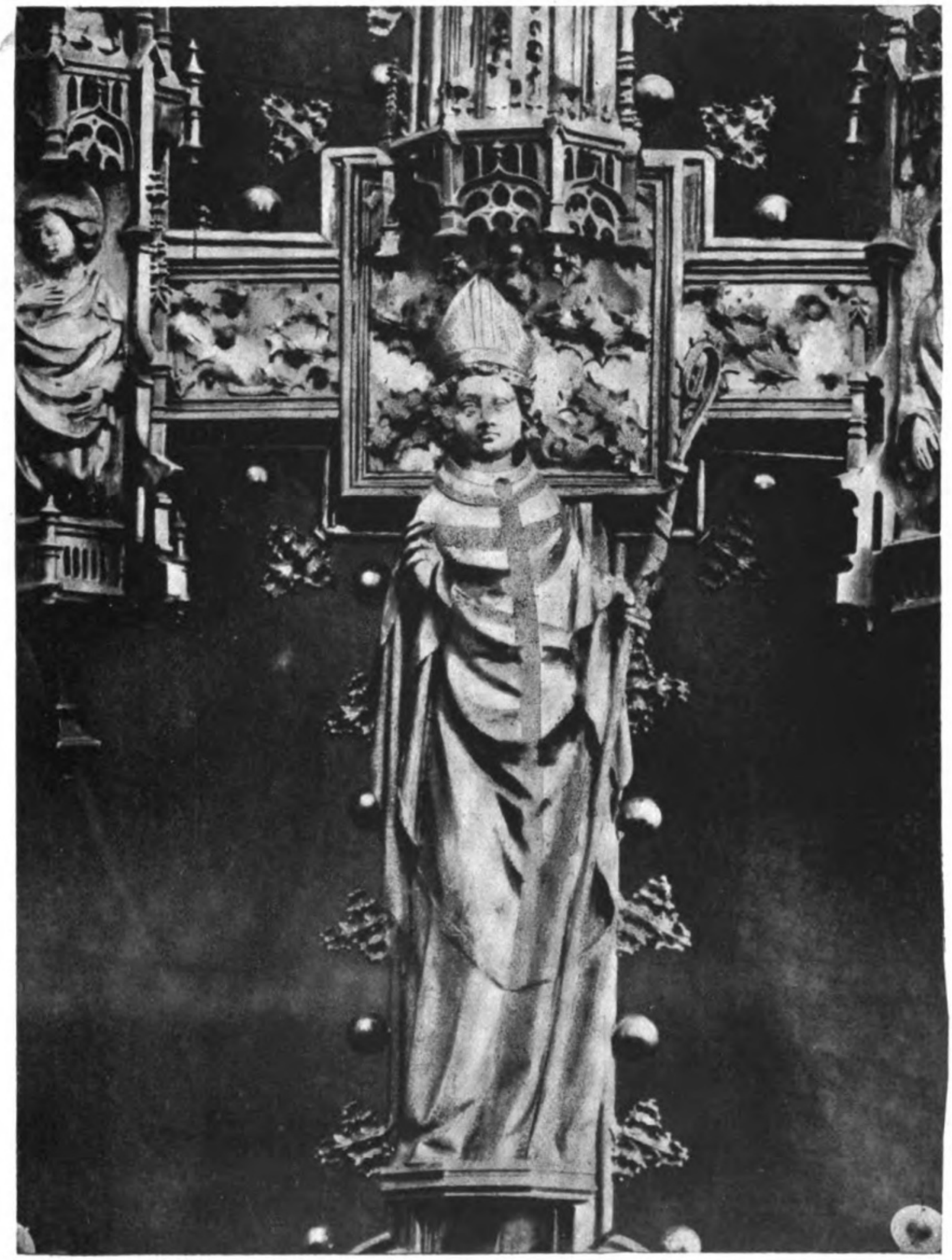

Alt. de la imatge, 0'21 m. FIG. 1 Fot. Lladó

BERNAT LLEOPART (1435)
DETALL DE LA CREU DE SANT NICOLAU, CERVERA

pp. 148-166

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Amplada dels braços, 0'68 m. FIG. 2 Fot. Lladó

BERNAT LLEOPART (1435)
ANVERS DE LA CREU DE SANT NICOLAU, CERVERA

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

FIG. 3 Fot. Lladó

BERNAT LLEOPART (1435)
REVERS DE LA CREU DE SANT NICOLAU, CERVERA

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

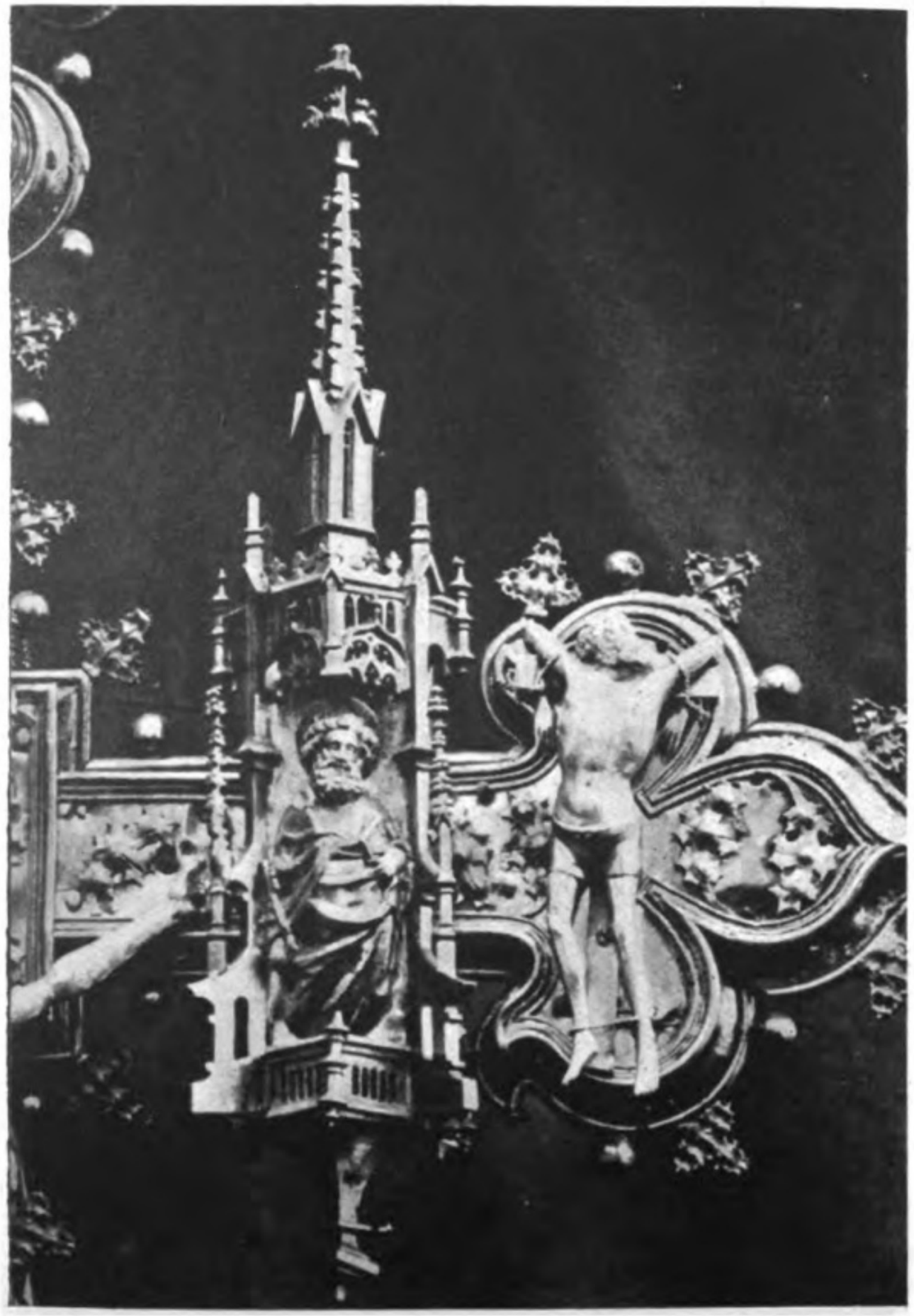

FIG. 4 Fot. Lladó

BERNAT LLEOPART (1435)
DETALL DE LA CREU DE SANT NICOLAU, CERVERA

pp. 148-166

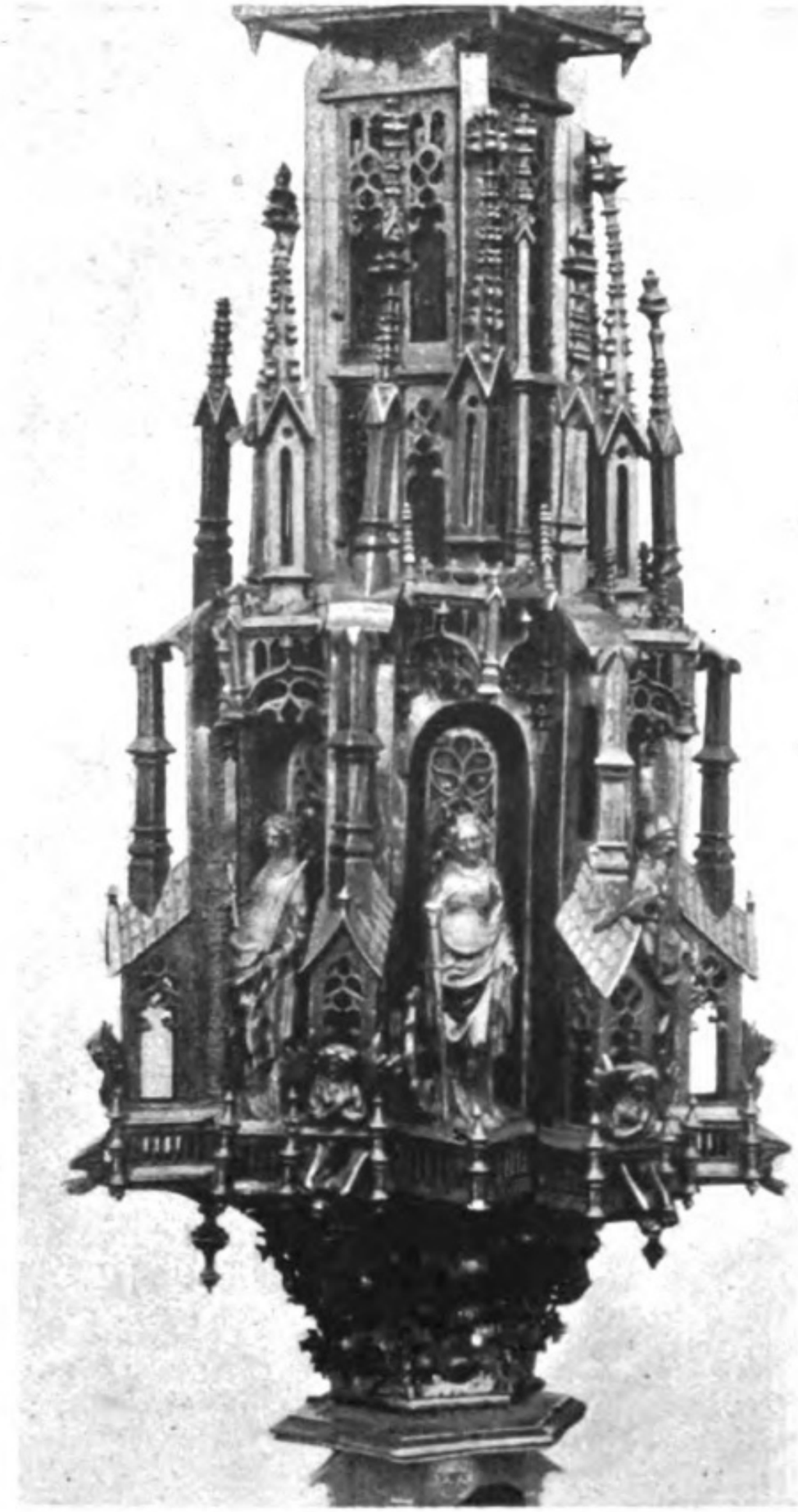

FIG. 5 Fot. Mestres

BERNAT LLEOPART (1435)
POM O LLANTERNA DE LA CREU DE SANT NICOLAU
CERVERA

pp. 148-166

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Alt., 0'41 m.

FIG. 6

BRAÇ-RELIQUIARI DE SANT LLORENÇ
Cervera, esglesia de Santa María

pp. 151 i 201

Alt., 0'48 m.

FIG. 7

Fots. Mas

RELIQUIARI
Cervera, esglesia de Santa María

p. 174

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

FIG. 8 Fot. Olalde

CREU DE SANT SALVADOR, TARROJA

FIG. 9 Fot. Mas

CREU DE VILAGRASSA

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Alt., o'60 aprox. FIG. 10 Fot. Mas

RELIQUIARI DEL SANT MISTERI DE CERVERA
Robat en 1915

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

FIG. 11 Fot. Duràn

ENCENSERS DE L'ESCLESIA DE SANT FRANCESC
CERVERA

FIG. 12 Fot. Mas

JERONI RATERA? (1660)
CAIXETA D'ARGENT DE L'ESGLESIA DE SANTA MARÍA
CERVERA

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

FIG. 13 Fot. Duràn

MARC DE L'ARGENT
Arxiu Municipal, Cervera

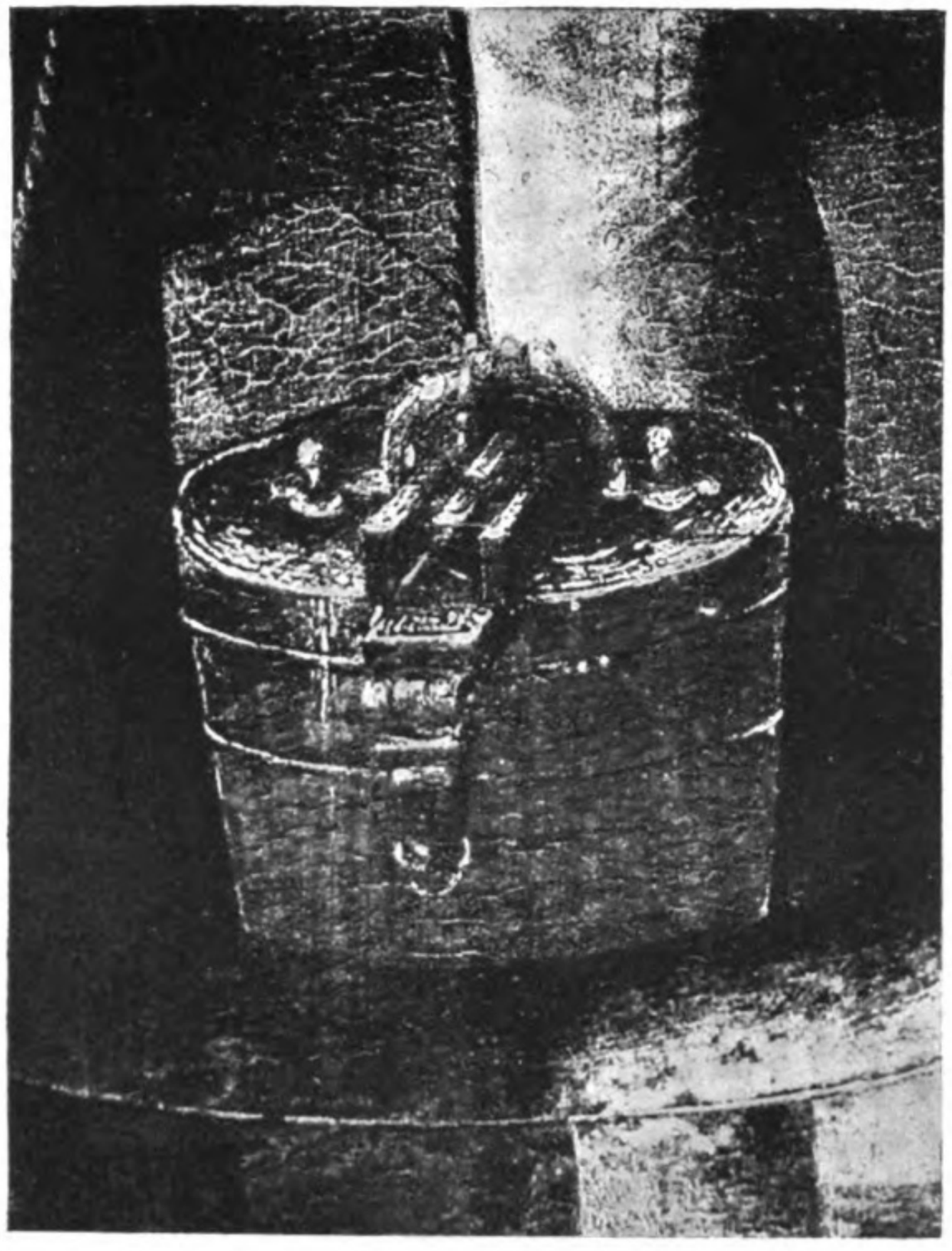

FIG. 14 Fot. Serra

MARC DE L'ARGENT
Fragment d'un retaule de Sant Eloi
Museu de Barcelona

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

FIG. 15
CALZE DE L'ESGLESIA DE SANTA MARÍA, CERVERA
p. 201

FIG. 16 Fots. Mas
CALZE DE L'ESGLESIA DE SANTA MARÍA, CERVERA
p. 201

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

El dia 2 de maig de 1435 la confraría nomenà procuradors a Miquel Beramón, Pere Miquel i Antoni Pedrosa, per a entendre, en nom de la confraría, en tot lo referent a la construcció de «una creu d'argent daurat a honor i laor de sant Nicolau, patró nostre i de dita confraría, de pes de trenta marcs, poc més o menys». Els esmentats procuradors havíen de tractar amb l'argenter que elegissin, responent la confraría del preu que fos convingut.*

Jesus al bras e la dita nostra dona ab hun ram de lir en la ma dreta posat tot sobre smalt blau. En laltre tabernacle la ymage de Sant Jordi ab lo drach fet de bulto posat sobre smalt blau la qual creu pesa tota justada xiii marchs iii onses».

V. *El Palau de la Diputació General de Catalunya*, per J. Puig i Cadafalch i J. Miret i Sans, en l'*Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, MCMIX-X, ps. 429-431.

Mn. Josep Gudiol retreu en sa *Arqueología Sagrada* (Vich, 1902, p. 423 nota) que l'argenter Bernat Llopart va fer una creu de plata daurada i esmaltada l'any 1437, i diu, equivocadament, per la capella de Sant Nicolau de Lleida.

* «Noverint universi quod nos Nicholaus de Cornellana, Anthonius Boxeda, Petrus Farnes, Bartholomeus de Arcubus, Bernardus Cabiroll, Poncius de Bruno, Berengarius de Plegamans, Anthonius Pedrossa, prior conffratrie Sancti Nicholai hoc anno, Petrus Crau, Anthonius Gilabert, Petrus Moni, Anthonius Vidal, Bernardus Porta, Petrus Dominici, Ffranciscus de Bagua, Ffranciscus des Vall, Monsserratus Mir, Andreas de Vilanova, Anthonius Çagrau, Jacobus Martorell, Johannes Palau, Bernardus de Puigmular, Petrus Loelles, Johannes Armengou, Bernardus Ninot, Bartholomeus Giscafré, Petrus Cortes, Anthonius Laurador, Johannes Amat, Miquael de la Rocha, Aloy Ponç, Petrus Raymundus de Salavert, Raymundus Steffani, Andreas de Marcenyats, Arnaldus de Palmerolla, Anthonius Mercader, Ffranciscus Marti et Nicholaus Vidal omnes presbiterii et habitatores dicte ville Cervarie et conffratres Conffratrie sancti Nicholai eiusdem ville, gratis et ex certa sciencia, cum hoc publico instrumento constituimus et ordinamus certos, veros et indubitatos procuratores nostros imo verius dicte Confratrie videlicet honorabiles et discretos Miquaelem Beramon, confratrem et Petrum Miquel, priorem hoc anno dicte Confratrie, una cum discreto Anthonio Pedrossa, presbiteros dicte ville presentes et honus huiusmodi procuracionis in vos sperante suscipientes videlicet construi ad faciendum pro nobis imo verius dicte Confratrie unam crucem argent dauratam ad honorem et laudem beati Nicholai patronis nostri et dicte Conffratrie, ponderis triginta marcharum parum plus vel minus. Et cum illo argenterio sive argenteris quem vos elegeritis et conveniri poterit et precium dicte crucis solveri seu illum asecura nomine nostro et dicte conffratrie et etiam si necessarium fuerit dicte conffratrie insolutum et satisfaccionem pretium dicte crucis dandum ac cedendum de eviccione cavendi et omnia bona dicte conffratrie ratione dicte crucis obligandum. Nec non etiam ad ffaciendum et firmandum nomine nostro imo verius dicte Conffratrie quecumque instrumenta que necessaria fuerint ac eciam opportuna cum et sub illis videbitur promissionibus convencionibus securitatibus obligationibus juramentis renunciacionibus stipulacionibus clausulis et cautelis et aliis etiam quod cumque forcioribus de quibus vobis melius videbitur faciendum.

Et generaliter omnia alia et singula in et super predictis et circa ea pro nobis et nomine nostro imo verius dicte Conffratrie faciendum, procurandum ac libere exercendum que in eisdem necessaria fuerint utilia seu opportuna etiam si talia fuerint que mandatum exhigant speciale aut sive quibus predicta non possent comode expediri aut graviro forciora vel duriora superius expressata ac que eciam nos facere possemus personaliter constituti. Nos enim nomine et vice dicte conffratrie comitimus vobis dictis procuratoribus nostris imo verius dicte Confratrie super predictis omnibus et singulis cum dependentibus et emergentibus ex eisdem ac ipsis adyerentibus et connexis plenarie vices nostras cum libera et generali administracione ac plenissima facultate, promitentes vobis notarioque subscripto tamquam publice persone pro vobis et aliis omnibus quorum intersit le-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Per fortuna ens és conservat el text del contracte que els procuradors de la Confraría de Sant Nicolau feren amb l'argenter de Barcelona Bernat Leopart o Llopart. És un document de gran valua per la minuciosa noticia de l'obra concertada; l'original, que es guarda en l'Arxiu del Sr. Faust de Dalmases, a Cervera, no porta indicació de data sinó en el full en blanc que li fa de coberta, en el qual es llegeix que foren firmats els capítols el dia 8 de juliol de l'any 1435, essent testimonis Gabriel Cases, Damià Steve i el discret Jacme de Robió, preveres.

Vegi's, ara, el text de la capitulació:

«En nom de nostre senyor Deu sie e de la sagrada Verge Maria e del glorios bisbe mossen Sent Nicholau, patró de la confraria de la Comunitat dels preveres de la vila de Ceruera. Seguexense los capitols fets e fermats entre los venerables e discrets mossen Miquel Bramon, prevere e dega de la dita vila e mossen Pere Miquel, prevere e prior de la dita confraria, procuradors e sindichs dels dits confrares de una part, e l onrat en Bernat Leopart argenter de la ciutat de Barchinona de la altra, en e sobre una creu d argent daurada, la qual, los dits procuradors e sindichs han donada a fer al dit senyor en Bernat Leopart ab los pactes e condicions davall capitulats.

Primerament es pactat entre les dites parts que la dita creu sia de pes de trenta cinch fins en trenta sis marchs d argent a raho de nou lliures lo march. E si de mes pes la fara, que lo avanç de .xxxvi. marchs vage per argent trencat; e que tant com sie ultra los dits .xxxvi. marchs no puxa demanar paga lo dit Leopart per march sino per tant com valra argent trenquat.

Item es pactat entre les dites parts que la dita creu sie tan gran o maior e no pas menor que es aquella de la confraria de madona Sta. María de la dita vila de Cervera, la qual en Bernat Leopart hobra en casa de March Canyes.

Item es pactat que tota la dita creu sia be et perfetament daurada de dauradura dobla.

Item es pactat que a la part davant al mig de la creu sia lo crucifix.

Item que al mig del braç dret sia la image de la Verge Maria.

Item que a la flor del dit braç sie lo bon ladre peniat.

Item que al mig del braç esquerra sia la image de sent Johan evvangelista.

Item que a la flor del dit braç sia l altre ladre peniat.

---

gittime stipulante nos et quemlibet nomine et vice dicte conffratrie semper habere ratum gratum validum atque firmum quid quit per vos dictos procuratores nostros imo verius dicte Conffratrie in et super predictis ac circa ea pro nobis et nomine nostro et vel alicuius nostrum imo verius dicte Conffratrie actum gestum et firmatum fuerit aut eciam procuratum ac si a nobis et aquolibet nostrum personaliter esset factum et nullo tempore revocare sub bonorum dicte Conffratrie omnium habitatorum et habendorum obligacione et speciali ypothecha ac sub utriusque juris renunciacione pariter et cautela. Quod est actum Cervarie secunda die Madii anno a nativitati Domini Millessimo Quadringentessimo Tricessimo quinto. Signum Nicolai de Cornellyana...»

Arxiu Municipal, Cervera : Manual del notari Jaume Gualter, any 1435.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Item que a la flor alta dessus lo crucifix sie lo pellica ab los pollets.

Item que a la flor jusana deius lo crucifix que sie la image de sent Nicholau lo qual resussita tres scolans, los quals staran de genollons ab les mans junctes dins un cup.

Item es pactat entre les dites parts que a la part detras de la dita creu e en lo mig sie la image de sent Nicholau vestit en pontifical tenint lo mitre al cap e ab la una ma que seny e ab la altra que tinga la crossa. E que dins los pits de la dita image sia fet un encast en lo qual puxa star .i. cap de dit del glorios sent Nicholau; e que siga feta una porta de crestall ques puxa tancar e obrir.

Item al mig del braç dret de la dita part, ço es, detras la image de sent Johan que sie la image de sent Pere, ab la tiara, vestit com a papa ab les claus en la ma.

Item a la flor del dit braç, que sie la image de sent Nicholau qui tingua en la ma dreta un pom d aur a manera qui l vol lançar, e que hi hage tres donzelles, e que les dues quascuna tingua en les mans un pom d aur e la tercera que stigua per pendre aquell que sent Nicholau vol lençar.

Item al mig del braç squerra que sia la image de sent Pau apostol, ab la spasa nuha en la ma.

Item en la flor del dit braç que sia la istoria de sent Nicholau, ço es a saber, la image de sent Nicholau, lo qual davant un altar presentara un infant viu ab un anap d aur en la ma al pare lo qual stara aggenollat davant lo dit altar e sera vestit com a noble hom.

Item a la flor alta de la dita part sera la istoria del miracle de la mar, ço es a saber una nau en la qual haura marines posats en fortuna e ab les mans junctes de genollons invocaran sent Nicholau, e fara la image de sent Nicholau qui appareixerá en la dita nau per relevar la fortuna.

Item a la flor jusana de la dita part sera la istoria de la nativitat de sent Nicholau, ço es a saber, que com fou nat e la matrona lo hagues mes en un bell baci per lavar, lo petit infant se leva en peus; per que fara un bell baci en lo qual stara lo dit infant tot nuu, de peus, ab les mans junctes e la matrona quil lavara ab un pitxell en la ma.

Item es pactat entre les dites parts que les dites images sien toves.

Item que en la dita creu sien los pinacles, ço es sobre lo crucifix e sobre les images de sent Nicholau detras lo crucifix e sobre Maria e Johan e sobre sent Pere e sent Pau.

Item es pactat que lo dit senyor en Bernat Leopart, haie e sie tengut de fer la demunt dita creu segons la forma o debloxat lo qual ha liurat als dits procuradors e sindichs per mostrar lo als senyors de confrares de la dita confraria.

Item es pactat que lo pom sia segons la creu de massaneria e que les sis images que seran en los tabernacles de dit pom sien aquestes, ço es, sent Miquel ab lo drach, sent Johan Batiste, sent Anthoni, sta. Margarita, sta. Catherina, sta. Tecla.

Item que lo cano sia corresponent al pom e a la dita creu.

Item es pactat entre les dites parts que la dita creu sia feta per lo dit

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Bernat Leopart e acabada segons es damunt capitulat del dia present ab un any continuament seguidor.

Item es pactat que los procuradors e sindichs de la dita confraria de mossen sent Nicholau hagen a donar ara de present al dit senyor en Bernat Leopart en senyal e per paga de la dita creu cinquanta florins, e a sent Johan de juny propvinent altres cinquanta florins e a madona sta. Maria d agost primer vinent cent florins.

Item es pactat que apres que lo dit senyor en Bernat Leopart haura mes en obra de la dita creu tant argent com se haura per los dits docents florins mostant ell la dita obra los dits procuradors e sindichs li hagen a bestreure lo restant del argent fins a compliment de trenta cinch o trenta sis marchs, e no res menys li hagen a bestreure per l or que sera mester a daurar la dita creu.

Item es pactat que quant la dita creu sie acabada a tots obs lo dit senyor en Bernat Leopart hage a donar als dits procuradors e sindichs, o a aquells qui ells volran, la dita creu, e los dits procuradors e sindichs hagen a donar compliment de paga al dit senyor en Bernat Leopart, ço es saber que los dits sindichs e procurados ab poder bastant ab auctoritat e decret a cautela del senyor bisbe de Vich o de son vicari o dega en paga prorata del dit preu hagen affer insolutum dacio al dit Bernat Leopart carta de gracia migançant de tot aquell censal de cent quaranta quatre lliures de mota per preu de les quals lo venerable e discret mossen Ffrancesch Vall, Anthoni Vall, Jacme Vall frares e madona Angelina sor daquells veneren cent quaranta quatre sous censals a la dita confraria ab eviccio en tot cas, ço es que la dita confraria, ço es tot lo clero de Cervera confrares de la dita confraria cascun any passat lo terme de la paga del dit censal tres mesos apres a lur risch, perill e fortuna e despeses pagaran la pensio del dit censal al dit Bernat Leopart e als seus e aqui ell volra, dins Barchinona e en sa habitacio ffranca de totes despeses e missions e de qualsevulla empatxament ab constitucio de salari cotidia per quascun jorn al dit Bernat Leopart, o a son procurador de xii sous pena de no fermar de dret de doents sous e ab obligacio de bens de la dita confraria e dels singulars del dit clero e de quiscun dells insolitum ab totes renunciacions e cauteles necessaries decents expedients e opportunes ab sagrament. Entes empro que die adiat no fossen encorreguts ipso ffacto en periuri sino apres .viii. jorns feta requesta que complissen. Declarat empro, que lo dit Bernat Leopart a risch, despeses e perill dels dits confraria e clero haie a fer procuracio e o procuracions a aquell o aquells que lo prior o priors de la dita confraria volran a demanar e exhigir e rebre les pensions del dit sensal salaris e penes e altres accessoris e ferne forces compulsions e exequcions e mes que si los dits confraria e o clero de lur propri pagaran alguny any la pensio del dit censal que lo dit Bernat sens eviccio e obligacio de sos bens e sens periudici de prioritat de temps e pocioritat de dret face cessio a la dita confraria e o priors de aquella de aquella pensio o pensions que la dita confraria o clero pagarien del lur axi com es dit.

Item es pactat que acabada la dita creu a tots ops los dits procuradors e sindichs donaran compliment de paga en pecunia nombrada si alguna cosa restara al dit Bernat Leopart.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

E volen les dites parts que dels presents capitols sien fetes moltes cartes ordonadores largament axi com fer se puxa sustancia no modada aconeguda del notarij del present acte ab totes clausules decents e oportunes.»[1]

El pagament del preu contractat fou acabat en l'any 1437, essent, la quantitat entregada, unes 500 lliures, segons resulta d'una nota del *Llibre Major de Misses*, diverses vegades citat.[2]

Començada la construcció de la creu, es devíen preocupar els confrares de cercar els mitjans per a poder pagar a son temps les quantitats convingudes amb l'argenter. En 12 d'octubre del mateix any 1435 els trobem firmant un document, en el qual fan constar haver deliberat vendre censos, rendes i altres drets per tal de pagar l'obra de la «solempne creu d'argent daurat, ornada de diverses histories i imatges de Sant Nicolau». El Rector de l'esglesia de Santa María, Joàn Company, resol la qüestió dels confrares assignant a l'obra de la creu quatre centes lliures barceloneses, mentre que els confrares s'obliguin a resar cada dia una missa a l'altar major, segons la forma per dit Rector establerta.[3]

Sembla que els pactes de la capitulació foren complerts amb tota exactitut. Fou, però, suprimit l'engast que la imatge de Sant Nicolau devía tenir al pit,

---

1. Arx. del Sr. Dalmases, Cervera.

2. «Item en lo any M CCCC xxx vii acabaren de pagar a mestre Bernat Lleopart argenter de Barchinona per lo preu de la creu de argent daurada lo preu de la qual foren poc mes o menys de deu milia sous, dich D lliures barchinoneses de pes de xxxv marchs.»

Arx. de la Com., Cervera : *Primera Part del Llibre Major de Missas*, f. 24.

3. «...Attendentes quod nos, superius nominati, ad laudem, honorem et reverenciam omnipotentis Dei suique beatissimi presulis Nicholay et confessoris ac de nostre predicte confratrie patroni eximii, deliberavimus unanimiter et concorditer ad opus dicte conffratrie et eius confratrum fieri facere et emere quandam solemnem crucem argenteam deauratam et diversis istoriis et ymaginibus ipsius santissimi Nicholay ornatam, et in parte jam lavoratam, propter quam excellentius perficiendam fuerat etiam inter nos deliberatum vendere plures census emphiteoticos redditus et jura alia dicte conffratrie ad solvendum dictam crucem et alias expensas pretextu eiusdem crucis factas et fiendas que omnia predicta pervenerunt ut relatu digno certifficati sumus ad aures honorabili et discreti ac devotissimi beati Nicholay domini Johannis Company, Rectoris ecclesie maioris beate Virginis Marie ville Cervarie qui cordiale devocione et ardenti caritate divina gratia respirante proposuit et deliberavit assignare ac realiter et de facto dare et deliberare quadringentas libras barchinone vel circa ad opus perfeccionem et solucionem ipsius pretacte crucis ne dicta Conffratria in jam dictis censibus proventibus et juribus atenuatur, volens tamen honorabilis dominus Johannes Company, Rector Cervarie prelectus, quod per dictos confratres qui nunc sunt aut pro tempore fuerint omni die celebret una missa in altari maiori beate Marie prefate ville Cervarie ceteris modo et forma per jamdictum honorabilem Johannem Company ordinanda et capitulanda Et nichilominus quod priores preincerte nostre conffratrie presentes et futuri pro caritate cuiuslibet misse illam celèbrante distribuenda habeant et teneantur mense quolibet ponere et realiter tradere quantitatem predictis missis necessariam pro dicto et quolibet mense illi persone sive personis per dictum honorabilem dominum Johannem Company eligendis et deputandis sub penis apponendis in capitulis pridie fiendis et per procuratores nostros infrascriptos ac nomine nostro et dicte conffratrie firmandis...»

Arx. Municipal, Cervera : Manual del notari Jaume Gualter, any 1435.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

com estoig de la reliquia que amb tanta insistencia demanaven als paers. Amb aquesta variació guanyà segurament l'obra en bellesa, però perdé el caràcter de reliquiari que primitivament se li volía donar[1] (fig. 1).

Algunes altres modificacions s'observen, les quals poden ésser fruit de les diverses restauracions sofertes, i especialment dels tres mesos que passà, en l'any 1615, l'argenter de Cervera Josep Mensa treballant en la creu.

A l'argenter Mensa pot també atribuir-se el canvi d'imatges en els dosserets dels braços, ja que, per llei iconogràfica i per raó de les capitulacions pactades, les imatges de la Verge i de Sant Joàn havíen de figurar als costats de Jesús crucificat, i no en el revers de la creu com ara estàn posades. Les fulles ornamentals que ara apareixen disperses i sense ordre omplint malament els buits del tronc i braços de la creu, degueren estar primitivament d'altra manera repartides, lligades amb les branques retorçades, tal com es veuen en les obres coetanies de l'argenter Llopart.

Per entremig d'aquest fullatge es troba en diversos llocs el punxó dels argenters de Barcelona: +BA RCH

La mateixa restauració de l'any 1615 ens pot donar l'explicació dels poms terminals que destrueixen la bella proporció del conjunt, i, probablement, de les boles que alternen amb les fulles del contorn.

El text del *Llibre de Consells* de la confraría, en el qual es dóna compte de la restauració, donarà clara idea de la importancia de l'obra de l'argenter de Cervera i del gran trasbalç que podía produir en la creu:

> «Sobre si se adobara la Creu de St. Nicolau. — Dijous als 22 de octubre 1615 a hora de vespres congregats y eiustats en lo cor de la present Sglesia los preveres de aquella, fonch proposat per lo venerable mossen Anthoni Joan Pons, Prior, en lo modo seguent : Molts Reverents senyors : la Creu de St. Nicolau, com molts de Vs M s saben y an vist, stá rompuda y molt maltractada y es mengua nostra que los pasats la ajen feta y nosaltres no la sabiam mantenir, avem la amostrada a mossen Joseph Mença, Argenter, per a veure? lo que porie costar, y com sie tant gran pesa y aye tant adobars no se a volgut determinar en dir per quant la adobarie si Vs Ms eren servits que ell la posarie en punt que agradaria a tots y que se acontentarie se li paguas son treball ab molta moderatio y que confiave que no ribarie a trenta sous y aixi si a Vs Ms apara se adobe sis determinen que en tot se siguia son parer.»[2]

---

1. Sembla que vers l'any 1503 fou manat fer un nou reliquiari de Sant Nicolau per mossèn Joàn Roig. Així es desprèn de les *Ordinacions de la festa de Corpus,* perquè des d'aquest any hi figura la següent anotació : «apres vage lo reliquiari de Sant Nicolau, novament fet per mossen Joan Roig». En els *Llibres de Consells* de la confraría no hem pogut trobar rastre de la construcció d'aquest reliquiari, que, per altra part, es deu haver perdut.

2. Arx. de la Com., Cervera : *Llibre de Consells,* dels anys 1610-1645, f. 40.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Els trenta sous del pressupost arribaren fins a 72 lliures, de les quals corresponen, per or i argent afegits, 42 lliures:

«Pagar lo adobar la creu de St. Nicolau. — Disapte als 22 de fabrer 1616, mossen Antoni Joan Miro, prior proposa lo seguent : molt Reverents senyors; les Vs Ms saben com lo any passat se dona a adobar la creu de St. Nicolau a mossen Joseph Mensa, Argenter, y conforme un memorial há donat del gasto entre or y plata de pur cabal puja quoranta dos lliuras, so es, de or vynt y set lliures dotze sous pera dorar, y per plata faltava quatorsa lliures y vuyt sous, y trenta lliures que demana de mans, per que diu ha treballat tres mesos ab ella, Vs Ms determinen lo que apparexen se fasa y lo consel determena que se li pagas fins pus el digue que sobre sa confiansa asagurava tenia bestret lo sòbre dit gasto y ho dexaven en ma dels senyors priors ho tractasen ab sa mercé».[1]

Malgrat les infortunades restauracions, la creu de Sant Nicolau de Cervera constitueix un bell exemplar de l'orfebrería gòtica catalana. En la disposició general ofereix l'aspecte típic de la major partida de les creus processonals del xv.en segle, si bé l'abundosa ornamentació d'imatges i d'*histories* li dóna un caràcter de riquesa inconfundible.

Els pinacles dels braços, cobricelant les imatges de la Verge i de Sant Joàn i dels apòstols Sant Pere i Sant Pau, fan recordar tot seguit la creu dels Sants Màrtirs de Cardona, obrada en 1420 per l'argenter de Barcelona Marc Olzina.[2] La creu de la Confraría de Santa María de Cervera, posada per model a l'argenter Llopart en els pactes de la de Sant Nicolau, devía tenir també aquests dosserets, els quals podríen representar tal vegada l'element característic d'una escola d'orfebres barcelonins. La prova de què els pinacles dels braços s'hagueren de repetir sovint, la trobem en què algunes vegades es veuen reproduïts en creus de pedra, i ja és coneguda la general inclinació dels escultors de les creus dites de terme en copiar en lo possible les obres d'orfebrería. La creu de pedra de Miralcamp (Pla d'Urgell), per exemple, té els dosserets a la meitat dels braços, i per cert, amb prou perill de l'estabilitat, veient-se obligat son autor a reforçarlos amb manifesta merma de la gracia i esveltesa del conjunt.[3]

---

1. Arx. de la Com., Cervera : *Llibre de Consells*, dels anys 1610-1645, f. 45.

2. Els capítols entre els cònsols i prohomens de Cardona i l'argenter de Barcelona Marc Olzina foren firmats el dia 13 de març de l'any 1420. S'acordà que la creu fos de pes de 28 marcs d'argent, cobrant-la l'autor a raó de 9 lliures i 5 sous per marc d'argent al temps d'entregar-la, i que de moment rebría 50 lliures.

V. *Historia de Cardona*, escrita per José Ballaró y Casas y Juan Serra y Vilaró, p. 108. V., també, *Marc Olzinell, argenter de Barcelona*, per J. Serra i Vilaró en la Pàgina Artística de *La Veu de Catalunya*, dia 3 de gener de l'any 1913.

3. Diu l'August Brutails, en les *Notes sobre l'Art Religiós en el Rosselló*, al parlar de la creu de pedra d'Illa : «...Aquesta creu, per la refecció de la qual feu una liberalitat un tal Pere Tarada en 1447, reprodueix els motius de les creus processonals del país, ab llurs ganxos y llurs principals ornaments, tant com és possible reproduir en una pedra molt dura els ornaments d'orfebrería. (Traduc. cat. de J. Massó Torrents, p. 128.)

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Un grup de creus d'argentería, representat per les creus processonals de Mucientes i Osuna (Andalucía), té imatges a mig braç amb dosserets, però repetint-se en les altres imatges del tronc de la creu. Aquesta profusió de dosserets amb pinacles, i l'abundancia d'ornamentació aplicada, dóna a les esmentades creus un aspecte d'enfarfec que els treu la gracia.

Els miracles de Sant Nicolau, tal com apareixen representats en la creu de Cervera, deuen estar calcats d'algún text literari, entre els passatges del qual devíen escollir els confrares els de més relleu o els més populars per a posar-los en les capitulacions fetes amb l'argenter Llopart. No deuría ésser estranya a la inspiració de dites *histories* la *Llegenda Aurea*, la pauta més generalment seguida, en la qual trobem descrits els quatre miracles del revers de la creu.*

---

* En el *Flos Sanctorum* es llegeix el passatge de la neixença de Sant Nicolau, tal com és figurada en la creu de Cervera : «E aquel infant en lo primer dia dementre que l baynnaven tot dret estech en lo baci...» Segueix la redempció de les tres donzelles : «E mort son pare ꝛ sa mare el comensi a pen[sar] en qual manera tant gran abundancia de riqueses no a loor humanal mas a la gloria de Deu com les porie dispensar. On adonchs un home qui ere son vehi assatz noble .iij. filles sues verges per gran freytura que avie les volie a fornicatio liurar e axi que de diffamat guaayn per eles feyt nodris eles ꝛ si mateix. E quan lo sant baro o oy dir la malvadea aorri e una massa dor envolopada en .i. drap en la casa del per una finestra de nuyt amagadament el gita ꝛ amagadament el sen parti. E quan venc lo mati quel seu vehi se leva se troba la massa del or per que el feu a Deu graties e daquela fylla que primerament ere nada el celebra nupties. E apres poc temps sent Nicolau aço meteix feu la qual cosa troban en loar Deu sesfforça perque daqui enant el proposa a vetlar per ço que sabes qui seria aquel qui a la sua freytura avie acorregut. E apres pocs dies sent Nicolau dos tants d or en la sua casa gita, per la qual cosa al son del gitament del or el se desperta ꝛ segui sent Nicolau que fugie, perque li dix: esperat un poc, demostrat a mi, e axi com corrie molt cuytosament el conec que sent Nicolau ere, perque devant el gitat, los peus del volie besar, lo qual a el fugen dix al seu vehi que dementre que el viurie no o digues a negu...» El salvament de la nau posada en fortuna, està així descrit : «Un dia dementre alcuns navegadors peryllaven oran els ploraven dients: O Nicolau, servent de Deu, si veres coses son aqueles que de tu oym dir ara o esprovem nos, e en apres en semblanza del a els apareó un hom dient : veus que io so aci, apellat m avets, per que los comenza a les antenes ꝛ a les altres coses a aiudar ꝛ de mantinent la tempesta cessa». Ve després el miracle de l'infant, qui havía estat ofert al temple; la narració és minuciosa en el Voràgine: «fo un baro noble qui prega sent Nicolau que el pregas nostre seynnor que fyll li donas a el prometen quel fyll a la eglesia del adurie ab un anap d or quey offerrie, per que lo fyll nasc ꝛ entretant venc quel ric hom feu fer l anap ꝛ com a el molt plagues en sos uses l apropria manant altre fer. ꝛ anant per mar a la eglesia de sent Nicolau mana lo pare al fyll que en aquel anap que primerament avie feyt li aportas del aygua mas com lenfant volgues pendre del aygua ab lanap en la mar caec ꝛ de mantinent nol veeren el pare empero el ploran no estec per ço quel ver non complis on vinen al altar de sent Nicolau com oferis lanap altre que avie feyt fer axi com gitat caec de laltar ꝛ com el lo levas de terra ꝛ altra vegada en laltar lo posas altra vegada del altar fo gitat pus luny ꝛ levat de terra altra vegada ꝛ sobre l altar per el posat altra vegada pus luny fo gitat, de la qual cosa tots foren maraveylats molt de tan gran maraveylla que veeren. En apres l enfant sans et sens tot mal soptosament venc ab lanap qui primerament ere feyt en les sues nans portan ꝛ recomta davant tots que can el caec en la mar de mantinent sent Nicolau fo aqui present qui el de tot mal guarda per la qual cosa axi com lo pare perque amdos los anaps a sent Nicolau humilment offerí.» (Ms. 113 de l'Arx. de la C. d'A.; procedent de Ripoll.)

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Però els manuscrits catalan del *Flos Sanctorum* no parlen mai del miracle de la resurrecció dels tres escolans morts i trocejats dins d'una tina, àdhuc essent la representació més característica dintre la historia iconogràfica del sant. En Cahier prova d'explicar aquesta disparitat existent entre els llibres i els retaules, dient que la representació dels tres infants dins la tina no és altra cosa que un desdoblament gràfic d'un altre miracle de Sant Nicolau, la narració del qual es troba sempre en els textos, ço és : la salvació de tres cavallers tancats dins d'una torra, als quals Constantí havía condempnat a mort. Suposa en Cahier que la torra i els tres cavallers devíen representar-se de petites dimensions als peus del sant intercessor, tal com era costum. Aquesta desproporció podía haver estat la causa de la confusió dels tres cavallers de la torra amb els tres infants de la tina, naixent-ne la descripció d'un nou miracle de Sant Nicolau. *

---

* «...Quant au fait en lui même, qu'on ne retrouve pas chez les Grecs si enthousiastes de saint Nicolas, j'y soupçonne une intérpretation du secours prêté par le grand évêque de Myre aux trois officiers condamnés à mort par Constantin. Les captifs sont fréquentment représentés, au moyen âge, dans une petite tour; et pour peu qu'on ait voulu rendre la scène plus visible, la tour aura été coupée par le milieu. Les protégés d'un gran personage étant souvent réduits par l'artiste à de petites proportions pour faire ressortir l'intercesseur, la tour ne sera-t-elle pas devenue un baguet et les clients adultes n'auront-ils pas été changés en pet ts garçons?» *Caracteristiques des Saints dans l'art populaire* (Paris, 1867), p. 354.

Però la resurrecció dels tres infants és precisament el miracle més popular del sant, i per ell és tingut per advocat dels escolans fins avui dia i des de temps antics. *El Sermó de St. Nicolau*, del XIV.en segle, publicat pel Sr. Miret i Sans (*Bulletin Hispanique*, t. XXVIII), ho retreu ben clarament:

«Tres escolans rasusita
que .i. maler dagola
que auia mesos en sal
per son pacat et per son mal
per so los escolans lay fan
segons que uets feit gran.» (57-62)

En canvi, en aquest *Sermó* no es parla del miracle dels tres cavallers de la torra, talment com si fos degut més a influencies populars que no pas a influencies literaries. En un Ms. del segle XIV de la Biblioteca Provincial de Palma de Mallorca hi ha una oració de Sant Nicolau amb referencia als dos miracles:

«Aquels tres escolans
Aquels tres presones
Vos monsenyor de mort a vida els resucitas;
Vos monsenyor de preso les tragues.»

(B. Muntaner, «Historia de la hija del rey de Hungría», en *Revista Balear*, any II (1873), n.º 6. És curiós observar que les edicions incunables de *Flos Sanctorum*, àdhuc callant-se la llegenda dels tres escolans, és la única que apareix representada en els gravats que acompanyen el text.

En un retaule de Sant Nicolau del Museu diocesà de la ciutat de Mallorca (XV.en segle) es troba ben representada la llegenda dels escolans resucitats, i els capitells del claustre de la Seu de Tarragona ens ofereixen també una interessant representació, de la qual, per altra part, en podríem citar nombrosos exemples.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Cerimonial de la creu. — Tan bon punt els confrares de Sant Nicolau tingueren obrada la rica creu processonal s'avivà l'antiga rivalitat amb els confrares de Santa María, com volguessen uns i altres per a llur respectiva creu el lloc més honorífic en les processons i altres festivitats. Acudeixen els primers al Consell de la vila, de 28 de gener de l'any 1438, defensant l'honor de la nova creu de Sant Nicolau, que ells califiquen de «solempna»:

> «E primerament fou proposat en lo dit consell per los honorables mossen Sorolla, prevere, lochtinent de dega, mossen Bernat Cabirol, prevere ab daltres preveres ab ells ensemps dient que com la Confraria de mosenyor sent Nicholau dels preveres de aquesta vila *han feta una solempna creu dargent* la qual ells volen per fer honor a Deu primerament e de la verge Maria e de mossen sent Nicholau e de tots los altres sants de peradis e de la honorable vila que vage a les professons e altres festivitats que la vila face e tenen se per dit que per sguard de la condicio de les gents que son de la conffraria de sant Nicholau que la dita creu vage a les dites professons entre ells dits preveres e confrares de sant Nicholau e que precehesque totes les altres, mas per ço com han santit que per ventura alcunes confraries de la dita vila e signantment la Conffraria de la verge Maria fan algun contrast en açi e per tant que inconvenient ni debat daqui avant no sen pugue seguir son venguts en lo present consell pregant als honorables pahers e consell aci ajustat quells placia voler collocar e graduar la dita creu de la dita confraria lur vage entre ells dits preveres en tal forma e manera que debat ni questio no sen puxe seguir fiant que ells son talls e tan notables persones que hi provehiran en tal manera que debat ni cabuscol daqui avant no sen pora seguir.
>
> Sobre aço lo dit consell volch acorda delibera e ordona que los senyors de pahers ab los honorables advocats de la vila Manuel de Cardona, Ramon Solsona, Luis de Torramorell, Guim Sbert o ab la maior partida dells parlen e pratiquen axi ab los dits preveres com encara ab los capitans de la Conffraria de la verge Maria e si benignament e mittigant los poden concordar de collochar la dita creu de la confraria de sant Nicholau en loch sufficient e bo que ho facen pero que la creu de la confraria de santa Maria vage en tot cas la on ha acostumat anar e precehesque a totes les altres de les conffraries.»*

Aquesta qüestió no degué quedar resolta fàcilment, per tal com veiem que dos anys més tard encara dóna lloc a noves deliberacions del Consell de la vila. Ara són els priors dels monestirs de Predicadors i de Sant Agustí els que promouen altercació:

> «sobre l anar de la professo de la festa de Corpus Xst. que cascuns volen anar darere per la qual raho ells son ffets venir aci los priors dels dits monestirs e han praticat ab ells sils pogueren concordar e per res no poden concordar los ans cascuns tenen llurs oppenions...»

---

* Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Consells*, de 1438, f. 21 v.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Això passava en el Consell de 23 de maig de l'any 1440, i en el mateix Consell retrobem els nostres confrares de Sant Nicolau i de Santa María defensant llurs drets de preeminencia en les solemnitats religioses:

«Item fou proposat en lo dit consell per los dits honorables pahers dient com axi matex esser altercacio entre les ordens de sent Domingo e de sent Ffrancesch de les creus llurs propries ab les creus de la conffraria de madona sta. Maria e de sent Nicholau car los capitans de la conffraria de santa Maria ni de sent Nicholau no permetrien que les creus dels dits monestirs precehissen a les llurs creus per la qual raho ells vuy an commitats a tots e son venguts a aquest apuntament que les creus de les dites ordes vagen al cap de llur cor les reliquies e apres vagen les creus de santa Maria e de sent Nicholau en la manera entre los capitans e la vila concordada, per que u reporten en lo present consell pregant los que vullen saviament acordar car ells ne seguiran ço que per ells sera ordonat e provehit.

Sobre aço lo dit consell volch acorda e ordona que pus los senyors de pahers han concordat les ordens e los capitans de les Conffraries de sancta Maria e de sent Nicholau que vagen segons ells se son concordats e facen la honor que deuen a la dita professo.»[1]

Des de l'any 1441, en les minucioses Ordinacions de la processó del Corpus, es troba indicada l'avinença establerta entre les dues confraríes rivals, amb la següent fórmula «...en apres vagen les creus de les confraries de santa Maria e de Sant Nicolau segons son concorts...»[2]

En totes les festes religioses, a les quals assistía el clero de Cervera corporativament, figurava en lloc principal l'hermosa creu de Sant Nicolau, citant-se en els documents coetanis que fidelment reflexen la pompa de les cerimonies.

El diumenge, dia 5 de maig de l'any 1448, celebraren capítol general en son monestir de Cervera els Frares Menors de l'Ordre de Sant Francesc:

«En lo qual dicmenge fonch feyta per los damunt dits ministre e frares solempne processo la qual parti del orde e monestir dels dits frares menors e monta per lo carrer del portal de sent Xpofol e per la plaça passaren al carrer de Barchinona e entraren en lo monestir e orde de preycadors per la sglesia e apres per la claustra la qual fonch molt be apparellada ensemps

1. Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Consells*, de 1440, f. 53 v.-54.

2. En el *Ceremonial statuit per los honorables pahers de la insigne vila de Ceruera per raho de la festa e professo del Cors de Jhu. Xpt. en l'any M. CCCC. XXVI*, publicat luxosament amb caràcters gòtics per D. Faust de Dalmases (Barcelona, 1906), es llegeix també la fórmula de la concordia estatuïda entre les confraríes de Sant Nicolau i de Santa María. Com hem vist, però, aquesta concordia no tingué lloc fins l'any 1440. Com era possible, doncs, que figurés en un document de l'any 1426? La sinceritat del Sr. Dalmases, amb l'amistat del qual ens hem honrat sempre, ens aclarí el dubte, dient-nos com en la publicació del *Ceremonial* es completà el document de l'any 1426 amb aditaments d'altres documents consemblants, ben posteriors de data, dels quals deuría sortir l'esmentada fórmula de concordia.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ab la sglesia e daqui en fora tiraren vila amont per lo carrer major e giraren per lo carrer de sent Antoni e tornaren per lo dit carrer e en la plaça del blat de la dita vila tot lo honorable clero de la dita vila fonch aqui molt notablement appareilat ab prevere, diacha e sots diacha ab lo reliquier e creu major de sent Nicolau.»[1]

En les cerimonies funeraries que es celebraren a Cervera per la mort del rei Anfós IV, en l'any 1458, foren dictades certes ordinacions perquè la sumptuositat correspongués a la trascendencia del moment.

«Item, fonch portat lo dit moniment de vespre al palau de sent Anthoni hon lo dimats desus dit devien venir e venguent tot lo clero de Cervera honorablement ensemps ab totes les hordes ffaent aquells professo e portant les tres creus pus notables e pus beyles axi com son de senta Maria e de sent Nicolau e del sent Sperit...»

«Primerament lo dit clero e hordens fferen aqui absolta generall ab grans veus plenes e devotes e apres tiraren les tres creus e seguint lo dit clero les dites creus cantant per tot lo cami aquels gloriosos ibnes en aço acostumats ab sos bordons dargent los quals eren quatre molt beyls.»[2]

El dia 30 de maig de 1501 celebren novament els Frares Menors capítol de la seva ordre:

«En lo qual dia fou feta una notable e bella professo per lo dit reverent ministre e frares. La qual professo parti del monastir dels frares Menors de dita vila ordenats e areglats e en degut orde e tira la volta de la casa e sglesia de Sant Anthoni carrer amunt... fins a la plaça del blat e entraren en aquella e alli a la plaça del blat de dita vila tot lo honorable clero de dita vila fou aparellat notablement ço es prevere diacha sots diacha ab lo reliquiari e la creu mayor de sant Nicholau de dita vila e reberen aquells e passa tota la professo de dits frares...»[3]

El gran prestigi que voltava la creu de Sant Nicolau era la causa de sa mateixa ruïna, perquè de per tot era sol·licitada i no es podía celebrar festa d'importancia faltant aquella creu. També als pobles de la rodalía era a vegades demanada, sobretot en els enterraments dels confrares, segons deixa compendre la nota que transcrivim:

«*Sobre que no isque la creu de Sant Nicolau del terme.* — Item fonch determinat que la creu de Sant Nicolau no pugue exir fora lo terme de Cer-

1. Arx. Mun., Cervera : *Llibre Verd del Racional*, f. 1 v.
2. Arx. Mun., Cervera : *Llibre Verd del Racional*, f. 10 v.-11.
3. Arx. Mun., Cervera : *Llibre Verd del Racional*, f. 26. Una altra nota semblant es llegeix en la relació del Capítol que els mateixos Frares Menors celebraren a 28 de gener de 1537 (ibidem, f. 19 v.).

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

vera per cors present ni novena etz. y aquesta ordinació han feta per causa que la demanaren per a les onres de don Joan de Boxados a Savella y no donaren per ella sino dotze sous y rebe algun detriment anant sense caixa y si algun prior contrafara sie privat de misses per vuyt jorns.»[1]

La creu de Sant Nicolau era coneguda amb el nom de *creu major de la confraría*, per a distingir-la de les altres de menor importancia. Els inventaris de la capella de Sant Nicolau de l'esglesia li donen aquest nom.[2]

A partir del començament del XVII.en segle s'inicía la decadencia del prestigi de la creu de Sant Nicolau; els documents en parlen rarament i els cerimonials esdevenen frets, inconscients, i solament es guarden per la força del costum.

Mn. Josep Mensa, prior segón de la confraría en l'any 1655, ens revela d'una manera clara la transformació soferta a l'aportar el Consell dels preveres del dia 5 de juny la següent proposició:

«molt Reverents senyors vist que quant se a de traurer la creu de St. Nicolau ocasions hi ha que no trobam qui la porte y axi fore be que lo darrer admes de Confrare conforme ja altre temps se ere fet la portas y fonch votat per orde y la mayor part determinaren que lo darrer admes de confrare la porti sens donarli nenguna cosa la Comunitat sino un siri de mitga lliura lo

1. Arx. de la Com., Cervera : *Llibre de Consells*, anys 1538-1560, f. 144.

2. Dels anys 1478 i 1479 tenim un inventari de la Capella de Sant Nicolau, que podem copiar mercès a l'amabilitat del Sr. Dalmases.

«Die xxxi decembris anno a nativitate Domini Mcccclxxviii die xxx decembris anno Mcccclxxviiij.

Primo la creu major de la confraria la qual ere dins l armari.

Item en un altre armari petit : primo .ii. calces lo un gran de sent Nicholau l altre de porgatori ab sos stoig, patenes e tovalloles; item mes, dos vestimentes de fustany blanch ab creus vermelles ab tots sos serviments, lo un de sent Nicholau l altre de porgatori; item un misal gran mixte de sent Nicholau e un petit de porgatori; item dos coxins; item un drap de ras lo qual hi dona mossen Berthomeu Pont; item un altre drap de seda ab aguiles lo qual hi dona en Johan Bonet, notari.

Item, sobre l altar dos canalobres de ferre; item, un cobertor de cuyro groch ab una creu en mig; item, tres tovalloles; item un pali negre de seda ab son frontal ab franya verda, vermella e blancha; item un altre pali cenros cotidia.

Item en los calaxos daval l altar son les coses seguents : primo una casula vermella ab les creus grogas, que no es beneyda; item .iª. casula de seda negra cuberta ab son drap ab fresadura d or ab ses dalmatiques del drap mateix; item tres capes de velut negre ab ses freadures d or; item un sach ple d estolles que servexen als confrares; item un pali sotill de fustani pintat ab son frontal; item .iª. tovallola gran ab obradures als caps de seda negra e vermella; item .ii. tovalloles blanques sotills del altar; item .i. troç de tella negra; item .iª. capa de broquat que compraren den Roqueta; item .iª. porpra blancha de stamenya que servex als preveres confrares morts; item .iª. tovallola gran obrada de seda; item .i. frontal sotill; item i tovallola ab creus blancs que servey posar sobre la cara dels preveres morts; item .i. coxi ab cuberta de li; item .ii. canalobres que pengen ab dós tires blanches; item .iª. lantia; item lo bordo de portar la creu; item vna caxeta plena de cartes de la confraria en que son les cartes seguents.»

Arx. del Sr. Dalmases, Cervera, n. 73.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

dia de nostra senyora de Candeles y si donen ventall lo dia de Corpus també se li done y si no n donen tampoch no se lin a de donar».[1]

De les creus d'argent citades en els documents transcrits, unicament ha arribat fins a nosaltres la creu de Sant Nicolau, constituint encara la joia més rica del tresor de l'esglesia de Santa María de Cervera. La creu de la confraría del Sant Esperit fou venuda en 1885 a un argenter de Barcelona;[2] la de la confraría de Santa María ja havía desaparegut abans. Augmenta en certa manera el valor arqueològic de la creu d'en Bernat Llopart el fet de conservar-se'n tan bella seguida de documents que ens han permès historiar-la pas per pas, a risc, però, de caure en l'excessiva minuciositat.

II. — ELS ARGENTERS DE CERVERA[3]

PRIVILEGI DE MARCAR L'ARGENT OBRAT.—Al sisè dels idus d'abril de l'any 1315 està datat un privilegi atorgat pel rei Jaume II concedint als jurats i prohomens de Cervera poder tenir marc o senyal per a marcar i assenyalar les obres d'argent que els argenters de la vila fabriquessin, i això a semblança de la ciutat de Barcelona:

«Noverint universi quod nos Jacobus Dei gratia Rex Aragonum, Valencie, Sardinie et Corsice ac comes Barchinone ad humilem suplicacionem vestrum juratorum ꝛ proborum hominum ville Cervarie asserencium quod in dicta villa sunt argenterii qui morantur et operantur ibidem bene et

1. Arx. de la Comunitat, Cervera : *Llibre de Consells*, anys 1646-1715, f. 69.

2. Arx. Mun., Cervera, *Llibre d'Actes* de l'any 1885, 24 de març i 16 de maig.

3. D. Feliu Duràn i Cañameras havía parlat dels argenters de Cervera en un estudi de conjunt sobre *La Orfebrería Catalana*, publicat en la *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, XXXIII (1915) ps. 79-117 i 249-302 i XXXV (1916) ps. 25-58. Parlant dels argenters de Cervera copía el privilegi de 1315, i atribueix a dits argenters una marca evidentment equivocada : CER/ERN (p. 268), i altra molt dubtosa : CER/ERU (p. 285), impossible de comprovar per haver estat robat el reliquiari del Sant Misteri que la tenía, segons el Sr. Duràn. Nosaltres creiem que ambdúes es poden reduir fàcilment a una sola : CER/VRA, vista també pel mateix autor en el reliquiari de Santa María (p. 289), explicant-se tal vegada aquella confusió per errades d'impremta.

Per al present estudi hem mirat l'Arxiu Municipal, el de la Comunitat de Preveres de l'esglesia de Santa María i els Manuals notarials de l'esglesia de Sant Agustí. Bon nombre dels documents publicats corresponen a l'Arxiu que el nostre amic D. Faust de Dalmases guarda en la seva casa de Cervera i que té sempre obert lliberalment als estudiosos. Sigui'ns permès agrair-li públicament l'haver posat a la nostra disposició els documents del seu ric Arxiu. Igualment ens plau remerciar a l'amic D. F. Gómez i Gabernet, company nostre en l'Arxiu Municipal de Cervera, per l'auxili constant que ens ha prestat en les nostres investigacions.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

legaliter de eorum officio sive ministerio argenterie propterea de fide et legalitate vestra confisi. Cum presenti privilegio volumus et concedimus vobis, dictis juratis et probis hominibus presentibus et qui pro tempore fuerint, quod de cetero inperpetuum possitis habere et tenere in dicta villa mercum sive signum ad marcandum sive consignandum vasa et alia opera argentea que per argentarios dicte ville fient et operabuntur, ibidem de consimili argento quod operatur et quod marcatur in civitate Barchinone. Quodquidem mercum sive signum teneant jurati dicte ville qui pro tempore fuerint seu ille vel illi quibus dicti jurati ipsum mercum sive signum pro marcandis sive consignandis dictis vasis et aliis operibus argenteis duxerint comendandum. Qui teneantur satisdare in posse baiuli nostri Cervarie qui pro tempore fuerit quod bene et legaliter se habeant in marcanda vel consignanda vasa et alia opera argentea supradicta. Et sic mandamus per presens privilegium procuratoribus, vicariis, baiulis ac aliis officiliabus et subditis nostris quatenus predictam concessionem nostram firmam habeant perpetuo et observent et teneri ꝛ observarii faciant ab aliis inviolabiliter et non contraveniant nec alique contravenire permitant aliqua ratione. In cuius rey testimonium presens privilegium nostrum sigillo nostro apendicio jussimus sigillari. Datum Cervarie sexto idus aprilis anno Domini Millessimo Trecentessimo quintodecimo. Exa. D.

Signum ✠ Jacobi Dei gratia Regis Aragonum, Valentie, Sardinie et Corsice ac Comes Barchinone.

Testes sunt : Inffans Alffonsus, Comes Urgellensis et Vicecomes Agerensis. Petrus, Abbas Montis Aragonum. Guillelmus de Angularia. Artaldus de Luna. Guillelmus de Cervaria.

Signum ✠ mei Bernardi Maioris, scriptoris domini Regis predicti qui de mandato eiusdem hoc scribi feci ꝛ clausi cum literis rasis ꝛ emendatii in linea nona ubi dicit imus. Loco die ꝛ anno prefixit.»*

Els primers argenters : *Pere Ballester, Menahem de Querci.* — El document transcrit, sembla suposar l'existencia d'argenters establerts a Cervera amb anterioritat a la data de 1315, puix la reglamentació de l'ofici llur decidí els jurats i prohomens a demanar el privilegi. Però el primer nom d'argenter cerverí no el trobem fins l'any 1346. És el de Pere Ballester, que en dit any

* Arx. Mun., Cervera : pergamí n. 12. Es troba tralladat en el *Llibre dels Privilegis* del mateix arxiu, f. VIII v. : «Com lo senyor rey otorga als prohomens de Cervera que poguessen aver march ꝛ marchar totes obres d argent». Consta també en el r. 211, f. 280 v. de l'Arx. de la C. d'A.

Un privilegi consemblant i redactat amb les mateixes paraules fou atorgat als paers i prohomens de la vila de Tàrrega, datat a Barcelona al primer dels idus d'octubre de 1315. Està contingut en el *Llibre dels Privilegis, Usos y Drets antics*, de l'Arx. Mun. de Tàrrega, f. 5, sota la rúbrica «De marcho sive signo habendo seu signando in villa Tarrega ad argenterii marcandum» i en el r. 212, f. 49, de l'Arx. de la C. d'A. Fins ara, però, no hem pogut trobar rastre documental dels argenters medievals de Tàrrega fora d'aquet privilegi, ni hem vist en obres d'argentería antiga la marca o punxó que poguessin usar.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

apareix en una confessió de deute que en Ramón Balestar, teixidor de Cervera fa al dit argenter per raó de dot promesa.*

De l'any 1375 tenim ja un document ben explícit sobre l'existencia d'argenters a Cervera : es tracta de l'inventari que fa el notari Ramón Rama dels béns que foren de Menahem de Querci, jueu, argenter, habitant en el call d'Agramuntell. Menahem de Querci devía ésser un jueu notable; la seva biblioteca, de la qual l'inventari ens dóna la llista dels llibres, serà aviat objecte d'una publicació especial. Però, a més dels llibres, ens interessa de dit inventari la descripció de l'utillatge d'argentería contingut en una caixa trobada en la caseta on lo dit Menafem obrava:

«...Item .i.ª. caxeta hon ere la fferramenta de argenteria la qual fferramenta es aytal.

Primerament .ix. encluyes de fferre, poches.

Item .iiii. martells miyances.

Item .xii. martells poquets.

Item .iiii. fileres xiches de fferre.

Item .iiiii. tesores de argenter.

Item .iiiii. tenaylles de fferre clavahu menuda

Item .i. compas de fferre.

Item .iiii. moles de fferre.

Item .ii.

Item .ii. trompes. trencades de pocha valor.

Item .iii. bronidos de pedre de pocha valor.

Item .i. dotzena de borills.

Item .ii. compasets, pochs.

Item .ii. tenidors de ferre pochs de ffer segells.

[Item ...] balanzetes poches.

[Item ...] balanzet [...

Item .i. stoig poch de balanzetes.

Item unes manxes de argenter.

Item .i. tornet poch.

Item .iii. cribaneles.

Item unes tenayles.

Item .ii. tacetes poquetes de aram de argenter.

Item .i. ciment poch.

Item en .i. saquet una xiiª de segells de lauto poch mes, que no son cavats.

Item en la dita caxeta havie una pocha de frasques de fferre de pocha valor.

Item .iª. caxeta pocha, altre de tenir hayenes de la dita argenteria endesems ab la altra .demunt dita.

Item .i. obradoret de fust en que en Menafem obrava.

---

* Arx. de Sant Agustí, Cervera : Manual del notari Tomàs d'Agualada.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Item .i. stanyador.

Item .ii. astres de fferro poquets.

E les robes de sus dites foren atrobades en la caseta hon lo dit en Menafem obrava».*

LES OBRES DELS ARGENTERS DE CERVERA EN ELS DOCUMENTS. — Un inventari de l'any 1439 ens descriu tots els béns que posseía en Mateu Novella, botiguer, ciutadà de Barcelona i habitant en la vila de Cervera. Un dels aspectes més interessants d'aquest document és, sens dubte, la relació de les peces d'orfebrería, algunes de les quals porten el punxó de Cervera:

«Item hun pitxell d argent d esmalt ab son cubertor, marcat de *march de Cervera,* lo qual pesat pesa dos marchs e cinch onces e miga de pes de Barchinona.

Item huna copa d argent ab peu, daurada de dins e deffora, marcada ab *march de Cervera*, la qual pesada pesa hun march del dit pes de Barchinona.

Item huna altra copa d argent ffrancesa, daurada de dins, marcada de *march de Cervera*, la qual pesada pesa cinch onces e tres quarts pes de Barchinona.

Item una altra copa d argent ffrancesa daurada, de dins e deffora, marcada ab march de Barchinona, la qual pesada pese sis onces e dos quarts e mig del dit pes de Barchinona.

Item dues scudelles ab orelles e hun grealet, tot d argent blanch, marcat de march de Barchinona, les quals pesats pesen setze onces e hun quart e mig, pes de Barchinona.

Item hun anap d argent tot blanch, marchat de march de Barchinona, lo qual pesa quatre onces menys mig argenç del dit pes de Barchinona.

Item quatre cuylleres d argent les tres marcades no s pot veure de (en blanc) march, les quals pesades pesen dues onces e tres argenços del dit pes de Barchinona.

Item huna cuyllera d argent marchada de march de Perpenya, la qual pesada pese tres quarts e mig del dit pes de Barchinona.

Item hun plat e una scudella de coure daurada...

... Hun menjador de mores d argent sobredaurat, ab lo manech de crestall ab una perla al cap, ab son stoig de cuyro negre pintat. Digeren que ere de micer Anthoni de Vilaplana e que stave penyora per certa quantitat.

Item una cadeneta d argent, obra de Rodes, que sta penyora segons digueren per .xv. sous .vi. diners e ere den Miguel Roqueta, quondam.

Item hun anap d argent antich sobre daurat ab peu brescat, sta penyora, segons digeren.

Item .xv. botons plans d argent antich, digeren que staven penyora.

Item hun stoig de cuyro blanch daurat, fornit de instruments de scatir

* Arx. Mun., Cervera : Manual del notari Ramón Rama, any 1375, f. 37.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

falcons an alcuns manechs d argent e son .viii. peces d argent, que stave penyora.

Item quatre culleretes d argent marchades les dues, la una de march de Barchinona e l altre de *march de Cervera* e les dues restants no son marchades, pesen (en blanc).

Item un menjador de mores ab manech de crestall petit e una cullereta d argent petita que no es marchada e tres lamines o planxes d argent sobre daurades en que ha scrit hebraych, les quals digueren que staven penyora.

Item una almadregueta morescha blava ab sos cordons de cadarç.

Item hun maçapa petit en que ha quatre anells antichs, los dos d aur cascu ab son saffiret e los altres dos d argent sobre daurats cascu ab sa pedra vermella.

Item dues agulles d argent de besalart»...

...Primo dos plats d argent tot blanch pesen, xviii onzes tres quarts e mig, segons dix lo dit Gabriel.

Item hun anap d argent petit e vell, pese cinch onces e miga, segons dix lo dit Gabriel.

Item quatre griales d argent tot blanch, pesen onze onces e miga, segons dix lo dit Gabriel.

Item huyt miges lunes d argent sobre daurades, pesen dues onces e miga, segons dix lo dit Gabriel.»[1]

Alguna feina devíen trobar els argenters de Cervera en el costum d'oferir cada any el Consell de la vila als jugadors de la ballesta premis que generalment consistíen en una copa o altre objecte d'argent; i és de suposar que rebessin l'encàrrec de fabricar els premis, o la joia, com es deia aleshores, els argenters de la vila.[2]

Així mateix, altra ocasió devíen tenir els nostres argenters per a lluir llurs destresa i art quan la vila tenía el compromís de fer un bell present als reis o reines que aturaven a Cervera. En l'any 1533 passà l'emperadriu, esposa de Carles I, i la vila li féu grans cerimonies, especialment a l'oferir-li el present acostumat:

«...primer anaven dos antorxes e apres deu trompetes y los jutglars y un atambor y en apres dos antorxes e apres de aso los vergues ab ses mases altes devant dels dits senyors de pahers, e consequtivament dits senyors

1. Arx. Mun., Cervera : Manual del notari Joàn Valentí, 1439, *Inventari de Mateu Novella*, fs. 22, 23, 33 v.-35 v. i 81.

2. «Ara hoiats que us fan a saber los honorables batlle, pahers e prohomens de la vila de Cervera a tot hom jove que s vulle adelitar ni exercitar en lo jugar de la balesta, vulles sien de la vila dessus dita de Cervera, vulles de qualsevol altra vila, loc o ciutat, que dicmenge primer vinent que comptarem quatre del mes de juny sien en la dita vila hon per los dits honorables pahers e consell de la dita vila hauran feta posar una copa d argent per jugar a la balesta, segons forma de uns capitols, los quals los seran legits, e oltra la dita copa trobaran quels seran fets plaers e honors».

Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Crides*, anys 1441-1446, f. 5.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

de pahers ab una honrada promenia y tras ells dos antorxes e inmediate venie apres de aquells lo honorable en Johan de Vallebrera, sindich ordinari de dita vila, ab son manto ab *una bella basina de argent la qual ere donada a sa Magestat, la qual basina ere de valua de cent ducats de hor, molt riqua e molt ben lavorada e selada* e portave haquella dit sindich de cantell alta y molt vistosa a tot lo mon...»[1]

•

EL RELIQUIARI D'EN MIQUEL JOFRE I LA CUSTODIA D'EN ROMEU DES FEU.— A les primeríes del segle XV.[4] els documents ens parlen de nombroses obres d'argentería religiosa que s'estaven laborant per a les esglesies de Cervera, sobresortint per sa riquesa un reliquiari i una custodia destinats a l'esglesia de Santa María que encara s'estava obrant. Tant el reliquiari com la custodia semblen, a judicar per les paraules dels documents coetanis, obres ben notables. El reliquiari, de més de trenta marcs de pes, devía estar ornat d'esmalts, en un dels quals hi devía haver la imatge de la Verge amb el seu fill al braç, i al peu de la imatge un petit cervo en senyal de la vila. Son autor, l'argenter cerverí Miquel Jofre, devía ésser reputat per un bon artista, quan li era confiada una obra de tanta valua en un temps en què eren encarregades a argenters barcelonins de fama reconeguda les creus de Sant Nicolau i de Santa María de la mateixa esglesia.

De la custodia no n'hem trobat cap descripció, però tenim que els paers la judiquen «fort solempna», i al mateix temps parlen de quantitats crescudes a l'exposar les dificultats del seu pagament. L'autor d'aquesta custodia fou l'argenter barceloní Bartomeu des Feu.

Ja en l'any 1400 es parlava que la vila volía fer un reliquiari, per tal que les reliquies de la sagristía estessin en condret. L'esposa de n' Huc d'Anglesola volía donar un plat d'argent per a l'obra del reliquiari. Amb el mateix objecte el convers Lluís Junyent havía donat una corona d'argent.[2] Aquestes noticies

---

1. «Nota de la entrada y resebiment feu la present vila de Cervera a la cerenissima emperatris reyna y senyora nostra notat per mi Jaume Marçal Giscafre phaer de dita vila lo corrent any de MDxxxiii», en el *Llibre Verd del Racional*, fs. 41-45 v.

Arx. Mun., Cervera.

El mateix *Llibre Verd del Racional* ens parla d'una vaixella d'argent amb el senyal de Cervera, que s'havía d'obrar en l'any 1456 i que és probable fos obra d'argenters cerverins : «Encara mes acordaren, volgueren e deliberaren que al dit honorable micer Pere Boquet en remuneracio de les despeses que ha fetes trebalant en la ciutat de Napols per aver e hobtenir los dits privilegis e provesions molt honrosos, hutils e profitosos a la dita villa, singulars e cosa publicha de aquella sien donats en remuneracio e satisfaccio de les dites despeses e trebayls quinze marchs d argent obrat e marcat, ço es en vexella ab lo senyal de Cervera, la qual vexella li sia donada encontinent que sie vengut, e la qual vexella sie tal com los honorables paes e promens desus dits conexeran e deliberaran esser hobrat ho la major partida d aquells» (f. 13). V. també *Llibre de Consells*, 1456, f. 87 v.

2. «Encara fo proposat en conseyll que per madona de mossen n Uch d Anglesola es stat dit que ella volie dar un plat d argent del qual se fes un reliquiari, mes si la vila volie fer lo dit reliquiari la dita madona de mossen n Uch farie dues canadelles dargent que servesquen tots dies

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ens ensenyen el camí per on hem perdut moltes obres d'orfebrería que han estat foses per a crear obres més modernes. Ajuntem-hi el valor intrínsec dels materials aptes a tota hora per a convertir-se en moneda corrent, i tindrem explicada l'escassedat de les obres d'orfebrería antiga que han arribat fins a nosaltres. En canvi, les cites i documents són per tot arreu copioses, especialment durant els segles XIV.^{a}, XV.^{a} i XVI.^{a}, ço que prova el gust i l'amor d'aquells temps envers les obres on la riquesa i l'art fessin estreta al·liança.*

El reliquiari de l'esglesia de Santa María havía d'estar acabat per a la festa del Corpus de l'any 1422, segons els pactes fets amb l'argenter.* El nom i les condicions del contracte ens els revela l'àpoca que a 3 de setembre de 1422 va firmar en Miquel Jofre del preu convingut, que a raó de 9 lliures per marc d'argent són 277 lliures, 18 sous i 10 diners, moneda barcelonesa de tern:

«Sit omnibus notum quod ego Michael Joffre, argenterius ville Cervarie, grate et ex certa scientia confiteor et in veritate recognosco vobis venerabilibus Jacobo de Muntbrio et Petro Palau, mercatoribus, operariis ecclessie beate Marie dicte ville Cervarie, quod solvistis mihi inter diversis soluciones ducentas septuaginta septem libras decem octo solidos et decem denarios barchinonenses de terno pro quibus seu quare pretio ego feci seu fabricavi unum reliquiarium argenteum ad opus dicte ecclesie beate Marie ville jamdicte, ad forum seu rationem novem librarum barchinonensium pro qualibet marcho d argent daurat, quod reliquiarium fuit et est pensi trigintarum marchs, septem unciarum et unius argenç que ad dictum forum sumam capiunt dictarum ducentarum septuaginta septem librarum, decem octo solidorum et decem denariorum. Item ex alia parte solvistis michi quatuor decim solidos eiusdem qui mihi erant solvendi per dictos operarios et quas ducentas septuaginta septem libras decem et octo solidos et decem denarios barchinonenses et dictos quatuor decim eiusdem monete solvistis mihi hoc modo: scilicet per manus venerabilium Guillelmi Asbert, draperii, et

---

al altar mayor de la sglesia mayor de la vila. E axi com se digue que un convers a qui deyen Luis Junyent dona una corona d argent la qual pese (en blanc) marchs d argent lo qual es stat assignat a fer una custodia e puys es stat dit que sen fes un reliquiari e aço per tant com les reliquies que en la sacristie ne stiguen axi honradament com merexen per ço pregaren al conseyll que acort que faran sobre lo dit fet.

Sobre aço lo conseyll volch e acorda que los pahers ensemps ab los honrats en Bn. de Vilagrassa, Ramon Guilabert e Berthomeu de Morreya fazen del dit fet ço que a ells sia semblant que fer se n deye e mayor honor sia de la vila e que donen recapte que les reliquies stiguen en la manera e forma que star deuen».

Arx. Mun., Cervera: *Llibre de Consells*, any 1400, f. 65 v.-66. Consell de 29 de juliol.

* «Item mes [hi fonch proposat] per ells mateix que lo reliquiari de nostra dona Sta. Maria se ha acabar d aci a la festa de Corpus Xpt. en lo qual se han a ffer certs smalts ab alguns senyals, per que preguen lo consell que acorde quins senyals hi faran.

Sobre aço acorda lo consell que en quiscuna smalt sie feyta la ymage de la verge Maria ab son fill en lo braç e al peu de la ymage de la Verge Maria hun petit cervo en senyal de la vila.»

Arx. Mun., Cervera: *Llibre de Consells*, any 1422, f. 57.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Monserrati de Cornellana, baxiatoris dicte ville, olim operariorum dicti operis, sexaginta duas libras, quinque solidos et septem denarios barchino nenses, et per manus vestri dicti Jacobi de Muntbrio, nunc operarii cum dicto Petro Palau, ducentas sexdecim libras, septem solidos et quinque denarios eiusdem monete que summam capiunt dictarum ducentaram septuaginta septem librarum, decem octo solidorum et decem denariorum. Et ex alia parte quatuordecim solidos per manus vestras dicti venerabilis Jacobi de Muntbrio. Et ideo renunciando exceptioni non numerate et non solute peccunie in modum predictum et doli mali facio vobis et dicto operi de predictis ducentis septuaginta septem libris decem octo solidis et decem denarii racione reliquiarii supradicti et dictis quatuordecim solidis nichi debitis per vos dictos operarios petistis presens apoche instrumentum volens quod omnes apoche et alberana per me vobis seu dictis Monserrato de Cornellana et Guillelmo Asbert, olim operaris, facta sint comprehensa in presenti apocha. Actum est hoc Cervarie tercia die mensis septembris anno a nativitate Domini Millessimo Quadringentessimo vicesimo secundo Sig ✠ num Michaelis Joffre predicti qui hoc concedo et firmo.

Testes huius rei sunt Arnaldus Castello, manyanus et Petrus Daltur, baxiator Cervarie.

Sig ✠ num mei Mathei de Cornellana ville Cervarie Regis auctoritate notari publici per totam terram et dominacionem Illustrissimi domini Regis Aragonum. Qui premissis interfui hecque scribi feci et clausi.»[1]

El pagament del reliquiari d'en Miquel Jofre fou cosa difícil. Ens en parlen els llibres del Consell diverses vegades durant l'any 1422.[2] Aquest reliquiari anà a parar amb el temps a mans laiques, ço que promogué una curiosa suplicació presentada als paers de la vila vers l'any 1445, alegant-se que «hu dels grans pecats que suburbe lo mon el met en destrucció si es com les universitats

1. Arx. del Sr. Dalmases, Cervera : n. 68.

2. «Sobre la proposició feta per l argenter que ha feyt e obrat lo reliquiari e de la paga de son salari o preu de la dita obra acorda lo consell que li sie pagada la obra a raho de nou lliures per march segons fonch feyt lo primer pacte de aytant argent com pesa lo dit reliquiari al dit for de les dites nou lliures per march.»

Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Consells*, any 1422, f. 67 v.

«Al qual consell (de 22 de juny) fonch proposat per los pahers que ja saben com lo argenter qui ha feyt lo reliquiari al qual son deguts be .cc. florins dels quals vol esser pagat per que han tractat que alguns singulars de la vila ensemps ab los obrers venen censal per preu de .c. lliures, al qual censal sien obligats los bens de la obra, per que preguen lo consell que don poder als obrers que ells ensemps ab los singulars puxen venre lo dit censal tro en docents florins de proprietat e obligar los bens de la obra als compradors del dit censal, per quels ho proposen pregant hi vullen saviament acordar.

Sobre aço acorda lo consell que sie donat plen poder als dits obrers de venre lo dit censal sobre los bens de la dita obra o de feyt lols dona, e que hagen poder de fer indemnitat sobre los bens de la obra a aquells qui seran venedors del dit censal ab ells ensemps. Presentibus Johannes Quintana, Petrus Borrada, Simon Ferrer et Monserratus Torres sotscriptors.»

Arx. Mun., Cervera : *Libre de Consells*, any 1422, f. 68 v. - 69.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

e regidors de aquelles son nichligens e morosos en lexar avoridament manegar les coses sagrades per persones layques»; i com sigui que tots els mals que esdeveníen eren atribuïts pels suplicants al fet d'estar el reliquiari lluny de l'esglesia, creien que era «mester per placar la hira de Deu, aquel fer redoyr e tornar al santuari perque es edificat e de on es».*

Aquest reliquiari deu ésser el que figura constantment en les processons i altres cerimonies anotades en el *Llibre Verd del Racional* de l'Arxiu Municipal de Cervera, fins que des de l'any 1540 obtingué la supremacía de les reliquies de Cervera la del Sant Misteri.

En l'esglesia de Santa María es conserva encara un bell reliquiari d'argent daurat, amb el punxó dels argenters de Cervera (fig. 7). El peu és aplanat amb escotadures, arrencant-ne una espiga sisavada amb un pom esfèric gallonat que sosté el cos del reliquiari. Aquest és de formes arquitecturals, amb els angles guarnits de parells de columnes llises amb anelles a mig fust i gàrgoles i pinacles al cim : una seguida d'arquacions ogivals uneix les columnes i aguanta la capçalera piramidal, primorosament trepada, que remata una creu reliquiari. Porta el peu la marca i la capçalera la marca acusant tot ell

* «Jhs. A la gran saviesa de vosaltres honorables senyors de pahers e consell de la vila de Cervera homilment propose en (en blanc) dient com no ignoren les savieses de vosaltres los grans trebals e insults que la gent dels poblats en aquesta tera soporten per causa de la guera e encara molt malts se esperen si la divinal providencia no ns socore, e pot hom creure que aquests malts nos venen per nostres pecats, dels quals, per la pocha obediencia que les gens an en lo servey divinal e molt menys en lo temor temporal, a hom a creure que molt pijor nos spere, de que sie plasent al nostre mestre e redentor Jhs. nos vulle preservar. E jatsesia los pecats de les gens sien molts e de molta malicia abundans, encara avem a creure que hu dels grans pecats que suburbe lo mon el met en destruccio si es com les universitats e regidors de aquelles son nichligens e moroses en lexar avoridament manegar les coses sagrades per persones layques e en coses illicites. E com vostres reverencies sapien que lo reliquiari de la sglesia major de aquesta vila sie en mans layques e per causa no deguda ne licita, es menester per placar la hira de Deu, aquel redoyr e tornar al santuari per que es edificat e de on es. Car no es dubte per semblants coses legirse en la santa scriptura que molts reys, terres, ciutats e viles son stades destruydes per metre les mans en coses sagrades. E per tant que pus prestament en aço se puxe provehir e imposibilitat nos puxe allegar diu que vosaltres e lo present consell aveu manera molt prompte de poder donar forma e manera molt convinent al que los que tenen lo dit reliquiari se poran tenir e per contens e aquell torn a la sglesia axi com deu fer; he es aquest lo remey, que vosaltres sabeu com los plants de Magdalena stan en mans que los fruyts de aquell no fan la servitut ne fruyt que fer deuen, e per ço se deu proveir que los fruyts dels dos splets pasats servesquen a pagar lo que es degut als qui tenen lo dit reliquiari e d aci avant les dites planes sien meses en mans de aquels per que aquels tenguen aquells e los fruyts de aquelles, fins que entregament sien pagats, e axi sera feta en la major part justicia, que sera tornar lo fruyt del sagrat en utill de la cosa sagrada e de aço los procurados e aministrados de Magdalena seran contens sense paciencia e jatsesia les dites coses sien justes e degudes de fer axi en sguart [de] Deu com en sguart del mon encare lo dit soplicant o aura a gracia e merce, etc... Altissimus etc...»

Arxiu del Sr. Dalmases, Cervera : n. 70.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

l'art del xv.ên segle. Conté reliquies de Santa Magdalena, Santa Caterina, Santa Bibiana, Sant Llorenç, i terra del forat de la creu.

No és possible identificar amb certesa aquest reliquiari aamb l'obra d'en Miquel Jofre, essent el reliquiari conservat molt més reduït de dimensions que l'obra que trobem descrita en els documents, i a més manquen al reliquiari de Santa María els esmalts del peu, segons la relació que hem vist més amunt.

En 1889 fou venut per 10.500 pessetes a un antiquari de Barcelona el peu d'una custodia o reliquiari del qual no ens en queda cap descripció.[1] El preu ens deixa suposar la importancia de l'obra; i el fet d'ésser generalment tingut per peu de custodia i no de reliquiari, ens fa creure que es pugui tractar de la custodia «fort solempna», feta en 1402 per l'argenter barceloní Bartomeu des Feu. Aquesta custodia havía estat manada construir pels paers de la vila, que després no trobaven manera de satisfer el preu convingut, fins que el temor de què l'argenter vengués la seva obra els decidí a cercar mitjans extraordinaris.[2]

La dificultat del pagament de les obres encarregades sembla ésser cosa freqüent i acostumada tractant-se de joies d'orfebrería, però l'ofici d'argenter de Cervera no solament tenía aquests contratemps, sinó que a més passava anyades de molta penuria, tenint de manllevar diners al Consell de la vila, i veient-se després forçats a demanar allargaments del deute.[3]

---

1. J. Franquesa : *Anales de Cervera*, Barcelona, 1891, I, 18.

2. «Axi mateix fou proposat en lo dit conseyll per los honrats pahers dessus dits com los honrats pahers precessors llurs per ordinacio del honrat conseyll havien feta fer una custodia fort sollempna e per los impotrables carrechs de la universitat no s ere poguda pagar. E alcuns dies ha passats, fonc dit als pahers que en Romeu dez Feu, argenter, havie venuda la dita costodia e sobre aço los honrats absens (?) prohomens han venuts .ccl. ssous censals als pubills den Muntbella per pagar la dita costodia e ultra aço en P. Rull hi ha prestades .xlvii.llrs. e mes qui falien a compliment de paga de la dita costodia. Per que los honrats pahers pregaren lo dit conseyll quels donas manera de que la dita quantitat se pagarie.

Sobre aço lo conseyll acorda que dema que sera digmenge los honrats pahers ab los prohomens que ls sera veyares aempresen los singulars de la vila que donen a la dita custodia, e aço fet, e sabut que hi hauran donat o per sert, los dits pahers o tornen en conseyll e lladonchs provehir hi ha en la millor manera que li sera vist.»

Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Consells*, 1402, f. 50.

«Encara fo proposat en conseyll que alcuns prohomens de la vila han feta dita plana de .clviii. llrs. per raho de la custodia les quals son pagadores per tot aquest mes present E com no sie cosa justa que los dits prohomens qui per honor de la universitat han feta la damunt dita per ço pregaren al conseyll que acort que faran sobre lo dit feyt.

Sobre aço lo conseyll volch e acorda que per tant com al present no es temps de obrar en les obres dels murs e aço per la caristia de les gens que tot ço que es stat manlevat e venut e aço que es degut per la costodia sie pres e manlevat dels diners de les obres pies E puys que com sie temps de obrar que la dita quantitat sie tornada e mesa en les dites obres.»

Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Consells*, 1402, f. 52.

3. «Item fon proposat per l'argenter de aquesta vila (Miguel Jofre?) que com ell vench aci la vila li presta a tres anys .xx. lls. los quals tres anys passen dins breu tempse com a present ell no

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

De l'argenter Miquel Jofre se'n troben altres referencies dins els *Llibres de Consells* de l'Arxiu Municipal. En 1425 presenta dit Jofre una suplicació contra el Racional per haver dit que li havíen estat pagades 40 lliures més de ço que li era degut per raó del reliquiari que havía fet per a l'esglesia parroquial.[1] En 1426 demana al Consell li sigui mantinguda la franquesa de la imposició de l'argent tal com li havía estat promès.[2] En 1427 demana allargament d'un préstec de 20 lliures que havía fet a la vila, o sinó «concedirli transportar son domicili en altra vila, hon li faran tal avantatge ho millor.»[3]

Un sol document hem trobat amb el nom de Pere Jofre (potser un fill de Miquel Jofre). És una suplicació al Consell de 1.r de març de 1428:

«Molt honorables senyors; a la vostra saviesa e a vostre honorable consell de la sexantena humilment expose en Pere Joffre, argenter, com ell affectant e cobegant de abitar e poblar en questa vila de Cervera en la qual s es conlocat de matrimoni, sots ferença que hagues del dit honorable consell alcun ... e ajuda per que haje raho de continuar sa habitacio e haver principi de anantar en son art de argenteria, considerant encara que lo dit honorable consell acostumat de ffer alcuna gracia als homens en special als menestrals que deuen poblar en la dita vila, sobre tots argenters, de qui s troben fort

---

aga massa be aparellat de pagar per les males anyades passades per ço prega lo dit consell que les dites .xx. lls. li volen lexar a hun temps majorment com sie prest asegurar ho be a la vila en altra manera haurie a lexar la dita vila e cerquar treball en altra part.

Sobre aço lo consell volch e acorda que si lo dit argenter done bones fermances per manera que les dites .xx. lls. romanguen segures a la vila que aquelles li sien lexades a tres anys.»

Arx. Mun., Cervera : *Libre de Consells*, 1423, f. 82.

1. Consell de 29 d'agost, f. 104 v.

2. «Item fonch presentada en lo dit conseyll per en Miquel Joffre argenter de la dita vila una suplica del tenor seguent:

A la reverencia he honor de vosaltres, molt honorables senyors de pahers e conseyll de la vila de Cervera, humilment expon en Miquel Joffre, argenter, dient que jatsie vostres predecessors ab gran conseyll e deliberat anfranquen he hagen anfranquit lo dit Miquel de la imposicio del argent que no munta tots anys mes d un flori e aço sia notori en la dita vila Empero per inadvertencia del notari passat no s troba sino aytant com se mostre per albarans fets al dit argenter per ço lo dit Miquel Joffre humilment suplique la reverencia de vosaltres vos placia provehir en les dites coses en manera que per la dita inadvertencia del dit notari la dita franquesa de imposicio no li sia impedida ne perturbada; en aço farets justicia la qual vos tindra a singular gracia. Altissimus etc.

Sobre aço lo dit consell volch e acorda que si lo dit Miquel mostre la franquesa ni li es estada promesa que li sie servada a ell e als altres.» (f. 26.)

3. «Item fonch proposat en lo present consell per en Miquel Joffre argenter de la dita dient que aquesta universitat en lo temps que ell vench habitar en la dita vila li presta .xx. lliures barchinoneses a cert temps lo qual passat a ell ha convengut restituir aquelles e com per alcuns inconvenients no necessaris explicar haie diminuit molt d aço del seu supplica al present consell que li placie voler prestar dites .xx. lliures a un temps covinent ab bona seguretat sino concedirli transportar son domicili en altra vila hon li faran tal avantatge ho millor.

Sobre aço lo present consell no fonch d acort.» (f. 16.)

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

pochs en la vila, lo qual offici es molt profitos e honoros a la dita [vila] e als altres lochs ... per tant lo dit Pere suplique als honorables senyors de pahers e al honorable consell que ls placie de prestar alcuna cantitat condecent axi com ja s en ha prestat d altres vegades d altres argenters que no heren vehins n es feren vehins de la dita vila. E com lo dit Pere se offer de asegurar ... la dita quantitat e ffer se vehi de la vila al temps custumat E aquestes coses vos reputara a gracia e merce conservat altissimus etc.

Sobre aço lo dit consell volch e acorda que aço sie mes als honorables pahers e al consell ordinari si la vila ha diners sobrers que l subvinguen de alcuna cosa per via de prestech, pero que ls asegur be a aquell temps que ben vist los sera». (f. 28.)

L'argenter Miquel Jofre tenía un esclau, el quàl hagué de remetre al Consell de la vila de 25 de febrer de 1439, com a delat del furt d'unes joies:

«En lo qual consell fou proposat per mossen Guillem de Paguera, caballer, veguer e batlle de la dita vila de Cervera, dient com ell te pres un sclau d en Miquel Joffre, argenter, lo qual es delat que ha furtats anells de bruffol e lo qual sclau son senyor ha remes al Consell de la dita vila per ço que aquell judiquen segons forma pels privilegis de la dita vila, e aximateix ell que n es stat request per la vila e per lo dit Miquel Joffre que l remetes al dit consell per ço que per aquell sie jutgat segons forma del privilegis de la dita vila e segons forma de la enquesta del dit esclau, la qual enquesta fou lesta en lo dit consell e lesta aquella los dits honorables pahers, consellers e prohomens judicaren lo dit sclau segons forma dels privilegis en la forma en lo proces o enquesta scrita e contenguda.»*

En l'any 1446 encara trobem l'argenter Miquel Jofre a propòsit del procés d'un falsador de moneda, com veurem més avant.

CONTRACTACIÓ D'OBRES. — En l'any 1505 els peraires i teixidors de Santa Coloma de Queralt contracten la fabricació d'una creu amb l'argenter de Cervera Gabriel Bonet, posant-li per model la creu que teníen els Frares Menors de Cervera:

«Lo nom de nostre senyor Deu humylment invocat.

Capitolls juhits, fets e concordats entre los honorables en Miquel Menoller, perayre, e Johan Fonoll, texidor, administrados de la confraria dels officis de perayres e texidos de la vila de senta Coloma de Queralt sots invocacio de sant Ana de la part una e lo honorable en Gabriell Bonet, argenter de la vila de Cervera, de la part altra, sobre la creu per ell fahedora sots los capitolls sigents.

E primerament es stat concordat entre les dites parts que lo dit Gabriell Bonet hage e sie tengut per a fabricar una creu de argent tota daurada de la

* Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Consells*, 1439.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

granaria e creu de argent que tenen los frares menos de la present vila de Cervera ... de pes de quatre marchs e mig de argent fins en cinch marchs poch mes o menys de argent marcat. En la qual creu hage a ffer les obres sigents: ço es, lo cano e pom a conexensa dels honorables mossen Pere Castellar e Gili Berdero ab un crucifix de argent condesemble del de la dita creu de sant Ffrancesch e en les spalles cinch seyals com los de la dita creu, exeptat que en lo de mig hi sie la ymage de senta Anna com alli es de sent Ffrancesch, e mes que dita creu sie picada per lo mig e costats be e degudament, segons creu deu star e hage a esser tota daurada axi davant detras e los costats sino lo crucifigx segons se mereix star e bax los senyals o scudets smaltats los senyals de perayres e texidos, e coloma per Senta Coloma e leo per Queralt...»[1]

Aquest document està datat per una nota que diu que els capítols foren firmats el dia 12 d'agost de 1505 i cancellats en 12 d'abril de 1514. Altres capítols consemblants havíen estat fets en 11 d'agost de 1501 entre la mateixa confraría de Santa Coloma de Queralt i l'argenter de Cervera Francesc Pinyes. Sembla que per no haver complert l'encàrrec el dit Pinyes, fou encomanada l'obra a l'argenter Gabriel Bonet.

En 22 d'octubre de 1493 en Gabriel Bonet, «argenter de Cervera», obté un guiatge per quinze dies de don Lluís de Requesens, portant veus de governador general de Catalunya, però abans que el guiatge arribés a Cervera, l'argenter Bonet ja era pres en la presó comuna.[2]

Uns altres capítols tenim de l'any 1573, entre el síndic de la vila de Prats del Rei i l'argenter cerverí Jaume Mensa, sobre la fabricació d'uns bordons d'argent. És interessant aquest contracte per fer constar que a l'argenter se li pagarà solament el treball a 36 sous per marc obrat, puix l'argent li fou donat pel síndic de Prats del Rei; deixant entreveure que aquests deu marcs d'argent que el síndic entregava podíen molt ben ésser un objecte antic d'argentería que hagués caigut en desús, s'hagués malmès, o bé fos solament passat de moda:

«Die veneris xvii mensis octobris anno a nat. dni. M. d. lxxviij.

En nom de Deu sie, amen.

Per raho y ocasio de les coses desuscrites per y entre los honorables mº Jaume Sbert, not. de la vila de dels Prats del Rey, com a sindich de la vniuersitat y singulars persones de dita vila de vna part e lo honorable mossen Jaume Mensa argenter de la vila de Cervera de la part altra son stats fets los pactes y los capitols seguents.

E primerament lo dit mº Jaume Sbert en dit nom done a fer al dit mº Mensa dos bordons d argent de nou fins en deu marchs de argent poch mes o mancho ab les carxoffes a la usança si casi conforme a vna trassa per dit mº Sbert a dit mº Mensa donada ab los canons xaipats de alsaria de deu

1. Arxiu del Sr. Dalmases, Cervera.
2. Arx. Mun., Cervera : *Gremis i Confraries*, Varia.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

pams poch mes o mancho ab les carxofes ab la perfesio que conue a tot util y profit de dita uniuersitat per les mans dels quals dos bordons dit mº Sbert en lo dit nom promet de dar y pagar al dit mossen Mensa trentasis sous de mans per quiscun march e ara de present per la fabrica de dits bordons li done deu marcs de argent. Item lo dit mº Mensa done y en bona fe promet de donar los dits bordons bons y acabats ab tota perfesio com se pertany de aci al dia de Nadal primer vinent y retire dit mº Mensa altre tant pes d argent com li es lliurat per dit mº Sbert y aço promet la vna part al altra y en dit temps attendre y cumplir sens dilacio alguna ab salari de procurador dins la vila de Ceruera de ... y fora den ... restitucio de missions y despeses e per ço ne obligue la vna part e laltra los bens de la dita vniuersitat y los bens seus propis mobles e inmobles haguts y per hauer ab totes renunciacions degudes y pertanyents axi de ... com altres degudes y pertanyents y ab jurament, relligaments y...

Et ideo dictes partes laudantes, etc.

Fuit ... de Michels. Sombrererius et Ludouicus Rossell causidicus ville Ceruarie.

Item ab altre capitol lo dit mº Mensa otorgue a fer auer rebut del dit mº Sbert los dits deu marchs de argent per la dita fabrica. Et ideo ut supra».[1]

Un altre argenter del s. XVI.è, constructor de creus, és en Llorenç Domenech.[2] Els documents ens parlen de quatre creus processonals obrades per dit argenter: la de la confraría de Sant Joàn, la de Sant Antoni i la de la confraría de Santa Agna, de Cervera, i la de l'esglesia parroquial de Freixanet:

«Capitulacio feta per y entre los honor. en Jaume Graells y Vicens Molins, capitans y promens de la confraria de la gloriosa sancta Anna de la vila de Cervera de una part y mestre Lorenç Domenech, argenter de la metexa vila de la part altra, sobre la creu fahedora per a la dita confraria per lo dit mestre Domenech sots la forma seguent.

E primerament lo dit mestre Lorens Domenech promet als dits capitans de la dita confraria de sancta Anna que ls fara una creu de la manera y hetxura que está la creu per ell feta per la confraria de Sant Johan de la dita vila ab una part del creuer lo cristo y a l altra part del creuer Sancta Anna y a la lanterna sis apostols, ço es los qui dits capitans volran y als caps de la creu a la una part los quatre evangelistes y a la altre part Maria, S. Johan y Latser y lo pellicano, y a de esser de pes de nou marchs poch mes o mancho y dita creu a de donar acabada de aci al dia de sancta Anna primer vinent.

---

1. Segons una copia feta pel Sr. Dalmases del document original que havía vist a l'arxiu de l'esglesia de Sant Agustí. No ens ha estat possible trobar novament el document autèntic.

2. En 30 de gener de 1562 s'havía passat mestre argenter a Barcelona un Llorenç Domenech, probablement el mateix que després trobem a Cervera. (V. *Llibre de Passanties del gremi d'argenters de Barcelona*, II, 141. Biblioteca del Museu de Barcelona.)

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

E los dits capitans prometen al dit mestre Domenech per les mans de fer dita creu quoranta sous per march conforme esta en la capitulació de la dita creu de Sant Johan. E mes li donaran per lo argent a raho de set liures per march conforme han pagat los de Sant Johan. E aço prometen pagar ço es ara de present devuyt liures de contants e vint liures sobre na Maioreta per lo ligat que son marit Jaume Maioret quondam a fet per obs de dita creu. E lo mes avant fins a sexanta liures per al dia de santa Anna acabada que sie la creu e lo restant a Nadal primer vinent. E aço sens dilacio alguna, obligantne la una part e la altra ço es dits capitans los bens de la dita confraria e lo dit mestre Domenech tots sos bens ab totes les clausules debitories y salaris y remuneracions y obligacions y jurament.

E madona Johana Maioreta consigne y fa loch y cessio al dit mestre Domenech de les dites devuyt liures les quals li deu en Ant° Bergues prometent li fer haver y tenir dit deute. E mes li promet pagar los quoranta sous de aci a sent Anna. E per ço ne obligue tots sos bens y del dit son marit, dient y ... al dit Bergués que de les dites XVIII ll. ne respongue el dit mestre Domenech com ne hauie de respondre a ella fent y consentint procuradors seus els dits capitans per a intimar al dit Bergués la dita cessio promet...»

«Die xxv mensis novembris Mdlxxv la present capitulacio fonch cancellada per dits mestre Domenech y ferme apocha de tot lo preu de aquella que es tot entre argent y mans lxxxxvi lliures xiiii sous ...»*

Aquest document ens revela, doncs, l'argenter Domenech com autòr de les creus de la confraría de Santa Agna i de la confraría de Sant Joàn. Uns altres capítols (sense data) que ens són conservats, els de la creu de Freixanet, ens parlen també d'aquest argenter com autor d'una altra creu de Cervera, la de Sant Antoni:

«Capitulacio feta per y entre lo molt reverent senyor don Francesch de Merles, rector de la parroquial sglesia del lloc de Freixanet e los honorables en Pau Benet Sarro y Andreu Ninot, jurats del dit lloch, Pere Brufau, Jaume Andreu Piquer, Johan Giner, Jaume Brufau, Bortomeu Bergada, Magí Soler Vidal, e altres habitans y singulars del dit lloch de Freixenet de una part e mestre Llorens Domenech, argenter de la vila de Cervera, de la part altra, sobre la creu fahedora per la dita parrochial sglesia de Frexanet y lo dit mestre Domenech en la forma seguent.

E primerament lo dit mestre Llorens Domenech promet als dits reverent senyor rector, jurats y singulars del dit lloch de Freixenet que ls fara una creu de argent y la llanterna a de esser de la mateixa manera y hetxura que es la de la creu de Sant Anthoni de la present vila feta per dit mestre Domenech y lo cruser conforme al de la creu que dit mestre Domenech a fet a la confraria de sant Johan de la vila de Cervera la qual creu a de esser de pes de tretze marchs poch mes o mancho, en tal manera que entre argent y mans

* Arx. del Sr. Dalmases, Cervera.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

sia de cost y valua de cent lliures fins a cent ducats la qual creu hage de donar feta y acabada de aci per tot lo mes de maig primer vinent.

E los dits reverent senyor rector, jurats y singulars prometten donar al dit mestre Llorens Domenech quaranta dos sous per march de argent per les mans de fer y obrar dita creu e mes li donaran per lo argent a raho de set lliures per march, e aço prometen pagar ara de present setanta lliures y quatorse lliures quant lo dit senyor rector volrra e lo mes avant a compliment del que valrra, axi per mans com per argent de aci a santa Maria d agost primer vinent. E aço sens dilacio y excepcio alguna obligantne la una part e la altra, ço es dits reuerent senyor rector, jurats y singulars los bens seus propris y de la universitat y de quiscu d ells in solidum : e lo dit mestre Llorens Domenech ne obligue tots sos bens aixi mobles com inmobles haguts y per aver hont se vulle que sien ab totes les claus[ul]es debittories, salaris, obligacions remerciacions, jurament etc. E per magor seguretat de les dites coses lo dit Llorens Domenech ne done per fermances a Rafel Sotalell, sastre y a Marti Cornalls, ballaster, habitants de la present vila los quals accepten lo carrech de dita fermança renunciant a la lley dant que primer sie convengut lo principal que la fermança y a totes les clausules susdites obligant los bens y de quiscu de ells insolidum jurare (?) etc.

Testes sunt johannes Robio, basterius et Franciscus Torrents, scriptor Cervarie habitantes.

Item ab altra carta lo dit mestre Llorens Domenech ferma apocha als susdits senyor rector, jurat y singulas de les dites setanta lliures en paga y porrata de dita creu y mans les quals te rebudes en presencia de notari y testimonis. Et ideo rey etc. Testes sunt predicti.»*

Obres conservades. — En parlar de l'argenter Miquel Jofre (p. 174) hem donat la descripció del reliquiari de l'esglesia de Santa María de Cervera, que ostenta dues marques distintes dels nostres argenters.

Dues creus d'argent coneixem que ostentin el punxó o marca de Cervera. Una d'elles és la de Sant Salvador, del poble de Tarroja (fig. 8). És d'argent blanc, amb les imatges daurades. En l'anvers, el Crist, amb l'anagrama *Jhs* en el nimbe quadrat, i quatre caps alats d'àngels en els medallons de mig braç; en el revers, la imatge de Sant Salvador, i en els braços els evangelistes amb llurs símbols. El pom és un record dels poms arquitecturals, amb les imatges de Jesús resucitat, la Verge, Sant Joàn Evangelista, Sant Joàn Baptista, Sant Pere i Sant Pau. Sembla acusar l'art de les darreríes del segle XVI.d. En diversos indrets duu la marca

Altra creu, que es pot ja posar dintre el s. XVII.d és la de Vilagrassa (fig. 9) : és així mateix sense daurar, i devía tenir originariament quatre caps alats d'àngels en els medallons quadrilobulats de l'anvers i els símbols dels Evangelistes en els del revers, voltant la imatge de la Verge. Avui estàn mudats de lloc, i manquen

* Arx. del Sr. Dalmases, Cervera : n. 1251.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

les figures de tres medallons del revers. El pom segueix encara la tradició de les obres gòtiques i està ornat de sis figures d'apòstols. Duu la marca

A l'esglesia de Cardona hi ha una creu reproduint el tipus del segle XV.^{è} amb plaques cisellades representant escenes de la Passió, i sense altre imatge en relleu que el Crist. El pom cúbic i afegit barroerament a la creu, és indubitablement d'època més tardana i porta la marca de Cervera : CERV.

En l'Arxiu Municipal de Cervera es guarda una petita bacina d'argent blanc amb el punxó dels argenters cerverins, la qual serveix encara en determinades festivitats per a donar aigua beneita als regidors a l'entrar a l'esglesia. Al fons ostenta l'anagrama *Jhs* per tot ornament. Pot pertànyer als segles XVI.^{è}-XVII.^{è}.

S'hi llegeix el punxó

La marca CER (problament la mateixa de la creu de Vilagrassa), es troba també en uns encensers d'argent blanc de l'esglesia de Sant Francesc de Cervera (fig. 11), que poden col·locar-se en les primeries del segle XVII.^{è}.

El dia 14 de gener de 1915 fou robat de l'esglesia de Santa María de Cervera un reliquiari d'argent sobredaurat, amb un *lignum crucis* conegut amb el nom de Sant Misteri (fig. 10). El reliquiari era una bella mostra de l'argentería de Cervera[1] i de com havía sabut adoptar graciosament l'estil tot just innovat del Renaixement. Figurava una composició arquitectònica pediculada amb sis columnetes unides per un entaulament, que sostenía sis àngels amb els instruments de la Passió, tancant un vas de cristall on eren contingudes les proves del *Misteri* de l'any 1540; ço és : un ganivet amb el qual provaren de partir un tros de Vera Creu, i un paper tacat de la sang que en rajà. Les dues columnes laterals eren de fust estriat, i estaven muntades dalt de basaments quadrats ornats de medallons; les altres, posades per parelles a l'anvers i revers del templet, eren més propiament balustres partits per anelles amb fullatges. Damunt de l'entaulament s'alçaven uns troncs que s'ajuntaven en la part superior rodejant un petit crucifix i sostenint una creu de cristalls, en mig de la qual estaven guardades les partícules del *lignum crucis*. Aquest reliquiari devía ésser fet vers l'any 1549 a despeses de Carles de Copons, senyor de la Manresana, en compliment d'una prometensa. És possible que l'autor del reliquiari fos en Francesc Pinyes, l'argenter que veiem intervenir sovint en la historia miraculosa del Sant Misteri, essent ell qui obrà les veres creus de les parroquies d'Artesa de Segre i Tarrós, per a engastar-hi fragments de la reliquia de Cervera.[2]

---

1. Segons D. Feliu Duràn, aquest reliquiari tenía dues marques : CER / ERU i CERV. Ja hem dit (nota 1) com la primera ens sembla erronia. Nosaltres, havent començat aquest estudi després d'haver desaparegut el reliquiari, no hem pogut comprovar aquest extrem.

2. Sembla que el primer projecte de reliquiari per a la partícula de Vera-Creu abans d'obrar el miracle del Sant Misteri, consistía en fer treballar una corona de plata per a una imatge de Maria

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

L'argenter Francesc Pinyes adobà en 1528 el «reliquiari major» per 12 sous que cobrà a 9 de maig. En 1530 posà un canó al reliquiari de coure, cobrant-ne 3 sous.*

EL CONSELL DE LA VILA I ELS ARGENTERS. — Els argenters de Cervera devíen regir-se no solament pel privilegi de Jaume II de 1315, que hem copiat, sinó també per ordinacions municipals reguladores de l'ofici d'argenter, amb els detalls que mancaven en aquell privilegi. Uns documents de l'any 1446 ens demostren que en dit any s'havíen fet certes modificacions a les ordenacions dels argenters, les quals foren publicades en els llocs acostumats de la vila, després d'haver estat decretades pel batlle:

«Item fonch proposat en lo dit consell per los dits honorables [pahers] que per raho de les ordinacions dels argenters alguns prohomens de la vila zelant lo benavenir de aquella han fetes certes ordinacions o moderacions de aquelles per raho del argent obrat e a obrar dins la dita vila e termens de aquella, per tant reporten aquelles en lo present consell los placie saviament provehir e acordar si les passaran o que faran car ells se n regiran segons per lo present consell sera acordat e delliberat.

Sobre aço lo dit consell volch, acorda, ordona e dellibera que aço sie remes als senyors de pahers e als honorables en mestre Berenguer Gibert, Manuel de Cardona, Lluis de Vilaplana, Johan Carnicer, e a altres prohomens si los senyors de pahers ni volran penre los quals tots o la mes part hi liten facen e ordonen los dits capitols e com habilitats e ordonats sien ho reporten en consell ordinari per ço que per aquell sie acordat e delliberat si ls faran publicar o no.» (Consell de 30 de maig.)

«Item fonch proposat en lo dit consell per los dits honorables pahers dient que aci sa trobada una correga de Jachme Boix la qual no baste a ley e per tant lli meten aquesta en disputa e ell demane que al menys la pogues venre deffora e lli fos donada la porrogativa que los altres han haguda, per la qual raho e per llur descarrech ells ho reporten en lo present consell.

Sobre aço lo dit consell volch acorda ordona e dellibera que pus que la correya isque de la vila segons los altres que li sie tornada e que los capitols e ordinacions fetes sobre los argenters e argent e or ja abilitats sien publicats per los lochs acustumats de la vila en forma e manera que d aci avant sien

---

Santíssima y de fer posar engastat en lo remate d'ella, lo seu Lignum Crucis» (Ferrussola : *Noticia històrica*, en la *Novena del Sant Mysteri de Cervera*, Cervera, 1763, p. 89.) Després d'haver obrat el prodigi, en 1540, «se li feu quan antes un Reliquiari de plata no tant precios com lo de ara, pero decent, de la forma que solen tenir les Custodies modernes» (ibid., p. 192).

Per a la historia del Sant Misteri, vegi's principalment, a més de l'obra citada del P. Ferrussola, Giscafré , *Triunfo del Santo Mysterio de la villa de Cervera*. Barcelona, 1634. La documentació original, que és copiosa, es guarda en l'Arxiu Municipal de Cervera formant una secció separada.

* Arx. Mun., Cervera : *Llibre de l'Obra de la esglesia Major*.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

tengudes e observades pero que ans de la dita publicacio sien decretades per mossen lo batlle de la vila.» (Consell de 9 de juny.)[1]

Passada la guerra de Joàn II, la vila de Cervera quedà molt destruïda i despoblada, esforçant-se paers i consellers en tornar-la al floreixement antic, procurant donar tota mena de facilitats als novells pobladors, especialment si eren artesans. Clarament ens ho indiquen unes proposicions fetes al Consell en l'any 1466 a propòsit d'un argenter que s'estableix a Cervera i al qual demanen li siguin fetes ventatges i confiat el marc o pes de l'argent per tal com ell no en tingués de propi. Aquest nou argenter és probablement Francesc Tarroja, car està posat aquest nom al marge del document:[2]

«E mes fonc proposat en lo dit conseyll per lo dit mossen Tarroia dient com ell ha fet venir aci un seu cosingerma argenter lo qual ha tret de galera es bon menestral te voluntat de aturar aci per ajudar a poblar aquesta vila e ell que si te bona voluntat si li es fet algun avantatge e pront paguant lo loguer de casa e fahent lo franch de imposicio, guanys e obres car es poblador novell e ell per lo present no poria çoportar tants carrechs E aço ultra que sia benefici de la vila las hauran a gracia singular.

Sobre aço lo dit honorable consell acorda e comes als senyors de pahers que ells provehescan sobre les coses suplicades...» (Consell de 1 de febrer.)

«E mes fonch proposat en lo dit conseyll per los dits honorables senyors de pahers dient com ells serian stats pregats per hun argenter qui s en es vengut ara novament en aquesta vila per quant es poblador novell e no te march que la vila que li comanas lo march axi com lo te en Berenguer Miquell; creu se ell ne reportaria algun util e per semblant molta gent qui ha de pesar argent mes facilment trobarian ali recapte de pesar. Reporten ho en lo present consell per quant aquesta vila ha be mester de tirar se la gent... les causes de aturar hich com sia asats destroyda e despoblada segons podeu veure.

---

1. Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Consells*, 1446, ff. 46 i 53 v.

2. L'argenter Francesc o Franci Tarroja ens és conegut per diversos documents : En 1478 té una qüestió amb els paers de Cervera per motiu d'haver-li comanat fabriqués vint lliures de ploms en l'any 1475. De resultes d'aquesta qüestió, l'argenter Tarroja féu encarcerar dits paers. (Arx. Mun., Cervera. *Requestes i Suplicacions.)*

En l'any 1486 devía fer els «ploms de les venemes». (Arx. Mun., Cervera : *Libre de Crides*, f. 9.)

En 1490 tenía un alberc al carrer Major i una botiga en el mateix carrer, que era entrada de l'alberc d'en Francesc Ardevol. Gosava de franquesa fins l'any 1491. En 1494 tenía un fill anomenat Francesc. (Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Manifests. La Plassa*, f. 50 i altres.)

En 1521 (22 de gener) «es donat al senyor en Franci Tarroia (deu ésser el fill), argenter de Cervera, deu sous, ço es quatre sous per huna creu de lauto havia feta al reliquiari serveix a la profeso de tots dies e sis sous per netegar lo ensenser y la naveta y per fer huna cresoleta de aram per guarda dell encenser». (Arx. Mun., Cervera : *Llibre de l'Obra de la sglesia Major.)*

En 5 de juny de 1568 un Francesc Tarroja es passà mestre argenter a Barcelona (Biblioteca del Museu de Barcelona : *Llibre de Passanties*. II, 152).

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Sobre aço lo dit honorable conseyll volch acorda e remes als senyors de pahers prevehescan sobre les dites coses axi sobre lo pes del march com encare del bori o marchador segons a lurs grans savieses sera vist fahedor...» (Consell de 24 de febrer.)[1]

Aquesta benevolença envers els menestrals que posen obrador, era característica general de les nostres viles medievals, i els argenters eren singularment protegits. A Cervera semblava que sentíssin orgull en tenir la vila «ben decorada d'argenter», i ja en l'any 1452 (Consell de 26 d'octubre) els paers protegeixen «un bon argenter lo qual ha voluntat de aturar e habitar dins la present vila, però demane que lli haien un alberch que sie en lo loch competent». Els paers, no esperant la decisió del Consell, li llogaren tot seguit una casa, per tal que tan bona ocasió no fos perduda:

«Item fonch proposat en lo dit Consell de sexantena per los dits honorables pahers dient que aci ha vengut hun argenter ben abil e bon menestral e ha voluntat de aturar aci pero demanave que la universitat li pach la conduccio de la casa e li haie casa hon stigue e per tant que no s entornas ell lli han loguada una casa ab aquest covinent que si al consell de .lx. plau sino que aviarien car ja ho havien proposat en lo consell ordinar e si hagues potestat hi hagueren provehit mas per tant com nos pertanie a ell ho remetie al dit consell de .lx. per tant ara ells ho reporten en lo present consell de .lx. los placie provehir.

Sobre aço lo dit consell d .lx. volch, acorda; ordona e dellibera que attenent que aquesta vila es ben decorada de argenter e es gran benavenir de la vila que al dit argenter sie pagat lo loguer de la casa d hun any segons per los dits honorables pahers es stada conduhida e tant com a la vila plaura.»[2]

El *Llibre de Consells* de l'any 1446 ens dóna un exemple interessant de com eren tinguts per una sola cosa la bona fama dels artesans d'una vila i l'honor de la propia vila. Un argenter de Cervera, en Pere Miyavila o l'argenter geperut, com era anomenat, havía estat inculpat, juntament amb d'altres, d'haver falsificat or i argent i encara monedes. Els paers se'n dolen amargament, perquè «es en gran infamia d'aquesta vila e mal renom»:

«Item fonch proposat en lo dit consell de .lx.ª per los dits honorables pahers dient que aci s era seguit hun gran cars d un argenter ço es que diu que ere falsador de moneda e de or e de argent e encara altres qui s adherien ab ell. la qual cosa es en gran infamia de aquesta vila e mal renom; e ells son stats requests per los officials hi facen cara e affront. E per tant com

1. Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Consells*, 1466.
2. Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Consells*, 1452; Consell de 22 de novembre.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

aci ha alguns capitols de la sexantena qui proevexen stretament que nengu no sie perseguit... de vila ells han dubtat fer ni fer fer hi instancia sens acort del Consell de .lx.ª per tant ells ho reporten en lo present consell los placie saviament provehir e acordar car ells ne seguiran ço qui per ells sera delliberat e acordat.

Sobre aço lo dit consell de .lx. volch acorda e ordona e dellibera que atenent que aquestes coses son de mal eximpli e toque directament a la corona del senyor rey e granment al interes publich e singulars de la vila que aço sie remes e comes als senyors de pahers los quals e lo sindich de aquella hi facen tota aquella cara e ffore e assistencia que a ells sera ben vist fahedor axi contra lo dit argenter com tots altres qui culpables o delats sien en aquests fets en forma e manera que los mals sien punits e castigats maiorment aquests qui toquen tant gran interes, pero que no si face messions ni despeses de pecunies de la vila.» (Consell de 22 de gener, f. 13.)

Els argenters cerverins Miquel Jofre, mestre Joàn i el jueu argenter, es presentaren al Consell del dia 26 de gener, dient que del fet de l'argenter geperut «tots els argenters d'aquesta vila ne son infamats» i temen que el mal nom els faci perdre la feina. El Consell els promet auxili, i comana un trellat de les ordinacions dels argenters de Barcelona.

«Item fonch proposat en lo dit consell per en Miquel Joffre, mestre Johan e lo juheu argenter de aquesta vila que per la falsificacio del or e argent e falsament de moneda que l argenter geperut ha fet en aquesta vila per la qual raho tots los argenters de aquesta vila ne son infamats e que es dubte hagen les fahenes que solien haver per tal com son diffamats per tota aquesta terra per lo dit argenter, per tant ells preguen e suppliquen lo present consell los placie provehir e ordonar que ells no sien infamats ans hagen llur fama e puxen fer affers segons havien acustumat.

Sobre aço lo dit consell volch, acorda e ordona que aço sie remes e comes als senyors de pahers los quals hi provehesquen e facen totes aquelles provisions e ordinacions que a ells sera ben vist fahedor en forma e manera que los dits argenters tant com en ells sie no sien diffamats per causa del argenter qui sen es anat e ha comeses e perpetrats tant grans malefficis de falsificar or e argent e fer moneda falça. E aximateix que pus que mestre Berenguer va a Barchna. que lli sie donat carrech e memorial de portar .i. trellat de les ordinacions dels argenters de Barchna. segons als dits honorables pahers sera ben vist fahedor lo qual trellat pach la vila e sia pres en compte als dits honorables pahers.

Item lo dit consell elegi en vehedors de tot or [e] argent obrat e a obrar e altre qui s venc en la dita vila los honorables en Guillem Asbert, Lluis de Roqueta.» (f. 17 v.)

Altrament, els paers procuraren també en aquesta causa vetllar pels furs

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

de sa jurisdicció, fent que el delat, qui havía estat pres a Valls, tornés a Cervera, on havía d'ésser judicat.[1]

MOSTAÇAF, PES, CONTRAST I MARC.—Un dels oficis dels mostaçafs que s'elegíen cada any, era guardar el patró del pes de l'argent. A l'any 1453 correspòn el més antic inventari que es conserva «del pes, balances, e altres coses dels mostaçaffs de Cervera», i en ell hi trobem «un pes o march de lauto ab son complement, que son deu peces».[2] En l'any 1484 l'inventari ens descriu «un altre march de coure entegre complit qui es patro de argent, que son deu peces, lo qual teníen los honorables mestre Serra e Joan Moxo qui havien agut de la muller den Antoni Meya, quondam».[3]

A més dels pesos o marc que, fora de casos excepcionals, solíen guardar els mostaçafs, tenía el Consell el buril o contrast, dit també marcador o *marc*, que estava encarregat a algún prohom nomenat especialment. No deuría ésser feina molt agradable la de contrastar i marcar l'argent, o tindría dificultats serioses el seu exercici, perquè trobem molt sovint queixes dels prohoms marcadors desentenent-se de l'ofici al·legant diversos motius.[4] Més endavant, sembla que

---

1. «Item fon proposat en lo dit consell per los dits honorables pahers dient que ells saben que Pere de Miyavila argenter lo qual es inculpat de crim de falsar moneda e d altres crims molts ere pres a Valls e vehent que ere perill tota triga de trametrey qualsque pesones ab mossen lo veguer e batlle ensemps que ha la comissio de la senyora reyna parlaren ne ab alcuns consellers e prohomens e aço per tant com no havien temps de aplegar consell lo qual ha facultat de dispendis tro en cent sous los quals los consellers que per la gran honor de la vila ells ho deuen trametre, per la qual raho ells han fet anar ab lo dit mossen lo veguer e batlle a la vila de Valls, hon lo dit argenter ere pres, lo honorable en Ffrancesch de Sanahuya, compaher lur, ab en Matheu de Cornellana, notari e scriva de la paheria, los quals molt discretament han treballat ab lo dit mossen lo veguer e batlle, ensemps que ab gran sforç e encara han treballat en haver lo dit argenter lo qual han menat, de que aquesta vila reporte gran honor e fama e en menar e haver lo dit home han fetes alscunes messions e despeses. E per ço com ells no poden despendre ni manar albara sens lo present consell per que ho reporten en lo dit consell pregant los hi acorden saviament si pagaran les dites despeses o no.

Sobre aço lo dit consell volch acorda ordona e delibera attes que la tramesa que los honorables pahers han feta ere necessaria a la vila e attes que d aquella sa seguida gran honor a la vila e als singulars d aquella ultra lo servey quen han fet a la senyora reyna que les messions e despeses fetes per aquesta raho sien pagades de les pecunies de la vila. E sien preses en compte als dits honorables pahers.» (Consell de 6 de maig, f. 39 v.)

2. Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Nomenaments i Inventaris*, 1444-1461, f. 33.

3. «Inventari del pes balances e altres coses dels mostaçaffs de Cervera».

Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Crides*, vol. dels anys 1483-1486, f. 87.

En l'any 1454 es cita el marc de l'argent a propòsit d'haver-lo restituït Antoni Comalada que el tenía, donant-lo el Consell de la vila a Bernat Mur.

Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Consells*, consell de 9 de gener.

4. «Item fon proposat en lo dit consell per los dits honorables pahers que com lo march de marchar l argent tenie lo honorable en Montserrat d Avinyo lo qual per lo accident del puagre de que es sovent detengut per la qual raho los qui volen marchar no poden marchar aquell, per que pregaren lo dit consell los placie provehir qui tenga lo dit march.» (*Llibre de Consells*, 1426, f. 77.)

«Item fonch proposat en lo dit consell per los dits honorables pahers dient que lo march del

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

el contrast era donat, amb salari, a un argenter; en 1551 fou refusat per mestre Balaguer (el mateix que en 1620 fou esquarterat amb motiu del robament sacríleg del *Sant Misteri*), essent després ofert a l'argenter Jacme Mensa, «y si dit Mensa no volra acceptar ab salari dels dits trenta sous que sie donat a mestre Fernando».[1] Altres vegades són els mateixos argenters qui es queixen del marcador.[2]

Un document de 1618 ens diu que el marcador tenía dos encunys de ferro per a marcar i una cullereta vella d'argent que servía per a comprovar (marcar) la llei de l'argent que s'havía de contrastar.[3]

---

argent es stat restituit e lo honorable en Guillem Asbert llur companyo qui l tenie lo restitueix e aço per tant com ell no l pot tenir car es mester lo tingue home qui hage bona vista e sie be entenent e segons los ha dit Guillem Asbert no y veu axi be com feya dabans e per conseguent no s pot donar aquell recapte qui s mereix en marchar l argent, per tant ells ho reporten en lo present consell los placie provehir e elegir alguna bona persona per tenir lo dit march e marchar l argent qui s obra e marque en la dita vila.

Sobre aço lo dit consell volch acorda ordona e dellibera que lo dit march de marchar l argent en la dita vila sie comanat als prohomens deius scrits ab la solemnitat acustumada ço es los honorables Lluis de Roqueta [e] Jacme Miquel.» *(Llibre de Consells*, 1446, f. 32.)

«Item fonch proposat en lo dit consell per los dits honorables pahers dient que per lo consell ordinari es stat delliberat que lo march de marchar argent fos comanat al senyor en Lluis de Roqueta e Jachme Miquel que marquassen l argent qui s obre e obrara en la dita vila; e los dits Lluis de Roqueta e Jachme Miquel non volen penre carrech en tant que vuy no ych ha nengu qui don recapte en marchar argent per ço ells ho reporten en lo present [consell] lli placia saviament procehir e acordar.

Sobre aço lo dit Consell volch, acorda ordona e dellibera que lo dit march sia comanat al honorable en Johan Carnicer mercader de la dita vila lo qual prest la solemnitat acustumada.» *(Llibre de Consells*, 1446, f. 35 v.)

1. «Mes fonch preposat com mestre Balaguer no ha volgut acceptar lo contrast ab salari de trenta sous que sobre aço vullen proverhir.

Sobre aço lo magnifich y honorable consell deslibera y acorda que lo contrast sia donat an Jaume Mensa ab lo salari de trenta sous y si dit Mensa no volra acceptar ab salari dels dits trenta sous que sie donat a Mestre Fernando y si mestre Fernando no l volra acceptar que los senyors de pahers lo pugen ab dit salari de trenta sous donar an aquella persona que ls parra y que stigue a la plaça ho al carrer.» *(Llibre de Consells*, 1551, f. 32 v. Consell de 25 de maig.)

2. «Axi mateix fonch proposat per lo senyor en Ffranci Tarroga argenter dient com lo senyor nAnthon Texidor te gran temps ha lo march de la vila e que marque ab gran treball per no poderlo haver per ço o reporten al present consell los placie provehir hi com se pertany.

Sobre aço lo present consell acorda e deslibera que si lo senyor nAnthon Texidor no volie dit offici exercir aquell com se pertany que en tal cas are per lavors elegexen lo senyor en Joan Cabrer de dita vila.» *(Llibre de Consells*, 1505, f. 29.)

3. «Mes fonch proposat per mossen Xpol. Nuix apothecari que per sa vellesa no pot acudir en lo offici de marcar la plata de la manera se deu per ço lo restituhie en poder de dit concell per que ne anomena altre.

E lo dit magnifich consell vista e hoida dita renunciacio per dit mossen Nuix feta del dit offici per ser molt vell pera poder donar raho accepta dita renunciacio y agrahintli molt los treballs havie prestat en dit offici delibera que l regesque dit offici mossen Pere Giscafre durant sa vida natural per tenir lo patro y ab los matexos salaris que se acostume de rebrer. Encontinent dit mossen

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Més endavant, en els *Capítols del Redrés*, que es feren l'any 1628, es suposa que el contrast el té sempre un argenter, cobrant-ne salari, cuidant, però, d'acudir a la taula (de canvi) a pesar i reconèixer la moneda:

«Que lo argenter tindra lo contrast que stigue obligat acudir a la taula a pesar y mirar la moneda quant sera cridat sens ningun interes y que li sie donat per lo dit contrast vint sous.»[1]

Per a contrastar la llei de l'argent de les pesses obrades teníen un *patró*, que solía consistir en algún petit objecte d'argent, la llei del qual fos indubitable. L'acte de contrastar es deia també *marcar*, originant-se moltes confusions al llegir els documents antics, perquè *marcar*, tant vol dir pesar, com posar el punxó, com contrastar.

«Item mes fonch proposat per los dits senyors de pahers al dit honorable consell dient que com no y haga patro per marchar lo argent en la present vila ho reporten en lo present consell que ls placia hi vullen prouehir.

Sobre aço lo dit honorable consell volch acorda e dellibera que s hage hun patro d argent de pes de miga onça e que sie marcat de la marcha de Barchalona e lo que si despendra sie pres a compte als senyors de pahers e lo qui tindra dit march que haga a marquar segons aquell march e que baste...» (Consell de 3 de febrer.)

«Item fonch proposat al dit honorable consell per los dits senyors de pahers dient que com per lo dit consell sia stat delliberat fos marchat lo argent que s obres en la present vila al patro de Barcha. e com fins aci no sia arribat dit patro e alguns argenters vullen marquar algunes peces per tant ho reporten al present consell vullen provehir si ls sera vist que s puga marquar ab alguna peça marcada de Barcha. fins a tant sia arribat lo patro de Barcha.

Sobre aço lo dit honorable consell volch acorda e dellibera que lo marcador de argent puga marquar ab alguna peça marcada de Barcha. fins hich sia lo patro.» (Consell de 9 de març.)[2]

En l'Arxiu municipal de Cervera es guarda un joc de pesos, de coure, que eren el marc de l'argent (fig. 13). Es compòn de nou pesses posades l'una dintre l'altra, i totes dins un estoig igualment de coure, veient-se en la tapa un petit cervo gravat com a senyal de la vila. Sembla mancar-hi les dues primeres

---

Pere Giscaffre accepta dit offici y jura de haverse be y lealment en dit offici tot frau cessant y accepta en pura comanda los encunys de ferro que son dos per marchar dita plata y una cullereta de plata molt vella per provar si es bona plata la que marchan am aquella de la cullera dins de son saquet o aluda y promete restituiro sempre se esdevingue cas com se acostume en semblants officis.» (*Llibre de Consells*, 1618, f. 30.)

1. Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Consells de Vintiquatrena*, 1605-1634, f. 23 v.
2. Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Consells*, 1495.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

pesses, ço és, un i dos argensos, perquè actualment comença per quatre argensos i va seguint, doblant cada peça el valor de l'anterior, fins arribar a 34 unces, més l'estoig, que sembla hauría de pesar tant com el contingut. Es pot veure un pes del mateix estil en un compartiment del retaule de Sant Eloi del gremi dels argenters de Barcelona, exposat ara al Museu del Parc[1] (fig. 14).

EL CONSELL I LES JOIES DE LES ESGLESIES. — El Consell Municipal, no tan solament dictava les ordinacions de l'ofici d'argenter, protegía els argenters que poblaven la vila i cuidava del pes, del contrast i de la marca de les pesses fabricades, sinó que intervenía directament en la guarda dels reliquiaris i de les creus de les esglesies, nomenant un encarregat que vigilés l'argent de les sagristíes, damunt del qual creia el Consell tenir el dret de tutela.

Ja en l'any 1377 es fan certs nomenaments per a cuidar de les joies i vestiments de l'esglesia de Santa María, que es troba mal regida.[2] Més avant, en 1430, el Consell pren una determinació més enèrgica, manant es facin inventaris de les joies, reliquies, llibres i arreus de les esglesies, per tal de fer més eficàs la protecció del Consell sobre aquestes coses:

> «Item lo dit Consell volch e acorda que los dits honorables pahers com avinent lur sera prenguen inventari de totes les ordes de aquesta vila de libres, joyes, reliquies e arreus de les sglesies de les dites ordes e axi mateix de la sgleya maior, los quals inventaris com preses seran romanguen e stiguen en la sala de la Paheria per ço que per avant se puga trobar si per mals administradors les joyes e altre bens se aleviaven os perdien.»[3]

Encara en 1503 devía seguir aquest mateix estat de coses, a judicar pel següent acord del Consell:

> «En lo qual consell per en Pere Montornes, fuster, foren restituides e aportades les claus del argent de la sacrestia.
>
> Sobre aço lo dit honorable consell acorda e provehi que los senyors de pahers ab los obres de la obra vegen lo argent de la sacrestia e parlen ab lo dega e rector de la sglesia maior e que les claus e lo argent sien comanats als qui ls parra e facen ne fer inventari.»[4]

No sempre, però, era del tot desinteressada aquesta protecció del Consell, sinó que es valía moltes vegades de l'argent de les esglesies per a eixir de com-

---

1. Sant Eloi presenta al rei Clotari II dues selles d'or i pedrería en lloc d'una que n'hi havía comanat, cada una del pes de l'or rebut. V. González Sugrañes : *Contribució a la Historia dels Antichs Gremis dels Arts y Oficis de la Ciutat de Barcelona*. Barcelona, 1915, ps. 227 i 231.
2. Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Consells*, 1377, f. 33.
3. Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Consells*, 1430, f. 47 v.
4. Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Consells*, 1503, f. 6.

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

promisos perentoris, en els que es trobaven sovint per l'escassetat de la pecunia i l'abundancia de les obligacions a satisfer. Ja en l'any 1424 sembla que havíen posat cert argent en penyora per a poder atendre el dret de coronatge.* En 1430 sembla que la fretura de diner no deixava lloc a discutir la licitut de procediments. El *Llibre de Consells* d'aquest any ens diu clarament com podíen haver-se perdut totes les joies de les esglesies; les creus de les confraríes, la custodia, el reliquiari, els bordons, la diadema, i tot l'argent dels particulars s'havía de penyorar, i encara quedava el dubte inquietant de si bastava a salvar el bon nom de la vila.

«En lo qual consell fou proposat per lo dit honorable paher com ell ha rehebuda una letra dels missatgers que son a Barçalona com ells no poden res fer de ço que son anats a Barçalona com es de haver diners que donen al senyor rey sino que debades hi son anats e que si no han penyores d argent que basten a la quantitat no fan res, e que ls trameten les creus de les confraries, la custodia, lo reliquiari, los bordons, la diadema e tant argent com haver puguen de singullars com mester han .cccc. marchs d argent sino no fan res E per aquesta raho ells han ja fetes fer caxas à les creus, al reliquiari, han hauda la custodia, han hi feta fer caxa, han emprada la diadema d en Berenguer Miret e metsen en dilacions han ja començat de aemprar argent per singullars, e molts metense en torn e diffungen tant com poden, per que ell ho repporte en lo present consell que li placia acordar saviament en aquest fet e axi mateix per tant com ell dit paher es tot sol que es placia assignar hi certs prohomens que ab all ensemps treballen en exequtar ço que per lo dit consell sera acordat e deliberat.

Sobre aço lo dit consell volch e acorda que lo dit honorable paher cerch per la vila tant argent com haver puxe e ara de present tots los qui en lo present consell son cascu strive quin argent prestaran e apres que vagen per tota la vila e tots aquells qui han argent ne presten e si no han argent de beure e menjar que presten correges e si no han correges ni argent que presten diners, blat o saffra.

(Se nomenen los que ha de fer la requesta.)

E no res menys lo dit consell volch acorda e ordona que lo sindich faça totes aquelles seguretats e indempnitats que fer se puxen e obliguen les quisties e talles e tots altres drets d enguany avant venidors en cars que lo dit argent que prestaran no haguessen cobrat.

Miguel de Roqueta, un anap bollonat (era paher)
Anthoni d Odena, una taça d argent de pes un march
Bernat de Vilagrassa, un march d argent
Anthoni Arnau, .iii. marchs d argent
Johan Cortes, una correga d argent de sa muller

* «Item fon proposat per los dits honorables pahers que en l any passat fou mes cert argent penyora per lo fet de la coronacio per la qual penyora se pague tots jorns logre, per que preguaren lo present conseyll de acordar que volra que si face sobre lo dit fet.» (*Llibre de Consells*, f. 109.)

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Johan de Sanahuja, una taça marchal
Mestre Bernat Martí, mig march d argent
Ffrancesch de la Brecerola, una taça de .vi. a .vii. onzes
Anthoni des Vall, dos anells d or ab una torquesa e un robiz
Jacme Brunet, un anap d un march
Johan Andreu, un anap d argent marchal
Nicholau Meya, una copa e una taça d argent
Johan Port, una taça marchal
Nicholau Tixoneda
Pere de Vallebrera, una taça marchal
Johan Todo .v. florins o .xv. o .xx. migeres de forment que li asseguren, blat per blat, a pasqua.»[1]

Durant la guerra de Joàn II, la vila de Cervera defensà heroicament la causa de la terra, no sense obligar-la a grans sacrificis el descuit en qué la tenía l'host de Barcelona. Un perill menaçava la vila, i era la impossibilitat de pagar la gent soldejada que havía pogut reunir per a sa defensa. Tenía la vila dret de monedatge, però li mancava l'«argent que puxera fer batre, nin troben, si donchs no prenen delles creus, reliquiaris, calçers e altres argents, així de la sglesia maior com altres, los quals la vila ha fets e paguats». Els paers eren «de parer que dispenguam tot quant la vila ha, axi de sglesies com altres coses ans de no venir en mans e poder de tants tirants e cruelles enemichs».[2] Sortosament, malgrat haver donat el Consell permís als paers de pendre «qualsevulle argent», les joies de l'esglesia major esquivaren aquest nou perill, salvant-se prodigiosament.

No devíen tardar, però, en passar nous esculls. Finida la guerra, havía quedat Cervera tan buida de riqueses i exaurida de forces, que tota cosa de valua, àdhuc fos de propietat sagrada, estava a risc d'ésser manllevada per a subvenir a les necessitats del poble. Un reliquiari, probablement el d'en Miquel Jofre, fou primerament sacrificat, acordant el Consell, en 1466, que els paers «provehescan sobre les dites coses segons a lurs savieses sera vist fahedor axi per via de manleuta, empenyorament del dit reliquiari, venda o desfahentlo, com encara per qualsevol altra via...»[3] El clero de l'esglesia presentà una requesta demanant fossin restituïts el reliquiari i una creu blanca d'argent, pel qual motiu els paers consultaren als advocats de la vila, i havent oït que seríen excomunicats, refusaren tot seguit la potestat a ells donada; però el Consell no acceptà la renunciació, ans volgué que fos complert l'acord pres.[4]

---

1. Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Consells*, 1430, f. 79.
2. Carreras i Candi : *Dietari de la guerra a Cervera des del 1462 al 1465*. Barcelona, 1907, pp. 184-185.
3. Consell de 1.r de febrer.
4. «En lo qual conseyll fonch proposat per los dits honorables pahers dient com en cert consell celebrat lo primer dia de febrer proppassat en la sala de la paheria de la vila de Cervera fonch

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Mala consellera devía ésser la miseria d'aquests temps calamitosos; la guerra havía buidat els graners, i a la tardor ningú tenía llevors per a poder sembrar les terres. El Consell torna a girar la vista vers les joies de les esglesies, i per tal de trobar els blats de què tanta fretura sentíen, no dubta en aconsellar als paers que proveeixin «metent e empenyorant creus, reliquiaris, calcers e altres coses e yoyells de les sglesia o sglesies e confraries de la present vila», i solament un dels consellers en gosà protestar.*

---

feta certa comissio a ells sobre lo pagament de las pecunias que en los dies passats per los regidors de la dita vila feren de certs singulars de la dita vila sobre lo reliquiari de la sglesia maior de la dita vila. E sia en veritat que per part del clero de la sglesia de la dita vila es stada presentada e feta certa requesta que restituissen o fessen restituir lo dit reliquiari e encara una creu blancha d argent a la dita sglesia e clero la qual requesta volen que sia lesta en lo present conseyll per ço que vegeu que conte ni de que ls cominen. E es se seguit que huy dia present ells son anats ... los advocats de la vila que y responguessen e no y han volgut responre ni satisfer, significant los que serien scomunicats. E ells per semblant si entes hi entrevenen segons la potestat e comissio per lo dit consell a ells donada e feta serien scomunicats. E per ço ho reporten en lo present conseyll e tornen la dita potestat e comissio e dissenten en aquella e no y consenten en res ni n volen usar de res ans a aquella renuncien.

Lo tenor empero de la dessus dita requesta en la ... es del tenor seguent.

Ihs. xps. ihs.

No ignoren ni ignorar poden les grans savieses de vosaltres molt honorables e savis senyors de pahers e conseyll de la present vila de Cervera, com vostres predecessors e precessors en lo dit offici de pahers e consellers de la dita vila en temps passat haien pres (en blanc)

Sobre aço lo dit honorable conseyll volch acorda e provehi attes que per lo conseyll es stat donat poder als honorables pahers que treballassen quel reliquiari fos restituit a la sglesia satisffaent als qui formalment han prestat (protestat?) e no hi han treballat ni hi treballen e en periuhi de la cosa publica no poden renunciar a la potestat a ells donada que lo dit conseyll vol es rete sobre la lur renunciacio maior deliberacio e demana copia de la requesta e que no li corregue temps ne la carta no sia closa sens sa resposta conseyllant que a la cedula sia respost a conseyll dels advocats o en recusacio dells de homens que sian a lurs despeses comunicada la resposta als consellers, e entre tant se trebaylle si ab voluntat dels creadors lo reliquiari sia conservat e no desfet hes treballas lo reliquiari se quite per deguts mijans e sen periudici dels dit creadors.» (Consell de 2 d'abril.)

* «E mes fonch proposat per los senyors de pahers dient com no ignoren lurs savieses com per semblant conseyll los era stat comes treballassen en haver blats per sembrar per als singulars de aquesta vila fahenthi obligar aquells singulars de la vila que ab los contrahents poguessen concordar. E de fet hi han feta tota aquella diligencia e trebayll que han pogut en lo mon que non han pogut trobar, tant te poch credit huy aquesta vila que ni en universal ni en particular nengu no n vol fer; es ver que don Anthon ne te, empero no l prestaria sino ab penyores d argent, e encare que lo for se hagues a penre hun mercat despres pascha. E axi no han pogut altrament conduir res car sens diners nengu no fiharia res a la vila la qual vuy no ha hun diner ni saben de que s en trasquen; reportenho en lo present conseyll com s en regiran ni quin remey car si blat no s pot haver per sembrar la maior part de la vila s en ira, que ls hi placie porvehir, pensar e conseyllar, car ells faran e executaran tot ço quant per lo present conseyll sera provehit e ordenat.

Sobre aço lo dit honorable conseyll sens periudici de qualsevulle altres provisions que per semblant conseyll sian stades fetes per haver dits blats volch acorda e comes als senyors de pahers provehescan sobre les dites coses per totes aquelles formes vies e maneres que sabran esporan concordar ab les persones que contractaran metent e empenyorant creus, reliquiaris, calcers e altres coses

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

No trobaven millor tracte que les joies de l'esglesia major les que posseía l'Encomanada de Sant Antoni. En l'any 1424 demana el procurador del Comanador li fossin restituïdes algunes joies que havíen estat penyorades per raó de la quistia, entre les quals veiem la creu major, d'argent. És possible que la creu d'argent que a mitjans del XVII.ên segle havía fet per a l'esglesia de Sant Antoni l'argenter Llorenç Domènech, fos construïda en substitució d'aquesta creu major d'argent que veiem citada en 1424 i que deuría desaparèixer en una de les sovintejades tempestats.[1]

Encara en l'any 1446 rebrota la qüestió de la restitució de les joies de l'esglesia de Sant Antoni, si és que ja no era qüestió nova.[2]

---

e yoyells de les sglesia o sglesias e confrarias de la present vila de Cervera per causa empero de comprar blats per obs de sembrar e no en altra manera per ço que los singulars se puxen conservar qui no han forma de sembrar remenent empero les penyores en la present vila en poder de alguna persona segura per totes les parts. E si les dites penyores havien exir fora de la vila que no s puxa fer sens que primer no sia referit e tornat en semblant conseyll, e que per semblant puxen empenyorar o venre ab carta de gracia les terres de Magdalena fahent e demanant en aquestes coses licencia del off. e superior ecclesiastich.

Johan Borras dix que no es de intencio que res de sglesia se puxa empenyorar ni venra.» (Consell de 6 de setembre, 1466.)

1. «A vosaltres honorables senyors de pahers e Consell de la vila de Cervera, diu e propose en Montserrat d Avinyo, axi com a procurador del honorable fra P. Domingo, Comanador de la casa e comanda de sent Anthoni de Cervera, que com en temps passat per raho de la questio que ere de la dita Comanda sie stada comanada la Creu maior de sent Anthoni d argent per en Johan Gilabert, com a paher e locht. de Batlle de la dita vila, e per en Ramon Bonanat, paher en aquell any, a mossen Ffrancesch Vall, prevere de la dita vila, per ço que no s perdes segons se apar per carta publica presa per en Guim Granell not. E mes te Pere Guerau la corona de Sancta Victoria e molts calces e altres robes de la dita casa e sglesia tenen los dessus nomenats de que ja s en han feytes letres de vet, les quals no apar hayen pesades res e com sie gran interes e minva de la vila e dan de la dita sglesia les dites creus e corona e altres joyes no eser en la dita sglesia. Perço lo dit Montserrat en lo dit nom suplique a vosaltres, senyors de pahers e conseyll, que per lo interes de la vila e cosa publica de aquella vos placie fer que les dites coses sien tornades en la dita esglesia perque Deus ne sia loat e la esglesia sie tornada en possesio de les dites coses com sie lo principal interes de la vila la dita esglesia no eser despoliada de sos joyells, e fahent aço farets lo que sou tenguts, de que Deus vos ne reguardonara en l altra mon.

Sobre aço lo dit consell acorda que los dits pahers se facen venir aquells qui tenen les dites creu e corona e aquells ogen per quina raho tenen les dites joyes. E oydes les dites rahons que n hagen a tornar en lo primer consell de la sixantena.» (Consell de 9 d'agost, f. 105.)

2. «Item fonch proposat en lo dit consell per lo venerable ffrare Jacme Martina comanador de les cases de sant Anthoni una cedula de paper scrita del tenor seguent.

Jhs. de la reverencia de vosaltres. (en blanc)

Sobre aço lo dit consell volch, acorda, ordona e dellibera que les reliquies e yoyes de la sglesia e cases de sant Anthoni sien tornades en la dita sglesia e cases pero que lo dit mossen lo comanador prest seguretat ab bon sagrament que ell no traura de la dita sglesia ne cases ne de la vila de Cervera les dites joyes o alcuna de aquelles per via de empenyorar, transportar, prestar, donar, venre ni alienar per qualseuol causa, raho o necessitat sens licencia e voluntat dels dits honorables pahers de la vila qui ara son o per temps seran.» (Consell de 30 de maig, f. 43 v.)

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

La guerra de Joàn II fou també funesta per a les joies de Sant Antoni; tres càlzers foren furtats, i un reliquiari, juntament amb la creu blanca d'argent, foren trets per empenyorar.*

Un inventari de l'esglesia major de l'any 1735 ens mostra les joies que encara hi eren guardades, malgrat els atentats que tots temps sofríen:

«Inventari de la obra de la Iglesia Parroquial de la present Ciutat de Cervera entregat por los Magnífichs Dr. Anton Romeu, Anton Castells Johan Farrer del Capcorral y Joseph Andreu Obrers en lo any prop passat de 1734, als Magnifichs Dr. Agustí Corts, Bonaventura Porta, Francesch Valls y Rafel Torner Obrers en lo corrent any de 1735.

En la sacristia y en lo armari de la Custodia.

Primo las Custodias del Salvador y Maria, de plata ab lámines. — Los mitgos cossos de St. Pere y St. Pau, de plata.— La Custodia per posar los Sagraments, ab Angel de plata.— La Vera Creu ab son peu de plata, ab un cristal y una espina dins de la Corona de Nre. Sor. Jesu Christ. — Quatre bordons de plata y sinch bacines també de plata. — Quatre calsers ab ses patenes, los tres de plata, y lo altre la copa y patena de plata, y lo peu de bronse. — Dos canadelles ab sa sota copa de plata. — Dos reliquiaris, lo un de plata y lo altre de metall. — Una creu ab un St. Christo de plata. — Una palmatoria ab un index de plata. — La clau per la urna del monument, de plata ab un tafeta vert.— Una lamina de la Mare de Deu, guarnida de plata, y lo peu de bronse. — Una corona per la Mare de Deu de

---

* «En lo qual conseyll fonch proposat per lo venerable frare Anthoni Muntseny, Comanador de les cases de sent Anthoni e degua de la vila de Cervera ensemps ab mossen Jani Pages prevere e vicari de la sglesia maior de la vila dient que la causa que ells son venguts en la present conseyll si son per dos caps o rahons ço es per aquells bens, juyells e reliquies ecclesiastiques de la dita sglesia dels quals seria informat ne han exits qui per penyoras altres furtats. Es veritat que es stada treta una creu blancha d argent ab licencia del Sor. Patriarcha quant aquesta vila se redui a la obediencia del Sr. Rey ab certs pactes que dins certs dies la haurian a restituir a la dita sglesia, los quals son ja passats e axi no es stat conplit lo que era stat offert car ab aquella forma se era obtenguda la licencia, per tant los pregue que aquella sia [tornada] e restituida a la dita sglesia en forma no haie a proceir en aquelles coses segons orde de justicia. E per semblant un reliquiari hon se diria que ha algunes reliquies que es cosa inaudita star [en mans de] persones laycas e que sobre aço los placia provehir e determenar que volen sen face, car altrament ell hi enten e provehir segons dit es per los migans de la justica e que dequi avant no vol ne sia mes blasmat car mossen lo vicari diluns al sermo lo increpa de negligencia. E mes que en tres calzers que sian furtats ell ha envestigat e no es pogut venir ... coses es ver ... diu que si los officials se volran ... si nengu hia que n sapia e non denuncia sapia per veritat que en dret comu es scomunicat e que los ho significa que n purguen se com ... si res hi saben quis vulle.

Sobra aço lo dit honorable conseyll volch, acorda e comes als senyors de pahers que ells vegen si aquells qui han empenyorat los dits reliquiari e creu havian potestat de fer ho E si sera trobat per ells que ho haguessen pogut fer que los dit honorables pahers donen la millor orde e manament que poran los dits reliquiari e creu se ... satisffahent als qui es empenyorat. E si sera trobar que no havian poder de empenyorar ho que n facen paguar en aquells qui n han empenyorat». (1467, consell de 17 de març.)

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Agost, de plata. — Una Imatge de Chrit Resusitat, de fusta. — Un niño Jesus de fusta. — Una imatge de la Mare de Deu de fusta ab una corona de plata petita y sis safatas de paper plateadas. — Un angel de fusta ab lo peu y ales de bronse. — Una crosa del Bisbe del ... dorada. — Una corona de plata que porta la Mare de Deu dels Angels del Altar Major.

Inventari del que te entregat lo secristá.

Una creu de plata, ab lo manech de plata per los enterros. — Un salypasser de plata, encense y naveta de plata. — Dos paus de plata. — Dos candeleros de plata per los acolits. — Un calser ab sa patena dels que estan sobre continuats.

Lo que ha entregat lo Sor. Ror.

Una caixeta de plata ab una creueta que serveix per donar la comunió en la Capella. — La Custodia de plata per portar la Comunió als malalts. — Lo vericle de plata dorat estelat ab pedras. — Un casonet de plata per bateijar.[1]

Fruits dolorosos devía donar la llarga experiencia dels perills passats. A l'escarment de la guerra de Joàn II en seguiren d'altres, i, ja molt més ençà, la guerra d'Independencia degué deixar, com per tot arreu, un rastre trist de miseria. Un *Memorial* coetani ens descriu com en la segona entrada dels exèrcits a Cervera, el 5 de setembre de 1810, es perderen l'urna d'argent del cos de Sant Felip i el mig cos d'argent daurat de Santa Victoria.[2] Més entrat ja el segle XIX.[d], els sobresalts se subseguíen continuadament, i en ells es va perdre un gran nombre de joies d'argent de l'esglesia major de Cervera, com ens ho declaren palesament uns comptes de la Junta d'Obra de dita esglesia de l'any 1829.[3]

«*Carrech.* Primo : son carrech com a rebut 873 onses 35 adarmes de plata de aquella que se fongue per librarla de la rapiña del Gobern Constitucional com a procedents de las dos ymatges y altres adornos propis de esta Junta de Obra la qual plata se vengue en Barna. al preu que demostran las papeletas que importan 1611 ll. 11 s. 10 d.

Item de 176 onzes 33 adarmes plata procedents dels dos bordons vells que no son en la partida anterior venuda en Barna.

Data. Primo : son data per entregar al argenter Narcis Ferrer, de Barcelona, per construir quatre bordons y dos candeleros de plata com consta de recibo n.º 1. 531 lliures 10 sous.

Item, per pagar al argenter per sas etxuras segons recibo de n.º 1, 315 lliures 17 sous.

---

1. Arx. Mun., Cervera : *Obra de la esglesia Major.*

2. Arx. Mun., Cervera : *Memorial dels merits contrets per la Ciutat de Cervera en l'expulsió dels excercits francesos manat fer per ordre del rei en 21 de juliol de 1825.*

3. «Comptes que lo Sr. D. Joseph Miralles, obrer y comissionat per la Ille. Junta de Obra no menos que los Srs. obrers que serviren en lo any 1828 y part de 1829 presentan a la mateixa. Junta segons acta de dia de vuy, resultants de la plata que se vengué en Barcelona y lo invertit fins el dia 1.er de octubre del present any, tot en virtut de la comissió que se li feu en Junta de Obra.» (Arxiu de l'Obra de Santa María, Cervera : *Comptes.)*

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Item, per les animes dels bordons y candeleros, rosques, puntes de llauto, barrilles de ferro y les caixas per conduirlos com consta de recibo n.º 1, 18 lliures, 7 sous, 6 diners.»

La Confraría de Sant Eloi, dels argenters. — En l'any 1616 els argenters de Cervera es reuniren en Confraría sota l'advocació de Sant Eloi, deseixint-se de la Confraría de Sant Joàn i Sant Eloi, en la qual estaven compresos. El privilegi fou atorgat per Aleix de Marimón, governador general de Catalunya, el dia 8 de juny. L'exposició presentada pels argenters i la capitulació reglamentant llur Confraría ens és conservada íntegrament en el text del privilegi.

«Molt Ill.e Señor. Aixi com lo numero dels abitans en la preset vila de Cervera de poch temps en sa a anat crexent y aumentant y per avuy crex y aumente y se espere per temps esdevenidor crexera aixi mateix en quiscun art y ofici per lo semblant se veu clarament crexer y aumentarse lo numero per haont mudanse aixi lo temps y veurer les coses statuhides y ordenades en temps passat al present aprofitar poch es necessari y cosa convinient que les regles, ordinacions y concessions aserca dels dits arts y officis se muden y reben nou modo, forma y regla pera que millor y ab mes pulissia se tracten y de aqui ab mes facilitat se concerven, y aparex que lo estar dits arts y officis separats y distinchs y lo no tenir confusio y mescla entre ells fa que la veritat y puresa en les coses obrades clareje i s manifeste y lliure lo engany y maldat que de dita confusio y mescla se seguex y fa que quiscun art segons llur prerrogativa y preheminensia es honrat y tractat com deu, y com en temps passat en dita vila de Cervera no y haja agut copia de officials argenters que pugues dit art (aixi com fora estat raho) estar distinch, separat y sens mescla de altres arts ni per dita raho aja pogut tenir confraria per son art propi com noy aje agut sino algun official de dit art y evidentment se veje que lo numero de dits officials argenters de dia en dia se aumente y se espera ha molt mes de aumentar y attes lo numero de dits officials que al dia present y es, es suficient y bastant pera obtenir confraria y de aqui esser exhimits y absolts de qualsevol altra confraria que fins al dia de vuy estiguessen eo pretenguesen alguns estarien, per so et als Mº Joseph Mensa, major, Mº Franh Tarroja,* Mº Tho-

* El nom de Tarroja sembla vinculat en una familia d'argenters de Cervera. Ja hem vist (p. 184) els documents que ens parlen de Francesc o Franci Tarroja. Un Jaume Tarroja, així mateix argenter, trobem en un document sense data, però atribuible a la segona meitat del s. xv:

«Diumenge a x de mag pesaren lo reliquiari en casa de m.º Jaume Tarroga, argenter, e pesa set marchs, vi onzes e iii quarts e digue dit Tarroiga que lo jesuset qui era en Barcelona pera mostrar a la duquesa de Soma pesava quatorze argensos, entre tot pese vii march, vi onzes, iii quarts xiiii argensos.

Dit dia donaren al dit m.º Tarroiga compliment fins en lviiii lliures iiii diners. Te la apoqua m.º Pere Pons, notari.

Mes dimats a xvi de juny donaren a m.º Pere Tarroiga, notari, en paga a porata del reliquiari sinch liures e tretze sous; tenim albara del susdit es entre tot lxiiij lliures xiii sous iii diners.»

Al revers, diu : «Recort del que es bestret per lo reliquiari.»

Arx. Mun., Cervera : *Gremis i Confraries.* Varia.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

mas Tarroja y Mº Joseph Mensa menor* com a major y mes sana part dels officials argenters de dita vila de Cervera a V. S.ª quant humilment poden supliquen esser del seruey de V. S.ª consedirlos e atorgarlos los capitols y coses seguents:

Primerament, plasia a V. S.ª concedir y atorgar als dits officials argenters habitans per avuy en dita vila de Cervera privilegi pera que per son art propri de argenters puguen tenir confraria ab nom y invocacio de Stª Aloy y que puguen instituhir dita Confraria en alguna iglesia de la present vila haont los aparexera y de aqui millor y ab mes puressa puguen tractar les coses de son art com fins al dia present haje anat y vaye confussament per so que en lo exami de aquells nos cerve lo que la industria y policia de dit art requerex. Plau a sa S.ª.

Item, per quant no sens gran mengua y vilipendi de dit art de argenters pretendrien alguns dits officials argenters estar subjectes y subordinats a la Confraria de St. Juan y St. Aloy en dita vila instituhida en la qual entren y son del numero de aquella los sartes, picapedres, manyans y altres de baix e infim offici y essent la dita art de argenters una de les arts mes industrioses y nobles de quantes ni ha, plasia per so a V. S.ª per llevar confusio y mescla de dita art a les sobredites concedirlos en quant menester es exempsio de dita Confraria de Sant Juan y sant Aloy. Plau a sa Senyoria ab que dits argenters desde ara renuncien y estiguin privats de tots los emoluments, graties y privilegis que per ser confrares de Sant Juan y Sant Aloy podien tenir.

Item, servirse ha V. S.ª concedir que los dits officials argenters que pera vuy habiten y tenen botiga parada en dita vila de Cervera y los que en avant seran se puguen ajuntar y congregar per negosis tocans a llur art y que en dit ajustament puguen fer ordinasions bones e idonees a dita Confraria y confrares de aquella y per temps mudar y corregir aquelles. Plau a Sa señoria ab tal empero que en dites ordinacions entrevingue la autoritat y decret del ordinari.

Item que de si al devant no sia licit ni permes a persona alguna parar botiga en dita vila de dit art de argenter que primer no haja praticat per espay de quatre anys continuos ab argenter del qual aja de donar deguda

---

* Un cas semblant passa amb el nom Mensa, del qual coneixem fins a tres argenters cerverins que el porten dins els segles XVIe i XVIIe.

Jaume Mensa, en 1551 adoba dos càlzers de l'esglesia major, rebent per l'or i mans d'un d'ells 1 lliura, 19 sous i 3 sous per l'altre. (Arx. Mun., Cervera : *Llibre de l'Obra de la esglesia major.)*

En 1573 ja hem vist (p. 178) que pactava fer uns bordons per l'esglesia de Prats del Rei.

En 1580 encara el trobem dirigint una suplicació al Consell, juntament amb en Francesc Tarroja i en Llorenç Domenech. (Vegi's p. 200).

Josep Mensa arregla en 1615 la creu de Sant Nicolau. (Vegi's abans p. 158).

En 1624 reb «a bon compte per un calzer fa per la obra, deu lliures». (Arx. Mun., Cervera : *Llibre de l'Obra de la esglesia major.)*

En 1660, l'argenter Tomas Mensa reb tres lliures 2 sous per adobar la Custodia del Santíssim (ibid.).

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

prova antes de subir examen als consols de dita confraria la qual prova donada li sie concedida llicencia per poderse examinar. Plau a Sa S.ª ab que dita prova se puga fer devant qualsevol ordinari.

Item que apres de serse presentat lo ques voldria examinar li asignen los consols dia en lo qual los mateixos consols o altres argenters que aquells apareixera examinen al dit presentat, lo qual trobat habil y sufficient segons les regles de dit art, aye aquell de aprovar y al contrari si inhabil y insuficient lo aje de repellir encarregantse quant en aso les conciencies de dits consols y examinadors lo qual, examinat antes de esser admes haya de pagar per los gastos de dita confraria de dits consols deu lliures barcelones, es excepte que si será fill de argenter de dita vila no aje de pagar sino vintiquatre reals, segons se use en Barcelona. Plau a Sa S.ª.

Item que qualsevol argenter que obrara de plata, la qual segons lo us y pratiga de Barcelona ha de marcar, aje de marcar aquella ab asistencia del prom que te la marca, posat per los magnifichs Pahers y Consell de dita vila. Plau a Sa Señoria.

Item per llevar prolixitat plasia a V. Sa. concedirlos que en totes les altres coses no expresades ni compreses en los precedents capitols se aja en tot de servar lo que se observe en la Confraria dels argenters de la ciutat de Barcelona, avent de servar en tot lo us y pratiga de aquella. Plau a Sa Sa. etc.»

Més endavant, en el consell tingut el dia 23 de juliol de 1660, prengueren importants acords referents a la protecció de llur ofici:

«...que ningunes persones de qualsevol grau stamento condició que fosen no puguen vendrer ningun genero de plata ni or amagadament sino donant tal plata o or al corredor y aixi mateix que ninguna persona pugues comprar ninguna pessa de or o plata que primer no fos o sie passada per lo contrast sots pena de vintisinch lliures, la qual ordinacio també fonch decretada als vintitres de juriol de mil siscens sexanta per lo regint la Batllia com consta al llibre de les ordinacions y privilegis que tenen dits argenters.»[1]

El Col·legi dels Argenters de Cervera registrava en un llibre, que tenía recòndit el Cònsol, els consells tinguts, les deliberacions del batlle, els exàmens de passantía i els comptes del Col·legi.[2]

---

1. Procés i execució promoguda pels Cònsols i Col·legi d'argenters de Cervera contra Josep Jener, botiguer de draps de llana en la Cort del Batlle de Cervera en l'any 1673.

Un altre procés semblant fou promogut contra Gaspar Bastons en 1679.

Arx. del Sr. Dalmases, Cervera : n. 1254-1255.

2. «... un llibre ... de paper de fulla comuna ab cubertas de pergamí per lo consol novament extret dins una caxa de sa casa ben custodit guardat ab dos claus tancat una de les quals te en custodia y en son poder lo honorable Tomas Mensa argenter y consol lo any prop passat y la altra lo dit honorable Matia Llobet consol lo present y corrent any de dit collegi en lo qual llibre se trobe continuat los concells an tingut des del any mil siscents coranta tres fins lo dia present, deliberacions decretades per lo Ilustre Balle de la present vila y terme examens y comptes e han tengut en dit collegi...»

Doc. citat en la nota 1.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

La vida d'aquest Col·legi, però, no devía ésser de gran prosperitat, o arribà prompte a la decadencia, perquè el *Llibre de Registre de les Plateries de Cervera* fa constar que en l'any 1768 solament existía l'argentería de Tomàs Pont, en el carrer de Sant Joàn, fins que en 1775 apareix l'argenter Antoni Artigas al carrer Major, amb el mateix caràcter d'únic argenter de Cervera.[1] En l'any 1798 veiem que la Confraría de Sant Eloi no solament està formada d'argenters, sinó tots els *artesans del foc*, comprenent sota aquest nom els serrallers, calderers i altres oficis, els mateixos als quals menyspreuaven els argenters en les ordinacions de 1616, tenint-los per oficis ínfims i baixos.

ALTRES NOTICIES. — Coneixem encara alguns altres documents escampats d'argenters cerverins.

Blai de Benlloch, argenter de Cervera en l'any 1490, tenía un alberg en el carrer Major; tenía també una part en l'alberg d'en Ardevol, com hem vist de l'argenter Francesc Tarroja.[2]

En 30 de maig de 1502 el Consell acordà fer uns canalobres d'argent, els quals havíen d'anar davant la custodia en la processó del Corpus, portant-los dos àngels «ben abillats».[3] El *Llibre de Consells* de l'any 1502 està mutilat, faltant els fulls corresponents al mes de maig, privant-nos de conèixer l'autor dels canalobres.

En 1580, els argenters Jaume Mensa, Francesc Tarroja i Llorenç Domènech presenten al Consell de 5 de novembre una suplicació sobre els taulells on treballaven per no tenir prou claror en llurs cases.[4]

En l'any 1620 fou esquarterat Joàn Balaguer, argenter de Cervera, per haver-se suposat que era l'instigador del robament sacríleg del *Sant Misteri*, efectuat pel seu fill Josep Balaguer, mestre de llegir i escriure. El cap de l'argenter Balaguer fou penjat sota el ràfec de la casa Comunal, prop de la porta de l'esglesia, veient-se encara la gabia de ferro.[5]

Gabriel Feliu, argenter de Cervera, apareix en un document de 1650.[6]

En 1660 Josep Pont cobra 1 lliura 4 sous per l'argent que afegí quan adobà la Vera-Creu. En 1664, adoba dos candelers per 11 sous, i en 1666 la petxina de les fonts, els encensers i els bordons de l'esglesia, cobrant 4 lliures, 7 sous.[7]

---

1. «Registro de las visitas de Plateria de la presente Ciudad de Cervera».
Arx. del Sr. Dalmases, Cervera : n. 1258.
En aquest document està inclosa la circular impresa «Instruccion que deberan observar las justicias Ordinarias en las Visitas mensuales de los Plateros y Platerias de su Jurisdiccion». Madrid, 7 octubre 1744.
2. Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Manifests. La Plassa*, f. 51 v.
3. Arx. Mun., Cervera : *Ordinacions per la festa del Corpus*, 1503.
4. Arx. Mun., Cervera : *Llibre de Consells* 1580, f. 28.
5. Arx. Mun., Cervera : *Documentació del Sant Misteri*. V. la nota 2 de la p. 182.
6. Arx. Mun., Cervera : *Gremis i Confraries*. Varia.
7. Arx. Mun., Cervera : *Llibre de l'Obra de la esglesia major*.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

En l'any 1679 encara apareix nomenat en un document, juntament amb en Tomas Mensa, cònsol aquell any del Col·legi d'argenters, en Cristòfol Freixas, Antòn Joàn Roca i Macià Llobet.[1]

Els documents de l'Arxiu de l'Obra de Santa María ens parlen sovint d'argenters, sense, però, indicar-nos si estaven o no establerts a Cervera.

Tomàs Pont, argenter, el trobem en 1739 arreglant els brandons del capiscol i adobant tot l'argent de l'esglesia per 32 lliures, 15 sous. En 1760 torna a adobar els brandons per 5 lliures.[2] Antòn Artigas, argenter de Cervera, és nomenat en 1775.[3] Salvador Capellas, argenter de Cervera, recompòn uns candelers de l'esglesia major en 1796 per 30 lliures.

L'existencia del Col·legi d'argenters a Cervera, no excluía, naturalment, les obres d'argent vingudes de fora. Abans de la fundació de dit Col·legi, així com mentre aquest durà no deixaren de fer-se encàrrecs a fora casa. Ja hem vist com en la primera meitat del segle xv.[4] es fan a Barcelona les creus de les confraríes de Santa María i de Sant Nicolau i la custodia de Miquel des Feu. El braç-reliquiari de Sant Llorenç (fig. 6) porta el punxó de Lleida, i un calze gòtic d'argent blanc de l'esglesia de Santa María està marcat de $\frac{+BA}{RCK}$ (fig. 15). Un altre calze, també gòtic, de la mateixa esglesia, no porta marca (fig. 16), com tampoc el reliquiari de la Santa Espina. Una arqueta-copó (fig. 12) de l'esmentada esglesia no porta tampoc marca, podent-se, no obstant, atribuir a l'argenter de Barcelona Jeroni Ratera, que en 1660 reb 52 lliures i 2 sous «per la plata y mans de fer l'arqueta de la reserva». Aquesta arqueta figura en l'inventari ja citat de 1735 : «Una caixeta de plata ab una creueta que serveix per donar la comunió en la capella».

---

1. Arx. del Sr. Dalmases, Cervera : n.º 1254. *Procés promogut pels Cónsols del Col·legi contra Gaspar Bastons.*

2. Tomàs Pont s'examinà a Barcelona el 21 d'octubre de 1735. (V. *Llib. de Passanties*, IV, 6.)

3. Antòn Artigas s'examinà a Barcelona el 9 de març de 1772. (V. *Llib. de Passanties*, IV, 147.)

4. Salvador Capellas, s'examinà a Barcelona el 21 de novembre de 1782. (V. *Llib. de Passanties*, IV, 177.)

5. Arx. Mun., Cervera : *Llibre de l'Obra de la esglesia major.* Jeroni Ratera, menor es passà mestre a Barcelona a 9 de gener de 1649. (V. Biblioteca del Museu de Barcelona, *Llibres de Passantía dels Argenters*, III, 82.)

6. V. abans p. 196.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

L'aniversari del rei Jaume II *el Just* a la Seu i a altres esglesies de Barcelona i son territori,

per Josep Mas, pvre.

Les qualitats personals en tot ordre de coses, de Jaume II, deuríen ésser no poques i de molt relleu quan la Historia el cognomena *el Just*; i com sigui que cada ser busca el que és semblant a ell mateix, és de creure que ben pariones seríen les de sa reial consort Na Elisenda de Montcada, de nissaga d'una de les més nobles families catalanes

Moltes penyores de pietat d'aquesta regina consigna la Historia, i entre elles la fundació del reial Monestir de Pedralbes, que, alhora, és sepulcre de tant pietosa senyora. Aquí es trobava ella quan volgué perpetuar una obra tota de cristiana caritat que temps feia ja la practicava, o sigui la celebració d'un aniversari, celebrador cada any a la Seu de Barcelona, altres esglesies de la ciutat i de son territori, per l'eternal repòs de l'ànima de son marit, d'ella, sos pares, i demés fidels difunts l'endemà del dia que l'Esglesia fa commemoració dels fidels difunts.

En el seu aimat redós de Pedralbes, on passà els jorns darrers de sa viduitat, es firmà en 1358 l'escriptura de fundació de dit aniversari, la qual en dit any fou acceptada pel Capítol de la Seu de Barcelona, a qui la regina féu comanda de la celebració del memorat aniversari, atès que l'esglesia Catedral és el cap de les demés de la ciutat.

¡Qui li havía de dir a Jaume II, que son nom, d'any en any es repetiría dins la volta del temple catedral de Barcelona, la millor joia de Barcelona, funamentat quan seia dit monarca al trono d'Aragó!

És molt interessant l'escriptura de referencia, de la qual es guarda un exemplar a l'arxiu catedral, sobretot per consignar la quasi totalitat de les esglesies de la ciutat i per l'ordinació, tota especificada, de com ha de celebrar-se dit aniversari, com també per altres detalls no sempre consignats en funda-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

cions similars. Les esglesies on vol que s'hi celebri l'aniversari, són: la Catedral, parroquials de Santa María de la Mar, Santa María del Pi, Sant Just, Sant Jaume, Sant Miquel i Sant Cugat; les de religiosos Menors, Predicadors, Carmelites, Redemptors de captius, Agustinians, Santa Anna, Sant Pau i Santa Eularia del Camp, Hospital de Sant Joàn de Jerusalem i Santa María de Nazaret; les de religioses de Sant Damià,[1] Predicadores,[2] Sant Pere i Junqueres; la capella manada construir per Pere de Montcada, nebot de la reina, a la Llotja de la ciutat, les esglesies de religioses de Pedralba [3] i Valldonzella i la capella del Palau Reial de Barcelona.[4]

També ordenà fer caritat el dia de l'aniversari a les capelles dels Hospitals de malalts de Colom, Vilar, Marcus i Santa Eularia, i a les capelles del Temple [5] i Santa Marta.

Per ésser aquest document una plana sens dubte inèdita, en quant a sa totalitat,[6] de la historia dels nostres comtes-reis, hem cregut publicar-lo perquè així sigui més coneguda, entre altres coses, la pietat prou palesa de la fundadora del reial Monestir de Santa María de Pedralbes, alçat dins del recinte parroquial de Sant Vicens de Sarrià, a les afores de Barcelona, la comtal ciutat.

INSTRUMENTUM FUNDATIONIS ANNIVERSARII [7]

In nomine Domini Noverint universi Quod Nos Elisendis dei gratia Regina Aragonum Illustrissimi principis et domni domini Jacobi recolende memorie Regis Aragonum relicta. Attendentes nos pro salute anime dicti Illustrissimi domini Regis Jacobi viri nostri retroactis temporibus fieri fecisse et procurasse quolibet anno usque nunc, in crastinum videlicet diei qua fit commemoracio pro defunctis in civitate Barchinone anniversarium generale in Ecclesia Sedis Barchinone et in omnibus et singulis Ecclesiis parrochialibus ejusdem civitatis et in omnibus Ecclesiis Monasteriorum Religiosorun tam hominum videlicet quam dominarum ejusdem Civitatis et in omnibus et singulis Capellis hospitalium et aliis quibuslibet Capellis per se separatis ejusdem Civitatis, et etiam in Monasterio nostro de Petra Alba, et in Monasterio Vallis Doncelle, quequidem Monasteria sunt extra dictam Civitatem prout omnes predicte Ecclesiae, capelle, hospitalia, et Monasteria inferius expresantur. Attendentes eciam dictum Illustrissimum dominum Regem virum nostrum nobis plura dona, ac servicia magna fecisse propter que eidem do-

1. Santa Clara.
2. Mont - Sió.
3. Pedralbes.
4. Santa Àgata.
5. Palau.
6. En 1903 (5 novembre) publicàrem a *La Revista Popular*, n.º 1717, un article intitulat «El Aniversario del Rey Jaime II en la Catedral», que és un extracte del document que ara publiquem íntegre.
7. Arxiu Catedral: Sala dels Aniversaris, armari 10, doc. 44.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

mino Regi Nos tenemur perpetuo obligatam. Et ex hoc Nos velle dictum anniversarium generale de cetero quolibet anno in vita nostra et etiam post perpetuo fieri in dicta sede, et in aliis Ecclesiis capellis, et Monasteriis inferius designatis, Attendentes etiam melius et utilius esse dictum Anniversarium, procurari, et fieri anno quolibet perpetuo per vos honorabile Capitulum dicte Sedis et successores vestros quam per alias personas cum dicta Ecclesia vestra Sedis sit capud omnium aliarum dicte Civitatis, Idcirco ob remedium et salutem anime dicti Illustrissimi domini Regis viri nostri, et nostre et parentum nostrorum et omnium ffidelium, deffunctorum instituimuis dictum Anniversarium generale anno quolibet perpetuo in crastinum diei qua fit commemoratio pro deffunctis fiendum in dicta Sede et in omnibus, et singulis Ecclesiis parrochialibus et Ecclesiis Monasteriorum tam hominum quam dominarum et in omnibus et singulis Capellis hospitalium et aliis Capellis per se separatis Civitatis Barchinone et in Capella quam Nobilis Petrus de Monte Catheno, quondam nepos, sive nabot noster carissimus, fieri mandavit in logia Civitatis Barchinone in cau quo fiat et in Monasteriis de Petra Alba et Vallis Doncelle diocessis Barchinone prout inferius nominantur. Nos vero pro dicto Anniversario generali, ut predictur faciendo gratis, et ex certa sciencia per Nos et onmes successores nostros quoscumque damus, offerimus, et assignamus domino Deo et dicto Anniversario, et vobis honorabili Capitulo supradicto recipienti nomine ipsius Anniversarii et succesoribus vestris nomine ejusdem, et vobis notario infrascripto tanquam publice persone pro ipso Anniversario et dicto honorabili Capitulo et successoribus eorundem, et pro aliis etiam personis quarum interest et intererit recipienti, et paciscenti per liberum videlicet et ffranchum alodium ¶ Totum censuale quatuordecim morabatinorum, auri fini et ponderis recti et totum dominium firmam faticham et quodlibet aliud jus ejusdem que per liberum et ffranchum alodium habemus, et percipimus, et habere, et percipere debemus per duos terminos anni videlicet septem morabatinos in festo Nativitatis Domini et septem morababatinos in festo Santi Joannis mensis Junii in et super quibusdam domibus cum tabulis et tegulata, que est supra dictas tabulas et cum introitibus et exitibus et omnibus aliis juribus et pertinenciis suis ex abisso usque in celum quas dionisius de Bonpart baynerius civis Barchinone habet et possidet in suburbio Barchinone in vico Maris et tenet per Nos et sub dominio et alodio nostro ad dictum censum quatuordecim morabatinorum. Et terminantur dicte domus super quibus dictum censuale prestatur ab oriente in vico maris predicto a meridie in honore Joannis dés Casal Argenterii parietibus communibus. ab occidente in dicto honore predicti Johannis Des Casal, et a circio videlicet in parte inferiori in via sive calle que ibi est et a parte superiori in honore Bartholomei Michaelis qui honor fuit Johannis Des Casal. ¶ Item totum censuale quatuordecim morabatinorum auri fini et ponderis recti, Et totum dominium firmam faticham et quodlibet aliud jus que per liberum et franchum alodium habemus et percipimus et habere et percipere debemus singulis annis per dictos terminos in et super quibusdam domibus ex abisso usque in celum et cum tabulis et envanno quod est supra dictas tabulas et cum introitibus et exitibus et omnibus aliis pertinenciis et juribus suis quas heredes den Rocha civis Barchinone quondam habent et possident in dicta Carraria de Mari et tenent per nos et sub dominio et alodio nostro ad dictum censum quatuordecim morabatinorum annuatim. Et terminantur predicte do-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

mus, super quibus dictum censuale quatuordecim morabatinorum prestatur ab oriente in dicto vico de Mari, a meridie in via sive calle que ibi est ex qua parte paries qui est a primo sostre dicte vie supra est comunis. Ab occidente in residua tenedone dictorum heredum dicti en Rocha alodio heredum Guilelmi de Medalia civis Barchinone parietibus communibus a circio in tendone Johannis Civada parietibus communibus. ¶ Item totum censuale quatuordecim morabatinorum auri fini et ponderis recti et totum dominium, firmam faticham et aliud quodlibet jus eiusdem que per proprium, liberum et ffranchum alodium habemus et percipimus et habere et percipere debemus singulis annis per dictos duos terminos anni in et super quibusdam domibus ex abisso usque in celum et cum tabulis et envanno quod est supra dictas tabulas et cum introitibus et exitibus et pertinenoiis et juribus suis quas Johannes Civada argenterius civis Barchinone habet et possidet indicto vico de Mari. Et tenet per nos et sub dominio et alodio nostro ad dictum censum quatuordecim morabatinorum annuatim solvendorum per terminos supradictos ut est dictum. Et terminantur predicte domus dicti Johannis Civada ab oriente in dicto vico Maris, a meridie in tenedone heredum dicti en Roca parietibus communibus. ab occidente in alio honore suo dicti Johannis Civada, alodio eiusdem quem emit den Soler, et qui fuit alodium Guilelmi de Medalia quondam parietibus communibus. A circio in tenedone Petri Torroya baynerii, parietibus communibus. Et est sciendum quod pro uno quoque dictorum morabatinorum qui sunt in summa quadraginta duo morabatini solvuntur et debet solvi novem solidos monete Barchinone de terno. Et spectant predicta ad nos racione empcionis quam de hiis fecimus a Jacobo Granyana cive Barchinone filio et herede universali ex testamento Dominici Granyana, quondam, de domo domini regis cum publico instrumento confecto in posse Guilelmi Turelli auctoritate regia notarii publici Barchinone octavo kalendas Madii anno Domini millesimo trecentesimo quadragesimo tercio. ¶ Item totum censuale et totum dominium, firmam faticham et quodlibet aliud jus que Nos habemus, et percipimus et habere et percipere debemus super quibusdam domibus cum pertinenciis et juribus suis quas Matheus Venteyllo, ballistcrius ad censum decem morabatinorum et super quibusdam aliis domibus cum pertinenciis suis quas domina Margarita uxor Bernardi Morera quondam ad censum septem morabatinorum, et super quibusdam aliis domibus cum pertinenciis suis, quas hospitale de Mercucio civitatis Barchinone ad censum sex morabatinorum, et super quibusdam aliis domibus cum pertinenciis suis, quas Arnaldus Vitalis, sartor ad censum sex morabatinorum, et super quibusdam aliis domibus cum pertinenciis suis quas Bernardus Garriga parator pannorum ad censum trium morabatinorum et medii. Et super quibusdam aliis domibus cum pertinenciis et juribus suis quas Petrus Castenyerii parator pannorum ad censum sex morabatinorum. Et super quibusdam aliis domibus cum pertinenciis quos domina uxor Nicholay Amigonis aliter Barberli filia Bernardi Sabriani ad censum duorum morabatinorum; et super quibusdem aliis domibus cum pertinenciis suis quas domina uxor Nicolay Amigonis alias barberii filia Barnardi Sabriani ad censum duorum morabatinorum. El supsr quibusdam aliis domibus cum pertinentiis suis, quas Guilelmus de Nogaria argenterius ad censum duorum morabatinorum. Et super quibusdam aliis domibus cum pertinenciis suis quas Domina Eulalia uxor Petri Pont, quondam ad censum duorum morabatinorum. Et super

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

quibusdam aliis domibus cum pertinenciis suis quas eadem domina Eulalia uxor dicti Petri Pont ad censum aliorum duorum morabatinorum. Et super quibusdam aliis domibus cum pertinenciis suis quas Petrus Conomina blanquerius, ad censum duorum morabatinorum et pro dicto Petro Conomina tenet Petrus Leva blanquerius; et super quibusdam aliis domibus cum pertinenciis suis quasi dem Petrus de Conomina ad censum quatuor morabatinorum habent et tenet pro nobis et sub dominio et alodio nostro in civitate Barchinone in vico Jacobi de Adarrone Et omnes predicte domus sive tenedones super quibus dicta censualia percipiuntur sunt contigue. Et terminantur ab oriente partim in tenedone heredis seu successoris fferrarii de Fonolleto, quondam et partim in tenedone Bernardi Amenlerii et partim in tenedone Petri Torderii et partim in tenedone Thome Saguerii et partim in tenedone Petri Conques blanquerii et partim in tenedone ffrancisci Rouriga, blanquerii et partim in tenedone den Molart et partim in tenedone den Garrigola, a meridie in carraria Blanquerie ab occidente in vico Nouo facto de hospicio quod fuit Jacobi Adarronis quondam,a circio in carraria publica que tenditur versus Pontem den Campdará. ¶ Item totum censuale et totum dominium, firmam, faticham et quodlibet aliud jus que Nos habemus et percipimus et habere et percipere debemus super quibusdam domibus cum pertinenciis suis quas domina Catherina uxor Romei ferrarii quondam fornerii ad censum duorum morabatinorum. Et super quibusdam aliis domibus cum pertinenciis suis quas Guilelmus Luciani parator ad censum quinque morabatinorum. Et super quibusdam aliis duabus domibus sive hospiciis contiguis cum pertinenciis suis quas seu que Nathalis de Manso, parator, ad censum quatuor morabatinorum. Et super quibusdam aliis duabus domibus sive hospiciis contiguis cum pertinenciis eorumdem quas heredes Bernardi Vives carpentarii ad censum quatuor morabatinorum. Et super quibusdam aliis domibus sive hospiciis cum pertinenciis suis quas domina Catherina uxor Petri Maxella ad censum quinque morabatinorum habent et tenent pro nobis et sub dominio et alodio nostro Et omnes supra proxime dicte domus sive tenedones super quibus dicta censualia percipiuntur sunt contigue. Et terminantur ab oriente in vico Novo predicto, a meridie in dicta carraria Blanquerie ab occidente in tenedone heredum ffrancisci de Busquetis, quondam, draperii, a circio in furno qui ibi est. Et est verum quod omnes domus sive tenedones superius nominate videlicet que sunt in dicto vico vocato Jacobi de Adarrone sunt in suburbio civitatis Barchinone coram et satis prope ecclesiam Sancti Cucuphatis de Rego et fuerunt antiquitus una tenedo sive unum hospicium quod vocabatur den Adarro de quo quidem hospicio fuerunt facta per dictum Jacobum Adarronis diversa stabilimenta predictis personis seu earum predecessoribus in hiis est eciam verum quod omnes predicti morabatini solvuntur et debet solvi annuatim per duos terminos videlicet medietas in festo sancti Johannis mensis Junii et alia medietas in festo Nathalis Domini excepto censu quatuor morabatinorum quem dictus Petrus de Conomina blanquerius prestat pro dictis domibus in quibus inhabitat de quibus solvit medietatem in festo sancti Johannis mensis Junii, et alteram medietatem in festo sancte Marie mensis ffebruarii Et solvuntur et debent solvi pro unoquoque omnium dictorum morabatinorum novem solidos monete Barchinone de terno secundum Constitutionem et ordinacionem factam a domino Rege super solucionem morabatinorum censualium Barchi-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

none. Et spectat ad nos predictum censuale quod recipimus in dicto vico Jacobi de Adarrone racione empcionis quam inde fecimus a venerabili Petro Marci cive Barchinone filio Petri Marci quondam procuratore generali constituto una et insolidum cum venerabilibus Petro Terreni Jacobo Fivellarii et Nicholao Samares civibus Barchinone a venerabili Jacobo Marci cive Barchnone prout de ipsa empcione plene constat per instrumentum publicum inde factum per Guilelmum Turelli notarium supradictum quarto idus februarii anno Domini millesimo Trecentesimo tricesimo nono. ¶ Hanc itaque donacionem oblacionem et assignacionem facimus domino Deo, et dicto anniversario et vobis honorabili Capitulo Sedis Barchinone nomine dicti anniversarii et successoribus vestris nomine eiusdem perpetuo per liberum et franchum alodium sicut melius dici potest et intelligi ad salvamentum et bonum intellectum dicti anniversarii et vestri et successorum vestrorum nomine eiusdem. Et extrahimus predicta omnia et singula que domino Deo et dicto anniversario et vobis nomine eiusdem damus, offerimus et assignamus de jure dominio et posse nostri et nostrorum eademque in vestrum et vestrorum successorum nomine dicti anniversarii dominium et posse mittimus et transfferimus irrevocabiliter pleno jure ad habendum tenendum omnique tempore paciffice possidendum per liberum et ffranchum alodium nomine et ad opus ipsius anniversarii. Promittentes vobis quod per nos vel per procuratorem nostrum quem ad hec constituemus trademus vobis nomine dicti anniversarii et ipsi anniversario possessionem corporalem seu quasi predictorum omnium et singulorum que domino Deo et dicto anniversario et vobis nomine eiusdem supra damus offerimus et assignamus per liberum et franchum alodium vaccuam scilicet et expeditam et ab omnibus obligacionibus penitus liberatam. Et quod in ipsa possessione dictum anniversarium et vos et successores vestros nomine eiusdem faciemus pociores. Et nichilominus damus et concedimus vobis plenam et liberam potestatem quod vos vestra propria auctoritate et sine faticha et requisicione nostrum alicuius curie et persone possitis ipam possessionem libere apprehendere et apprehensam licite retinere nomine et ad opus dicti anniversarii. Nos enim interius donec scilicet dictam possessionem vobis nomine dicti anniversarii tradiderimus vel vos eam nomine dicti anniversarii receperitis aut apprehenderitis ut est dictum constituimus Nos predicta omnia et singula que domino Deo et dicto anniversario et vobis nomine eiusdem supra damus offerimus et assignamus et concedimus pro nobis et dicto anniversario possidere seu quasi. ¶ Preterea ex causa huiusmodi donacionis oblacionis et assignacionis damus cedimus et mandamus dicto anniversario et vobis et successoribus vestris nomine eiusdem perpetuo omnia jura omnesque acciones reales et personales et mixtas utiles et directas ordinarias et extraordinarias et alias quascumque nobis competentes et competencia et competere debentes et debencia in predictis omnibus et singulis que vobis et dicto anniversario supra damus offerimus et assignamus et contra quascumque personas et in quibuscumque bonis racione lorum quibus juribus et accionibus supradictis possitis vos et successores vestri nomine dicti anniversarii et ipsum anniversarium perpetuo uti et experiri agendo, respondendo, deffendendo, excipiendo, et replicando et omnia alia faciendo in judicio et extra judicium quecumque et quemadmodum Nos poteramus ante huismodi donacionem, oblacionem, et assig-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

nacionem, et possemus nunc et eciam postea quandocumque Nos enim facimus et constituimus vos in in hiis nomine dicti anniversarii, et ipsum anniversarium dominos et procuratores in rem propriam dicti anniversarii, facimus eciam et constituimus vos et successores vestros patronos ipsius anniversarii. ¶ Volentes, statuentes et ordinantes quod vos dictum honorabile Capitulum et successores vestri perpetuo eligatis et deputatis et eligere et deputare possitis de presenti et postea de biennio in biennium vel aliter in terminis quibus vobis visum fuerit expedire perpetuo personam seu personas fidedignas et bone consciencie que anno quolibet perpetuo in suis terminis colligant omnia et singula supradicta per nos dicto anniversario et vobis et successoribus vestris nomine eiusdem supra data et assignata. ¶ Et quod de eisdem per nos dicto anniversario et vobis nomine eiusdem supra datis et assignatis que ascendunt ad summam Mille triginta solidos Barchinone faciatis seu fieri faciatis supra dictum anniversarium et alia infra scripta annuatim perpetuo juxta modum inferius denotatum. ¶ Volumus eciam quod persona seu persone quam seu quas vos ad faciendum predicta et infrascripta elegeritis seu deputaveritis si vobis visum fuerit expedire et non aliter cum totum hoc arbitrio vestro et successorum vestrorum relinquamus firment et firmare possint pro dicto anniversario et pro vobis nomine eiusdem ratione dominii in omnibus et singulis instrumentis venditionum stabilimentorum et aliarum alienacionum et contractuum que et qui facti sunt et fient de cetero de honoribus et possessionibus super quibus predicte censualia prestantur. Et concedant fatichas et eis aliter utantur, et laudimia et alia jura ex predictis censualibus proveniencia recipiant et predictum Anniversarium faciant juxta formam inferius annotatam. ¶ Quequidem persona seu persone per vos ad hec eligenda seu eligende deputanda seu deputande habeant quando et quociens volueritis de omnibus supradictis vobis et successoribus vestris compotum reddere, et racionem et reliqua racionum reffundere et tornare et easdem aut alias ad predicta facienda ponere et constituere et de salario competenti pro earum labore provideri volumus per vos de predictis censualibus prout vobis videbitur faciendum. ¶ Item volumus, instituimus, et ordinamus quod omnes et singuli canonici presbiteri ffratres et alii clerici missam celebrantes in dicta Sede, et in Monasteriis et aliis Ecclesiis, et Capellis predictis ubi dictum Anniversarium de cetero fiet juxta formam infrascriptam et fieri de cetero perpetuo volumus, teneantur dicere quilibet videlicet ipsorum in vespere diei dicti Anniversarii pro anima dicti Illustrissimi domini Regis, et nostre et parentum nostrorum et omnium fidelium deffunctorum vesperos mortuorum. Et die postea sequenti die videlicet dicti Anniversarii matutinas cum Novem leccionibus deffunctorum et missam de requiem celebrare et absolucionem facere prout est moris. ¶ Et quod omnes ffratres ordinum seu Monasteriorum dicte civitatis qui sint diachoni aut subdiachoni aut clerici simplices, teneantur ipsa die dicti Anniversarii quilibet ipsorum dicere et recitare unum salterium. ¶ Et quod omnes ffratres ipsorum ordinum seu Monasteriorum qui sint layci teneantur quilibet videlicet eorum dicere ipsa die dicti anniversarii ducentes pater nostros et ducentas Ave Maries. ¶ Et quod omnes domine ordinum ac monasteriorum dicte civitatis et eciam dictorum monasteriorum de Petra Alba et de Valle Donzella que sint litterate teneantur dicta die anniversarii facere officium videlicet dicere vesperos et matutinas deffunctorum, et officium misse de requie, et eciam ultra hoc quelibet ipsarum tenea-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

tur ipsa eadem die Anniversarii dicere et recitare unum salterum. ¶ Et quod omnes Domine ipsorum ordinum illiterate teneantur ipsa eadem die dicti Anniversarii dicere quelibet videlicet ipsarum trecentos pater nostros et trecentas Ave Maries. ¶ Volumus eciam et ordinamus quod in dicta Sede et in dictis Ecclesiis parrochialibus et in ecclesiis monasteriorum ffratrum aut sororum ubi dictum Anniversarium fieri consuetum est de cetero fieri volumus perpetuo fiat dicta die Anniversarii in qualibet videlicet ipsarum ecclesiarum monasteriorum representacio funeris dicti Illustrissimi domini Regis viri nostri et nostre cum panno aureo, et tela lini et brandonis cere et cum pulsacione simbalorum et squillarum, que pulsacio fieri consuevit et sic de cetero perpetuo fiat et volumus fieri tam in vespere dicti anniversarii quam in die eiusdem. ¶ Et tunc toto videlicet dicto officio facto per canonicos presbiteros, ffratres et alios clericos et dominas dicte Sedis et aliarum ecclesiarum capellarum ordinum ac monasteriorum predictorum eo modo videlicet et prout dictum est. Vos aut collector seu collectores quem vel quos ad predicta deputaveritis et ordinaveritis detis seu dent et dare teneamini seu teneantur de dictis censualibus cuicumque Reverendo Episcopo qui dicte die missam maiorem celebraverit quatuor solidos et illis duobus qui sibi ministrabunt in dicta missa scilicet cuilibet eorum duos solidos et illi qui dicta die exercebit officium precentoris duos solidos, et cuilibet canonicorum beneficiatorum, et aliorum quorumcumque presbiterorum dicte sedis pro caritate duodecim denarios. ¶ Et sacriste dicte Sedis pro ensens, et panno aureo et tela lini quindecim solidos. Et subsacriste dicte Sedis pro labore suo duos solidos. Et monacho eiusdem Sedis pro pulsacione simbalorum quinque solidos. Et scolaribus qui serviant in Coro in die Anniversarii et in celebracionibus missarum que eamdem die in dicta Sede celebrabuntur pro dicto Anniversario cuilibet videlicet ipsorum unum denarium. Et cuilibet pauperum qui dicta die Anniversarii inveniantur in dicta Sede unum denarium amore Dei usque ad quantitatem decem solidos tantum. ¶ Declaramus tamen et volumus quod in representacione fienda anno quolibet in dicta Sede vos dictum Capitulum seu collectores ad hec per vos deputati habeatis seu habeant decem brandonos novos ponderis quemlibet sex librarum qui. brandoni ardeant et habeant ardere in dicta representacione. et quod illud quod decostabunt dicti brandoni in quantum devastabuntur vos. seu idem collectores habeatis, seu habeant solvere anno quolibet de eo quod super fuerit de predictis censualibus facto et completo toto Anniversario supradicto. Residuum vero dictorum brandonorum restituant et habeant restituere idem collectores candelario a quo ipsos brandonos receperint. ¶ Detis eciam et dare teneamini sive collector aut collectores vestri predicti dent et dare teneantur quolibet anno die dicti Anniversarii de dictis censualibus dictis Ecclesiis parrochialibus civitatis Barchinone Inferius nominatis pro dicto Anniversario in ipsis ecclesiis ut predicitur faciendo quantitates peccunie infrascriptas videlicet ecclesie parochiali Sancte Marie de Mari quadraginta solidos scilicet pro missis et aliis divinis officiis inibi celebrandis trigeinta quatuor solidos inter beneficiatos et alios presbiteros dicte ecclesie equaliter dividendos, et pro cera, ensens, panno aureo et tela lini, et pro pulsacione simbalorum et squillarum sex solidos. ¶ Et parrochiali ecclesie Sancte Marie de Pinu viginti tres solidos videlicet pro missis et aliis divinis officiis inibi celebrandis, decem et septem solidos inter beneficiatos et alios presbiteros dicte ecclesie equaliter dividendos, et pro cera ensens panno

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

aureo, et tela lini et pro pulsandis simblis et squillis sex solidos. ¶ Et parrochiali ecclesie Sancti Justi decem et octo solidos et sex denarios videlicet pro missis et aliis divinis officiis in ibi celebrandis quatuordecim solidos inter beneficiatos et alios presbiteros dicte ecclesie equaliter dividendos, et pro cera enses, panno aureo tela lini et pulsacione simbalorum quatuor solidos et sex denarios. ¶ Et ecclesie parrochiali Sancti Jacobi novem solidos et sex denarios videlicet pro missis et aliis divinis officiis in ibi celebrandis quinque solidos inter beneficiatos et alios presbiteros dicte ecclesie equaliter dividendos. Et pro cera, ensens et panno aureo et tela lini et pro pulsandis simbalis quatuor solidos et sex denarios. ¶ Et ecclesie parrochiali Sancti Michaelis decem solidos videlicet pro missis et aliis divinis officiis in ibi celebrandis sex solidos inter beneficiatos et alios presbiteros dicte ecclesie equaliter dividendos, et pro cere, enses panno aureo tela lini et pulsacione simbalorum quatuor solidos et sex denarios. ¶ Et ecclesie parrochiali Sancti Cucuphatis novem solidos et sex denarios videlicet pro missis et aliis divinis officiis inibi celebrandis quinque solidos inter beneficiatos et alios presbiteros dicte ecclesie equaliter dividendos, et pro cera ensens panno aureo et tela lini et pulsacione simbalorum quatuor solidos et sex denarios. ¶ Detis etiam seu dent et dare teneamini et teneantur dicti collectores vestri de censualibus supradictis quolibet anno die dicti Anniversarii Ecclesiis Monasteriorum infrascriptorum in quibus dictum Anniversarium fieri volumus ut prefertur anno quolibet pro dictis Anniversario in ecclesiis dictorum Monasteriorum anno quolibet dicta die anniversarii ut predicitur faciendo quantitates peccunie infrascriptas videlicet; Ecclesie monasterii ffratrum minorum quinquaginta quinque solidos videlicet pro missis et aliis divinis officiis inibi celebrandis quinquaginta solidos, pro cera enses panno aureo et tela lini et pulsacione squille quinque solidos. ¶ Et Ecclesie Monasterii ffratrum predicatorum quinquaginta quinque solidos videlicet pro missis et aliis divinis officiis inibi celebrandis quinquaginta solidos et pro cera ensens, panno aureo et tela lini et pulsacione squille quinque solidos. ¶ Et Ecclesie Monasterii ffratrum Beate Marie de Carmello trigintc solidos videlicet pro missis et aliis divinis officiis inibi celebrandis viginti septem solidos et pro cera ensens panno aureo et tela lini et pulsacione squille tres solidos. ¶ Et Ecclesie Monasterii ffratrum Beate Marie de Mercede Captivorum vigintiocto solidos videlicet pro missis et aliis divinis officiis inibi celebrandis viginti quinque solidos et pro cera ensens, panno aureo et tela lini et pulsacione squillarum tres solidos. ¶ Et Ecclesie Monasterii ffratrum Sancti Augustini viginti octo solidos videlicet pro missis et aliis divinis officiis inibi celebrandis viginti quinque solidos et pro cera ensens. panno aureo tela lini et pulsacione squille tres solidos. ¶ Et Ecclesie Monasterii Sancte Anne sexdecim solidos videlicet pro missis et aliis divinis officiis inibi celebrandis per ffratres et beneficiatos et alios presbiteros dicti Monasterii tresdecim solidos inter eos equaliter dividendos Et pro cera, ensens panno aureo tela lini et pulsacione squillarum tres solidos. ¶ Et Ecclesie Monasterii Sancti Pauli duodecim solidos videlicet pro missis et aliis divinis officiis inibi celebrandis novem solidos inter eos equaliter dividendos, et pro cera ensens panno aureo, tela lini et pulsacione simbalorum tres solidos. ¶ Et Ecclesie Monasterii Sancte Eulalie de Campo quatuordecim solidos videlicet pro missis et aliis divinis officiis inibi celebrandis per canonicos et beneficiatos et alios presbiteros dicte Ecclesie undecim solidos inter eos equaliter dividendos, et pro cera ensens, panno

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

aureo, tela lini et pulsacione squille tres solidos. ¶ Et Ecclesie Hospitalis Sancti Johannis Jherosolimitani tresdecim solidos videlicet pro missis et aliis divinis officiis inibi celebrandis per ffratres et beneficiatos et alios presbiteros dicte Ecclesie decem solidos inter eos equeliter dividendos. Et pro cera, ensens, panno aureo tela lini et pulsacione squillarum tres solidos. ¶ Et Ecclesie Monasterii Sancte Marie de Nazaret quatuor solidos videlicet pro missis et aliis divinis officiis inibi celebrandis duos solidos, et pro cera ensens, panno aureo, tela lini et pulsacione squille duos solidos. ¶ Et Ecclesie Monasterii Sancti Damiani octuaginta quatuor solidos videlicet pro missis et aliis divinis officiis in, ibi celebrandis per presbitero, et dominas dicti Monasterii octuaginta unum solidos inter eos equaliter dividendos, et pro cera ensens, panno aureo et tela lini tres solidos. ¶ Et Ecclesia Monasterii dominarum predicatricum triginta unum solidos videlicet pro missis et aliis divinis officiis inibi celebrandis viginti octo solidos, et pro cera ensens, panno aureo et tela lini et pulsacione squille tres solidos. ¶ Et Ecclesie Monasterii Sancti Petri Barchinone sexaginta quinque solidos et sex denarios videlicet pro missis et aliis divinis officiis per presbiteros et Moniales inibi celebrandis sexaginta unum solidos inter eos equaliter dividendos, et pro cera, ensens, panno aureo et tela lini et pulsacione simbalorum quatuor solidos et sex denarios. ¶ Et Ecclesie dominarum de Jonqueriis triginta solidos videlicet pro missis et aliis divinis officiis per presbiteros et moniales inibi celebrandis viginti sex solidos inter eos equaliter dividendos, et pro cera ensens, panno aureo et tela lini et pulsacione squille quatuor solidos. ¶ Et capelle quam dictus Nobilis Petrus de Monte Catheno mandavit fieri et construhi in logia civitatis Barchinone in casu quo fiat sex solidos videlicet pro missis et aliis divinis officiis in dicta capella per tres presbiteros quos dictus Nobilis in dicta Capella institui mandavit inibi celebrandis tres solidos et pro cera, ensens, panno aureo et tela lini et pulsacione squille tres solidos. ¶ Et Ecclesia Monasterii de Petralba sexaginta solidos videlicet pro missis et aliis divinis officiis inibi celebrandis presbiteris et fratribus dicti monasterii a percepcione dicti anniversarii exclusis cum jam eis certam assignaverimus porcionem. ¶ Et Ecclesie Monasterii dominarum Vallis Donzelle sexaginta duos solidos videlicet pro missis et aliis divinis officiis per presbiteros et moniales dicti monasterii inibi celebrandis quinquaginta novem solidos inter eos equaliter dividendos et pro cera ensens panno aureo et tela lini et pulsacione squille tres solidos. ¶ Et Capelle Palacii regii Barchinone novem solidos videlicet pro missis et aliis divinis officiis inibi celebrandis sex solidos et pro cera ensens, panno aureo, tela lini et pulsacione squillarum tres solidos. ¶ Declaramus tamen et volumus quod in qualibet dictarum ecclesiarum parrochialium et monasteriorum religiosorum et in capella palacii Regii Barchinone in quibus volumus fieri representacio funeris juxta formam predictam teneant et habeant tenere Rectores et Priores, Abbatisse et Priorisse dictarum ecclesiarum et Capelle scilicet quilibet eorum in sua ecclesia seu capella quatuor brandonos cere bonos et competentes qui ardeant et ardere habeant quamdiu quolibet anno in die dicti Anniversarii dicta representacio fiet. ¶ Item detis seu dent et dare eciam teneamini seu teneantur dicti Collectores in die dicti Anniversarii cuilibet presbiterorum capellarum hospitalium infirmorum Columbi, den Vilar, den Marcus, Sancte Eulalie et Capelle Templi, et Capelle Sancte Marte qui missas et alia divina officia dicta die celebraverint et caritatem alibi de dicto anniversario non receperint duodecim denarios. ¶ Detis eciam seu dent et

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

dare eciam teneamini seu teneantur cuilibet dictorum hospitalium anno quolibet in die dicti Anniversarii, tres solidos inter pauperes inibi jacentes distribuendos ad cognicionem dictorum collectorum. ¶ Detis eciam seu dent et dare eciam teneamini seu teneantur dicti Collectores nostri de censualibus supradictis quolibet anno dicta die Anniversarii captis in Castro Curie vicarii Barchinone videlicet cuilibet ipsorum duos denarios usque ad quantitatem decem solidos tantum. ¶ Volumus eciam et statuimus et ordinamus quod si factis dicto Anniversario et aliis predictis per modum predictum anno quolibet de censualibus supradictis per vos vobis dicto honorabili Capitulo dicte Sedis nomine dicti Anniversarii et ipsis Anniversario et aliis supradictis supra assignatis que sunt in suma mille triginta solidos et solutis omnibus predictis aliquid supererit de ipsis mille triginta solidos, quod totum id quitquid et quantum fuerit una cum laudimiis et aliis proventibus et juribus provenientibus ex predictis censualibus convertatur per vos dictum honorabile Capitulum et successores vestros in empcione et multiplicacione dictorum censualium mille triginta solidos usque ad quantitatem mille quingentorum solidos Barchinone Et ipsa censualia per vos de predictis ut predicitur emendi teneamini dicto anniversario assignare. Nos enim omnia et singula censualia per vos et successores vestros ut predicitur emenda usque ad quantitatem seu complementum dictorum mille quingentorum solidos de presenti ex nunc pro tunc dicto Anniversario et vobis nomine eiusdem et notario infrascripto tanquam publice persone pro ipso Anniversario et aliis predictis et aliis personis quarum interest vel intererit recipienti et paciscenti damus concedimus, et assignamus irrevocabiliter pleno jure. — ¶ Volumus eciam statuimus et ordinamus quod de omnibus laudimiis, firmis fatichis, et aliis proventibus que et qui provenerint decetero expredictis mille quingentis solidos incontinenti videlicet, cum empti fuerint fiant tres partes quarum una convertatur in Anniversariis faciendis in dicta Sede pro anima nostra et dicti domini Regis Jacobi et parentum nostrorum et omnium fidelium deffunctorum, et residue due partes simul cum toto eo quod superfuerit ex predictis mille et quingentis solidis facto anniversario et aliis supradictis convertatur in reffeccione pauperum usque ad numerum tresdecim tantum inclusive, qui refficiantur qualibet die perpetuo in Elemosina pauperum Sedis Barchinone prout alii pauperes in prefatc Elemosina instituti ruficiuntur. ¶ Volumus eciam et ordinamus quod si facta dicta reffeccione tresdecim pauperum predictorum de dictis duabus partibus aliquid supererit quod totum id quod tunc de ipsis duabus partibus facta dicta reffeccione supererit convertatur per vos aut dictos collectores vestros in vestitu ipsorum tresdecim pauperum dando unicuique ipsorum pro vestitu triginta solidos. Et si id quod de dictis duabus partibus supererit non sufficeret omnibus dictis tresdecim pauperibus, volumus quod dentar illi vel illis ipsorum ad quem vel ad quos id quod supererit de dictis duabus partibus sufficere poterit ad racionem viginti solidos pro quolibet. Et si forsan ex predictis duabus partibus laudimiorum et aliorum proventuum que et qui provenerint ex predictis mille quingentis solidos facte reffeccione dictorum tresdecim pauperum et facta provisione cuilibet eorumdem pauperum juxta formam superius annotatam aliquid superfuerit totum id quit quid et quantum superfuerit volumus et ordinamus quod convertatur in anniversariis fiendis in dicta Sede pro anima nostra et dicti domini Regis et parentum nostrorum et omnium fidelium deffunctorum juxta morem Ecclesie Barchinone. Item

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

volumus et ordinamus quod si forsan aliquo tempore invenirentur aliquis vel aliqui qui nos vel nostri pro tempore presenti preterito aut futuro serviunt servierunt aut servient qui ad paupertatem devenerint quod ille vel illi au filii ipsorum aut aliqua alia persona de genere eorum prout videlicet magis voluerint recipiantur ad dictum numerum tresdecim pauperum et reficiantur prout superius est jam dictum. ¶ Item volumus statuimus et ordinamus perpetuo quod si forsan Rectores et Priores, Abbatisse et Priorisse predictarum Ecclesiarum parrochialium et locorum Religiosorum et Capellarum predictarum et alii quicumque ad hec deputati et deputandi, seu aliquis eorum anno quolibet deffecerint seu deffecerit in aliquo in faciendo et complendo la omnia et singula per nos superius ordinata, et fieri mandata, vel aliter fuerint seu fuerit in hoc negligentes seu remissi in hoc casu vos dictum honorabile Capitulum et successores vestri possitis eos et eorum quemlibet et quoscumque alios qui ad hec tenebuntur compellere et compelli facere qualibet vice qua non complerent predicta juxta ordinacionem nostram per substraccionem quantitatis pecunie eo tunc eis vel ei debite et aliis viis et modis quibus vobis videbitur ad faciendum et complendum predicta juxta ordinacionem predictam. Nos enim vobis et successoribus vestris perpetuo cum hoc publico instrumento super hiis et circa hec plenam et liberam concedimus potestatem. Insuper convenimus et promittimus domino deo et vobis dicto honorabili Capitulo quod vobis et successoribus vestris facientibus et fieri et procurari facientibus Anniversarium generale predictum et alia supradicta anno quolibet ut prefertur faciemus vos et successores vestros et collectores vestros predictos predicta omnia et singula per nos domino deo et dicto Anniversario et vobis nomine eiusdem supra data oblata et assignata habere tenere et possidere ac percipere et levare in pace contra omnes personas per liberum et ffranchum alodium Et quod tenebimur vobis et successoribus vestris nomine dicti Anniversarii et ipsi Anniversario semper de firma et legali eviccione eorum Et si forsan aliqua persona moveret vel faceret contra vos vel vestros successores aut collectores vestros aut dicta Anniversaria aliquo tempore aliquam questionem, peticionem vel demandam littem vel controversiam de jure vel de facto in judicio vel extra judicium in predictis vel aliquo predictorum per nos domino deo et dicto Anniversario et vobis nomine eiusdem supra assignatorum aut racione vel occasione eorum. Convenimus et promittimus vobis quod incontinenti cum inde fuerimus requisite opponemus nos deffensioni dicti anniversarii et vestri et successorum vestrorum nomine eiusdem, Et quod respondebimus et satisfaciemus pro vobis et dicto anniversario et successoribus vestris in dicto Anniversarii, aut collectoribus vestris cuilibet querelanti. Et quod in principio littis suscipiemus in Nos omes littigii Et quod agemus et ducemus causam, seu causas nostris propriis sumptibus et expensis a principio usque ad finem vel vos aut vestri successores seu collectores vestri si volueritis aut voluerint possitis et possint ipsam causam seu causas agere et ducere per vos ipsos aut per se ipsos. Et hoc sit in eleccione vestri et successorum vestrorum ac collectorum vestrorum. Nos enim remittimus vobis et successoribus vestris quantum ad hec gratis, et ex certa sciencia et ex pacto necessitatem denunciacionis. Et si vos, vel successores vestri aut collectores vestri elegeritis ipsam causam seu causas agere et ducere per vos ipsos aut dictos collectores vestros Convenimus et promittimus vobis quod restituemus et solvemus vobis et successoribus vestris nomine dicti Anniversarii

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

et ipsi Anniversario ad vestram voluntatem omnes expensas que circa littem vel littes et extra littem seu littes fient et quicquid et quantum a vobis et successoribus vestris super hec evictum fuerit cum omni scilicet dampno et interesse que inde vos et successores vestri aut collectores predicti feceritis et sustinueritis et facient et sustinebunt quoquomodo sive obtineatis in causam seu causas sive eciam subcumbatis. Et quod super predictis omnibus et singulis servabimus vos et successores vestros et dictum Anniversarium ac collectores eiusdem penitus sine dampno. Et credatur vobis et successoribus vestris et dictis collectoribus super ipsis missionibus dampnis et interesse plano et simplici verbo nullo alio probacionum genere requisito. Et pro predictis omnibus et singulis complendis et attendendos; et tenendos et observandos obligamus vobis et dictis successoribus et collectoribus vestris nomine dicti Anniversarii et ipsi Anniversario omnia bona nostra mobilia et immobilia habita et habenda.

Ad hec nos Jacobus de Sancto Clemente, precentor, Berengarius de Papiolo archidiachomus Penitensis in Ecclesia Barchinone Raimundus Romei, senior, Fulcho Parerii Petrus de Caneto Petrus Alquximi, Petrus Bramona. Galcerandus de Puyg Bacho et Raimundus Ferrarii canonici Sedis Barchinone in Capitulo novo eiusdem Sedis ad sonum campane more solito congregati et Capitulum etiam facientes ac generale Capitulum celebrantes, attendentes bonam devocionem quam vos dicta Illustrissima Domina Regina erga Beatam Eulaliam virginem et martirem gloriosam habetis; attendentes eciam quod institucio dicti Anniversarii et aliorum predictorum redundant in honorem commodum et utilitatem Ecclesie Barchinone, Idcirco laudantes approbantes, ratifficantes et confirmantes institucionem predictam et assignacionem de dictis censualibus vobis suprafactam. Et omnia alia et singula supradicta et eisdem expresse consencientes prout melius et plenius superius continentur, gratis et ex certa sciencia de assensu et voluntate ac eciam auctoritate venerabilis et discreti viri domini Arnaldi de Busquetis legum doctoris, canonici Barchinone vicarii in spiritualibus et temporalibus generalis Reverendi in Christo patris domini Michaelis divina providencia Barchinone Episcopi in remotis agentis prout de potestate ipsius domini vicarii per dictum dominum Episcopum sibi attributa plene constat per quoddam publicum instrumentum et per quandam litteram pergameneam sigillo dicti domini Episcopi impendenti sigillata quorum tenor salis est. ¶ Michael permissione divina episcopus Barchinone, universis presentes litteras inspecturis, seu presens publicum instrumentum. Salutem in Domino sempiternam Ad universitatis vestre noticiam deducimus per presentes quod nos de litterarum sciencia, fidelitate et prudencia venerabilium virtorum dominorum Arnaldi de Busquetis, legum doctoris et Guilelmi Guasch bacallarii in legibus canonicorum Barchinone plenam in Domino fiduciam obtinentes ipsos dominos Arnaldum et Guilelmum facimus, constituimus, et eciam ordinamus nostros et Ecclesie nostre in spiritualibus et temporalibus vicarios generales ipsisque visitandi inquirendi, corrigendi et puniendi ac crimina et delicta ulciscendi et penas spirituales et corporales tam personales quam pecuniarias infligendi, et jurisdiccionem spiritualem et temporalem ac censuram ecclesiasticam nobis racione Ecclesie nostre Barchinone competentem exercendi et exequendi. Et insuper fidelitatis juramenta et homagia potestatesque Castrorum petendi recipiendi et retinendi notarios quoque sufficientes et ydoneos qui scripturas publicas conficere

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

valeant creandi judicesque officiales, decanos baiulos et quecumque alia officia ad nos spectancia quocumque nomine appellentur ad exercendum iuridiccionem predictam et ad alia nostra negocia peragendum et gubernandum, usque ad nostrum beneplacitum creandi et deputandi et deputatos quociens opportunum eis videbitur revocandi, in arbitros, compromissarios, seu amicabiles compositores cum pena vel sine pena compromittendi et eorum dicta seu pronunciaciones emologandi, judices impetrandi in integrum restitucionem petendi recipiendi quoque quascumque resignaciones quorumcumque beneficiorum nostre Civitatis seu diocesis Barchinone ad nostram el alterius communiter vel divisim seu ad nostram tamen collacionem vel disposicionem spectancium a quibusvis beneficiatis beneficiorum ipsorum beneficia ipsa que obtinent vel in posterum obtinebunt resignare volentibus sive simpliciter sive ex causa permutacionis ipsique resignacionibus receptis si simpliciter resignentur beneficia ipsa sic simpliciter resignanda personis idoneis in referendi et ipsas in ipsis instituendi si vero ex causa permutacionis fuerint resignata ipsa personis ipsis cumquibus et pro quibus resignacio facta extitit permutandi cum ipsa eciam conferendi et ipsas in ipsis. beneficiis sit ut premittitur permutacionis causa resignatis, instituendi et ipsas de ipsis investiendi nec non ad predicta beneficia ad nostram et aliorum vel alterius collacionem presentacionem vel quamcumque disposicionem comuniter spectancia conferendi et presentandi ad illa ac in ipsis instituendi presentatosque vobis ad beneficia ipsa tam curata quam simplicia per eos ad quos illorum presetacio pertinet si ydonei fuerint recipiendi et beneficia ipsa eisdem presentatis conferendi ipsosque investiendi de illis et in eis instituendi ac beneficia ad nostram collacionem jure devoluto spectancia conferendi, agraria quoque et decimas ad certum annuum censum reducendi, Et omnia alia faciendi que ad premissa omnia alia et singula et ad ipsorum et cuius libet eorum liberum exercitium et effectum pertinent et pertinere quomodolibet possent. Et omnia eciam alia peragendi que nos possemus si personaliter interessemus per alium seu alios explicare eciam si mandatum exhigerent speciale. Volumus tamen et nostre intencionis existit ut unus alteri et alter alteri quociens eis vel alteri ipsorum visun fuerit expedire possit comittere vices suas donec eas ad se duxerit revocandas super quibus omnibus dictis vicariis nostris plenam et liberam concedimus potestatem. Promittentes nos ratum gratum et firmum perpetuo habituros quitquid per ipsos factum fuerit in premissis et quolibet premissorum sub ypothecam et obligacionem omnium bonorum nostrorum et Ecclesie nostre presentium et futurorum. Ac mandantes et volentes de premissis omnibus fieri publicum instrumentum per notarium nostrum publicum infrascriptum. Datum et actum Avinione in hospicio nostro sub anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo sexto indiccione nona die decima mensis Aprilis, pontificatus Sanctissimi in Christo Patris et domni nostri Domini Innocencii divina providencia pape sexti, anno quarto cum nostri sigilli appensione Presentis venerabilibus viris dominis Petro de Moreto priore Prioratus Sancti Petri de Rometa Vapincensis diocesis, Michaele Martini canonico Aquensis, provincie Auxitanensis et Berengario Croati, rectore parrochiali ecclesie Sancte Thecle de Cigiis, Barchinonensis diocesis testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis.✠ Et ego Bonifacius Laurencii de Tormagnolia clericus Taurinensis diocesis publicus apostolice et imperiali auctoritate notarius dictique domini Episcopi scriba premissis omni-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

bus et singulis dum sic per cum agerentur una cum prenominatis testibus presens interfui eaque omnia et singula de mandato ipsius domini Episcopi scripsi et in hanc publicam formam redegi signoque meo consueto signavi in testimonium premissorum. ¶ Michael permissione divina Episcopus Barchinone universis presentes litteras inspecturis salutem in Domino. Cum nos nuper videlicet de Anno Domini Millesimo Trecentesimo Quinquagesimo Sexto die decima mensis Aprilis venerabiles viros Arnaldum de Busquetis legum doctorem et Guilelmum Guasch in legibus bacallarium canonicos Barchinone nostros et Ecclesie nostre fecimus in solidum non adiecto in solidum in spiritualibus et temporalibus vicarios generales. Et incumbentia negocia non possint per unum sine alio explicari sed plerumque propter absentiam alterius eorum, qui tam pro nostris quam pro suis negociis per agendis, quando se absentat remanent impediti., Nos volentes tam nobis quam Ecclesie nostre prefate super et pro premissis providere et occurrencia negocia modo debito terminari potestatem per nos dictis nostris vicariis datam confirmantes tenore presencium ad omnia et singula per nos eisdem Vicariis nostris insolidum comisse et que in litteris nostris super hoc confectis sunt inserta tractanda agenda et expedienda et eorum cuilibet in solidum plenariam concedimus potestatem, volentes expresse omne id et quitquid per alterum ipsorum in premissis et circa premissa factum fuerit ratum esse et firmitatis robur habere ac si per nos vel ipsos insolidum factum foret. Eaque omnia et singula per ipsos vel alterum ipsorum facta gesta et ordinata et facienda rata habere promittimus et tenere sub obligacione omnium bonorum nostrorum presencium et futurorum. In cuius rei testimonium presentes litteras fieri fecimus nostri sigilli appensione munitas. Datum Avinione sub anno a Nativitate Domini Millesimo Trecentesimo Quinquagesimo sexto indiccione nona die vicesima octava mensis Maii, pontifficatus Sanctissimi in Christo Patris et domini nostri Domini Innocencii divina providencia pape sexti anno quarto. ¶ Per nos et omnes successores nostros convenimus et promittimus vobis Illustrissime Domine Elisendis Regine Aragonum supradicte quod Nos et successores nostri faciemus seu fieri faciemus de censualibus supradictis per vos supra Domino Deo et dicto Anniversario et aliis predictis et assignatis anno quolibet pro anima et salute dicti Domini Regis Jacobi et vestra et parentum vestrorum et omnium fidelium deffunctorum in dicta Sede et in aliis predictis Ecclesiis parrochialibus, Monasteriorum ac ordinum et in Capellis hospitalium et aliis Capellis predictis dictum generale Anniversarium suo die predicto eo modo et prout per vos superius est ordinatum Et quod omnia alia et singula pacta predicta per vos superius ordinata apposita et adiecta complebimus et attendemus tenebimus et observavimus et in aliquo non contraveniemus nec aliquem contravenire permitimus aliquo jure causa vel eciam racione et prohiis complendis. Et attendendis tenendis et observandis obligamus vobis et vestris omnia bona Ecclesie Barchinone mobilia et immobilia quecumque sint et ubicumque et tam habita quam habenda Et hec que dicta sunt prout videlicet et eo modo que dicta sunt supra facimus paciscimur et promittimus Nos dicte partes videlicet altera alteri adinvicem et vobis eciam notario infrascripto tanquam publice persone pro utraque parte et pro aliis eciam personis quarum interest et intererit recipienti et paciscenti ac eciam legitime stipufanti. Et volumus nos dicte partes quod de premissis fiant et fieri possint tot publica instrumenta quot inde pecierimus et habere voluerimus per notarium infrascriptum.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Actum est hoc in Monasterio de Petra alba diocesi Barchinone quarta die mensis Julii Anno a Nativitate Domini Millessimo Trecentessimo Quinquagesimo Octavo. ¶ S ✠ num Elisendis Dei gracia regine Aragonum predicte que hec laudamus et firmamus. Testes firme dicte Domine Regine sunt venerabiles Berengarius de Minorisa miles maior domus, Arnaldus de Carbasino, capellanus, Romeus de Clariana domicellus et Petrus Lopis domestici dicte domine Regine S ✠ num Jacobi de Sancto Clemente precentoris S ✠ num Berengarii de Papiol archidiachoni Penitensis in Ecclesia Barchinone S ✠ num Raymundi Romei senioris S ✠ num ffulchonis Parerii S ✠ num Petri de Caneto S ✠ num Petri Alquiximi S ✠ num Petri Bramona S ✠ num Galcerandi de Puig Bacho S ✠ num Raimundi Ferrarii, canonicorum Sedis Barchinone in Capitulo novo eiusdem Sedis ad sonum campane more solito congregatorum pro generali Capitulo celebrando et Capitulum eciam faciendum qui hec laudamus et firmamus S ✠ num Arnaldus de Busquetis legum doctoris canonici Barchinone vicarii in spiritualibus et temporalibus dicti domini Episcopi qui predictis assentimus et laudamus et firmamus ac auctoritatem prestamus. Que fuerunt acta in dicto Capitulo novo Sedis Barchinone duodecima die mensis Novembris anno predicto.

Testes firme dictorum vicarii et Capituli sunt discreti Guilelmus Vallesii Raimundus Plana beneficiati in Sede Barchinone, et Guilelmus de Laceria civis Barchinone et Johannes de Ponte, scriptores.

Sig ✠ num mei Petri Borrelli notarii publici Barchinone et per totam eciam terram et dominacionem illustrissimi domini Regis Aragonum auctoritate eiusdem qui hec scribi in tribus pergamenis cum duabus membranis pergamenei sutis in quorum primo pergameneo sunt sexaginta quinque linee quarum prima incipit In nomine Domini Noverint universi quod Nos Elisendis, et finit Jacobi viri nostri re ultima vero linea dicti primi pergamenei incipit suis terminis, et finit et assignans que. In secundo vero pergameneo sunt sexaginta quinque linee, quarum prima incipit ascendunt ad summam mille triginta solidos et finit ad faciendum predicta, et ultima vero linea dicti secundi pergamenei incipit supererit quod totum id quod, et finit de dictis duabus partibus. In tercio vero pergameneo sunt sexaginta tres linee quarum prima incipit supererit non suficeret et finit aliorum proventuum et clausi, Cum literis suprapositis in dicto primo pergameneo in linea quartadecima ubi dicitur de quas, et in linea quinquagesima septima ubi dicitur enim. Et cum litteris rasis et emendatis in dicto primo pergameneo in linea tricesima ubi dicitur Arnal, et in linea quinquagesima secunda ubi dicitur assignamus, et in linea sexagesima secunda ubi dicitur obla, et in linea sexagesima tercia ubi dicitur Pro. Et cum litteris suprapositis in dicto secundo pergameneo in linea septima decima ubi dicitur eorum, et in linea vicesima quarta ubi dicitur et. Et in linea quadragesima septima subi dicitur et caritatem et in linea sexagesima quarta ubi dicitur volumus et ordinamus. Et cum litteris rasis et emendatis in dicto secundo pergameneo in linea nonadecima ubi dicitur denarium et in linea quadragesima septima ubi dicitur et cet et in linea quinguagesima tercia ubi dicitur detis seu detur et dare. Et cum litteris suprapositis in dicto tercio pergameneo in linea secunda ubi dicitur super et in linea octava ubi dicitur vestris, et in linea tricesima quarta ubi dicitur personis idoneis conferendi et ipsas in ipsis instituendis si vero ex causa permutacionis, et in linea tricesima sexta ubi dicitur illorum, et in linea

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

tricesima nona ubi dicitur omnibus, et in linea quadragesima nona ubi dicitur per et in linea quinquagesima quarta ubi dicitur nec aliquem contravenire et in linea quinquagesima quinta ubi dicitur sunt et in linea sexagesima secunde ubi dicitur ac auctoritatem prestamus; Et cum litteris rasis et emendatis in dicto tercio pergameneo in linea tricessima tercia ubi dicitur beneficiatis.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

La cultura catalana en el regnat de Pere III,

per ANTONI RUBIÓ I LLUCH.

LES nombroses investigacions dels últims anys en el camp de la literatura catalana, les considerables aportacions que a ella s'han anat fent en textos nous i ben orientades monografíes, i la facilitat d'estudiar directa i còmodament en la Biblioteca de Catalunya moltes obres del bon temps de la nostra llengua, abans poc assequibles, imposaven la revisió completa de les modestes lliçons que vaig dedicar a la historia de les nostres lletres en el meu *Sumario de la literatura española*, publicat en 1901. Moltes veus carinyoses m'empenyíen a fer una nova edició de la part catalana, i les necessitats de la meva càtedra de literatura en els ESTUDIS UNIVERSITARIS m'havíen fet posar fil a l'agulla des de 1910, començant a redactar-ne de bell nou algunes lliçons, que solía dictar als meus deixebles. Treballs perentoris d'altra mena, així com les limitacions que sovint m'imposava la meva poca salut, han anat retardant la terminació d'un treball, al que he dedicat alguns anys, i que tanta il·lusió tinc en veure publicat. No m'és possible, per ara, escriure un manual de la historia literaria catalana, i fins crec que fóra prematur el proposar-s'ho. Presenta encara masses buits la nostra historia literaria per a traçar-ne les linies generals amb certa precisió. Però crec, en canvi, que ja és hora de presentar un resum de l'estat actual dels nostres estudis, amb caràcter provisional, que serveixi de base i punt de partida per a ulteriors rectificacions, i de guia per als estudiants que amb tant d'entusiasme i constancia concorren a les meves lliçons en els ESTUDIS, de les que ha estat, en les tasques de l'ensenyament i de les investigacions, el més actiu col·laborador, el meu benvolgut fill Jordi Rubió i Balaguer. El meu pla és el mateix que vaig desenrotllar en el *Sumario* : és a dir, estudiar, agrupant-les orgànicament i per genres, les nostres produccions i afegint-hi unes indicacions bibliogràfiques que serveixin d'orientació als alumnes. No desconec, emperò, les aventatges didàctiques d'una ordenació feta a base cronològica, i per aquest motiu en els cursos de 1912 i 1914 vaig explicar

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

en la meva càtedra una llarga serie de lliçons, en les quals agrupava els fets literaris al voltant de les figures dels nostres reis. Alguns d'ells, com Jaume I, Jaume II, Pere III *el Cerimoniós* i Alfons IV, pels llargs anys que regnaren i per l'orientació que donaren a la política del seu temps, tan estretament lligada sempre amb els fets literaris, i sobretot per la intervenció personal que tingueren en el desenrotllament de la nostra cultura científica i literaria i àdhuc de l'artística, poden considerar-se com a punts centrals del moviment intel·lectual de la seva època.

Això va decidir-me, a l'estiu de 1916, a redactar aquestes lliçons que havía reprès i refet diverses vegades en la meva classe, sobre la cultura literaria de l'època del rei Pere *el Cerimoniós*. No sols és la que dóna naixença a una nova direcció en la nostra poesía, sinó que ella és la que marca la separació entre el període més mig-eval de la literatura catalana i aquell en el qual la influencia italiana començà a encaminar envers el renaixement clàssic el món de les nostres lletres.

Moltes vegades m'és estat difícil, per tractar-se sovint d'obres anònimes o mal datades, el precisar si corresponen al regnat de Pere III o al del seu fill; i ademés l'activitat literaria dels dos prínceps coincidí cronològicament durant prop de quinze anys, encara que eren un xic diferents els seus gustos i orientacions. Jo, per encaixar millor en les tendencies espirituals del temps, he atribuït al regnat de Pere III algunes obres que se'ns han conservat en els manuscrits barrejades amb altres dels últims anys del segle XIV, però, que per l'escola a què pertanyen, i fins potser per l'època, desconeguda per nosaltres amb exactitut, de la llur composició, han de considerar-se, almenys, com filles de les corrents predominants en l'època del *Cerimoniós*. De totes maneres, la correspondencia literaria d'aquest rei permet assenyalar moltes dates, i jo les he anotades sempre que he pogut; crec que aquest serà un dels elements més útils del meu treball.

Les indicacions bibliogràfiques les he fetes amb la major parquedat possible i sense perdre de vista que van principalment endreçades als joves estudiants de literatura catalana. He citat, per de prompte, les edicions de cada text, preferint les més modernes i crítiques, i prescindint de carregar les notes amb una bibliografía completa de cada obra. Acudint, per exemple, al repertori de Don Isidre Bonsoms,* no li serà difícil a l'estudiant conèixer les altres edicions més antigues o menys útils.

Pel que respecta a les obres expositives, o a les fonts d'informació de caràcter general, m'he reduït també a les que judico més indispensables, i, per ara, en aquest assaig, he deixat de mencionar les obres que tractin de temes semblants en les demés literatures romàniques. Ja sé que en els estudis mig-evals no es pot prescindir mai de la historia literaria comparada, però això

* *Fragmentos de las traducciones catalanas de la Fiametta y del Decamerone de Boccaccio.* Barcelona, 1909.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

m'hauría dut, ara, massa lluny. Únicament he citat les planes a consultar, quan es tracta d'algún punt difícil de trobar, o d'un llibre d'assumpte sols relacionat de lluny amb el nostre objecte. Els demés llibres els cito sols pel títol, i per això l'estudiant farà bé en llegir-los sencers i amb deteniment.

Res més tinc d'afegir a aquest petit preàmbul, sinó expressar el meu desig de poder publicar sencer el meu Sumari, del que ja tinc bon nombre de lliçons redactades, i els materials del qual, ampliats i ordenats en altra forma, m'han servit per a la redacció del present treball. Per ara vagi com assaig la historia cultural d'una mitja centuria, ben assenyalada per sa feconditat, i en la que la nostra parla s'assimila, en abundoses traduccions, molts dels més rics tresors de la producció estrangera.

A. **La personalitat política del rei** (* Balaguer, 1319; † Barcelona, 1387). — L'home, el rei, el polític. Sos casaments. Sa fesomía moral : valor, dissimulació, crueltat, activitat, cultura. Clarividencia política. Cura del prestigi de la *sacrosancta corona d'Aragó*. Esperit alhora cessarista i democràtic. Triple orientació política del seu regnat : enrobustiment de l'autoritat reial; sentiment d'unitat nacional; imperialisme. Eminents consellers de què es rodejà : Vidal de Vilanova, Bernat de Cabrera, l'infant Pere, Joàn Fernández d'Heredia.

B. **La personalitat literaria del rei.** — Pere III conreuador de les lletres. Sa educació literaria; ses lectures preferides. Indicacions que de les mateixes ens suggereixen els registres de la cancillería reial : llibres històrics; llibres de cavalleríes *(Lançalòt, Taula rodona, Sifar);* la Biblia; astrología (Ali ben Ragel, etc.); llibres de dret. Ses aficions predilectes : historia, oratoria, poesía, legislació, astrología.

I. PERE III, HISTORIADOR. [1] — La historia és l'afició predominant de la seva vida. Correspondencia entre la seva actuació política i la seva activitat històrica. Culte apoteòsic dels seus avantpassats (esculptures del palau reial, tombes de Poblet). Antecedents i formació de l'historiador. Ses lectures històriques (Orosi, S. Isidor, el *Pacense*, Roderic de Tolèdol, G. de Nangis, V. de Beauvais, Jaume I, Crònica de Sant Joàn de la Penya, Cròniques de Sicilia, d'Hongría, Dacia i Noruega, etc.). Corresponsals, als quals Pere III demana llibres històrics.

1. Obres d'historia nacional i estrangera promogudes o traduïdes d'ordre de Pere III : [2]

---

1. RUBIÓ I LLUCH, *Documents per l'historia de la cultura catalana mig-eval.* I. Barcelona, 1908. El segón volum en premsa.

2. MASSÓ TORRENTS, *Historiografía de Catalunya en català durant l'època nacional.* New York - París, 1906. Extret de la *Revue Hispanique*, XV. — GONZÁLEZ HURTEBISE, *La Crónica general escrita por Pedro IV de Aragón. (Revista de Bibliografía catalana*, 1904.)

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

a) Obres d'historia nacional. — Desig del rei de deixar escrita la historia de tots sos dominis. Crea el tipus de la Crònica general erudita.

1) *Cròniques dels rey d'Aragó e comtes de Barchinona.*[1] — Desig de Pere III de fer una compilació històrica oficial per l'estil de les cròniques de Sant Denís, a França, o d'Alfons X a Castella. Amb elles es trenca l'enllaç de les Cròniques catalanes amb les *Gesta comitum*. Ja no s'escriuen sols les gestes de la niçaga comtal, sinó les de la Confederació, entroncant-les amb els origens de la dinastía aragonesa. Redacció d'aquesta obra en les tres llengües de la Confederació, fet que es repeteix en altres monuments de la historiografía oficial catalana *(Gesta comitum, Crònica de Jaume I)*. Coincidencies i variants de les tres versions. Son envío als més importants arxius (Arxiu reial, Ripoll, Poblet, Seu de Valencia). Manuscrits d'aquesta obra. Qüestió de la paternitat de les *Cròniques*. El rei sols hi actuà com a impulsor. Són un resum, sense caràcter personal, de moltes fonts, fet per diversos col·laboradors (Tomàs de Canyelles en 1353, i altres). Fonts de les *Cròniques : Sant Joàn de la Penya; Gesta comitum;* Roderic de Tolèdol. Altres materials aplegats pel rei. Relació entre el primer capítol de la crònica reial i els 37 i 38 de les *Cròniques*. Identificació d'aquesta obra amb la nomenada de Sant Joàn de la Penya. Son caràcter popular i monacal. Desconeix les grans cròniques, i sobretot la del rei Jaume.

2) *Crònica reyal.*[2] — Son origen : influencia de la Crònica de Jaume I. Procés de la qüestió de la seva paternitat : atribució exclusiva al rei i a Bernat Dezcoll, ambdúes inacceptables. Intervenció del rei, d'en Bernat de la Torre (1349) i d'en Dezcoll (1375-1388). La composició de les cròniques reials ve a esser moltes voltes com una extensió del treball de la cancillería. Gènesi semblant a la *Crònica* del rei Pere, de la del rei Martí, amb la col·laboració d'en Pere Serra i d'en Joàn Aulesa (1398).

Concepte que de la historia té el rei Pere, manifestat en son pròleg i en sa lletra a en Dezcoll : *a)* intrínsec o filosòfic : sentit providencialista i patriòtic; *b)* extrínsec o de composició : ordenació cronològica, minuciositat, exactitut, consulta de fons documentals.

Contingut, divisió i elaboració de la *Crònica*. Major antiguitat del primer

---

1. Massó, *Historiografía.* — Ximenez de Embun, *Historia de la Corona de Aragón ... conocida generalmente con el nombre de Crónica de San Juan de la Peña* Zaragoza, 1876. — Llabrés, *Quién es el autor de la Crónica de San Juan de la Peña. (Revista de Huesca,* 1903.) — González Hurtebise, *Crónica general.* — Rubió i Lluch, *Estudi sobre l'elaboració de la Crònica de Pere el Cerimoniós (Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans,* 1909-1910.)

2. *Crònica del rey d'Aragó en Pere IV lo Ceremoniós o del Punyalet, escrita per lo mateix monarca, ab un prolech de* Josep Coroleu. Barcelona, 1885. — Massó, *Historiografía.* — Rubió i Lluch, *Elaboració.* — Coroleu, *El verdadero autor de la Crónica de Pedro el Ceremonioso. (La España Regional,* III.) — Pagès, *Recherches sur la Chronique Catalane attribuée à Pierre IV d'Aragon. (Romania,* XVIII.) — Llabrés, *Bernardo Dez-coll es el autor de la Crónica catalana de Pedro IV el Ceremonioso. (Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos,* VII, VIII.)

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

llibre. Redacció definitiva dels II i III, i part del IV abans de 1375, data en la que reb la crònica son contingut principal. Redacció dels llibres restants entre 1377 i 1388. Vestigis que d'aquestes dues elaboracions de la Crònica ofereixen els mss. avui conservats. Crítica general de l'obra. Imitació de la Crònica del rei Jaume. Precisió i força gràfica de l'estil. Llacunes històriques.

Llibre I (1319-1336). — Paternitat del rei. Probable intervenció d'en Dezcoll en la puntual narració de la conquesta de Sardenya. Refundició d'aquest episodi en les *Cròniques dels reys d'Aragó*. Superioritat de la narració del mateix en la *Crònica reial* sobre les *Cròniques* i la d'en Muntaner. Data de la composició d'aquest llibre (abans de 1359?).

Llibre II (1336-1340). — Proves de la participació del rei en la seva redacció. Capítol VII, afegit per en P. M. Carbonell. Semblança d'aquest llibre amb l'anterior, en quant a son valor estètic narratiu. Límits probables de la seva redacció (1369-1375?).

Llibre III (1340-1345).—És el més extens de l'obra. Ordenació per jornades dels fets de la conquesta de Mallorca, feta per en Dezcoll, segons les instruccions del rei. La campanya del Rosselló és un veritable dietari. Records personals del rei i intervenció seva en aquest llibre.

Llibre IV (1346-1351). — Nou aspecte de l'elaboració de la *Crònica*. Participació més activa en ella d'en Dezcoll. Els quatre primers capítols són anteriors a 1375. Revisió d'ells pel rei.

Llibre V (1352-1355). — Escassa intervenció que en ell sembla tenir el rei. Ràpida i desigual enumeració dels fets. En 1375 era aquest llibre sols esboçat, i no va rebre la forma que el rei volía.

Llibre VI (1356-1369).—Interès que ofereix son contingut dedicat a la guerra de Castella. Sa redacció actual és posterior a 1382, i tal volta a 1385. Revisió i intervenció del rei provada per la lletra a en Dezcoll de 1375. Compliment per aquest de les instruccions reials en la narració per jornades. Escàs valor dels capítols referents a fets en els que no intervingué el rei. Comparació d'aquest llibre amb el 1.r de la Crònica de l'Ayala.

Llibre VII (1370-1382). — No constitueix en rigor un nou llibre de la Crònica. És un recull de notes soltes que en Dezcoll no tingué temps de coordinar; arriben fins a 1382. Algunes són posteriors i tot a la mort d'en Dezcoll (1390). Instruccions del rei a en Dezcoll sobre un llibre setè, que no ha arribat fins a nosaltres.

3) *Cròniques de Sicilia*.* — Estreta relació de la historia de Sicilia i Aragó. Al·lusions d'en Muntaner i en Boades a histories de Sicilia. Mencions de *Cròniques dels reis d'Aragó e de Sicilia* en la correspondencia de Pere III (1366). Copia de les *Cròniques de Sicilia* per encàrrec del rei (1381). Eren una traducció

* Rubió i Lluch, *Documents*. — Massó, *Historiografía*.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

de l'Anònim sicilià (1337)? Continuació de les Cròniques de Sicilia pel rei Martí. Manuscrits conservats.

b) TRADUCCIONS D'HISTORIES FORASTERES.—Traduccions promogudes pel rei o fetes en el seu regnat.

1. *Cròniques de Sant Denís.*[1] — Passió de Pere III per a les histories franceses. Al·lusions que s'hi fan en la seva correspondencia. Traducció catalana feta en el seu regnat de les *Cròniques* del monjo Primat.

2. *Suma de les histories del món.*[2] — Compilació històrica des de l'origen del món adquirida per en Joàn Fernández d'Heredia. Poca claretat sobre la llengua en què era redactat l'original. Traducció catalana feta per encàrrec de l'Heredia (1362). Traducció aragonesa encomanada pel rei a Joàn de Barbastre (1370).

3. *Speculum historiale de Vincent de Beauvais* († 1264).[3] — Pere III encomana sa traducció a fra Jaume Domenech en 1360. Continuació per fra Antoni de Ginebreda a la mort d'en Domenech (1385). Més que una versió, és un arranjament on s'incorporaren diversos materials històrics i literaris.

4. *Historia general d'Espanna, d'Alfons el Savi.*[4] — Traducció catalana feta probablement en aquest regnat, amb el títol de *Libre historial compilat de diversos autors per D. Alfonso dit lo Savi.*

II. PERE III, ORADOR POLÍTIC.[5]—És el més gran i fecond dels nostres oradors polítics. Son esperit és essencialment parlamentari, malgrat ses tendencies cesaristes. Freqüencia extraordinaria amb què es reuneixen les Corts en el seu regnat, en sos dominis d'ençà i enllà la mar (unes quaranta vegades en cinquanta un anys). L'oratoria en sa crònica. Les proposicions de Corts : *Llibre de les proposicions del rei Pere i dels seus predecessors*, guardat en l'Arxiu reial. Son record en el regnat del rei Martí. Caràcter escolàstic de l'oratoria de Pere III. Erudició bíblica. Traça en l'elecció del text llatí temàtic. Esperit patriòtic. Eloqüents elogis dels fets gloriosos de la monarquía en les proposicions de Tarragona (1370) i Montçó (1376-1382).

III. PERE III, LEGISLADOR.

a) Obres degudes a la seva iniciativa. — Les principals són les *Ordinacions de la casa reyal* i la traducció de les *Partides* d'Alfons *el Savi*

---

1. RUBIÓ I LLUCH, *Documents.*
2. Ibid.
3. Ibid. — MASSÓ, *Historiografía.*
4. TORRES AMAT, *Diccionario escritores catalanes*, p. 703. Barcelona, 1836.
5. COROLEU I PELLA I FORGAS, *Las Cortes Catalanas* Barcelona, 1876. — RUBIÓ I LLUCH, *Algunes consideracions sobre la oratoria política de Catalunya en l'edat mitjana. (Estudis Universitaris Catalans*, III.)

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

1. *Ordinacions de la casa reyal.*[1] — Data de llur composició (1344). Participació personal que en ella tingué el rei. Col·laboració d'en Mateu Adrià, protonotari. Incorporacions que reberen en els regnats de Joàn I, Martí I, Ferràn I i Alfons IV. Imitació probable de les *Ordinacions de la Casa reyal* de Jaume II de Mallorca (1337). Nombrosos manuscrits que se'n conserven (París, Barcelona, Madrid, Caller). Nombroses noticies de copies fetes en el s. XIV.

2. *Las siete Partidas* d'Alfons *el Savi.*[2] — Pere III encarrega a Matheu Adrià la seva traducció (abans de 1365), amb l'intent d'adaptar-les a sos dominis. Anterior difusió del codi castellà a Catalunya. Traduccions fragmentaries. Títol de les *Ordinacions de castells* segons les *Costums d'Espanya.*

Altres obres jurídiques degudes a la iniciativa més o menys directa de Pere III:

3. *Ordinacions sobre lo fet de Mar.*[3]

4. *Llibre de les Constitucions de Sardenya,*[4] promulgades en les Corts Generals de Caller (1355).

5. *Llibre dels drets i regalies de la casa reial.*[5]

b) Jurisconsults notables d'aquest temps.[6] — Ramón Vinader. Jaume Vallseca. Bernat de Sebra o Seva. Joàn Ramón Ferrer. Pensionats del rei per a proseguir llurs estudis de dret a universitats extrangeres : Lanuça, Devesa, etc. Donatius de llibres de dret fets per el rei als seus escrivans o advocats (Sancho López d'Ayerbe, Arnau de Morera, Joàn Fernández Muñoz, Blas Daysa, Joàn Gil de Castiello, Joàn Eximeno). Disposicions de Pere III sobre l'exercici de l'abogacía.

IV. PERE III, POETA.[7] — La tradició de la poesía en el casal d'Aragó. Poetes de la familia del rei : sa germana Constança, reina de Mallorca; son nebot, Jaume de Mallorca; son oncle, l'infant Pere, comte de Ribagorça; son cosí, Pere, comte d'Urgell; sos fills Joàn i Martí. Influencia en l'educació literaria del rei de l'infant Pere, llas d'unió entre l'antiga escola poètica catalano-provençal i la nova catalano-tolosana.

---

1. P. DE BOFARULL, *Documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, t. V (1850). — SCHWARZ, *Aragonesische Hofordnungen im 13 u. 14 Jahrhundert.* Berlin-Leipzig, 1914.

2. ABADAL I VINYALS, *Les «Partidas» a Catalunya durant l'Edat Mitja.* Barcelona, 1914.

3. MOREL FATIO, *Catalogue des manuscrits espagnols de la Bibliothèque Nationale de Paris*, n. 47. Paris, 1892, — CAPMANY, *Código de las costumbres marítimas de Barcelona*, p. 39. Madrid, 1791.

4. COROLEU, *Crónica*, p. 230.

5. RUBIÓ, *Documents*, I, p. 459.

6. BROCÀ, *Juristes y jurisconsults catalans dels segles XIV-XVII. (Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, 1909-1910.) — RUBIÓ, *Documents.*

7. MASSÓ TORRENTS, *Bibliografía dels antics poetes catalans. (Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, 1913-1914.) — PAGÈS, *Auzias March et ses prédécesseurs.* Paris, 1912. — MILÀ I FONTANALS, *Ressenya dels antichs poetas catalans. (Obras completas*, III.) — RUBIÓ, *Documents.*

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Producció poètica del rei Pere III.[1] — Son escàs valor literari. Ús de la clàssica *cobla* catalana, de 8 versos de 10 síl·labes, característica d'aquesta escola.

a) Poesíes de què ens han quedat noticies :

1. Cants amorosos de la joventut.
2. *Sirventés sobre'l bon aire e la noblesa de l'illa de Sardenya* (1355).
3. *Resposta* a un *Dictat* d'en P. de Gostemps sobres la guerra de Sardenya (1355).
4. *Cobles* enviades al infant Joan (1371).
5. *Resposta* a unes *cobles* den Guerau de Queralt (1374).
6. *Cobles sobre cavallers de qui ne on se deuen fer*, enviades al infant Marti (1378).
7. *Cobles* satíriques al casament de l'infant Joàn (1379).
8. *Cobles* del *entremés del pagó* (1381).

b) Poesíes del rei conservades : cobles als infants Joàn i Martí (núms. 6 i 7). Sentencia de la qüestió sobre el *departiment entre l'estiu e l'hivern* de Mn. Jacme March i el Vescomte de Rocabertí.

V. PERE III, BIBLIÒFIL.[2] — No ho fou a la manera de Richard de Bury ni del Duc de Berry o dels humanistes italians, però és un gran recercador de llibres. Sa predilecció pels llibres històrics i la Biblia. Sos encàrrecs de llibres a París, un dels centres més importants d'ells a Europa. Influencia que en ses aficions bibliogràfiques tingueren Carles V de França i el Mestre Heredia. Incautacions de llibres per a la Biblioteca reial (Templers, infant Ferràn, rei de Mallorca, Joàn de Cremona, Lleó Mosconi, Ponç de Jovals, etc.). Crea una oficina de copistes de llibres (1373). Il·luminadors que tingué a sou (Crespi, Moros, Colom, etc.). Compres, préstecs o peticions de llibres a individus de la familia reial (infanta María, fra Sanxo d'Aragó, comtessa d'Urgell, reina Alionor de Sicilia, fra Jaume d'Aragó, infants Joàn i Martí, Joàn I de Castella, etc.). Idem a estrangers (Carles V de França, sa filla, la comtessa de Foix, comte de Terranova, etc.). Altres corresponsals bibliogràfics, llecs i eclesiàstics (Miquel Pérez Zapata, Jaume Conesa, Joàn de Magarola, Bernat Dezcoll, Arnau de Torrelles, etc.). Regals de llibres a escrivents, religiosos, prelats, abats, etc., etc.

La biblioteca de Pere III. — En aquesta època no existeix propiament una biblioteca reial, sinó una personal o patrimonial, de la que cada rei disposava. N'hi havía una part, emperò, que es transmeté des de Pere III al rei Martí. La llibrería era instal·lada en l'Arxiu reial. Pere Palau, encarregat

1. TORRES AMAT, *Diccionario*. — BOFARULL, *Los condes de Barcelona vindicados*, II, 277, 288. Barcelona, 1836. —*Documentos inéditos*, VI. — RUBIÓ, *Documents*. — BASELGA, *Cancionero catalán de la Universidad de Zaragoza*. Zaragoza, 1896.

2. RUBIÓ, *Documents*.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

de la *custodia dels libres* (1359). Freqüents donacions de llibres que fa el rei als grans monestirs de sa terra. En 1378 es decideix a regalar a Poblet la seva biblioteca. Notable carta de donació de 1380; sentit històric i patriòtic en què s'inspira. Construcció especial d'una biblioteca en el monestir per als llibres de Pere III (1381-1382). No s'ha conservat l'inventari dels llibres donats a Poblet, però és evident que no tots els del rei hi foren traslladats. L'antiga llibrería, més o menys despullada, continúa en l'antic arxiu del Palau, sots la custodia d'en Pere Palau. Joàn I demana en 1387 que es lliuri a dit arxiver, una certificació dels llibres que eren a Poblet

C. **Pere III, protector de les lletres.**[1] — La literatura catalana del seu temps. En aquest regnat la nostra literatura es fa integralment orgànica, invadint la llengua vulgar tots els genres literaris. Abundant producció literaria poètica i prosaica.

I. Poesía.[2] — En aquest regnat comença la nova escola dels trovadors catalans dits secundaris, i s'inicía el renaixement poètic novo-provençal. Influencia tolosana. Codificació de la poesía sota d'un rei ordenador i unificador. Joàn de Castellnou : *Glosa del Doctrinal* d'en R. de Cornet (1341); compendi de les *Leys d'Amor* dedicat al Vescomte de Rocabertí. Jaume March : *Libre de concordances* (1371).

a) Poesía trovadoresca.[3]

a) Cort poètica de Pere III. — L'infant Pere, oncle del rei. Llacuna en la nostra poesía, des d'en Muntaner als Marchs, que omple sols la cort literaria del rei. Debats poètics que en ella es promouen i poetes que hi intervenen : P. de Gostemps, Guerau de Queralt, Bernat de Bonastre, Pere March, Bernat de So, Jaume March, Vescomte de Rocabertí, l'infant Joàn.

b) Altres poetes d'aquesta època.—Infant Jaume de Mallorca, Pau de Bellviure, Joàn Bacet, Jaume Rovira i Bernat de Mallorques. Aparició en aquest regnat dels dos més inspirats poetes de l'escola catalana : Jaume March i Pere March. Preparen la lírica a la manera d'Auzias March, imprimint-li un caràcter moral i seriós.

c) Trobadors i juglars en el regnat de Pere III. — Valor de les noticies que ens dóna la correspondencia del rei sobre la historia de l'última èpo-

1. Rubió i Lluch, *Sumario de la historia de la literatura española.* Barcelona, 1901. — Nicolau d'Olwer, *Introducción al estudio de la literatura catalana.* (*Estudio*, VII, IX, X.)

2. Massó, *Poetes catalans.* — Milà, *Ressenya.* — Milà, *Antiguos tratados de gaya ciencia.* (*Obras Completas*, III.) — Meyer, *Traités catalans de grammaire et de poétique.* (*Romania*, VI, VIII, IX.) — Noulet i Chabaneau, *Deux manuscrits provençaux du XIV siècle.* Montpeller-Paris, 1888.

3. Massó, *Poetes catalans.* — Milà, *Ressenya.* — Pagès, *A. M. et ses prédécesseurs.* — Rubió, *Documents.*

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ca de la juglaría. Els juglars músics instrumentistes i els recitadors de cançons. Predomini dels primers en el regnat de Joàn I, a mesura que van desaparei xent els altres. Poca precisió de les denominacions en temps de Pere III : el nom de juglar donat indistintament a músics i poetes. Els mimus (Vidal de Puig, 1337). Juglars sarraïns. Cos de juglars o *cantors de gestes (referendarii gestorum)* de Pere III; al·lusió a ells en les *Ordinacions* del rei *(cantars de juntes?)* Els *ministrers* (músics) i els *trovadors*. Classes d'aquests últims (de dances, cançons, juglars de boca). Trovadors a sou del rei : Bernat Castell (1341), Huc d'Alvelat (1356), Jacme Fluvià (1360-1382). Trovadors estrangers; influencia de les corts poètiques de Foix i de Bar. Intercanvi de trovadors com existía el de ministrers : Andreu Gascó (1372); P. de Rius (1373-1380); Joàn d'Arras, *mestre en art de trovar* (1380).

b) Poesía narrativa.[1] — Al costat de la lírica apareix una escola narrativa independent de la *Gaya Ciencia*. Sos antecedents en la nostra historia literaria : Vidal de Besalú, Cerverí de Girona, R. Lull. Llacuna que s'observa en ella com en la poesía lírica. Important producció perduda d'aquest genre. Predomini del genre narratiu sobre el líric en els regnats de Pere III i Joàn I. Alguns poetes (els March) conreen els dos genres. Formes principals usades per aquesta escola de poesía narrativa : 1) Les *noves rimades:* apariats de 8, 7 i 6 síl·labes. Sa derivació francesa. 2) Les *codolades*. Nom donat a aquest metre en el s. xiv *(traversa?)*. Son caràcter més popular i realista. Son major empleu, en el segle xv. Manté son prestigi fins al xvi.ên segle. *Noves rimades* i *codolades* anònimes. Caràcter dels temes de la poesía narrativa catalana (cicle bretó, clàssic, religiós, indígena). Influencia francesa predominant en aquests assumptes.

Noves rimades més importants del regnat de Pere III. Dificultat de situar amb exactitut cronològica la producció d'alguns poetes que figuren també en el regnat següent :

1. Jaume March : *Debat entre honor e delit* (1365).[2]
2. » » *La Ciutat de l'amor* o la *Joyosa Guarda* (1370).[3]
3. *Dispensacio de la senyora de Moxen* (1371).[4]
4. G. de Torrella : *Faula* (abans 1380?).[5]
5. Bernat Metge : *Libre de fortuna e prudencia* (1381).[6]

---

1. Massó, *Poetes catalans.* — Pagès, *A. M. et ses prédécesseurs.* — Milà, *Les noves rimades. (Obras Completas,* III.)

2. Pagès, *A. March et ses prédécesseurs.*

3. Ibid.

4. Raimondi, *Un'antologia di rime catalane in un ms. ventimiliano. (Archivio storico per la Sicilia orientale,* Catania; XI.)

5. Llabrés, *Cançoner dels comtes d'Urgell.* Vilanova i Geltrú, 1906. — Milà, *Noves rimades.*

6. Miquel i Planas, *Les obres d'en Bernat Metge.* Barcelona, 1910.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

6. Pere March : *Mal d'amor*. Obra de la joventut.[1]
7. » » *Arnes del Cavaller*.[2]
8. » » *Compte final de Mn. P. March*.[3]
9. Bernat de Sò: *Vesió en sopni*.[4]
10. Fra Basset : *Letovari per En Guerau de Massenet*.[5]
11. Aymon de Cestars : *Lausors de la Divinitat* (1380-1399).[6]

Noves rimades anònimes i sense data del manuscrit de Carpentras o d'altres col·leccions. Dificultat de separar moltes d'elles de la producció anterior :

12. *Libre dels Set Savis*. Sa popularitat a Catalunya.[7]
13. *Facet*.[8]
14. *Planys del cavaller Mataró*.[9]
15. *Disputació d'En Buch e son cavall*.[10]
16. *Historia de Frondino i Brisona*. Entremesclada de vers i prosa, sembla més aviat pertànyer al s. XV.[11]
17. *Frare de joy e Sor de Plaser*.[12]
18. *Historia de la Passió e Mort de J. C.*[13]

Codolades : *Salut d'amor*.[14]

Les *noves rimades* en els últims anys del s. XIV i principis del XV. (*Libre dels mariners*, Lluís Icart, V. Comes, Turmeda, etc.).[15]

c) Poesía dramàtica.[16] — Origens del teatre català. Doble direcció del

1. Pagès, *A. M. et ses prédécesseurs*.
2. Meyer, *Nouvelles catalanes inédites*. (*Romania*, XX.) — *Recull de textes catalans antichs*, XV. Barcelona, 1910.
3. Pagès, *A. M. et ses prédécesseurs*.
4. Ibid.
5. Biblioteca de Catalunya, ms. n. 7. — Massó, *Poetes catalans*.
6. Meyer, *Nouvelles*. (*Romania*, XX.)
7. Mussafia, *Die catalanische metrische Version der sieben weisen Meister*. Viena, 1876. — *Llibre dels Set Savis de Roma*. (Societat Catalana de Bibliofils, Barcelona, 1907.)
8. Morel Fatio, *Le livre de Courtoisie*. (*Romania*, XV.) — *Facet, ço es Libre de Corteria*. (*Recull de textes catalans antichs*, XVIII; Barcelona, 1912.)
9. Morel Fatio, *L'aimant, la femme et le confesseur*. (*Romania*, X.) — *Recull de textes catalans antichs*, X. Barcelona, 1908.
10. Föster, *Catalanisches Streitgedicht zwischen En Buc und seinem Pferd*. (*Zeitschrift für romanische Philologie*, I.) — *Recull de textes catalans antichs*, XVI. Barcelona, 1911.
11. Meyer, *Nouvelles*. (*Romania*, XX.)
12. Meyer, *Nouvelles*. (*Romania*, XIII.)
13. Moliné i Brasés, *Passió, mort, resurrecció y aparicions de N. S. Jesucrist*. (*Estudis Universitaris Catalans*, III.)
14. Pagès, *Poésies catalanes inédites du ms. 377 de Carpentras*. (*Romania*, XLII.)
15. Milà, *Les noves rimades*. — Aguiló, *Cançoneret de les obretes en nostra lengua materna mes divulgades durant los segles XIV, XV e XVI*. Barcelona, 1873-1910.
16. Milà, *Orígenes del teatro catalan*. (*Obras completas*, VI.) — Rubió, *Documents*. — Llabrés, *Repertorio de Consuetas representadas en las iglesias de Mallorca (siglos XV y XVI)*. (*Revista de Archivos*, Madrid, V.)

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

mateix en l'Edat mitjana. a) Religiosa : *els misteris*. b) Profana : representacions cortisanes, entremesos, dances dramàtiques, etc.

a) Drama religiós. — Sos antics orígens. Elements dramàtics del culte. Entremesos i misteris en certes solemnitats religioses. Orígens de la festa del *Bisbetó*. Misteri de la *Colometa* a Valencia i a Lleida. Misteri de la Magdalena a Mallorca. Misteri de Sant Esteve, de Girona (1380). El *cant de la Sibila* : sa popularitat, formes dramàtiques; sa persistencia fins als nostres dies.[1] Probable existencia en aquesta època de certes formes de drama litúrgic, més desenrotllades en el segle XV.[1] (consuetes de la Passió, etc.).

b) Drama profà. — Son origen. Cants populars dançats (dances, balades). Dances de la coronació d'Alfons III. Els entremesos en les festes reials. Primeres noticies que d'ells tenim a Catalunya. Entremès de les noces de l'infant Joàn amb Matha d'Armanyac (1372), i amb Violant de Bar (1379). Entremès de la coronació de la reina Sibila (1381).

II. PROSA. — S'accentúa en el segle XIV l'expansió de les literatures vulgars i la decadencia de la llatino-eclesiàstica. Creixent interès de la societat laica i burgesa per la literatura profana. Dominis a ella reservats principalment : la poesía, i en la prosa, els genres narratius i didàctics populars (historia, tractats). Els reis protegeixen i preparen a França i Espanya el triomf de les literatures populars i nacionals. Influencia personal de Pere III en el desenrotllament de la literatura catalana. En son regnat s'inicía el conreu de les lletres catalanes en totes ses manifestacions. Esforços de Pere III per a enriquir la literatura de la terra amb els tresors de la cultura oriental i occidental. Notable producció en prosa d'aquest període. Relativa esterilitat del primer quart del segle XIV. Manca d'obres de fantasía originals des del *Blanquerna* de R. Lull al *Somni* de Bernat Metge. Extraordinaria abundancia de traduccions. Avenços de la llengua catalana en l'ús cancilleresc i literari.

a) PRODUCCIÓ ORIGINAL EN PROSA.

a) Literatura històrica.

1. *Cròniques dels reys d Arago e comtes de Barcelona.*
2. *Crònica del rei Pere III.*
3. *Cròniques de Sicilia.*
4. Francesch : *Libre de les nobleses dels reys.*[2] Escrit en el segle XIV?
5. *Libre de la contesa dels papes,*[3] citat en 1379, relatiu al Cisma i a la política aragonesa.

b) Literatura teològico-moral.

---

1. MOLINÉ I BRASÉS, *Textos vulgars catalans del segle* XV. *(Revue hispanique, XXVIII.)*
2. MASSÓ, *Historiografía.*
3. RUBIÓ, *Documents.*

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

1. Bernat Oliver : *Excitatori de la pensa a Deu* (1336).[1]

2. Francesc Eximenis : *El Crestiá* (1381-86?) .[2] Interès que Pere III prengué personalment en la terminació d'aquesta obra. Va arribar a acabar-se?

3. Id. : *Regiment de la cosa pública* (1384).

c) Literatura político-religiosa.— Sos antecedents a Catalunya (Arnau de Vilanova, R. Lull; *l'espiritualisme* a la corť d'Aragó).[3] Influencia que el Cisma d'Occident tingué en la nostra literatura en l'últim quart del segle XIV.

1. Infant Pere d'Aragó, O. M. : *Sermons, Profecies.*[4]

2. Pere Lena de Menorca : *Libre de diverses profecies.*[5]

3. Traduccions i imitacions den Joan de Peratallada i Joaquim de Fiore del manuscrit de Carpentras.[6]

d) Literatura astrològica.—Predilecció de Pere III per aquesta ciencia. Els jueus i els cristians es dediquen conjuntament a l'astronomía. Treballs astrològics fets per encàrrec del rei:[7]

1. Jaume Cigó, bisbe de Lleida (1341) i de Tortosa (1348-51) : *La Cigonina* o *art de desfer maleficis.*

2. *Almanach* escrit d'orde del rei (1351).

3. *Libro de figuras de astronomía*, traduït a l'aragonès per mestre Alfonso per encàrrec de Pere III (1351).

4. *Taules astronòmiques* de Pere III (1359) en col·laboració de Dalmau Ses Planes, Pere Gilbert i Jacob Corsuno.[8]

5. Jacob b. David b. Jomtob : *Taules astronòmiques* (1361).[9]

6. Dalmau Ses Planes[10]: *Tractat d'astrologia.* Altres encàrrecs semblants que el rei li féu;

7. *Libre del eclipsi del sol e de la luna*, demanat pel rei en 1375.

---

1. *Excitatorium mentis ad Deum.* Ed. P. Benignus Fernandez. Madrid, 1911.

2. MASSÓ TORRENTS, *Les obres de fra Francesch Eximeniç. (Anuari de l'Institu d'Estudis Catalans*, 1909-1910.)

3. HEUCKELUM, *Spiritualistische Strömungen an den Höfen von Aragon u. Anjou während der Höhe des Armutstreites.* Berlin-Leipzig, 1912.

4. AMBRÓS DE SALDES, *La Orden Franciscana y la Casa Real de Aragón. (Revista de Estudios Franciscanos*, Barcelona, IV; número extraordinari 1910.) — A. M. DE BARCELONA, *El infante Fray Pedro de Aragón.* (Ibid., XIII, XIV.) — RUBIÓ, *Documents*, II.

5. RUBIÓ, *Documents.*

6. Ms. 336 de la Bibliothèque de Carpentras.

7. RUBIÓ, *Documents.*

8. *Colecció d'antichs textos catalans. Tractat d'astrología o sciencia de les steles compost baix orde del rey en Pere III.* Barcelona, 1890. — M. STEINSCHNEIDER, *Notice sur les tables astronomiques attribuées a Pierre III d'Aragon. (Bullettino di bibliografia e di storia delle scienze matematiche e fisiche*, Roma, XIII.)

9. Biblioteca de Catalunya, ms. 39.

10. RUBIÓ, *Documents.*

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

8. Bartomeu de Tresbens : *Libre de les nativitats* (1380).[1]
9. Gran obra d'astrología copiada per Francesc Pereta (1380).[2]
10. Vidal Afrahim de Mallorca : Obres d'astrología (1381).

e) Literatura mèdica. — Prestigi dels metges jueus en aquest regnat. Escassa importancia científica de la producció en català.

1. Bernat Despujol : *Receptari de Manresa* (1347).[3]
2. Joan d'Agramunt : *Regiment de preservació a epidemia* (1348).[4]
3. Pere Çaflor de Mallorca : el seu tractat sobre malaltíes.[5]

f) Literatura jurídica. (cf. § A. III).

g) Belles lletres.

Tractats de *Gaya Ciencia* (cf. § C. I). — Pobresa d'obres d'imaginació en prosa, que contrasta amb la rica producció de l'época següent. *Romanç del comte de Barcelona e rey d'Aragó*,[6] demanat en 1365 per l'infant Joàn, avui perdut. Escrit en vers o en prosa? Conjectures sobre el seu assumpte (Ramón Berenguer IV? Deslliurança de l'Emperadriu d'Alemanya?).

b) Producció no original en prosa. Traduccions i imitacions. — Obres de procedencia castellana, francesa, clàssica, llatino-eclesiàstica i oriental. Gran nombre de col·laboradors que ajudaren al rei Pere III en la tasca d'incorporar a les lletres catalanes lo més útil o notable de la producció forastera. Escriptors seglars, eclesiàstics i jueus.[7]

a) Escriptors seglars. — 1) Empleats de la cancillería als qui el rei encarrega traduccions o arranjaments : Mateu Adrià (1343-1365), Tomás Canyelles (1349-1366), Jaume Conesa (1351-1366), Ferrer Sayol (1350-1385), Bernat de la Torre (1349), Bernat Dezcoll (1331 - † 1391), Joan de Barbastre (1362-1386). — 2) Escriptors no empleats en la cancillería : Bartomeu Tresbens, Dalmau Sesplanes, Pere Gilbert, Francesc Pereta, Jaume March.

b) Escriptors eclesiàstics. — 1) *Dominicans :* Fr. Jaume Domenech (1351-1384), Fr. Mateu de Déu (1384-92), Fr. Antoni de Ginebreda (1385). — 2) *Menorets :* Fr. Francesc Saclota (1381). Fr. Pere Saplana. — 3) *Carmelitans :* Fr. Arnau Estanyol (1341).

c) Escriptors jueus : Mestre Salamo (1349). Jacob Corsuno. Vidal Afraim (1381). Els Cresques (1381-1387).

---

1. Torres Amat, *Diccionario.*
2. Rubió, *Documents.* — Id. per als ns. 2, 3, 7 i 10.
3. Comenge, *Receptari de Manresa.* Barcelona, 1889.
4. *Regiment de preservació a epidemia ab entraments de l'*Enrich Arderiu y d'en Joseph M. Roca. Lleyda, 1910.
5. Bover, *Biblioteca de escritores baleares.* Palma, 1868.
6. Rubió, *Documents.*
7. Ibid.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

D. **Influencies exteriors en la literatura catalana en el regnat de Pere III.** — I. Influencia llatino-eclesiàstica. — II. Influencia clàssica. — III. Influencia oriental. — IV. Influencia francesa. — V. Influencia castellana. Fets principals i traduccions amb que cada una es manifesta.

I. INFLUENCIA LLATINO-ECLESIÀSTICA. — Aquesta literatura no es mou, com la catalana, exclusivament dins l'òrbita de la cort i de la vida del poble, sinó que viu principalment en el món de les Universitats i de l'Església. Com es manifesta sa influencia en les nostres lletres : 1) Passió de Pere III per la Biblia i els Llibres Sagrats. 2) Nombroses traduccions catalanes d'obres llatines migevals. 3) Escriptors catalans en llatí d'aquesta època. 4) Protecció otorgada pel rei als teòlegs i als Estudis generals.

a) PERE III I LA BIBLIA.[1] — Afició del rei a la seva lectura. Semblança que en això té amb Carles V de França. Culte tradicional de la Biblia en la dinastía catalana. El rei la llegeix des de sa primera joventut (1339). S'incauta de la de Jaume III de Mallorca (1347). Compres que fa de biblies en 1352, 1359, 1366, 1383 i 1386. Regals de biblies a capellans de la casa reial. Erudició i pedantería bíbliques manifestades pel rei en la *Crònica* i en les Proposicions de Corts. La Biblia esdevé un llibre de consulta indispensable en l'oratoria política. El *Saltiri* en la biblioteca reial : compres de 1344 i 1351. Saltiris de les reines María i Alionor.

La Biblia catalana en aquest regnat.—Se'n feren noves traduccions? Menció de biblies en vulgar català en la correspondencia de Pere III : la de fra Sanxo d'Aragó (1339); de l'infant Jaume, germà del rei († 1347); de la reina de Castella (1382). Els saltiris catalans : sa doble procedencia francesa o llatina. Versions catalanes dels Evangelis en el s. XIV. Llegendes apòcrifes del Nou Testament : llur difusió a Catalunya en aquesta època. Altres obres relacionades amb la Biblia que figuren en la llibrería reial : *Repertorium Biblie* (1366). *Exposicions dels Evangelis* (1374).

b) TRADUCCIONS CATALANES D'OBRES LLATINES MIG-EVALS EN EL REGNAT DE PERE III. — La literatura religiosa i teològica s'escriuen principalment en llatí. Sols es tradueixen les obres de caràcter més popular. Vides de Sants, anònimes, de derivació llatina i provençal; recull de la Biblioteca de l'Escurial.[2] La versió catalana del *Flos sanctorum*, i sos manuscrits del XIV.^{en} segle.[3]

---

1. BERGER, *Nouvelles recherches sur les Bibles provençales et catalanes. (Romania*, XIX.) — *Informe proposant la publicació del text antich de la Biblia Catalana. (Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, 1908.) — GUDIOL, *Una antiga traducció catalana dels Quatre Evangelis* (Codex del Palau). Vich, 1910. — RUBIÓ, *Documents.*

2. MIQUEL I PLANAS, *Llegendes de l'altra vida*, p. 255. Barcelona, 1914.

3. J. M. DE ELIZONDO, *La «Leyenda» de San Francisco según la versión catalana del «Flos Sanctorum». (Revista de Estudios Franciscanos*, 1910; número extraordinari.)

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Autors traduïts en aquest regnat:

1. Sant Agustí : *La ciutat de Deu*. Traducció del trasllat francès comentat de R. de Presles.[1]

2. Sant Gregori : *Dialegs y morals de St. Gregori* (versió d'en Bernat Oller?, 1344).[2]

3. Egidi Romá : *Regiment de princeps*, per fra Arnau Estanyol (abans 1381).[3]

4. Joàn de Gales : *Suma de collacions*. Freqüents mencions que d'aquesta obra es fan en la correspondencia de Pere III.[4]

5. Id. íd. : *Breu parlament de les virtuts dels antichs philosophs*. Versió anònima del *Breviloquium*.[5]

6. Bertrán de la Tour : versió de les *Postilles?* (1374).[6]

7. P. Bersiure : versió del seu *Dictionarium morale bibliorum?* (1376).[7]

8. Antolins : *Libre de laurar*. Pere III demanà en 1370 un trasllat d'aquesta obra.[8]

c) Escriptors catalans en llatí d'aquesta època.[9] — La major part pertanyen a les ordres religioses. Importancia de la nostra producció teològica en aquesta època.

Menorets. — Fr. Pere d'Aragó (1306-1381) : *Tractatus de regimine principum*. — Fr. Francesc Eximeniç (1340?-1409?); menor importancia de sa producció llatina.

Dominicans. — Cardenal Nicolau Rossell (1314-1362).[10] Sa activitat diplomàtica i abundosa producció. Fra Ramón de Tàrrega († 1371). Sos escrits teològics. La seva popularitat com alquimista. Gombau d'Oluja († 1384). Fra Bernat Armengol († 1387) : *Scriptum in IV libros sententiarum*. Nicolau Eymerich (1319-1399) : *Directorium inquisitorum* (1376). *Tractatus de potestate Papae* (1383). *Commentaria in Johannem* (1383). Altra producció llatina pos-

---

1. Morel Fatio, *Katalanische Litteratur. (Grundriss der romanischen Philologie*, II, 1, p. 92.) — Alabart, *Exposició sobre lo llibre «de civitate Dei» de S. Agustí. (Boletín de la Real Academia de Buenas Letras*, Barcelona, VI, VII.)

2. Morel Fatio, *Katal. Litt.*, 90. — Rubió, *Documents*.

3. Barcelona, Spindeler, 1480. — Id., Luschner, 1498.

4. Morel Fatio, *Katal. Litt.*, 95.

5. Ibid., 108.

6. Rubió, *Documents*.

7. Ibid.

8. Ibid. — Morel Fatio, *Catalogue*, n. 92.

9. Hurter, *Nomenclator theologiae catholicae*. Oeniponti, 1903. — Feret, *La faculté de théologie de Paris et ses docteurs les plus célèbres*. Paris, 1894. — Torres Amat, *Diccionario*. — Bover, *Escritores Baleares*. — Fuster, *Biblioteca valenciana*. Valencia, 1827. — Rubió, *Documents*.

10. Alós, *El cardenal de Aragón Fray Nicolás Rossell (Ensayo bio-bibliográfico)*. (Madrid, 1912; extret de *Cuadernos de Trabajos de la Escuela Española en Roma.)*

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

terior. Fr. Joan de Montçó († 1412). Ses relacions amb la casa reial d'Aragó. Controversies teològiques que promogué.

Carmelitans. — Fra Gui de Terrena, de Perpinyà († 1342) : *Concordia quatuor Evangelistarum.* Nombroses edicions de les seves obres a l'estranger. Altres escrits inèdits : comentaris a Aristòtil, tractats jurídics. Importancia de la seva producció. Fra Pere de Perpinyà († 1360) : *Commentaria in psalmos.* Fra Joàn Ballester (1306-1374) : *De bello fortis militantis Ecclesiae.* Fra Francesc Bacó († 1372). Nombrosa producció inèdita. Fra Guillem Sedacer († 1383): *Summa totius artis alchimiae.* Fra Bernat Oller († 1390?) : *De conceptione beatissimae Mariae.* Fra Francesc Martí († 1390?) : *Compendium in honorem ordinis Carmelitanae.*

Agustins. — Fra. Bernat Oliver († 1348) : *Tractatus contra Judeos.*

d) PROTECCIÓ DEL REI ALS ESTUDIANTS I TEÓLEGS I A LES UNIVERSITATS.*

1. *Protecció a religiosos estudiants.* — Concessions a favor de Jaume Chiva, O. P. (1349-1380); Nicolau Rossell, O. P. (1357); Pere Compte, S. A. (1363); Francesc Eximeniç, O. M. (1373-1380); Joàn de Barbarà, O. P. (1379); Joàn de Montçó, O. P. (1375); Francesc Marmany, O. P. (1376); Pere de Quils, O. P. (1379); Nicolau Sacosta, O. M. (1379); Francesc Martí, O. C. (1380); Pere March, O. P. (1382); Dalmau de Rexach, O. M. (1383). El cardenal Berenguer d'Anglesola, estudiant a Bolunya en el regnat de Pere III († 1408). El moviment teològic català d'aquesta època deixa son record en la correspondencia i en la cancillería reial. No podent otorgar graus en teología l'Estudi de Lleida, els nostres teòlegs reben llur formació a l'estranger (París, Oxford, Cambridge). En les altres facultats són també molt sovint preferits els Estudis de l'estranger (Tolosa, Montpeller, Bolunya, Perusa). Activa cooperació que a les tasques del rei prestaren molts prelats d'aquest temps : Bernat Oliver, bisbe de Tortosa; Arnau de Montredon, de Girona; Pere Sima i Antoni Dezcollell, de Mallorca; Jaume d'Aragó, de Valencia; Sanxo López d'Ayerbe, de Saragoça.

2. *Protecció del rei als Estudis del seu regne.*— Fundació de l'Estudi General de Perpinyà (1350). Id. del d'Osca (1354). Predilecció de Pere III per l'Estudi de Lleida. Demana al Papa que se li concedeixi el dret de donar graus en teología. Insistencia del rei en aquestes peticions sempre renovellades (1376, 1377, 1382). Gracies otorgades pel rei a alguns Estudis locals i secundaris (Taraçona, Murvedre, Calatayud, Mallorca). L'Estudi general dels Dominicans a Barcelona. Protecció del rei als mestres de gramàtica i intervenció en llurs nomenaments. Mestres dels infants (Guerau de Flaçà, Bartomeu d'Alfambra, Joàn Anglada). L'infant Joàn educat de noi en la gramàtica llatina. Calatayud envía pensionats a Montpeller (1381). Protecció del rei al lul·lisme. Per-

* RUBIÓ, *Documents.* — DENIFLE, *Chartularium Universitatis Parisiensis.* Paris, 1889. — DENIFLE, *Die Universitäten des Mittelalters.* Berlin, 1885.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

mís a Berenguer de Fluvià perquè pugui ensenyar l'*Art general* (1369). Interès del rei en aconseguir l'aprovació pontificia del lul·lisme (1377-1386). La controversia lul·liana en el seu temps. Intervenció que en ella té la corona : expulsió de fra Nicolau Eymerich (1375).

II. INFLUENCIA CLÀSSICA.[1] — La nostra visió del classicisme es redueix a la coneixença parcial i imperfecta del món llatí. De l'hel·lenisme sols tinguérem nocions obscures i fragmentaries. El llatinisme mateix sols ens arriba com historia o moralitat. El classicisme ens ve al principi per França i per Italia a l'hora; després, sols per aquesta nació. El període de les traduccions clàssiques a Catalunya comença en el regnat de Pere III. Traduccions clàssiques desaparegudes (Paladi, Valeri Màxim). Posició dels traductors catalans davant dels textos clàssics, manifestada en llurs pròlegs. Dificultats que ofería l'adaptació d'una literatura refinada a una llengua encara no adulta. Desig del rei de promoure traduccions del llatí. Son escàs coneixement d'aquesta llengua. Traduccions d'histories en llatí encarregades a fra Jaume Domènech (1380).

a) TRADUCCIONS D'OBRES CLÀSSIQUES O PSEUDO-CLÀSSIQUES PROMOGUDES PEL REI O ESCRITES EN SON REGNAT.

1. Frontinus : *Stratagemata.* Versió encomanada a fra Jaume Domènech (1367).[2]

2. Guido delle Collonne : *Historia destructionis Trojae.* Traducció den Jaume Conesa, protonotari del rei.[3]

3. Boeci : *De Consolatione.* Traducció catalana de fra Pere Saplana, continuada per fra Antoni Ginebreda. Edicions que se'n feren en el s. XV (Lleida, 1489; Valencia, 1489). Traducció castellana (Sevilla, 1497).[4]

4. Palladi : *De re rustica.* Traducció d'en Ferrer Sayol, protonotari de la reina Alionor (1380-1385). Altra versió anterior. Traducció castellana que se'n féu.[5]

5. Justi. L'infant Joàn el fa trelladar en llatí (1386).[6]

6. Orosi : *Mesta mundi.* L'infant Joàn el fa arromançar (1386).[7]

---

1. RUBIÓ, *El renacimiento clásico en la literatura catalana.* Barcelona, 1889. — NICOLAU, *Del classicisme a Catalunya. Notes al primer diàlech den Bernat Metge. (Estudis Universitaris Catalans* III.)

2. RUBIÓ, *Documents.*

3. Edició de R. Miquel i Planas en la *Nova Biblioteca Catalana.*

4. *Libre de Consolació de Philosophia...* Estampat... a cura de D. BARTOMEU MUNTANER. (Barcelona, 1873; *Biblioteca Catalana.)* — SCHIFF, *La bibliothèque du Marquis de Santillane,* p. 180. Paris, 1905.

5. TRAMOYERES, *El tratado de Agricultura de Paladio. (Revista de Archivos,* 1911.) — SHIFF, *Bibliothèque.*

6. RUBIÓ, *Documents.*

7. RUBIÓ, *Documents.* — SCHIFF, *Bibliothèque,* 170.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

7. *Libre deAtó*. Sa popularitat a Catalunya.[1]

b) La dominació catalana a Grecia i el classicisme.[2] — Fou, com s'ha suposat, un obstacle al Renaixement? En el s. xiv s'establí a la Morea una dinastía angevina-italiana, i aquest fet no tingué apenes influencia literaria. Nicolau Acciajuoli, amic del Petrarca i del Boccaci, fou governant de la Morea. A pesar d'això, en les obres d'aquest últim autor, sobretot en la *Teseida*, sorprèn l'absencia de tot record gloriós d'Atenes. Els catalans sentiren el prestigi de l'Acròpolis. Significació extraordinaria de l'elogi de Pere III en 1380. Simó Atumanos, arquebisbe de Tebes (1366-1380), tradueix del grec al llatí el llibre de Plutarc *de remediis irae*. L'exposició de Sèneca de Lucas Manelli, bisbe de Daulia, fou feta també durant la dominació catalana? Conquesta en 1378 de la Morea pel mestre Joàn Fernández d'Heredia. La seva estada a Orient (des de 1378 a 1382), i a Rodes (1355 i 1382). Influencia d'aquests fets en sa educació literaria. Al mestre Heredia es deu l'únic rastre de hel·lenisme i bizantinisme que apareix en les lletres espanyoles en l'Edat mitjana. Es el primer que ha fet traduir del grec a una llengua vulgar, historiadors grecs (Plutarc, Tucidides) i bizantins (Zonaras). Sos col·laboradors grecs a Xipre i a Avinyó. La *Crònica de Morea* de l'Heredia és l'única participació espanyola en la historia de la Grecia mig-eval.

III. Influencia oriental. — Importancia que conserva en temps de Pere III. Afició seva per la lectura i adquisició de llibres orientals. Escassa influencia literaria exercida per les lletres semítiques en les catalanes. La cultura oriental triomfa principalment en l'ordre científic o pseudo-científic (medicina, astrología i alquimia).[3]

a) Literatura religioso-moral.

1) *Traduccions*. — La major part d'aquestes obres no foren traduïdes directament de l'aràbic o de l'hebraic, i molt més al llatí que al català. Per a nosaltres sols tenen interès literari les versions catalanes. Traduccions catalanes datades que coneixem d'aquest regnat:

1. *Llibre moresc*, traduït d'ordre del rei per Francesc Roys i mestre Salamó de Mallorca (1349).[4]

2. *El Corà*. Traduït del llatí al vulgar d'ordre del rei per fra Pons Saclota, O. M. (1381).[5]

---

1. Llabrés, *Jahuda Bonsenyor, Los Proberbis de Salomó, Lo llibre deAtó*. Palma, 1889.

2. Gregorovius, *Geschichte der Stadt Athen im Mittelalter*. Stuttgart, 1889. — Rubió, *Joan I humanista i l'aparició del humanisme a les lletres catalanes*. (A punt de publicar-se.)

3. Rubió, *Notes sobre la ciencia oriental a Catalunya en el* xiv.en *segle. (Estudis Universitaris Catalans*, III.) — Nicolau, *Introducción*. — Steinschneider, *Die hebraeischen Uebersetzungen des Mittelalters*. Berlin, 1893.

4. Rubió, *Documents*.

5. Rubió, *Documents*.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

3. Maimó, *Drets hebraics*. El rei encarrega sa traducció de l'hebraic al català a l'aljama de Barcelona (1383).[1]

4. *Proverbis aràbics*, traducció catalana manuscrita a la Biblioteca de Tarragona.[2]

2) *Genre simbòlic-didàctic*. Son escàs correu. Les versions catalanes d'aquest cicle no són degudes a la influencia peculiar de la nostra península, sinó que pertanyen al boldró de les escampades per Europa per l'intermig del llatí. Origen remot oriental.

1. *Secret de secrets*. Antiguitat de la versió catalana, demanada també pel rei Pere (1377).[3]

2. *Libre de Sidrac*. Probable derivació immediata d'un text provençal.[4]

3. *L'infant Epitus*. Igual origen que l'anterior.[5]

3) *Polèmica religiosa*.[6] — Decadencia de la influencia averroïsta. Proposicions herètiques del valencià Antoni Riera. La polèmica religiosa queda reduïda al judaïsme. Tolerancia del rei envers els jueus. Proselitisme catòlic. Controversies amb els rabins. Predicacions de mestre Pere de la Mercè (1339), Romeu de Pal (1344), Mosse Daniel (1358) i Nicolau de Grau (1360) als jueus. Bernat Oliver : *Tractatus adversus judeos*. Permís del rei per a predicar la llei mosaica en les aljames (1386). Protecció a escoles judaiques : Tarrega, Exea, etc.

b) LITERATURA CIENTÍFICA.—És on es deixa sentir principalment la influencia oriental, sobretot en la medicina, astrología i alquimia. Dificultat de destriar la influencia aràbiga de la rabínica. La ciencia oriental passa també a la nostra, generalment, per medi de traduccions llatines.

1) *Medicina*.[7]— Ciencia mèdica grega d'origen, però totalment aràbiga en sa forma de transmissió. És més exercida pels jueus que pels sarraïns. Apareixen a proporció més metges jueus en el regnat de Pere III que en el de Jaume II. Protecció que a ells dispensà Pere III. Metges jueus del rei i la familia reial (Benvenist Samuel, Bendit Caravida, Bonanat Gironés, Bonsenyor dez Cor-

---

1. RUBIÓ, *Documents*.

2. BOFARULL, *Proverbis árabes extrets d'un manuscrit catalá del sigle* XIV. *(L'Avenç*, 1891.)

3. MOREL FATIO, *Version napolitaine d'un texte catalan du Secretum Secretorum. (Romania*, XXVI.) — MASSÓ TORRENTS, *Manuscrits Catalans de la Biblioteca Nacional*. Barcelona, 1896. — RUBIÓ, *Documents*.

4. *Sidrach*. (Text tret d'un ms. de Terol, publicat com a folletí per D. G. LLABRÉS en la *Revista Catalana.)*

5. *Recull de textes catalans antichs*, vol. 14. — W. SUCHIER, *L'Enfant Sage. Die erhaltenen Versionen herausgegeben und nach Quellen und Textgeschichte untersucht*. (Dresden, 1910. *Gesellschaft für romanische Literatur.)*

6. RUBIÓ, *Documents*. — M. MENÉNDEZ PELAYO. *Historia de los Heterodoxos Españoles*, I. Madrid, 1880.

7. Ibid. — J. R. B., *Metges jueus a Catalunya en el s.* XIV. *(Estudis Universitaris Catalans*, III.) — MIRET I SANS, *Les médecins juifs de Pierre, roi d'Aragon. (Revue des études juives*, 1909.)

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

tal, Jucef Avernaduc, Jahuda Mosconi, Alatzar d'Osca, mestre Cresques, etc.). Llibres de medicina de Mossé Aventida. Escassedat de metges sarraïns. Metges catalans més anomenats (Pere Gilbert, Bartomeu Tresbens, Pere de Surso). Traduccions al català o al llatí de llibres aràbics de medicina (Abubecri, Abumassar, Almassor). Probable traducció en aquest regnat del *Canon* d'Avicena, que Pere III envía al Comte de Foix (1386).

2) *Astrología.* — Desviació que des d'un bell principi experimenta l'astrología com a ciencia. S'hi barregen la medicina i les ciencies naturals. La major part dels astròlegs, tan jueus com cristians, són també metges. Confusió de l'astrología amb la ciencia adivinatoria. Predomini de les obres aràbigues d'astrología. Les obres de l'astronomía grega vénen també per conducte oriental. Escàs nombre de traduccions catalanes d'obres d'astròlegs jueus. La passió per l'astrología és en el rei Pere tan gran com la de la historia. Importancia que assoleixen els astròlegs catalans. Obres d'astrología per ell promogudes o escrites en son regnat (V. § C, II, *d*) :

1. *Alfergani* en romanç, demanat per l'infant Joàn (1381).[1]
2. *Ali Aben Ragel*, demanat pel mateix amb ordre de què sigui arromançat si és en llatí (1386).[2]
3. Aben Ezra : *Libre dels juhis de les esteles.*
4. Arzachel : *De les propietats dels planetes.* Aquestes dues obres, de la biblioteca del rei Martí, foren traduïdes en el regnat de Pere III?
5. Jacob b. David b. Jomtob de Perpinyà : *Taules astronòmiques* (1361). Popularitat d'aquesta obra a l'Edat mitja. El text català és traducció de la versió llatina o de l'original hebràic?

Important representació que els jueus tenen en l'astrología d'aquesta època. Notable escola de mestres d'astrelaus mallorquins : Isaak Nifuci, un de sos principals representants. Escola de Perpinyà : Assan del Barri; Mestre Jacob. Popularitat de les obres aràbigues d'astrología (Alkabissi, Ali-ben-Ragel, Alfragani, Abumasar, etc.). Traduccions que d'elles figuren en la biblioteca del rei Martí i són, probablement, del s. XIV.[3] Fins a les seves darreríes no apareixen els astròlegs estrangers a la cort reial (Guillem Lunell de París, Tomàs de Bolunya, Mestrè Ramar).[4]

3) *Alquimia.*[5] — En l'Edat mitjana aquesta art és practicada per reis i papes. Afició que hi demostrà Pere III. Tractadistes catalans d'alquimia de

---

1. Rubió, *Documents.*
2. Ibid.
3. Massó, *Inventari dels bens mobles del rei Martí d'Aragó. (Revue Hispanique*, XII.)
4. Rubió, *Documents.*
5. Rubió, *Documents.* — Luanco, *La alquimia en España.* Barcelona, 1889.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

son regnat : Fra Ramón de Tàrrega, Jaume Mas de Bagà, Ramón Estruch, fra Guillem Sedacer O. C. Alquimiaires més notables consultats pel rei : mestre Angel de Francavila, Bernat d'Olzinelles, Gabriel Mayol. Llibres catalans d'alquimia:

1. *Libre de Tresors amagats*, demanat pel rei en 1369.

4) *Geografía*.[1] — Notable escola de cartògrafs jueus que floreix en aquest regnat a Mallorca. La familia Cresques : famosos constructors d'astrelaus, portulans i mapa-mundis a ella pertànyents : Abraham Cresques, Jafuda Cresques, anomenat Jaume Ribes després de convers (1391), director de l'Escola Nàutica de Sagres a Portugal, fundada per l'infant Enric *el Navegant*. Prestigi europeu dels atles catalans, sol·licitats pels reis de França. Famós atles català del Louvre (1375?).[2] Freqüents encàrrecs del rei Pere III i de l'infant Joàn als mallorquins Cresques. Privilegis que els hi concediren. *Taules de la figura del mon* pagades en 1382 per Pere III a Abraham Cresques. Altres cartògrafs mallorquins d'aquesta època : Angel Dulcert (1339); Guillem Soler (1385). La cartografía catalana rivalitza àmb la italiana i a voltes l'avantatja.

5) *Agricultura*.

1. Abu-Zaccaria-ben-Alawan, rei moro de Sevilla : *Tractat d'Agricultura* demanat per Pere III (1363).[3]

IV. Influencia francesa. — En la literatura francesa mig-eval són continguts quasi tots els elements de les literatures occidentals. Predomini de la literatura francesa en la catalana fins a l'últim quart del segle XIV, en què és substituïda per la italiana. Aquesta influencia s'exerceix sobretot damunt la prosa i la poesía narrativa. Es veu reforçada per les noces del rei Pere, i sobretot del rei Joàn, amb princeses franceses. Rapidesa amb què eren conegudes les obres franceses a Catalunya. Afició que a la seva lectura teníen el rei Pere i el rei Joàn. Relacions d'aquest últim, ja essent infant, amb els dos grans bibliòfils, el Duc de Berry i el Mestre Heredia, en l'època de la residencia d'aquest a la cort pontificia d'Avinyó. Aquesta ciutat esdevé un nou centre de relacions polítiques, literaries i religioses amb França. París, gran centre de llibres i metròpoli intel·lectual de la nostra clerguesía. Nombrosos teòlegs catalans que concorregueren a la famosa Universitat francesa. Els estudis de Tolosa i Mont-

1. Rubió, *Documents*. — Llabrés, *Cartógrafos mallorquines. (Boletín Sociedad Arqueológica luliana*, Palma, IV.) — Kretschmer, *Die italienischen Portolane des Mittelalters*. (Berlin, 1909). — Hamy, *Les origines de la cartographie de l'Europe septentrionale. (Bulletin de Géographie historique et scientifique, 1888.)* Id., *Cresques o Juheu*. (Ibid., 1891.)

2. J. Tastu i J. A. C. Buchon, *Notice d'un atlas en langue catalane, manuscrit de l'an 1375*. Paris, 1839.

3. Rubió, *Documents*. — *Tratado de agricultura*, traducido por D. J. Banqués. Madrid, Imprenta Real.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

peller freqüentats també pels catalans. Fra Eximeniç reb a Tolosa son mestratge (1374).

a) INFLUENCIA FRANCESA EN LA POESÍA.[1] — Derivació francesa de les *Noves rimades*. Records en elles dels cicles èpics francesos, sobretot del bretó. L'autor de *Frare de joi e sor de plaser* s'excusa de no servir-se del francès. En la *Faula* d'en G. de Torrella els personatges arturians parlen francès. *Historia de Frondino e Brisona*, on s'hi intercalen un rondell i cinc virolais en francès. Influencies franceses en altres noves rimades : *Salut d'amor*, *L'Arnés del cavaller*, etc. (cf. § C, I, b). Popularitat dels cants francesos testimoniejada per l'Eximeniç. L'infant Joàn, autor de versos francesos i imitador de ses formes mètriques (1380). Les poesíes de G. de Machaut són conegudes molt aviat a Catalunya. *Trouveurs* francesos a la cort de Pere III (cf. § C, I, a, *c*).

b) INFLUENCIA FRANCESA EN LA PROSA.

1) *La historia francesa a Catalunya*.[2] — Les primeres aficions literaries de Pere III es manifesten demanant llibres historials francesos, al mateix temps que els de cavallería. En 1339 compra les *Cròniques dels reys de França*, i en 1342 encarrega la copia d'un *liber gestorum* en francès. En 1361 torna a demanar les *Cròniques de França* que havía perdudes, recordant-ne en la lletra d'encàrrec algún episodi. Traducció catalana de les *Cròniques de St. Dionis* en son regnat. El mateix rei promou la traducció del francès a l'aragonès de la *Suma de les histories del món* (1362-1372) i del *Speculum historiale* de Vicent de Beauvais (1361-1381). La darrera lectura de la seva vida, és la d'aquest llibre.

2) *Llibres francesos de religió i moral a Catalunya*. — Derivació de gran part de les biblies catalanes de les franceses i provençals. Probable origen francès o provençal de les llegendes apòcrifes del Nou Testament i d'algunes vides de Sants, conservades en copies o impressions del s. XV (Vida de Sant Jordi, de Sant Julià, de Santa Magdalena, de Sant Amador, etc.). Es pot afirmar que en el s. XIV fou terminada la nacionalització a Catalunya de la literatura religiosa mig-eval, de procedencia llatina o forastera. Dificultat de destriar moltes vegades la influencia francesa de la provençal en la prosa religiosa i moral catalana. Els *Lucidaris* i *Bestiaris* : fonts franceses i provençals. *Libre de bones costumes dels homens o del joch dels scachs*[3] : és versió de l'original llatí de J. de Cessolis, O. P., o del text francès de Jean de Vignai? Gran part de la nostra producció didàctico-moral no ve del llatí, sinó del francès. R. de Presles : traducció del *Compendieux moral de la chose publique*.[4] La versió catalana de la *Ciutat de Deu* de Sant Agustí, derivada també de la francesa d'en R. de Presles. *Libre de vicis*

---

1. PAGÈS, *A. M. et ses prédécesseurs.*
2. RUBIÓ, *Documents.*
3. *Estampada per primera volta la versió catalana treta d'un ms. del quinzen segle per cura de Mestre* J. BRUNET. Barcelona, 1900.
4. RUBIÓ, *Documents.*

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

e virtuts (versió del *Miroir du monde* de fra Lorens).[1] Alfons, duc de Gandía: *Letra de castichs e bons nodriments*[2] a la seva filla. Son verosímil origen francès. *Conseyll de bones doctrines que una reyna de França dona a una filla sua que fonch muller del rey d'Anglaterra.*[3] Obres llatines d'autor francès, traduïdes en aquesta època (Guillem de Conches: *Philosophia moralis*).[4] Els *Miracles de Nostra Dona* en la literatura catalana d'últims del s. XIV.

3) *La novel·la francesa a Catalunya.*[5] — La novel·la catalana fins a últims del s. XIV viu preferentment dels temes més populars dels *romans* francesos, si bé de vegades la seva importació es fa també per medi de la literatura provençal.

a) *Novel·les d'aventures.*

Cicle de la Manekina. — Versions catalanes d'aquesta llegenda: *La filla del rei d'Hongría;*[6] *La filla de l'Emperador Contasti.*[7] Trets característics de cada una d'elles i llur comparació amb les distintes variants europees del mateix tema.

Cicle de Crecencia o Florencia. — *Historia de l'Emperatriu de Roma.*[8] Popularitat d'aquest tema en els reculls d'eximplis i miracles de l'Edat mitjana. Elements característics de la versió catalana. Semblances que presenta amb el *Dit de Florence de Rome.*

Altres contes devots: *Lo fill del Seneschal d'Egipte*[9]: redaccions catalanes que se'n conserven. Una d'elles és traducció i prosificació exacte del conte francès *Du roi qui vouloit faire ardoir le filz de son seneschal.*

Amis et Amiles. — *Historia d'Amic e Melis.*[10] Ses diverses redaccions catalanes, en les que predomina l'element religiós sobre l'èpic d'algunes de les versions franceses.

b) *Llibres de cavalleries.* — Els seus cicles principals. Divulgació dels seus temes en la vida literaria i en l'artística.

Materia de Bretanya.[11] — La seva popularitat a Catalunya arrenca ja de lluny, però augmenta extraordinariament en el s. XIV. Llibres francesos d'aquest

---

1. MASSÓ TORRENTS, *Manuscrits catalans de la Biblioteca Capitular de Barcelona. (Butlletí de la Biblioteca de Catalunya,* I.)
2. BOFARÚLL, A. DE, *Opúsculos catalanes. (Memorias de la Real Academia de Buenas Letras,* II.) — MOREL FATIO, *Katal. Litt.*, p. 109.
3. Ibid.
4. MOREL FATIO, *Katal. Litt.*, p. 104.
5. MIQUEL I PLANAS, *Estudi historich y critich sobre l'Antiga Novela Catalana. (Bibliofilia,* Barcelona, I.)
6. MIQUEL I PLANAS, *Novelari català dels segles* XIV *a* XVIII. Barcelona, 1908-1916.
7. Ibid.
8. E. AGUILÓ, *La comtesa lleyal. (Boletín de la Sociedad Arqueológica luliana,* X.)
9. MIQUEL I PLANAS, *Novelari.*
10. MASSÓ, *Historiografía.* — MIQUEL, *Novela catalana.*
11. RUBIÓ, *Documents.*

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

cicle en les biblioteques de Pere III i l'infant Joàn (Lançalot, Taula rodona, Meliadux, Guiron lo cortes, Tristany, etc.). Records d'aquest cicle en les noves rimades (J. March, Torrella). Versions catalanes del *Lançalot* (abans 1362) i del *Tristany*. *La demanda del S. Graal* (1380; G. Rexach copista?)[1]

Materia de França.[2] — Els seus personatges són populars entre els cronistes i poetes catalans, però no ha quedat cap obra de la nostra literatura en aquest regnat que porti clarament sa influencia. *Godofrè de Billo* demanat en 1385 per l'infant Joàn. Sa versió catalana existent en la Biblioteca del rei Martí.

Materia de Roma. — Sos cicles principals : *a)* Troya; *b)* Alexandre.

a) La llegenda de Troya és divulgada a Catalunya per l'obra d'en G. delle Colonne i no pel *Roman de Troie* d'en B. de S. More. *Les histories Troyanes* traduïdes per en Jaume Conesa (1367).[3]

b) Al·lusions freqüents a Alexandre en els nostres historiadors i poetes. Les traduccions de les histories d'Alexandre *(Libre d'Alexandre*, anònim, i el Quinto Curci d'en Fenollet) no són d'aquesta època.

4) *El classicisme d'importació francesa.*[4] — La primera influencia clàssica estrangera que reben nostres lletres, sembla vinguda per conducte de França. L'infant Joàn demana al Duc de Berry la versió del Titus Livi de P. Bersiure (1380-1383). La seva versió catalana.[5] Noves peticions d'autors llatins i grecs en aquesta època al mestre Heredia, resident a Avinyó (1382-1387).

V. Influencia castellana.[6] — Comencen a accentuar-se en aquest regnat les relacions entre la literatura castellana i la catalana, principalment en els genres didàctics. Causes que hi contribueixen, ademés de la comunitat de terrer geogràfic. Casaments dels reis d'Aragó i Castella amb princeses castellanes i catalanes. Afició que Pere III demostra des de molt jove a la lectura de llibres castellans. El *Libro de los miraglos* que demanava en 1336, eren les *Cantigues* d'Alfons *el Savi?* Freqüent lectura que feia de les obres històriques del Arquebisbe Roderic de Tolèdol, posades a contribució en ses *Cròniques dels reys d'Aragó*. Exemplars que n'hi havía a l'Aljafería (1342-1358), i a l'Arxiu reial (1349-1369). En regala un manuscrit a la llibrería de Poblet

---

1. Rubió, *Noticia de dos manuscrits d'un Lançalot català (Revista de Bibliografía Catalana*, III.) — Crescini i Todesco, *La versione catalana dell'Inchiesta del San Graal. (Atti del R. Istituto Veneto di scienze, lettere ed arti*, LXXIII, 2.ª part.) — Volum X de la *Biblioteca Filològica* de l'*Institut de la Llengua Catalana.*

2. Rubió, *Documents.*

3. Ed de R. Miquel i Planas, en la *Nova Biblioteca Catalana.* — Solalinde, *Las versiones españolas del «Roman de Troie». (Revista de Filología Española*, III.)

4. Rubió, *Documents.*

5. Ibid. — Morel Fatio, *Katal. Litt.*, 114.

6. Rubió, *Documents.*

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

(1369). Lectura pel rei del llibre del *Cavaller Sifar* (1361), novel·la castellana de cavalleríes. Visible influencia que en el rei Pere III tingueren les iniciatives jurídiques i astronòmiques d'Alfons *el Savi*.

a) TRADUCCIONS D'OBRES CASTELLANES QUE PODEN ATRIBUIR-SE A AQUESTA ÈPOCA.

1. *Historia general d'Espanya.* (Crònica general d'Alfons *el Savi.)* Probable traducció d'ella en aquest regnat amb el títol de *Libre historial compilat de diversos autors per lo rey D. Alfonso.*

2. *Taules alfonsines en català*, que figuren en la llibrería del rei Martí. Imitació que d'elles en féu Pere III en les seves *Taules astronómiques.*

3. *Les Set Partides.* Versió catalana d'en Matheu Adrià, encomanada en 1365.

b) LA LITERATURA ARAGONESA EN EL REGNAT DE PERE III. — En ell es pot dir que apareix aquesta literatura, mercès al gran impuls que li dóna el mestre Joàn Fernández d'Heredia (1310-1396). Alta representació d'aquest personatge, una de les figures més europees de l'Edat mitjana, en la vida política i literaria de son temps. Fou l'home de confiança de sis papes. Sa llealtat envers Pere III. Consideració gran que aquest li mostrà sempre. Significació literaria del mestre Heredia.[1] Sa passió pels llibres, especialment pels històrics i clàssics. Paper important que juga com iniciador del Renaixement a Espanya. Gloria gran que d'això pervé a l'obscura literatura aragonesa. El mestre Heredia com bibliòfil i impulsor dels estudis històrics i clàssics. Les seves biblioteques a Casp i a Avinyó eren les més riques del seu temps en obres històriques. Testimoniatge d'en Collucio Salutati, que tant admirava l'Heredia. Centres de la seva activitat intel·lectual : la cort aragonesa i la pontificia.

Èpoques en què pot dividir-se la seva activitat literaria : 1) (1362-1372), més lligada amb Pere III. 2) (1382-1396), té per centre Avinyó i és l'infant Joàn el qui hi viu més amb contacte. En el primer període predominen els llibres històrics; en el segón, els clàssics. Correspondencia literaria de Pere III amb el mestre Heredia. Llibres històrics que en ella li demana *(Suma de les histories del món*, Orosi, Pacense, Eutropi).

a) *Obres originals i traduccions a l'aragonès degudes al mestre Heredia.*[2] — Noticia de les més importants :

I. Obres originals.

1. *Gran Crònica d'Espanya* (1372-1396).

---

1. RUBIÓ, Recensió de Serrano Sanz i Delaville le Roulx en la *Crònica literaria* de l'*Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, 1913-1914.

2. MOREL FATIO, *Libro de los fechos et conquistas del Principado de Morea compilado por comandamiento de Don Fray Johan Ferrandez de Heredia.* Genève, 1885. — RUBIÓ, *La lengua y la cultura catalanas en Grecia. (Homenaje a Menéndez Pelayo*, Madrid, 1899.) — SCHIFF, *Bibliothèque.* — RUBIÓ, *Documents.*

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

2. *Crònica de los Conqueridores.*

Primera part. Comprèn dues obres: a) *Libro de los Emperadores*, traducció de Zonaras. b) *Crònica de Morea.*

Segona part. És la que propiament conté les biografíes dels grans conqueridors. Intercalació en ella de la *Crònica* de D. Jaume.[1]

II. Traduccions.

1. Plutarc: *Vides paral·leles.*
2. Tucidides.
3. Justi: *Compendi de Trogus Pompeius.*
4. Josefus.
5. Eutropi.
6. Hayton: *Flor de las Historias d'Orient.*
7. Marco Polo.[2]
8. Guido delle Colonne: *Historias Troyanas*

b) *Traduccions aragoneses degudes a la iniciativa de Pere III.*

1. *Libro de figuras e astronomia.* Traducció de Maestre Alfonso feta per encàrrec del rei (1351).

2. *Suma de las historias*, traducció aragonesa del francès encarregada (1370-1371) a Joàn de Barbastro (copista?) i enviada pel rei al mestre Heredia.

c) *Altres traduccions aragoneses que figuren més tard en la llibreria del rei Martí.*

---

1. *Gestas del rey D. Jaime de Aragón.* Ed. de R. Foulché Delbosc. Madrid, 1909. *(Sociedad de bibliófilos madrileños.)*

2. Knust, *El libro de Marco Polo.* Leipzig, 1902.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

TAULA

Pàgs.

A. La personalitat política del rei 221

B. La personalitat literaria del rei. 221

I. PERE III, HISTORIADOR 221

1. Obres d'historia nacional i estrangera promogudes o traduïdes d'ordre de Pere III 221

a) OBRES D'HISTORIA NACIONAL.

b) TRADUCCIONS D'HISTORIES FORASTERES.

II. PERE III, ORADOR POLÍTIC 224

III. PERE III, LEGISLADOR. 224

a) Obres degudes a la seva iniciativa.

b) Jurisconsults notables d'aquest temps.

IV. PERE III, POETA. 225

V. PERE III, BIBLIÒFIL. 226

C. Pere III, protector de les lletres 227

I. POESÍA. 227

a) POESÍA TROVADORESCA 227

a) Cort poètica de Pere III.

b) Altres poetes d'aquesta època.

c) Trobadors i juglars en el regnat de Pere III.

b) POESÍA NARRATIVA. 228

c) POESÍA DRAMÀTICA. 229

a) Drama religiós.

b) Drama profà.

II. PROSA. 230

a) PRODUCCIÓ ORIGINAL EN PROSA 230

a) Literatura històrica.

b) Literatura teològico-moral.

c) Literatura político-religiosa.

d) Literatura astrològica.

e) Literatura mèdica.

f) Literatura jurídica.

g) Belles lletres.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Pàgs.

b) PRODUCCIÓ NO ORIGINAL EN PROSA. TRADUCCIONS I IMITACIONS. 232
a) Escriptors seglars.
b) Escriptors eclesiàstics.
c) Escriptors jueus.

D. **Influencies exteriors en la literatura catalana en el regnat de Pere III.** 233

I. INFLUENCIA LLATINO-ECLESIÀSTICA 233
a) PERE III I LA BIBLIA.
b) TRADUCCIONS CATALANES D'OBRES LLATINES MIG-EVALS EN EL REGNAT DE PERE III.
c) ESCRIPTORS CATALANS EN LLATÍ D'AQUESTA ÈPOCA.
d) PROTECCIÓ DEL REI ALS ESTUDIANTS I TEÓLEGS I A LES UNIVERSITATS.

II. INFLUENCIA CLÀSSICA. 236
a) TRADUCCIONS D'OBRES CLÀSSIQUES O PSEUDO-CLÀSSIQUES PROMOGUDES PEL REI O ESCRITES EN SON REGNAT.
b) LA DOMINACIÓ CATALANA A GRECIA I EL CLASSICISME.

III. INFLUENCIA ORIENTAL 237
a) LITERATURA RELIGIOSO-MORAL 237
1) *Traduccions.*
2) *Genre simbòlic-didàctic.*
3) *Polèmica religiosa.*
b) LITERATURA CIENTÍFICA 238
1) *Medicina.*
2) *Astrologia.*
3) *Alquimia.*
4) *Geografia.*
5) *Agricultura.*

IV. INFLUENCIA FRANCESA 240
a) INFLUENCIA FRANCESA EN LA POESÍA. 241
b) INFLUENCIA FRANCESA EN LA PROSA 241
1) *La historia francesa a Catalunya.*
2) *Llibres francesos de religió i moral a Catalunya.*
3) *La novel·la francesa a Catalunya.*
a) *Novel·les d'aventures.*
b) *Llibres de cavalleries.*
4) *El classicisme d'importació francesa.*

V. INFLUENCIA CASTELLANA. 243
a) TRADUCCIONS D'OBRES CASTELLANES QUE PODEN ATRIBUIR-SE A AQUESTA ÈPOCA. 244
b) LA LITERATURA ARAGONESA EN EL REGNAT DE PERE III . . . 244
a) *Obres originals i traduccions a l'aragonès degudes al mestre Heredia.*
b) *Traduccions aragoneses degudes a la iniciativa de Pere III.*
c) *Altres traduccions aragoneses que figuren més tard en la llibreria del rei Martí.*

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Document inèdit del rei Odó en favor de Petroni, per J. Riera, pvre.

Tot arreglant l'arxiu episcopal de Girona, segons l'encàrrec que em féu en 1908 l'Il·lm. Dr. Pol, vaig trobar-hi un document del rei Odó en favor d'un tal *Petronius*, concedint-li, a requesta del bisbe Servus Dei, una vila anomenada *Palacium Aurore*, situada en el pagus de Girona, prop del riu Daró, al sud de Cruilles (vora La Bisbal). L'interès d'aquest document està en ésser un diploma original i en què és inèdit; i per això, amb la venia i el consell de l'actual prelat Il·lm. Dr. Mas, he cregut convenient de donar-lo a conèixer, publicant-lo en aquesta Revista.

Aquest diploma es troba ara sense segell, però en conserva plena senyal d'haver-lo tingut, estant revestit, ademés, de totes les altres característiques d'autenticitat. La seva data és de 15 de juliol de 991, la mateixa d'altre document del propi rei en favor de l'esglesia de Girona; el bisbe Servus Dei, que havía anat a la cort per a gestionar la concessió d'aquest, demanà a l'ensems aquell per a Petroni, que deuría ésser gran amic seu.

¿Sería tal vegada el vescomte del mateix nom que apareix en documents judicials de 879 i de 881 referents a qüestions promogudes pel bisbe de Girona Teothari contra determinats individus sobre la determinació dels termes i domini a què pertanyíen certs béns posseïts per aquests?[1]

En Botet[2] creu que aquest vescomte ho fou d'Empuries; encara que potser ho era de Girona.

Per altra banda, el nom de la vila concedida a Petroni, *Palacium Aurore*, no apareix en cap altre document conegut, ni de la mateixa època ni de després.

---

1. Aquests dos documents estàn continguts en l'anomenat *Cartulari de Carlemany*. (V. Botet, *Cartoral de Carles Many*, en el *Boletín de la R. Academia de Buenas Letras*, vol. III, pp. 96 i 97.
2. Botet, *Condado de Gerona. Los condes beneficiarios*, p. 43.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Veu's aquí el text d'aquest diploma:

† In nomine D*omi*ni D*e*i aeterni et Salvatoris n*ostr*i J*hes*u Christi,[1] Odo, clementia D*e*i rex. Si erga utilitatem fidelitatis n*ostr*ae aliquid transferri regio more consuescimus | predecessorum nostrorum, futurorum non dubitamus. Quocirca omnium fidelium n*ostr*orum presentium scilicet et futurorum comperiat magnitudo qu*oniam* Servus D*e*i nomine, Gerundensis ep*iscopus*, ad n*ostr*am accedens | sublimitatis mansuetudinem deprecatus est ut ob regiae fidelitatis n*ostr*ae et sub commune utilitati aliquid largiri homini nomine Petroni villam vocabulo Palacium Aurore sitam pagi gerundensi, qua | etia*m* terminatur de parte orientis in terminia l*as* arcas de S*anct*a Maria, de meridie afrontat a domu*m* S*anct*i Nazarii, de parte occidentis in strata l*a* serra quae discurrit ad flum*en* Adaron et de circi in strata que discurrit | de Crucilias p*er* fossas usq*ue* ad S*anct*am Mariam, perpetualiter delegaremus et delegando confirmaremus. Cujus petitionibus et libentius cessimus quo nobis p*ro* fidelibus caeteris perspeximus amplius. Precipientes | ergo jubemus atq*ue* jubentes confirmamus ut memorata villa cum fines adjacentiis, terminia villarib*us* ibidem pertinentib*us* juste et legaliter, excepto aprisione spanorum, aeternaliter ipsi Petroni concedim*us* | et de n*ostr*o jure in jus dominationem illius cum omni integritate transferimus ut ea aeternalit*er* mancipetur dominio absq*ue* aliorum hominum contradic[tione], ita ut sicut aliis proprietatib*us* licentia*m* | obtineat firmitati tam dominandi quam vendendi et commutandi suisq*ue* successorib*us* cui volue[rit re]linquendi libero in faciendo potiatur arbitrio. [Ut] aut*em* hujus n*ostr*ae auctoritatis | confirmatio plenior*em* in D*e*i nomine obtinea[t][2] fir mitatis vigorem manu propria subter firmavimus atq*ue* anuli nostri impressione insigniri jussim*us*.

Signum Odonis *(monograma)* gloriosissimi regis.

Throannus, notarius, ad vicem Eblonis recognovit et subsc[ripsit]. *(Rusc.)* *(Segell tret.)*

Data id*us* jul*ii* indictione VIIII a[nno Incarna]tionis Dominice D.CCC.XC.I. anno IIII regnante domno Odone gloriosissimo rege. Actum Macduino monasterio in D*e*i no[mine feliciter. A]men.

1. En el document hi ha el monograma Xpi.
2. *El diploma diu :* obtinea.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Els privilegis de Castelló i del Comtat d'Empuries, per Andreu Bassas.

«... omnes comtes sunt axtricti usaticis et constitutionibus, exceptio tempore comitis Empuriarum.»
Jaume de Vallseca, *Antiquiores*, f. 6, n.º 1

Tots els tractadistes de Dret Català parlen de l'existencia de costums locals de caràcter jurídic escrits, que són part o elements del nostre Dret Civil, alguns en observancia encara en distints indrets de Catalunya, i entre ells assenyalen els de Castelló d'Empuries. Hi ha qui afirma haver tingut el Comtat d'Empuries lleis propies, però que no podem conèixer perquè no han arribat fins a nosàltres.

És un fet evident, que el Comtat d'Empuries i la seva capital, la vila de Castelló, tingué son dret especial, privilegis, exempcions i llibertats, que des del segle XII al XV adquireixen gran importancia. En el segle XII ja gaudía el Comtat d'Empuries de privilegis i franqueses, i encara que no escrites, existíen per vella consuetut.

Per ses lleis i costums propies, i per les romanes i godes, es regiren totes les relacions de caràcter jurídic del comtat, fins que el rei Martí va decretar-hi la vigencia de les Constitucions i altres Drets de Catalunya, canviant al mateix temps l'organització del govern de Castelló.

El dret empurità ha permanescut fins avui sense esbrinar, i ben poques referencies se'n troben, malgrat poder-se conèixer amb força exactitut el contingut de moltes de les seves disposicions.

La reconstrucció de la vida jurídica de la nostra nacionalitat en l'Edat mitjana, està encara per fer, i, relativament, pocs són els textos publicats com a base indispensable per a empendre-la, fent-ne una curada síntesi.

Per a satisfer en part, i a mesura de les meves forces, aquesta necessitat, m'he proposat estudiar el dret del Comtat d'Empuries; el qual, com he dit, està per complet desconegut i oblidat : donant noticia de tot lo referent a la seva legislació, que arranca dels usos, estil de vida i pràctiques consuetudinaries d'aquella terra. La gran part de les seves disposicions, tenen més importancia histò-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

rica que legal; però totes vénen a donar gran llum pel coneixement de l'organització política i social del comtat, i per tant, d'un dels elements integrants de la formació de la nostra nacionalitat.

Per a iniciar l'estudi del dret empurità, començo per publicar la intitulada *Rúbrica dels Privilegis*.

La compilació de les lleis del comtat, segons data de la *Rúbrica dels Privilegis*, va fer-se en 1223. Governava llavors el comte Huc IV, casat amb María de Viladesens, que va ésser qui a l'any 1210 va consentir l'agregació dels seus estats als dominis dels reis d'Aragó, encara que conservant per ell i tots els seus successors les regalíes sobiranes del comtat, que sempre havía tingut plena i absoluta independencia des que els comtes beneficiaris varen convertir-se en hereditaris en temps de Carles *el Calb*, en 877, en la persona d'en Suniari, o Sunyer, que és el tronc de les families comtals dels estats del Rosselló i Empuries-Peralada.

Els comtes concediren a Castelló i als habitadors del comtat un dret especial. Principalment els de la primera niçaga, o sigui els de la veritable casa d'Empuries, donaren moltes franqueses, les quals varen fer de l'Empordà una de les terres més lliures. Ocupats quasi sempre amb empreses guerreres, i tenint necessitat per això de recórrer als habitants i a la Universitat de Castelló per les concessions dels vassalls, responíen amb privilegis, unes voltes concedits graciosament i altres per súplica o imposició dels veïns i Universitat, als que amb motiu dels mateixos privilegis veiem sostenir, per llur observancia i confirmació, plets i lluites amb els mateixos comtes.

No sols els comtes d'Empuries, sinó semblantment els reis d'Aragó, en els darrers temps, donaren privilegis al comtat, com es veurà per algunes de les rúbriques.

El genuí dret del comtat és el contingut en els privilegis que es continuaven en un llibre anomenat *Llibre de la xivella i dels botons*, avui desaparegut, privilegis que coneixem mercès a la intitulada *Rúbrica dels Privilegis*, que venía a servir d'índex o sumari alfabètic d'aquell llibre.

No han estat mai publicats els privilegis de Castelló i del Comtat d'Empuries, ni s'han fet investigacions per a poder-ne fer un complet estudi. Les escasses noticies que tenim d'aquest dret va donar-les en Pella i Forgas en la seva obra, de tothom coneguda, *Historia del Ampurdán*, i a no ésser el privilegi de la venjança, el dels testaments, i el títol, de les demés disposicions o rúbriques se'n coneix ben poca cosa, puix solament de les principals en fa curtes referencies.

Si no es coneixen els privilegis, en canvi, sobre ordinacions i bans del comtat s'han de recordar tres estudis, un d'ells fet amb molta cura. Són aquests, els treballs d'en Josep Puiggarí[1] i de l'Andreu Balaguer i Merino[2] sobre el mateix

1. Josep Puiggarí, *Ordenanzas Municipales de Castelló de Ampurias del siglo* XVI, treball publicat en el n.º 1 de la *Revista histórica latina*. Barcelona, 1874.

2. Andreu Balaguer i Merino, *Ordinacions i Bans del comtat d'Empuries*, publicat a la *Revue des langues romanes*, tom I, p. 18, i del que se'n féu un tiratge apart. Montpeller, 1879.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

manuscrit del segle XV, que es troba a l'Arxiu Municipal de Barcelona, del que aquest darrer publicà el text català, fins llavors inèdit, precedit d'una noticia històrica il·lustrada amb notes i proves diplomàtiques i aclarat per un glosari. És el tercer, el treball que, amb el títol d'*Ordinaciones inéditas del condado de Ampurias del siglo* XVI, en Joaquim Botet i Sisó* va publicar d'un manuscrit del notari de Castelló, Onofre Caxas, intitulat *Notabilium rerum diversarum*, les quals són unes ordinacions sobre policía rural, organització judicial i procediments fetes en els anys 1514, 1523, 1534 i 1553, i que havía copiat el notari Caxas, en 13 de desembre de 1607, del llibre registre de la Curia de Castelló, on es registraven els originals.

Es feia avui precís, doncs, publicar lo relatiu als privilegis, donant-los a conèixer de moment mitjançant la *Rúbrica dels Privilegis*.

Fins que pugui publicar-se un cartulari complet dels privilegis i franqueses del comtat en una edició definitiva, faig aquesta publicació per a divulgació del dret empurità i com a via d'assaig, puix l'estudi definitiu i publicació dels documents fan llarga i difícil l'empresa, degut a l'estat d'oblit en què es troba aquest dret, no obstant ésser un dels més importants i dignes d'estudi entre els seus semblants.

El Llibre de la xivella i dels botons. — Tots els privilegis, confirmacions, exempcions i llibertats que els comtes d'Empuries donaven a la vila de Castelló i al Comtat d'Empuries, es compilaven i continuaven en un llibre anomenat *Llibre de la xivella i dels botons* que existía a l'Arxiu Municipal, del que fa anys ha desaparegut, no havent estat possible trobar-lo, a l'igual que el seu parió el *Llibre de la cadena*, de Peralada.

Era, el *Llibre de la xivella i dels botons*, un veritable codi dels privilegis concedits a la Universitat i particulars de la vila de Castelló i Comtat d'Empuries, i on principalment s'hi contenía el dret especial del comtat.

És fàcil endevinar el per què era conegut amb el títol de *Llibre de la xivella i dels botons*, per les seves tanques; de la mateixa manera que el *Llibre de la cadena*, de Peralada, es coneixía amb aquest nom perquè estava subjectat per una cadeneta de ferro.

Aquest llibre va començar a formar-se l'any 1223, amb tota seguretat, puix aquesta és la data que figura en la *Rúbrica dels Privilegis*. Dono per segura aquesta data, perquè a cap més que a la formació del *Llibre de la xivella i dels botons* pot convenir la de la rúbrica.

S'ha de tenir, ademés, en compte, que el seu semblant, el *Llibre de la cadena*, de Peralada, va ésser format per Jofre de Rocaberti als 8 idus de novembre de

* Joaquim Botet i Sisó, *Ordinaciones inéditas del condado de Ampurias del siglo* XVI, treball publicat en la *Revista de Gerona*. Any 1883 (setembre).

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

1246; i per la semblança de les seves disposicions, forçosament havía de conèixer-se el *Llibre de la xivella i dels botons*, ja que, substancialment, són un mateix dret, com sortits d'un mateix tronc.

No es pot, per les indicacions fetes, assenyalar data posterior a la de 1223 com a formació del *Llibre de la xivella i dels botons*, per les mateixes que consten en algunes de les rúbriques, tal com la n.º 51, que és una confirmació de la venda del dret del vi i del tall de les llenyes feta per Huc, fill de Pons Huc IV, en el mes de setembre de 1258, i ja es continuava en el foli 41 del *Llibre*; i altres, per exemple, la de la rúbrica n.º 159, donada per Huc III, la qual, com expresso en la nota, és de l'any 1226, i ja constava en el foli 12 del mateix.

El *Llibre de la xivella i dels botons* constaría d'uns 140 folis.

La Rúbrica dels Privilegis. — Mercès al llibre o manuscrit anomenat *Rúbrica dels Privilegis*, que publico, podem conèixer el contingut de les disposicions del desaparegut *Llibre de la xivella i dels botons*.

La *Rúbrica dels Privilegis* que es conserva a l'Arxiu Municipal de Castelló d'Empuries, és un manuscrit enquadernat en pergamí, amb tapes encartronades, escrit tot ell per una sola mà fins la rúbrica 198, que és l'última, puix les restants, fins a la 203, són posteriors.

Està escrit tot ell en pergamí i no porta data, però la lletra, que és bona, sembla ésser del segle XVI o dels primers anys del XVII. En els darrers folis està ja molt borrosa.

Era l'índex o sumari alfabètic del *Llibre de la xivella i dels botons*. A la portada hi ha la data «Any 1223», que, com he dit, convé al en què fou començat aquell llibre, és a dir, l'any en què es recopilaren els privilegis amb anterioritat concedits, afegint-se els que successivament es donaren.

Aquest sumari degué formar-se per a facilitar la consulta del *Llibre de la xivella*, i per a tenir a la mà amb molta facilitat tots els privilegis atorgats.

Les rúbriques del sumari, especialment les de caràcter preceptiu, estàn consignades en forma de llei.

Cal tenir en compte que, exposada la rúbrica, marca la indicació d'un foli, que no era altre que el del *Llibre de la xivella*, on, per extens, s'hi contenía el privilegi o disposició a la que es refería la rúbrica corresponent. Mercès a això, pot anar-se reconstruint el *Llibre de la xivella*.

L'edició present. — El llibre *Rúbrica dels Privilegis* ha estat fins ara inèdit.

L'edició present conté el text en català, tal com es troba en el manuscrit ressenyat existent a l'Arxiu de l'Ajuntament de Castelló.

He fet la transcripció literalment i conservant les grafíes, per a donar-ne una edició lo més fidel possible, malgrat tingui sols importancia jurídica i històrica i no paleogràfica ni lingüística, màxim en un document com el que publico,

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

que el llegidor o l'estudiós a qui pugui servir-li de material suplirà amb facilitat la falta de correcció que trobi en algunes de les rúbriques.

Donada la semblança de moltes rúbriques amb les lleis del *Codi de Peralada** i l'íntima correspondencia que guarden ambdúes legislacions, he cregut convenient relacionar les disposicions legals pariones dels dos comtats. Més de la meitat de les lleis de Peralada tenen equivalencia amb altres de Castelló; les demés, per la semblança de caràcter que els dóna el veïnatge, i ésser sortits d'un tronc parió moltes de les primeres llibertats, franqueses i pràctiques jurídiques encara no escrites, és de creure que, venint informades d'un mateix esperit, regiríen semblants preceptes en un i altre comtat, lo mateix que hi regiríen també els *Costums* escrits de la diòcesi de Girona, que tenen així mateix rúbriques similars a les dels privilegis de Castelló.

Al llegidor a qui pugui interessar aquest dret, li són suficients les curtes notes que poso a les rúbriques per a llur millor intel·ligencia; i al que vingui a servir-li de material, trobarà les analogíes amb altres legislacions, i ja suplirà amb facilitat molt de ço que podría dir-se al comentar alguns privilegis, ço que no consigno en gracia a la brevetat; així com també dono per sabuda la historia del comtat i de Castelló, i tot allò que ja es desprèn de la llegida de les rúbriques que contenen una disposició, clara i terminant, i a les quals una il·lustració no s'hi precisa.

Vénen relacionades totes les rúbriques que es complementen o aclaren una amb altra.

En el manuscrit no estàn numerades les rúbriques tal com les publico per a major facilitat en les cites.

Pot criticar-se en molts punts la forma en què publico el manuscrit; mes, repeteixo que no m'ha guiat altre intent en aquesta publicació que fer un assaig i divulgar aquest dret, preparant o fent possible un estudi definitiu, i, per això, tot ho he postposat a la utilitat i clara explicació de les rúbriques.

---

* Pella i Forgas en la *Historia del Ampurdán.*

També anotat i estudiat, amb el text català i traducció castellana, per en J. A. Güell i López, *Ensayo sociológico sobre un Código de la Edad Media. El Código de Peralada.* Barcelona, 1901.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ANY 1223

RÚBRICA DELS PRIVILEGIS PER LOS EXMS. OLIM. SENYORS COMTES DE EMPURIES CONCEDITS A LA UNIVERSITAT Y PARTICULARS DE LA VILA DE CASTELLÓ Y DIT COMTAT DE EMPURIES, SCRITS Y CONTINUATS EN LA CASA DE LA LLOTJA, EN LOS LLIBRES DE LA XIVELLA Y DELS BOTONS.

A

I. — *Advocats no poden advocar que primer no haian jurat en poder de la Cort, y recusants jurar no sien admesos, ans bé per revocats y remoguts sien haguts.* [f. 2

És aquesta l'única disposició que es troba en la *Rúbrica dels Privilegis* relativa als advocats, la de no poder advocar sense la prestació de previ jurament.

La llei VI del *Codi de Peralada*, així mateix exigeix als advocats aquest jurament de patrocinar les causes sense calumnia; però tampoc expressa les condicions que es feien precises per a exercir d'advocat, que serien les de l'època. (Vegeu *Costums de Tortosa*, rúbrica «Dels advocats», llei IV; *Constit. de Cat.*, títols IV-V-VI, llibre II, vol. I; i tít. III, llib. II, vol. II.)

El jurament de calumnia es prenía tant als advocats com als litigants, segons és de veure per la rúbrica 130.

Els advocats juraven, com els altres oficials, l'escrivà i el jutge, servar els privilegis i llibertats de la vila.

II. — *Absolutió de qualsevol delicte comés per qualsevol habitant y consols de la pnt. vila de Castelló, per deffensió y confirmació de qualsevol privilegi a la pnt. Universitat concedit.* [f. 13

Tots els comtes, a l'entrar, confirmaven els privilegis; i al fer-ho, solíen absoldre als habitants o cònsols de Castelló que havíen caigut en pena per alguna malifeta, com ho mostra aquesta rúbrica.

III. — *Administrador del pnt. comptat, no es official exequutant, ni de sa propia auctoritat pot penyorar los habitants de Castelló, per los drets del compte, ans los hage de fer exequutar per lo balle.* [f. 103

El batlle i el jutge eren els únics que administraven justicia, i l'executaven tant civil com criminal. Cap més oficial del comtat podía executar-la. Vegeu les rúbriques 73 i 113, que són privilegis del rei Martí, que ho confirmen. L'administrador no tenía jurisdicció.

IV. — *Adjudicació y secrestació dels bens y patrimoni del pnt. comptat, feta á instancia de la pnt. vila per les fermanses y obligacions havia fetas la pnt. vila per lo Sōr. Compte, qui a les hores era jutxta, les indemnitats havia fetas lo dit Sōr. Compte a la pnt. vila.* [f. 130

La rúbrica que ens ocupa necessita per a la seva intel·ligencia quelcom d'explicació. Aquest privilegi temporal, segons nota de l'Arxiu Municipal de Cas-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

telló, va ésser donat per decret del rei Pere, a Girona, a 8 de novembre de l'any 1385, als 50 de son regnat, i constava al f. 130 del *Llibre de la xivella*. (Vegeu Arx. Cor. Aragó, r. 946, f. 179, i abans f. 169.)

El motiu d'aquest decret fou el següent : Essent comte d'Empuries Joàn I, va sostenir guerra contra el seu parent, el rei Pere. Caigut Castelló a les armes del rei, on va entrar, els cònsols, prohoms i Universitat de la vila varen demanar-li que havent posat els seus cabals i interessos a mans del comte Joàn, que havía assegurat els crèdits amb tots els béns i rendes que tenía sobre el comtat conforme acreditaven documentalment, esperaven que ell ho aprovés i revalidés, com va fer-ho, ratificant aquells documents i ordenant a l'administrador que havía posat al Comtat d'Empuries, que tots els anys vengués al més donant les rendes del comtat, i amb l'import pagués els deutes legítims que s'acreditessin per tals motius, contrets pel comte amb els habitants de Castelló.

D'aquí ve l'adjudicació i secrestació dels béns i patrimoni del comtat, expressada en aquesta rúbrica del privilegi, per a pagament dels deutes del comte.

B

V. — *Bouatge en cas sen pague, se pague de las cases llogades los qui les tenen llogades, so es a vuyt dinés per lliura, del lloguer; y del blat y vi, no entanenthi lo blat y vi necessari per empriu de casa.* [f. 14

El bovatge era un dels tributs extraordinaris que imposava el senyor als seus vassalls. Hi ha diversitat d'opinions respecte aquest impost. En el Comtat d'Empuries es pagava en temps dels primers comtes de la primera niçaga en la forma que expressa aquesta rúbrica, però molt aviat varen redimir-lo, per venda dels drets de bovatge feta pels comtes a la Universitat de Castelló, segons consta en les rúbriques 10, 12 i 163.

Peralada estava també exempta de l'obligació de pagar bovatge, i tota *mala o prava exacció* per la llei XXVIII del seu *Codi*.

Sobre aquest tribut vegeu lo legislat per les *Const. de Cat.* en el tít. VI, llibre X, vol. II, i la nota que posa a aquest títol en Vives i Cebrià en la seva obra *Usages...*, t. III, p. 328.

VI. — *Bants y penas en la pnt vila, se han de posar a conexensa del Jutge ordinari.* [f. 19

El jutge declarava la imposició del ban o pena, i s'executava en la forma prescrita en la rúbrica 14. Vegeu, també, la rúbrica 9, la qual, al tractar dels bans del bestiar, serveix per aclarir la present.

VII. — *Botés han de assenyalar les botes ab senyal del Sōr. compte y ab senyal propi, y les que no serán trobades assenyalades y rectes, que lo tal boter cayga en pena de fals.* [f. 21

Els gremis i les confraríes establíen les ordinacions a cada ofici particulars, reglamentant el treball; per això hi ha en els privilegis escassos preceptes respecte els oficis. Les poques disposicions que es troben són, com la present, clares i no necessiten il·lustració.

VIII. — *Balle olim. dit veguer, saitxs y forasters, se han de mudar cada any, y pasat aquell no sels ha de obeir si ja dit offici nos prorrogava de voluntat dels consols de la vila.* [25

Els càrrecs públics eren anuals, però reelegibles a voluntàt dels cònsols de

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

la Universitat, que eren els que feien el nomenament, excepció feta del batlle o veguer, segons disposa la rúbrica 11. Vegeu, també, la 122.

També cada any es designaven les persones que havíen d'exercir els càrrecs de caritaders administradors o procuradors de l'Hospital. Vegeu les rúbriques 23, 24 i 25.

IX. — *Bestiar menut, so es, ouelles y cabres trobades en mala feta, paguen de bant dos diners per bestia; y bous, vaques y porchs, y bestiar gros, pague quatre diners per bestia; les dues parts de dit bant son del compte; la tercera de aquell qui es feta la tala, ultra lo dany lo qual també ha de satisfer lo amo del bestiar.* [f. 36

Estableix clarament aquesta rúbrica les penes en què incorríen els amos de bestiars trobats ocasionant perjudicis a les propietats o fruits. Distingeix entre bestiar gros i bestiar menut, als que assenyala diferent ban, el qual s'havía de partir entre el comte i el perjudicat a raó de dues terceres parts pel primer, i el terç restant per al segón, qui, ademés, cobrava l'import del dany que se li havía ocasionat, feta legítima estimació.

Vegeu sobre àquesta materia l'obra de n'Andreu Balaguer i Merino, *Ordinacions i bants del comtat d'Empuries*, que conté notables disposicions de l'índole d'aquesta rúbrica, dictades pels prohoms de Castelló, publicant-se el text del segle xv, existent a l'Arxiu Municipal de Barcelona, mena de codi de policía rural i urbana del comtat, i en particular de la capital, la vila de Castelló.

Aquesta rúbrica se'ns mostra en forma de privilegi; mes els bans, o siguin les disposicions de caràcter prohibitiu, sancionats amb penes pecuniaries, que es dictaven per a evitar els abusos comesos en l'aplicació dels privilegis i usatges, els dictava generalment el Municipi o Universitat, o una comissió de prohoms de la vila, i així es feia a Castelló. La llei XXVI del *Codi de Peralada*, disposa «que si se ha de fer ban o estatut nou en la vila de Peralada se ha de fer aquell ab consentiment dels Consols de dita vila»; i el mateix *Recognoverunt Proceres* (cap. XVII), diu que els prohoms de Barcelona ordenen i constitueixen els bans, que podíen mudar. Els bans i penes havía de declarar-les el jutge ordinari (rúbrica 6), i per a la seva execució vegeu lo disposat en la rúbrica 14.

X. — *Bouatge venut a la pnt. vila y habitants de aquella, venut per preu de quinsa milia sous forts.* [f. 48

Vegeu les rúbriques 5, 12 i 163, i les notes que poso a les mateixes, sobre la venda dels drets de bovatge.

XI. — *Balle se ha de mudar cada any en la festa de Pascha, y que lo qui es balle quinse díes ans de pascha, non pugue esser apres pascha seguent, ans be en dit díe sen hage de crear de nou.* [f. 49

Aquest càrrec era anual, com tots els demés oficis, i ordinariament es confón amb el de jutge, puix en alguns dels privilegis se'ls hi assenyala indistintament les funcions judicials. En algunes rúbriques se'ls anomena *balle*, en altres *batlle*, així com també *baille*, del llatí *bajulus*.

Amb preferencia, el batlle exercía les funcions de caràcter administratiu; i era el governador que representava al comte, juntament amb el procurador del comtat, si bé hi ha molts motius per confondre'ls en principi amb el jutge, delimitant-se més tard les atribucions que els corresponíen segons el lloc i temps.

No obstant lo dit, s'ha de tenir en compte i recordar la rúbrica 8, que diu *balle olim dit veguer...*, i que els càrrecs de batlle i jutge eren dos oficis en el comtat, separats i complementaris.

XII. — *Bouatge generalment venut per tres cents milia sous forts, no sols a la pnt. vila, empero encara á la forsa de Garriguella, y a la parrochia de Sta. Eula-*

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ria de noves, y als habitants del castell de Carmensó, y de Roses y de Cadaqués y de St. Pere Pescador y de Vilanova, sols sien del comptat, y de Fortiá, y del castell de Ciurana y bassella y del castell de la Tallada y de Bellcaire y de Empuries y de Verges y de Tor y de Marenya y de St. Pere de valles y de St. Iscle y de Ullastret, ab evicció y spetial obligatió del castell de la rocha, y del lloch de Banyuls, y del castell de Monells. [ff. 49 i 50

Vegeu les rúbriques 5, 10 i 163, on es tracta del bovatge, que com hem dit cobraven els comtes de la primera niçaga, mes no els de la segona i tercera per vendes que es feren d'aquest dret.

El tribut de bovatge que primer va ésser venut i remès a les Universitats i habitants, fou el de les viles i llocs de Castelló d'Empuries, Roses, Cadaqués, Garriguella, Carmançó, Sant Pere Pescador, Fortià, Ciurana i sa batllía, Empuries, Verges, Bellcaire, La Tallada, Tor, Marenyà, Sant Pere Desvalls, Sant Iscle, i el del lloc de Sant Climent Sasebas, segons aute n.º 4,165 de la *Recopilació* de Busquets, i el de Santa Eularia i Vilanova de la Muga, segons expressa la rúbrica.

Solament varen reservar-se els comtes un dret molt mòdic de bovatge sobre alguns llocs del comtat, que són els següents:

Del castell i el lloc de Sant Mori i Vilahur va retenir-se el comte la venda, i a cada nova entrada dels comtes pagaven una lliura de cera, o sigui mitja lliura cada un d'aquests llocs, segons consta en els autes núms. 686, 677, 678, 886, 4,165 i 8,506, de l'esmentada recopilació d'en Busquets.

Els castells i llocs de Foxà, Sant Llorenç de les Arenes, i la Sala, havíen de pagar, junts, altra lliura de cera, segons els autes núms. 4,165, 1,246 i 1,247.

El lloc d'Ullà pagava a cada nova entrada de comte un morabatí d'or, segons els autes núms. 856, 4,165, 4,835, 4,836 i 4,830.

Finalment, el lloc de Rupià i son terme pagava per cada nova entrada dels comtes altre morabatí d'or, segons consta en els autes núms. 2, 6,619, 4,842, 5,806, 6,367, 8,506, 4,165, 5,809, 6,422, 7,874 i 10,890 de dita recopilació d'en Busquets.

El dret de bovatge de la vila i batllía de Monells, el qual, segons aquesta rúbrica, es posa amb evicció i especial obligació d'aquesta venda, juntament amb el lloc de Banyuls, va ésser venut pel rei Jaume II al comte Pons Huc IV, segons consta en l'aute núm. 2,134, el día abans de les nones de febrer de 1300.

El comte Magauli, que va extingir la primera branca l'any 1314 pretenía exigir als del comtat drets de bovatge, a ço que varen oposar-se els cònsols de Castelló, per estar exemps d'aquest tribut per privilegi concedit pel seu pare. Va seguir-se amb aquest motiu un plet, que fallà el jutge ordinari del comtat, després de moltes disputes, absolent als cònsols i la Universitat de Castelló de pagar el bovatge que els exigía el comte Magauli, declarant-los francs i lliures del tribut. Fou donada la sentencia a Castelló, a 5 de les calendes de setembre de 1314, i consta en poder de Bernard Junqueiro, notari públic de la vila.

I amb lo dit ja queda quelcom aclarit el tribut de bovatge en el Comtat d'Empuries.

XIII. — *Batlle de Castelló, ans de exercir son offici, ha de assegurar la taula ab fermanses, en poder del Jutge del presidit.* [s. q. 59

Els oficials o empleats que teníen càrrec públic, havíen de donar caució amb fermansa pel seu càrrec a les resultes del procés o judici de taula que havíen de purgar al finir aquell.

De la purgació de taula tracten diverses rúbriques d'aquest sumari : la 18, 75, 127, 148, i les 123 i 124, que anoto especialment per tractar de l'elecció dels jutges de taula.

Els cònsols eren els únics que, no purgant taula, teníen oidors de comptes. (Rúb. 34.)

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

XIV. — *Balle y saitxs, totas las penyoras que penyorarán p. rahó dels bants del balle, se hagen de posar en poder del dipositari de la cort, y aquell los hage de tenir fins los tals bants sien declarats per lo Jutge; y declarats que sien, si en favor del balle seran declarats, que les tals penyores sien dadas al balle si ja lo amo de qui son no volrá encôtinent pagar lo bant y cobrar les panyores; y en cas se declar no hauer lloch dit bant, les panyores deposades hage de esser restituhides al amo de les penyores.* [f. 51

Faculta al batlle i saigs, pendre penyores per raó dels bans, que havía de declarar el jutge, segons la rúb. 6, i assenyala el dipòsit de la penyora, i procediment a seguir fins aquella declaració, per anar a la restitució de la penyora si el ban és improcedent o a la garantía de l'efectivitat d'aquell mitjançant l'entrega al batlle de la penyora dipositada.

XV. — *Breu apostolic concedit per lo papa Joā á la vila de Castelló, ab que mana al bisbe de Gerona que hage de crear official ecclesiastic en la vila de Castelló.* [f. 61

En 1317, això és, l'any següent d'ésser elevat al soli pontifici el Papa Joàn XXII, la Universitat de Castelló va demanar-li la creació d'un oficial eclesiàstic que decidís totes les causes canòniques. El privilegi fou concedit pel Breu apostòlic que obrava al foli 61 del desaparegut *Llibre de la xivella y dels botons*, a què fa referencia aquesta rúbrica, que data de l'any 1318, i que transcrit a la lletra diu així:

«Joannes Episcopus, servus servorum Dei, venerabile fratri Episcopo Gerundensi, salutem et ampliam benedictionem. Petitio dilectorum filiorum Universitatis villa Castilionis Impuriarum, tua Diocesis, nobis exhibita continebat quia dicta villa est locus insignes, habent multos cléricos, et juris copiam peritorum ac populum copiosum, et quia distat á civitate Gerundense fere per nonam diem quod quo causso ad Ecclesiasticum forum spectantes, quas habitatores villa predicta interdum inter se, interdum cum aliis, dum propter guerras quæ frecuenter inter Nobiles et Magnates dicta Diocesis exercentur ad Curiam tuam absque personarum et rerum periculo nequeant habere recursum, remanent inde sic siquidem nonnulli incola dicta Villa, qui interdum per constitutiones synodales, vel alias in casibus Episcopo reservatis, sententiam excomunicationibus incurrunt dum propter hujus modi guerras ad dictam civitatem accedere nequeunt pro absolutionis beneficio obtinendo et sic eis periculum inminent animarum. Quare nobis humiliter supplicarunt ut providere ipsis superlevi de opportuno remedio dignaremur. Nos igitur eorum supplicationibus inclinati, fraternitati tuo de quo plenam in Domino fiduciam gerimus, per ampliata scripta mandamus quantum si est ita in dicta villa Officialem constituas qui causas ad Ecclesiasticum Forum spectantes de consuetudine vel de jure, audiat et decidat discordias et predictos excomunicatos juxte Ecclesia formom absolvet infungendo eis quod super his pro quibus hujus modi excomunicationis sententiam incurrerint, satisfaciant competenter, et alia que de jure fuerint infungenda.

Datum Avinione, sexto calendas augusti, pontificatis nostri anno secundo.
Joannes P. P. XXII.»
27 de juliol de 1318.
Vegeu la rúbrica 147.

En lloc d'un oficial eclesiàstic amb les facultats expressades en el Breu, ço que els comtes i la Universitat de Castelló volíen era la catedralitat de la seva esglesia i fundació d'un bisbat a Castelló, restaurant el bisbat d'Empuries, o de l'Empordà, amb ço que el Sant Pare havía ja donat el seu consentiment si el rei no hi posava obstacles. Això va donar lloc a una qüestió amb l'Esglesia de Girona, puix el bisbe, la Curia i la ciutat de Girona en pes, varen oposar-se a la pretensió dels de Castelló, i enviaren al rei en embaixada el canonge Arnau de Montrodó, i altres al Sant Pare, per a privar que es portés a terme el pròpòsit dels castellonins.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Com sigui que la determinació de lo dit estava en mans del rei, els de Girona, al·legant que la nova Curia de Castelló, com devota al comte d'Empuries, no fora molt grata al rei, ans bé perjudicial als reials interessos, varen aconseguir amb aquesta intriga no veure's desmembrat el bisbat; creant-se a Castelló, en lloc d'una nova diòcesi, la mentada oficialía eclesiàstica, a instancies de la Universitat.

XVI. — *Barra del portal y camí de Roses, concedida als consols de Castelló, per aque ne sien administradors de aquella; y los diners de ella se hagen de gastar per reparació del dit camí de Roses.* [f. 110

Havent l'infant Ramón Berenguer, comte d'Empuries, manat posar barrera en el camí de Roses, que construiren els cònsols de Castelló, son successor el comte Joàn I, per privilegi concedit l'últim dia de febrer de 1369, segons nota de l'Arxiu, va proveir que el cobrament dels drets de barrera estigués sota la direcció i administració dels cònsols de la vila, volent que el diner que en resultés s'invertís en la conservació i reparació del camí vell de Roses.

La rúbrica anotada és la referent al privilegi exposat del comte Joàn I.

Vegeu, ademés, Arx. Cor. Aragó, r. 946, f. 161 v.º. (Document del rei Pere III en 1385.) El dret de barra, que fou un temps suprimit, va ésser restablert pel rei Alfons IV en 1457. (Arx. Cor. Aragó, r. 2,945, f. 30, de la numeració dels últims folis.)

XVII. — *Bestiar dels habitants de Castelló no pot esser pres per lo compte ni per sos officials, si no es bestiar de lloguer, ó en cas de necessitat, ó en cas que la honrra del Sōr. ne valgués manc, só-no dexant li dit bestiar.* [f. 123

És complement del privilegi de la rúbrica 144, que és anterior a aquesta.

XVIII. — *Balle y Jutge no pot esser tornat en balle ó Jutge ó en altre offici, que primer no hage purgada taula per lo any so es estat; y que no puga esser admés, y en cas sia admés, sia nulla irrita y cassada dita admissió.* [f. 135

Recordi's lo dit en la rúbrica 13. La 123 reprodueix lo aquí disposat. Vegeu dites rúbriques, i les altres sis que en aquelles s'indiquen, referents a aquesta materia.

C

XIX. — *Causes, tant civils com criminals, ara de pocha valua ara de molta, se han de determinar y finir dins un any coptador desde lo dia de la demanda, exceptat que no y hage just impediment, y que les dilations per assó sien voluntaries al jutge.* [f. 2

Estableix aquest privilegi el principi de dret processal que tota contenda judicial s'ha de judicar dins un any, per a evitar els entorpiments i fer ràpida l'acció de la justicia. La llei XII del *Codi de Peralada* conté igual disposició per la tramitació dels litigis, establint «que les causes en la Cort de Peralada degan finir dins un any si ja no es per justissima causa».

XX. — *Consols poden imposar penas de tres dinés fins en sinch sous comptals, sens llicencia dels officials; y dita pena poden exequutar, eo fer exequutar, per sos nuncios y verguers, sens assistencia de altri official, y dita pena se aplica al cofre de dita Universitat.* [3

XXI. — *Consols per rahó de llur offici, tant per exequutar dita pena de sinch sous comptals ó per qualsevol altre causa concernet á dit son offici de consolat, da-*

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

nyara a qualsevol, altretant en bens com en persona, per qualsevol dany e injuria no pot esser compellit ni condemnat, ans be es absolt y perdonat, tan durant son offici de consolat com després de dit son consolat. [f. 3

XXII. — *Consols son franchs de obres de sentinelles, de calls, de host y cavalcada.* [f, 3

Integren les tres rúbriques un sol privilegi, que marca les facultats dels cònsols; les immunitats i franquicies consolars.

Tracten dels cònsols un sens fi de rúbriques del sumari, que delimiten les atribucions de l'ofici dels representants de la comunitat o Universitat de Castelló.

Quatre eren els cònsols que tenien el govern de la vila, per tradició dels *quatuor viros* d'Empuries.

El Consell municipal o Curia, on es tractaven els assumptes de la localitat, tenía l'organització romana, amb vida propia i independent, considerant-se-la com a persona civil.

Els membres del Consell o Curia formaven entre els veïns una classe especial, anomenats *curials*, o subjectes a la Curia, de la que tenien l'obligació d'acceptar-ne els càrrecs, sense poder refusar-los.

El govern de Castelló fou de l'àrbitre de la burocracia; conservant a la vila certa vella tradició, el mateix que a Peralada, una classe d'habitadors anomenats *prohomens*, que vincularen el govern de la Curia en algunes families, així com es troba a Barcelona a l'ensems que a Tortosa.

Els veïns que eren d'estat inferior tenien el nom de *privats*, els quals, segons el jurista Mieres, eren els habitadors que no podien tenir o exercir cap càrrec públic.

Per a no repetir, vegeu les demés rúbriques que fan referencia als cònsols i consellers, i nombre d'ells.

L'elecció dels Cònsols es feia en la nit de la Pasqua de Pentecostès, citant-se als electors mitjançant cèdules o albarans passades a domicili. Les eleccions donaren lloc en ocasions a forts escàndols, entre els prohoms i l'element popular dels privats, que tractà de corretgir el rei Martí, que fou qui va canviar-ne l'organització, lluites en molts punts de contacte i semblança amb les hagudes a Barcelona.

El mateix rei va excloure del Consell de la vila als cavallers i homes de paratge, en 1408. (Arx. Cor. Aragó, r. 2,207, f. 26.)

A l'acabar el càrrec els cònsols tenien oidors de comptes (rúbrica 34) que prenien raó de la seva administració dels béns comunals, comptes que subjectaven al Consell secret que els elegía i als nous cònsols.

Amb lo dit i la il·lustració, anc que curta, que ja ve consignada en cada rúbrica de les que tracten dels cònsols i Consell de la Curia, n'hi ha prou per a tenir un esboç del govern municipal de la Universitat primera i més lliure de l'Empordà en l'Edat mitjana.

XXIII. — *Caritaders han de jurar: y forma del jurament de aquells y ordinations sobre dita caritat y emolugades per Pons ugo compte.* [f. 6

XXIV. — *Caritaders han de dar compte als consols ans que hisquen de llur consolat.*

XXV. — *Caritaders nominats per los consols, no ho poden recusar, ancho han de pendre.* [f. 6

Constituíen les tres rúbriques un mateix privilegi; referint-se a les Ordinacions donades pel comte Pons Huc III pel bon règim de l'Hospital de pobres de la vila de Castelló, fundat pel venerable Castelló, arcedià del Cabilde d'Elna, a mitjans segle XIII, en son testament al·ludit en la rúbrica 195.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Després de la deixa de fundació de l'Hospital, els comtes es preocuparen de fomentar la caritat, i tant és així, que en el testament del comte Pons Huc IV de l'any 1313, abans de la clàusula de substitució d'hereus, ordena que si arriba el cas que el comtat recaigui en la familia del seu nebot, en Folch de Cardona, al pendre'n possessió l'obliga a entregar 50,000 sous a l'Hospital.

En la rúbrica 173 s'hi troba també una consignació de 500 sous anuals a la caritat.

Aquestes ordinacions varen fer-se pel comte, a 8 de les kalendes de juliol de 1252, en l'esglesia de Santa María de Castelló, on, juntament amb sa muller, la comtessa D.ª Teresa, va reunir l'abat Raimond de Sant Pere de Roda, l'abat Gispert de Sant Miquel de Fluvià, els religiosos menors i de l'Ordre de Predicadors, i tota la Universitat de la vila i son Consell, decretant-les previa voluntat i comú acord dels cònsols de Castelló, l'Arnau de Raimond, Guerau Franci, Bernard de Seontibri i Bernard Bensano.

Decreten les regles a què s'havíen de subjectar els caritaders o administradors i procuradors de la caritat.

Constaven en un trassumpte, del *Llibre de privilegis*, fet a 5 dels idus d'abril de l'any 1330; d'aquest *Llibre de privilegis* n'hi ha copia o extret d'alguns dels documents que contenía en el volum 234 de la col·lecció Baluze a la Biblioteca Nacional de París (o sigui el *Flósculi* d'en Pujades) en els folis 363 a 370.

Segons elles, els cònsols que cada any s'elegíen, el dia de la seva entrada i a presencia de la Universitat, de dos o tres clergues, els de major dignitat de la vila, dels demés que vulguin intervenir, i d'alguns homes bons, havíen de jurar sobre els quatre Sants Evangelis, que abans de sortir de llur ofici de consolat pendríen i examinaríen els comptes dels administradors i procuradors de la Casa de Caritat i de l'Hospital i l'inventari dels béns mobles i immobles de la caritat rebuts o alienats fins el dia del rendiment de comptes.

Havíen de jurar, també, que qualsevol falta comesa en l'administració pels caritaders, i per ells observada, no l'amagaríen, sinó que la posaríen en coneixement dels nous cònsols.

Tots els anys s'havíen de mudar els administradors i procuradors de l'Hospital, o siguin els caritaders, i sota el mateix jurament havíen d'elegir-los davant de la Universitat de la vila els cònsols sortints.

Els caritaders elegits, s'havíen de subjectar i obeir als cònsols de la vila, sense contradicció, i a l'acceptar llur càrrec, que era irrefusable, havíen de jurar damunt dels Evangelis lo següent:

1.r Que conservaríen i defensaríen, i faríen conservar i guardar, els béns propis de la caritat, administrant-los amb tota fidelitat en benefici dels pobres, a utilitat de la vila, i salut dels peregrins i fidels, així vius com morts.

2.n Que donaríen compte als cònsols de llur administració, sempre i quan en fossin requerits.

3.r Que en la seva administració conservaríen amb cura l'Hospital constituït per en Castelló, l'arcedià d'Elna, en el seu mas de la vila.

4.t Sota el mateix jurament prometíen que si durant el temps de la seva administració faltés el sacerdot que en l'altar de Sant Domènec de l'Esglesia de Santa María de Castelló va instituir en benefici en Bernard Lluberci, amb consell dels cònsols, dintre dels quinze dies d'ocurreguda la vacant, la proveiríen elegint amb discreció un sacerdot amb virtuts i mèrits, sense que en el nomenament influissin cap pressió d'odi, afecte, ni parentesc, tenint sols en compte la major gloria de Déu, de Sant Domènec i en sufragi de l'ànima d'en Bernard Llubera o Lluberci. Una volta designat, el sacerdot havía de jurar, davant del sacristà de l'esglesia i dels cònsols de la vila, que serviría a l'altar en persona, exceptat en cas d'enfermetat; i que no aniría a estudis, no faría cap llarg viatge, ni demanaría llicencia per aitals fins. Els procuradors s'havíen de preocupar que aquest clergue complís estrictament tot lo ordenat per en Bernard Llubera en l'instrument d'institució.

No podíen els caritaders comprar, vendre ni gravar cap dels béns de la caritat sense el consentiment dels cònsols i Consell, i dels clergues de dignitat, encara que fos útil a la casa.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

El dia del nomenament dels caritaders, havíen de llegir davant de la Universitat el registre de totes les rendes de la casa, i una per una totes les almoines rebudes pels caritaders que cesaven durant el temps de l'exercici de llur càrrec, anomenant qui les féu, i anotant-les per a perpetuïtat, en un llibre registre que portaven per triplicat, i del que en conservaven un exemplar els procuradors o caritaders, un altre els cònsols, i el tercer el guardaven a l'esglesia.

Els caritaders tenien el privilegi consignat en la rúbrica 35.

XXVI. — *Confirmatio de la venda del dret del vi y del tall de las llenyas de la pnt. parrochia feta per Ugo fill de Pons Hugo compte.* [42

És la mateixa confirmació de venda que es troba en la rúbrica 51.

XXVII. — *Confirmatió y aprobatió de privilegis y libertats a la pnt. vila otorgats y concedits, feta p. Pons Hugo y Huguet son fill.* [f. 11

Era freqüent que al confirmar els privilegis ho fessin, juntament amb els comtes, llurs fills primogènits.

XXVIII. — *Confirmatió del testament fet per Pons Ugo compte, feta per Ugo son fill, dls manumissors de dit testament de dit son pare.* [12

És una ratihabició feta pel fill de les facultats donades als marmessors en el testament del seu pare.

XXIX. — *Confirmatió feta per hugo compte, del privilegi a la pnt. universitat concedit, que ningun official puga guiar los jniuriats aqualsevol habitant de la present vila, ni a ses coses ni bens.* [f. 13

XXX. — *Confirmatió dels privilegis, que totes les causes de fluviá ensá, se hagen de portar y tractar en la pnt. vila.* [f. 13

XXXI. — *Confirmatió de tots els privilegis y libertats fins ales hores concedits y otorgades a la pnt. vila, feta per Ugo compte.* [f. 13

Aquestes tres rúbriques són una mateixa confirmació de privilegis, expressada en la darrera amb caràcter general, i confirmant especialment les altres dues, el privilegi que es troba establert en la rúbrica 131, i el que prohibeix als oficials del comtat guiar o donar salvoconducte als injuriants als habitadors de la vila en ses persones, coses i béns.

Fou feta pel comte Huc V.

XXXII. — *Confirmatió de privilegis y libertats a la pnt. vila concedits, feta per Pons Ugo compte, en lo any 1279, ab lo qual concedeix de nou lo sacramental per spay de vint anys.* [13

El comte Pons Huc IV, ademés d'aquesta confirmació de privilegis, va fer-ne d'altres, entre elles la de la rúbrica següent. En les dues concedeix de nou el privilegi del sagramental per espai de vint anys. Vegeu les rúbriques 180 i 181, i també la 53, que és del mateix comte, i concedeix per altre igual període de temps el privilegi del sagramental.

XXXIII. — *Confirmatió de privilegis feta en lo any 1286; y que los privilegis als habitans de Castelló concedits, valegan per llurs criats y criades qui estan llo-*

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

gades per any y per llur familia, concedint de nou lo sacramental durador vint anys. [f. 16

Per la data que porta la rúbrica es dedueix que la confirmació fou feta pel comte Pons Huc IV.

A l'establir que els privilegis dels habitants de Castelló s'estenguin als criats i criades, fixa el domicili d'aquests en el lloc on presten els seus serveis, seguint aquella llei romana que diu que els empleats, estudiants, aprenents i mossos de soldada es reputen veïns del lloc on cursen, aprenen o serveixen. (L. 8, Cod. de Incolis; L. 23. § 1 ad municip. L. 2, Cod. de Incolis.)

Ademés, estant llogats els criats i criades per anys, ja tenien el dret de ciutadanía, i s'havíen de reputar veïns de Castelló, amb dret a gaudir dels privilegis, ja que aquella es guanyava per l'estada a Castelló d'un any i un dia. (Vegeu la rúbrica 109.)

En lo relatiu a la confirmació del sagramental, vegeu les rúbriques 180 i 181, l'anterior i la 53, que en ço que fa referencia a la confirmació de privilegis, sembla ésser la mateixa d'aquesta rúbrica.

XXXIV. — *Concell secret, pot ellegir cada any procuradors eo hoidós de comptes, als quals los consols, vuit dies abans de finir llur offici de consolat, sien obligats dar compte de las rebudes y dades hauran fetas dels bens de la Universitat, y los dits hoydors han de dar dits comptes als consols nous y al dit concell secret.* [f. 18

Eren els oidors de comptes dels cònsols, els fiscalitzadors de la seva gestió davant del govern de la Universitat.

El Consell secret de la vila elegía aquests oidors cada any, perquè als vuit dies abans d'acabar els cònsols llur ofici rebessin els comptes de la seva administració, que subjectaven al propi Consell secret i als cònsols entrants.

Cap més disposició tracta dels oidors de comptes dels cònsols.

Els demés oficials del comtat estaven subjectes al judici de purgació de taula.

XXXV. — *Caritaders y procurador del hospital, y comenador y servidós del hospital, son exemps del for dels officials del pnt. cōptat, ni los officials se poden entremetra del pont.* [f. 19

Era una de les exempcions atorgades als caritaders o encarregats de l'hospital, substraient-los del fur dels oficials del comtat, els quals, ademés, no podíen intervenir amb els drets del pont.

XXXVI. — *Consols, poden crexar la mitgera de la cals y les sarries y lo mollo de las teulas, y de las rajoles, y que les tals formes se hagen de servar sots pena de fals.* [f. 19

Com en altres rúbriques s'anota, tot lo relatiu als pesos, mides, mesures, marques i motllos del comtat estava subjectat als cònsols.

En les *Ordenacions y bans del Comtat d'Empurias*, publicades per l'Andreu Balaguer i Merino, hi ha disposicions complementaries sobre aquesta materia, fixades per la Cort i els cònsols.

Com a Peralada (lleis XXXIII, XXXVI, XXXVII i altres), per a evitar les qüestions que podíen produir-se, la Cort tenía les mesures amb les que s'havíen de comparar i afinar-se les dels particulars.

La *migera*, de què tracta la rúbrica, era una mesura de grans que equivalía a dos quarteres, i era de dues classes: *vendable* que era la mesura dels grans en venda, i *sensall*, que era la mesura dels grans que servíen per a satisfer el cànon dels censos en especie.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Tothom podía tenir migera, però no li era lícit deixar-la a altre; ni ningú podía vendre ni comprar amb migera que altre li hagués deixat.

Per a evitar fraus, no podíen guardar-se les mesures que no estaven en pràctica; perxò al canviar-se s'exigía sota certa pena, que les velles es retornessin a la Cort.

S'assenyalava la pena de fals, per infracció de totes les disposicions dels cònsols referents a pesos, mides, mesures, marques i motllos.

XXXVII. — *Conceller del concell de la vila, qui narrara ó revelara los secrets del concell y de la vila contra la voluntat de dit concell y axó se li porá provar, aquell tal pot esser expellit de dit concell perpetualment com a no fael, y de tots los officis de la vila, y que sie bandejat ab trompeta publicament per dita vila per tres dies de festa, ab corredor de la cort, a requesta dels consols.* [f. 19

Les rúbriques 39 i 40, juntament amb la present, castiguen la revelació de secrets del Consell de la Curia, i és notable que no solament castiguen al conseller que hagi revelat el secret, sinó també a aquell que constant-li la infidelitat no la manifesti.

La pena de bandejament i exposició a la pública vergonya per tres dies de festa, amb privació del càrrec i de tot ofici públic de la vila perpetualment, venía a relexar-lo de la condició de prohom de la vila, ja que és sabut existía a Castelló la classe de prohoms, als quals estava vinculat el govern de la Universitat.

XXXVIII. — *Consols poden fer fer crides ab trompa tan per los talls com encara per qualsevol altre cosa concernent al offici de consolat.* [f. 21

Vegeu la rúbrica 65, on es troba una concordia feta pels cònsols amb el senyor de la trompa o pregoner, pels negocis de la vila i bandejaments.

XXXIX. — *Conceller del concell sacret, qui revelara los secrets de la vila, aixi lo que será dit, ordenat y scrit en dit concell, que los consols pugan aquell tal expellirlo del concell perpetualment com ab altre privilegi está contengut.* [f. 21

XL. — *Conceller qui haurá hoit que altre conceller hage revelat lo secret del concell y nou manifestara als consols, que lo tal puga esser expellit del concell y procedir contra dell segons forma del privilegi.* [21

Les dues rúbriques són un mateix privilegi, i es refereixen a la 37, que estableix la punició al conseller que manqui a la fidelitat revelant els secrets del Consell, ó al qui, constant-li, no la posi a coneixença dels cònsols, que eren els que fulminaven l'expulsió.

XLI. — *Consols han de tenir lo segell del vi y poder aforar aquell a llur beneplacit.* [f. 22

XLII. — *Consols poden mudar tota hora quels es ben vist lo senyalador de les mesures del vi, sols preste jurament lo tal senyalador com en dit privilegi está contengut.* [f. 22

Com havem vist en rúbriques anteriors i es veurà en successives, els cònsols de la vila eren àrbitres en lo referent a pesos i mides de totes classes. Tenien el segell del vi, i podíen aforar-lo, havent-se de mesurar amb mesura vasa de la Cort de Castelló, per ells fixada.

La llei XXXIV del *Codi de Peralada*, guarda correspondencia amb aquestes rúbriques.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

XLIII. — *Cavaller y qualsevol altre habitant de qualsevol conditió sia, que no vulla contribuir ab los talls y mals de la vila segons son aver, qui no puga gaudir dels privilegis de la vila, ni aquells li pugan valer ni acudir.* [22

Els impostos i les càrregues de la vila, gravaven la fortuna dels habitants. Segons aquesta disposició, els cavallers i clergues havíen de pagar també les imposicions, amb contradicció a ço que disposa la rúbrica 49, que els exceptúa.

La pena pel no contribuent, era la desconsideració de ciutadanía, perdent la protecció dels privilegis dels habitadors.

XLIV. — *Consols y bens propis de aquells, no poden esser penyorats per deutas de la Universitat, ni sels pot posar pena ni bant per rahó de llur offici.* [f. 26

El privilegi de la present rúbrica, és complement de lo disposat en la 21, que estableix la immunitat consolar per tots els actes concernents a l'ofici de cònsol de la vila.

XLV. — *Consols poden tatxar lo salari als sobreposats, y aquell tatxat, no poden dit sobreposats haverne mes del tatxat per los consols.* [f. 32

Tracten dels sobreposats, ministres posats en lloc superior, les rúbriques 189 i 190.

XLVI. — *Consols y concell, poden posar y tatxar lo preu á les carns; y los carnissers les han de tallar al preu aells per los consols tatxat, sots certa pena.* [33

Sobre la facultat dels cònsols d'assenyalar el preu a les carns, vegeu la rúbrica 64.

XLVII. — *Confirmatió de tots los privilegis de la pnt vila, feta en lo any 1308 per marquesa comptesa del pnt. comptat.* [36

La confirmació general de privilegis d'aquesta rúbrica fou feta per D.ª Marquesa, Vescomtessa de Cabrera, muller de Pons Huc IV.

Hi hagué en els comtes de la primera niçaga altra D.ª Marquesa, filla de Malguali o Magauli (Pons Huc V), morta vers l'any 1325, i que va extingir la branca dels comtes de la casa d'Empuries. Era néta de la primera, i cal no confondrer-les, encara que va ésser comtessa molt poc temps. En un document de l'any 1325 (18 de les calendes de febrer) apareix la comtessa Marquesa en un requeriment o súplica que li fou feta per en Berenguer Velliter, en nom propi i com a procurador de Guillerm d'Ostoles, a l'objecte de què fes restituir certa quantitat de blat que en Bernard Guillem de Foxà els hi havía pres de sa propia autoritat, emportant-se'l d'una barca que tenía carregada en el grao de Fluvià. D'això va fer-se carta pública davant del notari de Castelló en Ramón Bou, donant-ne fe en Joàn Llobet, notari públic també de Castelló, regent de l'Arxiu o Notaría dita d'en Bofill, i es relaciona amb el privilegi de la rúbrica 140.

XLVIII. — *Consols y habitants de Castelló, gaudexen de tots los privilegis que per Usatges y usos generals de Catalunya, son concedits als ciutadans de las ciutats de Catalunya; no entanentho en crims y delictes punibles, y sens prejudici de la jurisdicció del comptat.* [39

Si aquests privilegis tinguessin en l'actualitat algún altre valor que el purament històrico-jurídic en força d'aquesta disposició podría sostenir-se que tots els privilegis continguts en la legislació especial de Barcelona són aplicables als habitants de Castelló, de la mateixa manera que es discuteix l'observancia d'ells a Girona, per

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

privilegi del rei Pere II, *el Gran*. Mes de fet, l'extensió, tan a Girona com a Castelló, dels privilegis, s'ha entès referida solament als usatges i usos generals, essent sempre restrictiva l'aplicació que es dóna a tot privilegi, no comprenent-s'hi, per tant, els privilegis de caràcter marcadament local.

El privilegi de les ciutats de Catalunya concedit a Castelló, va donar-lo el comte Pons Huc, a 15 de les calendes de febrer de l'any 1308, ratificant i confirmant tots els demés.

Entre els manuscrits que posseeixo de D. Ramón Passolas, metge de Castelló vers l'any 1860, he trobat una nota que transcriu aquest privilegi literalment, i diu així:

«Noverint Universi, quod nos Poncius Ugonis, Impuriarum Comes, et Vice-Comes de Caprariæ, intuentes quia Villa nostra Castilionis, quotidie aumentatur populatoribus, cum in lege scriptum sit, quia Princeps intendere debet ad ampliandam terram suam, hominum adfectione potius, quam pecuniarum copia : Ideo sequentes nos vestigia eorum qui leges condiderunt, et nostrorum antecessorum qui ad meliorationem dicta villa semper intenderunt : Reputamus nobis in honorem nobilitare dictam villam privilegiis et munificentiis, tamquam illum locum per quem nos honorem semper recepimus, et nostri antecessores semper receperunt; Ideo gratiose damus et concedimus omnibus hominibus universaliter præsentibus et futuris et cuilibet eorum, singulariter habitantibus et habitaturis in dicta villa et vobis Geraldo Franchi, et Petro Cotoni, et Raymundo de Cortatonibus et Berengari Egidi, Consulibus dictæ Villæ, recipientibus nomine vestro et Universitate dictæ villæ et quorumlibet hominum, nunc et deinceps habitantium dictæ villæ Privilegium, Gratiam et Immunitatem quia quilibet dictorum hominum gaudeat et gaudere possit omni privilegio per usaticum vel usum generalem Cathaloniæ: Ita quia homines dictæ villæ nostræ Castilionis in damnis vulneribus et emendationibus eorum, et in batallis et aliis Judicentur et recipiantur tanquam Cives et habeant privilegium civium cum omnibus illis personis subditis jurisdictioni nostri.»

Es salva sempre la jurisdicció del comtat, i la vigencia dels demés privilegis, ja que contra d'ells no es pot impetrar privilegi, i així mateix les disposicions de caràcter penal.

El privilegi es troba confirmat en la rúbrica 55.

XLIX. — *Consols, poden compellir als estranys tenint terras y cases en lo terme de la pnt. vila, en contribuir als talls y collectas de la vila, y per los consols y concell imposats, excepte los cavallers y clergues.* [f. 39

Com s'ha vist per la rúbrica 43, els impostos i les càrregues de la Universitat no eren de capitació simplement, sinó que gravaven als habitadors segons son haber o fortuna. Tant és així, que àdhuc els estranys que tenien propietat immoble en el terme de Castelló venien per aquesta disposició obligats a contribuir-hi, com no fossin cavallers i clergues, excepció que així mateix ve consignada o imposada en les *Constitucions de Catalunya*, tit. IX, llibre IV del vol. II.

Vegeu la rúbrica 196.

L. — *Consols y sobreposats, poden tatxar lo preu als pexos ques venen a pro, salva la jurisdicció al compte aserca la exequutió dels bants y penas sobre assó imposades.* [6

En les rúbriques 64 i 46 s'assenyala com facultat dels mateixos cònsols la fixació del preu de les carns.

Els bans i penes imposades per aquests respectes, havien d'executar-los o fer-los executar el comte, salvant-se la seva jurisdicció, car, segons la rúbrica 6, tots els bans i penes s'havien de posar a coneixença del jutge ordinari del comtat.

La rúbrica 152 conté una disposició important referent la forma de vendre els peixos.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

LI. — *Confirmatió de la venda del dret del vi y del tall de las llenyas, de la pnt. parrochia, feta per Ugo, fill de Pons Ugo compte, en lo mes de septembra 1258.* [41

Dels drets a què fa referencia aquesta rúbrica se'n tracta en altres.

En la data apuntada era comte Pons Huc III, fent aquesta confirmació el seu fill hereu, que deu anys després va ésser comte Huc V.

Aquesta confirmació es troba ressenyada i repetida en la rúbrica 26.

LII. — *Confirmatió general de tots los privilegis, feta per Uguet compte, en lo mes de juny 1283.* [43

En la data expressada era comte d'Empuries Pons Huc IV. La confirmació sería feta per son fill Huc, que no va arribar a ésser comte, doncs va premorir al seu pare, que en 1313 va deixar el comtat a l'altre fill Pons Huc, dit Malgualí, darrer dels comtes de la primera niçaga.

LIII. — *Confirmatió general de tots los privilegis per Pons Ugo compte, feta en lo mes de maig 1286 ab concessió nova de sagramental duradora fins en lo any 1306 y la forma de la introductió y declaratió del sagramental.* [44-45

Recordi's lo dit en les rúbriques 32 i 33.

En aquesta rúbrica, el comte Pons Huc IV, estant a punt d'acabar-se els anys de durada del sagramental (vid. rúbriques 180 i 181), va fer una concessió nova, duradora per altres vint anys, en 1286, la qual, per tant, finiría al 1306.

Vegeu les rúbriques citades i les demés concordants que complementen a aquesta.

LIV. — *Confirmatió de privilegis, y assenyaladament del privilegi que los habitants no son obligats a seguir als officials ni de nits ni de dias, y del privilegi que los habitants no poden esser compellits en fer fermansa ni obligarse per los deutas ni contractes del compte.* [52

Per a evitar repeticions, vegeu la rúbrica 106, que és la que exposa el privilegi confirmat d'una manera especial per aquesta.

LV. — *Confirmatió del privilegi que los habitants de Castelló gaudescan dels privilegis dels ciutadans de las ciutats de Catalunya, y que lo balle se haja de mudar cada any, y que hage de jurar, y confirmatió del sagramental, y confirmatió general de tots los privilegis.* [52

Els privilegis dels ciutadans de les ciutats de Catalunya concedits als habitants de Castelló, està establert en la rúbrica 48. Confirma, ademés, la present, altres disposicions de les quals es tracta en la corresponent rúbrica.

LVI. — *Confirmació general de tots los privilegis á la pnt. universitat concedits.* [62

Aquesta confirmació general de tots els privilegis, que constava original en el *Llibre de la xivella*, en el f. 62, és la feta de totes les immunitats concedides per ell i sos predecessors, pel comte d'Empuries, l'infant D. Pere I d'Aragó, a 6 dels idus de maig de l'any 1326, en l'esglesia del Monestir de Sant Miquel de Fluvià, a l'any següent d'entrar en el comtat.

LVII. — *lo Compte es obligat fer las corts y las presons ases despesas proprias.* [f. 67

La casa de la Curia i les presons, de les quals havía de cuidar-se'n el comte,

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

es conserven encara a Castelló. Estaven juntes a la plaça del Passeig, en dos edificis de bell estil gòtic.

LVIII. — *lo Compte no pot vendre ni alienar perpetualment, vila, llocs ni castell del pnt. comptat, ni jurisdicció civil ni criminal.* [f. 70

És també aquesta disposició del comte l'infant Pere I. Fou donada amb motiu de la súplica feta pels cònsols de Castelló, en el primer dia dels idus de febrer de l'any 1327, volent-se assegurar als pobladors del comtat del perill que els representava un canvi de sobiranía o jurisdicció. Constava en el *Llibre de la xivella*, f. 70, i en l'arxiu de sa Excel·lencia núms. 2,252, 2,993 i 6,708.

La rúbrica 175 prohibeix d'una manera expressa la separació del castell de Requesens dels dominis del comtat, a menys que passi el comtat a mans del rei d'Aragó, en el qual cas aquell pot ésser alienat.

En altres furs de l'època s'hi troben semblants disposicions que sol·licitaren els pobladors d'una comarca del senyor per a evitar els fraccionaments i canvis de sobiranía. A Castella eren freqüents els juraments que feien els reis en aquest sentit a favor dels habitants de territoris aforats. Exemple d'això, els *Furs de Guipúzcoa*, cap. VI del títol II, entre altres que podría citar.

També a la Vall d'Aràn hi havía privilegis semblants.

LIX. — *lo Compte no pot curar de las cosas comunes de la pnt. Universitat, ni de aquellas empatxar ni aquellas pendre.* [f. 77

La disposició de la rúbrica, al privar al comte de curar de les coses comunals de la Universitat, és una mostra de la autonomía absoluta del municipi, que resta amb vida propia i plena independencia dintre de l'enquadrament que li és privatiu.

LX. — *Confirmació general de tots los privilegis a la pnt. universitat y habitants de aquella concedits y otorgats, en lo any 1342.* [83

Aquesta confirmació general de privilegis va ésser feta l'any 1342, a l'entrar per primera vegada a Castelló el comte Ramón Berenguer, que va succeir en el comtat a son germà l'infant Pere, el qual li cedí el Comtat d'Empuries, per permuta d'Estats feta entre ells l'any abans, canviant-lo pel Comtat de Prades.

LXI. — *Capdeguayte nos pot crear en la present vila, si ja no es ab requesta y voluntat dels consols de la pnt. vila.* [f. 93

Els cònsols eren els que decidíen sobre la conveniencia de la creació o nomenament del càrrec de cap de guaita que és cosa sabuda la seva funció.

LXII. — *Consols son patrons de la capella de Sta. Magdalena, dita casa dels malats.* [f. 94

Era altre de les atribucions conferides als cònsols, el tenir el patronatge sobre la capella de Santa Magdalena de la beneficencia de la vila.

LXIII. — *Confirmació de tots los privilegis y concessió nova del sagramental duradora per temps de vingt anys.* [f. 91

És una de tantes confirmacions de privilegis.

Per ço de la concessió nova de sagramental per vint anys, vegeu les rúbriques 180 i 181.

LXIV. — *Consols y consell, poden tatxar lo preu a les carns y mudar aquell y pujar y abaxar aquell, tota ora que ben vist los es, y los carnissers son obligats tallar*

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

les carns al preu los sará tatxat, per dits consols y cōcell sots pena al contrafasent de no poder tallar de dos anys, ni entrametras de las carnisseries; y lo preu a les hores tatxat per lo compte a las carns es lo seguent: lo moltó sanat a 16 diners la lliura y lo moltó cullút á 14 diners la lliura, y lo bou y la ouella á 12 dines la lliura y la cancelada a 2 ₰ 2 ₰ la lliura. [ff. 96 i 97

En la rúbrica 46 havem vist la mateixa disposició : que els cònsols eren els encarregats de fixar el preu a les carns. En la 50 s'estableix el mateix respecte als peixos.

Aquesta rúbrica és ben clara, i per ella inclòs podem conèixer els preus fixats a les carns.

L'objecte era evitar fraus, i per a aconseguir-ho imposaven al carnicer contrafasent la pena de privació d'ofici per dos anys.

LXV. — *Concordia feta entre los consols y lo Sōr. de la trompa, aserca de fer les crides ab trompa per los negocis de la vila y universitat, so és que lo corredor de la trompa les hage de fer tota ora que per los consols eo per sos nuncios ne será raquest, y que los consols li hagen de dar deu sous cada any, y lo any que cessava dit corredor de fer dites crides, recusant ferlas, en tal cas los consols no li hagen de dar los dits deu sous, ans be les pugan fer fer aqui ben vist los és, ab trompa, y de las impositions y altres coses e interessos ó vendas ó arrendaments fa dita Universitat les pugan los consols fer fer per lo corredor qui ben vist los es.* [f. 107

La rúbrica 38 estableix la facultat dels cònsols de fer crides amb trompa. Aquesta, complement de la referida, porta la concordia que els cònsols feien amb el pregoner.

Els bandejaments els imposen moltes rúbriques del sumari.

Insinúa l'existencia de l'ofici de nuncis sobre els que no trobem cap disposició, així com en el *Codi de Peralada* hi ha la llei V que en tracta, i era càrrec de caràcter judicial, a qui s'encarregava la pràctica dels manaments del jutge o dels cònsols.

LXVI. — *lo Concell general era en lo any 1366, sexanta personas y quatre consols.* [f. 117

Vegeu la rúbrica 149, i la nota que poso a la mateixa, sobre aquest Consell de la Curia.

LXVII. — *Confirmatió del privilegi de la sal, confirmat per lo comte Joan fill de Ramon Barenguer y que lo gabellot de la sal hage de jurar en poder dels consols de servar dit privilegi.* [f. 120

En dues ocasions conegudes va confirmar el comte Joàn I els privilegis de la vila, vers els anys 1364 a l'entrar en el comtat, i en 1387, quant li va ésser restituït el comtat després de les lluites mogudes amb el rei Pere.

Aquesta rúbrica guarda relació amb la 128, i no és aventurat suposar que integren una mateixa disposició.

LXVIII. — *lo Compte y sa casada, en quin cas es franch de las imposicions y en quin cas no.* [121

No sempre el comte i sa familia estaven exemps de pagar imposicions i col·lectes de la vila, a les quals en alguns casos hi havía de contribuir com tot habitant.

Els comtes de la primera niçaga estaven enfranquits de pagar imposicions, mes — a l'igual que va succeir a Barcelona, — tant els cavallers, com els eclesiàs-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

tics i la mateixa familia comtal, perderen successivament aquelles immunitats i règim de privilegi i tingueren de tributar a la vila.

Per a evitar els conflictes que s'ocasionaven, es fixaren taxativament els casos en què el comte i sa familia havía de pagar les imposicions.

LXIX. — *Confirmatió de privilegis y aprehensió de possessió del pnt. comtat, feta per lo syndic de la ciutat de Barcelona, a les hores sōra. del pnt. comptat a 25 de Setembre 1409.* [f. 124

Tres de les rúbriques d'aquest sumari dels privilegis es contrauen al temps en què la ciutat de Barcelona tingué el domini útil del Comtat d'Empuries: la present, i les 132 i 179, que estaven ja als darrers folis del *Llibre de la xivella i dels botons.*

El rei Martí, en 17 de setembre de 1409 (v. Arx. Cor. Aragó, documents del rei Martí. Vendes. Anys 1409 i 1410), va empenyor el Comtat d'Empuries a la ciutat de Barcelona i al general de Catalunya per 50,000 florins (segons altres documents per 55,000), els quals varen ésser augmentats després fins a 105,000 florins, que la dita ciutat havía prestat al rei en ajuda de Cerdenya. Amb motiu d'aquest empenyorament, la ciutat de Barcelona va pendre possessió del comtat a 25 de setembre de dit any 1409, segons expressa la rúbrica, confirmant tots els privilegis fins aleshores atorgats.

En el *Dietari de Novells Ardits* (vol. I, p. 163 i ss. i vol. II) s'hi troben les anades i vingudes dels conseller, síndic, administrador i notari que anaren a pendre possessió del comtat, així com també els nomenaments de procuradors generals i administradors del comtat que es feren fins l'any 1456 que va acabar-se l'empenyorament.

La ciutat de Barcelona va pendre possessió del comtat, en la data apuntada, en persona d'en Pere Ballester, jurisconsult, el qual fou nomenat procurador general, i dels consellers Micer Guillem Ros, Joàn de Fontcuberta, síndic de la ciutat, i Benet Esplugues, notari, que l'acompanyaven a la plaça, davant del pòrtic de l'esglesia de Santa María de Castelló, essent cònsols de la vila Carles Bosch, Joàn Mercer, Pere Caragol i Joàn Axerrat, fent entrega de la vila i el comtat per part del rei Martí l'honorable Jaume Ombau (a) *Pallarès*, militar, conseller del rei i promotor de la seva Curia, segons expressa l'acte en poder de Bonifaci Egidi, notari públic i escrivà del Consell de Barcelona.

A l'any 1418, al donar el rei Alfons el domini del Comtat d'Empuries al seu germà el comte Enric I, anomenat l'infant Fortuna, que era el terç fill del rei Ferràn, el d'Antequera, no li va poder trametre el domini útil, degut a aquell empenyorament. Aquest comte, Enric I, vers l'any 1436 va redimir en part el comtat de la ciutat de Barcelona, i molts, per aquest fet, creuen que va acabar l'empenyorament en aquest any; lo cert és, que no va acabar-se, com he dit, fins el 1456, en el qual any, al dimars 11 de maig, el Consell de Cent va concloure restituir al rei el Comtat d'Empuries i tots els seus drets, concanviant-lo per altres llocs. (Vid. *Dietari de Novells Ardits*, II, p. 231.)

El Consell barceloní nomenava generalment cada tres anys el procurador general del comtat, durant els quaranta set anys que en tingué el domini útil, així com també un administrador que cada anyada donava comptes als racionals de la seva administració, segons es dedueix del *Dietari de Novells Ardits*, pel que podem conèixer les persones que exerciren dits càrrecs. (Vid. els volums I i II.)

Ademés de la confirmació de privilegis que expressa aquesta rúbrica de la presa de possessió, el lloctinent de la ciutat de Barcelona, a 14 de juliol de 1410, va confirmar novament els bons usos i consuetuts de Castelló i del comtat, segons consta en l'arxiu de la vila.

Fa referencia a aquest empenyorament la llei XI, tít. XI del llibre VII, vol. I de les *Constitucions de Catalunya*, que revoca certa retenció feta pel rei Martí, en el contracte amb la ciutat de Barcelona, a l'empenyorar el comtat, sobre l'execució de censals i violaris que es teníen pels comtes d'Empuries, l'execució dels quals prohibía als consellers de Barcelona. (Mieres, *In const. de cat.*, II, p. 551.)

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

LXX. — *Confirmació del privilegi de la venjansa y del de la sal, feta per lo Rey en Pera a 8 de novembre 1385.* [125

Vegeu Arx. Cor. Aragó, r. 946, f. 173.

El privilegi de la venjança, aquest dret tan particular del Dret empurità, es troba en la rúbrica 110.

Els privilegis donats sobre la regalía de la sal, que aquí confirma el rei, són els de les rúbriques 186 i 188.

Altra confirmació del privilegi de la venjança es troba en la rúbrica 77, i del de la sal en la 67, així com en la 158 disposa que ara sigui en ús o en desús el privilegi de la venjança ha de valer.

LXXI. — *Confirmació dels privilegis á la pnt. universitat concedits, per lo rei en Martí, Sōr. del pnt. comtat á 31 de dezembre 1402.* [127

És la confirmació feta per dit rei dels privilegis, bons usos i consuetuts de Castelló i del comtat. (Arx. Cor. Aragó, r. 2,197, f. 117 v.º.)

Per haver mort sense successió el comte Pere II (el darrer de la segona niçaga) i el seu germà, el comte Joàn II, son antecessor, el comtat d'Empuries va revertir als reis d'Aragó; per aquest motiu és comte d'Empuries el rei Martí, oncle d'aquells.

Al parlar del Comtat d'Empuries en l'instrument d'incorporació, consigna aquestes paraules : «considerato quod comitatus jam dictus est a Comitatu Barcinonæ, et in Cathaloniæ Principatus, secundus, insignis, fertiles atque fortis», que proven la consideració en què era tingut, car després del de Barcelona era l'estat de major dignitat a Catalunya, el segón dels comtats, com ho demostren altres documents.

El rei Martí va decretar al comtat la vigencia de les Constitucions i altres drets de Catalunya, per un seu decret donat a Tortosa, puix fins aleshores s'havía regit per la legislació romana i la que li era propia, canviant també l'organització del govern de la Universitat, equiparant-lo a la de les viles reials del seu temps.

El mateix rei va cedir el comtat a sa muller D.ª María, i al morir aquesta, va retornar (1407) al rei Martí, el qual, en el mes de setembre de 1409, va empenyar-lo a la ciutat de Barcelona, que va tenir el domini útil del comtat durant uns quaranta set anys, des del 1409 al 1456. Vegeu la rúbrica 69, ja anotada.

Durant el seu govern, va donar moltes disposicions i alguns privilegis.

LXXII. — *Consols y concell, poden elegir consols de mar y tenir consolat de mar, com la ciutat de Gerona.* [129

És privilegi del rei Martí, donat l'11 de febrer de 1402. (Arx. Cor. Aragó, r. 2197, f. 130.) El Consolat de mar de Castelló, s'establí, com el de Girona, en la seva època.

LXXIII. — *Causes civils y criminals, se han de tractar y moure en poder del jutge, y que de allí no se hagen de moure si no es p. appellatió, y de las criminals per recorts y no per suplicatió; les quals en cas de apellatió en les civils y de record en les criminals, se poden aportar devant lo procurador y son assesor, y no altrament.* [139

En el lloc de Daltura, a 13 de juny de 1403, segons documents de l'arxiu, el rei Martí va decretar aquest privilegi, pel qual, les primeres causes, tant civils com criminals, dels habitants de la vila o de fora d'ella, s'havíen de començar i continuar en la cort del batlle i jutge de Castelló, qui havía de decidir-les. El procurador general del comtat i el seu assessor, coneixíen solament de les apel·lacions en causes civils, i dels recursos en lo criminal. En 1385 el rei Pere havía creat el jutge de primeres apel·lacions per a la vila de Castelló i tot el comtat a la manera que estava aquest càrrec en la ciutat de Girona. (Arx. Cor. Aragó, r. 946, f. 168.)

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

LXXIV. — *Confirmatió del privilegi de la jurisdictió tenan los sobreposats, y que de ell se hage de recorrer als consols y no ha altre Jutge.* [133

El privilegi que confirma la rúbrica està contingut en la 190.

LXXV. — *Confirmatió del privilegi contenint la jurisdictió sena. los Jutges de taula per los consols elegits y creats en les causes de purgatió de taula contra los officials aquella purgant, confirmant que ningun official ni lo procurador general se puga entremetras de las causas de las purgations de taula, sino per los dits jutges de taula hagen de esser decidides, no obstant ni impedint los qualsevol inhibitió, ans bé sie cassá e irrita si alguna sen fasia.* [f. 134

És confirmació de la rúbrica 124, on es tracta dels jutges i judici de taula. Repeteix aquesta disposició el principi de què els jutges de taula tenien plena sobiranía en el coneixement del procés que se seguía contra els oficials a l'acabar el seu càrrec.

Vegeu les rúbriques 123 i 124, la 148, 13, 18 i 127.

LXXVI. — *Confirmatió del privilegi del sagramental y de la conexensa de aquell, y que los cavallers hagen de pagar impositions, é que un official no puga tenir dos officis incompatibles en lo pnt. comtat.* [f. 135

En aquesta confirmació del privilegi del sagramental s'hi troben dues disposicions d'importancia : és la una, que els oficials del comtat no podíen tenir dos càrrecs, assenyalant-se la incompatibilitat d'oficis; l'altra, que els cavallers veníen obligats al pagament de les imposicions i colectes de la vila, confirmant lo disposat en la rúbrica 43, en contradicció a la 49 que els eximía, puix segons ella els cavallers i clergues estaven en els primers temps exemps de contribuir als talls i colectes.

LXXVII. — *Confirmatió del privilegi de la venjansa en persona de Benet Carrera de Canadal, qui estava fermat per aprament ab benet osten, farrer de Castelló· contra Pera fransa y Pera Bonanat, de Palau Savardera, lo qual lloch a les hores era de la nobla madona blanca, dessó bes comtesa, devol en favor de dit privilegi de la venjansa.* [f. 136

Mes que una confirmació, propiament, del privilegi de la venjança, contingut en la rúbrica 110, es tractava d'un cas d'aplicació del privilegi, o exemplar del mateix.

Vegeu, també, les rúbriques 158 i la 70, que tracten del mateix privilegi.

D

LXXVIII. — *Donatiu de cent milia sous, fou lo pnt. comptat al Infant Pera, fill del Rey en Jaume, succehint al present comptat per adiutori de la compra del pnt. comptat per dit Infant, feta, tota via dit adiutori, donare de llur mera liberalitat, y per só nos pot traure consequentia, ans be no obstat dit adiutori, vol dit Infant que dites libertats de questia y tribut valegan y resten en llur forsa y valor, y que dit donatiu no se trague en consequencia en deremtió dels privilegis de axó concedits, ans vol resten ferms y en llur forsa, no obstant que per dit donatiu ne foren exequtats los del pnt. comptat.* [f. 63

Els habitants de Castelló, ja en temps dels primers comtes de la primera niçaga, estaven enfranquits de fer donatius si ells de llur mera lliberalitat no volíen donarlos. (El privilegi, el conté la rúbrica 99. Vegeu, també, la 164.)

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Perxò és estranya aquesta rúbrica que expressa el donatiu, mig voluntari, mig forçós, fet pels de Castelló a l'infant Pere.

Lo ocorregut fou lo següent:

Al morir sense successió el darrer comte de la primera branca, Malguali o Magauli (Pons Huc V), varen disputar-se el comtat l'Huguet de Cardona i l'infant Pere, comte de Ribagorça. Aquest, fundava les seves pretensions en la donació que havía fet a la casa d'Aragó Fr. Raimond d'Empuries, prior a Catalunya de l'Ordre de Sant Joàn, a qui havía deixat hereu el comte Pons Huc, pare de Malguali, pel cas, que va arribar, de què aquest morís sense deixar successió.

Per altra part, l'Huguet de Cardona sostenía que per poder heretar el comtat Fr. Raimond d'Empuries, era menester sortir-se de l'Ordre de Sant Joàn, segons disposava el testament de son germà Pons Huc IV, en què apoiava els seus drets; i no complint aquesta condició, obtenint un Breu Pontifici que l'autoritzés, quedava decaigut en el seu dret, i llavors corresponía a ell el comtat, per ésser fill de Ramón Folch, vescomte de Cardona, que havía d'heretar com a nebot.

El plet fou acabat pel provincial fra Bernat de Puigcercós de l'Ordre Dominicana, en el capítol de Lleida; i amb el concert fet a Barcelona, a 9 de novembre de 1325, cedint el Comtat d'Empuries a l'infant Pere d'Aragó, que fou el tronc de la nova familia comtal.

La cessió va fer-se en part per compra de drets a l'Huguet de Cardona, o pagament als marmessors dels testaments dels comtes Malguali i Pons Huc IV.

A l'objecte de satisfer el preu d'adquisició i les obligacions contretes, una vegada adquirit el comtat, l'infant Pere va obtenir, contra privilegi, un donatiu forçós de totes les viles, castells i llocs del comtat, pel qual, com diu la mateixa rúbrica, *ne foren exequtats los del pnt. comtat.*

Posteriorment, al conèixer els privilegis i immunitats del comtat, l'infant va entrar en dubtes sobre la legalitat del donatiu, i per respecte al privilegi fou aconsellat que l'havía de restituir. D'aquí arrenca aquesta rúbrica, i al fer el comte les declaracions que no podía el donatiu de *cent milia sous* treure's en conseqüencia, i confirmar les llibertats d'exempcions de *qüestia* i *tribut* contra les que havía atentat a l'exigir-lo, els habitants de Castelló declararen ésser fet de *llur mera liberalitat* per evitar-se fos un precedent.

Això no obstant, en vista de lo il·lícit dels donatius, i sentint l'obligació de restituir-los al permutar el Comtat d'Empuries pel de Prades i Baronía d'Entença amb el seu germà Ramón Berenguer, va imposar-li la condició de pagar tots els donatius que havía alcançat pels motius explicats.

Aquest privilegi i reconeixement va donar-lo l'infant Pere vers l'any 1327.

LXXIX. — *lo Dret del pés de la farina y dels rahims es del compte y de la universitat de la pnt. vila, so es, que lo compte es obligat crear pessador, y adaquell darli salari, y pagat lo salari al pesador, lo que resta de dit dret se ha de partir entre lo comte y la pnt. universitat.* [f. 69

Era el dret del pes de la farina, una de les imposicions ordinaries del comte i de la vila. Completa aquesta disposició la de la rúbrica 82. Els drets o imposicions dels comtes i de la Universitat gravaven particularment els articles de consum i les transaccions comercials. En altres rúbriques es tracta de distints drets que es cobraven : com eren el pes dels raïms, llana, vi, blat, fleca, forns, barra, peix, barragans, palles, etc., ademés de les especials regalíes de la sal, dret dels molins i altres semblants, que variaven en el temps.

E

LXXX. — *Exemplas dels privilegis dels mercats en persona den llavanera de crespiá, per haver aportat guix en dijous que era dia de mercat de la pnt. vila.* [128

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

LXXXI. — *Exemplar com en Nicholau pallera, lloctinent de balle, arequesta dels consols, deslliurá de la presó dos homens francesos qui era entrats en dia de mercat dint la pnt. vila, y los torná una mula los havia presa quant los posá a la presó, a be que eran inculpats de furt, y assó per rahó dels privilegis dels mercats de la pnt. vila.* [139

Les dues rúbriques són els privilegis de franquicia i guiatge de tots els que concorríen als mercats i fires de Castelló, de les rúbriques 92 i 137, posats en pràctica o viscuts.

F

LXXXII. — *Farina de forment ó de altre género de grá, si se ha de vendre, a la plassa, y pesar al pés de la vila, y per cada quintar de farina lo venedor ha de pagar del pés un diner, y si ni ha mancho de un quintar haja de pagar una pugesa.* [f. 65

Segons la rúbrica 79, que estableix el dret del pes de la farina, aquest impost es partía entre el comte i la Universitat. El pesador el nomenava i retribuía el comte. Aquest dret el pagava el venedor, així com el pes dels raïms era el comprador i no el venedor qui l'havía de pagar. A Peralada, així mateix, tot s'havía de pesar amb la romana de la Cort, pagant els forasters un diner per pesada, segons la llei XXXV, mes els habitants eren francs i podíen pesar lliurement.

LXXXIII. — *Forma de salari del scrivá de la scrivania, tants de actes perpetuals com de altres.* [f. 73

Les rúbriques 183 i 184 estableixen els salaris dels escrivans de les corts.

LXXXIV. — *Franquesa dels drets del port de Cadaqués, concedida als habitants de Castelló, tant de les mercaderias que enbarcaran com de las que desembarcaran, sols sien llurs propies; y sin enbarcan ó desanbarcan de alienas, en nom llur propi, y sels porá provar, cau en pena de perdre la tal mercaderia y de sexanta sous y un diner.* [ff. 88, 89 i 90

Tenien els comtes d'Empuries la regalía de jurisdicció sobre el mar que limitava amb el comtat, i la facultat de cobrar drets, en els seus ports, a les barques, lenys i naus que hi transitaven, així com el dret de naufragi.

La franquesa dels drets del port de Cadaqués, donada als de Castelló, varen atorgar-la el comte Ramón Berenguer i la seva filla Joana, a la que havía fet donació del castell de Cadaqués amb totes les seves rendes.

Aquest enfranquiment de lleuda data dels idus d'abril de 1344.

Ademés, estaven francs de lleuda del port de Roses per privilegi de la rúbrica 89, i tant la una com l'altra són franqueses especials, puix n'estaven exemps de manera general, en gran part pel privilegi de la rúbrica 107, obtingut per compravenda.

LXXXV. — *Forns no poden vendre ni arrendar tots plegats una persona, sino quiscun forn per si; y lo arrendador de dits forns haian de jurar los demũt dites coses, en poder de lo consols.* [f. 91

LXXXVI. — *Forns nos poden llogar ni arrendar, sino que se han de manar per lo compte y que per só haja de tenir palaidors eo fornes llogats, los quals no pu-*

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

gan pendre ninguna faena, y que totes les fleques hajan de pagar de sinc sous de pa de forment, una malla al forner eo al compte per puja de dit pa. [f. 95

Constitueixen el dret fornàtic. (Vegeu Coy, *El derecho llamado furnático en el siglo* XIII, en el Congrés d'Historia de la Corona d'Aragó.)

Els forns en l'Edat mitjana eren del senyor, i no podíen fabricar-se sense llicencia. Els habitants venien obligats a coure el pa en els forns del comte, qui, per tal servei, cobrava un tribut dit fornàtic, el qual constituía un dels seus drets.

Les rúbriques exposades marquen dos procediments en la tenencia dels forns pel comte d'Empuries. La primera rúbrica mostra que els comtes seguíen el sistema d'arrendar els forns, o millor dit, els drets fornàtics, estatuint certes condicions que l'arrendatari havía de jurar respectar al disposar-se que no podíen arrendar-se els forns tots plegats a una persona, sinó cada un de per sí a persona diferent, i fer jurar a l'arrendatari en poder dels cònsols de la vila sobre la forma de l'arrendament per al compliment de les obligacions que se li imposaven.

En contraposició a aquell sistema, l'altra rúbrica prohibeix arrendar o llogar els forns, que havía de tenir-los el comte, podríem dir a administració directe, nomenant els forners o palaiadors que havíen de tenir cura del forn, i cobraven els drets assenyalats als habitants i flaquers per cuita del pa.

Alguna vegada va fer-se remissió del tribut de fornàtic als habitants, exigint-se solament dels flequers, reservant-se els comtes la propietat del forn, però deixaren en llibertat als veïns de les viles per a utilitzar-los.

En general, el tribut de fornàtic era mòdic. En certes cartes pobles de l'època, es marca un pa per cada vinticinc, és a dir, el 4 per 100 : «pro furnatico vicesimum quintum panem».

És sabut que en aquella època (s. XII), en què era noble el que es feia necessari, i s'entrava a la noblesa per les armes, les lletres o les riqueses, el pa es feia de dues classes : *pa de blat* (panis frumenti) i *d'ordi* (panis ordaceus), i segons Marquilles, al comentar l'Usatge Baiulus interfectus, «comedere panem frumenti et equitare reputatur honor et status», és a dir, que era noble el que muntava a cavall i menjava pa de blat, com signe de riquesa.

En el s. XIV es coneixíen dues classes de pa, nomenades *pa blanc* i *pa de cedàs*, com es desprèn d'un ban dels consellers de Barcelona en 1372 (*Bans del Mostaçaff*, anys 1372 a 1378, p. 86. Arxiu Municipal), el qual conté altres disposicions interessants, tal com la prohibició de vendre pa que no sigui sencer, penant el partir-lo amb coltell.

Sembla que la llibertat de pastar i vendre pa a Catalunya va donar-se en el s. XVII. En el *Dietari de l'Antic Consell Barceloní*, de l'any 1615 (vol. IX, p. 311), aquestes llibertats s'hi troben establertes, tant pels de Barcelona com pels de fora, per primera vegada.

No hi ha cap més rúbrica en el sumari dels privilegis que tracti dels forns, ni del pa, ni tampoc de les fleques. Solamènt la 177, al revocar una crida feta pel veguer que obligava als habitants a moldre els seus grans en els molins de la vila, expressa que només als flaquers i flaqueres, i que als jueus comprèn l'obligació de molturar els grans en els molins del comte.

LXXXVII. — *Fira nos pot tenir en lo bisbat de Gerona, dos mesos ante ni aprés de la fira de la pnt. vila de Castelló, y les conssiõns en contrari fetas, no valen ni son de ninguna efficatia ni valor, la qual conssió es feta per lo rey en Pera en lo mes de juliol 1340.* [ff. 99-100

Vegeu Arx. Cor. Aragó, r. 869, f. 158 v.º. El privilegi fou donat pel rei Pere III a 5 dels idus de juliol de l'any 1340.

Els mercats i fires de Castelló, assoliren gran importancia. Perquè fossin més concorregudes encara, el comte l'infant Pere, fill de Jaume II, va aconseguir del seu parent el rei Pere III aquest privilegi, que cap lloc ni vila del bisbat de

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Girona pogués tenir fira dos mesos abans ni després de la fira del diumenge de Rams de Castelló.

Aquest privilegi està confirmat per la rúbrica següent, que revoca una fira de Girona que se celebrava en temps en què tenía lloc la fira de Castelló.

El mateix comte l'infant Pere, qui va aconseguir del rei aquest privilegi, donà altres disposicions sobre mercats i fires. Vegeu les rúbriques 136 i 137, donades per aquell comte; i la 92, que dóna guiatge a tots els que van als mercats i fires de la vila, i les rúbriques 80 i 81 que confirmen aquests privilegis de franquicia i guiatge per raó de les fires i mercats de Castelló.

La fira es feia en la setmana de Sant Martí, i fou revocada (rúbrica 165) per a fer-la la setmana abans del diumenge de Rams; en un principi se celebrava durant vuit dies, mes la del diumenge de Rams durava quinze dies per privilegi de l'infant Pere, contingut en una de les rúbriques referides.

LXXXVIII. — *Fira de Gerona revocada y anullada per lo que era en lo temps se celebrava la fira de la pnt. vila de Castelló, manant als officials de Gerona que fassen servar dita revocatió, y aquella publicar per los llochs acostumats de Gerona.* [f. 101

És una confirmació del privilegi contingut en la rúbrica anterior, en força del qual fou revocada la fira de Girona feta en temps de la de Castelló.

LXXXIX. — *Franquesa de lleuda del port de Roses concedida als habitants de Castelló de las llurs mercaderies que embarcan y desanbarcan en lo dit port de roses.* [f. 102

En la rúbrica 84 havem trobat l'enfranquiment de lleuda del port de Cadaqués. El primer privilegi d'aquest ordre es troba en la rúbrica 107, i en la 191 hi ha una sentencia confirmatoria d'aquesta exempció de drets.

XC. — *Franquesa dada al abat de S. Pera de rodes per lo qui stava en la casa de dit convēt. que es en la present vila en lo puig salner, enfranquintlo de talls y de totes servituts personals y pecuniaries, per la permuta feu dit abat de una casa tenia dit convent iunt la Isglesia parrochial, que vuy es ab lo spital dels pobres, ab la dita casa de dit puig salner.* [f. 112

El monestir de Sant Pere de Roda, que en temps dels primers comtes de la niçaga primera se'ns presenta constantment en plets amb el comte d'Empuries i altres monestirs, entre molts importants pel domini dels estanys de Castelló, i el de la capella de Sant Joàn Sascloses (supra stagnis Castilionis Impuriarum), amb posterioritat és objecte de continuats privilegis i enfranquiments. Huc III, vers l'any 1155, concedeix a l'abat de Sant Pere el dret de tenir barca o leny als estanys de Castelló, i pescar lliurement sense pagar cap mena de dret ni lleuda. Pons Huc III, després d'haver fet construir el castell de Sant Salvador de Verdera, mana als seus hereus que s'ajustin amb l'abat de Sant Pere i li indemnitzin els danys que pogués sofrir per la fàbrica de la fortalesa, i així altres.

El privilegi d'aquesta rúbrica eximeix als religiosos de Sant Pere de Roda dels talls i col·lectes de la vila, i els enfranqueix de totes les servituts personals i pecuniaries. La causa fou una permuta d'una casa del monestir que s'agregà a l'hospital vell, que estava prop de l'esglesia, i junt a l'esplèndid edifici dels magatzems de la duana (avui teatre, en runes) per la casa que fins als temps moderns havíen tingut els frares a la Plaça del Puig, car els del monestir de Sant Pere de Roda, sempre havíen tingut un hostatge a Castelló, i a ells passaren també els molins que encara avui es tenen en cens pel monestir, si bé, afectats per les lleis desamortitzadores, han passat aquests drets a altres mans.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

XCI. — *Foriscapis de las terras y possessions permutades ques tingan per lo Sōr. compte, se pague sols deu sous per venteriar, feta legittima stimatió de les coses permutades, sens preiudici dels altres srōs. directas als quals no entenian preiudicar.* [f. 1

És interessant aquesta disposició, per quant en temps que tantes traves es posaven per part dels dominos directes de les terres i possessions feudals i emfitèutiques en les alienacions, el privilegi de la rúbrica donava per les terres i possessions que es tenien pel comte d'Empuries una gran llibertat.

És sabut que *foriscapi* val a dir una mena de lluïsme o sigui aquella part del preu que s'entrega al senyor per a l'aprovació (laudemium de laudationem sive laudo) de la venda o traspàs de les finques feudals o donades en emfiteusis (foriscapi de foris capere, que se surt del domini de l'emfiteuta) que en algún temps era la tercera part d'aquell.

Segons aquesta rúbrica, els béns que es tenien en fèu o emfiteusis pel comte d'Empuries, solament estaven subjectes a foriscapi per venda o permuta. Qualsevol altra transmisió no devengava al comte per raó de foriscapi, i en aquelles vendes o canvieres se li havien de pagar només que deu sous.

És un dels primers privilegis, puix estava en el primer foli del *Llibre de la xivella*, i s'hagué de donar, per tant, en la primera meitat del segle XIII. És dels comtes de la primera niçaga, per a facilitar la propietat lliure en aquella època que els béns alodials eren escassos i encara alguns els infeudaven.

Peralada, per la llei XLI del seu *Codi*, conté un privilegi semblant.

Sobre drets emfitèutics, lluïsmes i foriscapis, vegeu en les *Constitucions de Catalunya*, ço establert per la legislació catalana en general, que contrasta amb el principi de llibertat del dret del comtat, que ensems sembla eximía també del dret de fadiga.

En la rúbrica 178 s'hi troba confirmada la remissió de terç, que equivala foriscapi, car es coneixía també amb semblant nom.

G

XCII. — *Guiatge de vituualles per los que venan als mercats de la pnt. vila de Castelló y aportan que vendre, son guiats per qualsevol delicte hagen comés, exceptat traydors, bausadors, heretges, sodomites, y cometents crim de lesa magestat, y son guiats per qualsevol deute civil, exceptat per censals, violaris y comandes.* [121

Aquest privilegi ve relacionat amb el de la rúbrica 137, i ambdúes es complementen, com ho demostra l'ésser idèntiques llurs prescripcions i trobar-se en el mateix foli 121 del *Llibre de la xivella i dels botons*. Aquest document fou atorgat pel rei Martí en 1402. (Arx. Cor. Aragó, r. 2,197, f. 128 v.º.)

Tothom coneix en què consistía el guiatge : el senyor prenía sots llur protecció a les persones guiades, a ses families i a sos béns. El guiatge dels qui venien als mercats de Castelló el tenien per privilegi, i no necessitaven document ni carta de guiatge. Quant els comtes el donaven en particular, amb carta de guiatge, el beneficiat solía pagar al guiador un mòdic cens, tal com una lliura de cera, de pebre o una quantitat de diner.

El guiatge del privilegi era general i franc per a tots els anants i vinents als mercats i fires de Castelló. Exemples d'aquest privilegi els contenen les rúbriques 80 i 81.

Exceptúa del guiatge, en les obligacions civils, els censals, violaris i comandes. Sobre l'execució de censals i violaris en el Comtat d'Empuries, s'ha de tenir en compte la disposició d'Anfós IV en les Corts de Barcelona de l'any 1432, capítol XIV, que és la llei XI del títol XI, llibre VII, vol. I de les *Constitucions de Catalunya*.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

H

XCIII. — *Habitant de la pnt. vila de Castelló, per qualsevol deute ó obligatió per ell feta y fermada, no li pot esser penyorat lo llit ni les armes sues.* [1

XCIV. — *Habitant de Castelló, no pot esser compellit per los officials en vendre qualsevol bestia sua tingue.* [1

XCV. — *Habitants de Castelló, tenen libertat de portar llurs blats y grans, ahont ben vist los és, pagant empero los drets de llenda y treta, y aixi traure aquells del pnt. comptat liberament ó franquament.* [1

La majoría dels drets individuals vénen consignats en les rúbriques compreses en la lletra H del sumari. Així mateix el dret penal del comtat.

Les exposades, integren un mateix privilegi.

Cal fer notar que la major part de les exempcions i garantíes individuals, per les quals és notable amb relació als altres codis de l'època, es troben establertes en els primers folis del *Llibre de la xivella i dels botons*, ço que porta a pensar que les llibertats que tenien o existíen per vella consuetut, abans de recopilar-se els Privilegis en el *Llibre de la xivella*, es consignaren en els seus primers folis, donant-los-hi tanta força i valor com si els mateixos originals hi fossin, segons es troba així establert respecte a Peralada, en la llei XLIX del seu *Codi*, respecte a certes immunitats escrites en el *Llibre de la Cadena*, i donades pels comtes amb anterioritat als temps en què foren escrites les lleis i privilegis.

La primera rúbrica sembla una disposició dels moderns codis processals.

Podíen els habitants lliurement vendre i traspassar, tant per actes entre vius com per causa de mort, les seves propietats; però d'una manera especial consigna el privilegi de la rúbrica que no poden ésser els habitants obligats a vendre els animals que tinguin, ço que s'explica donada la necessitat que moltes vegades en tenien els oficials per al servei del comte, amb motiu de les continuades guerres. S'ha de recordar, ademés, al tractar d'això, lo dit en la rúbrica 17 i en la 144.

La darrera, dóna la facultat de poder treure els blats i grans del comtat, pagant els drets de lleuda i treta, que eren del comte; mes, es restringí aquesta llibertat, i segons la rúbrica 198, va prohibir-se la sortida sense un permís especial dels cònsols i Consell de Castelló, a l'objecte de tenir assegurat l'abastiment del comtat.

El dret de lleuda es pagava solament pels grans que s'exportaven. De lo demés, n'eren enfranquits per privilegi de la rúbrica 107.

XCVI. — *Habitants de la pnt. vila, per qualsevol delicte exceptat cas de mort nāt., no poden esser capturats en presó, demto que si es cas ab cos del que seran impetits en tant que marexara pena corporal; abe no puguen esser mesos en presó, tota via han de esser guardats en algun lloch comú ab guardes, fins lo cas sie declarat.* [10

XCVII. — *Habitants de Castelló, no pot esser posat en presó ni tavaga, per qualsevol delicte haja comés, sino que haja de esser dexat ab congruas fermansas, segons la qualitat del delicte, exceptat de cas de mort natural.* [13 i 47

XCVIII. — *Habitant de Castelló, ni per causa civil ni criminal no pot esser tret de la pnt. vila, ni per qualsevol delicte capturarlo fora de la pnt. vila.* [15

Eren drets o garantíes individuals per a restringir al poder judicial la detenció i presó dels habitants, — privant-li els molts abusos de detenció d'inculpats, — i revelen també l'esperit individualista germànic que tant va influir a l'Empordà.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Corresponen a aquestes rúbriques les lleis LII i LIX del *Codi de Peralada*, les quals donen als habitants la seguretat de no ésser detinguts ni presos si donen fermansa d'estar a lo jutjat. Com en el *Recognoverunt*... cap. XIX, no es detenía a ningú per cap delicte, si no era per crim d'homicidi o altre que mereixés pena corporal.

Per la fermansa que havía de donar-se en els casos de presó dels habitants, es tenía en compte sempre la qualitat de les persones injuriant i injuriada, si era crim de lesa majestat, o comès davant dels oficials del comtat, és a dir, delicte flagrant. Concreta molt aquest particular la llei LX de Peralada, i apareix en altres disposicions tals com en la carta pobla d'Agramunt, privilegis de la Vall d'Aràn, etc.

XCIX. — *Habitants de Castelló son franchs de donatius si ells de llur mera liberalitat nol volen donar.* [22

En la 78 s'ha exposat ja la remissió de donatius feta als habitants de Castelló. Aquesta rúbrica i la 164 expressen aquests privilegis d'exempcions de donatius, cises i altres mals extraordinaris.

C. — *Habitants de Castelló, per una ni moltes cultellades, no pot esser punit sino en sexanta sous comtals, salvo la actió de la part vulnerada, car dita pena no preiudica als drets de la part vulnerada.* [28

CI. — *Habitants de Castelló, per una bufatada o bascullada ab la ma, no pot esser punit sino en sinquanta S comtals, y en menys segons la qualitat de las personas Injuriant y Injuriada, y segons lo haver de ellas a cognitió del jutge, sols no pas la pena los dits sinquanta sous.* [29

CII. — *Habitant qui sgarrara á altri ó en la ma ó en lo peu ó en lo bras, y aquell tal sará debilitat de la má ó del peu ó del bras ó de la cama en tant quen valrá mancho per son offici, en tal cas lo tal habitant ha de esser condemnat en tres cents sous comtals tant solament; la qual debilitatió se ha de conexer dins un any després haurá pagat lo colp, per lo jutge y un metge y ab los sobreposats.* [29

CIII. — *Habitant nafrant ha altri, so á cultellades ó sgarrantlo ó llevantli del tot un peu ó una ma ó un ull ó una orella, ó lo nas ó la llengua, que ultra les penes del compte hage de fer restitució ó smena á la part nafrada leziada y Injuriada, aconeguda del Jutge, y si lo vulnerat no volrá star á la determinació del Jutge, no sie mes hoit ab sa querela.* [f. 29

CIV. — *Habitant qui volrá pagar les penes de trescents sous comptals per haver sgarrat á altri, oferintse aquells pagar tota hora que constara esser sgarrat y valerne mancho, y de assó ne donara seguretat, lo tal habitant per dit delicte no pot esser pres ni detingut.* [f. 29

CV. — *Habitant qui envastira ha altri a cultellades, cau en pena de sexanta sous ó de perdra la ma; y qui entra en hort ó en vinya ó en camp sembrat, paga per quiscuna vegada de bant sinch sous, ultra lo dany donat.* [f. 31

Són les disposicions més importants i de major relleu del dret penal en el Comtat d'Empuries, i també en aquest respecte s'observa en el comtat la influencia germànica de la defensa individual, puix tot delicte, com no ataqués l'interès comú, havía d'ésser perseguit per la part lesionada. La defensa de l'interès social, solament es manifestava en el càstic de comptats crims.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

És notable que les penes que s'imposaven eren quasi sempre molt més lleus que les que per igual delicte assenyalen els *Usatges*, *Codi de Peralada* (llei LIII), *Costums de Tortosa*, *Agramunt*, i, en general, en totes les legislacions coetanies.

Per estudiar les penes, s'ha de tenir en compte les *Ordinacions e bans de Castelló de Empuries* que estudíen i publiquen en Balaguer i Merino i en Josep Puiggarí, en les quals s'estableixen moltes disposicions de dret penal en tots els seus capítols, tant en els bans de la forastería, d'anar de nits, d'anar de dies, de joc de dies i de nits, i de jurar de Déu, com en els bans comuns i en els extravagants, que són els capítols en què es divideix el manuscrit.

Quasi tots els delictes admetíen la composició per diners. En aquell temps la vindicta pública no s'exercitava més que en comptats delictes, els quals, generalment, eren els que assenyala la llei LVIII del *Codi de Peralada*, que fa la declaració dels set crims que es perseguíen a instancia del fisc, puix els que no afectaven ostensiblement a l'interès social sols es perseguíen a instancia de part, per querella de l'ofès. Diu així aquella llei: «Que a instancia de fisch no pot fer enquesta contra de algun havitant de Peralada, sino es per estos set crims: ço es contra lladres, contra homicidas, contra talladors de arbres y de fruits, contra falsaris, contra malefics o etxisers o multinadors, contra raptors de verges o altres dones, o violadors de aquelles; en los altres crims empero no pot fer enquesta sino aventi instancia de part, o legitim acusador; nos pot fer enquestes a sola instancia de Cort.»

Cal relacionar algunes d'aquestes rúbriques amb altres del sumari, les quals complementen les disposicions aquí consignades, si cap una major il·lustració a uns preceptes tan clars i taxatius com els que contenen.

CVI. — *Habitants no poden esser compellits per lo compte en ferli fermāsa per llurs mals, ni son obligats ha seguirlo, ni asos officials ni denits ni de dies, ans be ne son exemps, si ja no es en host general y ab bandera eo vexillo, y salvo que en lo mateix die sen puguē tornar, perque en tal cas al Sōr. comte y ason fill y no ha altri son obligats seguirlo de dia y no de nits.* [37 i 38

Els comtes de la primera i segona niçaga tenien la regalía d'host i cavalcada, segons consta en molts autes de les recopilacions i llibres de l'Arxiu, i resulta d'aquesta rúbrica.

Per posar restriccions a aquesta regalía dels comtes, especialment en els primers temps que tantes guerres s'excitaren, va donar-se el privilegi que ens ocupa, el qual eximía als habitants de respondre de les obligacions i mals del comte, i de seguir-lo per espai de més d'un dia en host general.

En Socarrats, en la seva obra *In Consuetudines Cathaloniæ* (Barcelona, 1551), p. 399, núms. 130, 131, 132 i ss., explica clarament ço que s'entenía per host, cavalcada i exèrcit, i les diferencies que hi havía entre una i altra.

Host, segons les lleis feudals, era l'ajuda que els vassalls venien obligats a donar al seu senyor quan la Potestat els cridava a la guerra; i vulgarment se'n deia host, quan es convocava amb solemnitat amb banderes o vexillos.

Per cavalcada s'entenía: quan no havent el príncep convocat host general, els senyors inferiors demanaven l'ajuda dels seus vassalls per un cas de justicia o guerra particular i determinada; i, vulgarment, quan es feia d'improvís, a sometent, com per exemple per un crim flagrant, cas de justicia o guerra inesperada, o reduir a l'obediencia a alguns feudataris rebels.

L'host, cavalcada i exèrcit, segons diu Mieres, són termes sinònims, i es diferenciaven les primeres, en què l'host la cridava la Potestat o príncep, mentre que la cavalcada la convocaven els senyors inferiors; i en què en l'host es conduien als vassalls per uns dies i objectes indeterminats, i la cavalcada era sempre per un determinat dia i objecte.

Quan es congregaven la gent de tot el principat o comtat, útils per a les armes, se'n deia exèrcit, perquè l'exèrcit és el conjunt de tota la milicia.

En la llei LV del *Codi de Peralada* hi ha una prescripció idèntica, i també hi és en el *Codi de Tortosa*, en els *Privilegis de la Vall d'Aràn* i altres de l'època.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Recordi's que aquest privilegi ve confirmat en la rúbrica 54.

La Universitat de Castelló mantenía ordinariament deu soldats amb armes i cavalls, a les ordres dels comtes, fins l'any 1360, que per privilegi donat el 15 de gener pel comte l'infant Berenguer i la seva muller María Alvarez, van enfranquir d'aquesta obligació als habitants de la vila. Privilegis que, segons notes d'en Passolas, extretes de l'Arxiu, constava en els folis 93 i 94 del *Llibre de Privilegis*, no trobant-se en el sumari la rúbrica del mateix.

CVII. — *Habitants de Castelló, son franchs de lleuda del port de Roses y desde lo grau de salatrau fins al cap de nofeu, no obstant qualsevol bant y crida en contrari feta, excepta de gra, del qual han de pagar lleuda, y de assó ne son enfranquits, per compra de dita lleuda feta per preu de trenta milia sous malganesos.* [ff. 53, 54 i 55

Era un enfranquiment general dels drets de lleuda en el comtat, exceptat del gra, del que s'havía de pagar el dret de lleuda i treta.

Era la lleuda un dels impostos ordinaris més importants que percibía el comte. Es cobrava el dret de lleuda i treta en les fronteres del comtat, sobretot ço que s'exportava, i altres es cobraven en l'interior i venía a ésser una mena d'impost sobre les transaccions.

En el *Codi de Peralada* (llei XXV) hi ha una exempció, idèntica a la que aquí s'exposa, sobre lleuda i peatge. En moltes altres cartes pobles de l'època (tals com les de Lleida i Agramunt) es donen semblants franquicies. Tortosa també la tenía; i així mateix la donava el privilegi de Palamós pel seus habitants, que reservava solament la lleuda que es pagava en les compra-vendes (lleuda de l'interior), el mateix que se satisfeia a Girona.

Com altres llibertats, va obtenir-se per compra de drets; acudint els comtes a la Universitat, amb préstecs que eren base de concessió de privilegis. En altres franqueses s'ha fet la mateixa observació.

Vegeu el capítol LXXXI del *Recognoverunt*, i les *Constitucions de Catalunya*, que hi ha moltes lleis que tracten dels tributs de lleudes i peatges, que cobrava el rei i l'esglesia, i a Barcelona la familia Mediona, segons una llei de les Constitucions que parla de les venudes en franc alodi fetes per en Guillem de Mediona al bisbe Berenguer, drets que s'anomenen la lleuda d'en Mediona.

En l'Arxiu de la Corona d'Aragó es troben moltes franqueses de lleuda, així la de Roses, en el r. 945, f. 84 v.º; la de Cadaqués, en el r. 945, f. 185 v.º, i altres del Comtat d'Empuries. Vegeu, també, un enfranquiment general de lleuda, peatge i altres drets, en favor dels habitants de Castelló, en el r. 2,197, f. 126, en dit Arxiu.

CVIII. — *Habitants de Castelló, han de pagar los bants que per los officials seran imposats, sobre les tales de camps, vinyes, orts y possessions de altri; y que no valegan privilegis en contrari com sien inductius de pecat.* [67

Recordi's lo dit en altres rúbriques respecte a bans i penes, i sobre això cal sempre consultar les *Ordinacions y Bants del Comtat d'Empuries* de n'Andreu Balaguer i Merino.

CIX. — *Habitant de Castelló, qui haurá estat per un any en la pnt. vila, no sie obligat redemirse ell ni sa familia ni per tal redemptió sie obligat pagarne cosa alguna.* [67

Per l'estada a Castelló d'un any i un dia s'adquiría la consideració de veí, i, per tant, el dret de ciutadanía. Havem fet alguna indicació sobre aquest particular en la rúbrica 33.

A Barcelona, segons el capítol 53 del *Recognoverunt Proceres*, es guanya el caràcter de ciutadà de la mateixa manera, per la residencia d'un any i un dia; afegint-se que no podía el foraster ésser reclamat pel senyor del domini o domicili de què

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

fos oriunde, i lo mateix disposava respecte de Girona, el cap. I de la rúbrica 61, i les 63 i 65 dels seus *Costums*, escrits d'en Mieres, i el *Codi de Tortosa*.

El veïnatge supleix a la nacionalitat.

Des del precís moment que els privilegis consideraven veí o ciutadà per l'estada de l'any i el dia al foraster que hi fixava la residencia, el protegíen contra el senyor que amb anterioritat hagués tingut. D'aquí que, tant el capítol referit del *Recognoverunt* com la rúbrica anotada, expressin la idea de què el nou veí no era obligat a redimir-se, ni ell ni la seva familia.

La redempció (remensa) era un impost que cobrava el senyor per la disminució de drets que li representaven la perdua d'un veí o vassall.

Eren aquestes exempcions facilitats que donaven els privilegis per a l'augment de la població, facilitant ensems la llibertat de molts servents, homes propis i pagesos de remensa.

La llei 57 del *Codi de Peralada* eximeix, als que passin a habitar la vila, de la mateixa redempció.

CX. — *Habitant de Castelló, si será injuriat en bens ó en persona per strany, ó dins vila ó fora de aquella, si aquell trobara dins los límits de la pnt vila, de aquell se porá venjar, sens perill ni embarc algú, ans be sie franc de tot delicte y pena, en la qual per dit respecte poria esser caigut.* [75 i 79

Aquest és el privilegi de la venjança, i una de les influencies més marcadament germàniques que es troben en aquest dret, que mostra l'esperit d'aquella societat.

Tres poblacions, a l'Empordà, tingueren aquest privilegi : Castelló, Figueres (amb la seva carta pobla donada pel rei Jaume en 1257), i Peralada, amb la llei XLIV del seu codi, que autoritza als habitants venjar-se de les injuries rebudes dels forasters, en els següents termes, pareguts als de la rúbrica que ens ocupa: «Si algun foraster fará alguna injuria corporal a algun havitant de la present vila, lo Sor. de la dita vila no pot guiar aquell tal sens voluntat de aquell a qui haurá fet la injuria, y si lo tal havitant se venjara, lo Sor. de Peralada nol pot convenir ni castigar.»

Està confirmat el privilegi de la venjança pel rei Pere, a 8 de novembre de 1385 (rúbrica 70); així com en la rúbrica 158, i hi ha exemples en la rúbrica 77. Vegeu, també, la 179, que revoca una lletra dels consellers de Barcelona que s'oposava a aquest privilegi, i la 161 que revoca una enquesta feta contra els cònsols i habitants de Castelló per defensa del privilegi.

El dret de venjança és un cas d'exclussivisme territorial del règim feudal.

S'ha de tenir en compte que l'Empordà fou una de les comarques on més hi va arrelar el feudalisme, i l'indret de Catalunya que tenía més caràcter got; per ço varen quedar-hi més gravats que en cap més part els rastres germànics. Això explica la institució purament longovarda de la venjança que podía pendre qualsevol ofès per un foraster; era la faida germànica, institució germana primitiva.

El dret de venjança no va quedar virtualment abolit fins l'acte de cort de Ferràn II, en la tercera Cort de Barcelona de l'any 1503. (*Constitucions de Catalunya*, tit. XIV, ll. IX, vol. I.)

Alguns han vist cert resabi del dret de venjança en l'Usatge «Qui aliena», però és més bé un cas de legítima defensa que una facultat de venjar-se i pendre's justicia sense jutge.

CXI. — *Habitant, no pot pendre de altri habitant, en paga del deute seli daurá, terras eo possessions algunes, y que aquellas no se pugan ni se degan stimar, ans bé se hagen encantar per lo corredor per quatre messos; y aquellas corregudes, per dit temps, se hagen de vendre al mes donant; y aprés, lo venedor no pot opposar de lessió de poc preu.* [f. 105

Tracta aquesta rúbrica de l'execució de béns, o escrutinis, establint el procediment per a les subhastes i l'apremi.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Prohibeix de manera absoluta l'adjudicació dels béns del deutor, encara que se'n faci estimació, com era prohibit el pacte comissori. Forçosament, pel pagament del deute havíen de subhastar-se els béns subjectes a aquell, i no podía fer se, com s'atorgava en alguns privilegis i cartes de població de l'època (la de Lleida per exemple), que l'acreedor prengués en prenda o penyora les coses del deutor.

Les lleis XXXIX i XL del *Codi de Peralada* tracten de l'ofici de corredor i dels escrutinis, en els quals podíen assistir-hi els cònsols cridats per la Cort.

Feta la venda, no podía oposar-se la lesió de poc preu, *ultra dimidium*, que s'admetía en la convenció que hi havía engany de mitges, com així vulgarment s'anomena aquesta lesió.

CXII. — *Habitants no poden esser tormentats sens termini defensori y axibé sententia interlocutoria precedent, sino es de crim de lesa magestat, y de crim comés devant los officials del pnt. comtat, no entenentsi saitx sots pena de cent lliures, en les quals cau lo official contrafasent.* [109

CXIII. — *Habitants, per saitxs, algutsirs eo per qualseuol altri official, han de esser remesos, dats y lliurats al balle y asacort; y aque dit balle y sa cort conega de la tal captura, y dels delictes dels habitants, y no altre official; y que lo saitx algutzir eo altre official qui haurá pres lo habitant, no puga exegir salari de presa.* [109

Són dues rúbriques d'un mateix privilegi, i no necessiten explicació, sobretot amb lo dit ja al tractar disposicions d'altres rúbriques.

La primera parla de què els habitants no poden ésser turmentats sense defensa i sentencia que declari el fet, i això ens porta dues deduccions : que ningú podía ésser condemnat sense ésser oït en justicia per a defensar-se i amb sentencia resolutoria precedent; i en segón terme, que per evitar els abusos dels oficials del comte en l'aplicació dels turments o tortures, tampoc podíen fer-se sense aquells requisits, evitant l'aplicació d'aquestes als que eren declarats inculpats.

La llei LXII del *Codi de Peralada*, estableix sobre el particular, que les tortures als habitants havíen de fer-se amb assistencia de dos cònsols, com representants de la comunitat, i si no hi volíen assistir havía de fer-se davant del jutge, del batlle, i d'un notari, tot per evitar els mateixos abusos que tracten de corregir aquestes rúbriques.

J

CXIV. — *Jutges no poden pendre salari dels habitants litigants ans de la notza. de haver del comte.* [ff. 2 i 212

CXV. — *Jutges han de rebrer y examinar los testimonis de les causes, si no es per justa causa de impediment, y en tal cas ho hage competra ha empleat publich.* [2

CXVI. — *Jutge, agutzir y altres officials del pnt. comptat, han de jurar ans de exercir llur offici publicament.* [2

CXVII. — *Jutge de appellations, no ha de haver salari algú dels litigants; y del modo y forma se han de refer les despesas dels litigants, lo qui es vensut al vensedor.* [2

CXVIII. — *Jutge delegat per no poder intervenir lo jutge ordinari, se li ha de pagar al jutge delegat lo salari de la causa comesa, del salari ordinari del jutge ordinari.* [2 i 64

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

CXIX. — *Jutges son obligats de totes les provisions y manaments ferne fer actes y de totes les sententies en scrits.* [2

Totes aquestes rúbriques són d'un sol privilegi, el qual marca l'exercici del càrrec de jutge, contenint principis del dret processal del comtat.

Guarden correspondencia amb les lleis II, III, IV, XXIII i XXIV del *Codi de Peralada.*

Són clars i terminants els preceptes que contenen, els quals vénen repetits i complementats en altres rúbriques d'aquest sumari, que són la 157, 160, 141, 145 i 187, i la 125, les notes de les quals convenen a aquestes disposicions.

CXX. — *Iniuriant al habitant de la pnt. vila, per smena de la tal iniuria, com se pot posar en ma dels consols, y aquell los consols lo poden fer posar á la presó per lo veguer, ó per qualsevol altre official, lo qual ha de star á la presó a voluntat dels consols.* [21

Es relaciona amb la disposició de la rúbrica 113, i amb les 96, 97 i 98 que tracten de la detenció i presó dels habitadors de la vila.

CXXI. — *Impetrant privilegi special contra los privilegis generals de la pnt. vila, sia expellit; eo gaudir no puga dels privilegis y libertats generals de la pnt. vila, y com a tal puga esser descridat.* [32,

Estableix aquesta rúbrica la incompatibilitat de privilegis. No hi pot haver cap privilegi ni privilegiat en contra dels generals de la vila. És tan terminant el precepte, que pena amb la perdua de ciutadanía *(sia expellit)* al qui impetri aquell privilegi especial, privant-lo de gaudir de les llibertats de la vila. Al perdre la ciutadanía per aquest concepte l'infractor era *descridat*, pregonant-ho públicament.

Vegeu les rúbriques 153 i 154, les quals imposen la doctrina que abans que tot s'ha de servar els privilegis que complementen la present.

CXXII. — *Jutge ordinari se ha de mudar cada any.* [f. 65

El càrrec de jutge era anual, com tots els altres càrrecs públics. Vegeu la disposició de la rúbrica 8.

Amb posterioritat, segons les ordinacions que publica en Botet i Sisó en el treball citat, per privilegis de 1602 i 1603, el càrrec de jutge fou trienal, i prenía possessió en el dia de Pasqua de Ressurrecció.

CXXIII. — *Jutge y balle en lo fi de llur offici han de purgar taula devāt los jutges deputats per lo comte y per la vila, y que no sien admesos mes en dits officis que no hagen purgada primer taula dels pasats; y antes que exerceschan llur offici, prestan cautió ab fermansa per dita taula.* [f. 87

CXXIV. — *Jutges de taula se han de fer; so es los consols y consell han de anomenar tres persones al Sōr. y de aquelles ne pren y anomena una lo Sōr.; dels restants dos, la vila ne trie altre, y aquells dos son jutges de taula aquell any.* [87

En rúbriques anteriors (13, 18 i 75) i en successives (127 i 148) es disposa repetidament que tots els oficials del comtat havíen d'assegurar el seu càrrec amb caució o fermança per l'any del seu exercici i a les resultes del procés o judici de taula que se'ls seguía pels jutges de taula especialment nomenats.

La primera d'aquestes rúbriques ve a repetir aquelles disposicions; i la segona, ens mostra la forma i manera en què eren nomenats els jutges de taula que havíen

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

de judicar als oficials del comtat a la fi de llur ofici. Com que els empleus eren anuals, cada any s'havía de purgar taula i nomenar jutges per fer això, puix no podíen tornar a exercir càrrec sense haver estat sotmesos al judici de taula.

En les *Constitucions de Catalunya* s'hi troben moltes disposicions sobre aquest particular, les quals, amb les curtes variants dels privilegis, poden complementar aquestes rúbriques del sumari.

Ningú podía entrometre's en lo fet pels jutges de taula, remarcant la rúbrica 148, *que lo comte no pugui interposarse* (als jutges) *per ells* (els oficials), els quals havíen de respondre per trenta dies a les querelles que s'interposessin en queixa per l'exercici de l'ofici i estar a la sentencia dictada que era inapel·lable.

Els jutges de taula coneixíen de tot abús, delicte o injusticia comesa pels oficials del comtat, i en general de tota querella que es presentés contra d'ells dintre dels trenta dies de sortir de l'ofici.

A Barcelona, en lloc de dos eren tres els jutges; els cònsols de la ciutat nomenaven tres militars, tres ciutadans i tres juristes, i el rei elegía un de cada terna, i els tres eren els jutges de taula; així com a Castelló, dels dos, l'un era elegit pel comte i l'altre per la vila, en la terna que presentaven a aquest efecte els cònsols i Consell.

A més de les *Constitucions de Catalunya*, vegeu el cap. VII de la *Collatio quarta* i IX de la *Collatio sexta, De Tabula*, i *De forma procedendi in iudicio Tabulæ officialium*, de l'obra d'en Mieres, *Apparatus super Constitutionibus*, que tracta extensament i detalladament d'aquesta mena de judicis, com a comentari el més minuciós que s'ha fet de la legislació catalana.

CXXV. — *Jutge del comptat y jutge de la vila de Castelló, no pot exegir de snia, interlocutoria dels habitants de Castelló ni de los del comtat, sino sinch sóus; y si es home que habita fora del comtat, y pladeix en lo pnt. comtat, sepot exegir del tal, lo salari senser, ab tal empero que lo jutge scrigue en la cort lo tal salari, y aquell hage de pendre en compte del salari li dona lo sōr. comte.* [f. 106

Contradiu lo prescrit en les rúbriques 114 i 117, aquesta disposició darrerament donada i subjecta als estranys, és a dir, als de fora del comtat, a diferent raser, com s'observava en altres casos. En la darrera de les citades tracta de les costes que havía de pagar el vençut al vencedor.

El procediment era escrit, formant-se autes; i les sentencies, escrites, es feien en forma solemne, així com també les altres actuacions en justicia.

CXXVI. — *Jutge ordinari ha de conexar de totes les enquestas ans q. qualsevol altre jutge comissari.* [108

Aquesta disposició ve reproduïda en la rúbrica 202, fora del sumari. Jutge comissari era el delegat que se li cometía determinades causes o enquestes.

CXXVII. — *Jutge, balle, saitx y forasters, han de purgar taula en lo fi de llur ofici, y han de star ales snies. dels jutges de taula, tota appellatió remogude.* [f. 110

Vegeu les rúbriques 123 i 124, i les que allí s'indiquen. Mana aquesta rúbrica que les sentencies dels jutges de taula han d'ésser fermes, i per elles han de passar els oficials, apartant-ne tota apel·lació.

CXXVIII. — *Jurament del venedor eo gabellot de la sal dels salins del Sōr. comte; y que á requesta dels consols fou posat manament a Pera dexesa, gabellot de la sal, que no venés sal als forasters del pnt. comtat, y als de la vila y del pnt. comtat ne hagués de vendre als preus ja ab altres privilegis tatxats.* [118 i 119

És clar aquest precepte en ço que atany a la venda de la sal, que s'ha de rela-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

cionar amb lo dit en les rúbriques 67 i 70, i es dirà en les 186 i 188 respecte aquesta regalía.

CXXIX. — *de Impositions e de la caxa de dites impositions de la pnt. vila, no sen poden empatxar los officials del pnt. comtat, ni aquellas penyorar per deute algú, sens expressa llicentia del sōr. cōte.* [f. 123

Ens parla de la caixa d'imposicions, o dels tributs amb què comptava la Universitat, i és ben clar el precepte que conté.

L

CXXX. — *Litigants en lo pnt. comtat han de prestar lo jurament de calumnia en les causes, segons les disposicions legals.* [f. 2

La rúbrica primera, que tracta dels advocats, els hi exigeix el jurament de calumnia; aquesta obliga als litigants, tant actor com demandat, en qualsevol estat del plet, a jurar en poder de la Cort de Castelló que aniràn al judici amb bona fe i sense malicia ni calumnia.

Aquest jurament de calumnia va anomenar-se posteriorment de *malicia*, així com abans de *manquadra*, perquè com són cinc els dits de la mà quadrada o perfecta, eren cinc els articles del jurament (1.r, Creure's amb dret. 2.n, Dir veritat. 3.r, Res prometre. 4.t, No al·legar falsa prova. 5.d, No posar dilacions), els quals es conteníen en els següents versos:

«Illud juretur, quod Lis sibi justa videtur;
Nil promittetur, ut falsa sententia detur;
Et si queretur verum, non inficietur;
Ut Lis tardetur dilatio nulla petetur.»

Sobre aquest jurament, vegeu les disposicions del Dret català contingudes en l'usatge *Quoniam ex conquestione*, segón; i *Constit. de Cat.*, tít. XI, llibre III, vol. I, i cap. 49 del *Recognoverunt Proceres*.

La llei VII del *Codi de Peralada* disposa el mateix que aquesta rúbrica.

En altres codis de l'època, tal com en les *Constitucions de la Baylia*, de Miravet (cap. XCVII), allí no es jurava de calumnia.

CXXXI. — *Los llochs del pnt. comtat de Fluviá en sá son obligats ha venir assí en Castelló per llurs plets y qüestions; y en los llochs de Fluviá en llá, si lo jutge hi vá, se li ha de pagar la dieta moderada y noté altre salari.* [f. 2

És clara la disposició d'aquest privilegi, que es troba confirmat en la rúbrica 30. Marca una dieta moderada pel jutge, si passa el Fluvià per a administrar justicia. Aquesta rúbrica es referiría al mateix privilegi de l'anterior, puix es trobava en el foli 2 del *Llibre de la xivella i dels botons*, en el qual hi havía, ademés, els privilegis a què fan relació les rúbriques 1, 19, 114-119, que estableixen el dret processal del comtat, essent lògic suposar que totes elles constituiríen una sola resolució, o bé prescripcions d'antic observades que s'escriuríen al formar-se el *Llibre de la xivella*.

CXXXII. — *Letra dels magnifichs concellers de la ciutat de Barcelona, a les hores senyora del pnt. comtat, ab la qual mane se serve en lo pnt. comtat los privilegis de les primeras causas, volens que dita lletra tinga forsa de privilegi.* [f. 132

Vegeu la rúbrica 69.

El privilegi que confirmen i atorguen novament els consellers de Barcelona, sobre les primeres causes, és el privilegi de la rúbrica 73.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

M

CXXXIII. — *Maullenta dels habitants de la pnt vila de Castelló y per ells fermada tant en nom llur propri com encara com á fermāsès de altres; dura sols per spay de un any y no mes, y passat aquell son finides.* [22

Al parlar de moltes exempcions havem dit que els comtes acudíen a la Comunitat de Castelló que al prestar quantitats obtenía franqueses. Mostra una de antes ocasions en què s'acudí al préstec.

CXXXIV. — *Moners dels molins de la pnt. vila han de pendre lo blat dels habitants ha pes, y ha de tornar la farina també apes.* [ff. 68 i 69

CXXXV. — *Monés han de molturar adinés y no agrá conforme era acostumat.* [8

Com s'expressa en la rúbrica 199, els molins de la vila eren dels comtes d'Empuries. Aquests, per evitar fraus, disposaren lo ordenat en les dues rúbriques, conseqüencia la una de l'altra, encara que els mandats foren fets en diverses èpoques.

Tenint els moliners l'obligació de pendre el blat al pes, per a tornar-lo al mateix pes fet farina, impossibilitava tot abús, com no fos en la qualitat de la mercadería. Per això la moltura es pagava en metàl·lic, privant que es pagués a parts del gra que es portava a la molta, com s'havía fet ja d'antic.

CXXXVI. — *Mercats concedits en la pnt vila, so es de dimars y dissapte de quiscuna semana, y la fira se comensa quinse dies abans del diumenge del ram de quiscun any y duradora quinse dies continuos.* [f. 71

La nota que poso a la rúbrica següent, apart del privilegi, convé a aquesta, puix es contenien en la mateixa disposició de l'infant Pere, i constaven en el mateix foli en el *Llibre de la xivella.*

El mercat més important fou sempre el del dimars de cada setmana. El del dissabte sofrí alternatives, lo mateix que el que en algún temps es féu en dijous.

El comte Pons Huc I, amb motiu de les lluites que va sostenir contra els seus parents, els comtes de Peralada, a l'objecte de perjudicar-los-hi el comerç, fou qui va establir per primera vegada a Castelló el mercat del dissabte, prohibint als seus vassalls assistir als mercats de Peralada que se celebraven al mateix dia. Per aquest motiu, al sostenir el comte guerra amb el de Barcelona, vers l'any 1128, una de les condicions que li foren imposades per a la pau, fou aixecar aquella prohibició i suprimir el mercat del dissabte a Castelló, que posteriorment va continuar celebrant-se.

Hi ha privilegi i confirmació de privilegis de tenir a Castelló tres mercats, això és, el dimars, dijous i dissabte de cada setmana, que va donar en 15 de desembre de 1522 el comte D. Anfós d'Aragó.

CXXXVII. — *Mercats y dies de fira de la pnt. vila son francs y guiats tots los qui hi venā en dits mercats y fira, tant en los bens y mercaderias llurs, com en llurs persones; tant venint, stant com tornantsen, y que endit temps no pugan esser presos, marcats ni penyorats, ans be son salvos y guiats; exceptat los traydors, falsificadors de moneda y los reos de crim de lesa magestat als quals nols valen marcats ni fira.* [71 i 121

El privilegi d'aquesta rúbrica és complement del de la 92 i de l'anterior. Fou atorgat pel comte l'infant Pere a 4 de les calendes de maig de 1339, i confirmat

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

pel rei Pere III l'any següent. (Arx. Cor. Aragó, r. 869, f. 158, i r. 875, f. 158.)

Concedía a la vila de Castelló la llibertat de celebrar dos mercats setmanals, el dimars i el dissabte de cada setmana. Per vella tradició continúa encara celebrant-se setmanalment el mercat del dimars.

També va allargar el temps de celebració de la fira, que es començava vuit dies abans del diumenge de Rams, disposant que comencés quinze dies abans i durés les dues setmanes que precedeixen a aquella festivitat.

Dóna guiatge a tots quants estaven, anaven o venien als mercats i fires de Castelló, prenent-los sots l'especial protecció del comte, i dels seus successors, lliures, segurs i especialment guiats, tant en llurs persones com en llurs mercaderíes i bestiars, i no podíen ésser molestats, presos, marcats, penyorats, ni retinguts per deute ni altra obligació de la que havíen de respondre tant civilment com criminalment.

Era un veritable dret d'asil.

S'exceptuaven solament els obligats per censals violaris i comandes, que de les obligacions civils eren les que el privilegi reputava sagrades; i els delinqüents en quedaven excluïts o exceptats els que ho eren per crims o delictes de lesa divinal majestat, els bausadors heretges i sodomites, els traidors, falsificadors de moneda, espíes, raptors i bandolers, als quals, segons gràfica expressió del privilegi, *nols valen marcats ni fira.*

N

CXXXVIII. — *Notaris dins la pnt. vila, y dels habitants de aquella, nols poden comptar dieta dels actes prenan per ells dins la presēt vila.* [f. 72

CXXXIX. — *Notaries en la pnt. vila ni ha de haver dues, y no se poden agregar ni ajustar ab una; y qué los notaris de la una no tingan societat ab los de laltra.* [f. 110

Mercès al meu bon amic de Castelló D. Salvador Hugas, advocat, i de familia dels antics notaris de la vila, obra en el meu poder un interessant manuscrit autèntic, intitulat *Liber Collegij Nott. Publicor. Villæ Castilionis Anpuriarum*, el qual comprèn tots els privilegis del Col·legi, alguns testimoniats i altres autèntics, amb tota la historia i alternatives d'aquella institució, quasi any per any, des de 1512 al 1835. Aquest manuscrit, que m'ha servit de molt per a la il·lustració i intel·ligencia d'algunes rúbriques, mereix estudi apart, i per ell donaré a conèixer, quan més em vagui, la institució del Notariat en el Comtat d'Empuries, amb els privilegis de les notaríes de Castelló i del seu Col·legi de Notaris, dels que avui no se'n té cap idea.

Per aclarir i ampliar aquestes dues rúbriques, donaré algunes dades cabdals extretes del manuscrit.

La regalía de crear notaris, privatius a tots altres dintre el comtat, la tenien els comtes d'Empuries, i per privilegi del rei Pere, de 6 o 8 (hi ha confusió en aquests dies) de març de 1210, va reservar-se al comte Huc IV la facultat de constituir Collegi de Notaris públics.

Al principi, fou el notariat ofici dependent del comte, i per això, segons la primera d'aquestes rúbriques, els notaris no podíen comptar dieta dels actes que prenguessin pels habitants de Castelló dintre de la vila.

Amb posterioritat, com expressa la rúbrica 139, va haver-hi dues notaríes: una, dita d'en Bofill, la qual era del comte; i l'altra, de Matllen, la qual era dels preveres de la Comunitat de l'esglesia major de la vila; arxius on passaven al morir tots els actes rebuts pels notaris, actes que clouen amb l'autoritat del comte a soles. A aquestes dues notaríes es refereix la rúbrica al disposar que no es poden agregar o confondre amb una, i que els notaris a elles pertanyents no puguin associar-se amb els de l'altre. Cada una de les notaríes tenía dos notaris, per manera que eren quatre els que residíen a Castelló.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

En un llibre de feus i altres actes tocants al patrimoni del comtat, s'hi consigna un privilegi concedit pel comte Pons Huc en 1304, que dóna als quatre notaris públics de Castelló la facultat de cobrar els seus salaris amb el mateix valor de la moneda que abans tenía i solíen cobrar, per haver-se canviat en aquell temps el valor d'aquella. Promet no crear més notaris que els quatre existents a Castelló, prohibint que altres hi actuin, concedint-los darrerament la franquicia d'host, cavalcada, qüestia i altres exaccions.

Els notaris estaven exemps del fur i jurisdicció del batlle.

Al demanar qualsevol privilegi al comte, sempre feien constar, «*que en aquest vostre comtat son moltes practiques de contractar que en altre part no son*».

Segons s'expressa en el privilegi donat a Castelló a 7 de juny de l'any 1512 per l'infant Enric d'Aragó i de Sicilia, duc de Segorb, anomenat l'infant Fortuna, que aleshores era comte d'Empuries, des de feia molt temps els notaris tenien la Confraría de Sant Miquel a l'esglesia de Santa María, juntament amb els apotecaris i especiers, mercaders, botiguers i ceracandelers. En aquest privilegi es donen ordinacions per al Col·legi de Notaris, i entre altres els hi concedeix que no vingui la prescripció dels tres anys pels comptes dels notaris i apotecaris, sinó que es regeixin per la prescripció ordinaria.

Als notaris se'ls exigía la pràctica de tres anys sense interrupció en una notaría, ésser d'edat major, i subjectar-se, a més dels exercicis pràctics, a dos examens : l'un d'ells, secret, davant del prior i Col·legi; i l'altre, públic, en la casa de la Llotja, coram populo, i a presencia del procurador del comtat, dels cònsols, Consell, batlle i oficials i de tots els notaris.

Després formaren confraría apart, sota la mateixa advocació de Sant Miquel Arcàngel, en el monestir de frares menors o de Sant Francesc, separant-se d'aquells oficis *per certs justs e rahonables respectes*, segons altre privilegi donat per D.ª Joana, comtessa d'Empuries, i son marit D. Diego Hernández Ramón Folch, a Castelló, a 4 d'agost de 1601, consignant que llavors feia ja uns quaranta o més anys d'aquesta separació.

Tots els anys el Col·legi elegía un prior.

Els salaris dels notaris pels actes que rebíen, constituït el Col·legi, els taxava el prior, i per al cobrament de dits salaris podíen fer-ne execució com per deutes fiscals, com era acostumat a Girona, al Col·legi de Notaris de la qual varen equiparar-se.

El títol o privilegi de nomenament i abscripció a una de les notaríes, el donava el comte, una volta despatxades les llicencies per al Col·legi, que prenía a examens als aspirants, cobrant un tant i rebent uns guans.

Sota pena de cinquanta lliures cap notari que no fos del Col·legi podía introduir-se en el comtat per actuar.

Moltes disposicions, decrets dels comtes i algunes reials cèdules, donen, ratifiquen i confirmen els privilegis i ordinacions del Col·legi de Notaris de Castelló, les quals estudiaré a l'historiar i donar a conèixer el notariat en el Comtat d'Empuries amb tot deteniment.

El Col·legi de Notaris de Castelló va subsistir fins a la moderna organització del notariat.

O

CXL. — *Officials no poden traure ni fer traure ni compellir als habitants de Castelló de traure ni fer los traure los grans y blats de les citges ni de las cases, ni de llurs granés; ni pendre ni occuparse aquells sens llicencia del Sōr. del blat, demanada y obtinguda.* [1

És el mateix privilegi que ve consignat en la rúbrica 95, ampliat sota altre aspecte de donar llibertat als habitants sobre el domini i treta dels blats i grans.

No és estrany trobar un mateix privilegi consignat sots una rúbrica diferent, perquè format el sumari per ordre alfabètic a l'objecte de facilitar la consulta, al-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

gunes vegades, una disposició important convenía fixar-la amb punt de vista diferent amb un altre encapçalament.

CXLI. — *Officials, tots son obligats a jurar los privilegis y libertats de la pnt. vila, a requesta dels consols de dita vila.* [19

A tots els oficials del comtat, a l'introit de l'ofici se'ls exigía la prestació del jurament de servar i fer servar tots i cada un dels privilegis, llibertats i franqueses donades als habitants de la vila i comtat.

Havíen de jurar servar no sols les llibertats, sinó també els bons usos que tinguessin, encara que no fos per privilegi.

Aquest jurament el prenien els cònsols al donar o entrar en possessió del càrrec.

El jurament de respectar els privilegis s'exigía al mateix compte o senyor a l'entrar al comtat.

A Peralada, la Vall d'Aràn, etc., hi havía en moltes legislacions i cartularis de l'època, semblants juraments.

La rúbrica 145 reprodueix la disposició de la present.

Era pràctica corrent l'exigencia del jurament, que en aquella època tenía certa importancia : juraven els advocats, els litigants, caritaders, el gabellot de la sal, els tintorers, el jutge i batlle, escrivans, i els empleus i oficis subjectes a alguna ordinació que eren, pot dir-se, tots.

CXLII. — *Officials no poden aforar lo vi ni dar llicentia de vendre lo vi mes car que los consols lo hauran tatxat, sots pena de privatió de llur offici.* [23

Recordi's que en les rúbriques 41 i 42 havem vist que els cònsols eren els que tenien facultat d'aforar el vi i tenir el segell, podent mudar l'assenyalador, puix eren els que tenien sota la seva cura lo referent als pesos i mesures del comtat, fixant els preus a què s'havíen de vendre tant el vi com els peixos, les carns, etc.

Cap més oficial del comtat podía immiscuir-se en aquestes funcions propies dels cònsols, i si ho feien, quedaven destituïts.

CXLIII. — *Officials de la pnt. vila han de exequtar los bens dels contrafasents al for y tatxatió del vi, per los consols imposada, y feta y recusants exequtar los tals bants, son privats de llur offici Ipso facto.* [23

Recordi's lo dit en la rúbrica 14, i en les 41 i 42.

CXLIV. — *Officials per servey del comte no poden pendre cavalcadure, ó dels habitants de la pnt. vila sens pagar desavuyt dines per qualsevol dia, y no tornantlo mateix dia, hajan de fer la despesa al animal y al home qui seguirá dit animal, ultra los desavuyt dinés per dia.* [24

La rúbrica 17 i la 94 han avençat aquest privilegi, complementant el precepte de la present.

CXLV. — *Officials del pnt. comtat, y lo scrivá de la cort, y tot jutge comissari eo delegat universalment, ó particularment, son obligats jurar, en lo introit de son offici, en poder dels consols, de servar i fer servar los privilegis de la pnt. vila.* [28 i 70

Reprodueix i complementa la disposició de la rúbrica 141, la qual estableix, en termes generals, la previa prestació del jurament dels oficials del comtat.

En cap de les rúbriques que tracten del jurament precisa la forma en què aquest es feia, que, amb curtes variants, sería de les d'estil en aquells temps.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

CXLVI. — *Ortalissa, so es, cols, porros, spinachs, carabasses, cogombres, melons y ravens, noy pot esser aportada á vendre per los forasters ā la pnt. vila.* [26

En altres ordinacions i privilegis de l'època hi ha disposicions de semblant índole de la present, establint aquest mateix principi d'exclusió de drets als forasters en benefici dels habitants d'una determinada població.

CXLVII. — *Ordinatió feta per lo pabordre, domés y capiscol de la Isglesia de la pnt. vila de Castelló, que ells qui ales hores eren y tots llurs successors en dites dignitats, en haver presa possió de dites dignitats y de quiscuna de ellas hajan de pagar per una capa, eo per aiuda de una capa, sinch lliures, y en cas no les vullen pagar, se pugan segrestar los fruyts, y aquells convertir en ornaments de la Isglesia.* [61

Està continguda com privilegi aquesta ordinació per a la seva millor observancia, i mostra la cura que es posava per part de la comunitat en els ornaments de l'esglesia.

Castelló, que segons el Breu transcrit en la rúbrica 15, «est locus insignes, habent multos clericos», tingué una nombrosa comunitat de preveres. Varen arribar, en el segle XIV, a fundar-se a l'esglesia de Castelló 120 beneficis de residencia simple, ademés dels clergues que ja hi teníen estada pel govern de la parroquia i dels molts convents (Mercenaris, Franciscans, Domínics, Agustins, Clarisses i de Sant Marc. En la seva època hi havía hagut també els Templaris).

Les fundacions no foren suficients pel sosteniment de tants capellans, reduintse a 25 places, en aquesta forma : dos rectors (Castelló i Sant Joàn); un cabíscol o xantre; quatre domers i divuit beneficis simples; i encara va reduir-se una plaça, puix en escriptura d'agregació de l'any 1586 la parroquia de Sant Joàn Sasclosas va juntar-se a la de Santa María de Castelló.

La comunitat de preveres, que era la més nombrosa del bisbat de Girona, tingué certs privilegis.

Ademés de lo referit en la rúbrica 15, Breu que fou concedit amb motiu de les lluites que hi hagué entre els de Castelló i el comte amb els bisbes de Girona, per voler el comte d'Empuries la creació d'un bisbat a Castelló, la comunitat va obtenir del bisbe Bernart de Girona, vers l'any 1448 (21 de febrer) el privilegi de què cap d'ells ni dels seus successors podríen ésser jutjats pel bisbe, o els seus dependents, presos ni arrestats, ni privats de drets per cap delicte amb imposició de pena corporal ni pecuniaria, sense la intervenció d'un coadjutor nomenat pel Consell secret de la Comunitat; i tot quant es practiqués sense la intervenció del dit coadjutor, havía de quedar sense valor ni efecte. En aquest privilegi va obligar el bisbe als seus successors, que a l'entrar havíen de jurar conservar i jamai revocar el privilegi, puix de no fer-ho, no estaven obligats els rectors, clergues i beneficiats de Castelló a la seva obediencia, i darrerament penava als oficials del bisbat de Girona que deixessin de complir l'ordenat, amb privació d'ofici, i multa de 500 florins d'or d'Aragó que s'havíen de partir la Comunitat i la Curia del bisbe.

El referit privilegi va confirmar-lo el Sant Pare Nicolau V a 5 dels idus de maig de 1448 (segón any del seu pontificat); i en altra butlla va nomenar conservadors del privilegi als abats de Sant Pere de Roda i d'Elna, i al prior de Santa Agna de Barcelona, notificant-se a la Comunitat de Castelló les butlles apostòliques el 5 de setembre de l'expressat any. També va confirmar-lo el Sant Pare Paule III a 11 de desembre de l'any 1545, i al febrer de l'any 1560 va fer-ho el pontífex Pius IV, el qual, a 5 de les calendes de juny de 1561, va nomenar conservadors del privilegi als abats de Sant Pere de Besalú, Sant Pere de Roda, i al prior de Santa Magdalena (Agustins) de Castelló, la qual cosa consta en els arxius de la vila.

CXLVIII. — *Officials so es jutge y balle, al fi de llurs officis, hagen de purgar taula per trenta dies y respondre ales quereles contra ells mogudes, y que lo comte no puga interposarse per ells.* [f. 92

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Assenyala aquesta rúbrica el termini dintre del qual, acabat el càrrec dels oficials, podíen presentar-se les querelles contra els mateixos pel judici de purgar taula.

Els jutges de taula, en aquest procés, tenien plena sobiranía, i ningú, ni el mateix comte, podía immiscuir-se en el judici en pro dels oficials subjectes a l'enquesta.

Recordi's les rúbriques 123 i 124, i les citades en la nota.

CXLIX. — *Ordinatió y electió que sexanta persones y quatre consols fassen y representen lo concell general de la pnt. vila, y que tota la vila stigue streta y obligada al fet per los sexanta concellers y quatre consols.* [118

La Universitat de Castelló estava representada en principi per aquests 60 consellers i 4 cònsols, que formaven la Curia.

El rei Martí va canviar l'organització del govern de la vila, i en la mateixa data (11 febrer de 1402) que va concedir el privilegi a Castelló de tenir cònsols de Mar (rúbrica 72), va decretar que s'elegissin 80 consellers i 4 cònsols, per a formar el Consell general, però el mateix rei, tres anys després, va restablir l'organització antiga. (Arx. Cor. Aragó, r. 2,202, f. 87 v.º.)

S'elegíen als prohoms o ciutadans distingits (honorati) per a formar la Curia de la vila, eleccions que en més d'una ocasió havíen donat lloc a forts disturbis, i exercíen les funcions administratives i àdhuc legislatives.

Corresponía a la Curia dictar els estatuts pel govern de la vila, i els bans i penes en què incurríen els contrafasents a les ordenances i privilegis o elegíen la Comissió de prohoms amb l'encàrrec de dictar-los.

Respecte les seves facultats en l'ordre administratiu, vegeu les atribucions dels cònsols en les diferents rúbriques del sumari, i s'ha de recordar molt especialment, com a mostra de la plena autonomía del municipi, la disposició de la rúbrica 59, que prohibeix al comte curar de les coses comunes de la Universitat.

L'edifici de la Curia es conserva encara a Castelló amb aquest nom, al costat de les presons.

P

CL. — *Pescateras mentras venan peix, han de star de peus; y noy poden filar, ni tenir filossa, sots pena de dotse dines comtals.* [f. 19

La rúbrica present i la 152 contenen les disposicions referents a la pescatería. Estableixen la regla de bona policía a què s'han de subjectar les pescateres mentre venen peix, prohibint-les filar ni dedicar-se a treballs manuals, ni sentar-se.

Idèntica prescripció a l'establerta en la rúbrica trobo en les Ordinacions i capítols de la Pescatería de Barcelona, que daten de l'any 1375. La pena que imposen és de 5 sòlidos, i si no poden pagar-los s'estableix la presó subsidiaria a raó de un dia per cada sòlido de multa. (Arx. Mun. Barcelona : registre de Bans del Mostaçaff, anys 1372 a 1378, ff. 64-69.)

En el reglament del mercat de La Bisbal d'aquell temps hi ha detalls curiosos idèntics als d'aquesta rúbrica; als carnicers se'ls prohibía, al degollar els xais, bufar-los amb la boca quan els inflaven per a despellar-los, a l'objecte d'evitar contagis, i així mateix a les dones que venien a la plaça se les prohibía tenir filosa, perquè amb la saliva podíen contagiar qualsevol mal, vetllant d'aquesta manera per la netedat. (Pellà i Forgas, *Llibertats i Antic govern de Catalunya*, p. 233.)

CLI. — *Per lo pes de la llana no se pot exegir ni demanar sino un diner comtal per quintar.* [25

El dret del pes, segons expressa la rúbrica 79, era del comte i de la Universitat, per meitat. Els pesos, mides i mesures eren fixades pels cònsols, i tot s'havía de pesar, medir o mesurar amb les de la vila, que podríem dir eren les oficials.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

El comte tenía pesador, i el dret pel pes de la llana, semblantment als dels raïms i al de la farina (rúbriques 82 i 174), era d'un diner per quintar.

Vegeu les rúbriques citades i les referents a pesos i mides vendibles i censals establertes en el comtat.

CLII. — *Pescateras no poden vendre peix sino del mateix día, y si ni ha que no sia del mateix dia, lo han de vendre ab la cua llevada, perque se conega lo peix fresch y lo stantís, sots pena de perdre lo peix, y de sinch sous comtals per quiscuna vegada; exceptantne lo peix ques ven á dotsenas, y aixi a compte y número y no a pes, perque al tal peix stantís sols se ha de çeparar del fresch y no se li ha de llevar la cua.* [26

És curiosa aquesta disposició sobre la manera en què les pescateres havíen de vendre el peix per a conèixer el fresc de l'estantís. És una regla notable de bona policía, que, juntament amb la rúbrica 150, estableix el reglament de la pescatería, on s'havía de vendre el peix que es pescava, i que segons la rúbrica 155 no podía portar-se a vendre a altra part com no es descarregués en la plaça de la pescatería de la vila.

Ordinacions semblants es troben en el reglament de les pescateries de Barcelona, de la mateixa època, citades en la rúbrica 150.

CLIII. — *Privilegis á la pnt. vila concedits, se han de servar no obstant altres privilegis contraris, y no obstant que sien contraris a dret comú, civil ó canonic y no obstant qualsevol ús ó abús en contrari fet.* [f. 27

CLIV. — *Privilegis a la pnt. vila concedits valen y han de valer ara sien usats ara no sien usats.* [f. 27

Aquestes dues rúbriques són interessants, i gràficament estableixen el principi que abans que tot s'han de servar els privilegis.

El respecte al privilegi l'imposa també la rúbrica 121, que castiga amb la perdua de ciutadanía, i *ésser descridat*, privant de gaudir de les llibertats de la vila, al que impetri privilegi especial contra els privilegis generals de Castelló.

El privilegi és prelatiu a tot dret, i valeder encara que contradigui al dret comú, civil o canònic. *(Usatges i Constitucions de Catalunya, Romà i Canònic.)*

Diu, Socarrats *(In tractatum Petri Alberti*, p. 571, § 24), «Jus Municipali seu consuetudinarium, in loco ubi est, juri communi derogat.»

Ademés, mantenen la doctrina que el desús no invalida el privilegi. No pot haver-hi ús ni abús contra privilegi, i per tant no hi ha costum contrari que l'invalidi, contra ço que alguns tractadistes sostenen, i s'admet en altres legislacions (Socarrats, Obra citada, § 53, Consuetudo idem potest quod pactum.) El mateix principi estableix particularment la rúbrica 158, respecte els privilegis del sagramental i de la venjança.

Els privilegis s'havíen d'observar al peu de la lletra, i aqueix mateix esperit es troba en les *Constitucions de Catalunya*, en les quals hi ha vint-i-sis constitucions que ordenen l'estricta observancia, no admetent-se més interpretació que la que resultava del text.

CLV. — *Peix quis pren de cap de creus fins al gran de Fluviá, se ha de aportar en la plassa de la pescateria de la pnt. vila de Castelló, y nos pot vendre en altre part y fins que sia descarregat en dita plassa.* [ff. 39 i 79

És un altre cas d'exclusivisme en benefici dels veïns de Castelló, per virtut de les regalíes que tenien els comtes sobres les aigües i mars adjacents al comtat, i ço que en ells es contenía.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

CLVI. — *Pescadors de Castelló qui pescan coral en la mar y plaja de Cadaqués, de dit coral que y pendran eo trauran non ha de pagar lleuda.* [65

La franquicia de lleuda, donada als habitants de Castelló, es troba en la rúbrica 107, que n'exceptúa sols els grans.

Vegeu la rúbrica 84 i 89 i els altres enfranquiments dels drets de lleuda, per les mercaderíes en general que s'embarquen o desembarquen en els ports de Roses i de Cadaqués.

CLVII. — *Procurador fiscal de la pnt. vila y comptat, no pot haver parells ni exigir res dels habitants de Castelló, ni de las compositiōs ni de bants, ans bé de la part del compte, ha de esser satisfet.* [f. 66

Com empleat i representant del comte, el procurador fiscal, per ell nomenat i pagat, no podía cobrar dels habitants.

En general, cap dels oficials del comtat podía exigir salari dels habitants, sinó que eren satisfets pel comte.

La llei XXIII del *Codi de Peralada* estableix també aquest principi.

Això no obstant, alguns oficials i empleats aconseguiren cobrar dels habitants certs drets. El mateix jutge, que segons les rúbriques 114 i 117 no podía cobrar, més tard, per disposició consignada en la 125, ve contradit el principi.

CLVIII. — *Privilegis del sagramental y de la venjansa, sempre, ara sien en us ara no sien en us ó en abus, valegan.* [86

Segueix el principi o regla general establerta respecte tots els privilegis en les rúbriques 153 i 154.

No obstant aquesta disposició tan terminant, va tenir-se de revocar una lletra dels consellers de Barcelona contra el privilegi de la venjança (rúbrica 179) i fer-se remissió d'una enquesta contra els cònsols i habitants de Castelló per empar del mateix privilegi i la seva execució (rúbrica 161).

R

CLIX. — *Remissió de cugutia, sobre los habitants tant homens com dones preses en adulteri, en que hans cahian, y la pena que vuyes als tals adúlteros que es assots.* [f. 12

La remissió dels mals usos d'intestia, exorquia i cugutia, que juntament amb els denominats arcia, remensa personal i firma d'espoli forçada, sancionats en els costums de Pere Albert, integren els sis mals usos contra els quals varen alçar-se els pagesos de remensa, varen ésser enfranquits primerament pel comte Huc IV.

Tracta aquesta rúbrica de la remissió de cugucies, que era el dret del senyor sobre els adultres, i el privilegi va donar-lo el comte a 2 de les calendes de maig de 1226, firmant, juntament amb Huc IV, son fill Pons Huc, que va succeir-lo en el comtat.

La qüestió de les cugucies va donar lloc a un gros plet entre els cònsols de Castelló i el comte Huc V, qui pretenía cobrar-les no obstant el privilegi de redempció apuntat. El plet va finir-lo, després de moltes disputes, entre els cònsols i el comte, l'Arnau de Taberner, jutge ordinari del Comtat d'Empuries, i l'Arnau d'Armenteres, amb el consell de lletrats en 13 de febrer de 1270, determinant que si alguna dona casada es trobava en adulteri, no havía de pagar al comte cap *despuya*, ni altra cosa, per raó del privilegi; i que el comte solament tindría dret als vestits que portaven els adultres, tan home com dona, els quals havíen d'ésser passejats públicament, amb so de trompeta, per la vila, i el marit no havía de pagar en absolut res dels seus béns.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

En cas de trobar-se un home casat amb una dona no casada, el comte no podía cobrar res, ni imposar-los cap mena de càstic.

Per a major escarni dels adultres, generalment se'ls feia córrer la vila el dimars, dia de mercat, bandejant-los, i castigant-los en forma de privilegi, que era açots.

La llei LVI del *Codi de Peralada* castiga als adultres amb igual pena d'açots i bandejament, exposant-los a la pública vergonya, però admetía ajustar-se amb la Cort, pagant una quantitat, per a evitar-se la pena d'açots i córrer la vila.

Aquestes penes eren generals en quasi totes les legislacions de l'època (vegeu el cap. VII de la carta pobla d'Agramunt, el 22 de les Constitucions de la Batllía de Miravet, els Privilegis del Vescomtat de Bas, etc.), diferenciant-se solament en què algunes admetíen la composició per diners, per a lliurar-se del càstic d'açots i córrer la vila, i altres prohibíen en absolut aquesta redempció.

Vegeu, també, les disposicions contingudes en el tít. VIII, del llibre IX, vol. I, de les *Constitucions de Catalunya*.

El dret de cugucia ve explicat també en els usatges «Similiter de rebus», *Const. de Cat.*, tít. XXXII, llibre IV, vol. I, i el «Si autem mulieris».

Moltes altres disposicions de l'època podría citar sobre els cugussos, cosa que no faig per no allargar més aquesta nota.

CLX. — *a la Receptió dels testimonis noy pot entrevenir sino lo Jutge y lo scrivá, tant en les causes civils com en les criminals.* [f. 19

Reprodueix i complementa lo manat en la rúbrica 115.

No hi ha com a Peralada lleis que obliguin a tota persona a fer testimoni, si és pregat per la part i compel·lit per la Cort (lleis IX i X), disposant que qui no vulgui declarar se li tanquin les portes de la seva casa amb cuirs clavats, i que no pugui sortir fins que declari, penant amb bans cada vegada que obri les portes, arribant fins a arrestar-lo si no tenía casa, i castigant-lo el jutge amb major pena, segons la calitat del fet sobre el que se li exigía la declaració.

Tenía la prova de testimonis un gran valor en aquella època, i era, de totes les proves que es deduíen en els judicis, la més important, com ho demostren les mateixes disposicions dels *Usatges*, que en tracten amb detall.

CLXI. — *Remissió de una enquesta se era feta contra los consols y alguns habitants de la pnt. vila, per deffensió del privilegi de la venjansa.* [f. 20

El privilegi de la venjança sembla va tenir alternatives, puix, ademés d'aquesta enquesta contra els cònsols i habitants de Castelló per defensió i protecció del privilegi, en la rúbrica 179 trobarem una lletra dels consellers de Barcelona, dels temps en què la ciutat havía tingut el domini útil del comtat, que va tenir-se de revocar per ésser en contra del mateix.

Com s'ha vist en la 110, que estableix el privilegi de la venjança, aquest està confirmat diverses vegades, i segons la rúbrica 158, ara fos en ús o en abús, havía de valer.

CLXII. — *Remissió de haver de dar palles per provissió del compte, sino es en cas de guerra; perque a les hores se lin ha de donar per sa provissió, y de tots los cavallers y valedors seus, durant la guerra y stant dins la pnt. vila, y no altrament.* [f. 24

Era un dels serveis menuts el de la provisió de palles, del que n'estaven enfranquits els habitants de Castelló; en cas de guerra, n'havíen de donar a tots els cavallers i valedors del comte que estaven a la vila per a la defensa.

CLXIII. — *Remissió perpetual de bouatge, la qual ha costat cent cinquanta milia sous malgolonesos, ab evictió y special obligatió del castell de la rocha y de la vila de banyuls.* [25

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Recordi's lo dit en les rúbriques 5, 10, i particularment en la 12, sobre aquestes vendes i remissions. *(Sous malgalonesos*, vegeu Botet i Sisó.)

El preu de venda és el mateix que el de la rúbrica 10, solament que allí anomena sous forts, i aquí malgalonesos, puix amb aquests dos noms se'ls coneixía. Eren moneda del comtat, car és sabut que els comtes d'Empuries tenien la regalía d'encunyar moneda, si bé els reis d'Aragó, amb lluita constantment amb els d'Empuries, apenes deixaven que sortís del comtat. Per l'estudi d'aquestes monedes, vegeu l'obra d'en Botet i Sisó *Les monedes catalanes*, i el document XII de l'Apèndix que publica (pp. 207 i 139).

CLXIV. — *Remissió perpetual de donatius, cisas y de altres mals extraordinaris.* [27

Aquesta remissió de donatius, cises i mals extraordinaris, es troba ja declarada amb anterioritat en la rúbrica 99. No podíen exigir-se si els habitants de llur mera lliberalitat no els volíen donar. No obstant, en la rúbrica 78 es troba un cas de contradicció a aquests privilegis i les declaracions que va originar, amb l'obligació en què es trobà el comte de fer restitució del donatiu imposat en contra de lo prescrit en aquests privilegis d'exempció.

CLXV. — *Revocatió de la fira de la pnt. vila ques fehia en la semmana de St. Martí, y fahedora en la semmana abans del diumenge del ram quiscun any.* [32

Vegeu la rúbrica 87 i les que allí s'expressen, respecte als mercats i fires, totes les quals es complementen.

CLXVI. — *Remissió de una enquesta feta contra los consols y particulars de la pnt. vila per rahó de un sagramental aná a vilamacorum.* [f. 34

Tingui's en compte l'exempció de tota responsabilitat amb motiu del sagramental consignada en la rúbrica 181, la qual prohibeix als oficials inquirir res per qualsevol fet succeït amb motiu d'aquell, que jamai podía considerar-se delictiu, i es compendrà perfectament aquesta remissió de querella.

CLXVII. — *Resclosa dels molins de la pnt. vila, tota hora que no stara conforme los limits della, y axí sera alsada y fora de sos limits, haia de esser abaxada, tota hora que per los consols ne hera lo moner eo l'administrador requerit, fins á tant stara ab sos limits vells y antics.* [40 i 79

Comet als cònsols de Castelló tenir cura que la resclosa dels molins del comte, que està a Vilanova de la Muga, on es pren l'aigua del canal o rec del molí, estigui sempre en els seus límits, privant d'alçar-la. En 1404 hi hagué una reclamació del vescomte de Rocabertí contra la resclosa. (Arx. Cor. Aragó, r. 2.139, f. 78.)

CLXVIII. — *Remissió y revocatió de les servituts vellas, com era intestia, exorquia y los mals usos compresos ab la concordia feta per lo cardenal de comenge ab los pagesos de remensa.* [40

L'exempció de mals usos s'ha trobat ja en altres rúbriques. La present, eximeix amb caràcter general de les servituts velles, i cita les d'intestía i exorquia, que és cosa sabuda eren els drets que tenía el senyor sobre l'herencia dels vassalls que moríen intestats, que era un terç o la meitat de l'herencia segons els casos, variant segons els temps i llocs; i el mateix dret del senyor sobre els mateixos béns dels vassalls que moríen sense procrear, o sigui exorcs, d'on ve el nom, com així estava establert en els mateixos usatges «De Rebus», «De Intestatis» i «Item statuerunt 2.º».

D'aquestes mateixes servituts els de Peralada n'estaven enfranquits per la llei XXVII.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Eren extraordinariament gravoses aquestes prestacions, i per això tots els pobles tingueren interès en enfranquir-se'n, com es consigna en els privilegis de moltes comarques.

CLXIX. — *Revocatió del us tenía lo comte de posar son bestiar en les sembrades dels habitants.* [40

El privilegi d'aquesta rúbrica era el mateix que el de l'anterior, car estaven en el mateix f. 40, i ambdúes tracten de remissió de mals usos.

Com al tractar dels foriscapis, hem de repetir el concepte que això venía a donar facilitats per a la propietat lliure.

La llei LIV del *Codi de Peralada* dóna semblant exempció.

CLXX. — *Restitutió de la quantitat de la moneda se era pagada per la confirmatió de la moneda comtal.* [42

En les rúbriques de molts dels privilegis es relaciona la moneda comtal i la punició als moneders falsos. Una de les regalíes dels comtes d'Empuries fou la de batre moneda, la circulació de la qual, degut a la ferma oposició dels reis, va quedar quasi reduïda al comtat, puix per a evitar l'entorpiment del gir de la moneda reial, apenes varen deixar-la sortir de ses fronteres.

La més antiga moneda encunyada que es coneix, és del comte Gauzfret, a mitjans del segle x. Hi ha també diners i malles de Pons Huc I, del segón del mateix nom, i d'altres. L'emblema dels comtes és una espasa empunyada per una mà, el mateix que es troba en els segells comtals.

Per l'estudi d'aquesta moneda (que es troba rarament) consulti's l'obra d'en Botet i Sisó *Les monedes catalanes*, que en tracta.

CLXXI. — *Remissió del resibiment se feu per lo antipassats als antipassats contra voluntat del comte.* [46

CLXXII. — *Remissió de questia y de tot servici menut feta als habitants de la pnt. vila de Castelló.* [50

No havem de repetir ço que s'ha dit sobre aquestes exempcions i impostos extraordinaris del comte, que canvíen segons els temps i llocs. El mateix tribut de *questía* que anomena la rúbrica, no pot concretar-se en què es fundava, puix a voltes era un dret sobre propietat anterior, i altres una imposició que el comte prorratejava entre la comunitat. Estaven també exemps de molts dels impostos petits, com eren el fogatge, monedatge, bovatge, alberg, repinyadures, palles i llenyes, coronatges i maridatges, mutuu coacte, etc., limitant els abusos del senyor, que a poc a poc en feia remissió.

Guarda relació aquesta rúbrica amb la llei XXVIII del *Codi de Peralada*.

CLXXIII. — *Remissió de greuges fetas per los vassals al sōr., y remissió de questia y tribut feta per lo Sōr. als vassalls, y consignatió de sinch cents sous annuals á la caritat de Castelló, feta per lo compte en recompensa y satisfactió dels greuges per ell y sos officials fets als vassalls, vius ó morts, rebedors sobre les rendes de cadaques, que reb lo comte.* [60

Era una remissió total dels agravis rebuts pels habitants del comte i dels seus oficials, que s'aprofiten d'això per a redimir-se de tributs, consignant el comte 500 sous anuals per a la caritat de Castelló, amb hipoteca de les rendes que tenía sobre Cadaqués.

En alguns documents hi ha altres referencies de semblants remissions o absolucions d'agravis.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

CLXXIV. — *Rahims, se han de vendre á pés y á la plassa, y per cada semal se ha de pagar un diner al pesador; y lo comprador y no lo venedor lo ha de pagar.* [68

Per a no repetir, vegeu ço que s'ha dit en les rúbriques 79, 82 i 151, que són complementaries a aquesta.

La sola novetat que la present expressa, és que el dret del pesador l'hagi de pagar el comprador i no el venedor.

CLXXV. — *Lo castell de raquasens no pot esser ceparat del pnt. comtat de empuries, sija no es cas que per vincle ó altrament vinga lo pnt. comtat en mans del rey de aragó, en tal cas lo pot lo comte de empuries alienarlo y desgregarlo de dit comtat de empuries.* [93

Es troba en la rúbrica 58, la prohibició d'alienar la més petita part del comtat.

CLXXVI. — *Revocatió de una crida feta per los officials contra los privilegis de la pnt. vila.* [104

Recordi's que abans que tot s'havía de servar els privilegis. Vegeu altra revocació d'una disposició contra privilegi en la rúbrica 179 i la següent.

CLXXVII. — *Revocatió de una crida feta per lo veguer ab la qual se pribia que ningun habitant pogues molre sino en los molins de la present vila, volent ab dita revocatió ésser revocada sino per los Joheus y flaquers y flaqueras, als quals forsa hagen de molra ab los molins del comte de la pnt. vila.* [105

Molt mal expressada, aquesta rúbrica ve a consignar que els habitants no venien obligats a moldre els seus grans en els molins del comte, revocant una crida feta pel veguer que a tal els obligava. Els jueus flaquers i flaqueres havíen de molturar forçosament en els molins de la vila.

Sobre els drets del moliner, recordi's les rúbriques 134 i 135, i les demés que tracten dels molins.

Aquesta rúbrica surt a parlar dels jueus, els quals, a Castelló, tenien llur barri, que encara avui el recorda alguns dels noms dels carrers de la vila. Els jueus estaven subjectes a moltes restriccions, obligant-los el rei Martí a portar sobre els vestits un signe o rota per a ésser reconeguts per tothom. (Arx. Cor. Aragó, r. 2,197 f. 127.) Dels jueus de Castelló resten bastants documents i algunes inscripcions (esglaó de l'esglesia en front de les fonts baptismals), algunes estudiades pel P. Fita i en Girbal, en llurs estudis sobre els jueus de Girona i Castelló, dels quals parla també en Moise Schwab en la seva obra sobre les inscripcions hebraiques d'Espanya (París, 1907).

CLXXVIII. — *Remissió de penas de ters y de bants y de qualsevol penas peccuniaries y de qualsevol crims y enquestes que fins ales hores eran perpetrats, y fulminades per qualsevol habitant tant mascle com famella.* [109

El dret de lluïsme foriscapi o terç, estava en gran part redimit pel privilegi de la rúbrica 91, que l'exigía solament de les vendes i canvieres a raó de 10 sous en els béns que es tenien pel comte, sens perjudici del corresponent als demés senyors directes. Com sigui que de fer-se la venda o permuta i en general l'alienació de les coses subjectes a foriscapi, sense pagar-se al domino directe el terç corresponent, o sigui sense posar-la en coneixement del senyor i sol·licitar sa firma, en pena del descuit o frau, s'havía de pagar doble foriscapi, aquesta rúbrica eximeix de les penes de terç i de qualsevol altre pecuniaries en què havíen caigut els habitants de Castelló.

Eximeix, també, del pagament de bans i altres penes fins llavors imposades, donant una absolució per l'estil de la continguda en la rúbrica 2.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Per les dades que tinc, aquesta disposició sembla ésser donada pel comte Joàn I, car obra en l'arxiu un testimoni d'un privilegi que va donar en la vila de Castelló a 15 de novembre de l'any 1364, que diu constava en el llibre de privilegis als folis 108 i 109. Tenint en compte la semblança de disposicions, i que, dat el lloc assignat en el *Llibre de la xivella*, no pot convenir més que al privilegi de la present, no és aventurat suposar que la rúbrica és la d'aquell privilegi.

El privilegi del comte Joàn I va donar-lo en contemplació a la dàdiva de 40,000 sous malgalonesos en diners i 100 marcs en plata, concedida per la Universitat amb motiu del seu matrimoni; i, en agraïment, va fer una confirmació general de privilegis, concedint a l'ensems aquesta absolució, com solía fer-se, segons havem vist en la ja indicada rúbrica 2, prometent que, no obstant la seva minoría d'edat, i essent major de divuit anys, jurava tenir per ferma la confirmació i absolució que atorgava.

CLXXIX. — *Revocatió de una lletra tramesa per los concellers de barcelona, sōrs. del pnt. comtat, feta contra lo privilegi de la venjansa y de la exequutió de aquell.* [134

Vegeu la rúbrica 69.

Cal recordar solament lo manat en el privilegi de la rúbrica 158, per notar lo molt fundada que era la revocació d'aquella lletra dels consellers de Barcelona contra el privilegi de la venjança i la seva execució, puix ara sigui en ús, ara no sigui en ús o en abús, el privilegi de la venjança havía de valer.

S

CLXXX. — *Sagramental concedit desde lo any 1270 fins lo any 1290, concedit per confirmatió de privilegis.*

CLXXXI. — *Sagramental y forma de aquell, y perque te lloch lo sagramental, y que tots los habitants ne gaudexan, y per qualsevol cas, mort, incendi, se succehescha ab dit sagramental, no sen pot inquirir per los officials, ans bé ne es ramés tot delicte.* [17, 84 i 85

Tracten del sagramental diverses rúbriques d'aquest sumari.

Els comtes, per a la defensa i conservació de la pau i l'ordre, crearen la mà armada, els sometents, aquest procés de justicia popular tan verament català, concedint-lo ordinariament per períodes de vint anys.

El privilegi de la primera de les rúbriques correspòn, per la data, al temps del comte Huc V. Son successor, el comte Pons Huc IV, va confirmar el privilegi pels vint anys de sagramental en dues ocasions (rúbriques 32 i 33), i al finir, o a l'estar a punt de finir, va concedir-lo novament per altre igual período de temps en 1286, durant, per tant, fins l'any 1306 (rúbrica 53).

Està confirmat, ademés, en les rúbriques 63 i 76. Recordi's que en la 158 s'hi conté aquella disposició que la venjança i el sagramental han de valer, ara siguin en ús, ara no siguin en ús o en abús; i darrerament, vegeu la rúbrica 166, sobre una querella contra els cònsols i particulars, per raó d'un sagramental que va anar a Vilacolum.

La segona de les rúbriques presents, que atorga el privilegi del sagramental a tots els habitants, estableix l'exempció per danys i delictes amb motiu del sagramental, prohibint als oficials del comtat inquirir res per als casos que poguessin ocórrer, que en cap manera es consideraven delictius. Això va donar peu a molts abusos, i d'aquí les moltes ordinacions que varen haver-se de dictar per subsanar-los. (Vegeu les *Const. de Cat.*, tít. XXII, llibre IX, vol. II, i la nota d'en Vives a aquest títol, p. 299, vol. III de la seva obra i el títol XIV, llibre IX, del vol. II.)

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

CLXXXII. — *Saitxs no poden haver dins vila per qualsevol relatió sinó un diner, y fora vila quatre dinés per lleuga y no mes.* [ff. 19 i 74

Fixa els salaris d'aquests empleats, que eren els executors de la justicia declarada, pel batlle i jutge, i està enllaçada amb les rúbriques següents, que també tassen salaris.

CLXXXIII. — *Scrivans, no poden haver de contumaties sino quatre dinés per quiscuna contumatia, y que lo qui no ha comparegut la pach al altre.* [19

CLXXXIV. — *Scrivans de las corts, no poden haver sinó quatre dinés dels tresllats, so és dos dinés per quiscuna de las parts, y assó dels processos civils y de las enquestas, sen ha de pagar aconexensa det Jutge.* [19

Tassen aquestes dues rúbriques, que són d'una mateixa disposició, el salari dels escrivans, que havíen de servar tots els notaris exercint funcions judicials, com s'exigeix en la rúbrica 192, que tracta d'un establiment de la notaría i escrivanía.

Els salaris dels notaris els assenyalava el prior del Col·legi (rúbriques 138 i 139), mes, com escrivans, l'aranzel els hi fixava el comte.

La primera de les rúbriques pena al contumàs o rebel a pagar les costes de l'escrivà, i obliga l'altre als litigants al pagament per meitat dels autes i tresllats que es formaven; mes, dels processos civils i de les enquestes o querelles, deixava a l'albir del jutge l'assignació dels drets.

En les *Constitucions de Catalunya* hi ha moltes disposicions referent als salaris dels escrivans i notaris, algunes concordants amb aquestes en son esperit.

En la rúbrica 83 es nota altra fixació de salaris.

CLXXXV. — *Scarceller no pot haver sino dos dines per quiscun dia dels habitants mesos en presó, y si estan dalt a la casa del carceller, quatre diners per dia; y per ferros ni cadena no pot haver res dels habitants.* [19

Sería aquesta rúbrica corresponent al mateix privilegi que les tres anteriors, puix totes tassen salaris i estaven en el mateix foli del *Llibre de la xivella.*

Les presons eren del comte.

Sobre la guarda de presos i drets de l'escarceller, vegeu en les *Constitucions de Catalunya* el títol XXIV del llibre IX, volum I, que conté semblants disposicions de l'època.

CLXXXVI. — *Sal dels salins del comte se ha de vendre dins la pnt. vila, y no en altre part.* [21

La regalía de tenir salines i gabella de la sal la teníen els comtes, i estaven obligats tots els veïns del comtat a comprar-la en dita gabella, no podent adquirir-la fora del comtat. Consta, per molts documents de l'arxiu, i resulta de distintes rúbriques.

Recorda l'emplaçament de les salines del comtat, un braç o canal de la Muga anomenat Salins, que travessa el terme de la Rubina.

Aquesta rúbrica prohibeix la venda de la sal fora de la vila, i en la rúbrica 188 trobarem tassats els preus, que eren superiors pels forasters o estranys, i als de fora del comtat va arribar a prohibir-se vendrer-los-hi sal, per la disposició de la rúbrica 128, que exigeix el jurament al venedor o gabellot.

Els privilegis de la sal, els trobem confirmats en altres rúbriques (70 i 67).

CLXXXVII.—*Scrivans hans de exercir han de jurar los privilegis y libertats de la vila; y los recusants jurar poden esser expellits a instancia dels consols.* [ff. 21 i 72

Se'ls exigía el mateix jurament que als demés oficials del comtat (rúbriques 145 i 141).

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

CLXXXVIII. — *Sal dels salins del comte, ha de esser portada dins la present vila per provissió dels habitants y aells vendre a tres pugesas per migera, y als forasters aquatre dinés la migera, y que no hage de faltar.* [f. 26

En la precedent rúbrica 186 ens hem referit als saliners i a les altres disposicions que es troben respecte a l'estancament de la sal.

Aquí, lo propi que en altres llocs, trobem el mateix principi d'exclusivisme territorial i personal a favor dels pobladors de la vila, respecte als forasters i d'aquests respecte als estranys de fora del comtat. Als últims, arribà a prohibir-se la venda de la sal; pels altres fixa un preu diferent, pagant-la més càra els forasters de la vila, de la mateixa manera que en totes les altres imposicions els feien contribuir amb més crescudes proporcions que els veïns.

CLXXXIX. — *Sobreposats sen poden elegir dos, los quals son franchs de ost y cavalcades, y de altres qualsevol coses que los consols son franchs.* [f. 26

CXC. — *Sobreposats, quina jurisdicció tenan y en quines coses la tenen, y de ells sepot apellar als consols,* [ff. 26 y 98

Eren els sobreposats, uns oficials posats en lloc superior, a les ordres dels cònsols. Se n'elegíen dos, els quals gaudíen de les exempcions consolars.

En altres rúbriques vénen confirmades les atribucions i jurisdicció dels sobreposats, dels que s'havía d'apel·lar als cònsols, com a jeràrquics superiors.

CXCI. — *Snia. confirmatoria de la exemptió del dret de la lleuda del port de Roses, feta en favor dels habitants de Castelló, y del dret del baiuli de la dita lleuda.* [81 i 82

Confirma aquesta sentencia el privilegi de la rúbrica 84. Vegeu també la 89, que eximeix de la lleuda de Cadaqués.

CXCII. — *Stabliment de la notaria y scrivania del comte feta a Ramon barenguer, ab pacte exprés que hage de servar los salaris y privilegis á la pnt. vila concedits sō tatxats.* [138

Els notaris tenien la fe pública judicial i extrajudicial. Els salaris tassats pel comte eren els de l'escrivanía. Recordi's, respecte els notaris, ço que s'ha explicat en les rúbriques 138 i 139. Els salaris dels escrivans vénen consignats en les rúbriques 183 i 184, i la prestació del jurament, el mateix que als altres oficials del comtat, en la 187.

T

CXCIII. — *Tintorés ans de exercir, han de jurar en poder de la Cort, y les tintes prengan de stipendi com en dit privilegi está contengut.* [f. 1

Recordi's ço que s'ha dit en la rúbrica 7 al tractar dels boters. Sobre oficis, consulti's les obres sobre els gremis que il·lustren sobre l'organització professional d'aquells temps.

CXCIV. — *Testaments fets en sanitat y rebuts per notari publich, válegan ab interventió de tres testimonis; y los rebuts en malaltia exi mateix, solament los testimonis del testamēt en malaltía fet sápian lo contengut en dit testament.* [f. 1

Té la disposició continguda en aquesta rúbrica una cabdal importancia, i és un dels privilegis més antics, que al formar-se el *Llibre de la xivella* ja existiría per

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

vella consuetut, car es trobava en el seu primer foli, juntament amb altres set de molta calitat.

Estableix les solemnitats externes dels testaments, i en lloc dels set testimonis, exigeix solament la concurrencia de tres amb el notari. Si el testament és fet en sanitat, basta que els testimonis coneguin el fet d'atorgar-se el testament; mes si és en malaltía, havíen de saber el contingut del testament. En cap cas s'exigeix que els testimonis siguin especialment pregats.

La llei XLVIII del *Codi de Peralada* conté una disposició semblant, podent fer-se els testaments i codicils davant de quatre testimonis. Diu així: «Que los testaments fets antiguament en la vila de Peralada, tingan tanta forsa y valor encare que en aquells no hi sie lo numero de set testimonis, y que los testaments y codicils que al devant cuatre testimonis y lo Notari publich de Peralada; los testaments empero solemnes deuen ser fets ab aquelles solemnitats que demana la lley.»

En el *Codi de Tortosa* s'exigeixen dos testimonis, i pel cap. XXV i XXVI del *Recognoverunt Proceres* dos o tres testimonis.

En el manuscrit que posseeixo del llibre del Col·legi de Notaris públics de la vila de Castelló d'Empuries (rúbriques 138 i 139), en què hi consta el privilegi donat pels comtes D.ª Joana i D. Diego Fernández de Córdoba, a 4 d'agost de 1601, s'hi conté un capítol que confirma aquesta rúbrica, i que transcric:

> «Item, com per privilegi a la Universitat de la vila de Castelló per los predecessors de v. ex.ª concedits o per consuetud ho altrament, los dits notaris publichs de dita vila de Castelló per si y per sos substituhits reban y puguen rebre dins dita vila y ballia de aquella qualsevol testament nuncupatiu o codicils e altres ultimes voluntats e sian válidos ab interventió de tres testimonis, per ço se supplique a v. ex.ª sia de son servey confirmar y de nou concedir los que pugen per si y per sos substituhits tant per lo dit comptat com dins dita vila y Ballia, rebre dits testaments, codicils y altres ultimes voluntats davant tres testimonis los quals fassan número legitim y sufficient pera la validitat de aquells encara q. no sien pregats. Plau asa ex.ª, que lo privilegi ho consuetud ques te acerca les coses suplicades en lo present capitol sia estés y comprenga y tinga lloch en tots los testaments y altres actes de ultimes voluntats, en los quals te lloch en nostra vila de Castelló, per tot lo pnt. comtat.»

Pel que es veu, aquesta disposició, una de les poques que es troben de dret privat, va tenir força de privilegi de molt antic fins als últims temps, com ho demostra el trobar-se ratificada en aquest privilegi del segle XVII, en què s'havíen de regir les Constitucions i altres drets de Catalunya.

CXCV. — *Testament de Castelló ardiacha de elna, ab lo qual ha dexat tots sos bens a la caritat.* [f. 4

Es reputa al venerable Castelló, arcedià del Cabilde d'Elna, en el Conflent, la fundació de l'Hospital de pobres de Castelló d'Empuries. El testament d'aquest benefactor, a què fa referencia aquesta rúbrica, segons notes és de l'any 1252 i forçosament la deixa ha d'ésser d'aquesta data, car en les rúbriques 23, 24 i 25, a l'exposar les Ordinacions del comte Pons Huc III per al bon règim de l'Hospital, havem fet notar que els caritaders, procurador o administradors de l'Hospital que tots els anys s'havíen d'elegir, se'ls exigía el jurament de conservar l'Hospital constituït per l'arcedià Castelló en el seu propi mas del terme de la vila.

Contenía, doncs, el testament d'aquest venerable clergue, el *Llibre de la xivella*, com a privilegi o fundació de l'Hospital, i segons documents de l'Arxiu que he consultat, disposava que els caritaders o procuradors de l'Hospital havíen de tenir-hi dotze llits parats per als malalts i peregrins, deixant tota la roba que tenía a aquest servei. El mas i propietats que havía heredat d'un tal Sancho, en son testament, les deixa per a la fundació de l'Hospital.

Funda, ademés, quatre capellaníes, disposant que siguin preferits com obtenidors per a les mateixes els quatre sacerdots que resultin més parents seus, els que habiten en la seva casa o dependencies, els quals tenien l'obligació de servir en l'esglesia parroquial i tenir son estatge en la mateixa casa de l'Hospital que fundava.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

De la quantitat llegada s'havía de donar a aquests sacerdots 800 diners malgalonesos.

De tots els seus restants béns, mobles i immobles, en fa llegat als pobres de la vila, entre els que s'havíen de repartir, congregant-los tots els diumenges en front de l'esglesia major o de Santa María, donant-los-hi un diner malgalonès a cada un, fins tenir-ho tot liquidat.

CXCVI. — *Talls se poden fer en la pnt. vila, y ellegir exegidors de aquells, los quals los poden exegir sens embarch dels officials, y de que se pot tallar.* [ff. 77 i 79

Estableix la facultat d'exigir talls, gravamens i col·lectes de la vila, que tothom venía obligat a contribuir-hi segons son haver. (Vid. rúbriques 43 i 49.)

CXCVII. — *Tafurería no es licita ni sepot assignar casa p̄. lo joch.* [f. 91

No hi havía tafurería; però, si no era lícit, es permetía, almenys, haver-hi bordell, al que recorda un dels carrers de Castelló.

Sobre la tafurería vegeu la legislació de l'època en les *Constitucions de Catalunya*, tít. XVI, llibre IX, vol. I.

Es prohibía assenyaladament jugar als daus i fins als escacs, penant-se àdhuc al qui presta hostatge als jugadors. Les penes que s'imposaven s'han de veure en les ordinacions i bans que publiquen en Puiggarí i en Balaguer i Merino (Obres citades).

V

CXCVIII. — *Veda de traure blat y grans del pnt. comtat; no se pot fer sino ab expressa voluntad dels consols y concell, y en cas sen fassa no sia válida.* [ff. 14 i 59

Contrasta aquesta prohibició amb la llibertat donada pel privilegi de la rúbrica 95, que és de temps anterior.

Els cònsols i consellers de Castelló hagueren de preocupar-se de l'abaratiment dels blats, i per això prohibiren la seva sortida, encara que fos pagant els drets de lleuda i treta.

Els formenters i agabelladors de blat i grans per poder-los treure del comtat els calía permís especial, relacionant-se aquesta política amb la qüestió dels blats a Barcelona en aquella època.

* * *

CXCIX. — *Es lo acte de establiment dels molins. En poder de Mr. Gaspar xamallar, not. pubs de Bars. als 5 d. mars 1605.*

Finit el sumari alfabètic en la rúbrica anterior, es troben continuades quatre rúbriques més, d'actes posteriors i la indicació de com s'haurien de mirar els privilegis. L'anotada, referent a l'establiment dels molins de Castelló, que eren dels comtes d'Empuries, es refereix a l'establiment que en féu la comtessa D.ª Joana, viuda de D. Diego Fernández de Córdoba, a favor de la Universitat de Castelló. Els molins de Castelló es tenien també pel monestir de Sant Pere de Roda a un cens anual.

L'establiment va fer-se sota cens a favor del convent de Franciscans (Framenors) de Castelló, que havíen tingut també certs drets en els molins, renunciats a favor dels comtes; cens que, segons concordia feta a 18 de desembre de 1781 i atorgada pel notari de Castelló Francesc Naulart, va fixar-se en setze quarteres de blat a l'any.

En la rúbrica s'equivoca el nom del notari atorgant, que s'anomenava Micer Gaspar Moner i Xemellor.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

CC. — *Vila y habitants de Castelló, per privilegi real perpetuo concedit per lo rey en Pera als 8 de novembre 1385, son franchs de donar allotgamen y posada a qualsevols encaraq. sien domestichs de Sa Maj. o de son primogenit o de llurs mollers ab sola exceptió que encás los Rey ó son primogenit ó sas mullers se trobassen en dita vila, puts en tal cas dit privilegi no tinga lloc. Es dit privilegi una carta petita ab son sagell gran dins de la fara de la llotja ab los demés privilegis ab lo qual privilegi se escrimida la vila de donar allotgament á gen de fábrica de galcer á gent. consols en cap. Jo Joseph, mercader. inotari lo transunto de la qual porti en Barcelona any 1620.*

L'exempció del dret d'hostatge o alberg, consignada en aquesta rúbrica, que és la segona fora del sumari, correspòn amb la llei XXIX del *Codi de Peralada*.

És la més explícita de totes les rúbriques, i demostra, ço que ja hem dit, que tots els privilegis autèntics es continuaven i treslladaven en el *Libre de Privilegis*.

Molt abans d'aquest privilegi del rei Pere els habitants de Castelló, perexempció dels comtes, estaven lliures de l'obligació d'hostatjar a ningú en sa casa, compellits pel senyor, no volent-ho ells; però les continues guerres dels comtes amb els reis d'Aragó havíen moltes vegades fet ineficaç el privilegi, i per això el mateix rei Pere va concedir perpetualment aquesta exempció. (Vegeu Arx. Cor. Aragó, r. 946, f. 162 v.º, i al f. 186 v.º, que és una serie de capítols demanats al rei Pere III pels síndics de Castelló, que confirmen diferents privilegis.)

CCI. — *Com y dequina manera los consols y universitat de la pnt. vila poden procedir contra dels officials qui ..... n sta. servat los privilegis, se té de veure en lo llibre dels botons.* [f. 13

Hi havía una sanció i un procediment especial, que exigíen els cònsols i la Universitat, per a la punició dels oficials del comtat que no guardessin els privilegis i llibertats de la vila.

CCII. — *Que ningun comissari puga conexer dels crims y enquestes dels habitants de Castelló sino lo Jutge ordinari.* [f. 108, pag. 2 in fine

Es el mateix privilegi de la rúbrica 126 del sumari que aquí ve a repetir-se.

CCIII. — *Com se te mirar lo privilegi.* [f. 131

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

BUTLLETÍ BIBLIOGRÀFIC

ART I ARQUEOLOGÍA

341 ALÓS, R. d' : Congrès d'art chrétien de Catalogne. *RAC*, 1914, 58-65, 130-135.

342 — Congrès d'art chrétien de Catalogne. *BHi*, 1914, 239-243.

343 ARAGON, H. : Le Bilan des Fouilles de Ruscino (Castel-Roussillon). Étude Archéologique des Fouilles. Perpignan, Comet, 1914. 4.º. 246 pp.

344 ARCO, Angel del : Lápidas romanas de Tarragona. *BAHMadr*, 1914, LXV, 238-245. *BA*, 1914, 167-168, 191-192.

345 — Paseos Arqueológicos por la Diócesis de Tarragona. I, Iglesia de Nuestra Señora del Milagro. — II i III. Iglesia de Santa Tecla. *BA*, 1914, 69-75, 157-168, 176-186.

346 BOINET, A. : Sobre DIEULAFOY, n. 8. *BECh*, 1914, 137-138.

347 — Sobre DESDEVISES DU DEZERT, n. 7. *BECh*, 1914, 140.

348 B[OSCH] G[IMPERA], P. : Sobre CAZURRO. Los monumentos megalíticos de la provincia de Gerona. *E*, 1914, VIII, 152-153.

349 BRUTAILS, J.-A. : L'Architecture romane en Catalogne avant le XII siècle. *BHi*, 1914, 381-391.

350 CAMPS MERCADAL, Francisco : De Arqueología menorquina. Frares. *RMen*, 1914, 33-38.

351 CARRERAS CANDI, F. : La Via Layetana substituint als carrers de la Barcelona mitgeval. Catálech de la colecció gráfica de dita vía. — COMAS, Ramón N. : Estudi dels Esgrafiats de Barcelona. Barcelona, 1913. 4.º, 274 pp.

352 — Les obres de la Catedral de Barcelona. 1298-1445. *BABLBarc*, VII, 1914, 302-317, 510-515.

353 — Lo naxent Museu de la Vella Barcelona. *ICat*, 1913, 945-947.

COMAS, Ramón N. ; Estudi dels Esgrafiats de Barcelona. Vid. CARRERAS CANDI, n. 351

354 Crónica [del moviment arqueològic a Tarragona, durant l'any]. *BA*, 1914, 62-68, 115-120, 169-172.

355 Crònica i notes breus d'Arquitectura. *AAACat*, 1913, 129-139.

356 D. : La restauració de Sant Joan de les Abadesses. *ICat*, 1913, 978-979.

357 DANTIN, J. : El arte prehistórico en España. *E*, 1913, II, 38-50.

358 — Más datos acerca del hombre prehistórico. *E*, 1913, III, 6-19.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

359 DIEULAFOY, M. : Art in Spain and Portugal. — London, Heinemann; New-York, Scribner, 1913. 12.º, 376 pp. ilustr. [De la Col·lecció «Ars una, species mille. General history of art»]. 6 sh.

360 — L'Arte in Spagna e Portogallo. Prima traduzione italiana di Raffaele Calzini. Bergamo, Istituto italiano d'arti grafiche. 1913. 12.º, XVI-412 pp. ilustr. [De «Ars una, species mille. Storia generale dell'Arte», 5]. 7'50 lires.

361 — Geschichte der Kunst in Spanien und Portugal. Deutsche Uebertragung von Frau A. E. Brinckmann Mathée. Stuttgart, Hoffmann. 1913.12.º, VIII-403 pp. ilustr. 6 Mk.

362 DURÁN, Félix : El primer Congreso de arte Cristiano en Cataluña y la exposición de cruces parroquiales y de término. *RMen*, 1914, 39-56, 68-78.

363 FITA, Fidel : Hallazgos arqueológicos. El sarcófago de Aurelia Paulina. *BA*, 1914, 147-149.

364 — Lápida ibérica de Cabanes y romanas de Almenara, Villarreal y Tarragona. *BAHMadr*, 1914, LXIV, 193-202.

365 — Nuevas inscripciones de Itálica y Manacor. *BAHMadr*, 1914, LXIV, 534-542.

366 — Tres cédulas hebreas halladas en Solsona. *BAHMadr*, 1914, LXV, 253-257.

367 FLAQUER Y FÁBREGUES, Juan : Medallas inglesas relativas a Menorca. *RMen*, 1914, 230-236.

368 GUDIOL CUNILL, Joseph : El Museu Arqueològich-Artístich Episcopal de Vich en 1913. Memoria... llegida en la reunió de la Junta Directiva... Vich, Portabella, 1914. 12º. 22 pp.

369 H. D. : Sobre SARRÈTE, n. 385. *AB*, 1914, 235-236.

370 INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS : Memories presentades per l'... a l'Excel·lentíssima Diputació, sobre l'exploració d'estacions prehistòriques i la conservació i catalogació de Monuments. Barcelona, La Neotipia, 1914. 4.º. 14 pp.

371 MACOIR, G. : A propos des pistolets catalans de Ripoll. *BMRC*, 1914, 37-38.

372 — Pistolets catalans de Ripoll. *BMRC*, 1914, 19-24.

373 M. B. : Sobre VIDAL, n. 165. *A*, 1914, 549.

374 MAS, J. : Notes sobre antichs illuminadors a Catalunya. *BABLBarc*, VII, 1914, 280-284.

375 MÉLIDA, José Ramón : San Pedro de Roda. *Por el Arte*, 1913, febrer, p. 22.

376 MIQUEL I PLANAS, R. : La enquadernació catalana del segle XVIII. *BBa*, I, 640-646.

377 — L'art del renaixement en la enqüadernació catalana del segle XVII. *BBa*, I, 441-451.

378 MORERA, Emili : Santa María del Milagro. *BA*, 1914, 187-189.

379 PIJOÁN, J. : Miniaturas españolas en manuscritos de la Biblioteca Vaticana. *CT*, II, 1-20. [Tracta de mss. catalans.]

380 PUIG I CADAFALCH, J. : Un cas intéressant d'influence française en Catalogne. Sant Joan de les Abadesses. *RAC*, 1914, 17-27.

381 RUBIÓ I BELLVER, J. : Construccions de pedra en sec. *AAACat*, 1914, 33-105.

382 RUBIO BORRÁS, M. : Sobre MIQUEL I PLANAS, Restauración del Arte hispanoárabe en la decoración exterior de los libros. *E*, 1913, III, 464-465.

383 SANCHIS SIVERA, J. : Pintores medievales en Valencia. Prólogo de S. Sanpere Miquel. Barcelona, L'Avenç, 1914, 4.º. XXVI, 175 pp. [Tiratge apart de *EUCat*, VI i VII.]

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

384 SANPERE Y MIQUEL, S.: Els Bermejos del Museu de Barcelona. *ICat*, 1914, 315-318.

385 SARRÈTE, J.: Iconographie Mariale. Vierges ouvertes, Vierges ouvrantes et la Vierge ouvrante de Palau-del-Vidre. Lézignan (Aude), Loupiac. 1913. 8.º, 182 pp. Diversos gravats. [Tiratge apart de *Rusc.* 1912.]

386 Sobre CAZURRO, n. 5. *ICat*, 1913, 812-813.

387 Sobre DESDEVISES DU DEZERT, n. 7. *Cat*, 1913, 470-471.

388 SOLÀ, Fortià: El dolmen d'Ayguafreda. *BCEVi*, 1914, 194-196.

389 TORMO Y MONZÓ, E.: Jacomart y el Arte hispano-flamenco cuatrocentista. Madrid, Blass y Compañía, 1914. 8.º, 214 pp. 47 fototipies.

390 VAN DE PUT, A.: Ragonensis. *BMa*, 1914, XXVI, 32.

DRET

391 ABADAL VINYALS, R. d': Les «Partides» a Catalunya durant l'Edat Mitja. Tesis doctoral. Barcelona, L'Avenç, 1914. [Tiratge apart de *EUCat*, VII.]

392 ANGUERA DE SOJO, Josep Oriol: El dret català a la Illa de Sardenya. Barcelona, Editorial Barcelonesa, 61 pp.

393 BRANDILEONE, E.: Sobre ASHBURNES, Νόμος Ῥοδίων ναυτικός. [c. 42] Oxford, 1909. *BZ*, 1941. 253-260. [S'ocupa del Consulat de Mar.]

394 BRUTAILS, J.-A.: Sobre ABADAL-RUBIÓ, Notes sobre la formació de les compilacions de «Constitucions y altres drets de Catalunya» y de «Capítols de Corts referents al General». *BHi*, 1914, 404.

395 — Sobre ABADAL, n. 391. *BHi*, 1914, 490-491.

396 CALMETTE, : Sobre ABADAL, n. 391. *AM*, 1914, 294-295.

397 CATÁ DE LA TORRE, Ramón M.ª: Exposición razonada y crítica de costumbres jurídicas del Principado de Cataluña o de algunas de sus principales comarcas. *RJCat*, 1914, 479-538.

398 — La Constitució feta per En Jaume el Conquistador a Barcelona en 1251 i la d'En Felip II (III de Castella) feta en la Cort de Barcelona de 1590. *RJCat*, 1914, 326-338.

499 F. J. O.: Sobre VALLS TABERNER, n. 41. *RABM*, 1914, XXXI, 165-167.

400 FONTOVA Y ESTEVA, Tomàs: La llegítima dels fills a Catalunya. *RJCat*, 1914, 129-134, 209-217.

401 MERRIMAN, R. B.: Control by national assemblies of the repeal of legislation in the later middle ages [England, France, Castile, Aragon, Catalonia, and Valencia]. *Mélanges offerts à M. Charles Bémont...* Paris, Alcan, 1913, 437-458.

402 MOLINÉ BRASÉS, Ernest: Les Costums marítimes de Barcelona, universalment conegudes per «Llibre del Consolat de Mar». Ara de nou publicades en sa forma original, ilustrades ab noticies bibliogràfiques, històriques y llingüístiques y áb un apèndix de notes y documents inèdits relatius a la Historia del Consolat de Mar y de la Llotja de Barcelona. Barcelona, Henrich & C.ª. 1914. fol. XCVI-382 pp.

403 TUCCI, R. di: Cenni sull'usura nell'antico diritto sardo. *Rivista Italiana di Sociologia*. 1913.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

404 Tucci, Il Fisco e i naufragi nel diritto sardo durante il periodo aragonese e spagnuolo. *Rivista Italiana di Scienze Giuridiche.* 1913.
405 — Sobre Anguera, n. 392 *ASSa*, 1914.

FOLK-LORE

406 Alcover, A. M.ª : Aplec de Rondaies Mallorquines d'En Jordi des Recó. 2.ª edició. Tom II. Barcelona, Editorial Ibèrica, MCMXIII. 8.º. 318 pp. 2 pts.
407 — Aplec de Rondaies Mallorquines d'En Jordi des Recó. Segona edició. Tom III. Barcelona, Editorial Ibèrica, MCMXIII. 8.º. V-319 pp. 2 pts.
408 — Aplec de Rondayes Mallorquines d'En Jordi des Recó. Tom VI. Palma, Piza, 1913. 8.º. 321 pp. 2 pts.
409 — Cuentos maravillosos recogidos en Mallorca y adaptados al castellano por T. Llorente Falcó. Ilustraciones de Pertegás i Morellá; grabados de Catalá. Valencia, Doménech, 200 pp. 2 pts.
410 — Jordi des Recó. Es Tit i sa Tita [rondalla]. *Cat*, 1914, 794-797.
411 Amade, Jean : Albades, *RCat*, 1914, 56-59.
412 Camps y Mercadal, F. : Folk-lore menorquín. De la pagesía. *RMen*, 1914, 113-128, 145-160, 185-192, 209-234, 241-256, 273-288, 305-320.
413 Capmany, A. : Cançoner popular. Tercera Serie. Barcelona, L'Avenç. [1914]. 4.º. 5 pts.
414 Colominas, Timoteu : La Cerva Blanca [tradició]. *BCECat*, 1914, 238-245.
415 Ferrer Ginart, Andreu : Rondaies de Menorca recullides i anotades per ... Ciutadella, Fàbregas, 1914. 8.º. XXXII-228 pp. 2 pts. [De «Folk-lore Balear», I.]
416 — Sa cabreta. Rondalla menorquina. *ICat*, 1914, 388.
417 J. C. y M. : Nota Folk-lòrica. El gos d'en Comermena. *BCEVi*, 1914, 172.
Jordi des Recó, Vid. Alcover, n. 410.
Llorente Falcó, T. Vid. Alcover, n. 409;
418 Maspons i Labrós, F. : Rondalles. *Cat*, 1914, 394-396, 406-407, 418-419, 452-454, 471-472, 484-485, 505-506, 518-519, 539-541, 552-553, 564-566, 579-581, 596-597, 616-617, 649-652, 665-667, 684-685.
419 Pallarès Gil, Matíes : Costums que es perden [folk-lore de Gandesa, Ports de Beseit i riberes de l'Algàs i Matarranya]. *BCECat*, 1914, 255-258.
420 Pecanins, J. : Cançons populars catalanes. Recollides per en... *RMCat*, 1914, 173-175.
421 Primera serie de Cançons populars catalanes. Tercera edició. Barcelona, L'Avenç, 1914. 12.º, 130 pp. 0'50 pts. [n. 90 de la «Biblioteca Popular de L'Avenç»].
422 Rodergas i Calmell, J. : Sobre Ferrer n. 415. *Ren*, 1914, 437.
423 Sant Salvador, J. de : Cantarelles dels Goigs dels Ous en usage dans les montagnes de Prats-de-Mollo et de Camprodon. Recueillies par... *RCat*, 1914,72-74.
424 Serra i Vilaró, J. : El Cançoner del Calic. *BCECat*, 1914, 10-27, 42-52, 67-76, 99-105. [Tiratge apart : Barcelona, L'Avenç, 1914. 4.º 138 pp.]
425 Vilaplana, Joaquim : Nota folk-lòrica. El Camp de Mill. *BCEVi*, 1914, 150-151.
426 Vilaró y Griera, J. : Nota folklorica. L'á Deu m'encoman de la nit. *BCEVi*, 1914, 200.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

HISTORIA I GEOGRAFÍA

427 AGELL, Francisco : Memoria sóbres el Masnou. *BCECat*, 1914, 259-270.

428 ALEGRET, A. : Historia del sitio, defensa, asalto y evácuación de Tarragona en la guerra de la Independencia (1811-1813). Barcelona, Martínez, 1911 [en la coberta : 1913]. 8.º, 248 pp.

429 ALTADILL, J. : Archivo general de Simancas. Patronato real. Capitulaciones con Aragón y Navarra. *Boletín de la Comisión provincial de monumentos de Navarra*. V, 211-212.

430 Apuntes históricos sobre la iglesia de San Lorenzo de Binixems. *RMen*, 1914, 20-24.

431 ARCO, Ricardo del : El Obispo de Huesca D. Domingo Ram y el compromiso de Caspe. *NuT*, 1914, n. 185.

432 — Tres cartas de población inéditas e interesantes. *BABLBarc*, VII, 1914, 292-302.

433 AYMAR Y PUIG, A. : Capilla de Nuestra Señora hoy bajo el título de la Guía vulgarmente conocida por Capilla de Marcús. Barcelona, La Hormiga de Oro, 1914, 8.º. 21 pp.

434 BADÍA MALAGRIDA, C. : Catalunya i Amèrica. Notes històriques del moviment comercial del segle XIX. *Cat*, 1914, 44-45, 132-133.

435 BADOUA, J. : Sobre l'expedició dels Catalans y Aragonesos a Orient (1303-1314). *RCat*, 1914, 26-27, 43-44.

436 BARCELÓ Y CAYMARIS, Francisco: Historia de Menorca. *RMen*, 1914, 97-107, 129-134, 167-172, 193-203.

437 BARCELONA, A. M. de : El Infante Fray Pedro de Aragón. *EFr*, 1914, XII, 129-141, 434-438; XIII, 204-215.

438 B.-G. : Notes per al rectorologi de Gurb. *BCEVi*, 1914, 174-177.

439 BOTET SISÓ, J. : Comentari al treball del Senyor Loddo. [Sobre LODDO, n. 477] *BABLBarc*, VII, 1914, 350-354.

440 BRINQUANT, Paul : Pierre Talrich, *RCat*, 1914, 33-42.

441 BRUNIQUER. : Rúbriques de Bruniquer. Ceremonial dels Magnífichs Consellers y Regiment de la ciutat de Barcelona. Volum tercer. Barcelona, Henrich y Companyía, 1914. 4.º. 339 pp. 5 pts.

442 CALMETTE, Joseph : La Frontière pyrénéenne entre la France et l'Aragon. *RPyr*, XXV, 1-19.

443 CALMETTE, J. et E.-G. HURTEBISE : Correspondance de la ville de Perpignan. *RLR*, 1914, 473-481.

444 CAMP, Federico : La Administración napoleónica en Cataluña. 1808-1814. *E*, 1914, VII, 214-231.

445 CAPEILLE, J. : Dictionnaire de Bibliographies roussillonnaises. Perpignan, Comet. 1914. 4.º. VIII-724 pp.

446 CARRERAS, Josep Rafel : A l'entorn d'En Rafel Casanova en ocasió del segón centenari de la gloriosa defensa de Barcelona en el memorable 11 de setembre de 1714. *Ren*, 1914, 474-475.

447 CARRERAS Y CANDI, Francesch : La «Creu Cuberta» de Barcelona. *BCECat*, 1914, 309-330.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

448 CASTAÑEDA, Vicente : Ascendencia, enlaces y servicios de los barones de Dos Aguas, cuyo solar es el reino de Valencia. *RABM*, 1914, XXX, 509-519.

449 Collformich. Relació històrica dels successos ocorreguts desde'l dia 8 al 11 de Janer de 1874 ab motiu de l'entrada dels carlins a Vich. Vich, Anglada, 1913.

450 COLOMINAS, Timoteu : La Guia de la Vall de Ribes i les altes Valls del Freser. *BCECat*, 1914, 278-282.

451 — La Tòça de Montbuy. *BCECat*, 1914, 57-64.

452 COMAS, Ramón N. : Imatges i Capelles de veïnat (Segona tanda). *BCECat*, 1914, 272-276, 300-303, 331-335.

453 Cortes de los antiguos Reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña publicadas por la Real Academia de la Historia. Cortes de Cataluña. Madrid, Fortanet, 1914. fol. Tom XIX. 453 pp. — XX, 506 pp.

454 COY COTONAT, A. : «Agustina Saragossa Doménech» heroina de los sitios de Zaragoza. Ceuta, Guerra, 1914. 8.º. VI-291 pp.

455 — Estudios histórico-críticos sobre el lugar del nacimiento de San Raimundo de Peñafort. Biografía del venerable Padre Guasch. Barcelona, Editorial Barcelonesa. 1914. 4.º. 90 pp.

456 CURIEL, Fausto : Bernardo Boil, único. Nuevo documento inédito y decisivo. *RMont*, 1914, 149-154.

457 DELAVILLE LE ROULX, J. : Les Hospitaliers à Rhodes jusqu'à la mort de Philibert de Naillac (1310-1421). Paris, 1913, 4.º. VI-452 pp.

458 DELPONT, J. : Sobre MONSALVATJE, n. 489. *RCat*, 1914, 240-241.

459 — Les Catalans en pays de Fenouillet. *RCat*, 1914, 218-231.

460 DURÀN, Félix : Las relaciones jurídicas del Monasterio de San Cugat del Vallés. *RABM*, 1914, XXX, 32-45, 229-242.

461 El Palacio de la Generalidad de Cataluña. *BBSAF*, 1914, n. XIX, 18-57.

462 El Real Monasterio de Poblet. *BBSAF*, 1914, n. XX, 18-44.

463 EUBEL, K. : Die avignonesische Obedienz in Franziskanerorden zur Zeit des grossen abendländischen Schismas - *Franzisk S I*, 1914, 165-192.

464 GALINDO : Guerra civil en Tortosa y su comarca en los años 1461 a 1466. Tortosa, 1913.

GIRONA I LLAGOSTERA, D. Vid. N. I X. n. 494.

GONZALEZ HURTEBISE, Vid. CALMETTE, n. 443.

465 G[UDIOL] Y C[UNILL], J. : Excursió a Vilalleons. *BCEVi*, 1914, 163-171.

466 — Genealogía de la casa Altarriba de Sant Julià de Vilatorta. *BCEVi*, 1914, 183-187, 196-200.

467 GUDIOL, Josep : La festa de la Candelera. *VC*, I, 83-89.

468 — Una carta d'un canonge de Vich al Sr. Bisbe, escrita als Paisos Baixos (1464). *BCEVi*, 1914, 147-150.

469 HERNÁNDEZ SANZ, F. : Documentos inéditos relativos a la iglesia de San Lorenzo de Binixems. *RMen*, 1914, 79-84.

470 Historia del pensament polític català durant la guerra d'Espanya amb la República francesa. Anys 1793-1795. [Nota crítica sobre OSSORIO GALLARDO n. 68.] *Cat*, 1913, 316-317.

471 HUICI, Ambrosio : Las Cuentas de Roger de Lauria. *RCEHG*, IV, 57-66, 149-156, 261-268, 360-372.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

472 Inicis catalanistes. Fragment del pròlec d'un recull d'articles del Dr. Martí i Julià anomenat «Per Catalunya». *Cat* 1914, 434-440.

473 INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS : Memoria presentada per l'... a l'Excel·lentíssima Diputació de Barcelona, sobre la conservació i catalogació d'arxius i biblioteques d'interès històric. Barcelona, La Neotipia, 1914. 4.º. 15 pp.

474 JORDÁN DE URRÍES, J. : La política exterior de Alfonso III de Aragón. [Versió castellana d'alguns capítols de KLÜPFEL, Die äussere Politik Alfonsos III von Aragonien.] *BA BL Barc*, VII, 1914, 441-458, 472-485.

KLÜPFEL, L. Vid. JORDÁN DE URRÍES, n. 474.

475 La Catalunya heroica. Els seti i bloqueig de Barcelona. 1713-1714. *Ren*, 1914, 12-13, 30-31, 42-43, 54-55, 66-67, 78-79, 90-91, 102-103, 114-115, 126-127, 138-139, 150-151, 162-163, 174-175, 186-187, 198-199, 210-211, 224-225, 238-239, 250-251, 262-263, 274-275, 286-287, 298-299, 310-311, 322-323, 334-335, 346-347, 358-359, 370-371, 382-383, 396-397, 410-411, 434-435, 446-447, 466-471, 500-501.

476 LIBADAS, N. : Els catalans a Grecia [Traducció d'un article seu en l'*Efemeris* d'Atenes i d'altre publicat en l'*Estia* de la mateixa ciutat]. *Cat*. 1913, 487-488.

477 LODDO, R. : I papions, i pepiones e la moñeta uneta; denari Pavesi e Veneti correnti in Catalogna e Castiglia dal IX al XIII secolo. *BA BL Barc*, VII, 1914, 336-350.

478 LÓPEZ-PICÓ, J. M. : Sobre OSSORIO GALLARDO, n. 68. *Cat*, 1913, 523-524.

479 LUZIO, Alessandro : Isabella d'Este e i Borgia. *ASL*, 1914, XXI. 469-673.

480 Manual de Novells ardits vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní. Volum catorzè que comprèn lo volum original XXIX^d^. Anys 1644 (Maig)-1649 (Novembre). Barcelona, Henrich y Companyía, 1913, 4.º. 780 pp.

481 MARSENGO, Maurizio : Gerona (1808-1809).

482 MARTÍNEZ ALOY, J. : La casa de la Diputación de Valencia. *Academia Heráldica* [de Madrid]. 1914, 20-27.

483 MAS, Joseph : Nota Històrica. La Cripta de Santa Eularia a la Sèu de Barcelona. Barcelona, Tipografía Católica, 1914. 8.º. 24 pp.

484 — Notes històriques del bisbat de Barcelona. Volum IX. Rúbrica dels *Libri Antiquitatum* de la Sèu de Barcelona. Primera part. Barcelona. La Renaixensa, 1914. 8.º. 14-366 pp. 1 facsímil. 20 rals.

485 — Notes històriques del bisbat de Barcelona. Volum X. Rúbrica dels *Libri Antiquitatum* de la Sèu de Barcelona. 2.ª Part. Barcelona, La Renaixensa, 1914. 8.º. 378 pp. 1 facsímil. 20 rals.

486 MESTRE NOÈ, F. : Els tortosins per Tortosa. Tortosa, 1914.

487 MIRET Y SANS, Joachim : Lettres closes de Louis I d'Anjou, roi de Sicile, à Pierre, roi d'Aragon. *MA*, 1914, 295-302.

488 — Notes sobre la expedició del rey Pere lo Gran a Berbería. *BA BL Barc*, VII, 1914, 354-360.

489 MONSALVATJE Y FOSSAS, Francisco : El obispado de Elna. Tomo III, XXIII de la Colección [de Noticias Históricas]. Olot, Bonet, 1913. 8.º. 463 pp. Diversos gravats intercalats i apart. 4 pts.

490 MORAGAS I RODÉS, Fidel de : L'antiga universitat de Valls. Valls, Castells. 1914. 4.º. 49 pp.

491 M. T. : La dedicació de Llussà. *BCEVi*, 1914, 190-193.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

492 M. T. : Sant Thomàs de Riudeperes. *BCEVi*, 1914, 158-162.
493 — Un monument a Sant Ignasi a Manresa. *BCEVi*, 143-147.
494 N. i X. : El compromís de Casp. [Resum d'unes conferencies per D. Girona i Llagostera.] *Ren*, 1914, 622-623, 663-664.
495 Notes de Arxiu. VII, Allotjaments. — VIII, Inventari de la Seu de Vich al segle X. — IX, Una profecía [sobre Ferràn el Catòlic]. — X, Sardanes. — XI, Llanties y Bacines. — XII, Mines d'amatistes al Montseny. *BCEVi*, 1914, 151-156, 188.
496 PARÉS I BARTRA, F. X. : Excursió als estanys de Colomes de la Vall d'Aràn. *BCECat*, 1914, 109-122.
497 PARPAL Y MARQUÉS, C. : Destrucción y ruina de la iglesia de San Lorenzo de Binixems (1654). *RMen*, 1914. 24-31.
498 PÉREZ VILLAMIL, M. : La Iglesia de «Santa María la Real de Montserrat», sita en esta Corte [Madrid]. *BAHMadr*, LXV, 232-238.
499 PINNA, M. : Il magistrato Civico di Cagliari. Cagliari, 1914. 8.º. VIII-367 pp. [Extret de *ASSa*.]
500 PUJOL I TUBAU, Pere: De la guerra contra Joan II. Conveni entre la vall de Ribes i el rei Lluís XI de França (any 1463). *BCECat*, 1914, 216-219.
501 QUADRADO, J. M. : Proceso instruído en 1345 contra el Gobernador Arnaldo de Erill, su asesor Des Torrents y el Procurador Real Bernardo Morera... *BSALul*, XV, 1914. 1-15.
502 QUELLE, O. : Sobre GOMIS, n. 206. *BDR*, VI, 1914, 52.
503 RAMIS DE AYREFLOR I SUREDA, J. : Catastro de la Ciudad de Mallorca (1576). *BSALul.*, XV, 1914. 113.
504 RAMOS Y LOSCERTALES, José M.ª: Un documento inédito relativo a Napoleón de Aragón, hijo natural de Jaime II. *BAHMadr*, 1914, LXV, 305-316.
505 Real Monasterio de Santas Creus. *BBSAF*, 1914, n. XVIII, 18-43.
506 RÉGNÉ, Jean : Catalogue des actes de Jaime I, Pedro III et Alfonso III, rois d'Aragon, concernant les Juifs. *REJ*, 1914, 53-81, 195-224.
507 RIERA Y SOLER, Luis : La Casa Lonja del Mar de Barcelona. *BBSAF*, 1914, n. XVII, 20-49.
508 RIUS I MATAS, Pere : Una excursió a les illes Pitiuses. *BCECat*, 1914, 189-212, 221-238.
509 R[ODÓN], F. de : Historiografías provinciales. Las fuentes narrativas de la Historia de Tarragona en la Edad Antigua. *E*, 1914, VII, 83-98, 397-416; VIII, 58-96.
510 — Problemas nacionales. De la división administrativa de Cataluña. *E*, 1913, IV, 193-207, 370-386.
511 — Sobre ALTAMIRA, Boletín histórico : Historia de España. Años 1907-1912, en Revue Historique (1913). *E*, 1914, V, 144-147.
512 — Sobre GARCÍA VILLADA, El movimiento histórico en España, en Razón y Fe (vols. XXXIX i XL). *E*, 1914, VIII, 499-503.
513 — Sobre MIRON, n. 224. *E*, 1914, V, 513-514.
514 — Sobre PARPAL, n. 69. *E*, 1914, V, 327-329.
515 — Sobre ARCO, n. 431. *E*, 1914, VII, 129-131.
516 ROGER, Martí : Gènesi de la Monarquía catalana. Assaig històric social. Barcelona, L'Avenç, 1914. 12.º. 124 pp. 50 cèntims. [De la «Biblioteca Popular de L'Avenç» n. 139]. — *ICat*, 1914, 666-670 [fragment : Caràcter de la monarquía catalana].

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

517 ROIG I FONT, Joan : Ressenya d'una excursió per la comarca de Gandesa. *BCECA*, 1914, 165-187.

518 ROUQUETTE, J. : Marie de Montpellier, reine d'Aragon. 1181?-1213. Montpellier, L. Valat, 80 pp. 2 frs.

519 ROVIRA I VIRGILI, A. : Catalans de la decadencia. *Cat*, 1913, 427-429, 443-445.

520 RUBIO Y BORRÁS, M.: El estudiante en la Universidad de Cervera. 1913, IV, 164-183.

521 — Motines de estudiantes en la Universidad de Barcelona, en los siglos XVI, XVII, y XVIII. *E*, 1914, V, 31-57. [Tiratge apart. 108 pp. 1'50 pts.]

522 — Sobre JIMÉNEZ CATALÁN. Apuntes para la historia de Balaguer. *E*, 1913, IV, 312.

523 — Sobre MIRET, n. 65. *E*, 1913, IV, 152.

524 Sobre Torras, n. 535. *ICat*, 1914, 584-585, 602-603, 617-618.

525 SANCHIS Y SIVERA, José : El Santo Cáliz de la Cena (Santo Grial) venerado en Valencia. Valencia, Badal, 1914. 8.º. 146 pp.

526 — La iglesia parroquial de Santo Tomás de Valencia. Monografía histórico-descriptiva. Valencia. Vives Mora, 1913. 4.º. 268 pp., gravats.

527 SANCHO IZQUIERDO, Miguel : Ensayo de una biografía de D. Antonio de Luna y de su influencia en el Compromiso de Caspe. *RABM*, 1914, XXX, 107-115, 265-282, 453-464.

528 SANVISENTI, B. : Sobre *AIECat MCMIX-MCMX*. *ASL*, 1913, XX, 428-431.

529 — Sobre *AIECat MCMXI-XII*. *ASL*, 1914, 285-289.

530 SARTHOU CARRERES, C. : La Provincia de Teruel. Burriana, Monreal, 1914. 4.º. 90 pp., un mapa, fotografíes. 3 pts.

531 SCHWARZ, K. : Aragonische Hofordnungen im 13. und 14. Jahrhundert. Studien zur Geschichte der Hofämter und Zentralbehörden des Königsreichs Aragon. Berlin und Leipzig 1914. 4.º. X-154 pp. [De la serie «Abhandlungen zur mittleren und neueren Geschichte». 54.]

532 SEMPERE, Fray Lorenzo G. : Los Milagros de San Vicente Ferrer. Barcelona, Lib. Católica Internacional, 1913. 8.º. VIII-530 pp.

533 SERRA Y VILARÓ, Juan : La judería de Verdú. Apuntes Históricos. *BAHMadr*, 1914, LXV, 250-253.

534 SUREDA, Enrique : De la Corte de los Señores Reyes de Mallorca. Apuntes para una historia privada de aquellos Monarcas y de los de la Casa de Aragón, Reyes de Mallorca. Madrid, Imprenta Clásica, 1914. 8.º. 162 pp., fotogravats.

535 TORRAS, Cèsar August: Vall de Ribes. Altes valls del Freser. 84 itineraris. 72 fotogravats y un mapa de la Comarca. Barcelona, Sabadell y C.ª. 1914, 12.º. 213 pp. 6 pts. [Vol. VII de «Pirineu Català, Guia Itinerari»].

536 TRUYOLS, Antoni : Monografía històrica del Sant Cristo de Manacor... Palma de Mallorca, La Esperanza, 1914. 8.º. 114 pp.

537 VILA SALA, A. : Prats de Rey y la Mare de Deu del Portal, notes històriques. 2.ª edició. Manresa, 1913.

538 VILANOVA Y DE ROSSELLÓ, Ramón de: Notes históriques. La familia Balenyà. *BCEVi*, 1914, 179-183.

539 VILARÓ Y GRIERA, J. : La Baronía del Brull. Etimología de Brull. Rodalía de la Baronía. *BCEVi*, 1914, 177-179.

540 VIDAL, Eduard : Una excursió per les serres de Brufaganya, Queralt i Miralles. *BCECat*, 1914, 81-92.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

HISTORIA LITERARIA I FILOLOGÍA

541 Aclariments [a diferents articles del Butlletí]. *BDCat*, II, 97-98.

542 AGUILÓ I FUSTER, Mariàn : «Diccionari Aguiló» materials lexicogràfics aplegats per... Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, MCMXIV. Fasc. I *(a* preposició-*Badal)*. 4.º. 1-168. 4 pts. [Biblioteca Filològica de l'Institut de la Llengua Catalana. III].

543 ALABART, J. : Exposició sobre lo libre «de civitate Dei» de S. Agustí. *BABLBar*, VII, 1914, 374-383, 458-463, 516-526.

544 [ALCOVER, ANTONI M.ª] : ¡Alerta an els infinitius que no admeten *r* final! *BDLlCat*, VIII, 201-202.

545 — ¡Fora posar *qual* com equivalent de *cuyo! BDLlCat*, VIII, 199-201.

546 — Pròleg [a la Gramàtica Catalana de D. Tomàs Forteza]. *BDLlCat*, VIII, 33-108.

547 — Una altra mica d'eixida filològica. *BDLlCat*, VIII, I, 27.

548 — Una mica de Dialectología Catalana. I. Diferents formes dels pronoms *nosaltres, vosaltres. BDLlCat*, VIII, 28-31.

549 — Un mot an En Joaquim Ruyra [sobre la reduplicació dels sons aspres *br-, cr-, dr-, pr-, tr-. BDLlCat*, VIII, 126-128.

550 — Sobre CRESCINI i TODESCO, n. 282. *BDLlCat*, VIII, 168-169.

551 — Sobre FERRER, n. 415. *BDLlCat*, VIII, 196-198. [S'hi fa referencia al dialecte menorquí.]

552 — Sobre JAMPY, Lliris, Roses y Violes cullits en les montanyes del Canigó y oferts a María Santíssima. Perpinyà 1914. *BDLl.Cat*, VIII, 195-196. [Hi ha anotacions filològiques.]

553 — Sobre KAUFMANN, Die gallo-romanischen Bezeichnungen für den Begriff «Wald». Wortgeschichtliche Studie auf Grund der Karten «foret» und «bois» des Atlas Linguistique de la France. Zürich, 1913. *BDLlCat*, VIII, 174-195.

554 — Sobre SALVIONI, Versioni Sarde, Corse e Caprajese della Parabola del Figliuol Prodigo, tratte dalle carte Biondelli. Cagliari, 1913. *BDLlCat*, VIII, 170-171.

555 — Sobre SPITZER, Die Namengebung bei neuen Kulturpflanzen in Französischen. Dialektfranzösisch échaler... 1912. *BDLlCat*, VIII, 171-174.

556 — Sobre TALLGREN, Glanures Catalanes, IV. *BDLlCat*, VIII, 136-150.

557 — Sobre VOGEL, Taschen - Wörterbuch der katalanischen und deutschen Sprache... Erster Teil. Berlin-Schönberg. *BDLlCat*, VIII, 165-167.

558 ALÒS, Josep M.ª de : Speculum Ecclesiae. Tractat litúrgic català del segle XV.ª. *VC*, I, 134-138.

559 ALÓS, Ramón de : El manuscrito Ottoboniano lat. 405. Contribución a la bibliografía luliana. *CT*, II, 96-128.

560 ANTOLÍN, Guillermo : La Apología del Doctor Dimas de Miguel, *RABM*, 1914, XXXI, 349-361.

561 ASÍN PALACIOS, M. : El original árabe de la «Disputa del Asno contra Fr. Anselmo, Turmeda» *RFE*, I, 1-51. [Tiratge apart : 8º, 55 pp.]

562 AUZIAS MARCH : Les obres d'... Edició crítica per Amadeu Pagès. Volum II. Text crític de les poesíes LXXV a CXXVIII. Glossari. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans. MCMXIV. 4.º. 380 pp. 12 pts.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

563 BARBIER fils, Paul : Chroniques étymologiques des langues romanes. *RDR*, VI, 1914, 373-392.

564 BARNILS, P. : Comentaris a la flexió alacantina. *BDCat*, II, 24-33.

565 — De fonètica balear. *BDCat*, II, 45-49.

566 — D'excursió dialectal. *Cat*, 1913, 290-291, 306, 322-323, 370-371, 386, 402-403, 435, 469, 486.

567 — Fòssils de la llengua. I. *arc, ase;* -ATIS, -ETIS; *ca, cans; colrar; fargar, sirgar; llus, llusc; noc; plaer; témer.*— II, *moll; pany; colgar; llas; llom; damnar; mòller; munyir. BDCat*, II, 7-12, 58-62.

568 — Per la lectura de Textos catalans antics. *Cat*, 1913, 200-201.

569 — Sobre FERRER, n. 415. *BDCat*, II, 35-36.

570 BATISTA I ROCA, Josep : Nota bibliografica [sobre HOT, Libre primer dels miracles que lo senyor ha obrat per medi de la santíssima Reliquia del Gloriós sanct Ioan Baptista... Perpinyà 1590]. *Ren*, 1914, 598-599.

571 Biblioteca de Catalunya : Festa de la inauguració de la Biblioteca de Catalunya. Exposició de raritats bibliogràfiques. *BBCat*, I, 126-131.

572 BORRÀS, J. : Un sesto sentido : el «affatus». *BSALul*, XV, 1914, 19-26.

573 B[ULBENA] T[OSELL], A. : Aplech de proverbis rimats den Guillem de Cervera, trelladats del original provençalesch dotzentista en llenga catalanesca per... Barcelona, La Elzeviriana, MCMXIII. 12.º, 32 pp.

574 CALVET, A. : Fray Anselm Turmeda. *E*, 1914. V, 1-30, 177-198, 339-373; VI, 1-38. [Tiratge apart. 8.º. 240 pp., 3'50 pts.]

CANALS, Antoni. Vid. VALERI MÁXIMO n. 674.

575 CARDÓ, Carles : La negació en català. *Cat*, 1914, 680-682.

576 CARRERAS Y ARTAU, T. : Programa del 3.r Curso especial sobre Concepciones éticas en España. Ramón Lull (1235-1315). Enero-mayo de 1915. 12.º. 16 pp. [Universidad de Barcelona. Sección de Filosofía de la Facultad de Filosofía y Letras. Cátedra de Ética...]

577 CASADESÚS, J. : Tomismo y Lulismo. La ortodoxia de Raimundo Lulio. *BSALul*, XV, 1914, 28-30.

578 CASELLA, Mario. : Sobre A. PAGÈS, Auzias March et ses prédécesseurs. Paris, 1912. *BSDIt*, 199-214.

579 C[ASTAÑEDA] A[LCOVER], V. : Sobre GUTIERREZ DEL CAÑO, n. 598 *RABM*, 1914, XXXI, 496-497.

580 — La cátedra de instituciones teológicas de la Universidad Valenciana y la orden de San Agustín. *RABM*, XXIX, 407-426.

581 CASTELLÀ, Gabriel : Sobre'l verb *gosar* en sentit d'*atrevir-se*. *BDLlCat*, VIII, 27-28.

582 CASTELLNOU, Joan de, i Raimón de CORNET : Poésies en partie inédites de Johan de Castellnou et de Raimon de Cornet d'après le manuscrit de Barcelone. [Publicats per J. Massó Torrents.] *AM*, 1914, 449-474.

583 CORNET, J. : Introduction de l'Imprimerie à Barcelone. *RCat*, 1914. 202-203.

CORNET, Raimón de. Vid. CASTELLNOU, n. 582.

584 DELEHAYE, H. : Sobre PROBST, Caractère et origine des idées du bienheureux Raymond Lulle. *AB*, 1914, 369.

585 — Sobre PROBST, Le Lullisme de Raymond de Sebonde. *AB*, 1914, 370.

586 Estatuts de la Biblioteca de Catalunya. — Reglament. *BBCat*, I, 13-18.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

587 [FABRA, Pompeu] : Càtedra de Llengua Catalana. [Extracte de les lliçons donades a la Càtedra sostinguda per la Diputació de Barcelona.] *Cat*, 1913, 136-137, 151-152, 201-202, 237-238, 284-285, 366-367, 415, 478-479, 510-511, 526-527, 558-559, 571-572; 1914, 28-29, 158, 170-171.

588 FABRA, P. : Els mots àtons en el parlar de Barcelona. *BDCat*, II, 1-6.

589 FABRÉ OLIVER, Juan : Autógrafo notable de Orfila. *NuT*, 1914, juny.

FERRÁ, Vid. Lull n. 611.

590 FITA, Fidel : Una carta hebrea de Solsona. *BAHMadr*, 1914, LXV, 246-249.

GALMÉS. Vid. LULL ns. 611, 612.

591 GARCÍA VILLADA, Z. : Poema del Abad Oliva en alabanza del Monasterio de Ripoll. Su continuación por un anónimo. *RFE*, I, 150-161.

592 GELZER, Heinrich : Sobre PAGÈS, Auzias March et ses prédécesseurs. *ZRPh*, 1914, 378-381.

593 GOTTRON, A. : Neue Literatur zu Ramón Lull. *FranziskS*, I, 1914, 250-256.

594 GRIERA, Antoni : Desembre = Advent. *VC*, I, 22-24.

595 — Els noms dels vents en català. *BDCat*, II, 74-96.

596 — La Frontera Catalano-Aragonesa. Estudi geogràfico-lingüístic. I. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, MCMXIV. 4.º. 119 pp. 3 mapes. 5 ptes. [Biblioteca Filològica de l'Institut de la Llengua Catalana. IV.]

597 — Sobre'l mot Artiga. *BDCat*, II, 63-70.

GUILLEM DE CERVERA. Vid. BULBENA n. 573.

598 GUTIÉRREZ DEL CAÑO, Marcelino : Catálogo de los manuscritos existentes en la Biblioteca Universitaria de Valencia... Prólogo del Excmo. Sr. D. Francisco Rodríguez Marín. Valencia, Maraguat. 1914. Fol. Vol. I (A-D.) XIV-310 pp.; II (E-O) 360 pp.; III (Z-L) 336 pp.; 30 fototipies.

599 INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS : Memoria presentada per l'... als Excel·lentíssims senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona, sobre la celebració del VI.è Centenari de la mort de Ramón Lull. Barcelona, La Neotipia, 1914. 4.º. 13 pp.

600 INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS : Memoria presentada per l'... a l'Excel·lentíssim senyor President de la Diputació Provincial de Barcelona sobre la creació d'un laboratori de fonètica experimental. [Barcelona, L'Avenç, 1914] 4.º. 11 pp.

601 [JORDI DE SANT JORDI] : Pages choisies. Enyorament [publicada per J.-S. Pons]. *RCat*, 1914, 53-55.

602 KORÖSI, Albin : Egy magyar királyeány története. Istoria de la fiyla del rey Dungria. Katalán-provencei legenda. (Tanulmány az ó-román irodadom és dialectologia Körebol). Budapest, 1914. 64 pp.

603 KRÜGER, Fritz : Sobre 264. *RDR*, VI, 1914, 228-237.

604 — Sobre PUJOL, n. 325. *BDR*, VI, 1914, 106-107.

605 LACVIVIER, R. de : Particularités de la langue catalane. *RCat*, 1914, 83, 84.

606 L. B. R. : Sobre ASIN, n. 561. *RMM*, 1914, 349-350.

607 LÓPEZ-PICÓ, J. M. : Sobre ROIG ROQUÉ, n. 108. *Cat*, 1913, 342-343.

608 — Sobre ROVIRA I VIRGILI, n. 328. *Cat*, 1913, 710-711.

609 LLABRÈS, G. : Consueta de la nit de Nadal. *BSALul*, XV, 1914, 38-46.

610 Llegendes de l'altra vida. Viatges del cavaller Owein y de Ramón de Perellós al

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Purgatori de Sant Patrici; Visions de Tundal y de Trictelm; Aparició de l'esperit de G. de Corvo; Viatge d'en Pere Portes a l'Infern. Textes antics publicats per R. Miquel i Planas. Barcelona. Giró. MCMXIV. 8.º. XII-364 pp. 16 pts.

611 LULL Ramón : Libre de Blanquerna escrit a Montpeller devers l'any M.CC.Lxxxiiij. Transcripció directa amb facsímils, proemi, mostres d'escriptura i variants dels més vells manuscrits per Moss. Salvador Galmés i En Miquel Ferrà. Palma de Mallorca, Comissió Editora Luliana, 1914. 4.º. XX-512 pp. Un gravat. 12'50 pesetas [Vol. IX de las Obres de Ramón Lull.]

612 — Libre de Contemplació en Deu. escrit a Mallorca & transladat d aràbic en romanç vulgar devers lany M.cc.Lxxij. Transcripció directa confrontes y variants dels més vells manuscrits per Moss. Salvador Galmés. Tom. VII. Palma de Mallorca. Comissió Editora Luliana. 1914, 4.º. 653 pp. 15 pts. [Vol. VIII de les Obres de Ramón Lull.]

613 MARX, R. : Die katalanische Terminologie der Korkstopfenerzeugung. *RDR*, VI, 1914, 1-80. [N'hi ha tiratge apart.]

614 MASSÓ TORRENTS, J. : Catàleg dels manuscrits catalans de la Biblioteca Capitular de Barcelona. *BBCat*, 145-155.

615 — Lectura feta en la Sessió Inaugural de la Biblioteca de Catalunya. *BBCat*, I, 41-48.

616 — Sobre ANTOLÍN, Catálogo de los Códices latinos de la Real Biblioteca del Escorial. I, II, III (1910-1913). *BBCat*, I, 163-165.

617 — Sobre GUTIERREZ DEL CAÑO, n. 598. *BBCat*, I, 165-166.

— Vid. CASTELLNOU, Joan de, n. 582.

618 — i Jordi RUBIÓ I BALAGUER : Catàleg dels Manuscrits de la Biblioteca de Catalunya. *BBCat*, I, 22-29, 49-121, 156-162.

619 MILLARDET, G. : Sobre MIQUEL Y PLANAS. La Imitació de Jesucrist del venerable Tomàs de Kempis. Traducció catalana de Miquel Pérez. *RLR*, 1914, 136-137.

620 MIQUEL I PLANAS, R. : Bibliografía del Partinobles en català. *BBa*, I, 628-640.

621 — Bibliografía del «Pierres de Provença» en català. *BBa*, I, 516-518.

622 — Bibliografía del «Tirant lo Blanch». *BBa*, I, 455-461.

623 — Bibliografía de Ramón Lull, en català. *BBa*, I, 659-664.

624 — El «Libre de Fra Bernat» d'en Francesc de la Via. *BBa*, I, 547-580.

625 — El «Valeri Máximo» en català. *BBa*, I, 601-615.

626 — Els textes catalans de la «Visió delectable». *BBa*, I, 461-463.

627 — «Escacs d'Amor», poema inèdit del xv.ên segle. *BBa*, I, 414-439.

628 — Més impressions den Rosembach. *BBa*, I, 538.

629 — Pròleg editorial y notes sobre les «Llegendes de l'altra vida» *BBa*, I, 466-506.

— Vid. Llegendes de l'altra vida n. 610.

— Vid. VALERI MÁXIMO n. 674.

630 — i Ernest MOLINÉ Y BRASÉS : Discursos llegits en la «Real Academia de Buenas Letras» de Barcelona en la recepció pública de D. Ramón Miquel y Planas, el día 19 de juliol de 1914, Barcelona, Casa Provincial de Caritat. 1914. 4.º. 45 pp. [Influencia del «Purgatori de Sant Patrici» en la llegenda de «Don Juan».]

631 MIRET I SANS, J. : Los noms personals y geogràfichs de la encontrada de Terrassa en los segles xâ y xiâ *BABLBarc*, VII, 1914, 385-407, 485-509.

632 — Pro sermone plebeico. *BABLBarc*, VII, 1914, 275-280.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

633 MOLINÉ BRASÉS, E. : Receptari de Micer Johan. *BABLBarc*, VII, 1914, 321-336, 407-440. [N'hi ha tiratge apart.]
— Vid. MIQUEL I PLANAS, n. 630.
634 MONTOLIU, M. de : La geografía lingüística. *E*, 1913, I, 24-34; II, 76-98.
635 — La paraula «Monjoia». Petit estudi lexicològic. *Cat*, 1913, 86-89.
636 — La paraula «Monjoia». Apendix. *Cat*, 1913, 131-132.
637 — Miscel·lania sintàctica. I *D'allò més*. — II. *Bona l'has feta Jeroni!* — III. *I ell que li diu...* — IV. *a que fas?* — V. *Vès quina cosa! Vès d'anar depressa!* *BDCat*, II, 13-23.
638 — Notes toponímiques. *Bellum videre*, en català. *BDCat*, II, 71-73.
639 — Sobre TALLGREN, n. 673. *BDCat*, II, 36-39.
640 NICOLAU D'OLWER, L. : Introducción al estudio de la literatura catalana. *E*, 1914, VII, 328-351; VIII, 1-15, 177-195, 355-369.
641 — En Bernat Metge i les seves obres. *Cat*, 1913, 251-253.
642 — Notes lexicogràfiques [sobre «Monjoia»]. *Cat*, 1913, 123.
643 OLIVER, Miquel S. : El Centenario de Ramón Lull. *Cat*, 1913, 507.
644 — Evocacions : En Pons y Gallarda. *ICat*, 1913, 98-99.
645 — Evocacions : En Tomàs Forteza. *ICat*, 1913, 154-155.
646 — Evocacions : Don Jeroni Rosselló. *ICat*, 1913, 806-808; *Cat*, 1913, 474.
647 — Evocacions : Don Tomàs Aguiló. *ICat*, 1913, 34-35.
648 P. : De les normes ortogràfiques. *Cat*, 1913, 358-360.
PAGÉS, Amadeu. Vid. AUZIAS MARCH, n. 562.
649 PARPAL Y MARQUÉS, Cosme : Antecedentes de la Escuela Filosófica Catalana del siglo XIX. Barcelona [Comas y Portabella], MCMXIV. 8.º. 85 pp.
650 PELLISSIER, Lluís : Sobre la ortografía catalana. *RCat*, 1914, 194-195.
651 — Vieux documents en catalan. *RCat*, 1914, 154-155.
652 PÈRCOPO, Erasmo : Giovanni Boscàn e Luigi Tansillo. *Rassegna critica di letteratura italiana*. XVII, 1913, 193-211.
PERÉS. Vid. PIN I SOLER, n. 654.
653 PEYRE, Roger : Sobre 304. *REH*, 1914, 470-471.
654 PIN I SOLER, J. i RAMÓN D. PERÉS : Discursos leídos en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona en la recepción pública de D. José Pin y Soler el día 15 de febrero de 1914. Barcelona, Casa Provincial de Caridad, 1914. 4.º. 55 pp. [Sobre Joan Lluís Vives.]
655 PONS, J. S. : Un classique catalan des XIV.e-XV.e siècles : Mossen Jordi de Sant Jordi. *RCat*, 1914, 45-52.
656 — Sobre CORELLA, n. 280. *RLR*, 1914, 145-149.
657 — Sobre MONTOLIU, n. 316. *RLR*, 1914, 145.
— Vid. JORDI DE SANT JORDI, n. 601.
658 POU, J. M. : Sobre Fray Anselmo Turmeda. *BABLBarc*, VII, 1914, 465-472.
659 PROBST, Jean Henri : La Mystique de Ramon Lull et l'Art de Contemplacio. Etude Philosophique suivi de la publication du texte catalan rétabli d'après le ms. n. 67 de la Königliche Hof- und Staatsbibliothek de München. Münster, 1914. 4.º. 126 pp. [De la col·lecció «Beiträge zur Geschichte der Philosophie des Mittelalters».]
660 — Tradició filosòfica catalana. *Cat*, 1913, 89-91.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

661 Quelques passages Curieux, Originaux ou Remarquables de «Tirant lo Blanch» *RCat*, 1914, 90-95.

662 RAHOLA, F. : Comentaris a un vers famós del Dant, *L'avara povertà di Catalogna* *ICat*, 1913, 142-144. [Tiratge apart. 12.º, 16 pp.] — *Cat*, 1913, 123-125.

663 Ressenya de la formació de la Biblioteca [de Catalunya]. *BBCat*, I, 5-12.

664 RUBIÓ BALAGUER, Jordi : Katalanische Literatur 1904-1907. *RJb*, XIII,4 24-436.

665 [RUBIÓ I BALAGUER, J.] : Sobre AGUILÓ, A., Notas sobre algunos códices de la Biblioteca Provincial y universitaria de Barcelona. *BBCat*, I, 122-123.

666 — Sobre ROGENT i DURÀN. Les edicions lulianes de la Biblioteca Universitaria de Barcelona. 1913. *BBCat*, I, 123-124.

— Vid. MASSÓ TORRENTS, n. 618.

667 RUBIO Y BORRÁS, Manuel : La imprenta en España. Los Ibarras en Cervera. *E*, 1913, II, 176-184.

668 RUIZ Y PORTA, Joàn : Els canonges Foguet y Gonzalez de Posada Archeólechs de Tarragona. Biografías llegidas en la solemne sessió pública de la «Sociedad Arqueológica Tarraconense» del 19 de Desembre de 1905. 1914, 93-112, 121-144

669 RUYRA, J. : Questions de llenguatge. I, De la reduplicació dels sons aspres (br-cr-dr-pr-tr.). II, *Si fa no fa*. III., *Prendre*. IV, *Pendre*. *Cat*, 1913, 178-179, 213-214; 1914, 231-233, 311-314.

670 SPITZER, L. : Corrections au conte d'amour catalan. *Ro*, 1914, 105-106.

671 — Syntaktische Notizen zum Catalanischen. *RDR*, VI, 1914, 81-138.—Nachträge, 237-240.

672 — Sobre PASTRE, De l'emploi de *l'hi* et de *els hi*. *BDR*, VI, 1914, 52.

673 TALLGREN, O. J., Glanures catalanes et hispano-romanes. *NM*, 1911-1914.

674 VALERI MAXIMO : Llibre anomenat dels dits y fets memorables. Traducció catalana del XIV.ên segle per Frare Antoni Canals. Ara per primera volta estampada segons el còdex del Consell de Cent barceloní, per R. Miquel y Planas. Barcelona, MCMXIV. 8.º. 2 vols. I de LII-310 pp. i 1 làmina; II de IV-382 pp. 32 ptes.

675 VALLÈS, E. : Llengua morta i llengua viva. *Cat*, 1913, 538-539.

676 VALLS TABERNER, F. : A propòsit d'una Biblioteca [la dels Caputxins de Barcelona, enriquida amb la compra de llibres de la dels comtes de Montenegro]. *Cat*, 1913, 229-230.

677 VIDAL, M. : La tradició i les Normes [ortogràfiques]. *Cat*, 1913, 369.

678 VOGEL, E. : Sobre 95. *BDR*, VI, 1914, 16-17.

679 VOLART, R. : Veus del Català de Cerdanya. *BDCat*, II, 50-57.

680 WATSON, F. : L'element espanyol en Lluis Vives. *AIC*, II. Versió d'originals anglesos i alemanys, 1-33. [Traducció de WATSON, n. 339.]

681 XIM-XIM : De les Normes ortogràfiques. *Cat*, 1913, 344-345.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

RESSENYES DE CÀTEDRES

Literatura catalana

1914-1915

Els alumnes matriculats foren en nombre de 28. Alguns d'ells eren deixebles molt aprofitats de cursos anteriors, desitjosos d'enfondir i completar els estudis començats.

La presencia d'aquest grup d'estudiants, obligà a dividir el curs en dues parts, com ja s'ha fet en anys anteriors : en la primera, en unes lliçons d'introducció i generalitats, es procurà donar una idea del contingut total de la historia de la literatura catalana; en la segona, que començà després de les festes de Nadal, es triaren alguns capítols especials de la historia de la literatura catalana, estudiant-los detingudament en forma monogràfica, i procurant introduir els alumnes en el camp de les últimes investigacions.

Aquesta segona part del curs, va dedicada principalment als deixebles que ja han freqüentat la classe en anys anteriors, però no s'ha de creure que els estudiants nous no es trobin en condicions de seguir les explicacions. El quadro general de la historia de la literatura que es fa amb alguna extensió en els mesos d'octubre-desembre, els permet situar el tema desenrotllat dins del conjunt de la nostra historia literaria i relacionar-lo amb tots els seus períodes. L'experiencia ha demostrat, ademés, que aquestes lliçons en les que l'alumne pren part en l'esforç del professor, seguint-lo pas per pas en les seves investigacions, són d'una gran eficacia per a orientar els estudiants en el mètode a seguir i en l'aplicació pràctica de l'utillatge bibliogràfic.

S'obrí el curs amb unes lliçons d'introducció a l'estudi de la literatura catalana, fixant el concepte de son contingut i extensió en el temps i l'espai. Després d'una lliçó dedicada a ensinistrar els alumnes en el maneig de la bibliografía indispensable per al nostre estudi, es passà a tractar de la divisió general de la historia de la literatura catalana, assenyalant ses tres èpoques principals, nacional, decadencia i renaixença, i sos límits cronològics respectius. Amb més ex-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

tensió, es posaren de relleu els caràcters distintius de l'època nacional, dividida en dos subperíodes : I, preclàssic (des de Jaume I a Joàn I), i II, clàssic (des de Joàn I a Ferràn *el Catòlic)*. D'aquestes lliçons, es dictà el següent resum als alumnes :

I. *Època preclàssica, propiament mig-eval.* — Sa extensió. Caràcter eminentment nacional. Influencies internes : llatino-eclesiàstica, provençal, oriental. Influencies externes : francesa. Predomini dels escriptors catalans i mallorquins. Divorci entre la prosa i la poesía. Escola poètica provençal. Fonaments de l'escola poètica catalana. Prosa nacional : els cronistes i els tractadistes. Desaparició gradual a Catalunya de la llengua i literatura provençal en el s. XIV.

II. *Època clàssica o del Renaixement italià.* — Sa extensió. Predomini de l'escola tolosana en la poesía i de la influencia italiana en la prosa primer i més tard també en la poesía. Desaparició de l'orientalisme. Decadencia de la influencia francesa. Caràcter menys nacional de les lletres; es manté la tradició en la historia i en la mística. Nombroses traduccions en els s. XIV i XV. Aparició i predomini dels escriptors valencians. Triomf del Renaixement. Els traductors clàssics. Primers escriptors llatins del Renaixement català. Aparició de la novel·la propiament dita, sota la influencia francesa i italiana. Influencia castellana incipient en la literatura.

Després d'aquestes lliçons, i amb el propòsit d'introduir els alumnes en el coneixement de la llengua provençal, es va començar l'estudi de la poesía catalana abans de l'aparició de la nostra escola poètica. Va dedicar-se una lliçó als trobadors provençals a Catalunya, i algunes més als trobadors catalans més importants dels regnats d'Alfons I, Pere II i Jaume I. S'estudià la personalitat poètica d'en Guerau de Cabrera, llegint-se fragments de la seva llarga composició endreçada al juglar Cabra; les al·lusions literaries que s'hi fan als diversos gèneres de narracions literaries llavors més en guisa, li donen gran importancia en la historia de la literatura comparada, i donaren motiu a explicar amb alguna detenció els caràcters principals dels cicles carolingi, bretó i clàssic en què aquelles es dividíen, seguint l'exemple donat per la literatura francesa. A continuació va parlar-se d'en Guillem de Cabestany, la llegenda del qual, tal con es troba recontada en les vides dels trobadors provençals, fou llegida pels alumnes, i d'en G. de Bergadà, fent remarcar el valor històric de sos versos i la varietat de metres que emplea, alguns d'ells de caient popular. Del regnat de Pere II, rei al qui tan sovint s'al·ludeix en la literatura de l'època (Crònica dels albigesos, Roman de Jaufre), s'assenyalà la producció d'en G. de Calansó i de l'Huc de Mataplana, noble varó molt afectat a la poesía i de qui ens fa una pintura tan interessant en Ramón Vidal de Besalú en sa novel·la *En aquel temps c'hom era jays.*

Aquest últim poeta és un dels de major personalitat dels catalans que escrigueren en provençal, principalment en sos *ensenhaments* en forma didàctico-narrativa, que és el gènere on s'ha de buscar la contribució més original dels catalans en la poesía provençal (Cabrera, Vidal, Cervera, Cerverí, etc.). Tres poesíes líriques s'atribueixen a en R. Vidal, de dues de les quals és la paternitat bon xic dubtosa. En canvi, les tres obres narratives que d'ell s'han conservat són d'autenticitat indubtable i del major valor històric i literari. De les tres

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

se'n tractà a classe detingudament, aprofitant les edicions que n'han fet, publicant-les senceres per primera vegada, els provençalistes alemanys Cornicelius, Bohs i Appel.

Molta importancia té la *Rasos de trobar* del mateix Vidal, llibre de gaia ciencia que va tenir gran influencia en els tractats retòrics successius, i, per tant, en el desenrotllament de l'escola poètica catalana. Després d'estudiar-la detingudament en ses dues parts, gramatical i literaria, se la va comparar amb els tractats d'en Terramagnino de Pisa i en Jofre de Foixà, que la imitaren, i per lo molt que s'hi relaciona, s'estudià també el grup de retòriques d'autor català anteriors a les *Leys d'Amor* d'en G. Molinier, o sigui, el *Mirall de trobar* d'en Bg. de Noya, la *Doctrina de compondre dictatz*, el tractadet igualment anònim descobert en el ms. 129 de Ripoll de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, el *Doctrinal* d'en R. de Cornet (1324), i la *Glosa* d'en G. de Castellnou del mateix escrit (1348). En el curs d'aquestes explicacions va esser aprofitat per primera vegada l'antic manuscrit que contenint la major partida d'aquests tractats de *gaia ciencia*, havía existit en l'antiga biblioteca del Carme de Barcelona, i després d'haver-se cregut perdut durant molts anys, va esser adquirit per la *Biblioteca de Catalunya*.

Continuant l'estudi dels poetes catalano-provençals, es tractà d'en G. de Cervera, i sobretot, molt extensament, d'en Cerverí de Girona, fent-se el resum de la producció poètica que d'ell ens ha quedat, la més extensa i variada de la nostra poesía provençal, i continguda quasi per complet en el *Cançoner Gil*, de la Biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans. El Dr. Rubió i Lluch va fer una completa exposició de les noticies que sobre sa biografía s'han recollit, i llegí i comentà alguns fragments de les obres d'en Cerverí que s'han publicat pels Srs. Llabrés, Max Kleinert i Massó Torrents. Encara duraven aquestes explicacions, quan l'epidemia llavors regnant a Barcelona i la consegüent dispersió dels alumnes, obligà a suspendre les lliçons cap al 6 de desembre.

Al tornar-se a rependre les classes, trobant-se malalt el Sr. Rubió i Lluch, va encarregar-se de la càtedra el Sr. Ramón d'Alós, qui dedicà una serie de lliçons a R. Lull, en el desig de commemorar d'aquesta manera a la classe el VI^è^ Centenari de la mort de Ramón Lull que aquest any se celebra. Les seves explicacions es feren segons el següent sumari:

Ramón Lull. Biografía, itinerari. Bibliografía i antics catàlegs i inventaris d'obres lul·lianes. Fons més importants de Mss. : Munic, Roma, París. Estampacions lul·lianes. Traduccions a diverses llengües de les obres de R. Lull. Llengües que empleà en sos escrits. R. Lull escriptor en llengua aràbiga.

Principals característiques de l'opus lul·lià. Les seves idees de creuada i comparació amb els projectes similars d'altres autors contemporanis.

Examen de la producció lul·liana en llengua vulgar. Les obres literaries. El *Libre del Gentil* i sa comparació amb altres llibres lul·lians semblants. El *Blanquerna* i el *Fèlix*. Obres místiques : *L. de contemplació*, etc. Obres doctrinals : *Doctrina pueril*. Altres obres en prosa. Principals obres en vers : *Desconort*, *Plant de Nostra Dona*, *Cant de Ramón*.

Desgraciadament va caure també malalt el Sr. Alós, i llavors s'encarregaren de la classe els Srs. Lluís Nicolau d'Olwer i F. Valls i Taberner, el primer dels quals explicà als alumnes ses importants investigacions, encara inèdites, sobre Ber-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

nat Metge, mentre el Sr. Valls ocupà la càtedra els dijous, dies dedicats a exercici pràctic, llegint amb els alumnes uns fragments escullits del *Somni* de B. Metge.

Després de les vacacions de Pasqua i de Setmana Santa, estant encara impossibilitat de fer la classe el Dr. Rubió i Lluch, va substituir-lo el Sr. Jordi Rubió, qui va dedicar la resta del curs a estudiar la novel·la catalana, tema que no havía estat tractat encara detingudament en la classe de Literatura catalana i al que donava actualitat la publicació del *Novel·lari català* del senyor Miquel i Planas, i del seu *Estudi històric de l'antiga novela catalana.*

El concepte modern que tenim de la novel·la, és fruit d'una producció literaria conscient i refinada, i és inútil voler-lo trobar realitzat amb igual perfecció en les literatures mig-evals. Els primers passos que moltes d'elles donaren en el camí de la novel·la, els feren valent-se de la forma mètrica; després aquelles narracions es prosificaren, a semblança del que ocorregué amb moltes epopeies. Vol dir això, que hem d'incloure aquelles narracions en vers en el camp del nostre estudi? Una cosa és la historia dels temes novel·lístics, i altra cosa la de la novel·la : per això no podem acceptar el criteri poc delimitat que ha guiat al Sr. R. Miquel i Planas en son meritori *Estudi històric de l'antiga novela catalana (Bibliofilia,* I), i considerarem la forma prosaica com el criteri fonamental que ens fixarà els límits del nostre estudi. Però aquest criteri no pot esser l'únic, sinó que se n'han de tenir presents d'altres, que constitueixen la base de la divisió dels gèneres literaris en prosa. Segons ells, doncs, prescindirem en absolut, i en això ens separem també radicalment del citat treball : 1.r, de les narracions en vers (noves rimades, com el *L. dels set savis*, etc.); 2.n, de les vides de Sants i narracions apòcrifes derivades dels Evangelis, que, encara que continguin un element legendari, tenen son lloc apropiat en l'hagiografía i en la literatura religiosa; en canvi haurem de parlar del conte devot; 3.r, dels llibres de caràcter històric, encara que continguin elements novel·lescs (el *Valeri Màxim* per exemple).

Hi ha en la nostra literatura un conjunt d'obres de derivació estrangera i principalment oriental, com l'*Isop*, el *L. de Sidrac*, l'*infant Epitus*, etc., que entren més propiament dins la literatura gnòmica que dins de la novel·lesca, ja que l'argument és en ells una cosa accidental. Però la literatura de visions i llegendes d'ultratomba, si bé eminentment religiosa, entra de vegades en els límits de la novel·la (p. ex., el *Purgatori de S. Patrici*, d'en Perellós). La novel·la filosòfica i la teològica, és un gènere híbrit, però de gran importancia a Catalunya, i no hi ha inconvenient en posar-la al costat de la novel·la propiament dita, si se l'estudía purament des del punt de vista literari : per exemple, les de R. Lull, el *Somni* de B. Metge, *L'Ase* d'en Turmeda, etc.

Fetes aquestes indicacions preliminars i de mètode, i comunicada la bibliografía especial de consulta per aquest estudi, es féu la divisió general del desenrotllament de la novel·la catalana en la forma següent :

Tardana aparició de la novel·la a Catalunya i curta durada de la seva vida (s. XV a principis del XVI.) Precedents en el s. XIV. R. Lull. Llegendes religioses de faisó novel·lesca. Els contes devots.

A) La novel·la catalana d'origen estranger. Influencies que s'hi exerceixen: *a)* francesa; *b)* italiana.— a) La novel·la francesa a Catalunya. Sos cicles

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

principals. Traduccions catalanes de novel·les franceses. b) La novel·la italiana a Catalunya. Traduccions.

B) La novel·la catalana original. Sos gèneres principals : el cavalleresc; el sentimental; Diàlegs i relacions al·legòriques de caràcter amorós.

Immediatament començà a tractar-se dels precedents de la novel·la catalana en el s. XIV, fixant-nos en R. Lull, segons el següent programa:

I. Els elements novel·lescs en R. Lull. Diàlegs i obres didàctiques de R. Lull on apunta una acció. Caràcter secundari d'aquesta.

II. Les tres grans obres novel·lesques de R. Lull. El *Libre del Gentil*. El *Blanquerna*. El *Fèlix*.

III. L'apòleg en R. Lull.

El filosof mallorquí no es proposava esser novel·lista, però en tenía les condicions necessaries. No era pas un propòsit literari ço que el guiava, sinó un desig de divulgació doctrinal; però així i tot, l'esperit lul·lià que tot ho sentía en forma passional, sabía donar plasticitat a lo més abstracte, i força dramàtica fins a les discussions filosòfiques. La lluita interna que es desenrotllava en l'ànima d'en Lull, s'exterioritzava en les seves obres, i això és ço que dóna tan ric contingut psicològic a molts dels seus arguments, que si bé en el *Blanquerna* i el *Fèlix* semblen descapdellats amb complacencia, esdevenen cada cop més senzills i abocetats.

Els elements novel·lescs de R. Lull són sempre els mateixos : la pintura de païsatges més o menys convencionals on se sitúa una acció (la font, la pradera, la selva prop de París, etc.); la intervenció de personatges simbòlics; les al·legories; la forma dialogada; certes personalitzacions autobiogràfiques, que ens retraten millor la vida interna més que no pas l'externa de R. Lull; finalment, els eximplis o apòlegs. D'aquests n'hi ha tres classes principals : a) els purament didàctics, en esquemàtica forma abstracta, que són els que predominen; b) els trets de la vida real i contemporania, en qual cas són de gran interès, perquè ens retraten els costums; c) els de derivació oriental, que s'han de cercar principalment en el *Fèlix*. Un estudi ben nou i curiós fóra l'agrupar tots aquests exemplis, molts dels quals es repeteixen en diversos llibres lul·lians, i veure de rastrejar llur origen i evolució en les diverses fases de la producció lul·liana.

Després d'aquestes lliçons de conjunt, s'entrà en l'estudi de les tres més importants novel·les lul·lianes, fixant-se no sols en el quadro general de la narració, sinó també en els innombrables elements novel·lescs independents que en formen el teixit, relacionant-los amb els altres llibres lul·lians i amb sos precedents, quan és possible. Aquest estudi es féu amb particular deteniment en el *Blanquerna*, aprofitant l'avinentesa d'haver-se publicat enguany la primera edició correcta d'aquesta novel·la, per la Comissió editora de Palma de Mallorca.

El curs acabà sense donar temps d'entrar en la tercera part del programa, que havía de dedicar-se a estudiar analíticament els apòlegs lul·lians.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Dret civil català

1913-1914

DURANT aquest curs comença per explicar-se, com en els anteriors, la part preliminar i general, destinada a justificar l'especialitat del Dret civil de Catalunya, a determinar son contingut i sa jurisdicció personal, real, local i contractal; i a exposar ço que té de general l'acte jurídic, tractant de ses classificacions, elements essencials i naturals, vida i efectes normals i anormals; economía jurídica, protecció dels drets, accions, excepcions i restitució in integrum, donant la deguda extensió a la prescripció de les accions.

Després d'aquesta part general, s'explicaren els drets reals, començant per la possessió. Entre les servituts reals, en quant poden considerar-se com a servituts legals recíproques, es tractà dels quasi contractes de veïnat relatius a parets i a arbres, i s'estudià extensament l'emfiteusi.

Després s'entrà a l'estudi dels capítols matrimonials classificant-los des d'un punt de vista real : capítols d'hereu amb cavalera, de cavalers, de viudos... i agrupant dins de cada mena les institucions que solen pactar-s'hi, amb ço que hi dóna una visió més viva de l'eficacia dels capítols dins de la vida de la familia catalana. S'estudiaren, per consegüent, les institucions jurídiques que s'apliquen a cada una de les diverses formes com sol organitzar-se la familia : separació de béns, dotal i ganancials amb les variants de Tarragona, Tortosa, Aràn... Acabada aquesta materia, s'aprofità el temps de curs restant per explicar la teoría de les obligacions i alguns contractes; puix a l'acabar l'explicació del d'arrendament de coses, acabà també el curs.

Per a la millor comprensió de les explicacions, es llegiren a classe i es comentaren algunes escriptures autèntiques relatives a actes i contractes que s'explicaven.

Alternant amb les conferencies teòriques, resolgueren els deixebles, en forma contenciosa, cent seixanta vuit casos pràctics. Per a donar a conèixer en què consisteixen, en copiarem alguns, a l'atzar:

Cas. P. i M. reconeixen a R., menor d'edat, com a fill natural. S. llega a R. un capital d'importancia; i P. i M. disputen qui pot usufructuar el llegat per raó de patria potestat.

Cas. A. té per B. una finca al cens de 15 lliures a l'any. B. constitueix, sobre dita finca, servitut a favor de C. Més tard, A. dimiteix la finca a favor de B., el qual es nega a reconèixer la servitut de C.

Cas. E. usufructuaria, dispensada de fiança dels béns del seu marit M., té dos fills de vint-i-dos i vint-i-sis anys. L'herencia de M. té un crèdit hipotecari contra A., el qual es nega a tornar el capital si la usufructuaria no li afiança.

Cas. R. té una finca gravada amb servitut *stillicidii* a favor de B. Mor R. i llega la finca a B., el qual la ven a S., que alça la casa en forma que no pot rebre les aigües de l'antiga finca de B., el qual s'oposa a les obres.

Cas. Pel febrer de 1909, M. i D. firmaren escriptura de capítols, en la que

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

la segona entregà en dot al primer un crèdit de 6,000 duros contra R., i una casa estimada en 37,000 duros. El marit prometé d'escreix tant com la dona aportava en dot, o siguin 43,000 duros. Abans del casament, i per causa no imputable al marit, es cremà la casa, quedant sols el solar, que val 17,000 duros; i R. fou declarat en falla, podent M. cobrar únicament 1,600 duros. D. i M., hereu del marit, discuteixen sobre la restitució del dot i paga de l'escreix.

Cas. P. figura amb un capital de 80,000 duros, però en deu 50,000 a A. Al casar-se D., filla de P., aquest li assenyalà un dot de 50,000 duros, que cobrà M., marit de la filla, ignorant el deute del sogre. Al morir P., son fill F. i l'acreedor A. empenyen la constitució dotal.

Historia de Catalunya

1913 - 1914

Al tornar a obrir-se aquesta càtedra, després de les vacances de Nadal, el professor dedicà les lliçons al període comtal i al començament de la reialesa. A mig febrer, per absencia del professor, s'encarregà de les explicacions el distingit investigador En Francisco Martorell i Trabal, qui s'ocupà detingudament del regnat de Jaume I. A mitjans d'abril, passat Pasqua, reprengué les explicacions el professor d'aquesta càtedra, parlant dels regnats de Pere *el Gran* i d'Alfons *el liberal*, i dels primers anys del regnat de Jaume II. A mitjans de juny es clogué el curs.

A més de les explicacions, es feren en la classe pràctiques de lectura d'antics textos històrics.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ERRADES

En l'article *Orfebrería Catalana* del present volum, s'han advertit les següents errades que cal corretgir:

El punxó dels argenters $\frac{+BA}{RCH}$, de la p. 158, ha de llegir-se $\frac{+BA}{RCK}$.

A l'argenter Romeu des Feu, se li dóna dues vegades (pp. 171 i 175) el nom de Bartomeu i una (p. 201) el de Miguel. És un sol personatge, Romeu des Feu, el mateix gravador de segells de Pere III, documentat per en Ferràn de Sagarra en son recent llibre *Sigillografía Catalana.*

En la nota 1 de la p. 182, on diu : *Ja hem dit (nota 1)*, ha de llegir-se : *Ja hem dit (p. 166, nota 3).*

En la p. 201 falta indicar en el text les notes 4, 5 i 6. Són fàcils d'assenyalar les dues primeres; la 6 es refereix a l'inventari de 1735.

— També en l'article *La cultura catalana en el regnat de Pere III*, p. 236, penúltima ratlla abans de les notes, on diu : L'infant Joàn el fa trelladar *en llatí*, llegeixi's *en català.*

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

University of California
SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY
405 Hilgard Avenue, Los Angeles, CA 90024-1388
Return this material to the library
from which it was borrowed.

REC'D URL CIRC
UL OCT 18 1993
MAY 01 1993

APR 16 2007

JAN 14 2008

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA